

BAŞLANGIÇ SEVİYESİ

İÇİNDEKİLER

RİSALE-İ NUR.....	1
SÖZLER	2
Yirmidördüncü Söz	2
Yirmibeşinci Söz	31
Yirmialtıncı Söz	109
Yirmiyedinci Söz.....	123
PIRLANTA.....	137
ASRIN GETİRİDİĞİ TERDDÜTLER -3	138
İslâmiyet akıl ve mantığa uygundur, diyorlar. Hâlbuki İslâmiyet nasrlara dayanmaktadır ve dolayısıyla teslimiyeti gerektirmektedir. İzah eder misiniz?	138
Diğer peygamberlerin ümmetlerine olan sevgileri ile Peygamberimiz'in ümmetine olan sevgisi farklı mıdır? Ayrıca kendi ümmetinin fertleri arasında da sevgi farkı var mıdır? İzah eder misiniz?	142
İnsanımıza okuma alışkanlığını nasıl kazandırabiliriz?	151
“Din, insanların izah edemedikleri meseleleri kamufle için zorunlu olarak ortaya atılan bir fikirdir.” deniliyor. Medeniyetin terakki etmesi dine olan ihtiyacı ortadan kaldırır mı?	155
İnsanların Amerika'ya geçmesi nasıl olmuştur?	164
Lokman sûresinin sonunda mugayyebat-ı hamseden sayılan, yağmurun yağma zamanı ve ana karnındaki çocuğun durumu bugün gaybîlikten çıkmış gibidir. Bu durumu nasıl izah edersiniz?	167
Kardeşlik anlayışımız nasıl olmalıdır? İçinde bulunduğumuz durumla alâkalı bir değerlendirme yapar mısınız?	173
Giyim-kuşamımızı ve evlerimize alacağımız eşyalarımızı belirleme hususunda ölçümüz ne olmalıdır? ...	177
Cenâb-ı Hakk'ın isimleri ve sıfatları arasında derece mevzuubahis midir, izah eder misiniz?	179
Ulû'l-Azm peygamberler hangileridir ve niçin bu isim sadece onlara verilmiştir?	182
İfsada kilitlenmiş kimselerin bunca tahribi karşısında neslimizi nasıl muhafaza edebiliriz?	185
Efendimiz ve ilk Müslümanların başkalarının imanlarını kurtarmadaki cehd ve gayretlerini anlatır mısınız?	188
Hayat ve gençlik hevesatı cihetinden gelen tehlikelerden nasıl korunabiliriz?	193
Ahir zaman fitneleri karşısında durumumuz nedir ve nasıl korunabiliriz?.....	198
Mesleğimiz itibarıyla çok istediğimiz bir idealimiz vardı. Kaybetmenin verdiği üzüntü, içtimaî yönümüzü tesir altında bırakıyor. Bu duruma nasıl mâni olabiliriz?	201
İşlediğimiz pek çok günahlar yıllar geçmesine rağmen aklımızdan gitmiyor, hatta aynı günahlara teşvikçi oluyor. Sokakları bu tür günahları hatırlatan manzaralar istila etmiş durumda. Ne yapacağımızı bilemez olduk. Sadece dua ediyoruz ki, şehit olalım ve günahlardan temizlenme yolunu bulalım.	203
Gevşeyen gerilimimizi durdurup, tekrar ideal ufkuymuza yönelebilmemiz için neler tavsiye edersiniz?	205
Sahabe-i kiram, çocukları ve hanımları, kendi şehitleri için ağlayacakları vakit evvelâ Hz. Hamza için ağlarlardı, deniliyor. Sebebini anlatır mısınız?	209
Osmanlı padişahlarından Murat ve Yavuz'u diğerleriyle mukayese eder misiniz? Kanunî'nin çıkardığı kanunlar olduğu söyleniyor?	212
Hacerü'l-es'ad (esved) hakkında ayrıntılı bilgi verir misiniz?	215
Kızıl Çin İmparatorluğu'nun tarih boyunca yıkılmamasının hikmeti ne olabilir? Orada ve Rusya'da yaşayan Müslümanlar hakkında ümitli misiniz?	218
Dua ederken “Eûzü-Besmele” çekilir mi? Duada usûl nasıl olmalıdır?.....	223
Bediüzzaman için, Van Gölü'ndeki adayı göstererek, “Bana şu adayı versinler, yanıma alacağım on bir talebeyle bütün dünyaya meydan okuyabilirim.” dediği söyleniyor. Doğru mudur? Doğruysa nasıl olur? ..	225
Peygamber Efendimiz'in kadınları dövmeyi tavsiye ettiği söyleniyor. Bu meselenin tavzihini lütfeder misiniz?	227
Günümüzde fen ve tekniğe ait meselelerle İslâm'ı anlatmak yaygın hâldedir. Bunu nasıl görüyorsunuz? ..	233
Kur'an niçin Ebû Leheb gibi kişilerden bahsediyor, hikmetini izah eder misiniz? Bu onun belâgat ve fesahatine nasıl uygun düşer?.....	238
Osmanlılarda harem mevzuu çok tenkit edilen hususlardan biri olmuştur. Bu mevzuda bizi aydınlatır mısınız?	244
Abdülhamid Han'a “Kızıl Sultan” deniliyor, doğru mudur?	250
Dinimizi öğrenip başkalarına da öğretirken hangi hususlara dikkat etmeliyiz; tebliğ metodumuz nasıl olmalıdır?	257
İslâmiyet bütün meseleleri halletmeye kâfi midir?	275

Cihad nedir? Küçük ve büyük cihaddan bahsediliyor, tarif ve izah eder misiniz?	277
Ehl-i tasavvuf, âlemin kıdemi hususunda maddiyun filozoflarının getirdiği yolda gidiyorlar. İslâm akidesiyle telif edebilir misiniz?	303
TECVİD	310
SAKİN MİM'İN DURUMLARI	311
A- İDĞAM-I MİSLEYN MEAL ĞUNNE	311
B- DUDAK İHFASI	311
C- MİM-İ SAKİNİN İZHARI	311
DİĞER İDĞAMLAR	311
KALKALE	312
VAKIF İŞARETLERİ	312
BAZI DURUMLAR	314
KURAN EZBER	317
MEAL	321
KUR'ÂN-I HAKİM'İN AÇIKLAMALI MEALİ	322
TEVBE SÜRESİ	322
YÛNUS SÛRESİ	337
HÛD SÛRESİ	352
YUSUF SÛRESİ	369
RA'D SÛRESİ	386
İBRÂHİM SÛRESİ	395
HİCR SÛRESİ	402
NAHL SÛRESİ	410
İSRÂ SÛRESİ	426
FIKİH	441
BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ	442
ORUÇ BÖLÜMÜ	442
Orucun Mahiyeti	442
Orucun Nevileri	442
Oruçların Farz ve Vacip Olmasındaki Sebebler	445
Orucun Meşru Olmasındaki Hikmet	446
Oruçlu için Müstahab Olan Şeyler	446
Orucun Şartları	447
Orucun Vakti	448
Ramazan Hilâli İle Diğer Hilâllerin Sübutu	449
Oruçlara Ait Niyetler	455
Oruçlu İçin Mekruh Olan ve Olmayan Şeyler	457
Orucu Bozan ve Bozmayan Şeyler	458
Kaza Edilmesi Gereken ve Gerekmeyen Oruçlar	462
Keffareti Gerektirmeyen Oruçlar	464
Oruç Tutmamayı Mubah Kılan Özürlü	468
Keffaretin Mahiyeti ve Nevileri	471
Yeminin Mahiyeti ve Yemin Sayılıp Sayılmayan Şeyler	474
Kasem Suretiyle Olan Yeminin Nevileri ve Hükümleri	475
Yemine Dair Çeşitli Meseleler	476
Nezrin Mahiyeti ve Nevileri	483
Nezrin Şartları	483
Belirli ve Belirsiz, Mutlak ve Muallak Adaklar	484
İtikâfın Mahiyeti, Nevileri ve Teşriî Hikmeti	487
İtikâfın Şartları	488
İtikâfın Edebleri	489
İtikâfa Dair Bazı Meseleler	490
İtikâfı Bozan ve Bozmayan Şeyler	490
ZEKAT BÖLÜMÜ	493
Zekâtın Mahiyeti	493
Zekâtın Teşriî Hikmeti	493
Zekâtın Farz Olmasının Şartları	494
Zekâtın Sıhhatının Şartı	496
Zekata Bağlı Olan Mallar	497
Zekata Bağlı Olmayan Mallar	498

Ehli Hayvanlara Ait Zekatlar	501
Ticaret Mallarının Zekatı	504
Altın ile Gümüşün Zekatı	506
Kağıt Paralarla Banknotların Zekatı	509
İstenen Borç Paraların Zekatı	510
Arazi Ürünlerinin Zekatı	511
Madenlerin ve Definelerin Zekatı	513
Zekatın Ödeme Yolları	514
Zekatın Verileceği Yerler	516
Kimlere Zekat Verilir, Kimlere Verilmez?	517
Fitre Sadakası	520
HADİS	524
RİYÂZUS-SÂLİHİN	525
BÖLÜM: 53	525
KORKU İLE ÜMİD ARASINDA YAŞAMAK	525
BÖLÜM: 54	526
DİNİ HEYECAN VE AHİRET ENDİŞESİNDEN DOLAYI AĞLAMAK VE AĞLAMANIN DEĞERİ	526
BÖLÜM: 55	530
DÜNYADA İHTİYAÇTAN FAZLASINA SARILMAMANIN GEREKLİLİĞİ VE FAKİRLİĞİN ÜSTÜNLÜĞÜ	530
BÖLÜM: 56	541
AÇLIK VE SADE YAŞAMANIN ÜSTÜNLÜĞÜ	541
BÖLÜM: 57	555
KANAAT, TOK GÖZLÜLÜK VE ORTA YOLU SEÇMEK	555
BÖLÜM: 58	561
GÖZ DİKMEKSİZİN VE İSTEMEYEREK SADAKA ALMANIN CAİZ OLUŞU	561
BÖLÜM: 59	562
ELİNİN EMEĞİYLE GEÇİNİP KİMSEDEN BİR ŞEY İSTEMEMEK	562
BÖLÜM: 60	563
CÖMERTLİK VE HAYIR YOLLARINA HARCAMAK	563
BÖLÜM: 61	569
CİMRİLİK VE AÇ GÖZLÜLÜKTEN SAKINMAK	569
BÖLÜM: 62	570
BAŞKALARINI KENDİNE TERCİH ETMEK	570
BÖLÜM: 63	572
AHİRETE YARIŞIRCASINA HAZIRLANMAK	572
BÖLÜM: 64	573
ŞÜKREDEN ZENGİNİN FAZİLETİ	573
BÖLÜM: 65	575
ÖLÜMÜ DEVAMLI HATIRLAMAK VE NEFSİN ARZULARINI DİZGİNLEMEK	575
BÖLÜM: 66	579
KABİR ZİYARETİ VE BU ZİYARETTE NE DENİLECEĞİ	579
BÖLÜM: 67	580
BAŞA GELENLERDEN DOLAYI ÖLÜMÜ İSTEMENİN DOĞRU OLMADIĞI	580
BÖLÜM: 68	582
GÜNAHTAN SAKINIP ŞÜPHELİ ŞEYLERDEN UZAK DURMAK	582
BÖLÜM: 69	585
İNSANLAR BOZULUP BOZUKLUK ARTINCA BİR KENARA ÇEKİLMENİN İYİ OLACAĞI	585
BÖLÜM: 70	586
İNSANLARLA BİR ARADA YAŞAMANIN KIYMETİ	586
BÖLÜM: 71	587
ALÇAK GÖNÜLLÜ OLUP MÜ'MİNLERE KOL KANAT GERMEK	587
BÖLÜM: 72	590
KİBİR VE KENDİNİ BEĞENMENİN HARAM OLUŞU	590
BÖLÜM: 73	593
GÜZEL AHLAK	593
BÖLÜM: 74	596
ACELE ETMEMEK YUMUŞAK HUYLULUK VE ACIMAK	596
BÖLÜM: 75	598
HATALARI BAĞIŞLAYIP BİLGİSİZLERE UYMAMAK	598

BÖLÜM: 76.....	601
ALLAH RIZASI İÇİN EZİYET VE SIKINTILARA KATLANMA	601
BÖLÜM: 77.....	602
ALLAH'IN DİNİ İÇİN KIZMAK VE ALLAH'IN DİNİNE YARDIM ETMEK	602
BÖLÜM: 78.....	603
İDARECİLERİN EMRİ ALTINDAKİLERE ŞEFKATLİ DAVRANMALARI ALDATIP KÖTÜ DAVRANMAKTAN UZAK OLMALARI.....	603
BÖLÜM: 79.....	606
ADALETLİ DEVLET İDARECİSİ	606
BÖLÜM: 80.....	607
GÜNAH OLMAYAN KOŞULLARDA YÖNETİCİYE İTAAT.....	607
BÖLÜM: 81.....	610
GÖREV VERİLMEDİKÇE İDARECİLİĞE İSTEKLİ OLMAMAK	610
HADİS EZBER	612
TESBİH VE EVRAD.....	616
VAAZ	620
KURAN VAAZLARI-2	621

RISALE-İ NUR

SÖZLER

Yirmidördüncü Söz

[Şu Söz "Beş Dal"dır. Dördüncü Dal'a dikkat et. Beşinci Dal'a yapış çık. Meyvelerini kopar al.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى

Şu âyet-i celilenin şecere-i nuraniyesinin çok hakikatlarından bir hakikatının beş dalına işaret ederiz.

BİRİNCİ DAL:Nasılki bir sultanın kendi hükûmetinin dairelerinde ayrı ayrı ünvanları ve raiyetinin tabakalarında başka başka nam ve vasıfları ve saltanatının mertebelerinde çeşit çeşit isim ve alâmetleri vardır. Meselâ: Adliye dairesinde "hâkim-i âdil" ve mülkiyede "sultan" ve askeriyede "kumandan-ı a'zam" ve ilmiyede "halife"... Daha buna kıyasen sair isim ve ünvanlarını bilsen anlarsın ki; birtek padişah, saltanatının dairelerinde ve tabaka-i hükûmet mertebelerinde bin isim ve ünvana sahib olabilir. Güya o hâkim, herbir dairede şahsiyet-i maneviye haysiyetiyle ve telefonuyla mevcut ve hazırdır; bulunur ve bilir. Ve her tabakada kanunuyla, nizamıyla, mümessiliyle meşhud ve nâzırdır, görünür, görür. Ve herbir mertebede perde arkasında, hükmüyle, ilmiyle, kuvvetiyle mutasarrıf ve basîrdır; idare eder, bakar. Öyle de:

Ezel Ebed Sultanı olan Rabb-ül Âlemîn için, rububiyetinin mertebelerinde ayrı ayrı, fakat birbirine bakar ş'e'n ve namları ve uluhiyetinin dairelerinde başka başka, fakat birbiri içinde görünür isim ve nişanları ve haşmet-nüma icraatında ayrı ayrı, fakat birbirine benzer temessül ve cilveleri ve kudretinin tasarrufatında başka başka, fakat birbirini ihsas eder ünvanları var. Ve sıfatlarının tecelliyatında başka başka, fakat birbirini gösterir mukaddes zuhuratı var. Ve e'alinin cilvelerinde çeşit çeşit, fakat birbirini ikmal eder hikmetli tasarrufatı var. Ve rengârenk san'atında ve mütenevvi' masnuatında çeşit çeşit, fakat birbirini temaşa eder haşmetli rububiyeti vardır. Bununla beraber kâinatın herbir âleminde, herbir taifesinde, esma-i hüsnadan bir ismin ünvanı tecelli eder. O isim o dairede hâkimdir. Başka isimler orada ona tabidirler, belki onun zımnında bulunurlar. Hem mahlukatın herbir tabakasında az ve çok, küçük ve büyük, has ve âmm herbirisinde has bir tecelli, has bir rububiyet, has bir isimle cilvesi vardır. Yani, o isim herşeye muhit ve âmm

olduğu halde öyle bir kasd ve ehemmiyetle bir şeye teveccüh eder; güya o isim yalnız o şeye hastır. Hem bununla beraber Hâlık-ı Zülcelal, herşeye yakın olduğu halde, yetmiş bine yakın nuranî perdeleri vardır. Meselâ: Sana tecelli eden Hâlık isminin mahlukiyetindeki cüz'î mertebesinden tut, tâ bütün kâinatın Hâlıkı olan mertebe-i kübra ve ünvan-ı a'zama kadar ne kadar perdeler bulunduğunu kıyas edebilirsin.

Demek bütün kâinatı arkada bırakmak şartıyla mahlukiyetin kapısından Hâlık isminin müntehasına yetişirsin, daire-i sıfâta yanaşırın. Madem, perdelerin birbirine temaşa eder pencereleri var. Ve isimler birbiri içinde görünüyor. Ve şuunat, birbirine bakar. Ve temessülât, birbiri içine girer. Ve ünvanlar, birbirini ihsas eder. Ve zuhurat, birbirine benzer. Ve tasarrufat, birbirine yardım edip itmam eder. Ve rububiyetin mütenevvi terbiyeleri, birbirine imdad edip muavenet eder. Elbette gerektir ki, Cenab-ı Hakk'ı bir isimle, bir ünvan ile, bir rububiyetle ve hâkeza.. tanısa, başka ünvanları, rububiyetleri, şe'nleri, içinde inkâr etmesin. Belki, herbir ismin cilvesinden sair esmaya intikal etmezse zarar eder. Meselâ: Kadîr ve Hâlık isminin eserini görse, Alîm ismini görmezse gaflet ve tabiat dalaletine düşebilir. Belki lâzım gelir ki, onun nazarı, daima karşısında **هُوَ هُوَ اللَّهُ** okusun, görsün. Onun kulağı herşeyden **فَأَنْ** dinlesin, işitsin. Onun lisanı **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَرَاءٌ مِمَّنْ دَعَا إِلَى الْغَيِّ وَكَانَ اللَّهُ لَمُبْتَلِيًّا** desin, ilân etsin. İşte Kur'an-ı Mübin **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى** fermanıya, zikrettiğimiz hakikatlara işaret eder.

Eğer o yüksek hakikatları yakından temaşa etmek istersen, git fırtınalı bir denizden, zelzeleli bir zeminden sor. "Ne diyorsunuz?" de. Elbette "Ya Celil, Ya Celil, Ya Aziz, Ya Cebbar" dediklerini işiteceksin. Sonra deniz içinde ve zemin yüzünde merhamet ve şefkatle terbiye edilen küçük hayvanattan ve yavrulardan sor. "Ne diyorsunuz?" de. Elbette "Ya Cemil, Ya Cemil, Ya Rahîm, Ya Rahîm" diyecekler.(Haşiye) Semayı dinle. Nasıl "Ya Celil-i Zülcemal" diyor. Ve arza kulak ver. Nasıl "Ya Cemil-i Zülcelal" diyor. Ve hayvanlara dikkat et. Nasıl "Ya Rahman, Ya Rezzak" diyorlar. Bahardan sor. Bak nasıl "Ya Hannan, Ya Rahman, Ya Rahîm, Ya Kerim, Ya Latif, Ya Atûf, Ya Musavvir, Ya Münevvir, Ya Muhsin, Ya Müzeyyin" gibi çok esmayı işiteceksin. Ve insan olan bir insandan sor. Bak nasıl bütün esma-i hüsnayı okuyor ve cephesinde yazılı. Sen de dikkat etsen okuyabilirsin. Güya kâinat, azîm bir musika-i zikriyedir. En küçük nağme, en gür nağamata karışmakla, haşmetli bir letafet veriyor. Ve hâkeza kıyas et. Fakat çendan insan bütün esmaya mazhardır, fakat kâinatın tenevvüünü ve melaikenin ihtilaf-ı ibadatını intac eden tenevvü-ü esma, insanların dahi bir derece tenevvüüne sebep olmuştur. Enbiyanın ayrı ayrı şeriatleri, evliyanın başka başka tarikatları, asfiyanın çeşit çeşit meşrepleri şu sırdan neş'et etmiştir. Meselâ: İsa Aleyhisselâm, sair esma ile beraber Kadîr

ismi onda daha galibdir. Ehl-i aşkıta Vedud ismi ve ehl-i tefekkürde Hakîm ismi daha ziyade hâkimdir.

(Haşiye): Hattâ bir gün kedilere baktım. Yalnız yemeklerini yediler, oynadılar, yattılar. Hatırıma geldi: "Nasıl bu vazifesiz canavarcıklara mübarek denilir?" Sonra gece yatmak için uzandım. Baktım, o kedilerden birisi geldi, yastığıma dayandı, ağzını kulağıma getirdi. Sarih bir surette "Ya Rahîm, Ya Rahîm, Ya Rahîm, Ya Rahîm" diyerek güya hatırıma gelen itirazı ve tahkiri, taifesi namına reddedip yüzüme çarptı. Aklıma geldi: "Acaba şu zikir bu ferde mi mahsustur? Yoksa taifesine mi âmmdır? Ve işitmek yalnız benim gibi haksız bir muterize mi münhasırdır? Yoksa herkes dikkat etse bir derece işitebilir mi?" Sonra sabahleyin başka kedileri dinledim. Çendan onun gibi sarih değil, fakat mütefavit derecede aynı zikri tekrar ediyorlar. Bidayette hırhırları arkasında "Ya Rahîm" farkedilir. Git gide hırhırları, mırmırları, aynı "Ya Rahîm" olur. Mahreçsiz, fasih bir zikr-i hazîn olur. Ağzını kapar, güzel "Ya Rahîm" çeker. Yanıma gelen ihvanlara hikâyeye ettim. Onlar dahi dikkat ettiler, "Bir derece işitiyoruz" dediler. Sonra kalbime geldi: "Acaba şu ismin vech-i tahsisi nedir? Ve ne için insan şivesiyle zikrederler, hayvan lisanıyla etmiyorlar?" Kalbime geldi: Şu hayvanlar çocuk gibi çok nazdar ve nazik ve insana karışık bir arkadaş olduğundan, çok şefkat ve merhamete muhtaçtırlar. Okşandığı vakit hoşlarına giden taltifleri gördükleri zaman, o nimete bir hamd olarak, kelbin hilafına olarak esbabı bırakıp yalnız kendi Hâlık-ı Rahîm'inin rahmetini kendi âleminde ilân ile nevm-i gaflette olan insanları ikaz ve "Ya Rahîm" nidasıyla: Kimden meded gelir ve kimden rahmet beklenir, esbabperestlere ihtar ediyorlar.

İşte nasıl eğer bir adam hem hoca, hem zabıt, hem adliye kâtibi, hem mülkiye müfettişi olsa; onun herbir dairede birer nisbeti, birer vazifesi, birer hizmeti, birer maaşı, birer mes'uliyeti, birer terakkiyatı ve muvaffakiyetsizliğine sebep birer düşman ve rakibleri oluyor. Ve padişaha karşı çok ünvanlarla görünüyor ve görür. Ve çok lisanlarla ondan meded ister. Ve âmirinin çok ünvanlarına müracaat eder. Ve düşmanların şerrinden kurtulmak için, muavenetini çok suretlerle talep eder. Öyle de: Çok esmaya mazhar ve çok vazifelerle mükellef ve çok düşmanlara mübtela olan insan, münacatında, istiazesinde çok isimleri zikreder. Nasılki nev-i insanın medar-ı fahri ve elhak en hakikî insan-ı kâmil olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, Cevşen-ül Kebir namındaki münacatında binbir ismiyle dua ediyor; ateşten istiaze ediyor. İşte şu sırdandır ki sure-i

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ * مَلِكِ النَّاسِ * إِلَهِ النَّاسِ * مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ

de üç ünvan ile istiazeyi emrediyor ve بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ de üç ismiyle istianeyi gösteriyor.

İKİNCİ DAL:Çok esrarın anahtarlarını tazammun eden iki sırrı beyan eder.

Birinci Sır: "Evliya niçin usûl-i imaniyede ittifak ettikleri halde, meşhudatlarında, keşfiyatlarında çok tehalüf ediyorlar. Şuhud derecesinde olan keşifleri bazan hilaf-ı vaki' ve muhalif-i hak çıkıyor? Hem niçin ehl-i fikir ve nazar, herbiri kat'î bürhan ile hak telakki ettikleri efkârlarında, birbirine mütenakız bir surette hakikatı görüyorlar ve gösteriyorlar. Bir hakikat niçin çok renklere giriyor?"

İkinci Sır: "Enbiya-yı salife, niçin haşr-i cismanî gibi bir kısım erkân-ı imaniyeyi, bir derece mücmel bırakmışlar, Kur'an gibi tafsilât vermemişler. Sonra ümmetlerinden bir kısmı ileride o mücmel olan erkânı, inkâra kadar gitmişler? Hem niçin hakikî ârif olan evliyanın bir kısmı yalnız tevhidde ileri gitmişler. Hattâ derece-i hakkalyakîne kadar gittikleri halde, bir kısım erkân-ı imaniye onların meşreblerinde pek az ve mücmel bir surette görünüyor. Hattâ onun içindir ki, onlara tebaiyet edenler, ileride o erkân-ı imaniyeye lâzım olan ehemmiyeti vermemişler. Hattâ bazıları sapmışlar. Madem bütün erkân-ı imaniyenin inkişafıyla hakikî kemal bulunur. Niçin ehl-i hakikat bazısında çok ileri ve bir kısmında çok geri kalmışlar. Halbuki bütün esmanın mertebe-i a'zamlarının mazharı ve bütün enbiyanın serveri olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ve bütün kütüb-ü mukaddesenin reis-i enveri olan Kur'an-ı Hakîm, bütün erkân-ı imaniyeyi vâzıh bir surette, pek ciddî bir ifadede ve kasdî bir tarzda tafsil etmişlerdir?"

Evet çünkü hakikatta hakikî kemal-i etem öyledir. İşte şu esrarın hikmeti şudur ki: İnsan çendan bütün esmaya mazhar ve bütün kemalâta müstaidir. Lâkin iktidarı cüz'î, ihtiyarı cüz'î, istidadı muhtelif, arzuları mütefavit olduğu halde binler perdeler, berzahlar içinde hakikatı taharri eder. Onun için hakikatın keşfinde ve hakkın şuhudunda berzahlar ortaya düşüyor. Bazılar berzahtan geçemiyorlar. Kabiliyetler başka başka oluyor. Bazıların kabiliyeti, bazı erkân-ı imaniyenin inkişafına menşe' olamıyor. Hem esmanın cilvelerinin renkleri mazhara göre tenevvü ediyor, ayrı ayrı oluyor. Bazı mazhar olan zât, bir ismin tam cilvesine medar olamıyor. Hem külliyyet ve cüz'iyet ve zilliyet ve asliyyet itibariyle cilve-i esma, başka başka suret alıyor. Bazı istidad, cüz'iyetten geçemiyor ve gölgeden çıkamıyor. Ve istidadda göre bazan bir isim galib oluyor, yalnız kendi hükmünü icra ediyor. O istidadda onun hükmü hükümran oluyor.

İşte şu derin sırta ve şu geniş hikmete esrarlı, geniş ve hakikat ile bir derece karışık bir temsil ile bazı işaretler ederiz.

Meselâ: Zehre namıyla nakışlı bir çiçek ve Kamer'e âşık hayatlı bir katre ve Güneş bakan safvetli bir reşhayı farzediyoruz ki, herbirisinin bir şuurı, bir kemali var. Ve o kemale bir iştiyakı bulunuyor. Şu üç şeyde çok hakikatlara işaret etmekle beraber, nefis ve akıl ve kalbin sülûklerine işaret eder. Ve üç tabaka ehl-i hakikata misaldir.(Haşiye)

Birincisi: Ehl-i fikir, ehl-i velayet, ehl-i nübüvvetin işaretidir.

İkincisi: Cismanî cihazat ile kemaline sa'yedip hakikate gidenleri...

Ve nefsin tezkiyesiyle ve aklın istimaliyle mücahede etmekle hakikate gidenleri...

Ve kalbin tasfiyesiyle ve iman ve teslimiyetle hakikate gidenlerin misalleridir.

(Haşiye): Her tabakada dahi üç taife var. Temsildeki üç misal, her tabakadaki o üç taifeye, belki dokuz taifeye bakar. Yoksa üç tabakaya değil.

Üçüncüsü: Enaniyeti bırakmayan ve âsâra dalan ve yalnız istidlaliyle hakikata giden.. ve ilim ve hikmetle ve akıl ve marifetle hakikatı aramaya giden.. ve iman ve Kur'an ile, fakr ve ubudiyetle hakikata çabuk giden ayrı ayrı istidadda bulunan üç taifenin hikmet-i ihtilaflarına işaret eden temsillerdir.

İşte şu üç tabakanın terakkiyatındaki sırrı ve geniş hikmeti; "Zehre", "Katre", "Reşha" ünvanları altında bir temsil ile bir derece göstereceğiz. Meselâ: Güneş'in kendi Hâlîkının izniyle ve emriyle üç çeşit tecellisi ve in'ikası ve ifazası var: Birisi çiçeklere, birisi Kamer'e ve seyyarelere, birisi şişe ve su gibi parlaklara verdiği ayrı ayrı in'ikasıdır.

Birincisi üç tarzıdır:

Biri: Küllî ve umumî bir tecelli ve in'ikasıdır ki, bütün çiçeklere birden ifazasıdır.

Biri de: Has bir tecellidir ki, herbir nev'e göre bir hususî in'ikası vardır.

Biri de: Cüz'î bir tecellidir ki, herbir çiçeğin şahsiyetine göre bir ifazasıdır. Şu temsilimiz, o kavle göredir ki; çiçeklerin süslü renkleri, Güneş'in ziyasındaki yedi rengin istihale-i in'ikasiyesinden neş'et ediyor. Ve bu kavle göre çiçekler dahi Güneş'in bir çeşit âyineleridir.

İkincisi: Güneş'in Kamer'e ve seyyarelere, Fâtır-ı Hakîm'in izniyle verdiği nur ve feyizdir. Şu küllî ve geniş feyiz ve nurdan sonra Kamer, o ziyanın gölgesi hükmünde olan nuru; Güneş'ten küllî bir surette istifade eder, sonra hususî bir tarzda denizlere ve havaya ve parlak toprağa ve bir suret-i cüz'iyede denizin kabarcıklarına ve toprağın şeffaflarına ve havanın zerrelere ifade ve ifazasıdır.

Üçüncüsü: Güneş'in emr-i İlahî ile cev-v-i havayı ve denizlerin yüzlerini birer âyine ederek safi ve küllî ve gölgesiz bir in'ikası var. Sonra o Güneş, denizin kabarcıklarına ve suyun katrelerine ve havanın reşhalarına ve kar'ın şişeciklerine, herbirine birer cüz'î aksi, birer küçük timsalini veriyor.

İşte Güneş'in herbir çiçeğe ve Kamer'e mukabil herbir katreye, herbir reşhaya mezkûr üç cihette ikişer tarîk ile teveccüh ve ifazası var:

Birinci tarîk: Bil-asâle doğrudan doğruya berzahsız, hicabsızdır. Şu yol, nübüvvetin tarîkını temsil eder.

İkinci yol: Berzahlar tavassut eder. Âyine ve mazharların kabiliyetleri, Şems'in cilvelerine birer renk takıyor. Şu yol ise, velayet mesleğini temsil eder.

İşte "Zehre", "Katre", "Reşha" herbirisi evvelki yolda diyebilirler ki: "Ben umum âlem güneşinin bir âyinesiyim." Fakat ikinci yolda öyle diyemez. Belki "Ben kendi güneşimin âyinesiyim, veyahut nev'ime tecelli eden güneşin âyinesiyim" der. Çünkü Güneş'i öyle tanıyor. Bütün âleme bakar bir Güneş'i göremiyor. Halbuki o şahsın veyahut nev'inin veya cinsinin güneşi, dar berzah içinde mahdud bir kayıd altında ona görünüyor. Halbuki kayıdsız, berzahsız, mutlak Güneş'in âsârını o mukayyed Güneş'e veremiyor. Çünkü bütün yeryüzünü ısıtmak, tenvir etmek, umum nebatat, hayvanatın hayatlarını tahrik etmek ve seyyaratı etrafında döndürmek gibi haşmet-nüma eserleri; o dar kayıd ve mahdud berzah içinde gördüğü Güneş'e, şuhud-u kalbî ile veremiyor. Belki o âsâr-ı acibeyi, eğer o şuurlu farzettiğimiz üç şey, o kayıd altında gördüğü Güneş'e verse de; sırf aklî ve imanî bir tarzda ve o mukayyed, ayn-ı mutlak olduğunu bir teslimiyet ile verebilir. Fakat o, insan gibi akıllı farzettiğimiz "Zehre", "Katre", "Reşha" şu hükümleri, yani pek büyük âsârı güneşlerine isnad etmeleri aklîdir, şuhudî değil. Belki bazan hükm-ü imanîleri, şuhud-u kevnîyelerine müsademe eder. Pek güçlkle inanabilirler.

İşte hakikata dar gelen ve bazı köşelerinde hakikatın âzaları görünen ve hakikatla karışık şu temsil içine üçümüz de girmeliyiz. Üçümüz de kendimizi "Zehre", "Katre", "Reşha" farzedeceğiz. Zira onlarda farzettığımız şuur kâfi gelmiyor. Biz aklımızı dahi onlara katmalıyız. Yani onlar maddî güneşlerinden nasıl feyiz alıyorlar, biz de manevî güneşimizden öyle alıyoruz, anlamalıyız.

İşte, sen ey dünyayı unutmayan ve maddiyata tevaggul eden ve nefsi kesafet peyda eden arkadaş! Sen "Zehre" ol. Nasılki o "Zehre" çiçeği, ziya-yı Şems'ten inhilal etmiş bir renk alıyor. Ve o bir renk içinde Şems'in timsalini karıştırıp kendine zînetli bir suret giydiriyor. Zira senin istidadın dahi ona benzer. Hem şu esbaba dalmış Eski Said gibi mektebli feylesof ise, Kamer'e âşık olan "Katre" olsun ki; Kamer, Güneş'ten aldığı ziya zıllını ona verir ve onun gözbebeğine bir nur verir. O da o nur ile parlar. Fakat o "Katre" o nur ile yalnız Kamer'i görür. Güneş'i göremez, belki imanıyla görebilir. Hem şu herşeyi doğrudan doğruya Cenab-ı Hak'tan bilir, esbabı bir perde telakki eder fakir adam, o da "Reşha" olsun. Öyle bir "Reşha" ki, kendi zâtında fakirdir. Hiçbir şeyi yok ki, ona dayanıp "Zehre" gibi kendine güvensin. Hiçbir rengi yok ki, onunla görünsün. Başka şeyleri de tanımıyor ki, ona teveccüh etsin. Hâlis bir safveti var ki, doğrudan doğruya Güneş'in timsalini gözbebeğinde saklıyor. Şimdi madem biz bu üç şey yerine geçtik. Kendimize bakmalıyız. Bizde ne var? Ne yapacağız?

İşte bakıyoruz ki: Bir Zât-ı Kerim, ihsanıyla bizi gayet derece tezyin ve tenvir ve terbiye ediyor. İnsan ise, ihsan edene perestiş eder. Perestişe lâyük olana, kurbiyet ister ve görmek taleb eder. Öyle ise, herbirimiz istidadımıza göre o muhabbet cazibesıyla sülûk edeceğiz. Ey zehremisal! Sen gidiyorsun, fakat çiçek olarak git. İşte gittin. Terakki ede ede, tâ bir mertebe-i külliye geldin. Güya bütün çiçeklerin hükmüne geçtin. Halbuki zehre, kesif bir âyinedir. Onda ziyadaki yedi renk inhilal ve inkisar eder. Şemsin aksini gizler. Sen, sevdiğin Güneş'in yüzünü görmekte muvaffak olamazsın. Çünkü kayıtlı olan renkler, hususiyetler dağıtıyor, perde çekiyor, gösteremiyor. Sen şu halde suretlerin, berzahların ortaya girmesiyle neş'et eden firaktan kurtulamazsın. Lâkin bir şart ile kurtulabilirsin ki, sen kendi nefsinin muhabbetine dalmış olan başını kaldırasın ve nefsin mehasini ile telezzüz ve iftihar eden nazarını çekesin, gökyüzündeki Güneş'in yüzüne atasın. Hem başaşağı celb-i rızık için toprağa bakan yüzünü, yukarıdaki Şems'e çeviresin. Çünkü sen, onun âyinesisin. Vazifen, âyinedarlıktır. Bilsen, bilmesen, hazine-i rahmet kapısı olan toprak tarafından senin rızkın gelecektir. Evet nasıl bir çiçek, Güneş'in küçücük bir âyinesidir. Şu koca Güneş dahi gök denizinde Şems-i Ezelî'nin "Nur" isminden tecelli eden bir lem'anın katre-misal bir âyinesidir. Ey kalb-i insanî! Sen, nasıl bir Güneş'in âyinesi olduğunu bundan bil. Bu şartı yaptıktan sonra kemalini bulursun. Fakat Güneş'i, nefs-ül emirde nasıl ise öyle göremezsin. O hakikatı,

çıplak anlamazsın. Belki senin sıfatlarının renkleri ona bir renk verir ve kesafetli dûrbînin bir suret takar. Ve kayıtlı kabiliyetin bir kayıt altına alır.

Şimdi sen dahi ey Katre içine giren hakîm feylesof! Senin katre-i fikrin dûrbîniyle, felsefenin merdiveniyle tâ Kamer'e kadar terakki ettin, Kamer'e girdin. Bak, Kamer kendi zâtında kesafetli, zulümatlıdır. Ne ziyası var, ne hayatı. Senin sa'yin beyhude, ilmin faidesiz gitti. Sen ye'sin zulümatından ve kimsesizliğin vahşetinden ve ervah-ı habisenin iz'acatından ve o vahşetin dehşetinden şu şartlar ile kurtulabilirsin ki, tabiat gecesini terkedip hakikat güneşine teveccüh etsen ve yakînen inansan ki, şu gece nurları, gündüz güneşinin ışıklarının gölgeleridir. Bu şartı yaptıktan sonra, sen kemalini bulursun. Fakir ve karanlıklı Kamer yerine, haşmetli Güneş'i bulursun. Fakat sen dahi öteki arkadaşın gibi, Güneş'i safi göremezsın. Belki senin aklın ve felsefen ünsiyet ve ülfet ettikleri perdeler arkasında ve ilim ve hikmetin nescettiği hicabların halfinde ve kabiliyetin verdiği bir renk içinde görebilirsin.

İşte Reşha-misal üçüncü arkadaşınız ki, hem fakirdir, hem renksizdir. Güneş'in hararetiyle çabuk tebahhur eder, enaniyetini bırakır, buhara biner, havaya çıkar. İçindeki madde-i kesife; nâr-ı aşk ile ateş alır, ziya ile nura döner. O ziyanın cilvelerinden gelen bir şuaa yapışır, yanaşır. Ey Reşha-misal! Madem doğrudan doğruya Güneş'e âyinedarlık ediyorsun, sen hangi mertebede bulunsan bulun, ayn-ı Şems'e karşı aynelyakîn bir tarzda, safi bakılacak bir delik, bir pencere bulursun. Hem o Şems'in âsâr-ı acibesini ona vermekte müşkilat çekmeyeceksin. Ona lâyıık haşmetli evsafını tereddüdsüz verebilirsin. Saltanat-ı zâtiyesinin dehşetli âsârını ona vermekte, hiçbir şey senin elinden tutup ondan vazgeçiremez. Seni ne berzahların darlığı, ne kabiliyetlerin kaydı, ne âyinelerin küçüklüğü seni şaşırtmaz; hilaf-ı hakikate sevketmez. Çünkü sen safi, hâlis, doğrudan doğruya ona baktığın için anlamışsın ki, mazharlarda görünen ve âyinelerde müşahede olunan Güneş değil, belki bir nevi cilveleridir, bir çeşit renkli akisleridir. Çendan o akisler onun ünvanlarıdır, fakat bütün âsâr-ı haşmetini gösteremiyorlar.

İşte şu hakikatle karışık temsilde böyle başka başka üç tarîk ile kemale gidilir. Ve o kemalâtın mezayasında ve mertebe-i şuhudun tafsilâtında başka başkadırlar. Fakat neticede ve hakka iz'an ve hakikatı tasdikte ittifak ederler. İşte nasıl bir gece adamı ki, hiç Güneş'i görmemiş. Yalnız Kamer âyinesinde bir gölgesini görüyor. Güneş'e mahsus haşmetli ziyayı, dehşetli cazibeyi aklına sığıştıramıyor. Belki görenlere teslim olup taklid ediyor. Öyle de: Veraset-i Ahmediye (A.S.M.) ile Kadir ve Muhyî gibi isimlerin mertebe-i uzmasına yetişmeyen, haşr-i a'zamı ve kıyamet-i kübrayı taklidî olarak kabul eder, "Aklî bir mes'ele değildir" der. Çünkü hakikat-ı haşir ve kıyamet, ism-i a'zamın ve bazı esmanın derece-i a'zamının mazharıdır. Kimin nazarı oraya çıkmazsa taklide

mecburdur. Kimin fikri oraya girse, haşir ve kıyameti, gece gündüz, kış ve bahar derecesinde kolay görür, itminan-ı kalb ile kabul eder.

İşte şu sırdandır ki: Haşir ve kıyameti en a'zam mertebede, en ekmel tafsilâtla Kur'an zikrediyor ve ism-i a'zamin mazharı olan Peygamberimiz Aleyhissalâtu Vesselâm ders veriyor. Ve eski peygamberler ise, hikmet-i irşadın iktizasıyla, bir derece basit ve ibtidaî bir halde olan ümmetlerine, haşri en a'zam bir derecede, en geniş bir tafsilâtla ders vermemişler. Hem şu sırdandır ki, bir kısım ehl-i velayet bazı erkân-ı imaniyeyi mertebe-i uzmasında görmemişler veya gösterememişler. Hem şu sırdandır ki, marifetullahta derecat-ı ârifîn çok tefavüt ediyor. Daha bunlar gibi çok esrar şu hakikattan inkişaf eder. Şimdi şu temsil, hem bir derece hakikatı ihsas ettiğinden, hem hakikat çok geniş ve çok derin olduğundan biz dahi temsil ile iktifa ediyoruz. Haddimizin ve tâkatimizin fevkinde olan esrara girişmeyeceğiz.

ÜÇÜNCÜ DAL:Kıyamet alâmetlerinden ve âhîrzaman vukuatından ve bazı a'malin fazilet ve sevablarından bahseden ehadîs-i şerife güzelce anlaşılmadığından, akıllarına güvenen bir kısım ehl-i ilim onların bir kısmına zaîf veya mevzu demişler. İmanı zaîf ve enaniyeti kavî bir kısım da, inkâra kadar gitmişler. Şimdi tafsile girişmeyeceğiz. Yalnız "Oniki Aslı" beyan ederiz.

Birinci Asıl:Yirminci Söz'ün âhirindeki sual ve cevabda izah ettiğimiz mes'eledir. İcmali şudur ki: Din bir imtihandır, bir tecrübedir. Ervah-ı âliyeyi, ervah-ı safileden tefrik eder. Öyle ise ileride herkese göz ile görülecek vukuatı öyle bir tarzda bahsedecek ki; ne bütün bütün meçhul kalsın, ne de bedihî olup herkes ister istemez tasdike mecbur kalsın. Akla kapı açacak, ihtiyarı elinden almayacak. Zira eğer tamamen bedahet derecesinde bir alâmet-i Kıyamet görülse, herkes tasdike muztar olsa; o vakit kömür gibi bir istidad, elmas gibi bir istidad ile beraber kalır. Sırr-ı teklif ve netice-i imtihan zayi' olur. İşte bunun için, Mehdi ve Süfyan mes'eleleri gibi çok mes'elelerde çok ihtilaf olmuş. Hem rivayat dahi çok muhtelifdir, birbirine zıd hükümler olmuş.

İkinci Asıl:Mesail-i İslâmiyenin tabakatı vardır. Biri bürhan-ı kat'î istese, diğeri bir zann-ı galibî ile iktifa eder. Başkası yalnız bir kabul-ü teslimî ve reddetmemek ister. Öyle ise, esasat-ı imaniyeden olmayan mesail-i fer'ie veya vukuat-ı zamaniyenin herbirinde bir iz'an-ı yakîn ile bir bürhan-ı kat'î istenilmez. Belki yalnız reddetmemek ve teslimiyetle ilişmemektir.

Üçüncü Asıl:Zaman-ı Sahabede Benî İsrail ve Nasara ülemalarından çoğu İslâmiyete girdiler. Eski malûmatları dahi onlarla beraber müslüman oldu. Bazı hilaf-ı vaki' malûmat-ı sâbıkaları, İslâmiyetin malı olarak tevehhüm edildi.

Dördüncü Asıl:Ehadîs-i Şerife râvilerinin bazı kavilleri veyahut istinbat ettikleri manaları, metn-i hadîsten telakki ediliyordu. Halbuki insan hatadan hâlî olmadığı için, hilaf-ı vaki' bazı istinbatları veya kavilleri hadîs zannedilerek za'fına hükmedilmiş.

Beşinci Asıl: **إِنَّ فِي أُمَّتِي مُحَمَّدٌ نَبِيٌّ** yani **مُلْهُمُونَ** sırımca bazı ehl-i keşif ve ehl-i velayet olan muhaddisîn-i muhaddesûn ilhamlarıyla gelen bazı maânî, hadîs telakki edilmiş. Halbuki ilham-ı evliya -bazı arızalarla- hata olabilir. İşte bu neviden bir kısım hilaf-ı hakikat çıkabilir.

Altıncı Asıl:Beyn-en nas iştihar bulmuş bazı hikâyeler bulunuyor ki, durub-u emsal hükmüne geçer. Hakikî manasına bakılmaz. Ne maksad için sevk edilir, ona bakılır. İşte bu neviden beyn-en nâs tearûf etmiş bazı kıssa ve hikâyati, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm bir maksad-ı irşadî için, temsil ve kinaye nev'inden zikredivermiş. Şu nevi mes'elelerin mana-yı hakikîsinde kusur varsa, örf ve âdât-ı nasa aittir ve teârûf ve tesamu'-u umumîye raci'dir.

Yedinci Asıl:Pekçok teşbih ve temsiller bulunuyor ki, mürur-u zamanla veya ilmin elinden cehlin eline geçmesiyle hakikat-ı maddiye telakki ediliyor. Hataya düşer. Meselâ: "Sevr" ve "Hut" isminde ve âlem-i misalde sevr ve hut timsalinde berrî ve bahrî hayvanat nâzırlarından iki melaiketullah, âdeta bir koca öküz ve cismanî bir balık zannedilerek hadîse ilişilmiş. Hem meselâ: Bir vakit huzur-u Nebevîde derin bir ses işitildi. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etti ki: "Bu gürültü, yetmiş senedir yuvarlanıp tâ ancak bu dakika Cehennem'in dibine düşen bir taşın gürültüsüdür." İşte bu hadîsi işiten, hakikata vâsıl olmayan inkâra sapar. Halbuki yirmi dakika o hadîsten sonra kat'iyen sabittir ki; biri geldi, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a dedi ki: "Meşhur münafık, yirmi dakika evvel öldü." Yetmiş yaşına giren o münafık Cehennem'in bir taşı olarak bütün müddet-i ömrü tedennide, esfel-i safilîne küfre sukuttan ibaret olduğunu gayet beligane bir surette Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm beyan etmiştir. Cenab-ı Hak o vefat dakikasında o sesi işittirip, ona alâmet etmiştir.

Sekizinci Asıl:Cenab-ı Hakîm-i Mutlak, şu dâr-ı tecrübe ve meydan-ı imtihanda çok mühim şeyleri, kesretli eşya içinde saklıyor. O saklamakla çok hikmetler, çok maslahatlar bağlıdır. Meselâ: Leyle-i Kadri, umum ramazanda; saat-ı icabe-i duayı, Cum'a gününde; makbul velisini, insanlar içinde; eceli, ömrü içinde ve kıyametin vaktini, ömr-ü dünya içinde saklamış. Zira ecel-i insan muayyen olsa, yarı ömrüne kadar gaflet-i mutlaka, yarıdan sonra darağacına adım adım gitmek gibi bir dehşet verecek. Halbuki âhîret ve dünya müvazenesini muhafaza etmek ve her vakit havf u reca ortasında bulunmak maslahatı iktiza eder ki; her dakika hem ölmek, hem yaşamak mümkün olsun. Şu halde mübhem tarzdaki yirmi sene mübhem bir ömrü, bin sene muayyen bir ömre müreccahtır. İşte kıyamet

dahi Şu insan-ı ekber olan dũnyanın ecelidir. Eğer vakti taayyũn etseydi, bũtũn kurũn-u ũlâ ve vustâ gaflet-i mutlakaya dalacak idiler ve kurũn-u uhrâ dehŐette kalacaktı. İnsan nasıl hayat-ı Őahsiyesiyle hanesinin ve kŕyũnũn bekasıyla alâkadardır. Öyle de; hayat-ı iĉtimaiye ve nev'iyesiyle, kũre-i arzın ve dũnyanın yaŐamasıyla alâkadardır. Kur'an **إِفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ** der. "Kıyamet yakındır" ferman ediyor. Bin bu kadar sene geĉtikten sonra gelmemesi, yakınlığına hanel vermez. Zira kıyamet, dũnyanın ecelidir. Dũnyanın ŕmrũne nisbeten bin veya ikibin sene, bir seneye nisbetle bir-iki gũn veya bir-iki dakika gibidir. Saat-ı Kıyamet yalnız insaniyetin eceli değil ki, onun ŕmrũne nisbet edilip baıd gŕrũlsũn. İŞte bunun iĉindir ki, Hakŕm-i Mutlak, kıyameti mugayyebat-ı hamseden olarak ilminde saklıyor. İŞte bu ibham sırrındandır ki, her asır, hattâ asr-ı hakikatbũn olan Asr-ı Saadet dahi daima kıyametten korkmuŐlar. Hattâ bazıları, "Őeraiti hemen hemen ĉıkmıŐ" demişler.

İŞte bu hakikatı bilmeyen insafsız insanlar derler ki: "Âhiretin tafsilatını ders alan mũteyakkız kalbli, keskin nazarlı olan sahabelerin fikirleri, niĉin bin sene hakikattan uzak olarak fikirleri dũŐmũŐ gibi, istikbal-i dũnyevŕde bin dŕrtyũz sene sonra gelecek bir hakikatı asırlarında karŕb zannetmişler?"

Elcevab: ĉunki Sahabeler, feyz-i sohbet-i nũbũvvetten herkesten ziyade dâr-ı âhireti dũŐũnerek, dũnyanın fenasını bilerek, kıyametin ibham-ı vaktindeki hikmet-i İlahiyeyi anlayarak ecel-i Őahsŕ gibi dũnyanın eceline karşı dahi daima muntazır bir vaziyet alarak, âhiretlerine ciddŕ ĉalıŐmıŐlar. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm "Kıyameti bekleyiniz, intizar ediniz" tekrar etmesi, Şu hikmetten ileri gelmiş bir irşad-ı Nebevŕdir. Yoksa vuku-u muayyene dair bir vahyin hũkmũyle değildir ki, hakikattan uzak olsun. İlet ayrıldır, hikmet ayrıldır. İŞte Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın bu nevi sŕzleri hikmet-i ibhamdan ileri geliyor. Hem Şu sırdandır ki; Mehdi, Sũfyan gibi âhirmamanda gelecek eŐhasları ĉok zaman evvel hattâ Tâbiũn zamanında onları beklemiŐler, yetişmek emelinde bulunmuşlar. Hattâ bazı ehl-i velayet "Onlar geĉmiŐ" demişler. İŞte bu da, kıyamet gibi, hikmet-i İlahiye iktiza eder ki; vakitleri taayyũn etmesin. ĉunki her zaman, her asır, kuvve-i maneviyenin takviyesine medar olacak ve yeisten kurtaracak "Mehdi" manasına muhtaĉtır. Bu manada, her asrın bir hissesi bulunmak lâzımdır. Hem gaflet iĉinde fenalara uymamak ve lâkaydlıkta nefsin dizginini bırakmamak iĉin, nifakın başına geĉecek mũdhiŐ Őahıslardan her asır ĉekinmeli ve korkmalı. Eğer tayin edilseydi, maslahat-ı irşad-ı umumŕ zayi' olurdu.

Şimdi Mehdi gibi eşhasın hakkındaki rivayatın ihtilafatı ve sırrı Şudur ki: Ehadŕsi tefsir edenler, metn-i ehadŕsi tefsirlerine ve istinbatlarına tatbik etmişler. Meselâ: Merkez-i saltanat o vakit Şam'da veya Medine'de olduğundan, vukuat-ı Mehdiye veya Sũfyaniyeyi merkez-i saltanat civarında olan Basra, Kũfe, Şam gibi yerlerde tasavvur ederek ŕyle tefsir etmişler. Hem de o eşhasın Şahs-ı

manevîsine veya temsil ettikleri cemaate ait âsâr-ı azîmeyi o eşhasın zâtlarında tasavvur ederek öyle tefsir etmişler ki, o eşhas-ı hârîka çıktıkları vakit bütün halk onları tanıyacak gibi bir şekil vermişler. Halbuki demiştik: Bu dünya tecrübe meydanıdır. Akla kapı açılır, fakat ihtiyarı elinden alınmaz. Öyle ise o eşhas, hattâ o müdhiş Deccal dahi çıktığı zaman çokları, hattâ kendisi de bidayeten Deccal olduğunu bilmez. Belki nur-u imanın dikkatiyle, o eşhas-ı âhîrzaman tanılabılır.

Alâmet-i Kıyametten olan Deccal hakkında hadîs-i şerifte "Birinci günü bir sene, ikinci günü bir ay, üçüncü günü bir hafta, dördüncü günü eyyam-ı saire gibidir. Çıktığı zaman dünya işitir. Kırk günde dünyayı gezer." rivayet ediliyor. İnsafsız insanlar bu rivayete muhal demişler. Hâşâ şu rivayetin inkâr ve ibtaline gitmişler. Halbuki **وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ** hakikatı şu olmak gerektir ki: Âlem-i küfrün en kesafetlisi olan şimalde, tabiiyunun fikr-i küfrîsinden süzülen bir cereyan-ı azîmin başına geçecek ve uluhiyeti inkâr edecek bir şahsın, şimal tarafından çıkmasına işaret ve şu işaret içinde bir remz-i hikmet vardır ki; kutb-u şimalîye yakın dairede bütün sene, bir gece bir gündüzdür. Altı ayı gece, altı ayı gündüzdür." "Deccal'ın bir günü bir senedir." O daire yakınında zuhuruna işaretir. "İkinci günü bir aydır" demekten murad, şimalden bu tarafa geldikçe bazan olur yazın bir ayında güneş gurub etmez. Şu dahi, Deccal şimalden çıkıp âlem-i medeniyet tarafına tecavüzüne işaretir. Günü Deccal'a isnad etmekle şu işarete işaret eder. Daha bu tarafa geldikçe bir haftada güneş gurub etmiyor. Daha gele gele tulû' ve gurub ortasında üç saat devam ediyor. Ben Rusya'da esarete iken böyle bir yerde bulundum. Bize yakın, bir hafta güneş gurub etmeyen bir yer vardı. Seyir için oraya gidiyorlardı. "Deccal'ın çıktığı vakit, umum dünya işitecek" olan kaydı, telgraf ve radyo halletmiştir. Kırk günde gezmesini de, merkebi olan şimendifer ve tayyare halletmiştir. Eskiden bu iki kaydı muhal gören mülhidler, şimdi âdi görüyorlar!..

Alâmet-i kıyametten olan Ye'cüc ve Me'cuce ve Sedde dair, bir risalede bir derece tafsilen yazdığımından ona havale edip şurada yalnız şunu deriz ki: Eskiden Mançur, Moğol ünvanıyla içtimaat-ı beşeriyeyi zîr ü zeber eden taifeler ve Sedd-i Çinî'nin yapılmasına sebebiyet verenler, kıyamete yakın yine anarşistlik gibi bir fikirle medeniyet-i beşeriyeyi zîr ü zeber edecekleri, rivayetlerde vardır. Bazı mülhidler derler: "Bu kadar acaibi yapan ve yapacak taifeler nerede?"

Elcevab: Çekirge gibi bir âfât, bir mevsimde pek çok kesretle bulunur. Mevsim değiştikçe memleketi fesada veren kesretli o taifelerin hakikatları, mahdud bazı ferdlerde saklanıyor. Yine zamanı geldikçe emr-i İlahî ile o mahdud ferdlerden gayet kesretli aynı fesad yine başlar. Güya onların hakikat-ı milliyetleri inceliyor, kopmuyor. Yine mevsimi geldikçe zuhur ediyor. Aynen öyle de: Bir zaman dünyayı herc ü merc eden o taifeler, izn-i İlahî ile mevsimi

geldiği vakit aynı o taife, medeniyet-i beşeriyeyi herc ü merc edecekler. Fakat onların muharrikleri başka bir surette tezahür eder. **لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ**

Dokuzuncu Asıl: Mesail-i imaniyeden bir kısmın netaici, şu mukayyed ve dar âleme bakar. Diğer bir kısmı, geniş ve mutlak olan âlem-i âhirete bakar. Amellerin fazilet ve sevabına dair ehadîs-i şerifenin bir kısmı terhib ve terhibe münasib bir tesir vermek için belâgatlı bir üslûbda geldiğinden, dikkatsiz insanlar onları mübalağalı zannetmişler. Halbuki bütün onlar ayn-ı hak ve mahz-ı hakikat olduklarından mücazefe ve mübalağa, içlerinde yoktur. Ezcümle, en ziyade insafsızların zihnini kurcalayan şu hadîstir ki:

لَوْ وُزِنَتِ الدُّنْيَا عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بُعُوضَةٍ مَا شَرِبَ الْكَافِرُ مِنْهَا جُرْعَةً مَاءٍ

-ev kema kal- meal-i şerifi: "Dünyanın Cenab-ı Hakk'ın yanında bir sinek kanadı kadar kıymeti olsa idi, kâfirler bir yudum suyu ondan içmeyecek idiler." Hakikatı şudur ki: **عِنْدَ اللَّهِ** tabiri, âlem-i bekadan demektir. Evet âlem-i bekadan bir sinek kanadı kadar bir nur madem ebedîdir, yeryüzünü dolduracak muvakkat bir nurdan daha çoktur. Demek koca dünyayı bir sinek kanadıyla müvazene değil, belki herkesin kısacık ömrüne yerleşen hususî dünyasını âlem-i bekadan bir sinek kanadı kadar daimî bir feyz-i İlahîye ve bir ihsan-ı İlahîye müvazeneye gelmediği demektir. Hem dünyanın iki yüzü var; belki üç yüzü var. Biri, Cenab-ı Hakk'ın esmasının âyineleridir. Diğer, âhirete bakar; âhîret tarlasıdır. Diğer, fenaya, ademe bakar. Bildiğimiz, marzî-yi İlahî olmayan ehl-i dalaletin dünyasıdır. Demek esma-i hüsnanın âyineleri ve mektubat-ı Samedaniye ve âhîretin mezraası olan koca dünya değil; belki âhirete zıd ve bütün hatiatın menşei ve beliyyatın menbaı olan dünyaperestlerin dünyasının âlem-i âhîrette ehl-i imana verilen sermedî bir zerresine değmediğine işarettir. İşte en doğru ve ciddî şu hakikat nerede ve insafsız ehl-i ilhadın fehm ettikleri mana nerede? O insafsız ehl-i ilhadın en mübalağa, en mücazefe zannettikleri mana nerede?

Hem meselâ: İnsafsız ehl-i ilhadın mübalağa zannettikleri hattâ muhal bir mübalağa ve mücazefe tevehhüm ettikleri biri de, amellerin sevabına dair ve bazı surelerin faziletleri hakkında gelen rivayetlerdir. Meselâ: "Fatiha'nın Kur'an kadar sevabı vardır." "Sure-i İhlas sülüs-ü Kur'an", "Sure-i İza Zülziletil-ardu, rubu" "Sure-i Kul ya eyyühel-kâfirûn rubu", "Sure-i Yâsin on defa Kur'an kadar" olduğuna rivayet vardır. İşte insafsız ve dikkatsiz insanlar demişler ki: "Şu muhaldir. Çünkü Kur'an içinde Yâsin ve öteki faziletli olanlar da vardır. Onun için manasız olur."

Elcevab: Hakikatı şudur ki: Kur'an-ı Hakîm'in herbir harfinin bir sevabı var, bir hasenedir. Fazl-ı İlahîden o harflerin sevabı sünbüllendir, bazan on tane

verir, bazan yetmiş, bazan yediyüz (Âyet-ül Kürsî harfleri gibi), bazan binbeşyüz (Sure-i İhlas'ın harfleri gibi), bazan onbin (Leyle-i Berat'ta okunan âyetler ve makbul vakitlere tesadüf edenler gibi) ve bazan otuzbin (meselâ haşhaş tohumunun kesreti misillü, Leyle-i Kadir'de okunan âyetler gibi). Ve o gece bin aya mukabil işaretiyle, bir harfinin o gecede otuzbin sevabı olur anlaşılır. İşte Kur'an-ı Hakîm, tezauf-u sevabıyla beraber elbette müvazeneye gelmez ve gelemiyor. Belki asıl sevab ile bazı surelerle müvazeneye gelebilir.

Meselâ: İçinde mısır ekilmiş bir tarla farzedelim ki, bin tane ekilmiş. Bazı habbeleri yedi sünbül vermiş farzetsek, herbir sünbülde yüzer tane olmuş ise, o vakit tek bir habbe bütün tarlanın iki sülüsüne mukabil oluyor. Meselâ: Birisi de on sünbül vermiş, herbirinde ikiyüz tane vermiş, o vakit birtek habbe asıl tarladaki habbelerin iki misli kadardır. Ve hâkeza kıyas et.

Şimdi Kur'an-ı Hakîm'i nuranî, mukaddes bir mezraa-i semaviye tasavvur ediyoruz. İşte herbir harfi asıl sevabıyla birer habbe hükmündedir. Onların sünbülleri nazara alınmayacak. Sure-i Yâsin, İhlas, Fatiha, Kul ya eyyühel-kâfirûn, İza zülzilet-il-ardu gibi sair faziletlerine dair rivayet edilen sure ve âyetlerle müvazene edilebilir. Meselâ: Kur'an-ı Hakîm'in üçyüzbin altıyüzyirmi harfi olduğundan, Sure-i İhlas besmele ile beraber altmış dokuzdur. Üç defa altmışdokuz, ikiyüzyedi harftir. Demek Sure-i İhlas'ın herbir harfinin haseneleri, binbeşyüze yakındır. İşte Sure-i Yâsin'in hurufatı hesap edilse, Kur'an-ı Hakîm'in mecmu-u hurufatına nisbet edilse ve on defa muzaaf olması nazara alınsa şöyle bir netice çıkar ki: Yâsin-i Şerif'in herbir harfi takriben beşyüze yakın sevabı vardır. Yani o kadar hasene sayılabilir. İşte buna kıyasen başkalarını dahi tatbik etsen, ne kadar latif ve güzel ve doğru ve mücazefesiz bir hakikat olduğunu anlarsın.

Onuncu Asıl: Ekser taife-i mahlukatta olduğu gibi ef'al ve a'mal-i beşeriyede bazı hârika ferdler bulunur. O ferdler eğer iyilikte ileri gitmişse, o nevilere medar-ı fahrleridir, yoksa medar-ı şeametleridir. Hem gizleniyorlar. Âdeta birer şahs-ı manevî, birer gaye-i hayal hükmüne geçerler. Sair ferdlerin herbirisi o olmağa çalışır ve o olmak ihtimali var. Demek o mükemmel hârika ferd ise; mutlak, mübhem bulunup her yerde bulunması mümkün. Şu ibham itibariyle mantıkça kazıye-i mümkün suretinde külliyyetine hükmedilebilir. Yani, herbir amel şöyle bir netice verebilmesi mümkündür.

Meselâ, "Kim iki rek'at namazı filan vakitte kılsa, bir hac kadardır." İşte iki rek'at namaz bazı vakitte bir hacca mukabil geldiği hakikattir. Herbir iki rek'at namazda bu mana külliyyet ile mümkündür. Demek şu nevideki rivayetler, vukuu bilfiil daimî ve küllî değil. Zira kabulün madem şartları vardır, külliyyet ve daimîlikten çıkar. Belki ya bilfiil muvakkattir, mutlak veyahut mümkündür, külliyyedir. Demek şu nevi ehadîsteki külliyyet ise, imkân

itibariyledir. Meselâ: "Gıybet, katil gibidir." Demek gıybette öyle bir ferd bulunur ki, katil gibi bir zehr-i katilden daha muzırdır. Meselâ: "Bir güzel söz, bir abdi âzad etmek gibi bir sadaka-i azîmenin yerine geçer." Şimdi terğib ve teşvik için o mübhem ferd-i mükemmel, mutlak bir surette her yerde bulunmasının imkânını, vaki' bir surette göstermekle hayra şevki ve şerden nefreti tahrik etmektir. Hem de şu âlemin mikyasıyla âlem-i ebedînin şeyleri tartılmaz. Buranın en büyüğü, oranın en küçüğüne müvazi gelemmez. Sevab-ı a'mal o âleme baktığı için, dünyevî nazarımız ona dar geliyor. Aklımıza sığdıramıyoruz. Meselâ:

مَنْ قَرَأَ هَذَا أُعْطِيَ لَهُ مِثْلُ ثَوَابِ مُوسَى وَ هَارُونَ

yani:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَ رَبِّ الْأَرْضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ * وَ لَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَ رَبِّ الْأَرْضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ * وَ لَهُ الْعِزَّةُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * وَ لَهُ الْمُلْكُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

İnsafsız ve dikkatsizlerin en ziyade nazar-ı dikkatini celbeden şu gibi rivayetlerdir. Hakikatı şudur ki: Dünyada dar nazarımızla, kısacık fikrimizle Musa ve Harun Aleyhisselâmların sevablarını ne derece tasavvur ediyoruz, biliyoruz. Âlem-i ebediyette Rahîm-i Mutlak, saadet-i ebedîde nihayetsiz ihtiyaç içinde bir abdine birtek virde mukabil vereceği hakikat-ı sevab, o iki zâtın sevablarına -fakat daire-i ilmimize ve tahminimize giren sevablarına- müsavi olabilir. Meselâ: Bedevi, vahşi bir adam hiç padişahı görmemiş. Saltanat haşmetini bilmiyor. Bir köyde bir ağayı nasıl tasavvur eder, o mahdud fikriyle bir padişahı ondan büyükçe bir ağa kadar bilir. Hattâ bizde sade-dil bir taife var ki, eskiden diyorlardı ki: "Padişah, kendi ocağı yanında ve tenceresinin başında pişirdiği bulgur çorbası yanında ne yapıyor, bizim ağamız onu biliyor." Demek onlar, padişahı o kadar dar bir vaziyette ve âdi bir surette tahayyül ediyorlar ki, kendi bulgur çorbasını kendi pişiriyor, âdeta bir yüzbaşı haşmetinde farzediyorlar. Şimdi biri o adamlardan birisine dese: "Sen bugün benim için bu işi yapsan, senin bildiğin padişah haşmeti kadar sana bir haşmetlik vereceğim." Yani bir yüzbaşı kadar bir rütbe vereceğim. O söz hakikattir. Çünkü haşmet-i padişahîden onun dar daire-i fikrine giren, ancak bir yüzbaşılık kadar bir şevkettir.

İşte dünya nazarıyla dar fikrimizle âhirete müteveccih hakaik-i sevabiyeyi o bedevi adam kadar da düşünemiyoruz. Hazret-i Musa (A.S.) ve Harun'un (A.S.) meçhulümüz olan hakikî sevabları ile müvazene değil, -çünkü teşbih kaidesi, meçhulü malûma kıyas eder- belki müvazene edilen ve malûmumuz olan ve tahminimize giren sevablarıyla bir abd-i mü'minin bir virdine mukabil

meçhulümüz olan hakikî sevabıdır. Hem de deniz yüzü ile katrenin gözbebeği, Güneşin tamam aksini tutmakta müsavidirler. Fark, keyfiyettir. Hazret-i Musa (A.S.) ve Harun'un (A.S.) deniz-misal âyine-i ruhlarına in'ikas eden mahiyet-i sevab, bir katre hükmünde bir abd-i mü'minin bir âyetten aldığı aynı mahiyet-i sevabdır. Mahiyetçe, kemmiyetçe birdirler. Keyfiyet ise, kabiliyete tabidir. Hem bazan olur ki; birtek kelime, birtek tesbih, öyle bir saadet hazinesini açar ki, altmış sene hizmetle o açılmamış. Demek bazı hâlât oluyor ki, birtek âyet Kur'an kadar faide verebilir. Hem ism-i a'zama mazhar olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın bir âyette mazhar olduğu feyz-i İlahî, belki bir peygamberin umum feyzi kadar olabilir. Veraset-i Ahmediye ile ism-i a'zam zilline mazhar bir mü'min, kendi kabiliyeti itibariyle kemmiyetçe bir Nebinin feyzi kadar sevab alıyor denilse hilaf-ı hakikat olamaz. Hem de sevab ve fazilet, nur âlemindedir. O âlemden bir âlem, bir zerreye sığışabilir. Nasılki bir zerrecik bir şişede, semavat nücümüyle beraber görünebilir. Öyle de, niyet-i hâlise ile şeffaflıyet peyda eden bir zikirde veya bir âyette, semavat gibi nuranî sevab ve fazilet yerleşebilir.

Netice-i Kelâm: Ey insafsız ve dikkatsiz ve imanı zaîf, felsefesi kavî, hodbîn, münekkîd adam! Şu "On Asl"ı nazara al. Sonra sen hilaf-ı hakikat ve kat'î muhalif-i vaki' gördüğün bir rivayeti bahane ederek ehadîs-i şerifeye ve dolayısıyla Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın mertebe-i ismetine halel verecek itiraz parmağını uzatma! Zira evvelâ o "On Asl"ın on dairesi, seni inkârdan vazgeçirir. "Hakikî bir kusur varsa bize aittir" derler, hadîse raci' olamaz. "Eğer hakikî değilse, senin sû'-i fehmine aittir" derler. Elhasıl: İnkâr ve redde gitmek için, şu "On Asl"ı tekzib ve ibtal etmek lâzım gelir. Şimdi insafın varsa bu "On Usûl"ü kemal-i dikkatle düşündükten sonra, o aklın hilaf-ı hakikat gördüğü bir hadîsin inkârına kalkışma! "Ya bir tefsiri, ya bir tevili, ya bir tabiri vardır" de, ilişme.

Onbirinci Asıl:Nasıl Kur'an-ı Hakîm'in müteşabihâtı var; teville muhtaçtır veyahut mutlak teslim istiyor. Ehadîsin de Kur'anın müteşabihâtı gibi müşkilâtı vardır. Bazan çok dikkatli tefsire ve tabire muhtaçtır. Geçmiş misallerle iktifa edebilirsiniz.

Evet nasılki hüşyar olan adam, yatmış olan adamın rü'yasını tabir eder. Öyle de: Bazan uykuda olan bir adam, yanında uyanık olan konuşanların sözlerini işitiyor, fakat kendi âlem-i menamına tatbik eder bir tarzda mana veriyor, tabir ediyor. Öyle de: Ey gaflet ve felsefe uykusu içinde tenvim edilen insafsız adam!. Sırr-ı **مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى** ve **تَنَامُ عَيْنِي وَلَا يَنَامُ قَلْبِي** hükmüne mazhar ve hakikî hüşyar ve yakzan olan zâtın gördüğünü sen kendi rü'yanda inkâr değil, tabir et. Evet uykuda bir adamı bir sinek ısırursa, müdhiş bir harbde yaralar alır gibi bir hakikat-ı nevmiye bazan telakki eder. Ondandır sorulsa, "Hakikaten ben yaralandım. Bana top, tüfek atıldı." diyecek. Yanında oturanlar onun

uykusundaki ızdırabına gülüyorlar. İşte bu nevm-âlûd nazar-ı gaflet ve fikr-i felsefe, elbette hakaik-i nübüvvet mihenk olamazlar.

Onikinci Asıl:Nazar-ı nübüvvet ve tevhid ve iman; vahdete, âhirete, uluhiyete baktığı için, hakaikî ona göre görür. Ehl-i felsefe ve hikmetin nazarı; kesrete, esbaba, tabiata bakar, ona göre görür. Nokta-i nazar birbirinden çok uzaktır. Ehl-i felsefenin en büyük bir maksadı, ehl-i Usûl-üd Din ve ülema-i İlm-i Kelâm'ın makasıdı içinde görünmeyecek bir derecede küçük ve ehemmiyetsizdir.

İşte onun içindir ki, mevcudatın tafsil-i mahiyetinde ve ince ahvallerinde ehl-i hikmet çok ileri gitmişler. Fakat hakikî hikmet olan ulûm-u âliye-i İlahiye ve uhreviyede o kadar geridirler ki, en basit bir mü'minden daha geridirler. Bu sırrı fehmetmeyenler, muhakkikîn-i İslâmiyeyi, hükemalara nisbeten geri zannediyorlar. Halbuki akılları gözlerine inmiş, kesrette boğulmuş olanların ne haddi var ki, veraset-i nübüvvet ile makasıd-ı âliye-i kudsiyeye yetişenlere yetişebilsinler.

Hem bir şey iki nazar ile bakıldığı vakit, iki muhtelif hakikatı gösteriyor. İkisi de hakikat olabilir. Fennin hiçbir hakikat-ı kat'iyyesi, Kur'anın hakaik-i kudsiyesine ilişemez. Fennin kısa eli, onun münezzeh ve muallâ damenine erişemez. Nümune olarak bir misal zikrederiz:

Meselâ, Küre-i Arz ehl-i hikmet nazarıyla bakılsa hakikatı şudur ki: Güneş etrafında mutavassıt bir seyyare gibi hadsiz yıldızlar içinde döner. Yıldızlara nisbeten küçük bir mahluk. Fakat ehl-i Kur'an nazarıyla bakıldığı vakit -Onbeşinci Söz'de izah edildiği gibi- hakikatı şöyledir ki: Semere-i âlem olan insan; en câmi', en bedi' ve en âciz, en aziz, en zaîf, en latif bir mu'cize-i kudret olduğundan, beşik ve meskeni olan zemin; semaya nisbeten maddeten küçüklüğüyle ve hakaretiyle beraber manen ve san'aten bütün kâinatın kalbi, merkezi.. bütün mu'cizat-ı san'atının meşheri, sergisi.. bütün tecelliyat-ı esmasının mazharı, nokta-i mihrakıyesi.. nihayetsiz faaliyet-i Rabbaniyenin mahşeri, ma'kesi.. hadsiz hallakıyet-i İlahiyenin hususan nebatat ve hayvanatın kesretli enva'-ı sagiresinden cevvadane icadın medarı, çarşısı ve pek geniş âhîret âlemlerindeki masnuatın küçük mikyasta nümunegâhı ve mensucat-ı ebediyenin sür'atle işleyen tezgâhı ve menazır-ı sermediyenin çabuk değişen taklidgâhı ve besatîn-i daimenin tohumcuklarına sür'atle sünbüllenen dar ve muvakkat mezraası ve terbiyegâhı olmuştur.

İşte Arzın bu azamet-i maneviyesinden ve ehemmiyet-i san'aviyesindedir ki, Kur'an-ı Hakîm; semavata nisbeten büyük bir ağacın küçük bir meyvesi hükmünde olan Arzı, bütün semavata karşı küçücük kalbi, büyük kalıba mukabil tutmak gibi denk tutuyor. Onu bir kefedede, bütün semavatı

bir kefedede koyuyor, mükerreren رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ diyor. İşte sair mesaili buna kıyas et ve anla ki: Felsefenin ruhsuz, sönük hakikatleri; Kur'anın parlak, ruhluluk hakikatleriyle müsademe edemez. Nokta-i nazar ayrı ayrı olduğu için, ayrı ayrı görünür.

DÖRDÜNCÜ DAL:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالْدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقٌّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ

Şu büyük ve geniş âyetin hazinesinden yalnız birtek cevherini göstereceğiz. Şöyle ki:

Kur'an-ı Hakîm tasrih ediyor ki: Arştan ferşe, yıldızlardan sineklere, meleklerden semeklere, seyyarattan zerrelere kadar herşey Cenab-ı Hakk'a secde ve ibadet ve hamd ve tesbih eder. Fakat ibadetleri, mazhar oldukları esmalara ve kabiliyetlerine göre ayrı ayrıdır, çeşit çeşittir. Biz onların ibadetlerinin tenevvününün bir nev'ini bir temsil ile beyan ederiz. Meselâ: **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** Azîm bir Mâlik-ül Mülk, büyük bir şehri veya muhteşem bir sarayı bina ettiği vakit, o zât dört nevi ameleyi onun binasında istihdam ve istimal eder:

Birinci nevi: Onun memluk ve köleleridir. Bu nev'in, ne maaşı var ve ne de ücreti var. Belki onlar seyyidlerinin emriyle işledikleri her amelde, onların gayet latif bir zevk ve hoş bir şevkleri vardır. Seyyidlerinin medhinden ve vafından ne deseler, onların zevkini ve şevkini ziyade eder. Onlar o mukaddes seyyidlerine intisablarını büyük bir şeref bilerek onunla iktifa ediyorlar. Hem o seyyidin namıyla, hesabıyla, nazarıyla işlere bakmalarından da manevî lezzet buluyorlar. Ücret ve rütbeye ve maaşa muhtaç olmuyorlar.

İkinci kısım ki, bazı âmi hizmetkârlardır. Bilmiyorlar niçin işliyorlar. Belki o Mâlik-i Zîşan onları istimal ediyor, kendi fikriyle ve ilmiyle onları çalıştırıyor. Onlara lâyük bir cüz'î ücret dahi veriyor. O hizmetkârlar bilmiyorlar ki; amellerine ne çeşit küllî gayeler, âlî maslahatlar terettüb ediyor. Hattâ bazıları tevehhüm ediyorlar ki, onların amelleri yalnız kendilerine ait o ücret ve maaşından başka gayesi yoktur.

Üçüncü kısım: O Mâlik-ül Mülk'ün bir kısım hayvanatı var. Onları o şehrin, o sarayın binasında bazı işlerde istihdam ediyor. Onlara yalnız bir yem veriyor. Onların da istidadlarına muvafık işlerde çalışmaları onlara bir telezzüz veriyor. Çünkü bilkuvve bir kabiliyet ve bir istidad, fiil ve amel suretine girse; inbisat ile teneffüs eder, bir lezzet verir ve bütün faaliyetlerdeki lezzet bu

sırdandır. Şu kısım hizmetkârların ücret ve maaşları, yalnız yem ve şu lezzet-i maneviyedir. Onunla iktifa ederler.

Dördüncü kısım: Öyle amelelerdir ki; biliyorlar ne işliyorlar ve ne için işliyorlar ve kimin için işliyorlar ve sair ameleler ne için işliyorlar ve o Mâlik-ül Mülk'ün maksadı nedir, ne için işlettiriyor. İşte bu nevi amelelerin sair amelelere bir riyaset ve nezaretleri var. Onların derecat ve rütbelerine göre derece derece maaşları var.

Aynen bunun gibi, Semavat ve Arzın Mâlik-i Zülcelali ve dünya ve âhiretin Bâni-i Zülcemali olan Rabb-ül Âlemîn; -değil ihtiyaç için.. çünkü herşeyin Hâlıkı odur- belki izzet ve azamet ve rububiyetin şuunatı gibi bazı hikmetler için, şu kâinat sarayında şu daire-i esbab içinde hem melaikeyi, hem hayvanatı, hem cemadat ve nebatatı, hem insanları istihdam ediyor. Onlara ibadet ettiriyor. Şu dört nev'i ayrı ayrı vezaif-i ubudiyetle mükellef etmiştir.

Birinci Kısım: Temsilde memluklere misal, melaikelelerdir. Melaikeleler ise onlarda mücahede ile terakkiyat yoktur. Belki herbirinin sabit bir makamı, muayyen bir rütbesi vardır. Fakat onların nefs-i amellerinde bir zevk-i mahsusaları var. Nefs-i ibadetlerinde derecatlarına göre tefeyyüzleri var. Demek o hizmetkârlarının mükâfatı, hizmetlerinin içindedir. Nasıl insan mâ, hava ve ziya ve gıda ile tegaddi edip telezzüz eder. Öyle de melekler, zikir ve tesbih ve hamd ve ibadet ve marifet ve muhabbetin envârıyla tegaddi edip telezzüz ediyorlar. Çünkü onlar nurdan mahluk oldukları için gıdalarına nur kâfidir. Hattâ nura yakın olan rayiha-i tayyibe dahi onların bir nevi gıdalarıdır ki, ondan hoşlanıyorlar. Evet ervah-ı tayyibe, revayih-ı tayyibeyi sever. Hem melekler, Mabudlarının emriyle işledikleri işlerde ve onun hesabıyla işledikleri amellerde ve onun namıyla ettikleri hizmette ve onun nazarıyla yaptıkları nezarete ve onun intisabıyla kazandıkları şerefte ve onun mülk ve melekûtunun mütalaasıyla aldıkları tenezzühte ve onun tecelliyat-ı cemaliye ve celalîyesinin müşahedesıyla kazandıkları tena'umda öyle bir saadet-i azîme vardır ki, akl-ı beşer anlamaz, melek olmayan bilemez.

Meleklerin bir kısmı âbiddirler, diğer bir kısmının ubudiyetleri ameldedir. Melaike-i arziyenin amele kısmı bir nevi insan gibidir. Tabir caiz ise, bir nevi çobanlık ederler. Bir nevi de çiftçilik ederler. Yani rûy-i zemin, umumî bir mezraadır. İçindeki bütün hayvanatın taifelerine Hâlık-ı Zülcelal'in emriyle, izniyle, hesabıyla, havl ve kuvvetiyle bir melek-i müekkel nezaret eder. Ondan daha küçük herbir nevi hayvanata mahsus bir nevi çobanlık edecek bir melaike-i müekkel var. Hem de rûy-i zemin bir tarladır, umum nebatat onun içinde ekilir. Umumuna Cenab-ı Hakk'ın namıyla, kuvvetiyle nezaret edecek müekkel bir melek vardır. Ondan daha aşağı bir melek, bir taife-i mahsusaya nezaret etmekle

Cenab-ı Hakk'a ibadet ve tesbih eden melekler var. Rezzakıyet arşının hamelesinden olan Hazret-i Mikâil Aleyhisselâm, şunların en büyük nâzırlarıdır.

Meleklerin çoban ve çiftçiler mesabesinde olanlarının insanlara müşabehetleri yoktur. Çünkü onların nezaretleri sırf Cenab-ı Hakk'ın hesabıdır ve onun namıyla ve kuvvetiyle ve emriyledir. Belki nezaretleri, yalnız rububiyetin tecelliyatını, memur olduğu nevide müşahede etmek ve kudret ve rahmetin cilvelerini o nevide mütalaa etmek ve evamir-i İlahiyeyi o nev'e bir nevi ilham etmek ve o nev'in ef'al-i ihtiyariyesini bir nevi tanzim etmekten ibarettir. Ve bilhassa zeminin tarlasındaki nebatata nezaretleri, onların tesbihat-ı maneviyelerini melek lisanıyla temsil etmek ve onların hayatlarıyla Fâtır-ı Zülcelal'e karşı takdim ettiği tahiyat-ı maneviyelerini melek lisanıyla ilân etmek; hem onlara verilen cihazatı, hüsn-ü istimal etmek ve bazı gayelere tevcih etmek ve bir nevi tanzim etmekten ibarettir. Melaikelerin şu hizmetleri, cüz'-i ihtiyarîleriyle bir nevi kesbdır. Belki bir nevi ubudiyet ve ibadettir. Tasarruf-u hakikîleri yoktur. Çünkü herşeyde Hâlık-ı Külli Şey'e has bir sikke vardır. Başkaları parmağını icada karıştıramaz. Demek, melaikelerin şu nevi amelleri ise, onların ibadetidir. İnsan gibi, âdetleri değildir.

Ve bu saray-ı kâinatta ikinci kısım amele; hayvanattır. Hayvanat dahi, iştiha sahibi bir nefis ve bir cüz'-i ihtiyarîleri olduğundan amelleri hâlisen livechillah olmuyor. Bir derece nefislerine de bir hisse çıkarıyorlar. Onun için Mâlik-ül Mülk-i Zülcelali Vel-İkram Kerim olduğundan onların nefislerine bir hisse vermek için amellerinin zımında onlara bir maaş ihsan ediyor. Meselâ: Meşhur bülbül kuşu (Haşiye)gülün aşkıyla maruf o hayvancığ, Fâtır-ı Hakîm istihdam ediyor. Beş gaye için onu istimal ediyor:

Birincisi: Hayvanat kabileleri namına, nebatat taifelerine karşı olan münasebat-ı şedideyi ilâna memurdur.

İkincisi: Rahman'ın rızka muhtaç misafirleri hükmünde olan hayvanat tarafından bir hatib-i Rabbanîdir ki, Rezzak-ı Kerim tarafından gönderilen hediyeleri alkışlamakla ve ilân-ı sürur etmekle muvazzaftır.

Üçüncüsü: Ebna-yı cinsine imdad için gönderilen nebatata karşı hüsn-ü istikbali herkesin başında izhar etmektir.

Dördüncüsü: Nev-i hayvanatın nebatata derece-i aşka vâsıl olan şiddet-i ihtiyacını, nebatatın güzel yüzlerine karşı mübarek başları üstünde beyan etmektir.

(Haşiyeye): Bülbül şâirane konuştuğu için, şu bahsimiz de bir parça şâirane düşüyor. Fakat hayal değil, hakikattir.

Beşincisi: Mâlik-ül Mülk-i Zülcelali Vel-cemali Vel-ikram'ın bargâh-ı merhametine en latif bir tesbihi, en latif bir şevk içinde, gül gibi en latif bir yüzde takdim etmektir.

İşte şu beş gayeler gibi başka manalar da vardır. Şu manalar ve şu gayeler, bülbülün Hak Sübhanehu ve Teâlâ'nın hesabına ettiği amelin gayesidir. Bülbül kendi diliyle konuşur. Biz şu manaları onun hazîn sözlerinden fahmediyoruz, melaike ve ruhaniyatın fahmettikleri gibi... Kendisi kendi nağamatının manasını tamamen bilmese de, fehminimize zarar vermez. "Dinleyen söyleyenden daha iyi anlar" meşhurdur. Hem bülbül, şu gayeleri tafsilatıyla bilmemesinden olmamasına delalet etmiyor. Lâakal saat gibi sana evkatını bildirir, kendisi bilmiyor ne yapıyor. Bilmemesi senin bildiğine zarar vermez. Amma o bülbülün cüz'î maaşı ise, o tebessüm eden ve gülen güzel gül çiçeklerinin müşahedesıyla aldığı zevk ve onlarla muhavere ve konuşmak ve dertlerini dökmekle aldığı telezzüzdür. Demek onun nağamat-ı hazînesi, hayvanî teellümmattan gelen teşekkîyat değil, belki ataya-yı Rahmaniyyeden gelen bir teşekkürattır. Bülbüle; nahli, fahli, ankebut ve nemli, yani arı ve vasıta-i nesil erkek hayvan ve örümcek ve karınca ve hevam ve küçük hayvanların bülbüllerini kıyas et. Herbirinin amellerinin bülbül gibi çok gayeleri var. Onlar için de birer maaş-ı cüz'î hükmünde birer zevk-i mahsus, hizmetlerinin içinde dercedilmiştir. O zevk ile, san'at-ı Rabbaniyedeki mühim gayelere hizmet ediyorlar. Nasilki, bir sefine-i Sultaniyede bir nefer dümencilik edip bir cüz'î maaş alır. Öyle de, hizmet-i Sübhaniyede bulunan bu hayvanatın birer cüz'î maaşları vardır.

Bülbül bahsine bir tetimme: Sakın zannetme ki, bu ilân ve dellâllık ve tesbihatın nağamatıyla teganni, bülbüle mahsustur. Belki ekser enva'ın herbir nev'inin bülbül-misali bir sınıfı var ki, o nev'in en latif hissiyatını, en latif bir tesbih ile en latif sec'alarla temsil edecek birer latif ferdi veya efradı bulunur. Hususan sinek ve böceklerin bülbülleri hem çoktur, hem çeşit çeşittirler ki, onlar bütün kulağı bulunanların en küçük hayvandan en büyüğüne kadar olanların başlarında tesbihatlarını güzel sec'alarla onlara işittirip onları mütelezziz ediyorlar. Onlardan bir kısmı leylîdir. Gecede sükûta dalan ve sükûnete giren bütün küçük hayvanların kaside-hân enîsleri, gecenin sükûnetinde ve mevcudatın sükûtunda onların tatlı sözlü nutuk-hânlarıdır. Ve o meclis-i halvette olan zikr-i hafînin dairesinde birer kutubdur ki, herbirisi onu dinler; kendi kalbleriyle Fâtır-ı Zülcelallerine bir nevi zikir ve tesbih ederler. Diğer bir kısmı, neharîdir. Gündüzde ağaçların minberlerinde, bütün zîhayatların başlarında, yaz ve bahar mevsimlerinde yüksek avazlarıyla, latif

nağamat ile, sec'alı tesbihat ile Rahmanurrahîm'in rahmetini ilân ediyorlar. Güya bir zikr-i cehrî halkasının bir reisi gibi işitenlerin cezbelerini tahrik ediyorlar ki, o vakit işitenlerin herbirisi lisan-ı mahsusuyla ve bir avaz-ı hususî ile Fâtır-ı Zülcelalinin zikrine başlar. Demek, herbir nevi mevcudatın, hattâ yıldızların da bir ser-zâkiri ve nur-efşan bir bülbülü var. Fakat, bütün bülbüllerin en efdali ve en eşrefi ve en münevveri ve en bahiri ve en azîmi ve en kerimi ve sesçe en yüksek ve vasıfça en parlak ve zikirce en etemm ve şükürce en eamm ve mahiyetçe en ekmel ve suretçe en ecmel, kâinat bostanında, arz ve semavatın bütün mevcudatını latif secaatıyla, leziz nağamatıyla, ulvî tesbihatıyla vecde ve cezbeyle getiren, nev-i beşerin andelib-i zîşanı ve benî-Âdemin bülbül-ü zül-Kur'anı: Muhammed-i Arabî'dir.

عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَآمَنَّا بِهِ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَ أَجْمَلُ التَّسْلِيمَاتِ

Elhasıl: Kâinat sarayında hizmet eden hayvanat, kemal-i itaatle evamir-i tekviniyeye imtisal edip, fitratlarındaki gayeleri güzel bir vecihle ve Cenab-ı Hakk'ın namıyla izhar ederek hayatlarının vazifelerini bedi' bir tarz ile Cenab-ı Hakk'ın kuvvetiyle işlemekle ettikleri tesbihat ve ibâdât, onların hedâya ve tahiyatlarıdır ki; Fâtır-ı Zülcelal ve Vâhib-i Hayat dergâhına takdim ediyorlar.

Üçüncü kısım ameleleri: Nebatat ve cemadattır. Onların cüz'-i ihtiyarîleri olmadığı için, maaşları yoktur. Amelleri hâlisen livechillahtır ve Cenab-ı Hakk'ın iradesiyle ve ismiyle ve hesabıyla ve havl ve kuvvetiyledir. Fakat nebatatın gidişatlarından hiss olunuyor ki, onların vezaif-i telkîh ve tevlidde ve meyvelerin terbiyesinde bir çeşit telezzüvatları var. Fakat hiç teellümata mazhar değiller. Hayvan muhtar olduğu için, lezzet ile beraber elemi de var. Cemadat ve nebatatın amellerinde ihtiyar gelmediği için, eserleri de ihtiyar sahibi olan hayvanların amellerinden daha mükemmel oluyor. İhtiyar sahibi olanların içinde, arı emsali gibi vahy ve ilham ile tenevvür edenlerin amelleri, cüz'-i ihtiyarîsine itimad edenlerin amellerinden daha mükemmeldir.

Yeryüzünün tarlasında nebatatın herbir taifesi, lisan-ı hal ve istidad diliyle Fâtır-ı Hakîm'den sual ediyorlar, dua ediyorlar ki: "Ya Rabbena! Bize kuvvet ver ki, yeryüzünün herbir tarafında taifemizin bayrağını dikmekle saltanat-ı rububiyetini lisanımızla ilân edelim ve rûy-i arz mescidinin herbir köşesinde sana ibadet etmek için bize tevfiğ ver ve meşhergâh-ı arzın herbir tarafında senin esma-i hüsnanın nakışlarını, senin bedi' ve antika san'atlarını kendi lisanımızla teşhir etmek için bize bir revaç ve seyahata iktidar ver." derler. Fâtır-ı Hakîm onların manevî dualarını kabul edip ki, bir taifenin tohumlarına kıldan kanatçıklar verir; her tarafa uçup gidiyorlar. Taifeleri namına esma-i İlahiyeyi okutturuyorlar (Ekser dikenli nebatat ve bir kısım sarı çiçeklerin tohumları gibi). Ve bir kısmına da, insana lâzım veya hoşuna gidecek güzel et veriyor. İnsanı ona hizmetkâr edip her tarafa ekiyor. Bazı taifelerine de,

hazmolmayacak sert bir kemik üstünde hayvanlar yutacak bir et veriyor ki, hayvanlar onu çok taraflara dağıtıyorlar. Bazılara da, çengelcikleri verip her temas edene yapıyor. Başka yerlere giderek taifesinin bayrağını dikerler, Sâni'-i Zülcelal'in antika san'atını teşhir ediyorlar. Ve bir kısmına da, acı düğelek denilen nebatat gibi saçmalı tüfek gibi bir kuvvet verir ki, vakti geldiği zaman onun meyvesi olan hıyarcık düşer, saçmalar gibi birkaç metre yerlere tohumcuklarını atar, zer'eder. Fâtır-ı Zülcelal'in zikir ve tesbihini kesretli lisanlarla söylettirmeye çalışırlar ve hâkeza kıyas et...

Fâtır-ı Hakîm ve Kadir-i Alîm, kemal-i intizamla herşeyi güzel yaratmış, güzel teçhiz etmiş, güzel gayelere tevcih etmiş, güzel vazifelerle tavzif etmiş, güzel tesbihat yaptırıyor, güzel ibadet ettiriyor. Ey insan! İnsan isen, şu güzel işlere, tabiatı, tesadüfü, abesiyeti, dalaleti karıştırma; çirkin etme, çirkin yapma, çirkin olma.

Dördüncü kısım: İnsandır. Şu kâinat sarayında bir nevi hademe olan insanlar, hem melaikeye benzer, hem hayvanata benzer. Melaikeye, ubudiyet-i külliyyede, nezaretin şumulünde marifetin ihatasında, rububiyetin dellâllığında meleklerle benzer. Belki insan daha câmi'dir. Fakat insanın şerire ve iştihali bir nefsi bulunduğundan, melaikenin hilafına olarak pek mühim terakkiyat ve tedenniyata mazhardır. Hem insan, amelinde nefsi için bir haz ve zâtı için bir hisse aradığı için hayvana benzer. Öyle ise, insanın iki maaşı var: Biri; cüz'îdir, hayvanîdir, muacceldir. İkincisi; melekîdir, küllîdir, müecceldir. Şimdi, insanın vazifesiyle maaşı ve terakkiyat ve tedenniyatı, geçen yirmiüç aded Sözlere kısmen geçmiştir. Hususan Onbirinci ve Yirmiüçüncü'de daha ziyade beyan edilmiş. Onun için şurada ihtisar ederek kapıyı kapıyoruz. Erhamürrâhimîn'den rahmet kapılarını bize açmasını ve şu Sözün tekmiline tevfikini refik eylemesini niyaz ile, kusurumuzun ve hatamızın afvını talep ile hatmediyoruz.

BEŞİNCİ DAL:Beşinci Dal'ın "Beş Meyve"si var.

Birinci Meyve:Ey nefisperest nefsim, ey dünyaperest arkadaşım!

Muhabbet, şu kâinatın bir sebab-i vücududur. Hem şu kâinatın rabitasıdır. Hem şu kâinatın nurudur, hem hayatıdır. İnsan, kâinatın en câmi' bir meyvesi olduğu için, kâinatı istila edecek bir muhabbet o meyvenin çekirdeği olan kalbine dercedilmiştir. İşte şöyle nihayetsiz bir muhabbete lâyıık olacak, nihayetsiz bir kemal sahibi olabilir. İşte ey nefis ve ey arkadaş! İnsanın havfe ve muhabbete âlet olacak iki cihaz, fitratında dercolumuştur. Alâküllihal o muhabbet ve havf, ya halka veya Hâlık'a müteveccih olacak. Halbuki halktan havf ise, elîm bir beliyedir. Halka muhabbet dahi, belalı bir musibettir. Çünkü sen öylelerden korkarsın ki, sana merhamet etmez veya senin istirhamını kabul etmez. Şu halde havf, elîm bir beladır. Muhabbet ise, sevdiğin şey, ya seni tanımaz, Allah'a

ısmarladık demeyip gider. -Gençliğin ve malın gibi.- Ya muhabbetin için seni tahkir eder. Görmüyor musun ki, mecazî aşklarda yüzde doksandokuzu, maşukundan şikayet eder. Çünkü Samed âyinesi olan bâtın-ı kalb ile sanem-misal dünyevî mahbublara perestiş etmek, o mahbubların nazarında sakildir ve istiskal eder, reddeder. Zira fitrat, fitrî ve lâıyk olmayan şeyi reddeder, atar. (Şehvanî sevmekler, bahsimizden hariçtir.)

Demek sevdiğin şeyler ya seni tanımıyor, ya seni tahkir ediyor, ya sana refakat etmiyor. Senin rağmına müfarakat ediyor. Madem öyledir; bu havf ve muhabbeti, öyle birisine tevcih et ki, senin havfın lezzetli bir tezellül olsun. Muhabbetin, zilletsiz bir saadet olsun. Evet Hâlık-ı Zülcelal'inden havf etmek, onun rahmetinin şefkatına yol bulup iltica etmek demektir. Havf, bir kamçıdır; onun rahmetinin kucağına atar. Malûmdur ki, bir vâlide, meselâ bir yavruyu korkutup sinesine celbediyor. O korku, o yavruya gayet lezzetlidir. Çünkü şefkat sinesine celbediyor. Halbuki, bütün vâlidelerin şefkatleri, rahmet-i İlahiyenin bir lem'asıdır. Demek havfullahta bir azîm lezzet vardır. Madem havfullahın böyle lezzeti bulunsa, muhabbetullahta ne kadar nihayetsiz lezzet bulunduğu malûm olur. Hem Allah'tan havf eden, başkaların kasavetli, belalı havfından kurtulur. Hem Allah hesabına olduğu için mahlukata ettiği muhabbet dahi firaklı, elemli olmuyor.

Evet insan evvela nefisini sever. Sonra akaribini, sonra milletini, sonra zîhayat mahlukları, sonra kâinatı, dünyayı sever. Bu dairelerin herbirisine karşı alâkadardır. Onların lezzetleriyle mütelezziz ve elemleleriyle müteellim olabilir. Halbuki şu herc ü merc âlemde ve rüzgâr deveranında hiçbir şey kararında kalmadığından bîçare kalb-i insan, her vakit yaralanıyor. Elleri yapıştığı şeylerle, o şeyler gidip ellerini paralıyor, belki koparıyor. Daima ızdırab içinde kalır, yahut gaflet ile sarhoş olur. Madem öyledir, ey nefis! Aklın varsa, bütün o muhabbetleri topla, hakikî sahibine ver, şu belalardan kurtul. Şu nihayetsiz muhabbetler, nihayetsiz bir kemal ve cemal sahibine mahsustur. Ne vakit hakikî sahibine verdin, o vakit bütün eşyayı onun namıyla ve onun âyinesi olduğu cihetle ızdırabsız sevebilirsin. Demek şu muhabbet, doğrudan doğruya kâinata sarfedilmemek gerektir. Yoksa muhabbet en leziz bir nimet iken, en elîm bir nîkmet olur.

Bir cihet kaldı ki, en mühimi de odur ki, ey nefis! Sen, muhabbetini kendi nefisine sarfediyorsun. Sen, kendi nefisini kendine mabud ve mahbub yapıyorsun. Herşeyi nefisine feda ediyorsun, âdeta bir nevi rububiyet veriyorsun. Halbuki muhabbetin sebebi, ya kemaldır; zira kemal zâtında sevilir. Yahut menfaattır, yahut lezzettir veyahut hayriyettir, ya bunlar gibi bir sebep tahtında muhabbet edilir. Şimdi ey nefis! Birkaç Sözde kat'î isbat etmişiz ki; asıl mahiyetin kusur, naks, fakr, acizden yoğrulmuştur ki; zulmet, karanlığın derecesi nisbetinde nurun parlaklığını gösterdiği gibi, zıddiyet itibariyle sen,

onlarla Fâtır-ı Zülcelal'in kemal, cemal, kudret ve rahmetine âyinedarlık ediyorsun. Demek ey nefis! Nefsine muhabbet değil, belki adavet etmelisin veyahut acımalısın veyahut mutmainne olduktan sonra şefkat etmelisin. Eğer nefsini seversen, çünkü senin nefsin lezzet ve menfaatin menşeidir, sen de lezzet ve menfaatin zevkine meftunsun. O zerre hükmünde olan lezzet ve menfaat-ı nefsiyeyi, nihayetsiz lezzet ve menfaatlere tercih etme. Yıldız böceği gibi olma. Çünkü o, bütün ahbabını ve sevdiği eşyayı karanlığın vahşetine gark eder, nefsinde bir lem'acık ile iktifa eder. Zira nefsi olan lezzet ve menfaatınla beraber bütün alâkadar olduğun ve bütün menfaatleriyle intifa' ettiğin ve saadetleriyle mes'ud olduğun mevcudatın ve bütün kâinatın menfaatleri, nimetleri, iltifatına tabi bir Mahbub-u Ezelî'yi sevmekliğin lâzımdır. Tâ, hem kendinin, hem bütün onların saadetleriyle mütelezziz olasın. Hem Kemal-i Mutlak'ın muhabbetinden aldığın nihayetsiz bir lezzeti alasın.

Zâten sana, sende senin nefsine olan şedid muhabbetin, onun zâtına karşı muhabbet-i zâtiyedir ki, sen sû'-i istimal edip kendi zâtına sarfediyorsun. Öyle ise nefsindeki eneyi yırt, hüveyi göster ve kâinata dağınık bütün muhabbetlerin, onun esma ve sıfâtına karşı verilmiş bir muhabbettir. Sen sû'-i istimal etmişsin, cezasını da çekiyorsun. Çünkü yerinde sarfolunmayan bir muhabbet-i gayr-ı meşruanın cezası, merhametsiz bir musibettir. Rahmanürrahîm ismiyle, hurilerle müzeyyen Cennet gibi senin bütün arzularına câmi' bir meskeni, senin cismanî hevesatına ihzar eden ve sair esmasıyla senin ruhun, kalbin, sırrın, aklın ve sair letaifin arzularını tatmin edecek ebedî ihsanatını o Cennet'te sana müheyya eden ve herbir isminde manevî çok hazine-i ihsan ve kerem bulunan bir Mahbub-u Ezelî'nin, elbette bir zerre muhabbeti, kâinata bedel olabilir. Kâinat onun bir cüz'î tecelli-i muhabbetine bedel olamaz. Öyle ise o Mahbub-u Ezelî'nin kendi Habibine söylettirdiği şu ferman-ı ezeliyi dinle, ittiba et:

إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

İkinci Meyve: Ey nefis! Ubudiyet, mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika değil, belki netice-i nimet-i sâbıkadır. Evet biz ücretimizi almışız. Ona göre hizmetle ve ubudiyetle muvazzafız. Çünkü ey nefis! Hayr-ı mahz olan vücudu sana giydiren Hâlık-ı Zülcelal, sana iştihalı bir mide verdiğinden Rezzak ismiyle bütün mat'umatı bir sofraya-i nimet içinde senin önüne koymuştur. Sonra sana hassasiyetli bir hayat verdiğinden, o hayat dahi bir mide gibi rızık ister. Göz, kulak gibi bütün duyguların, eller gibidir ki, rûy-i zemin kadar geniş bir sofraya-i nimet, o ellerin önüne koymuştur. Sonra manevî çok rızık ve nimetler isteyen insanıyeti sana verdiğinden, âlem-i mülk ve melekût gibi geniş bir sofraya-i nimet, o mide-i insanıyetin önüne ve aklın eli yetişecek nisbette sana açmıştır. Sonra nihayetsiz nimetleri isteyen ve hadsiz rahmetin meyveleriyle tegaddi eden ve insanıyet-i kübra olan İslâmiyeti ve imanı sana verdiğinden, daire-i mümkinat ile beraber esma-i hüsnâ ve sıfât-ı mukaddesenin dairesine şamil bir sofraya-

nimet ve saadet ve lezzet sana fethetmiştir. Sonra imanın bir nuru olan muhabbeti sana vermekle, gayr-ı mütenahî bir sofraya nimet ve saadet ve lezzet sana ihsan etmiştir. Yani, cismaniyetin itibariyle küçük, zâif, âciz, zelil, mukayyed, mahdud bir cüz'sün. Onun ihsanıyla cüz'î bir cüz'den, küllî bir küll-ü nurani hükmüne geçtin. Zira hayatı sana vermekle, cüz'iyetten bir nevi külliyete ve insaniyeti vermekle hakikî külliyete ve İslâmiyeti vermekle ulvî ve nurani bir külliyete ve marifet ve muhabbeti vermekle muhit bir nura seni çıkarmış.

İşte ey nefis! Sen bu ücreti almışsın. Ubudiyet gibi lezzetli, nimetli, rahatlı, hafif bir hizmetle mükellefsin. Halbuki, buna da tenbellik ediyorsun. Eğer yarım yamalak yapsan da, güya eski ücretleri kâfi gelmiyormuş gibi, çok büyük şeyleri mütehakkimane istiyorsun. Ve hem "Niçin duam kabul olmadı" diye nazlanıyorsun. Evet, senin hakkın naz değil, niyazdır. Cenab-ı Hak Cennet'i ve saadet-i ebediyeyi, mahz-ı fazl ve keremiyle ihsan eder. Sen, daima rahmet ve keremine iltica et. Ona güven ve şu fermanı dinle:

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

Eğer desen: "Şu küllî hadsiz nimetlere karşı nasıl şu mahdud ve cüz'î şükürümle mukabele edebilirim?"

Elcevab: Küllî bir niyetle, hadsiz bir itikad ile... Meselâ: Nasilki bir adam beş kuruş kıymetinde bir hediye ile, bir padişahın huzuruna girer ve görür ki, herbiri milyonlara değer hediyeler, makbul adamlardan gelmiş, orada dizilmiş. Onun kalbine gelir: "Benim hediyem hiçtir, ne yapayım?" Birden der: "Ey seyyidim! Bütün şu kıymetdar hediyeleri kendi namıma sana takdim ediyorum. Çünkü sen onlara lââyıksın. Eğer benim iktidarım olsaydı, bunların bir mislini sana hediye ederdim." İşte hiç ihtiyacı olmayan ve raiyetinin derece-i sadakat ve hürmetlerine alâmet olarak hediyelerini kabul eden o padişah, o biçarenin o büyük ve küllî niyetini ve arzusunu ve o güzel ve yüksek itikad liyakatını, en büyük bir hediye gibi kabul eder. Aynen öyle de: Âciz bir abd, namazında "Ettahiyatü lillah" der. Yani: Bütün mahlukatın hayatlarıyla sana takdim ettikleri hediye-i ubudiyetlerini, ben kendi hesabıma, umumunu sana takdim ediyorum. Eğer elimden gelseydi, onlar kadar tahiyeler sana takdim edecektim. Hem sen onlara, hem daha fazlasına lââyıksın. İşte şu niyet ve itikad, pek geniş bir şükür-ü küllîdir. Nebatın tohumları ve çekirdekleri, onların niyetleridir.

Hem meselâ: Kavun, kalbinde nüveler suretinde bin niyet eder ki, "Ya Hâlıkım! Senin esma-i hüsnanın nakışlarını yerin bir çok yerlerinde ilân etmek isterim." Cenab-ı Hak gelecek şeylerin nasıl geleceklerini bildiği için, onların niyetlerini bilfiil ibadet gibi kabul eder. "Mü'minin niyeti, amelinden hayırlıdır." Şu sırta işaret eder. Hem

سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ عَدَدَ خَلْقِكَ وَرِضَاءِ نَفْسِكَ وَزِينَةِ عَرْشِكَ وَ مِدَادِ كَلِمَاتِكَ وَ نُسُخِكَ بِجَمِيعِ تَسْبِيحَاتِ أَنْبِيَائِكَ وَ أَوْلِيَائِكَ
وَ مَلَائِكَتِكَ

gibi hadsiz adedle tesbih etmenin hikmeti şu sırdan anlaşılır. Hem nasıl bir zabıt, bütün neferatının yekûn hizmetlerini kendi namına padişaha takdim eder. Öyle de: Mahlukata zabıtlık eden ve hayvanat ve nebatata kumandanlık yapan ve mevcudat-ı arziyeye halifelik etmeye kabil olan ve kendi hususî âleminde kendini herkese vekil telakki eden insan, **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** der. Bütün halkın ibadetlerini ve istianelerini, kendi namına Mabud-u Zülcelal'e takdim eder. Hem

سُبْحَانَكَ بِجَمِيعِ تَسْبِيحَاتِ جَمِيعِ مَخْلُوقَاتِكَ وَ بِالْإِسْتِغْنَاءِ جَمِيعِ مَصْنُوعَاتِكَ

der. Bütün mevcudatı kendi hesabına söylettirir. Hem

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ ذَرَّاتِ الْكَائِنَاتِ وَ مَرَكِبَاتِهَا

der. Herşey namına bir salavat getirir. Çünkü herşey, Nur-u Ahmedî (A.S.M.) ile alâkardır. İşte tesbihatta, salavatlarda hadsiz adedlerin hikmetini anla.

Üçüncü Meyve: Ey nefis! Az bir ömürde hadsiz bir amel-i uhrevî istersen ve herbir dakika-i ömrünü bir ömür kadar faydeli görmek istersen ve âdetini ibadete ve gafletini huzura kalbetmeyi seversen, Sünnet-i Seniyyeye ittiba et. Çünkü bir muamele-i şer'iyeye tatbik-i amel ettiğin vakit, bir nevi huzur veriyor. Bir nevi ibadet oluyor. Uhrevî çok meyveler veriyor. Meselâ: Birşeyi satın aldın. İcab ve kabul-i şer'iyeyi tatbik ettiğin dakikada, o âdi alış-verişin bir ibadet hükmünü alır. O tahattur-u hükm-ü şer'î bir tasavvur-u vahy verir. O dahi, Şârii düşünmekle bir teveccüh-ü İlahî verir. O dahi, bir huzur verir. Demek Sünnet-i Seniyyeye tatbik-i amel etmekle bu fâni ömür, bâki meyveler verecek ve bir hayat-ı ebediyeye medar olacak olan faydeliler elde edilir.

فَأْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

fermanını dinle. Şeriat ve Sünnet-i Seniyyenin ahkâmı içinde cilveleri intişar eden esma-i hüsnanın herbir isminin feyz-i tecellisine bir mazhar-ı câmi' olmağa çalış...

Dördüncü Meyve: Ey nefis! Ehl-i dünyaya, hususan ehl-i sefahete, hususan ehl-i küfre bakıp surî zînet ve aldatıcı gayr-ı meşru lezzetlerine aldanıp taklid etme. Çünkü sen onları taklid etsen, onlar gibi olamazsın. Pek çok sukut edeceksin. Hayvan dahi olamazsın. Çünkü senin başındaki akıl, meş'um bir âlet olur. Senin başını daima döğecektir. Meselâ: Nasılki bir saray bulunsa, büyük bir dairesinde

büyük bir elektrik lâmbası bulunur. O elektrikten teşa'ub etmiş ve onunla bağlı küçük küçük elektrikler, küçük menzillere taksim edilmiş. Şimdi birisi o büyük elektrik lâmbasının düğmesini çevirip ziyayı kapatsa, bütün menziller derin bir karanlık içine ve bir vahşete düşer. Ve başka sarayda büyük elektrik lâmbasıyla merbut olmayan küçük elektrik lâmbaları, her menzilde bulunuyor. O saray sahibi büyük elektrik lâmbasının düğmesini çevirerek kapatsa, sair menzillerde ışıklar bulunabilir. Onunla işini görebilir, hırsızlar istifade edemezler.

İşte ey nefsim! Birinci saray, bir müslümandır. Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm, onun kalbinde o büyük elektrik lâmbasıdır. Eğer onu unutsa, el'iyazü billah kalbinden onu çıkarsa, hiçbir peygamberi daha kabul edemez. Belki hiçbir kemalâtın yeri ruhunda kalamaz, hattâ Rabbini de tanımaz. Mahiyetindeki bütün menziller ve latifeler, karanlığa düşer ve kalbinde müdhiş bir tahribat ve vahşet oluyor. Acaba bu tahribat ve vahşete mukabil hangi şeyi kazanıp ünsiyet edebilirsin? Hangi menfaati bulup o tahribat zararını onunla tamir edersin? Halbuki ecnebiler, o ikinci saraya benzerler ki, Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın nurunu kalblerinden çıkarsalar da, kendilerince bazı nurlar kalabilir veya kalabilir zannederler. Onların manevî kemalât-ı ahlâkiyelerine medar olacak Hazret-i Musa ve İsa Aleyhimesselem'a bir nevi imanları ve Hâlıklarına bir çeşit itikadları kalabilir.

Ey nefsi emmare! Eğer desen: "Ben, ecnebi değil, hayvan olmak isterim." Sana kaç defa söylemişim: "Hayvan gibi olamazsın. Zira kafadaki akıl olduğu için, o akıl geçmiş elemeleri ve gelecek korkuları tokatıyla senin yüzüne, gözüne, başına çarparak dövüyor. Bir lezzet içinde bin elem katıyor. Hayvan ise, elemsiz güzel bir lezzet alır, zevkeder. Öyle ise, evvelâ aklını çıkar at, sonra hayvan ol. Hem **كَأَلَا نِعَامٍ بَلْ هُمْ أَصْلَاءُ** sille-i te'dibini gör."

Beşinci Meyve: Ey nefis! Mükerreren söylediğimiz gibi; insan, şecere-i hilkatın meyvesi olduğundan, meyve gibi en uzak ve en câmi' ve umuma bakar ve umumun cihet-ül vahdetini içinde saklar bir kalb çekirdeğini taşıyan ve yüzü kesrete, fenaya, dünyaya bakan bir mahluktur. Ubudiyet ise, onun yüzünü fenadan bekaya, halktan Hakk'a, kesretten vahdete, müntehadan mebde'e çeviren bir hayt-ı vuslat, yahut mebde' ve münteha ortasında bir nokta-i ittisaldır. Nasılki tohum olacak kıymettar bir meyve-i zîşuur, ağacın altındaki zîruhlara baksa, güzelliğine güvense, kendini onların ellerine atsa veya gaflet edip düşse, onların ellerine düşecek, parçalanacak, âdi bir tek meyve gibi zayi' olacak. Eğer o meyve, nokta-i istinadını bulsa, içindeki çekirdek, bütün ağacın cihet-ül vahdetini tutmakla beraber ağacın bekasına ve hakikatının devamına vasıta olacağını düşünebilse, o vakit o tek meyve içinde birtek çekirdek, bir hakikat-ı külliye-i daimeye, bir ömr-ü bâki içinde mazhar oluyor. Öyle de: İnsan, eğer kesrete dalıp kâinat içinde boğulup dünyanın muhabbetiyle sersem olarak fânilerin tebessümlerine aldansa, onların kucaklarına atılsa, elbette

nihayetsiz bir hasarete düşer. Hem fena, hem fâni, hem ademe düşer. Hem manen kendini i'dam eder. Eğer lisan-ı Kur'andan kalb kulağıyla iman derslerini işitip başını kaldırsa, vahdete müteveccih olsa, ubudiyetin mi'racıyla arş-ı kemalâta çıkabilir. Bâki bir insan olur.

Ey nefsim! Madem hakikat böyledir ve madem Millet-i İbrahimiyesin (A.S.) İbrahimvari **لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ** de. Ve Mahbub-u Bâki'ye yüzünü çevir ve benim gibi şöyle ağla:

(Buradaki Farisî beyitler, Onyedinci Söz'ün ikinci makamında yazılmakla burada yazılmamıştır.)

* * *

Yirmibeşinci Söz

Mu'cizat-1 Kur'aniye Risalesi

Elde Kur'an Gibi Bir Mu'cize-İ Bâki Varken, Başka Bürhan Aramak Aklıma Zaid Görünür.

Elde Kur'an Gibi Bir Bürhan-I Hakikat Varken, Münkirleri İlzam İçin Gönlüme Sıklet Mi Gelir?

İHTAR

(Şu Söz'ün başında beş şu'leyi yazmak niyet ettik. Fakat Birinci Şu'le'nin âhirlerinde eski hurufatla tab'etmek için gayet sür'atle yazmağa mecbur olduk. Hattâ bazı gün yirmi-otuz sahifeyi iki-üç saat içinde yazıyorduk. Onun için üç şu'leyi ihtisaren, icmalen yazarak iki şu'leyi de şimdilik terkettik. Bana ait kusurlar ve noksanîyetler ve işkal ve hatalara nazar-ı insaf ve müsamaha ile bakmalarını ihvanlarımızdan bekleriz.)

Bu Mu'cizat-1 Kur'aniye Risalesindeki ekser âyetlerin herbiri, ya mülhidler tarafından medar-ı tenkid olmuş veya ehl-i fen tarafından itiraza uğramış veya cinnî ve insî şeytanların vesvese ve şübhelerine maruz olmuş âyetlerdir. İşte bu "Yirmibeşinci Söz" öyle bir tarzda o âyetlerin hakikatlarını ve nüktelerini beyan etmiş ki, ehl-i ilhad ve fennin kusur zannettikleri noktalar i'cazın lemaatı ve belâgat-1 Kur'aniyenin kemalâtının menşe'leri olduğu, ilmî kaideleriyle isbat edilmiş. Bulantı vermemek için onların şübheleri zikredilmeden cevab-ı kat'î verilmiş.

وَالشَّمْسُ تَجْرِي * وَالْجِبَالُ أَوْتَادًا

gibi. Yalnız Yirminci Söz'ün Birinci Makamı'nda üç-dört âyette şübheleri söylenmiş. Hem bu Mu'cizat-1 Kur'aniye Risalesi gerçi gayet muhtasar ve acele yazılmış ise de, fakat ilm-i belâgat ve ulûm-u Arabiye noktasında, âlimlere hayret verecek derecede âlimane ve derin ve kuvvetli bir tarzda beyan edilmiş. Gerçi her bahsini her ehl-i dikkat tam anlamaz, istifade etmez. Fakat o bahçede herkesin ehemmiyetli hissesi var. Pek acele ve müşevveş haletler içinde te'lif edildiğinden ifade ve ibaresinde kusur var olmasıyla beraber ilim noktasında çok ehemmiyetli mes'elelerin hakikatını beyan etmiş.

Said Nursî

Mu'cizat-1 Kur'aniye Risalesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

Mahzen-i mu'cizat ve mu'cize-i kübra-yı Ahmediye (A.S.M.) olan Kur'an-ı Hakîm-i Mu'ciz-ül Beyan'ın hadsiz vücuh-u i'cazından kırka yakın vücuh-u i'caziyeyi arabî risalelerimde ve arabî Risale-i Nur'da ve "İşarat-ül İ'caz" namındaki tefsirimde ve geçen şu yirmidört Sözlerde işaretler etmişiz. Şimdi onlardan yalnız beş vechini bir derece beyan ve sair vücuhu içlerinde icmalen dercederek ve bir Mukaddeme ile onun tarif ve mahiyetine işaret edeceğiz.

Mukaddeme üç cüz'dür.

Birinci cüz': Kur'an nedir? Tarifi nasıldır?

Elcevab: (Ondokuzuncu Söz'de beyan edildiği ve sair sözlerde isbat edildiği gibi) Kur'an, şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi.. ve âyât-i tekviniyeyi okuyan mütenevvi dillerinin tercüman-ı ebedîsi.. ve şu âlem-i gayb ve şehadet kitabının müfessiri... Ve zeminde ve gökte gizli esma-i İlahiyenin manevî hazinelerinin keşşafı.. ve sutur-u hâdisatın altında muzmer hakaikın miftahı.. ve âlem-i şehadette âlem-i gaybın lisanı.. ve şu âlem-i şehadet perdesi arkasında olan âlem-i gayb cihetinden gelen iltifatat-ı ebediye-i Rahmaniye ve hitabat-ı ezeliye-i Sübhaniyenin hazinesi.. ve şu İslâmiyet âlem-i manevîsinin güneşi, temeli, hendesi.. ve avalim-i uhreviyenin mukaddes haritası... Ve zât ve sıfât ve esma ve şunun-u İlahiyenin kavlı-i şârihi, tefsir-i vâzihı, bürhan-ı katı, tercüman-ı satı... Ve şu âlem-i insaniyetin mürebbisi.. ve insaniyet-i kübra olan İslâmiyetin mâ ve ziyası.. ve nev-i beşerin hikmet-i hakikiyesi.. ve insaniyeti saadete sevkeden hakikî mürşidi ve hâdîsi... ve insana hem bir kitab-ı şeriat, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı hikmet, hem bir kitab-ı ubudiyet, hem bir kitab-ı emir ve davet, hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitab-ı fikir, hem bütün insanın bütün hacat-ı maneviyesine merci' olacak çok kitabları tazammun eden tek, câmi' bir Kitab-ı Mukaddes'tir. Hem bütün evliya ve sıddıkîn ve urefa ve muhakkikînin muhtelif meşreblerine ve ayrı ayrı mesleklerine, her birindeki meşrebin mezâkına lââyık ve o meşrebi tenvir edecek ve her bir mesleğin mesâkına muvafık ve onu tasvir edecek birer risale ibraz eden mukaddes bir kütübhaneye hükmünde bir Kitab-ı Semavî'dir.

İkinci cüz' ve tetimme-i tarif: Kur'an, arş-ı a'zamdan, ism-i a'zamdan, her ismin mertebe-i a'zamından geldiği için, (Onikinci Söz'de beyan ve isbat

edildiği gibi) Kur'an, bütün âlemlerin Rabbi itibariyle Allah'ın kelâmıdır. Hem bütün mevcudatın İlahî ünvanıyla Allah'ın fermanıdır. Hem bütün Semavat ve Arzın Hâlıkı namına bir hitabdır. Hem rububiyet-i mutlaka cihetinde bir mükâlemedir. Hem saltanat-ı âimme-i Sübhaniye hesabına bir hutbe-i ezeliyedir. Hem rahmet-i vasia-i muhita nokta-i nazarında bir defter-i iltifatat-ı Rahmaniye'dir. Hem uluhiyetin azamet-i haşmeti haysiyetiyle, başlarında bazan şifre bulunan bir muhabere mecmuasıdır. Hem ism-i a'zamın muhitinden nüzul ile arş-ı a'zamın bütün muhatına bakan ve teftiş eden hikmetfeşan bir Kitab-ı Mukaddes'tir. Ve şu sırdandır ki, "Kelâmullah" ünvanı kemal-i liyakatla Kur'ana verilmiş ve daima da veriliyor. Kur'andan sonra sair enbiyanın kütüb ve suhufları derecesi gelir. Sair nihayetsiz Kelimat-ı İlahiyenin ise bir kısmı dahi has bir itibarla, cüz'î bir ünvan ile, hususî bir tecelli ile, cüz'î bir isim ile ve has bir rububiyet ile ve mahsus bir saltanat ile ve hususî bir rahmet ile zahir olan ilhamat suretinde bir mükâlemedir. Melek ve beşer ve hayvanatın ilhamları, külliyet ve hususiyet itibariyle çok muhteliftir.

Üçüncü Cüz': Kur'an, asırları muhtelif bütün enbiyanın kütüblerini ve meşrepleri muhtelif bütün evliyanın risalelerini ve meslekleri muhtelif bütün asfiyanın eserlerini icmalen tazammun eden ve cihat-ı sittesi parlak ve evham u şübehatın zulümatından musaffa ve nokta-i istinadı, bilyakîn vahy-i semavî ve kelâm-ı ezeli.. ve hedefi ve gayesi, bilmüşahede saadet-i ebediye.. içi, bilbedahe hâlis hidayet.. üstü, bizzarure envâr-ı iman.. altı, biilmelyakîn delil ve bürhan.. sağı, bittecrübe teslim-i kalb ve vicdan.. solu, biaynelyakîn teshir-i akıl ve iz'an... Meyvesi, bihakkalyakîn rahmet-i Rahman ve dâr-ı cinan... Makamı ve revacı, bilhads-is sadık makbul-ü melek ve ins ü can bir Kitab-ı Semavî'dir.

Kur'anın tarifine dair üç cüz'ündeki sıfatların herbiri başka yerlerde kat'î isbat edilmiş veya isbat edilecektir. Davamız mücerred değil, her birisi bürhan-ı kat'î ile müberhendir.

BİRİNCİ ŞU'LE:Bu şu'lenin üç şuaı var.

BİRİNCİ ŞUA:Derece-i i'cazda belâgat-ı Kur'anîyedir. O belâgat ise, nazmın cezaletinden ve hüsn-ü metanetinden ve üslûblarının bedaatinden, garib ve müstahsenliğinden ve beyanının beraatinden, faik ve safvetinden ve maânîsinin kuvvet ve hakkaniyetinden ve lafzının fesahatinden, selasetinden tevellüd eden bir belâgat-ı hârikulâdedir ki, benî-Âdemin en dâhî ediblerini, en hârîka hatiblerini, en mütebahhir ülemasını muarazaya davet edip binüçyüz senedir meydan okuyor, onların damarlarına şiddetle dokunuyor. Muarazaya davet ettiği halde, kibir ve gururlarından başını semavata vuran o dâhîler, ona muaraza için ağız açamayıp kemal-i zilletle boyun eğdiler. İşte belâgatındaki vech-i i'cazı iki suretle işaret ederiz:

Birinci Suret:İ'cazı vardır ve mevcuddur. Çünkü Ceziret-ül Arab ahalisi o asırda ekseriyet-i mutlaka itibariyle ümmi idi. Ümmilikleri için mefahirlerini ve vukuat-ı tarihiyelerini ve mehasin-i ahlâka yardım edecek durub-u emsallerini kitabet yerine şiir ve belâgat kaydıyla muhafaza ediyorlardı. Manidar bir kelâm, şiir ve belâgat cazibesıyla eslaftan ahlafa hâfızalarda kalıp gidiyordu. İşte şu ihtiyac-ı fitrî neticesi olarak o kavmin manevî çarşı-yı ticaretlerinde en ziyade revaç bulan, fesahat ve belâgat metaı idi. Hattâ bir kabilenin belig bir edibi, en büyük bir kahraman-ı millîsi gibi idi. En ziyade onunla iftihar ediyorlardı. İşte İslâmiyetten sonra âlemi zekâlarıyla idare eden o zeki kavim, şu en revaçlı ve medar-ı iftiharları ve ona şiddet-i ihtiyaçla muhtaç olan belâgatta akvam-ı âlemden en ileride ve en yüksek mertebede idiler. Belâgat, o kadar kıymetdar idi ki, bir edibin bir sözü için iki kavim büyük muharebe ederdi ve bir sözüyle musalaha ediyorlardı. Hattâ onların içinde "Muallakat-ı Seb'a" namıyla yedi edibin yedi kasidesini altunla Kâ'be'nin duvarına yazmışlar, onunla iftihar ediyorlardı. İşte böyle bir zamanda, belâgat en revaçlı olduğu bir anda Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan nüzul etti. Nasılki zaman-ı Musa Aleyhisselâm'da sihir ve zaman-ı İsa Aleyhisselâm'da tıb revaçta idi. Mu'cizelerinin mühimmi o cinsten geldi. İşte o vakit büleğa-yı Arabı, en kısa bir suresine mukabeleye davet etti:

وَأَنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ

fermanıyla onlara meydan okuyor. Hem der ki: "İman getirmezsensiz mel'unsunuz. Cehennem'e gireceksiniz." Damarlarına şiddetle vuruyor. Gururlarını dehşetli surette kırıyor. O kibirli akıllarını istihfaf ediyor. Onları bidayeten i'dam-ı ebedî ile ve sonra da Cehennem'de i'dam-ı ebedî ile beraber dünyevî i'dam ile de mahkûm ediyor. Der: "Ya muaraza ediniz, yahut can ve malınız helâkettedir."

İşte eğer muaraza mümkün olsaydı acaba hiç mümkün mü idi ki, bir-iki satırla muaraza edip davasını ibtal etmek gibi rahat bir çare varken, en tehlikeli, en müşkilatlı muharebe tarîkı ihtiyar edilsin? Evet o zeki kavim, o siyasî millet ki, bir zaman âlemi, siyasetle idare ettiği halde, en kısa ve rahat ve hafif bir yolu terketsin? En tehlikeli ve bütün mal ve canını belaya atacak uzun bir yolu ihtiyar etsin, hiç kabil midir? Çünkü bir edibleri, birkaç hurufatla muaraza edebilseydi; Kur'an, davasından vazgeçerdi. Onlar da maddî ve manevî helâketten kurtulurlardı. Halbuki muharebe gibi dehşetli, uzun bir yolu ihtiyar ettiler. Demek, muaraza-i bilhuruf mümkün değildi, muhaldi. Onun için muharebe-i bis-süyufa mecbur oldular. Hem Kur'anı tanzir etmek, taklidini yapmak için gayet şiddetli iki sebep vardı. Birisi; düşmanın hırs-ı muarazası. Diğeri; dostlarının şevk-i taklididir ki, şu iki saik-i şedid altında milyonlar Arabî kitablar yazılmış ki hiçbirisi ona benzemez. Âlim olsun, âmi olsun her kim ona ve onlara baksa kat'iyyen diyecek ki: "Kur'an, bunlara benzemez. Hiçbirisi onu tanzir edemez." Şu halde, ya Kur'an bütününün altındadır. Bu ise, bütün dost ve

düşmanın ittifakıyla battadır, muhaldir. Veya Kur'an, o yazılan umum kitabların fevkindedir.

Eğer desen: Nasıl biliyoruz ki, kimse muarazaya teşebbüs etmedi? Kimse kendine güvenemedi mi ki, meydana çıksın? Birbirinin yardımı da mı faide etmedi?

Elcevab: Eğer muaraza mümkün olsaydı, alâküllihal kat'î teşebbüs edilecekti. Çünkü izzet ve namus mes'elesi, can ve mal tehlikesi vardı. Eğer teşebbüs edilseydi, alâküllihal kat'î taraftar pek çok bulunacaktı. Çünkü hakka muarız ve muannid daima kesretli idi. Eğer taraftar bulsaydı, alâküllihal iştihar bulacaktı. Çünkü küçük bir mücadele, beşerin nazar-ı istiğrabını celbedip destanlarda iştihar eder. Şöyle acib bir mücadele ve vukuat ise gizli kalamaz. İslâmiyet aleyhinde tâ en çirkin ve en şeni' şeylere kadar nakledilir, meşhur olur. Halbuki muarazaya dair Müseylime-i Kezzab'ın bir-iki fıkrasından başka nakledilmemiş. O Müseylime'de çendan belâgat varmış. Fakat hadsiz bir hüsn-ü cemale mâlik olan beyan-ı Kur'ana nisbet edildiği için, onun sözleri hezeyan suretinde tarihlere geçmiştir. İşte Kur'anın belâgatındaki i'caz, kat'iyyen iki kerre iki dört eder gibi mevcuddur ki, iş böyle oluyor.

İkinci Suret:Belâgatındaki i'caz-ı Kur'anînin hikmetini Beş Nokta'da beyan edeceğiz.

Birinci Nokta:Kur'anın nazmında bir cezalet-i hârika var. O nazımdaki cezalet ve metaneti, "İşarat-ül İ'caz" baştan aşağıya kadar bu cezalet-i nazmiyeyi beyan eder. Saatin saniye, dakika, saati sayan ve birbirinin nizamını tekmi eden ne ise, Kur'an-ı Hakîm'in herbir cümledeki, hey'atındaki nazım ve kelimelerindeki nizam ve cümlelerin birbirine karşı münasebatındaki intizamı öyle bir tarzda "İşarat-ül İ'caz"da âhirine kadar beyan edilmiştir. Kim isterse ona bakabilir ve bu nazımdaki cezalet-i hârikayı bu surette görebilir. Yalnız bir-iki misal, bir cümlenin hey'atındaki nazmı göstermek için zikredeceğiz.

Meselâ: **وَلَمَّا مَسَّتْهُمُ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ** Bu cümlede, azabı dehşetli göstermek için en azının şiddetle tesirini göstermekle göstermek ister. Demek taklili ifade edecek cümlenin bütün heyetleri de bu taklile bakıp ona kuvvet verecek. İşte **لَمَّا** lafzı, teşkiktir. Şek, kıllete bakar. **مَسَّتْ** lafzı, azıcık dokunmaktır. Yine killeti ifade eder. **نَفْحَةٌ** lafzı maddesi, bir kokucuk olup killeti ifade ettiği gibi, sîgası bire delalet eder. Masdar-ı merre tabir-i sarfiyesinde biricik demektir, killeti ifade eder. **نَفْحَةٌ** daki tenvin-i tenkirî, taklili içindir ki, o kadar küçük ki, bilinemiyor demektir. **مِنْ** lafzı, teb'iz içindir, bir parça demektir. Killeti ifade eder. **عَذَابِ** lafzı; nekal, ikaba nisbeten hafif bir nevi cezadır ki, kıllete işaret

eder. رَبَّكَ lafzı; Kahhar, Cebbar, Müntakim'e bedel yine şefkati ihsas etmekle kılletli işaret ediyor. İşte bu kadar kılletteki bir parça azab böyle tesirli ise, ikab-ı İlahî ne kadar dehşetli olur kıyas edebilirsiniz diye ifade eder. İşte şu cümlede küçük heyetler nasıl birbirine bakıp yardım eder. Maksad-ı küllîyi, herbiri kendi lisaniyla takviye eder. Şu misal bir derece lafz ve maksada bakar.

İkinci misal: وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ Şu cümlelerin hey'atı, sadakanın şerait-i kabulünün beşine işaret eder.

Birinci şart: Sadakaya muhtaç olmamak derecede sadaka vermek ki, وَمِمَّا lafzındaki مِنْ-i teb'îz ile o şartı ifade eder.

İkinci şart: Ali'den alıp Veli'ye vermek değil, belki kendi malından vermektir. Şu şartı رَزَقْنَاهُمْ lafzı ifade ediyor. "Size rızık olandan veriniz" demektir.

Üçüncü şart: Minnet etmemektir. Şu şarta رَزَقْنَا daki نَا lafzı işaret eder. Yani "Ben size rızık veriyorum. Benim malımdan benim abdime vermekte minnetiniz yoktur."

Dördüncü şart: Öyle adama veresin ki, nafakasına sarfetsin. Yoksa sefahete sarfedenlere sadaka makbul olmaz. Şu şarta يُنفِقُونَ lafzı işaret ediyor.

Beşinci şart: Allah namına vermektir ki, رَزَقْنَاهُمْ ifade ediyor. Yani "Mal benimdir, benim namımla vermelisiniz." Şu şartlarla beraber bir tevsi' de var. Yani: Sadaka nasıl mal ile olur. İlim ile dahi olur. Kavl ile, fiil ile, nasihat ile de oluyor. İşte şu aksama مِمَّا lafzındaki مَا umumiyetiyle işaret ediyor. Hem şu cümle de bizzât işaret ediyor. Çünkü mutlak, umumu ifade eder. İşte sadakayı ifade eden şu kısacık cümlede, beş şart ile beraber geniş bir dairesini akla ihsan ediyor. Heyetiyle ihsan ediyor. İşte heyette böyle pek çok nazımlar var. Kelimatın dahi birbirine karşı, aynen geniş böyle bir daire-i nazmiyesi var. Sonra kelâmların da, meselâ: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ de altı cümle var. Üçü müsbet, üçü menfî. Altı mertebe-i tevhidi isbat etmekle beraber şirkin altı enva'ını reddeder. Herbir cümlesi öteki cümlelere hem delil olur, hem netice olur. Çünkü herbir cümlelerin iki manası var. Bir mana ile netice olur, bir mana ile de delil olur. Demek Sure-i İhlas'ta otuz Sure-i İhlas kadar, muntazam, birbirini isbat eder delillerden mürekkep sureler vardır. Meselâ:

قُلْ هُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ صَمَدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

Hem: وَمَ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ لِأَنَّهُ لَمْ يُؤَلِّدْ لِأَنَّهُ لَمْ يَلِدْ لِأَنَّهُ صَمَدٌ لِأَنَّهُ أَحَدٌ لِأَنَّهُ هُوَ اللَّهُ

Hem: هُوَ اللَّهُ فَهُوَ أَحَدٌ فَهُوَ صَمَدٌ فَإِذَا لَمْ يَلِدْ فَإِذَا لَمْ يُؤَلِّدْ فَإِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

Daha sen buna göre kıyas et...

Meselâ: أَلَمْ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

Şu dört cümlenin herbirisinin iki manası var. Bir mana ile öteki cümlelere delildir. Diğer mana ile onlara neticedir. Onaltı münasebet hatlarından bir nakş-1 nazmî-i i'cazî hasıl olur. "İşarat-ül İ'caz"da öyle bir tarzda beyan edilmiş ki, bir nakş-1 nazmî-i i'cazî teşkil eder. Onüçüncü Söz'de beyan edildiği gibi, güya ekser âyât-1 Kur'anîyenin herbirisi ekser âyâtın herbirisine bakar bir gözü ve nâzır bir yüzü vardır ki, onlara münasebatın hutut-u manevîyesini uzatıyor. Birer nakş-1 i'cazî nescediyor. İşte "İşarat-ül İ'caz" baştan aşağıya kadar bu cezalet-i nazmiyeyi şerhetmiştir.

İkinci Nokta:Manasındaki belâgat-1 hârikadır. Onüçüncü Söz'de beyan olunan şu misale bak: Meselâ: سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ âyetindeki belâgat-1 manevîyeyi zevketmek istersen, kendini Nur-u Kur'andan evvel asr-1 cahiliyette, sahra-yı bedeviyette farzet ki, herşey zulmet-i cehil ve gaflet altında perde-i cümud-u tabiata sarılmış olduğu bir anda Kur'anın lisan-1 semavîsinden سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ veyahut تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ gibi âyetleri işit, bak! Nasilki, o ölmüş veya yatmış olan mevcudat-1 âlem سَبَّحَ تُسَبِّحُ sadâsıyla işitenlerin zihninde nasıl diriliyorlar, hüşyar oluyorlar, kıyam edip zikrediyorlar. Ve o karanlık gökyüzünde birer camid ateşpare olan yıldızlar ve yerde perişan mahlukat, تُسَبِّحُ sayhasıyla ve nuruyla işitenin nazarında gökyüzü bir ağız, bütün yıldızlar birer kelime-i hikmet-nüma ve birer nur-u hakikat-eda ve Küre-i Arz bir baş ve berr ve bahr, birer lisan ve bütün hayvanlar ve nebatlar birer kelime-i tesbih-feşan suretinde arz-1 dîdar eder. Meselâ: Onbeşinci Söz'de isbat edilen şu misale bak:

يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ * قِيَائِ آلَاءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ * يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوْاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ * قِيَائِ آلَاءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ * وَلَقَدْ رَئَيْنَا الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِّلشَّيَاطِينِ

âyetlerini dinle bak ki, ne diyor? Diyor ki: "Ey acz ve hakareti içinde mağrur ve mütemerrid ve za'f ve fakrı içinde serkeş ve muannid olan ins ve cin! Emirlerime itaat etmezseniz haydi elinizden gelirse hudud-u mülkünden

çıkınız! Nasıl cesaret edersiniz ki, öyle bir Sultanın emirlerine karşı gelirsiniz; yıldızlar, aylar, güneşler, emirber neferleri gibi emirlerine itaat ederler. Hem tuğyanınızla öyle bir Hâkim-i Zülcelal'e karşı mübareze ediyorsunuz ki, öyle azametli muti' askerleri var. Faraza şeytanlarınız dayanabilseler, onları dağ gibi güllelerle recmedebilirler. Hem küfranınızla öyle bir Mâlik-i Zülcelal'in memleketinde isyan ediyorsunuz ki, cünudundan öyleleri var, değil sizin gibi küçük âciz mahluklar, belki farz-ı muhal olarak dağ ve Arz büyüklüğünde birer adüvv-ü kâfir olsaydınız, Arz ve dağ büyüklüğünde yıldızları, ateşli demirleri size atabilirler, sizi dağıtırlar. Hem öyle bir kanunu kırıyorsunuz ki, onunla öyleler bağlıdır, eğer lüzum olsa Arzınızı yüzünüze çarpar, gülleler gibi küreler misillü yıldızları üstünüze Allah'ın izniyle yağdırabilirler. Daha sair âyâtın manalarındaki kuvvet ve belâgatı ve ulviyet-i ifadesini bunlara kıyas et.

Üçüncü Nokta:Üslûbundaki bedaat-i hârikadır. Evet Kur'anın üslûbları hem garibdir, hem bedi'dir, hem acibdir, hem mukni'dir. Hiçbir şeyi, hiçbir kimseyi, taklid etmemiş. Hiç kimse de onu taklid edemiyor. Nasıl gelmiş, öyle o üslûblar taravetini, gençliğini, garabetini daima muhafaza etmiş ve ediyor. Ezcümle, bir kısım surelerin başlarında şifre-misal **اَلَمْ * اَلرَّ * طَةٌ * يَس * حَم * عَسَق** gibi mukattaat hurufundaki üslûb-u bedi'si, beş-altı lem'a-i i'cazı tazammun ettiğini "İşarat-ül İ'caz"da yazmışız. Ezcümle: Surelerin başında mezkûr olan huruf, hurufatın aksam-ı malûmesi olan mechure, mehmuse, şedide, rahve, zelaka, kalkale gibi aksam-ı kesîresinden herbir kısmından nısfını almıştır. Kabil-i taksim olmayan hafifinden nısf-ı ekser, sakilinden nısf-ı ekall olarak bütün aksamını tansif etmiştir. Şu mütedâhil ve birbiri içindeki kısımları ve ikiyüz ihtimal içinde mütereddid yalnız gizli ve fikren bilinmeyecek birtek yol ile umumu tansif etmek kabil olduğu halde, o yolda, o geniş mesafede sevk-i kelâm etmek, fikr-i beşerin işi olamaz. Tesadüf hiç karışamaz. İşte bir şifre-i İlahiye olan surelerin başlarındaki huruf, bunun gibi daha beş-altı lem'a-i i'caziyeyi gösterdikleriyle beraber ilm-i esrar-ı huruf ülemasıyla evliyanın muhakkikleri şu mukattaattan çok esrar istihrac etmişler ve öyle hakaik bulmuşlar ki, onlarca şu mukattaat kendi başıyla gayet parlak bir mu'cizedir. Onların esrarına ehil olmadığımız, hem umum göz görececek derecede isbat edemediğimiz için o kapıyı açamayız. Yalnız "İşarat-ül İ'caz"da şunlara dair beyan olunan beş-altı lem'a-i i'caza havale etmekle iktifa ediyoruz.

Şimdi, esalib-i Kur'aniyeye sure itibariyle, maksad itibariyle, âyât ve kelâm ve kelime itibariyle birer işaret edeceğiz. Meselâ:

Sure-i **عَمَّ** ye dikkat edilse öyle bir üslûb-u bedi' ile âhireti, haşri, Cennet ve Cehennem'in ahvalini öyle bir tarzda gösteriyor ki, şu dünyadaki ef'al-i İlahiyeyi, âsâr-ı Rabbaniyeyi o ahval-i uhreviyeye birer birer bakar isbat eder

gibi kalbi ikna' eder. Şu suredeki üslûbun izahı uzun olduğundan yalnız bir-iki noktasına işaret ederiz. Şöyle ki:

Şu surenin başında Kıyamet gününü isbat için der: "Size zemini güzel serilmiş bir beşik; dağları hanenize ve hayatınıza defineli direk, hazineli kazık; sizi birbirini sever, ünsiyet eder çift; geceyi hâb-1 rahatınıza örtü; gündüzü meydan-1 maişet; Güneş'i ışık verici, ısındırıcı bir lâmba; bulutları âb-1 hayat çeşmesi gibi ondan suyu akıttım. Basit bir sudan bütün erzakınızı taşıyan bütün çiçekli, meyveli muhtelif eşyayı kolay ve az bir zamanda icad ederiz. Öyle ise, yevm-i fasl olan kıyamet sizi bekliyor. O günü getirmek bize ağır gelemez." İşte bundan sonra kıyamette dağların dağılması, semavatın parçalanması, Cehennem'in hazırlanması ve Cennet ehline bağ ve bostan vermesini gizli bir surette isbatlarına işaret eder. Manen der: "Madem gözünüz önünde dağ ve zeminde şu işleri yapar. Âhirette dahi bunlara benzer işleri yapar." Demek surenin başındaki "dağ", kıyametteki dağların haline bakar ve bağ ise, âhirde ve âhiretteki hadikaya ve bağa bakar. İşte sair noktaları buna kıyas et, ne kadar güzel ve âlî bir üslûbu var, gör. Meselâ:

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ

ilâ âhir... Öyle bir üslûb-u âlîde benî-beşerdeki şununat-1 İlahiyeyi ve gece ve gündüzün deveranındaki tecelliyat-1 İlahiyeyi ve senenin mevsimlerinde olan tasarrufat-1 Rabbaniyeyi ve yeryüzünde hayat-memat, haşir ve neşr-i dünyeviyedeki icraat-1 Rabbaniyeyi öyle bir ulvî üslûb ile beyan eder ki, ehl-i dikkatin akıllarını teshir eder. Parlak ve ulvî geniş üslûbu, az dikkat ile görüldüğü için şimdilik o hazineyi açmayacağız.

Meselâ:

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ * وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا وَحُمَّتْ * وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ * وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ * وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا وَحُمَّتْ

Gök ve zeminin Cenab-1 Hakk'ın emrine karşı derece-i inkıyad ve itaatlerini şöyle âlî bir üslûb ile beyan eder ki: Nasıl bir kumandan-1 a'zam, mücahede ve manevra ve ahz-1 asker şubeleri gibi mücahedeğe lâzım işler için iki daireyi teşkil edip açmış. O mücahede, o muamele işi bittikten sonra o iki daireyi başka işlerde kullanmak ve tebdil ederek istimal etmek için o kumandan-1 a'zam o iki daireye müteveccih olur. O daireler, herbirisi hademeleri lisanıyla veya nutka gelip kendi lisanıyla der ki: "Ey kumandanım bir parça mühlet ver ki, eski işlerin ufak tefeklerini, pırtı-mırtılarını temizleyip dışarı atayım, sonra teşrif ediniz. İşte atıp senin emrine hazır duruyoruz. Buyurun ne yaparsanız yapınız. Senin emrine münkadız. Senin yaptığın işler bütün hak, güzel, maslahattır." Öyle de: Semavat ve Arz, böyle iki daire-i teklif ve tecrübe ve imtihan için

açılmıştır. Müddet bittikten sonra Semavat ve Arz, daire-i teklife ait eşyayı emri İlahiyle bertaraf eder. Derler: "Ya Rabbena! Buyurun, ne için bizi istihdam edersen et. Hakkımız sana itaattir. Her yaptığın şey de haktır." İşte, cümlelerindeki üslûbun haşmetine bak, dikkat et.

Hem meselâ:

يَا أَرْضُ اْبْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ اَقْبَلِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَفُضِي الْأَمْرَ وَاسْتَوْتِ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

İşte bu âyetin bahr-ı belâgatından bir katreye işaret için bir üslûbunu bir temsil âyinesinde göstereceğiz. Nasıl bir harb-i umumîde bir kumandan, zaferden sonra ateş eden bir ordusuna "Ateş kes!" ve hücum eden diğer bir ordusuna "Dur!" der, emreder. O anda ateş kesilir, hücum durur. "İş bitti, istilâ ettik. Bayrağımız düşmanın merkezlerinde yüksek kalelerinin başında dikildi. Esfel-üs safilîne giden o edepsiz zalimler cezalarını buldular" der.

Aynen öyle de: Padişah-ı Bîmisal, kavm-i Nuh'un mahvı için Semavat ve Arz'a emir vermiş. Vazifelerini yaptıktan sonra ferman ediyor: Ey Arz! Suyunu yut. Ey sema! Dur, işin bitti. Su çekildi. Dağın başında memur-u İlahînin çadır vazifesini gören gemisi kuruldu. Zalimler cezalarını buldular. İşte şu üslûbun ulviyetine bak. "Zemin ve gök iki muti' asker gibi emir dinler, itaat ederler" diyor. İşte şu üslûb işaret eder ki, insanın isyanından kâinat kızıyor. Semavat ve Arz hiddete geliyorlar ve şu işaretle der ki: "Yer ve gök iki muti' asker gibi emirlerine bakan bir zâta isyan edilmez, edilmemeli." Dehşetli bir zecri ifade eder. İşte tufan gibi bir hâdise-i umumiyeyi bütün netaiciyle, hakaikiyle birkaç cümlede îcazlı, i'cazlı, cemalli, icmalli bir tarzda beyan eder. Şu denizin sair katrelerini şu katreye kıyas et.

Şimdi kelimelerin penceresiyle gösterdiği üslûba bak. Meselâ:

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنْزِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ

deki كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ kelimesine bak, ne kadar latif bir üslûbu gösteriyor. Şöyle ki: Kamer'in bir menzili var ki, Süreyya yıldızlarının dairesidir. Kameri, hilâl vaktinde hurmanın eskimiş beyaz bir dalına teşbih eder. Şu teşbih ile semanın yeşil perdesi arkasında güya bir ağaç bulunuyor ki beyaz, sivri, nurani bir dalı, perdeyi yırtıp başını çıkarıp, Süreyya o dalın bir salkımı gibi ve sair yıldızlar o gizli hilkat ağacının birer münevver meyvesi olarak işitenin hayalî olan gözüne göstermekle; medar-ı maişetlerinin en mühimmi hurma ağacı olan sahra-nişinlerin nazarında ne kadar münasib, güzel, latif, ulvî bir üslûb-u ifade olduğunu zevkin varsa anlarsın.

Meselâ: Ondokuzuncu Söz'ün âhîrinde isbat edildiği gibi, **وَ الشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ** deki **تَجْرِي** kelimesi şöyle bir üslûb-u âlîye pencere açar. Şöyle ki: **تَجْرِي** lafzıyla yani: "Güneş döner" tabiriyle kış ve yaz, gece ve gündüzün deveranındaki muntazam tasarrufat-ı kudret-i İlahiyeyi ihtar ile Sâniin azametini ifham eder ve o mevsimlerin sahifelerinde kalem-i kudretin yazdığı mektubat-ı Samedaniyeye nazarı çevirir. Hâlık-ı Zülcelal'in hikmetini i'lam eder. **وَ جَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا** Yani, lâmba tabiriyle şöyle bir üslûba pencere açar ki, şu âlem bir saray ve içinde olan eşya ise insana ve zîhayata ihzar edilmiş müzeyyenat ve mat'umat ve levazımat olduğunu ve Güneş dahi müsahhar bir mumdar olduğunu ihtar ile Sâniin haşmetini ve Hâlıkın ihsanını ifham ederek tevhide bir delil gösterir ki, müşriklerin en mühim, en parlak mabud zannettikleri Güneş, müsahhar bir lâmba, camid bir mahluktur. Demek **سِرَاج** tabirinde Hâlıkın azamet-i rububiyetindeki rahmetini ihtar eder. Rahmetin vüs'atindeki ihsanını ifham eder ve o ifhamda saltanatının haşmetindeki keremini ihsas eder ve bu ihsasta vahdaniyeti i'lam eder ve manen der: "Camid bir sirac-ı müsahhar hiçbir cihette ibadete lâyük olamaz." Hem cereyan-ı **تَجْرِي** tabirinde gece gündüzün, kış ve yazın dönmelerindeki tasarrufat-ı muntazama-i acibeyi ihtar eder ve o ihtarda, rububiyetinde münferid bir Sâniin azamet-i kudretini ifham eder. Demek Şems ve Kamer noktalarından beşerin zihnini gece ve gündüz, kış ve yaz sahifelerine çevirir ve o sahifelerde yazılan hâdisatın satırlarına nazar-ı dikkati celbeder. Evet Kur'an Güneş'ten Güneş için bahsetmiyor. Belki onu ışıklandıran zât için bahsediyor. Hem Güneş'in insana lüzumsuz olan mahiyetinden bahsetmiyor. Belki Güneş'in vazifesinden bahsediyor ki, san'at-ı Rabbaniyenin intizamına bir zenberek ve hilkat-i Rabbaniyenin nizamına bir merkez, hem Nakkaş-ı Ezeli'nin gece gündüz ipleriyle dokuduğu eşyadaki san'at-ı Rabbaniyenin insicamına bir mekik vazifesini yapıyor. Daha sair kelimat-ı Kur'aniyeyi bunlara kıyas edebilirsin. Âdeta basit, me'luf birer kelime iken, latif manaların definelerine birer anahtar vazifesini görüyor.

İşte ekseriyetle üslûb-u Kur'anın geçen tarzlarda ulvî ve parlak olduğundandır ki, bazan bir bedevi arab birtek kelâma meftun olur. Müslüman olmadan secdeye giderdi. Bir bedevi **فَاَصْدَعُ بِمَا نُوءِمَرُ** kelâmını işittiği anda secdeye gitti. Ona dediler: "Müslüman mı oldun?" "Yok dedi, ben şu kelâmın belâgatına secde ediyorum."

Dördüncü Nokta:Lafzındaki fesahat-ı hârikasıdır. Evet Kur'an manen üslûb-u beyan cihetiyle fevkalâde belig olduğu gibi, lafzında gayet selis bir fesahati vardır. Fesahatin kat'î vücuduna, usandırmaması delildir ve fesahatin hikmetine, fenn-i beyan ve maânînin dâhî ülemasının şahadetleri bir bürhan-ı bahirdir. Evet binler defa tekrar edilse usandırmıyor, belki lezzet veriyor. Küçük basit bir çocuğun hâfızasına ağır gelmiyor, hıfzedebilir. En hastalıklı, az bir sözden

müteezzi olan bir kulağa nâhoş gelmiyor, hoş geliyor. Sekeratta olanın damağına şerbet gibi oluyor. Zemzeme-i Kur'an onun kulağında ve dimağında, aynen ağzında ve damağında mâ-i zemzem gibi leziz geliyor. Usandırmamasının sırr-ı hikmeti şudur ki: Kur'an, kulûbe kut ve gıda ve ukûle kuvvet ve gınadır ve ruha mâ ve ziya ve nüfusa deva ve şifa olduğundan usandırmaz. Hergün ekmek yeriz, usanmayız. Fakat en güzel bir meyveyi her gün yesek, usandıracak. Demek Kur'an, hak ve hakikat ve sıdk ve hidayet ve hârîka bir fesahat olduğundandır ki, usandırmıyor, daima gençliğini muhafaza ettiği gibi taravetini, halâvetini de muhafaza ediyor. Hattâ Kureyş'in rüesasından müdakkik bir belig, müşrikler tarafından, Kur'anı dinlemek için gitmiş. Dinlemiş, dönmüş, demiş ki: Şu kelâmın öyle bir halâveti ve taraveti var ki, kelâm-ı beşere benzemez. Ben şâirleri, kâhinleri biliyorum. Bu onların hiç sözlerine benzemez. Olsa olsa etbâımızı kandırmak için sihir demeliyiz." İşte Kur'an-ı Hakîm'in en muannid düşmanları bile fesahatinden hayran oluyolar.

Kur'an-ı Hakîm'in âyetlerinde, kelâmlarında, cümlelerinde fesahatin esbabını izah çok uzun gider. Onun için sözü kısa kesip yalnız nümune olarak bir âyetteki huruf-u hecaiye'nin vaziyetiyle hasıl olan bir selaset ve fesahat-i lafziyeyi ve o vaziyetten parlayan bir lem'a-i i'cazı göstereceğiz. İşte: **ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِّنكُمْ** ilâ âhir. İşte şu âyette bütün huruf-u heca mevcuttur. Bak ki, sakil, ağır bütün aksam-ı huruf beraber olduğu halde selasetini bozmamış. Belki bir revnak ve muhtelif tellerden mütenasib, mütesanid bir nağme-i fesahat katmış. Hem şu lem'a-i i'caza dikkat et ki, huruf-u hecadan "ya" ile "elif" en hafif ve birbirine kalbolduğu için iki kardeş gibi her birisi yirmibir kerre tekrarı var. "Mim" ile "nun" (Haşiye-1) birbirinin kardeşi ve birbirinin yerine geçtiği için her birisi otuzüçer defa zikredilmiştir. **ص س ش** mahreççe, sıfatça, savtça kardeş oldukları için her biri üç defa, **ع غ** kardeş oldukları halde **ع** daha hafif altı defa, **غ** sıkleti için yarısı olarak üç defa zikredilmiştir.

ط ظ ذ ز mahreççe, sıfatça, sesçe kardeş oldukları için herbirisi ikişer defa, "lâm" ve "elif" ile beraber ikisi **لا** suretinde ittihad ettikleri ve "elif" **لا** suretinde hissesi "lâm"ın yarısıdır. Onun için "lâm" kırkiki defa, "elif" onun yarısı olarak yirmibir defa zikredilmiştir. "Hemze" "he" ile mahreççe kardeş oldukları için hemze (Haşiye-2) onüç, "he" bir derece daha hafif olduğu için ondört defa, **ق ف ك** kardeş oldukları için **ق**'ın bir noktası fazla olduğu için **ق** on, **ف** dokuz, **ك** dokuz, **ب** dokuz, **ت** oniki, "ta"nın derecesi üç olduğu için oniki defa zikredilmiştir. **ر** "lâm"ın kardeşidir. Fakat ebced hesabıyla **ر** ikiyüz, "lâm" otuzdur. Altı derece yukarı çıktığı için altı derece aşağı düşmüştür. Hem **ر**

telaffuzca tekerrür ettiğinden sakil olup yalnız altı defa zikredilmiştir. **خ ح ث ض** Sıkletleri ve bazı cihat-ı münasebat için birer defa zikredilmiştir. "Vav" "he"den ve "hemze"den daha hafif ve "ya"dan ve "elif"den daha sakil olduğu için onyedide defa, sakil hemzeden dört derece yukarı, hafif eliften dört derece aşağı zikredilmiştir.

İşte şu hurufun bu zikrinde hârikulâde bu vaziyet-i muntazama ile

(Haşiye-1): Tenvin dahi nundur.

(Haşiye-2): Hemze, melfuz ve gayr-ı melfuz yirmibeştir ve hemzenin sâkin kardeşi eliften üç derece yukarıdır. Zira hareke üçtür.

ve o münasebet-i hafiyeye ile ve o güzel intizam ve o dakik ve ince nazm ve insicam ile iki kerre iki dört eder derecede gösterir ki, beşer fikrinin haddi değil ki, şunu yapabilsin. Tesadüf ise muhaldir ki, ona karışsın. İşte şu vaziyet-i huruftaki intizam-ı acib ve nizam-ı garib, selaset ve fesahat-ı lafziyeye medar olduğu gibi, daha gizli çok hikmetleri bulunabilir. Madem hurufatında böyle intizam gözetilmiş. Elbette kelimelerinde, cümlelerinde, manalarında öyle esrarlı bir intizam, öyle envârlı bir insicam gözetilmiş ki, göz görse "Mâşâallah", akıl anlasa "Bârekâllah" diyecek.

Beşinci Nokta:Beyanındaki beraattir. Yani, tefevvuk ve metanet ve haşmettir. Nasilki nazmında cezalet, lafzında fesahat, manasında belâgat, üslûbunda bedaat var. Beyanında dahi faik bir beraat vardır. Evet terhib ve terhib, medh ve zemm, isbat ve irşad, ifham ve ifham gibi bütün aksam-ı kelâmîyede ve tabakat-ı hitabiyede beyanat-ı Kur'aniye en yüksek mertebededir.

Meselâ: Makam-ı terhib ve teşvikte hadsiz misallerinden, meselâ Sure-i **هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ** de beyanatı, (Haşiye-1) âb-ı kevser gibi hoş, selsebil çeşmesi gibi selasetle akar, cennet meyveleri gibi tatlı, huri libası gibi güzeldir.

Makam-ı terhib ve tehdidde pek çok misallerinden meselâ: **هَلْ أَتَىكَ حَدِيثٌ** **الْعَاشِيَةِ** suresinin başında beyanat-ı Kur'aniye ehl-i dalaletin sımahında kaynayan rasas gibi, dimağında yakan ateş gibi, damağında yanan zakkum gibi, yüzünde saldıran cehennem gibi, midesinde acı, dikenli dari' gibi tesir eder. Evet bir zâtın tehdidini gösteren Cehennem gibi bir azab memuru, öfkesinden ve gayzından

parçalanmak vaziyetini alması ve **تَكَادُ تَمَيُّزٌ مِنَ الْعَيْظِ** söylemesi, söyletmesi, o zâtın terhibi ne derece dehşetli olduğunu gösterir.

Makam-1 medhin binler misallerinden, başında "Elhamdülillah" olan beş surede beyanat-1 Kur'aniye Güneş gibi parlak, (Haşiye-2) yıldız

(Haşiye-1): Şu üslûb-u beyan, o surenin mealinin libasını giymiş.

(Haşiye-2): Şu tabiratta o surelerdeki bahislere işaret var.

gibi zînetli, semavat ve zemin gibi haşmetli, melekler gibi sevimli, dünyada yavrulara rahmet gibi şefkatli, âhirette Cennet gibi güzeldir.

Makam-1 zemm ve zecirde binler misallerinden meselâ:

أُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا

âyetinde zemmi altı derece zemmeder. Gıybetten altı derece şiddetle zecreder. Şöyle ki: Malûmdur: Âyetin başındaki hemze, sormak (âyâ) manasındadır. O sormak manası, su gibi âyetin bütün kelimelerine girer. İşte birinci hemze ile der: (Âyâ) sual ve cevab mahalli olan aklınız yok mu ki, bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor? İkincisi: **أُحِبُّ** lafzı ile der: Âyâ, sevmek, nefret etmek mahalli olan kalbiniz bozulmuş mu ki, en menfur bir işi sever? Üçüncüsü: **أَحَدُكُمْ** kelimesiyle der: Cemaatten hayatını alan hayat-ı içtimaiye ve medeniyetiniz ne olmuş ki, böyle hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder? Dördüncüsü: **أَنْ يَأْكُلَ** kelâmıyla der: İnsaniyetiniz ne olmuş ki, böyle canavarcasına arkadaşını dişle parçalamayı yapıyorsunuz? Beşincisi: **أَخِيهِ** kelimesiyle der: Hiç rikkat-i cinsiyeniz, hiç sıla-i rahminiz yok mu ki, böyle çok cihetlerle kardeşiniz olan bir mazlumun şahs-ı manevisini insafsızca dişliyorsunuz? Hiç aklınız yok mu ki, kendi âzanızı kendi dişinizle divane gibi ısıriyorsunuz? Altıncısı: **مَيْتًا** kelâmıyla der: Vicdanınız nerede? Fıtratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir halde bir kardeşine karşı, etini yemek gibi en müstekreh bir iş yapıyor? Demek zemm ve gıybet, aklen, kalben ve insaniyeten ve vicdanen ve fitraten ve asabiyeten ve milliyeten mezmumdur. İşte bak! Nasıl şu âyet, îcazkârane altı mertebe zemmi zemmetmekle i'cazkârane altı derece o cürümden zecreder.

Makam-1 isbatta binler misallerinden meselâ:

فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى شَيْءٍ قَدِيرٌ

de haşri isbat ve istib'adı izale için öyle bir tarzda beyan eder ki, fevkinde isbat olamaz. Şöyle ki: Onuncu Söz'ün Dokuzuncu Hakikatında, Yirmiikinci Söz'ün Altıncı Lem'asında isbat ve izah edildiği gibi; her bahar mevsiminde ihya-yı arz keyfiyetinde üçyüzbin tarzda haşrin nümunelerini nihayet derecede girift, birbirine karıştırdığı halde nihayet derecede intizam ve temyiz ile nazar-ı beşere gösteriyor ki, bunları böyle yapan zâta, haşir ve kıyamet ağır olamaz, der. Hem zeminin sahifesinde yüzbinler enva'ı, beraber birbiri içinde kalem-i kudretiyle hatasız, kusursuz yazmak; bir tek Vâhid-i Ehad'in sikkesi olduğundan, şu âyetle Güneş gibi vahdaniyeti isbat etmekle beraber, Güneş'in tulû' ve gurubu gibi kolay ve kat'î, kıyamet ve haşri gösterir. İşte كَيْفَ lafzındaki keyfiyet noktasında şu hakikatı gösterdiği gibi, çok surelerde tafsil ile zikreder.

Meselâ: Sure-i ق و الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ de öyle parlak ve güzel ve şirin ve yüksek bir beyanla haşri isbat eder ki, baharın gelmesi gibi kat'î bir surette kanaat verir. İşte bak: Kâfirlerin, çürümüş kemiklerin dirilmesini inkâr ederek "Bu acibdir, olamaz" demelerine cevaben أَقَلَّمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ilâ âhir-il âyet... كَذَلِكَ الْخُرُوجُ a kadar ferman ediyor. Beyanı su gibi akıyor. Yıldızlar gibi parlıyor. Kalbe hurma gibi hem lezzet, hem zevk veriyor, hem rızık oluyor. Hem makam-1 isbatın en latif misallerinden: يَسْ * وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ * إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ der. Yani, "Hikmetli Kur'ana kasem ederim. Sen Resullerdensin." Şu kasem işaret eder ki, risaletin hücceti o derece yakînî ve haktır ki, hakkaniyette makam-1 ta'zim ve hürmete çıkmış ki, onunla kasem ediliyor. İşte şu işaret ile der: "Sen resulsün. Çünkü senin elinde Kur'an var. Kur'an ise, haktır ve Hakk'ın kelâmıdır. Çünkü içinde hakikî hikmet, üstünde sikke-i i'caz var."

Hem makam-1 isbatın îcazlı ve i'cazlı misallerinden şu:

قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ * قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

Yani; insan der: "Çürümüş kemikleri kim diriltecek?" Sen, de: "Kim onları bidayeten inşa edip hayat vermiş ise, o diriltecek." Onuncu Söz'ün Dokuzuncu Hakikatının üçüncü temsilinde tasvir edildiği gibi; bir zât, göz önünde bir günde yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği halde, biri dese: "Şu zât, efradı istirahat için dağılmış olan bir taburu bir boru ile toplar. Tabur nizamı altına getirebilir." Sen ey insan, desen; "İnanmam." Ne kadar divanece bir inkâr olduğunu bilirsin. Aynen onun gibi hiçten, yeniden ordu-misal bütün hayvanat ve sair zîhayatın tabur-misal cesedlerini kemal-i intizamla ve mizan-1 hikmetle o bedenlerin

zerratını ve letaifini "Emr-i kün feyekûn" ile kaydedip yerleştiren ve her karnda hattâ her baharda rûy-i zeminde yüzbinler ordu-misal zevillhayat enva'larını, tafelerini icad eden bir Zât-ı Kadîr-i Alîm, tabur-misal bir cesedin nizamı altına girmekle birbiriyle tanışmış zerrat-ı esasiye ve ecza-yı asliyeyi bir sayha ile Sur-u İsrâfil'in borusu ile nasıl toplayabilir? İstib'ad suretinde denilir mi? Denilse, eblehçesine bir divaneliktir.

Makam-ı irşadda beyanat-ı Kur'aniye o derece müessir ve rakiktir ve o derece munis ve şefiktir ki, şevk ile ruhu, zevk ile kalbi; akılı merakla ve gözü yaşla doldurur. Binler misallerinden yalnız şu:

ثُمَّ قَسَتْ فُلُوبِكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسَوَةً

ilâ âhir... Yirminci Söz'ün Birinci Makamı'nda üçüncü âyet mebhasinde isbat ve izah edildiği gibi benî-İsrail'e der: "Musa Aleyhisselâm'ın asâsı gibi bir mu'cizesine karşı sert taş, oniki gözünden çeşme gibi yaş akıttığı halde, size ne olmuş ki, Musa Aleyhisselâm'ın bütün mu'cizatına karşı lâkayd kalıp; gözünüz kuru, yaşsız, kalbiniz katı, ateşsiz duruyor?" O sözde şu mana-yı irşadî izah edildiği için oraya havale ederek burada kısa kesiyorum.

Makam-ı ifham ve ilzamda binler misallerinden yalnız şu iki misale bak: Birinci misal:

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Yani: "Eğer, bir şübheniz varsa, size yardım edecek, şehadet edecek bütün büyüklerinizi ve taraftarlarınızı çağırınız. Birtek suresine bir nazire yapınız." "İşarat-ül İ'caz"da izah ve isbat edildiği için burada yalnız icmaline işaret ederiz. Şöyle ki: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan diyor: "Ey ins ve cin! Eğer Kur'an, Kelâm-ı İlahî olduğunda şübheniz varsa, bir beşer kelâmı olduğunu tevehhüm ediyorsanız, haydi, işte meydan, geliniz! Siz dahi ona Muhammed-ül Emin dediğiniz zât gibi, okumak yazmak bilmez, kıraat ve kitabet görmemiş bir ümmiden bu Kur'an gibi bir kitab getiriniz, yaptırınız. Bunu yapamazsanız, haydi ümmi olmasın, en meşhur bir edib, bir âlim olsun. Bunu da yapamazsanız, haydi birtek olmasın, bütün büleganız, hutebanız, belki bütün geçmiş beliglerin güzel eserlerini ve bütün gelecek ediblerin yardımlarını ve ilahlarınızın himmetlerini beraber alınız. Bütün kuvvetinizle çalışınız, şu Kur'ana bir nazire yapınız. Bunu da yapamazsanız, haydi kabil-i taklid olmayan hakaik-i Kur'aniyeden ve manevî çok mu'cizatından kat-ı nazar, yalnız nazmındaki belâgatına nazire olarak bir eser yapınız." فَاتُوا بِعَشْرِ سُورٍ مِثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ ilzamıyla der: "Haydi sizden mananın doğruluğunu istemiyorum. Müftereyat ve yalanlar ve bâtıl hikâyeler olsun. Bunu da yapamıyorsunuz. Haydi bütün Kur'an kadar

olmasın, yalnız **بِعَشْرِ سُورٍ** on suresine nazire getiriniz. Bunu da yapamıyorsunuz. Haydi, birtek suresine nazire getiriniz. Bu da çoktur. Haydi, kısa bir suresine bir nazire ibraz ediniz. Hattâ, madem bunu da yapmazsanız ve yapamazsınız. Hem bu kadar muhtaç olduğunuz halde; çünkü haysiyet ve namusunuz, izzet ve dininiz, asabiyet ve şerefîiniz, can ve malınız, dünya ve âhiretiniz, buna nazire getirmekle kurtulabilir. Yoksa dünyada haysiyetsiz, namussuz, dinsiz, şerefsiz, zillet içinde, can ve malınız helâkette mahvolup ve âhirette

فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَ الْحِجَارَةُ

işaretiyle Cehennem'de haps-i ebedî ile mahkûm ve sanemlerinizle beraber ateşe odunluk edeceksiniz. Hem madem sekiz mertebe aczinizi anladınız. Elbette sekiz defa, Kur'an dahi mu'cize olduğunu bilmekliğiniz gerektir. Ya imana geliniz veyahut susunuz, Cehennem'e gidiniz!" İşte Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın makam-ı ifhamdaki ilzamına bak ve de: **لَيْسَ بَعْدَ الْبَيَانِ الْقُرْآنَ بَيَانٌ** Evet beyan-ı Kur'andan sonra beyan olamaz ve hacet kalmaz.

İkinci Misal:

فَذَكِّرْ مَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ * أَمْ يَتَّبِعُونَ شَاعِرًا نَزَّيْتُ بِهِ رَبِّيَ الْمُنُونِ * قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَرِبِينَ * أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَخْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاعُونَ * أَمْ يَقُولُونَ تَقْوَلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ * فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ * أَمْ خُلِفُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِفُونَ * أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ * أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيِّطُونَ * أَمْ هُمْ سَلَّمَ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ * أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبُنُونَ * أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَعْرِمٍ مُتَقَلِّوْنَ * أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ * أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ * أَمْ هُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

İşte şu âyâtın binler hakikatlerinden yalnız beyan-ı ifhamiyeye misal için bir hakikatını beyan ederiz. Şöyle ki: **أَمْ أَمْ** lafzıyla onbeş tabaka istifham-ı inkârî-i taaccübî ile ehl-i dalaletin bütün aksamını susturur ve şübehatın bütün menşe'lerini kapatır. Ehl-i dalalet için içine girip saklanacak şeytanî bir delik bırakmıyor, kapatıyor. Altına girip gizlenecek bir perde-i dalalet bırakmıyor, yırtıyor. Yılanlarından hiçbir yılanı bırakmıyor, başını eziyor. Herbir fıkra da bir taifenin hülâsa-i fikr-i küfrîlerini ya bir kısa tabir ile ibtal eder. Ya butlanı zahir olduğundan sükûtle butlanını bedahete havale eder veya başka âyetlerde tafsilen reddedildiği için burada mücmelen işaret eder. Meselâ: Birinci fıkra **وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ** âyetine işaret eder. Onbeşinci fıkra ise **لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا** âyetine remzeder. Daha sair fıkraları buna kıyas et. Şöyle ki: Başta diyor: "Ahkâm-ı İlahiyeyi tebliğ et. Sen kâhin değilsin. Zira kâhinin sözleri, karışık ve tahminîdir. Seninki, hak ve yakîndir. Mecnun olamazsın, düşmanın dahi senin kemal-i aklına şehadet eder.

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ تَتَرَبَّصُّ بِهِ رَيْبَ الْمُنُونِ

Âyâ, acaba muhakemesiz âmi kâfirler gibi, sana şâir mi diyorlar. Senin helâketini mi bekliyorlar. Sen, de: "Bekleyiniz. Ben de bekliyorum." Senin parlak büyük hakikatlerin, şiirin hayalatından münezze ve tezyinatından müstağnidir.

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَخْلَامُهُمْ بَهْدًا

Yahut; acaba akıllarına güvenen akılsız feylesoflar gibi, "aklımız bize yeter" deyip sana ittibadan istinkaf mı ederler. Halbuki akıl ise, sana ittibayı emreder. Çünkü bütün dediğin makuldür. Fakat akıl kendi başıyla ona yetişemez.

أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ

Yahut: İnkârlarına sebep, tâgi zalimler gibi, Hakk'a serfüru etmemeleri midir! Halbuki mütecebbir zalimlerin rüesaları olan Firavunların, Nemrudların akibetleri malûmdur.

أَمْ يَقُولُونَ تَقْوَلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ

Veyahut: Yalancı, vicdansız münafıklar gibi "Kur'an senin sözlerindir" diye seni ittiham mı ediyorlar! Halbuki, tâ şimdiye kadar sana Muhammed-ül Emin diyerek içlerinde seni en doğru sözlü biliyorlardı. Demek onların imana niyetleri yoktur. Yoksa Kur'anın âsâr-ı beşeriye içinde bir nazirini bulsunlar.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ

Veyahut: Kâinatı abes ve gayesiz itikad eden felasife-i abesiyyun gibi kendilerini başıboş, hikmetsiz, gayesiz, vazifesiz, Hâlıksız mı zannediyorlar! Acaba gözleri kör olmuş, görmüyorlar mı ki, kâinat baştan aşağıya kadar hikmetlerle müzeyyen ve gayelerle müsmirdir ve mevcudat, zerrelere güneşlere kadar vazifelerle muvazzaftır ve evamir-i İlahiyeye müsahharlardır.

أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ

Veyahut: Firavunlaşmış maddiyyun gibi, "Kendi kendine oluyorlar. Kendi kendini besliyorlar. Kendilerine lâzım olan herşeyi yaratıyorlar" mı tahayyül ediyorlar ki, imandan, ubudiyetten istinkâf ederler. Demek kendilerini

birer Hâlık zannederler. Halbuki birtek şeyin Hâlıkı, herbir şeyin Hâlıkı olmak lâzım gelir. Demek kibir ve gururları onları nihayet derecede ahmaklaştırmış ki, bir sineğe, bir mikroba karşı mağlub bir âciz-i mutlakı, bir Kadîr-i Mutlak zannederler. Madem bu derece akıldan, insaniyetten sukut etmişler. Hayvandan, belki cemadattan daha aşağıdırlar. Öyle ise, bunların inkârlarından müteessir olma. Bunları dahi, bir nevi muzır hayvan ve pis maddeler sırasına say. Bakma, ehemmiyet verme.

أَمْ خُلِقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلًا لَّا يُوقِنُونَ

Veyahut: Hâlıkı inkâr eden fikirsiz, sersem muattıla gibi, Allah'ı inkâr mı ediyorlar ki, Kur'anı dinlemiyorlar. Öyle ise, semavat ve arzın vücudlarını inkâr etsinler veyahut "Biz halkettik" desinler. Bütün bütün aklın zıvanasından çıkıp, divaneliğin hezeyanına girsinler. Çünkü semada yıldızları kadar, zeminde çiçekleri kadar berahin-i tevhid görünüyor, okunuyor. Demek yakîne ve hakka niyetleri yoktur. Yoksa "Bir harf kâtibsiz olmaz" bildikleri halde, nasıl bir harfînde bir kitab yazılan şu kâinat kitabını, kâtibsiz zannediyorlar.

أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رِزْقِكَ

Veyahut: Cenab-ı Hakk'ın ihtiyarını nefyeden bir kısım hükema-yı dâlle gibi ve Berahime gibi asl-ı nübüvveti mi inkâr ediyorlar? Sana iman getirmiyorlar. Öyle ise, bütün mevcudatta görünen ve ihtiyar ve iradeyi gösteren bütün âsâr-ı hikmeti ve gayatı ve intizamatı ve semeratı ve âsâr-ı rahmet ve inayati ve bütün enbiyanın bütün mu'cizatlarını inkâr etsinler veya "Mahlukata verilen ihsanatın hazineleri yanımızda ve elimizdedir" desinler. Kabil-i hitab olmadıklarını gösterebilirler. Sen de onların inkârından müteallim olma. Allah'ın akılsız hayvanları çoktur, de.

أَمْ هُمُ الْمُضْطَرُّونَ

Veyahut: Akıllı hâkim yapan mütehakkim Mu'tezile gibi kendilerini Hâlıkın işlerine rakib ve müfettiş tahayyül edip Hâlık-ı Zülcelal'i mes'ul tutmak mı istiyorlar? Sakın fütur getirme. Öyle hodbinlerin inkârlarından bir şey çıkmaz. Sen de aldırma.

أَمْ هُمْ سَلَمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلَيَاتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

Veyahut: Cin ve şeytana uyup kehanetfüruşlar, ispiirtizmacılar gibi, âlem-i gayba başka bir yol mu bulunmuş zannederler? Öyle ise, şeytanlarına kapanan semavata, onunla çıkılacak bir merdivenleri mi var tahayyül ediyorlar ki, senin

semavî haberlerini tekzib ederler. Böyle şarlatanların inkârları, hiç hükmündedir.

أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمْ الْبُنُونَ

Veyahut: Ukûl-ü aşere ve erbab-ül enva' namıyla şerikleri itikad eden müşrik felasife gibi ve yıldızlara ve melaikelere bir nevi uluhiyet isnad eden Sabiyyun gibi, Cenab-ı Hakk'a veled nisbet eden mülhid ve dâllinler gibi, Zât-ı Ehad ve Samed'in vücub-u vücuduna, vahdetine, samediyetine, istiğna-yı mutlakına zıd olan veledi nisbet ve melaikenin ubudiyetine ve ismetine ve cinsiyetine münafî olan ünûseti isnad mı ederler? Kendilerine şefaathçi mi zannederler ki, sana tabi olmuyorlar? İnsan gibi mümkün, fâni, beka-yı nev'ine muhtaç ve cismanî ve mütecezzi, tekessüre kabil ve âciz, dünyaperest, yardımcı bir vârise müştak mahluklar için vasıta-i tekessür ve teavün ve rabıta-i hayat ve beka olan tenasül, elbette ve elbette vücudu vâcib ve daim, bekası ezeli ve ebedî, zâtı cismaniyetten mücerred ve muallâ ve mahiyeti tecezzi ve tekessürden münezzeh ve müberra ve kudreti aczden mukaddes ve bîhemta olan Zât-ı Zülcelal'e evlâd isnad etmek, hem o âciz, mümkün, miskin insanlar dahi beğenmedikleri ve izzet-i mağruranesine yakıştıramadıkları bir nevi evlâd yani hadsiz kızları isnad etmek, öyle bir safsatadır ve öyle bir divanelik hezeyanıdır ki, o fikirde olan heriflerin tekzibleri, inkârları hiçtir. Aldırmamalısın. Herbir sersemnin safsatasına, her divanenin hezeyanına kulak verilmez.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَعْرَمٍ مُنْقَلُونَ

Veyahut: Hırsa, hissete alışmış tâgi, bâgî dünyaperestler gibi senin tekâlifini ağır mı buluyorlar ki, senden kaçıyorlar ve bilmiyorlar mı ki, sen ecrini, ücretini yalnız Allah'tan istiyorsun ve onlara Cenab-ı Hak tarafından verilen maldan hem bereket, hem fakirlerin hased ve beddualarından kurtulmak için, ya on'dan veya kırk'tan birisini kendi fakirlerine vermek ağır bir şey midir ki, emr-i zekatı ağır görüp İslâmiyetten çekiniyorlar? Bunların tekzibleri ehemmiyetsiz olmakla beraber, hakları tokattır. Cevap vermek değil...

أَمْ عِنْدَهُمُ الْعَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ

Veyahut: Gayb-aşinalık dava eden Budeîler gibi ve umûr-u gaybiyeye dair tahminlerini yakîn tahayyül eden akılfuruşlar gibi, senin gaybî haberlerini beğenmiyorlar mı? Gaybî kitabları mı var ki, senin gaybî kitabını kabul etmiyorlar. Öyle ise, vahye mazhar resullerden başka kimseye açılmayan ve kendi başıyla ona girmeye kimsenin haddi olmayan âlem-i gayb, kendi yanlarında hazır, açık tahayyül edip ondan malûmat alarak yazıyorlar hülyasında bulunuyorlar. Böyle, haddinden hadsiz tecavüz etmiş mağrur

hodfüruşların tekzibleri, sana fütur vermesin. Zira az bir zamanda senin hakikatlerin onların hülyalarını zîr ü zeber edecek.

أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ

Veyahut: Fıtratları bozulmuş, vicdanları çürümüş şarlatan münafıklar, dessay zındıklar gibi ellerine geçmeyen hidayetden halkları aldatıp çevirmek, hile edip döndürmek mi istiyorlar ki, sana karşı kâh kâhin, kâh mecnun, kâh sahir deyip, kendileri dahi inanmadıkları halde başkalarını inandırmak mı istiyorlar? Böyle hilebaz şarlatanları insan sayıp desiselerinden, inkârlarından müteessir olarak fütur getirme. Belki daha ziyade gayret et. Çünkü onlar kendi nefislerine hile ederler, kendilerine zarar ederler ve onların fenalıkta muvaffakiyetleri muvakkattır ve istidraccdır, bir mekr-i İlahîdir.

أَمْ هُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

Veyahut: Hâlık-ı hayr ve hâlık-ı şer namıyla ayrı ayrı iki ilah tevehhüm eden Mecusiler gibi ve ayrı ayrı esbaba bir nevi uluhiyet veren ve onları kendilerine birer nokta-i istinad tahayyül eden esbabperestler, sanemperestler gibi başka ilahlara dayanıp sana muaraza mı ederler? Senden istiğna mı ediyorlar? Demek

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا

hükmünce, şu bütün kâinatta gündüz gibi görünen bu intizam-ı ekmeli, bu insicam-ı ecmeli kör olup görmüyorlar. Halbuki bir köyde iki müdür, bir şehirde iki vali, bir memlekette iki padişah bulunsa, intizam zîr ü zeber olur ve insicam herc ü merce düşer. Halbuki sinek kanadından tâ semavat kandillerine kadar o derece ince bir intizam gözetilmiş ki, sinek kanadı kadar şirke yer bırakılmamış. Madem bunlar bu derece hilaf-ı akıl ve hikmet ve münafi-i his ve bedahet hareket ediyorlar. Onların tekzibleri seni tezkirden vazgeçirmesin."

İşte silsile-i hakaik olan şu âyâtın yüzer cevherlerinden yalnız ifham ve ilzama dair birtek cevher-i beyanîsini icmalen beyan ettik. Eğer iktidarım olsaydı, birkaç cevherlerini daha gösterseydim, "Şu âyetler tek başıyla bir mu'cizedir" sen dahi diyecektin.

Amma ifham ve talimdeki beyanat-ı Kur'aniye o kadar hârikadır, o derece letafetli ve selasetlidir; en basit bir âmi, en derin bir hakikatı onun beyanından kolayca tefehhüm eder. Evet, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, çok hakaik-i gamızayı nazar-ı umumîyi okşayacak, hiss-i âmmeyi rencide etmeyecek, fikr-i avamı taciz edip yormayacak bir surette basitane ve zahirane söylüyor, ders veriyor.

Nasıl bir çocukla konuşulsa, çocukça tabirat istimal edilir. Öyle de: **تَنْزِيلَاتٍ إلهِيَّةٍ إِلَى** **عُقُولِ الْبَشَرِ** denilen mütekellim üslûbunda muhatabın derecesine sözüyle nüzul edip öyle konuşan esalib-i Kur'aniye, en mütebahhir hükemanın fikirleriyle yetişemediği hakaik-i gamıza-i İlahiye ve esrar-ı Rabbaniyeyi müteşabihat suretinde bir kısım teşbihat ve temsilât ile en ümmi bir âmiye ifham eder. Meselâ: **الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى** bir temsil ile rububiyet-i İlahiyeyi saltanat misalinde ve âlemin tedbirinde mertebe-i rububiyetini, bir Sultanın taht-ı saltanatında durup icra-yı hükûmet ettiği gibi bir misalde gösteriyor. Evet Kur'an, bu kâinat Hâlık-ı Zülcelalinin kelâmı olarak rububiyetinin mertebe-i a'zamından çıkararak, umum mertebeler üstüne gelerek, o mertebelere çıkanları irşad ederek, yetmişbin perdelerden geçerek, o perdelerle bakıp tenvir ederek, fehm ve zekâca muhtelif binler tabaka muhatablara feyzini dağıtıp ve nurunu neşrederek kabiliyetçe ayrı ayrı asırlar, karnlar üzerinde yaşamış ve bu kadar mebzuliyetle manalarını ortaya saçmış olduğu halde kemal-i şebabetinden, gençliğinden zerre kadar zayi' etmeyerek gayet taravette, nihayet letafette kalarak gayet sühuletli bir tarzda, sehl-i mümteni' bir surette, her âmiye anlayışlı ders verdiği gibi; aynı derste, aynı sözlerle fehimleri muhtelif ve dereceleri mütebayın pek çok tabakalara dahi ders verip ikna' eden, işba' eden bir kitab-ı mu'ciznümanın hangi tarafına dikkat edilse, elbette bir lem'a-i i'caz görülebilir.

Elhasıl: Nasıl "Elhamdülillah" gibi bir lafz-ı Kur'anî okunduğu zaman dağın kulağı olan mağarasını doldurduğu gibi; aynı lafz, sineğin küçücük kulakçığına da tamamen yerleşir. Aynen öyle de: Kur'anın manaları, dağ gibi akılları işba' ettiği gibi, sinek gibi küçücük basit akılları dahi aynı sözlerle talim eder, tatmin eder. Zira Kur'an, bütün ins ü cinnin bütün tabakalarını imana davet eder. Hem umumuna imanın ulûmunu talim eder, isbat eder. Öyle ise, avamın en ümmisi havassın en ehassına omuz omuza, diz dize verip beraber ders-i Kur'anîyi dinleyip istifade edecekler. Demek Kur'an-ı Kerim, öyle bir maide-i Semaviyedir ki, binler muhtelif tabakada olan efkâr ve ukûl ve kulûb ve ervah, o sofradan gıdalarını buluyorlar, müştehiyatını alıyorlar. Arzuları yerine gelir. Hattâ pekçok kapıları kapalı kalıp, istikbalde geleceklere bırakılmıştır. Şu makama misal istersen, bütün Kur'an baştan nihayete kadar bu makamın misalleridir. Evet bütün müçtehidîn ve sıddıkîn ve hükema-i İslâmiye ve muhakkikîn ve ülema-i usûl-ül fıkıh ve mütekellimîn ve evliya-i ârifîn ve aktab-ı âşıkîn ve müdakkikîn-i ülema ve avam-ı müslimîn gibi Kur'anın tilmizleri ve dersini dinleyenleri, müttefikân diyorlar ki: "Dersimizi güzelce anlıyoruz." Elhasıl, sair makamlar gibi ifham ve talim makamında dahi Kur'anın lemaat-ı i'cazı parlıyor.

İKİNCİ ŞUA: Kur'anın câmiyyet-i hârikulâdesidir. Şu şuanın, beş lem'ası var.

Birinci Lem'a:Lafzındaki câmiiyettir. Elbette evvelki sözlerde, hem bu sözde zikrolunan âyetlerden şu câmiyet aşikâre görünüyor. Evet

لِكُلِّ آيَةٍ ظَهَرَ وَبَطُنٌ وَ حَدٌّ وَمُطَلَعٌ وَلِكُلِّ شَجُونٍ وَعُصُونٍ وَ فُنُونٍ

olan hadîsin işaret ettiği gibi; elfaz-ı Kur'aniye, öyle bir tarzda vaz'edilmiş ki, herbir kelâmın, hattâ herbir kelimenin, hattâ herbir harfin, hattâ bazan bir sükûtun çok vücuhu bulunuyor. Herbir muhatabına ayrı ayrı bir kapıdan hissesini verir.

Meselâ: **وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا** yani: "Dağları zemininize kazık ve direk yaptım" bir kelâmdır. Bir âminin şu kelâmdan hissesi: Zahiren yere çakılmış kazıklar gibi görünen dağları görür, onlardaki menafî'ini ve nimetlerini düşünür, Hâlıkına şükreder.

Bir şâirin bu kelâmdan hissesi: Zemin, bir taban; ve kubbe-i sema, üstünde konulmuş yeşil ve elektrik lâmbalarıyla süslenmiş bir muhteşem çadır, ufkî bir daire suretinde ve semanın etekleri başında görünen dağları, o çadırın kazıkları misalinde tahayyül eder. Sâni'-i Zülcelaline hayretkârane perestiş eder.

Hayme-nişin bir edibin bu kelâmdan nasibi: Zeminin yüzünü bir çöl ve sahra; dağların silsilelerini pek kesretle ve çok muhtelif bedevi çadırları gibi, güya tabaka-i türabiye, yüksek direkler üstünde atılmış, o direklerin sivri başları o perde-i türabiye'yi yukarıya kaldırmış, birbirine bakar pek çok muhtelif mahlukatın meskeni olarak tasavvur eder. O büyük azametli mahlukları, böyle yeryüzünde çadırlar misillü kolayca kuran ve koyan Fâtır-ı Zülcelaline karşı secde-i hayret eder.

Coğrafyacılı bir edibin o kelâmdan kısmeti: Küre-i zemin, bahr-ı muhit-i havaîde veya esîrîde yüzen bir sefine ve dağları, o sefinenin üstünde tesbit ve müvazene için çakılmış kazıklar ve direkler şeklinde tefekkür eder. O koca küre-i zemini, muntazam bir gemi gibi yapıp, bizleri içine koyup, aktar-ı âlemde gezdiren Kadîr-i Zülkemaal'e karşı **سُبْحَانَكَ مَا أَعْظَمَ شَانَكَ** der.

Medeniyet ve heyet-i içtimaiyenin mütehasıs bir hakîminin bu kelâmdan hissesi: Zemini, bir hane ve o hanenin direği, hayat-ı hayvaniye ve hayat-ı hayvaniye direği, şerait-i hayat olan su, hava ve topraktır. Su ve hava ve toprağın direği ve kazığı, dağlardır. Zira dağlar, suyun mahzeni, havanın tarağı (gazat-ı muzırrayı tersib edip, havayı tasfiye eder) ve toprağın hâmisi (bataklıktan ve denizin istilâsından muhafaza eder) ve sair levazımat-ı hayat-ı insaniyenin hazinesi olarak fehmeder. Şu koca dağları, şu suretle hane-i

hayatımız olan zemine direk yapan ve maişetimize hazinedar tayin eden Sâni'-i Zülcelal Vel'ikram'a, kemal-i ta'zim ile hamd ü sena eder.

Hikmet-i tabiiyenin bir feylesofunun şu kelâmdan nasibi şudur ki: Küre-i zeminin karnında bazı inkılabat ve imtizacatın neticesi olarak hasıl olan zelzele ve ihtizazatı, dağların zuhuruyla sükûnet bulduğunu ve medar ve mihverindeki istikrarına ve zelzelenin irticacıyla medar-ı senevîsinden çıkmamasına sebep, dağların hurucu olduğunu ve zeminin hiddeti ve gazabı, dağların menafiziyle teneffüs etmekle sükûnet ettiğini fehmeder, tamamen imana gelir. **الْحِكْمَةُ لِلَّهِ** der.

Meselâ **أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْفًا فَفَتَقْنَاهُمَا** daki **رَتْفًا** kelimesi, tedkikat-ı felsefe ile âlûde olmayan bir âlime, o kelime şöyle ifham eder ki: Sema berrak, bulutsuz; zemin kuru ve hayatsız, tevellüde gayr-ı kabil bir halde iken.. semayı yağmurla, zemini hazrevatla fethedip bir nevi izdivac ve telkîh suretinde bütün zîhayatları o sudan halketmek, öyle bir Kadîr-i Zülcelal'in işidir ki; rûy-i zemin, onun küçük bir bostanı ve semanın yüz örtüsü olan bulutlar, onun bostanında bir süngerdir anlar, azamet-i kudretine secde eder. Ve muhakkik bir hakîme, o kelime şöyle ifham eder ki: Bidayet-i hilkatte sema ve arz şekilsiz birer küme ve menfaatsiz birer yaş hamur, veledsiz mahlukatsız toplu birer madde iken; Fâtır-ı Hakîm, onları feth ve bastedip güzel bir şekil, menfaatdar birer suret, zînetli ve kesretli mahlukata menşe' etmiştir anlar. Vüs'at-i hikmetine karşı hayran olur. Yeni zamanın feylesofuna şu kelime şöyle ifham eder ki: Manzume-i Şemsiyeyi teşkil eden küremiz, sair seyyareler, bidayette Güneş'le mümteziç olarak açılmamış bir hamur şeklinde iken; Kadîr-i Kayyum o hamuru açıp, o seyyareleri birer birer yerlerine yerleştirerek, Güneş'i orada bırakıp, zeminimizi buraya getirerek, zemine toprak sererek, sema canibinden yağmur yağdırarak, Güneş'ten ziya serptirerek dünyayı şenlendirip bizleri içine koymuştur anlar, başını tabiat bataklığından çıkarır, "Âmentü billahi-l Vâhid-il Ehad" der.

Meselâ: **وَ الشَّمْسُ بَحْرِي لِمُسْتَقَرِّ لَهَا** daki "Lâm"; hem kendi manasını, hem "fi" manasını, hem "ilâ" manasını ifade eder. İşte **لِمُسْتَقَرِّ** in "Lâm"ı, avam o "Lâm"ı "ilâ" manasında görüp fehmeder ki, size nisbeten ışık verici, ısındırıcı müteharrik bir lâmba olan Güneş, elbette bir gün seyri bitecek, mahall-i kararına yetiyecek, size faidesi dokunmayacak bir suret alacaktır, anlar. O da, Hâlık-ı Zülcelal'in Güneş'e bağladığı büyük nimetleri düşünerek "Sübhanallah, Elhamdülillah" der. Ve âlime dahi o "Lâm"ı "ilâ" manasında gösterir. Fakat mensucat-ı Rabbaniyenin bir mekiği, gece gündüz sahifelerinde yazılan mektubat-ı Samedaniyenin mürekkebi, nur bir hokkası suretinde tasavvur ederek Güneş'in cereyan-ı surîsi alâmet olduğu ve işaret ettiği intizam-ı âlemi düşündürerek Sâni'-i Hakîm'in san'atına "Mâşâallah" ve hikmetine "Bârekâllah" diyerek secdeye kapanır. Ve kozmoğrafyacılı bir feylesofa "lâm"ı "fi" manasında şöyle ifham eder ki: Güneş, kendi merkezinde ve mihveri üzerinde zenberekvari

bir cereyan ile manzumesini emr-i İlahî ile tanzim edip tahrik eder. Şöyle bir saat-ı kübrayı halkedip tanzim eden Sâni'-i Zülcelaline karşı kemal-i hayret ve istihsan ile "El-azametü lillah ve-l kudretü lillah" der felsefeyi atar, hikmet-i Kur'aniyeye girer. Ve dikkatli bir hakîme şu "lâm"ı, hem illet manasında, hem zarfiyet manasında tutturup şöyle ifham eder ki: "Sâni'-i Hakîm, işlerine esbab-ı zahiriyeyi perde ettiğinden, cazibe-i umumiye namında bir kanun-u İlahîsiyle sapan taşları gibi seyyareleri Güneş'le bağlamış ve o cazibe ile muhtelif fakat muntazam hareketle o seyyareleri daire-i hikmetinde döndürüyor ve o cazibeyi tevlid için Güneş'in kendi merkezinde hareketini zahirî bir sebep etmiş. Demek **لِمُسْتَقَرٍّ** manası: **فِي مُسْتَقَرٍّ لَهَا لِاسْتِقْرَارٍ مَنْظُومَتِهَا** yani, kendi müstekarrı içinde manzumesinin istikrarı ve nizamı için hareket ediyor. Çünkü hareket harareti, hararet kuvveti, kuvvet cazibeyi zahiren tevlid eder gibi bir âdet-i İlahiye, bir kanun-u Rabbanîdir. İşte şu hakîm, böyle bir hikmeti, Kur'anın bir harfinden fehmettiği zaman, "Elhamdülillah Kur'andadır hak hikmet, felsefeyi beş paraya saymam" der. Ve şâirane bir fikir ve kalb sahibine şu "lâm"dan ve istikrardan şöyle bir mana fehmine gelir ki: "Güneş, nurani bir ağaçtır. Seyyareler onun müteharrik meyveleri... Ağaçların hilafına olarak Güneş silkinir, tâ o meyveler düşmesin. Eğer silkinmezse, düşüp dağılacaklar." Hem tahayyül edebilir ki: "Şems meczub bir ser-zâkirdir. Halka-i zikrin merkezinde cezbeli bir zikreder ve ettirir." Bir risalede şu manaya dair şöyle demiştim: "Evet Güneş bir meyvedardır; silkinir tâ düşmesin seyyar olan yemişleri. Eğer sükûtuyla sükûnet eylese, cezbe kaçır, ağlar fezada muntazam meczubları."

Hem meselâ **أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ** da bir sükût var, bir itlak var. Neye zafer bulacaklarını tayin etmemiş. Tâ herkes istediğini içinde bulabilsin. Sözü az söyler, tâ uzun olsun. Çünkü bir kısım muhatabın maksadı ateşten kurtulmaktır. Bir kısım yalnız Cennet'i düşünür. Bir kısım, saadet-i ebediyeyi arzu eder. Bir kısım, yalnız rıza-yı İlahîyi rica eder. Bir kısım, rü'yet-i İlahiyeyi gaye-i emel bilir ve hakeza.. bunun gibi pek çok yerlerde Kur'an, sözü mutlak bırakır, tâ âmm olsun. Hazfeder, tâ çok manaları ifade etsin. Kısa keser, tâ herkesin hissesi bulunsun. İşte **الْمُفْلِحُونَ** der. Neye felah bulacaklarını tayin etmiyor. Güya o sükûtle der: "Ey müslümanlar!.. Müjde size. Ey müttaki!.. Sen Cehennem'den felah bulursun. Ey sâlih!.. Sen Cennet'e felah bulursun. Ey ârif!.. Sen rıza-yı İlahîye nail olursun. Ey âşık!.. Sen rü'yete mazhar olursun." ve hakeza... İşte Kur'an, câmiyet-i lafziye cihetiyle kelâmdan, kelimededen, huruftan ve sükûttan her birisinin binler misallerinden yalnız nümune olarak birer misal getirdik. Âyeti ve kıssatı bunlara kıyas edersin.

Meselâ: **فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ** âyeti, o kadar vücuhu var ve o derece meratibi var ki, bütün tabakat-ı evliya, bütün sülûklerinde ve mertebelerinde şu âyete ihtiyaçlarını görüp ondan kendi mertebesine lâyıf bir gıda-yı manevî, bir

taze mana almışlar. Çünkü "Allah" bir ism-i câmi' olduğundan esma-i hüсна adedince tevhidler, içinde bulunur.

أَيُّ لَّا رَزَّاقَ إِلَّا هُوَ * لَّا خَالِقَ إِلَّا هُوَ * لَّا رَحْمَنَ إِلَّا هُوَ

ve hakeza. Hem meselâ: Kıssas-ı Kur'aniyeden kıssa-i Musa Aleyhisselâm, âdeta asâ-yı Musa Aleyhisselâm gibi binler faideleri var. O kıssada, hem Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ı teskin ve teselli, hem küffarı tehdid, hem münafıkları takbih, hem Yahudileri tevbih gibi çok makasıdı, pekçok vücuhu vardır. Onun için surelerde tekrar edilmiştir. Her yerde bütün maksadları ifade ile beraber yalnız birisi maksud-u bizzât olur, diğerleri ona tabi kalırlar.

Eğer desen: "Geçmiş misallerdeki bütün manaları nasıl bileceğiz ki, Kur'an onları irade etmiş ve işaret ediyor?"

Elcevab: Madem Kur'an bir hutbe-i ezeliyedir. Hem muhtelif, tabaka tabaka olarak asırlar üzerinde ve arkasında oturup dizilmiş bütün benî-Âdeme hitab ediyor, ders veriyor. Elbette o muhtelif efhama göre müteaddid manaları dercedip irade edecektir ve iradesine emareleri vaz'edecektir. Evet "İşarat-ül İ'caz"da şuradaki manalar misillü kelimat-ı Kur'aniyenin müteaddid manalarını İlm-i Sarf ve Nahv'in kaideleriyle ve İlm-i Beyan ve Fenn-i Maânî'nin düsturlarıyla, Fenn-i Belâgat'ın kanunlarıyla isbat edilmiştir. Bununla beraber ulûm-u Arabiyece sahih ve usûl-i diniyece hak olmak şartıyla ve Fenn-i Maânîce makbul ve İlm-i Beyanca münasib ve belâgatça müstahsen olan bütün vücuh ve maânî, ehl-i içtihad ve ehl-i tefsir ve ehl-i usûl-üd din ve ehl-i usûl-ül fikhın icmayla ve ihtilaflarının şهادetiyle Kur'anın manalarındandırlar. O manalara, derecelerine göre birer emare vaz'etmiştir. Ya lafziyedir, ya maneviyedir. O maneviye ise, ya siyak veya sibak-ı kelâmdan veya başka âyetten birer emare o manaya işaret eder. Bir kısmı yirmi ve otuz ve kırk ve altmış, hattâ seksen cild olarak muhakkikler tarafından yazılan yüzbinler tefsirler, Kur'anın câmiyet ve hârikıyet-i lafziyesine kat'î bir bürhan-ı bahirdir. Her ne ise... Biz şu sözde herbir manaya delalet eden emareyi kanunuyla, kaidesiyle göstersek söz çok uzanır. Onun için kısa kesip kısmen "İşarat-ül İ'caz"a havale ederiz.

İkinci Lem'a:Manasındaki câmiyet-i hârikadır. Evet, Kur'an bütün müçtehidlerin me'hazlerini, bütün âriflerin mezâklarını, bütün vâsılların meşreplerini, bütün kâmillerin mesleklerini, bütün muhakkiklerin mezheblerini; manasının hazinesinden ihsan etmekle beraber, daima onlara rehber ve terakkiyatlarında her vakit onlara mürşid olup, o tükenmez hazinesinden onların yollarına neşr-i envâr ettiği bütün onlarca musaddaktır ve müttefek-un aleyhtir.

Üçüncü Lem'a:İlmindeki câmiyet-i hârikadır. Evet Kur'an, şeriatın müteaddid ve çok ilimlerini, hakikatın mütenevvi ve kesretli ilimlerini, tarikatın muhtelif ve hadsiz ilimlerini, kendi ilminin denizinden akıttığı gibi, daire-i mümkinatın hakikî hikmetini ve daire-i vücubun ulûm-u hakikiyesini ve daire-i âhiretin maarif-i gamızasını, o denizinden muntazaman ve kesretle akıtıyor. Şu lem'aya misal getirilse, bir cild yazmak lâzım gelir. Öyle ise, yalnız nümune olarak şu yirmibeş aded Sözleri gösteriyoruz. Evet, bütün yirmibeş aded Sözler'in doğru hakikatleri, Kur'anın bahr-i ilminden ancak yirmibeş katredir. O Sözler'de kusur varsa, benim fehm-i kasırımı aittir.

Dördüncü Lem'a:Mebahisindeki câmiyet-i hârikadır. Evet, insan ve insanın vazifesi, kâinat ve Hâlık-ı Kâinat'ın, arz ve semavatın, dünya ve âhiretin, mazi ve müstakbelin, ezel ve ebedin mebahis-i külliyelerini cem'etmekle beraber nutfeden halketmek, tâ kabre girinceye kadar; yemek, yatmak âdâbından tut, tâ kaza ve kader mebahislerine kadar; altı gün hilkat-i âlemden tut tâ **وَالْمُرْسَلَاتِ وَالذَّارِيَاتِ** kasemleriyle işaret olunan rüzgârların esmesindeki vazifelerine kadar; **وَمَا تَشَاوَرْنَ إِلَّا** işaretleriyle, insanın kalbine ve iradesine müdahalesinden tut, tâ **أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ * يُحَوِّلُ بَيْنَ أَلْمَرْءِ وَقَلْبِهِ** yani, bütün semavatı bir kabzasında tutmasına kadar; **وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَابٍ** zeminin çiçek ve üzüm ve hurmasından tut, tâ **إِذَا زُلْزِلَتْ** **ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ** ile ifade ettiği hakikat-ı acibeye kadar; ve semanın **وَأَمْشَى** haletindeki vaziyetinden tut, tâ duhanla inşikakına ve yıldızlarının düşüp hadsiz fezada dağılmasına kadar ve dünyanın imtihan için açılmasından, tâ kapanmasına kadar ve âhiretin birinci menzili olan kabirden, sonra berzahtan, haşirden, köprüden tut, tâ Cennet'e, tâ saadet-i ebediyeye kadar; mazi zamanının vukuatından, Hazret-i Âdem'in hilkat-ı cesedinden, iki oğlunun kavgasından tâ Tufana, tâ kavm-i Firavunun garkına, tâ ekser enbiyanın mühim hâdisatına kadar ve **وَأَمْشَى** ifade ettiği hâdise-i ezeliyeden tut, tâ **إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ** ifade ettiği vakıa-i ebediyeye kadar bütün mebahis-i esasiyeyi ve mühimmeyi öyle bir tarzda beyan eder ki, o beyan, bütün kâinatı bir saray gibi idare eden ve dünyayı ve âhireti iki oda gibi açıp kapayan ve zemin bir bahçe ve sema, misbahlarıyla süslendirilmiş bir dam gibi tasarruf eden ve mazi ve müstakbel, bir gece ve gündüz gibi nazarına karşı hazır iki sahife hükmünde temaşa eden ve ezel ve ebed, dün ve bugün gibi silsile-i şuunatın iki tarafı birleşmiş, ittisal peyda etmiş bir surette bir zaman-ı hazır gibi onlara bakan bir Zât-ı Zülcelal'e yakışır bir tarz-ı beyandır. Nasıl bir usta, bina ettiği ve idare ettiği iki haneden bahseder. Programını ve işlerinin liste ve fihristesini yapar. Kur'an dahi, şu kâinatı yapan ve idare eden ve işlerinin listesini ve fihristesini -tabir caiz ise- programını yazan, gösteren bir zâtın beyanına yakışır bir tarzdadır. Hiçbir cihetle eser-i tasannu' ve tekellüf görünmüyor. Hiçbir şaibe-i taklid veya başkasının hesabına ve onun yerinde kendini farzedip konuşmuş gibi bir

hud'anın emaresi olmadığı gibi bütün ciddiyetiyle, bütün safvetiyle, bütün hulusuyla safî, berrak, parlak beyanı, nasıl gündüzün ziyası "Güneş'ten geldim" der. Kur'an dahi, "Ben, Hâlık-ı Âlem'in beyanım ve kelâmıyım" der. Evet şu dünyayı antika san'atlarla süslendiren ve lezzetli nimetlerle dolduran ve san'atperverane ve nimetperverane şu derece san'atının acibeleriyle, şu derece kıymetdar nimetlerini dünyanın yüzüne serpen, sıra-vari tanzim eden ve zeminin yüzünde seren, güzelce dizen bir Sâni', bir Mün'imden başka şu velvele-i takdir ve istihsanla ve zemzeme-i hamd ü şükranla dünyayı dolduran ve zemini bir zikirhane, bir mescid, bir temaşağâh-ı san'at-ı İlahiye çeviren Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan kime yakışır ve kimin kelâmı olabilir? Ondan başka kim ona sahib çıkabilir? Ondan başka kimin sözü olabilir? Dünyayı ışıklandıran ziya, Güneş'ten başka hangi şeye yakışır? Tılsım-ı kâinatı keşfedip âlemi ışıklandıran beyan-ı Kur'an, Şems-i Ezelî'den başka kimin nuru olabilir? Kimin haddine düşmüş ki, ona nazire getirsin, onun taklidini yapsın? Evet, bu dünyayı san'atlarıyla zînetlendiren bir san'atkârın, san'atını istihsan eden insanla konuşmaması muhaldir. Madem ki, yapar ve bilir; elbette konuşur. Madem konuşur, elbette konuşmasına yakışan Kur'andır. Bir çiçeğin tanziminden lâkayd kalmayan bir Mâlik-ül Mülk, bütün mülkünü velveleye veren bir kelâma karşı nasıl lâkayd kalır? Hiç başkasına mal edip hiçe indirir mi?

Beşinci Lem'a: Kur'anın üslûb ve îcazındaki câmiyet-i hârikadır. Bunda "Beş Işık" var.

Birinci Işık: Üslûb-u Kur'anın o kadar acib bir cem'iyeti var ki, birtek sure, kâinatı içine alan bahr-i muhit-i Kur'anîyi içine alır. Birtek âyet, o surenin hazinesini içine alır. Âyetlerin çoğu, herbirisi birer küçük sure, surelerin çoğu, herbirisi birer küçük Kur'andır. İşte şu, i'cazkârane îcazdan büyük bir lütf-u irşaddır ve güzel bir teshildir. Çünkü herkes, her vakit Kur'ana muhtaç olduğu halde, ya gabavetinden veya başka esbaba binaen her vakit bütün Kur'anı okumayan veyahut okumaya vakit ve fırsat bulamayan adamlar, Kur'andan mahrum kalmamak için, herbir sure, birer küçük Kur'an hükmüne, hattâ herbir uzun âyet, birer kısa sure makamına geçer. Hattâ Kur'an Fatiha'da, Fatiha dahi Besmele'de münderic olduğuna ehl-i keşif müttefiktirler. Şu hakikata bürhan ise, ehl-i tahkikin icmaıdır.

İkinci Işık: Âyât-ı Kur'aniye, emir ve nehy, va'd ve vaîd, terhib ve terhib, zecr ve irşad, kısas ve emsal, ahkâm ve maarif-i İlahiye ve ulûm-u kevniye ve kavanin ve şerait-i hayat-ı şahsiye ve hayat-ı içtimaiye ve hayat-ı kalbiye ve hayat-ı maneviye ve hayat-ı uhreviye gibi umum tabakat-ı kelâmiye ve maarif-i hakikiye ve hacat-ı beşeriye delalatıyla, işaretleriyle câmi' olmakla beraber, **خُذْ مَا شِئْتَ لِمَا شِئْتَ** yani, "İstediğin herşey için Kur'andan her ne istersen al" ifade ettiği mana, o derece doğruluğuyla makbul olmuş ki, ehl-i hakikat mabeyninde durub-

Demek beş cümleyi bir cümlede icmal edip îcaz ettiği halde vuzuhu ihlâl etmemiş, fehmi işkal etmemiş.

Hem meselâ: **الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا** İnsan-ı âsi, "Çürümüş kemikleri kim diriltecek" diye meydan okur gibi inkârına karşı Kur'an der: "Kim bidayeten yaratmış ise, o diriltecek. O yaratan zât ise, herbir şeyi herbir keyfiyette bilir. Hem size yeşil ağaçtan ateş çıkaran bir zât, çürümüş kemiğe hayat verebilir." İşte şu kelâm, diriltmek davasına müteaddid cihetlerle bakar, isbat eder. Evvelâ, insana karşı ettiği silsile-i ihsanatı şu kelâmıyla başlar, tahrik eder, hatıra getirir. Başka âyetlerde tafsil ettiği için kısa keser, akla havale eder. Yani, size ağaçtan meyveyi ve ateşi ve ottan erzakı ve hububu ve topraktan hububatı ve nebatatı verdiği gibi, zemini size hoş -herbir erzakınız içinde konulmuş- bir beşik ve âlemi, güzel ve bütün levazımatınız içinde bulunur bir saray yapan bir zâttan kaçıp başıboş kalıp, ademe gidip saklanılmaz. Vazifesiz olup kabre girip uyandırılmamak üzere rahat yatamazsınız. Sonra o davanın bir deliline işaret eder: **الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ** kelimesiyle remzen der: "Ey haşri inkâr eden adam! Ağaçlara bak! Kışta ölmüş, kemikler gibi hadsiz ağaçları baharda diriltten, yeşillendiren, hattâ herbir ağaçta yaprak ve çiçek ve meyve cihetiyle üç haşrin nümunelerini gösteren bir zâta karşı inkâr ile, istib'ad ile kudretine meydan okunmaz." Sonra bir delile daha işaret eder, der: "Size ağaç gibi kesif, sakil, karanlıklı bir maddeden ateş gibi latif, hafif, nurani bir maddeyi çıkaran bir zâttan, odun gibi kemiklere ateş gibi bir hayat ve nur gibi bir şuur vermeyi nasıl istib'ad ediyorsunuz?" Sonra bir delile daha tasrih eder der ki: "Bedeviler için kibrit yerine ateş çıkaran meşhur ağacın, yeşil iken iki dalı birbirine sürüldüğü vakit ateşi yaratan ve rutubetiyle yeşil ve hararetiyle kuru gibi iki zıd tabiatı cem'edip, onu buna menşe etmekle herbir şey hattâ anasır-ı asliye ve tabayi-i esasiye, onun emrine bakar, onun kuvvetiyle hareket eder, hiçbirisi başıboş olup tabiatıyla hareket etmediğini gösteren bir zâttan, topraktan yapılan ve sonra toprağa dönen insanı, topraktan yeniden çıkarması istib'ad edilmez. İsyân ile ona meydan okunmaz. Sonra Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın şecere-i meşhuresini hatıra getirmekle şu dava-yı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, Musa Aleyhisselâm'ın dahi davasıdır. Enbiyanın ittifakına hafî bir îma edip, şu kelimenin îcazına bir letafet daha katar.

Dördüncü Işık:Îcaz-ı Kur'anî o derece câmi' ve hâriktir, dikkat edilse görünüyor ki: Bazan bir denizi bir ıbrıkta gösteriyor gibi pek geniş ve çok uzun ve küllî düsturları ve umumî kanunları, basit ve âmi fehimlere merhameten basit bir cüz'üyle, hususî bir hâdise ile gösteriyor. Binler misallerinden yalnız iki misaline işaret ederiz.

Birinci Misal: Yirminci Söz'ün Birinci Makamında tafsilen beyan olunan üç âyettir ki, şahs-ı Âdem'e talim-i esma ünvanıyla nev-i benî-Âdeme ilham

olunan bütün ulûm ve fûnunun talimini ifade eder ve Âdem'e, melaikenin secde etmesi ve şeytanın etmemesi hâdisesiyle nev-i insana semekten meleğe kadar ekser mevcudat müsahhar olduğu gibi, yılandan şeytana kadar muzır mahlukatın dahi ona itaat etmeyip düşmanlık ettiğini ifade ediyor. Hem kavm-i Musa (A.S.) bir bakarayı, bir ineği kesmekle Mısır bakar-perestliğinden alınan ve "İcl" hâdisesinde tesirini gösteren bir bakar-perestlik mefkûresinin Musa Aleyhisselâm'ın bıçağıyla kesildiğini ifade ediyor. Hem taştan su çıkması, çay akması ve dağılıp yuvarlanması ünvanıyla tabaka-i türabiye altında olan taş tabakası, su damarlarına hazinedarlık ve toprağa analık ettiğini ifade ediyor.

İkinci Misal: Kur'anda çok tekrar edilen kıssa-i Musa Aleyhisselâm'ın cümleleri ve cüz'leridir ki, herbir cümlesi, hattâ herbir cüz'ü, bir düstur-u küllînin ucu olarak gösterilmiş ve o düsturu ifade ediyor. Meselâ, **يَا هَامَانَ ابْنِ لِي**

صَرْحًا Firavun, vezirine emreder ki: "Bana yüksek bir kule yap, semavatın halini rasad edip bakacağım. Semanın gidişatından acaba Musa'nın (A.S.) dava ettiği gibi semada tasarruf eden bir İlah var mıdır?" İşte **صَرْحًا** kelimesiyle ve şu cüz'î hâdiseler ile, dağsız bir çölde olduğundan dağları arzulayan ve Hâlıkı tanımadığından tabiat-perest olup rububiyet dava eden ve âsâr-ı ceberutlarını göstermekle ibka-yı nam eden, şöhret-perest olup dağ-misal meşhur ehramları bina eden ve sihir ve tenasühe kail olup cenazelerini mumya edip dağ misillü mezarlarda muhafaza eden Mısır firavunlarının an'anesinde hükümferma bir düstur-u acibi ifade eder. Meselâ: **فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ** Gark olan Firavuna der: "Bugün senin gark olan cesedine necat vereceğim" ünvanıyla umum Firavunların tenasüh fikrine binaen cenazelerini mumyalamakla maziden alıp müstakbeldeki ensal-i âtiyenin temaşagâhına göndermek olan mevt-âlûd, ibretnüma bir düstur-u hayatiyelerini ifade etmekle beraber, şu asr-ı âhirde o gark olan Firavunun aynı cesedi olarak keşfolunan bir beden, o mahall-i gark denizinden sahile atıldığı gibi, zamanın denizinden asırların mevceleri üstünde şu asır sahiline atılacağını, mu'cizane bir işaret-i gaybiyeyi, bir lem'a-yı i'cazı ve bu tek kelime bir mu'cize olduğunu ifade eder.

Hem meselâ: **يَذَّبِحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ** Benî-İsrail'in oğullarının kesilip, kadın ve kızlarını hayatta bırakmak; bir Firavun zamanında yapılan bir hâdiseler ünvanıyla, Yahudi milletin ekser memleketlerde her asırda maruz olduğu müteaddid katliamları, kadın ve kızları hayat-ı beşeriye-i sefihanede oynadıkları rolü ifade eder.

وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَخْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَوَةٍ * وَتَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْأَيْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمِ الشُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ *
وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ * وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ * وَلَا تَعْتَوْنَ فِي
الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

Yahudilere müteveccih şu iki hükm-ü Kur'anî, o milletin hayat-ı içtimaiye-i insaniyede dolap hilesiyle çevirdikleri şu iki müdhiş düstur-u umumîyi tazammun eder ki, hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeyi sarsan ve sa'y ü ameli, sermaye ile mübareze ettirip fukarayı zenginlerle çarpıştıran, muzaaf riba yapıp bankaları tesise sebebiyet veren ve hile ve hud'a ile cem'-i mal eden o millet olduğu gibi, mahrum kaldıkları ve daima zulmünü gördükleri hükümetlerden ve galiblerden intikamlarını almak için her çeşit fesad komitelerine karışan ve her nevi ihtilale parmak karıştıran yine o millet olduğunu ifade ediyor. Meselâ: **فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ** "Eğer doğru iseniz, mevti isteyiniz. Hiç istemeyeceksiniz." İşte meclis-i Nebevîde küçük bir cemaatin cüz'î bir hâdise ünvanıyla, milel-i insaniye içinde hırs-ı hayat ve havf-ı mematla en meşhur olan millet-i Yehud'un tâ kıyamete kadar lisan-ı halleri, mevti istemeyeceğini ve hayat hırsını bırakmayacağını ifade eder. Meselâ: **ضَرَبْتُ عَلَيْهِمُ الدِّلَّةَ وَالْمَسْكَنَةَ** Şu ünvanla o milletin mukadderat-ı istikbaliyesini umumî bir surette ifade eder. İşte şu milletin seciyelerinde ve mukadderatında münderic olan şöyle müdhiş desatir içindir ki, Kur'an onlara karşı pek şiddetli davranıyor. Dehşetli sille-i te'dib vuruyor. İşte şu misallerden kıssa-i Musa Aleyhisselâm ve Benî-İsrail'in sair cüz'lerini ve sair kıssalarını bu kıssaya kıyas et. Şimdi şu Dördüncü Işık'taki i'cazî lem'a-i îcaz gibi Kur'anın basit kelimatlarının ve cüz'î mebhaslerinin arkalarında pekçok lemaat-ı i'caziye vardır. Ârife işaret yeter.

Beşinci Işık: Kur'anın makasid ve mesail, maânî ve esalib ve letaif ve mehasin cihetiyle câmiyet-i hârikasıdır. Evet Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın surelerine ve âyetlerine ve hususan surelerin fatihalarına, âyetlerin mebd'e ve makta'larına dikkat edilse görünüyor ki: Belâgatların bütün enva'ını, fezail-i kelâmîyenin bütün aksamını, ulvî üslûbların bütün esnafını, mehasin-i ahlâkiyenin bütün efradını, ulûm-u kevnîyenin bütün fezlekelerini, maarif-i İlahîyenin bütün fihristelerini, hayat-ı şahsiye ve içtimaiye-i beşeriyenin bütün nâfi' düsturlarını ve hikmet-i âliye-i kâinatın bütün nurani kanunlarını cem'etmekle beraber hiçbir müşevveşiyet eseri görünmüyor. Elhak, o kadar ecnas-ı muhtelifeyi bir yerde toplayıp bir münakaşa, bir karışık çıkmamak, kahhar bir nizam-ı i'cazînin işi olabilir. Elhak, bütün bu câmiyet içinde şu intizam ile beraber geçmiş yirmidört aded Sözlere izah ve isbat edildiği gibi; cehl-i mürekkebin menşei olan âdiyat perdelerini keskin beyanatıyla yırtmak, âdet perdeleri altında gizli olan hârikulâdeleri çıkarıp göstermek ve dalaletin menbaı olan tabiat tagutunu, bürhanın elmas kılıncıyla parçalamak ve gaflet uykusunun kalın tabakalarını ra'd-misal sayhalarıyla dağıtmak ve felsefe-i beşeriyeyi ve hikmet-i insaniyeyi âciz bırakan kâinatın tılsım-ı muğlakını ve hilkat-i âlemin muamma-yı acibesini feth ve keşfetmek, elbette hakikat-bîn ve gayb-aşına ve hidayet-bahş ve hak-nüma olan Kur'an gibi bir mu'cizekârın hârikulâde işleridir. Evet, Kur'anın âyetlerine insaf ile dikkat edilse görünüyor ki: Sair kitablar gibi bir-iki maksadı

takib eden tedricî bir fikrin silsilesine benzemiyor. Belki, defî ve ânî bir tavrı var ve ilka olunuyor bir gidişatı var ve beraber gelen herbir taifesi müstakil olarak uzak bir yerden ve gayet ciddî ve ehemmiyetli bir muhaberenin tek tek, kısa kısa bir surette geldiğinin nişanı var. Evet kâinatın Hâlıkından başka kim var ki, bu derece kâinat ve Hâlık-ı Kâinat'la ciddî alâkadar bir muhabereyi yapabilirsin? Hadsiz derece haddinden çıkıp Hâlık-ı Zülcelal'i kendi keyfiyle söyleştirsin, kâinatı doğru olarak konuşursun. Evet, Kur'anda kâinat Sâniî'nin pek ciddî ve hakikî ve ulvî ve hak olarak konuşması ve konuşurması görünüyor. Taklidi îma edecek hiçbir emare bulunmuyor. O söyler ve söylettirir. Farz-ı muhal olarak Müseylime gibi hadsiz derece haddinden çıkıp taklidsâkârane o izzet ve ceberut sahibi olan Hâlık-ı Zülcelalini kendi fikriyle konuşurup ve kâinatı onunla konuşursa, elbette binler taklid emareleri ve binler sahtekârlık alâmetleri bulunacaktır. Çünkü en pest bir halinde en yüksek tavrı takınanların her haleti taklidsâkârane gösterir. İşte şu hakikatı kasem ile ilân eden

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ * مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ * وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

ya bak, dikkat et...

ÜÇÜNCÜ ŞUA:Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın ihbarat-ı gaybiyesi ve her asırda şebabiyetini muhafaza etmesi ve her tabaka insana muvafık gelmesiyle hasıl olan i'cazdır. Şu Şua'nın "Üç Cilve"si var.

Birinci Cilve:İhbarat-ı gaybiyesidir. Şu cilvenin "Üç Şavk"ı var.

Birinci Şavk:Maziye ait ihbarat-ı gaybiyesidir. Evet, Kur'an-ı Hakîm bil'ittifak ümmi ve emin bir Zâtın lisanıyla zaman-ı Âdem'den tâ Asr-ı Saadete kadar, enbiyaların mühim hâlâtını ve ehemmiyetli vukuatını öyle bir tarzda zikrediyor ki, Tevrat ve İncil gibi kitabların tasdiki altında gayet kuvvet ve ciddiyetle ihbar ediyor. Kütüb-ü Sâlifinin ittifak ettikleri noktalarda muvafakat etmiştir. İhtilaf ettikleri bahislerde, musahhahane hakikat-ı vakıyı faslediyor. Demek Kur'anın nazar-ı gayb-bînisi, o Kütüb-ü Sâlifinin umumunun fevkinde ahval-i maziyeği görüyor ki, ittifakî mes'elelerde musaddıkane onları tezkiye ediyor. İhtilafî mes'elelerde musahhahane onlara faysal oluyor. Halbuki Kur'anın vukuat ve ahval-i maziyeğe dair ihbaratı aklî bir iş değil ki, akıl ile ihbar edilsin. Belki, semaa mütevakkıf nakildir. Nakil ise, kıraat ve kitabet ehline mahsustur. Dost ve düşmanın ittifakıyla kıraatsız, kitabetsiz, emanetle maruf, ümmi lâkabıyla mevsuf bir zâta nüzul ediyor. Hem o ahval-i maziyeği öyle bir surette ihbar eder ki, bütün o ahvali görür gibi bahseder. Çünkü uzun bir hâdisenin ukde-i hayatiyesini ve ruhunu alır. Maksadına mukaddeme yapar. Demek Kur'andaki fezlekeler, hülâsalar gösteriyor ki, bu hülâsa ve fezlekeyi gösteren, bütün maziyeği bütün ahvali ile görüyor. Zira bir zâtın bir fende veya bir san'atta mütehasıs

olduğu; hülâsalı bir sözle, fezlekeli bir san'atçıkla, o şahısların meharet ve melekelerini gösterdiği gibi, Kur'anda zikrolunan vukuatın hülâsaları ve ruhları gösteriyor ki, onları söyleyen, bütün vukuatı ihata etmiş, görüyor, (tabir caiz ise) bir meharet-i fevkalâde ile ihbar ediyor.

İkinci Şavk:İstikbale ait ihbarat-ı gaybiyesidir. Şu kısım ihbaratın çok enva'ı var. Birinci kısım, hususîdir. Bir kısım ehl-i keşif ve velayete mahsustur. Meselâ: Muhyiddin-i Arabî **آَمَ * غَلِيَتِ الرُّومُ** Suresi'nde pekçok ihbarat-ı gaybiyeyi bulmuştur. İmam-ı Rabbanî, surelerin başındaki mukattaat-ı huruf ile çok muamelât-ı gaybiyenin işaretlerini ve ihbaratını görmüştür ve hâkeza... Ülemayı bâtın için Kur'an, baştan başa ihbarat-ı gaybiye nev'indedir. Biz ise, umuma ait olacak bir kısma işaret edeceğiz. Bunun da pekçok tabakatı var. Yalnız bir tabakadan bahsedeceğiz. İşte Kur'an-ı Hakîm, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a der: (Haşiye)

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ * لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَ مُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ * هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ * وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيِّئَاتُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ * فَسْتَبْصِرْ وَتُبْصِرُونَ بِأَيْدِيكُمْ الْمَقْتُولُونَ * أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُّ بِهِ رَيْبَ الْمُنُونِ * قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ * وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ * فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا * وَ لَنْ يَتَمَنَّوهُ أَبَدًا * سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ * قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

(Haşiye): Bu gaybdan haber veren âyetler, pekçok tefsirlerde izah edilmesinden ve eski harfle tab'etmek niyeti müellifine verdiği acelelik hatasından burada izahsız ve o kıymetdar hazineler kapalı kaldılar.

يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ * وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا * قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ أَمَّنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ * وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا

gibi çok âyâtın ifade ettiği ihbarat-ı gaybiyedir ki, aynen doğru olarak çıkmıştır. İşte pekçok itirazat ve tenkidata maruz ve en küçük bir hatasından dolayı davasını kaybedecek bir Zâtın lisanından böyle tereddüdsüz, kemal-i ciddiyet ve emniyetle ve kuvvetli bir vüsuku ihsas eden bir tarzda böyle ihbarat-ı gaybiye, kat'iyen gösterir ki; o Zât, Üstad-ı Ezelî'sinden ders alıyor, sonra söylüyor.

Üçüncü Şavk:Hakaik-i İlahiyeye ve hakaik-i kevnîyeye ve umûr-u uhrevîyeye dair ihbarat-ı gaybiyesidir. Evet Kur'anın hakaik-i İlahiyeye dair beyanatı ve

tılsım-ı kâinatı fethedip ve hilkat-i âlemin muammasını açan beyanat-ı kevnîyesi, ihbarat-ı gaybiyenin en mühimmidir. Çünkü o hakaik-i gaybiyeyi hadsiz dalalet yolları içinde istikametle onları gidip bulmak, akl-ı beşerin kârı değildir ve olamaz. Beşerin en dâhî hükemaları o mesailin en küçüğüne akıllarıyla yetişmediği malûmdur. Hem Kur'an, gösterdiği o hakaik-i İlahiye ve o hakaik-i kevnîyeyi beyandan sonra ve safa-yı kalb ve tezkiye-i nefisten sonra ve ruhun terakkiyatından ve aklın tekemmülünden sonra beşerin ukûlü "Sadakte" deyip o hakaikı kabul eder. Kur'ana "Bârekâllah" der. Bu kısmın, kısmen Onbirinci Söz'de izah ve isbatı geçmiştir. Tekrara hacet kalmamıştır. Amma ahval-i uhreviye ve berzahîye ise, çendan akl-ı beşer kendi başıyla yetişemiyor, göremiyor. Fakat, Kur'anın gösterdiği yollar ile onları görmek derecesinde isbat ediyor. Onuncu Söz'de, Kur'anın şu ihbarat-ı gaybiyesi ne derece doğru ve hak olduğu izah ve isbat edilmiştir. Ona müracaat et.

İkinci Cilve:Kur'anın şebabetidir. Her asırda taze nâzil oluyor gibi tazeliğini, gençliğini muhafaza ediyor. Evet Kur'an, bir hutbe-i ezeliye olarak umum asırlardaki umum tabakat-ı beşeriyeye birden hitab ettiği için öyle daimî bir şebabeti bulunmak lâzımdır. Hem de, öyle görülmüş ve görünüyor. Hattâ efkârca muhtelif ve istidadça mütebayın asırlardan her asra göre güya o asra mahsus gibi bakar, baktırır ve ders verir. Beşerin âsâr ve kanunları, beşer gibi ihtiyar oluyor, değişiyor, tebdil ediliyor. Fakat Kur'anın hükümleri ve kanunları, o kadar sabit ve rasihtir ki, asırlar geçtikçe daha ziyade kuvvetini gösteriyor. Evet, en ziyade kendine güvenen ve Kur'anın sözlerine karşı kulağını kapayan şu asr-ı hazır ve şu asrın ehl-i kitab insanları Kur'anın **يَا أَهْلَ الْكِتَابِ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ** hitab-ı mürşidanesine o kadar muhtaçtır ki, güya o hitab doğrudan doğruya şu asra müteveccihdir ve **يَا أَهْلَ الْكِتَابِ** lafzı **يَا أَهْلَ الْمُكْتَبِ** manasını dahi tazammun eder. Bütün şiddetiyle, bütün tazeliğiyle, bütün şebabetiyle **يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ** sayhasını âlemin aktarına savuruyor.

Meselâ: Şahıslar, cemaatler, muarazasından âciz kaldıkları Kur'ana karşı; bütün nev'-i beşerin ve belki cinnîlerin de netice-i efkârları olan medeniyet-i hazırâ, Kur'ana karşı muaraza vaziyetini almışlar. İ'caz-ı Kur'ana karşı, sihirleriyle muaraza ediyor. Şimdi, şu müdhiş yeni muarazacıya karşı i'caz-ı Kur'anı, **قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ** âyetinin davasını isbat etmek için medeniyetin muaraza suretiyle vaz'ettiği esasatı ve desatirini, esasat-ı Kur'aniye ile karşılaştıracamız.

Birinci derecede: Birinci Söz'den tâ Yirmibeşinci Söz'e kadar olan müvazeneler ve mizanlar ve o Sözlerin hakikatleri ve başları olan âyetler, iki kerre iki dört eder derecesinde medeniyete karşı Kur'anın i'cazını ve galebesini isbat eder.

İkinci derecede: Onikinci Söz'de isbat edildiği gibi, bir kısım düsturlarını hülâsa etmektir. İşte medeniyet-i hazıra, felsefesiyle hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede nokta-i istinadı "kuvvet" kabul eder. Hedefi "menfaat" bilir. Düstur-u hayatı "cidal" tanır. Cemaatlerin rabitasını "unsuriyet ve menfî milliyet" bilir. Gayesi, hevesat-ı nefsanîyeyi tatmin ve hacat-ı beşeriyeyi tezyid etmek için bazı "lehviyat"tır. Halbuki: Kuvvetin şe'ni, tecavüzdür. Menfaatin şe'ni, her arzuya kâfi gelmediğinden üstünde boğuşmaktır. Düstur-u cidalin şe'ni, çarpışmaktır. Unsuriyetin şe'ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan tecavüzdür. İşte şu medeniyetin şu düsturlarındandır ki, bütün mehasiniyle beraber beşerin yüzde ancak yirmisine bir nevi surî saadet verip seksenini rahatsızlığa, sefaletle atmıştır.

Amma hikmet-i Kur'aniye ise nokta-i istinadı, kuvvet yerine "hakk"ı kabul eder. Gayede, menfaat yerine "fazilet ve rıza-yı İlahî"yi kabul eder. Hayatta, düstur-u cidal yerine "düstur-u teavünü" esas tutar. Cemaatlerin rabitalarında, unsuriyet ve milliyet yerine "rabita-i dinî ve sınıfı ve vatanî" kabul eder. Gayatı, "hevesat-ı nefsanîyenin nâmeşru tecavüzatına sed çekip ruhu maaliyata teşvik ve hissiyat-ı ulviyesini tatmin etmektir ve insanı kemalât-ı insaniyeye sevkedip insan etmektir." Hakkın şe'ni ise, ittifaktır. Faziletin şe'ni, tesanüddür. Teavünün şe'ni, birbirinin imdadına yetişmektir. Dinin şe'ni uhuvvettir, incizabdır. Nefs-i emmareyi gemlemekle bağlamak, ruhu kemalâta kamçulamakla serbest bırakmanın şe'ni, saadet-i dâreyndir. İşte medeniyet-i hazıra, edyan-ı sâbika-i semaviyeden, bhusus Kur'anın irşadatından aldığı mehasinle beraber, Kur'ana karşı böyle hakikat nazarında mağlub düşmüştür.

Üçüncü derece: Binler mesailinden yalnız nümune olarak üç-dört mes'eleyi göstereceğiz. Evet Kur'anın düsturları, kanunları, ezelden geldiğinden ebede gidecektir. Medeniyetin kanunları gibi ihtiyar olup ölüme mahkûm değildir. Daima gençtir, kuvvetlidir. Meselâ: Medeniyetin bütün cem'iyat-ı hayriyeleri ile, bütün cebbarane şedid inzibat ve nizamatlarıyla, bütün ahlâkî terbiyegâhlarıyla, Kur'an-ı Hakîm'in iki mes'elesine karşı muaraza edemeyip mağlub düşmüşlerdir. Meselâ: **وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ * وَأَحْلِلُوا الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا** Kur'anın bu galebe-i i'cazânesini bir mukaddeme ile beyan edeceğiz. Şöyle ki:

"İşarat-ül İ'caz"da isbat edildiği gibi bütün ihtilalat-ı beşeriyenin madeni, bir kelime olduğu gibi bütün ahlâk-ı seyyienin menbaı dahi, bir kelimedir.

Birinci kelime: "Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse bana ne."

İkinci kelime: "Sen çalış, ben yiyeyim."

Evet hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede havas ve avam, yani zenginler ve fakirler, müvazeneleriyle rahatla yaşarlar. O müvazenenin esası ise: Havas tabakasında merhamet ve şefkat, aşağısında hürmet ve itaattir. Şimdi birinci kelime, havas tabakasını zulme, ahlâksızlığa, merhametsizliğe sevkettiştir. İkinci kelime, avamı kine, hasede, mübarezeyle sevkediş rahat-ı beşeriyeyi birkaç asırdır selbettiği gibi; şu asırda sa'y, sermaye ile mübareze neticesi herkesçe malûm olan Avrupa hâdisat-ı azîmesi meydana geldi. İşte medeniyet, bütün cem'iyat-ı hayriye ile ve ahlâkî mektepleriyle ve şedid inzibat ve nizamıyla, beşerin o iki tabakasını musalaha edemediği gibi, hayat-ı beşerin iki müdhiş yarasını tedavi edememiştir. Kur'an, birinci kelimeyi esastan "vücub-u zekat" ile kal'eder, tedavi eder. İkinci kelimenin esastan "hurmet-i riba" ile kal'edip tedavi eder. Evet, âyet-i Kur'aniye âlem kapısında durup ribaya yasaktır der. "Kavga kapısını kapamak için banka kapısını kapayınız" diyerek insanlara ferman eder. Şakirdlerine "Girmeyiniz" emreder.

İkinci Esas: Medeniyet, taaddüd-ü ezvacı kabul etmiyor. Kur'anın o hükmünü, kendine muhalif-i hikmet ve maslahat-ı beşeriyeye münafî telakki eder. Evet eğer izdivacdaki hikmet, yalnız kaza-yı şehvet olsa, taaddüd bilakis olmalı. Halbuki, hattâ bütün hayvanatın şehadetiyle ve izdivac eden nebatatın tasdikiyle sabittir ki; izdivacın hikmeti ve gayesi, tenasüldür. Kaza-yı şehvet lezzeti ise, o vazifeyi gördürmek için rahmet tarafından verilen bir ücret-i cüz'iyedir. Madem hikmeten, hakikaten, izdivac nesil içindir, nev'in bekası içindir. Elbette, bir senede yalnız bir defa tevellüde kabil ve ayın yalnız yarısında kabil-i telakkuh olan ve elli senede ye'se düşen bir kadın, ekseri vakitte tâ yüz seneye kadar kabil-i telkîh bir erkeğe kâfi gelmediğinden, medeniyet pek çok fahişhaneleri kabul etmeye mecburdur.

Üçüncü Esas: Muhakemesiz medeniyet, Kur'an kadına sülüs verdiği için âyeti tenkid eder. Halbuki hayat-ı içtimaiyede ekser ahkâm, ekseriyet itibariyle olduğundan; ekseriyet itibariyle bir kadın, kendini himaye edecek birisini bulur. Erkek ise, ona yük olacak ve nafakasını ona bırakacak birisiyle teşrik-i mesaîf etmeye mecbur olur. İşte bu surette bir kadın, pederinden yarısını alsa, kocası noksanlığını temin eder. Erkek, pederinden iki parça alsa, bir parçasını tezevvüc ettiği kadının idaresine verecek; kız kardeşine müsavi gelir. İşte adalet-i Kur'aniye böyle iktiza eder, böyle hükmetmiştir. (Haşiyeye-1)

Dördüncü Esas: Sanem-perestliği şiddetle Kur'an men'ettiği gibi, sanem-perestliğin bir nevi taklidi olan suret-perestliği de men'eder. Medeniyet ise, suretleri kendi mehasininden sayıp Kur'ana muaraza etmek istemiş. Halbuki gölgeli gölgesiz suretler, ya bir zulm-ü müteaccir veya bir riya-yı mütecessid veya bir heves-i mütecessimdir ki, beşeri zulme ve riyaya ve hevaya, hevesi kamçılayıp teşvik eder. Hem Kur'an merhameten, kadınların hürmetini muhafaza için, hayâ perdesini takmasını emreder. Tâ hevesat-ı rezilenin ayağı altında o şefkat madenleri zillet çekmesinler. Âlet-i hevesat, ehemmiyetsiz bir

meta' hükmüne geçmesinler.(Haşiye-2) Medeniyet ise, kadınları yuvalarından çıkarıp, perdelerini yırtıp, beşeri de baştan çıkarmıştır. Halbuki aile hayatı, kadın-erkek mabeyninde müteabil hürmet ve muhabbetle devam eder. Halbuki açık-saçıklık, samimî hürmet ve muhabbeti izale edip ailevî hayatı zehirlemiştir. Hususan suretperestlik, ahlâkı fena halde sarstığı ve sukut-u ruha sebebiyet verdiği şununla anlaşılır: Nasılki merhume ve rahmete muhtaç bir güzel kadın cenazesine nazar-ı şehvet ve hevesle bakmak, ne kadar ahlâkı tahrib eder. Öyle de: Ölmüş kadınların suretlerine veyahut sağ kadınların küçük cenazeleri hükmünde olan suretlerine hevesperverane bakmak, derinden derine hissiyat-ı ulviye-i insaniyeyi sarsar, tahrib eder.

İşte şu üç misal gibi binler mesail-i Kur'aniyenin herbirisi, saadet-i beşeriyeyi dünyada temine hizmet etmekle beraber hayat-ı ebediyesine de hizmet eder. Sair mes'eleleri mezkûr mes'elelere kıyas edebilirsiniz.

Nasıl medeniyet-i hazıra, Kur'anın hayat-ı içtimaiye-i beşere ait

(Haşiye-1): Mahkemeye karşı ve mahkemeyi susturan lâyiha-i Temyiz'in müdafaatından bir parçadır. Bu makama haşiye olmuş.

Ben de adliyenin mahkemesine derim ki: Bin üçyüz elli senede ve her asırda üç yüz elli milyon insanların hayat-ı içtimaiyesinde en kudsî ve hakikatlı bir düstur-u İlahîyi, üçyüzelli bin tefsirin tasdiklerine ve ittifaklarına istinaden ve bin üçyüzelli sene zarfında geçmiş ecdadımızın itikadlarına iktidaen tefsir eden bir adamı mahkûm eden haksız bir kararı, elbette rûy-i zeminde adalet varsa, o kararı red ve bu hükmü nakzedecektir."

(Haşiye-2): Tesettür-ü nisvan hakkında Otuzbirinci Mektub'un Yirmidördüncü Lem'ası, gayet kat'î bir surette isbat etmiştir ki: Tesettür, kadınlar için fitrîdir. Ref'-i tesettür, fitrata münafidir.

olan düsturlarına karşı mağlub olup Kur'anın i'caz-ı manevîsine karşı hakikat noktasında iflas eder. Öyle de: Medeniyetin ruhu olan felsefe-i Avrupa ve hikmet-i beşeriyeyi, hikmet-i Kur'anla yirmibeş aded Sözlerde mizanlarla iki hikmetin müvazenesinde, hikmet-i felsefiye âcize ve hikmet-i Kur'aniyenin mu'cize olduğu kat'iyetle isbat edilmiştir. Nasılki Onbirinci ve Onikinci Sözlerde, hikmet-i felsefiyenin aczi ve iflası; ve hikmet-i Kur'aniyenin i'cazı ve gınası isbat edilmiştir, müracaat edebilirsiniz.

Hem nasıl medeniyet-i hazıra, hikmet-i Kur'anın ilmî ve amelî i'cazına karşı mağlub oluyor. Öyle de: Medeniyetin edebiyat ve belâgatı da, Kur'anın edeb ve belâgatına karşı nisbeti: Öksüz bir yetimin muzlim bir hüznü ile ümitsiz ağlayışı, hem süflî bir vaziyette sarhoş bir ayyaşın velvele-i gınasının (şarkı demektir) nisbeti ile, ulvî bir âşıkın muvakkat bir iftiraktan müştakane, ümidkârane bir hüznü ile gınası (şarkısı); hem zafer veya harbe ve ulvî fedakârlıklara sevk etmek için teşvikkârane kasaid-i vataniyeye nisbeti gibidir. Çünkü edeb ve belâgat, tesir-i üslûb itibariyle ya hüznü verir, ya neş'e verir. Hüznü ise, iki kısımdır: Ya fakd-ül ahbabdan gelir, yani ahbabsızlıktan, sahipsizlikten gelen karanlıklı bir hüznüdür ki; dalalet-âlûd, tabiatperest, gafletpîşe olan medeniyetin edebiyatının verdiği hüznüdür. İkinci hüznü, firak-ül ahbabdan gelir, yani ahbab var, firakında müştakane bir hüznü verir. İşte şu hüznü, hidayet-eda, nur-efşan Kur'anın verdiği hüznüdür. Amma neş'e ise, o da iki kısımdır: Birisi, nefsi hevesatına teşvik eder. O da tiyatrocü, sinemacı, romancı medeniyetin edebiyatının şe'nidir. İkinci neş'e, nefsi susturup, ruhu, kalbi, aklı, sırrı maaliyata, vatan-ı aslîlerine, makarr-ı ebedîlerine, ahbab-ı uhrevîlerine yetişmek için latif ve edebli masumane bir teşviktir ki, o da Cennet ve saadet-i ebediyeye ve rü'yet-i cemalullaha beşeri sevkeden ve şevke getiren Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın verdiği neş'edir. İşte

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

ifade ettiği azîm mana ve büyük hakikat, kasır-ül fehm olanlarca ve dikkatsizlikle mübalağalı bir belâgat için muhal bir suret zannediliyor. Hâşâ! Mübalağa değil, muhal bir suret değil, ayn-ı hakikat bir belâgat ve mümkün ve vaki' bir surettir.

O suretin bir vechi şudur ki; yani, Kur'andan tereşşuh etmeyen ve Kur'anın malı olmayan ins ve cinnin bütün güzel sözleri toplansa, Kur'anı tanzir edemez, demektir. Hem edememiş ki, gösterilmiyor. İkinci vecih şudur ki: Cin ve insin hattâ şeytanların netice-i efkârları ve muhassala-i mesâîleri olan medeniyet ve hikmet-i felsefe ve edebiyat-ı ecnebiye, Kur'anın ahkâm ve hikmet ve belâgatına karşı âciz derekesindedirler, demektir. Nasıl da nümunesini gösterdik.

Üçüncü Cilve: Kur'an-ı Hakîm, her asırdaki tabakat-ı beşerin herbir tabakasına güya doğrudan doğruya o tabakaya hususî müteveccihdir, hitab ediyor. Evet bütün benî-Âdeme bütün tabakasıyla en yüksek ve en dakik ilim olan imana ve en geniş ve nurani fen olan marifetullaha ve en ehemmiyetli ve mütenevvi maarif olan ahkâm-ı İslâmiyeye davet eden, ders veren Kur'an ise, her nev'e, her taifeye muvafık gelecek bir ders vermek elzendir. Halbuki ders birdir, ayrı ayrı

değil. Öyle ise, aynı derste tabakat bulunmak lâzımdır. Derecata göre herbiri, Kur'anın perdelerinden bir perdeden hisse-i dersini alır. Şu hakikatın çok nümunelerini zikretmişiz. Onlara müracaat edilebilir. Yalnız burada bir-iki cüz'ünün, hem yalnız bir-iki tabakasının hisse-i fehmine işaret ederiz:

Meselâ: **لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ** Kesretli tabaka olan avam tabakasının şundan hisse-i fehmi: "Cenab-ı Hak, peder ve veleden ve akrandan ve zevceden münezzehtir." Daha mutavassıt bir tabaka, şundan "İsa Aleyhisselâm'ın ve melaikelerin ve tevellüde mazhar şeylerin uluhiyetini nefyettir." Çünkü muhal bir şeyi nefy etmek, zahiren faidesiz olduğundan belâgatta medar-ı faide olacak bir lâzım-ı hüküm murad olunur. İşte cismaniyete mahsus veled ve vâlidî nefyettikten murad ise, veled ve vâlidî ve küfvü bulunanların, nefy-i uluhiyetleridir ve mabud olmaya lâyük olmadıklarını göstermektedir. Şu sırdandır ki, Sure-i İhlas herkese, hem her vakit faide verebilir. Daha bir parça ileri bir tabakanın hisse-i fehmi: "Cenab-ı Hak mevcudata karşı tevlid ve tevellüdü işmam edecek bütün rabitalardan münezzehtir. Şerik ve muinden ve hemcinsten müberradır. Belki mevcudata karşı nisbeti, Hallakıyettir. "Emr-i kün feyekûn" ile, irade-i ezeliyesiyle, ihtiyarıyla icad eder. İcabî ve ızdırârî ve sudûr-u gayr-ı ihtiyarî gibi münafi-i kemal herbir rabıtan münezzehtir." Daha yüksek bir tabakanın hisse-i fehmi: Cenab-ı Hak ezeldir, ebedîdir, evvel ve âhirdir. Hiçbir cihette ne zâtında, ne sıfâtında, ne e'f'alinde naziri, küfvü, şebihî, misli, misali, mesîli yoktur. Yalnız e'f'alinde, şunununda teşbihî ifade eden mesel var: **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** Bu tabakata; ârifin tabakası, ehl-i aşk tabakası, sıddıkîn tabakası gibi ayrı ayrı hisse sahiblerini kıyas edebilirsin.

İkinci misal: Meselâ, **مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ** Tabaka-i ûlânın şundan hisse-i fehmi şudur ki: "Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın hizmetkârı veya "Veledim" hitabına mazhar olan Zeyd, izzetli zevcesini kendine küfûv bulmadığı için tatlik etmiş. Allah'ın emriyle Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm almış. Âyet der: "Peygamber size evlâdım dese, risalet cihetiyle söyler. Şahsiyet itibariyle pederiniz değil ki, aldığı kadınlar ona münasib düşmesin." İkinci tabakanın hisse-i fehmi şudur ki: Bir büyük âmir, raiyetine pederane şefkatle bakar. Eğer o âmir, zahir ve bâtın bir Padişah-ı Ruhanî olsa, o vakit merhameti pederin yüz defa şefkatinden ileri gittiğinden o raiyetin efradı onun hakikî evlâdı gibi ona peder nazarıyla bakarlar. Peder nazarı, zevce nazarına inkılab edemediğinden; kız nazarı da zevce nazarına kolayca değişmediğinden, efkâr-ı âmmede Peygamber (A.S.M.), mü'minlerin kızlarını alması şu sırta uygun gelmediğinden Kur'an der: "Peygamber (A.S.M.), merhamet-i İlahiye nazarıyla size şefkat eder, pederane muamele yapar. Risalet namına siz onun evlâdı gibisiniz. Fakat şahsiyet-i insaniyet itibariyle pederiniz değildir ki, sizden zevce alması münasib düşmesin." Üçüncü kısım şöyle fehmeder ki: Peygamber'e (A.S.M.) intisab edip onun kemalâtına istinad ederek

onun pederane şefkatine itimad edip kusur ve hatiat etmemelisiniz, demektir. Evet çoklar var ki, büyüklerine ve müşidlerine itimad edip tenbellik eder. Hattâ bazan, "Namazımız kılınmış" der. (Bir kısım Alevîler gibi) Dördüncü Nükte: Bir kısım şu âyetten şöyle bir işaret-i gaybiye fehmeder ki: Peygamber'in (A.S.M.) evlâd-ı zükûru, rical derecesinde kalmayıp, rical olarak nesli, bir hikmete binaen kalmayacaktır. Yalnız "rical" tabirinin ifadesiyle, nisanın pederi olduğunu işaret ettiğinden, nisa olarak nesli devam edecektir. Felillahilhamd Hazret-i Fatıma'nın nesli-i mübareki, Hasan ve Hüseyin gibi iki nurani silsilenin bedr-i münevveri, Şems-i Nübüvvet'in manevî ve maddî neslini idame ediyorlar. **اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ وَ عَلَى آلِهِ** (Birinci Şu'le, üç Şua ile hitama erdi.)

İKİNCİ ŞU'LE: İkinci Şu'le'nin "Üç Nur"u var.

Birinci Nur: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın heyet-i mecmuasında raik bir selaset, faik bir selâmet, metin bir tesanüd, muhkem bir tenasüb, cümleleri ve heyetleri mabeyninde kavî bir teavün; ve âyetler ve maksadları mabeyninde ulvî bir tecavüb olduğunu İlm-i Beyan ve Fenn-i Maânî ve Beyan'ın Zemahşerî, Sekkakî, Abdülkahir-i Cürcanî gibi binlerle dâhî imamların şهادetiyle sabit olduğu halde, o tecavüb ve teavün ve tesanüdü ve selaset ve selâmeti kıracak, bozacak sekiz-dokuz mühim esbab bulunurken, o esbab bozmağa değil, belki selasetine, selâmetine, tesanüdüne kuvvet vermiştir. Yalnız, o esbab bir derece hükmünü icra edip, başlarını perde-i nizam ve selasetten çıkarmışlar. Fakat nasilki yeknesak, düz bir ağacın gövdesinden bir kısım çıkıntılar, sivricikler çıkar. Lâkin ağacın tenasübünü bozmak için çıkmıyorlar. Belki, o ağacın zînetli tekemmülüne ve cemaline medar olan meyveyi vermek için çıkıyorlar. Aynen bunun gibi, şu esbab dahi, Kur'anın selaset-i nazmına kıymetdar manaları ifade için sivri başlarını çıkarıyorlar. İşte o Kur'an-ı Mübin, yirmi senede hacetlerin mevkileri itibariyle necim necim olarak, müteferrik parça parça nüzul ettiği halde, öyle bir kemal-i tenasübü vardır ki, güya bir defada nâzil olmuş gibi bir münasebet gösteriyor.

Hem o Kur'an, yirmi senede, hem muhtelif, mütebayin esbab-ı nüzule göre geldiği halde, tesanüdün kemalini öyle gösteriyor; güya bir sebeb-i vâhidle nüzul etmiştir. Hem o Kur'an, mütefavit ve mükerrer suallerin cevabı olarak geldiği halde, nihayet imtizac ve ittihadı gösteriyor. Güya bir sual-i vâhidin cevabıdır. Hem Kur'an mütegayyir, müteaddid hâdisatın ahkâmını beyan için geldiği halde, öyle bir kemal-i intizamı gösteriyor ki, güya bir hâdise-i vâhidin beyanıdır. Hem Kur'an mütehalif, mütenevvi halette hadsiz muhatabların fehimlerine münasib üslûblarda tenezzülât-ı kelâmiye ile nâzil olduğu halde, öyle bir hüsn-ü temasül ve güzel bir selaset gösteriyor ki, güya halet birdir, bir derece-i fehimdir; su gibi akar bir selaset gösteriyor. Hem o Kur'an mütebaid, müteaddid muhatabın esnafına müteveccihen mütekellim olduğu halde, öyle bir sühulet-i beyanı, bir cezalet-i nizamı bir vuzuh-u ifhamı var ki; güya muhatabı

bir sınıftır. Hattâ herbir sınıf zanneder ki, bil'asale muhatab yalnız kendisidir. Hem Kur'an, mütefavit mütederric irşadî bazı gayelere îsal ve hidayet etmek için nâzil olduğu halde, öyle bir kemal-i istikamet, öyle bir dikkat-i müvazenet, öyle bir hüsn-ü intizam vardır ki; güya maksad birdir. İşte bu esbablar, müşevveşiyetin esbabı iken, Kur'anın i'caz-ı beyanında, selaset ve tenasübünde istihdam edilmişlerdir. Evet kalbi sekamsız, akli müstakim, vicdanı marazsız, zevki selim her adam Kur'anın beyanında güzel bir selaset, rânâ bir tenasüb, hoş bir ahenk, yekta bir fesahat görür. Hem basîresinde selim bir gözü olan görür ki, Kur'anda öyle bir göz vardır ki, o göz bütün kâinatı zahir ve bâtını ile vâzih, göz önünde bir sahife gibi görür, istediği gibi çevirir, istediği bir tarzda o sahifenin manalarını söyler. Şu Birinci Nur'un hakikatini misaller ile tavzih etsek, birkaç mücellled lâzım. Öyle ise, sair risale-i arabiyyemde ve "İşarat-ül İ'caz"da ve şu yirmibeş aded Sözlerde şu hakikatın isbatına dair olan izahatla iktifa edip misal olarak mecmu-u Kur'anı birden gösteriyorum.

İkinci Nuru:Kur'an-ı Hakîm'in âyetlerinin hâtimelerinde gösterdiği fezlekeler ve esma-i hüsnâ cihetindeki üslûb-u bediisinde olan meziyet-i i'caziyeye dairdir.

İHTAR: Şu İkinci Nur'da çok âyetler gelecektir. O âyetler, yalnız İkinci Nur'un misalleri değil, belki geçmiş mesail ve şuaların misalleri dahi olurlar. Bunları hakkıyla izah etmek çok uzun gelir. Şimdilik ihtisar ve icmale mecburum. Onun için gayet muhtasar bir tarzda şu sırr-ı azîm-i i'cazın misallerinden olan âyetlere birer işaret edip tafsilâtını başka vakte talik ettik.

İşte Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, âyetlerin hâtimelerinde galiben bazı fezlekeleri zikreder ki; o fezlekeler, ya esma-i hüsnâyı veya manalarını tazammun ediyor veyahut akli tefekküre sevk etmek için akla havale eder veyahut makasîd-ı Kur'aniyeden bir kaide-i külliyyeyi tazammun eder ki, âyetin te'kid ve teyidi için fezlekeler yapar. İşte o fezlekelerde Kur'anın hikmet-i ulviyesinden bazı işaret ve hidayet-i İlahiyenin âb-ı hayatından bazı reşâşat, i'caz-ı Kur'anın berklerinden bazı şerarat vardır. Şimdi pek çok o işaretten yalnız on tanesini icmalen zikrederiz. Hem pek çok misallerinden birer misal ve herbir misalin pek çok hakaikından yalnız herbirinde bir hakikatın meal-i icmalîsine işaret ederiz. Bu on işaretin ekserisi, ekser âyetlerde müçtemian beraber bulunup hakikî bir nakş-ı i'cazî teşkil ederler. Hem misal olarak getirdiğimiz âyetlerin ekserisi, ekser işaretata misaldir. Biz yalnız her âyetten bir işaret göstereceğiz. Misal getireceğimiz âyetlerden eski Sözlerde bahsi geçenlerin yalnız mealine bir hafif işaret ederiz.

Birinci Meziyet-i Cezalet:Kur'an-ı Hakîm, i'cazkâr beyanatıyla Sâni'-i Zülcelal'in ef'al ve eserlerini nazara karşı serer, basteder. Sonra o âsâr ve ef'alinde esma-i İlahiyeyi istihrac eder; veya haşir ve tevhid gibi bir makasîd-ı asliye-i Kur'aniyeyi isbat ediyor. Birinci mananın misallerinden meselâ:

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّيْنَهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

İkinci şikkın misallerinden meselâ:

الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّيْنَهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ * وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا

ilâ âhir... e kadar... Birinci âyette âsârı bast edip bir neticenin, bir mühim maksudun mukaddematı gibi; ilim ve kudrete, gayat ve nizamatıyla şahadet eden en azîm eserleri serdedir. Alîm ismini istihrac eder. İkinci âyette, Birinci Şu'le'nin Birinci Şua'nının Üçüncü Noktasında bir derece izah olunduğu gibi; Cenab-ı Hakk'ın büyük ef'alini, azîm âsârını zikrederek neticesinde yevm-i fasl olan haşri, netice olarak zikrediyor.

İkinci Nükte-i Belâgat:Kur'an, beşerin nazarına san'at-ı İlahiyenin mensucatını açar, gösterir. Sonra fezlekede o mensucatu, esma içinde tayyeder veyahut akla havale eder. Birincinin misallerinden meselâ:

فَلَمَنْ يَرِزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدِيرُ الْأَمْرَ
فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَعَلًا أَفَلَا تَتَّقُونَ * فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ

İşte başta der: "Sema ve zemini, rızkınıza iki hazine gibi müheyya edip oradan yağmuru, buradan hububatı çıkararak kimdir? Allah'tan başka koca sema ve zemini iki muti hazinedar hükmüne kimse getirebilir mi? Öyle ise, şükür ona münhasırdır."

İkinci fıkrada der ki: "Sizin âzalarınız içinde en kıymetdar göz ve kulaklarınızın mâliki kimdir? Hangi tezgâh ve dükkândan aldınız? Bu latif kıymetdar göz ve kulağı verecek ancak Rabbinizdir. Sizi icad edip terbiye eden odur ki, bunları size vermiştir. Öyle ise yalnız Rab odur, Mabud da o olabilir."

Üçüncü fıkrada der: "Ölmüş yeri ihya edip yüzbinler ölmüş taifeleri ihya eden kimdir? Hak'tan başka ve bütün kâinatın Hâlıkından başka şu işi kim yapabilir? Elbette o yapar. O ihya eder. Madem Hak'tır, hukuku zayi' etmeyecektir. Sizi bir mahkeme-i kübraya gönderecektir. Yeri ihya ettiği gibi, sizi de ihya edecektir."

Dördüncü fıkrada der: "Bu azîm kâinatı bir saray gibi, bir şehir gibi kemal-i intizamla idare edip tedbirini gören, Allah'tan başka kim olabilir? Madem Allah'tan başka olamaz; koca kâinatı bütün ecrarıyla gayet kolay idare eden kudret o derece kusursuz, nihayetsizdir ki, hiçbir şerik ve iştirake ve muavenet ve yardıma ihtiyacı olamaz. Koca kâinatı idare eden, küçük mahlukatı başka ellere bırakmaz. Demek, ister istemez "Allah" diyeceksiniz." İşte, birinci

ve dördüncü fıkra "Allah" der, ikinci fıkra "Rab" der, üçüncü fıkra "El-Hak" der. **فَدَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ** ne kadar mu'cizane düştüğünü anla. İşte Cenab-ı Hakk'ın azîm tasarrufatını, kudretinin mühim mensucatını zikreder. Sonra da o azîm âsârın, mensucatın destgâhı

فَدَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ der. Yani "Hak" "Rab" "Allah" isimlerini zikretmekle o tasarrufat-ı azîmenin menbainı gösterir.

İkincinin misallerinden:

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

İşte Cenab-ı Hakk'ın kemal-i kudretini ve azamet-i rububiyetini gösteren ve vahdaniyetine şehadet eden semavat ve arzın hilkatindeki tecelli-i saltanat-ı uluhiyet; ve gece gündüzün ihtilafındaki tecelli-i rububiyet; ve hayat-ı içtimaiye-i insana en büyük bir vasıta olan gemiyi denizde teshir ile tecelli-i rahmet; ve semadan âb-ı hayatı ölmüş zemine gönderip zemini yüzbin tafeleriyle ihya edip bir mahşer-i acaib suretine getirmekteki tecelli-i azamet-i kudret; ve zeminde hadsiz muhtelif hayvanatı basit bir topraktan halketmekteki tecelli-i rahmet ve kudret; ve rüzgârları, nebatat ve hayvanatın teneffüs ve telkîhlerine hizmet gibi vezaif-i azîme ile tavzif edip tedbir ve teneffüse sâlih vaziyete getirmek için tahrik ve idaresindeki tecelli-i rahmet ve hikmet; ve zemin ve âsuman ortasında vasıta-i rahmet olan bulutları bir mahşer-i acaib gibi muallakta toplayıp dağıtmak, bir ordu gibi istirahat ettirip vazife başına davet etmek gibi teshirindeki tecelli-i rububiyet gibi mensucat-ı san'atı ta'dad ettikten sonra akli, onların hakaikına ve tafsiline sevkedip tefekkür ettirmek için **لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ** der. Onunla ukûlü ikaz için akla havale eder.

Üçüncü Meziyet-i Cezalet:Bazan Kur'an, Cenab-ı Hakk'ın fiillerini tafsil ediyor. Sonra bir fezleke ile icmal eder. Tafsiliyle kanaat verir, icmal ile hıfzettirir, bağlar. Meselâ:

وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُثِّمُ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَى آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَى أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ
وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

İşte Hazret-i Yusuf ve ecdadına edilen nimetleri şu âyetle işaret eder. Der ki: Sizi bütün insanlar içinde makam-ı nübüvvetle serfiraz, bütün silsile-i enbiyayı, silsilenize rabtedip, silsilenizi nev'-i beşer içinde bütün silsilenin serdarı; hanedanınızı ulûm-u İlahiye ve hikmet-i Rabbaniyeye bir hücre-i talim

ve hidayet suretinde getirip o ilim ve hikmetle dünyanın saadetkârane saltanatını, âhiretin saadet-i ebediyesiyle sizde birleştirmek, seni ilim ve hikmetle Mısır'a hem aziz bir reis, hem âlî bir nebi, hem hakîm bir mürşid etmek olan nimet-i İlahiyeyi zikr ve ta'dad edip; ilim ve hikmet ile onu, âbâ ve ecdadını mümtaz ettiğini zikrediyor. Sonra "Senin Rabbin Alîm ve Hakîm'dir" der. "Onun rububiyeti ve hikmeti iktiza eder ki, seni ve âbâ ve ecdadını Alîm, Hakîm ismine mazhar etsin." İşte o mufassal nimetleri, şu fezleke ile icmal eder.

Hem meselâ: **قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمُلْكِ تُوعَى الْمُلْكِ مَنْ تَشَاءُ** İşte şu âyet Cenab-ı Hakk'ın, nev'-i beşerin hayat-ı içtimaiyesindeki tasarrufatını şöyle gösteriyor ki; izzet ve zillet, fakr ve servet doğrudan doğruya Cenab-ı Hakk'ın meşietine ve iradesine bağlıdır. Demek kesret-i tabakatın en dağınık tasarrufatına kadar, meşiet ve takdir-i İlahiye iledir. Tesadüf karışamaz. Şu hükmü verdikten sonra insanîyet hayatında en mühim iş, onun rızkıdır. Şu âyet, beşerin rızkını doğrudan doğruya Rezzak-ı Hakikî'nin hazine-i Rahmetinden gönderdiğini bir-iki mukaddeme ile isbat eder. Şöyle ki: Der: "Rızkınız, yerin hayatına bağlıdır. Yerin dirilmesi ise, bahara bakar. Bahar ise, Şems ve Kamer'i teshir eden, gece ve gündüzü çeviren zâtın elindedir. Öyle ise bir elmayı, bir adama hakikî rızk olarak vermek; bütün yeryüzünü bütün meyvelerle dolduran o zât verebilir. Ve o, ona hakikî Rezzak olur." Sonra da: **و تَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ** der. Bu cümlede o tafsilâtlı fiilleri icmal ve isbat eder. Yani "Size hesabsız rızık veren odur ki, bu fiilleri yapar."

Dördüncü Nükte-i Belâgat: Kur'an kâh olur, mahlukat-ı İlahiyeyi bir tertible zikreder; sonra o mahlukat içinde bir nizam, bir mizan olduğunu ve onun semereleri olduğunu göstermekle güya bir şeffaflık veriyor ki; sonra o âyine-misal tertibinden cilvesi bulunan esma-i İlahiyeyi gösteriyor. Güya o mahlukat-ı mezkûre, elfazdır. Şu esma onun manaları, yahut o meyvelerin çekirdekleri, yahut hülâsalarındırlar. Meselâ:

**وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ * ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْقَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ * ثُمَّ خَلَقْنَا النَّطْقَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا
الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا * ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ**

İşte Kur'an, hilkat-i insanın o acib, garib, bedi', muntazam, mevzun etvarını öyle âyine-misal bir tarzda zikredip tertib ediyor ki; **فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ** içinde kendi kendine görünüyor ve kendini dedirtiriyor. Hattâ vahyin bir kâtibi şu âyeti yazarken, daha şu kelime gelmezden evvel şu kelimeyi söylemiştir. "Acaba bana da mı vahy gelmiş" zannında bulunmuş. Halbuki evvelki kelâmın kemal-i nizam ve şeffaflığıdır ve insicamıdır ki, o kelâm gelmeden kendini göstermiştir.

Hem meselâ:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

İşte Kur'an şu âyette azamet-i kudret-i İlahiye ve saltanat-ı rububiyeti öyle bir tarzda gösteriyor ki: Güneş, Ay, yıldızlar emirber neferleri gibi emrine müheyya; gece ve gündüzü, beyaz ve siyah iki hat gibi veya iki şerit gibi birbiri arkasında döndürüp âyât-ı rububiyetini kâinat sahifelerinde yazan ve arş-ı rububiyetinde duran bir Kadîr-i Zülcelal'i gösterdiğinden, her ruh işitse **بَارَكَ اللَّهُ** * demeye hâhişger olur. Demek **تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ** sâbıkın hülâsası, çekirdeği, meyvesi ve âb-ı hayatı hükmüne geçer.

Beşinci Meziyet-i Cezalet: Kur'an bazan tegayyüre maruz ve muhtelif keyfiyata medar maddî cüz'iyatı zikreder. Onları hakaik-i sabite suretine çevirmek için; sabit, nuranî, küllî esma ile icmal eder, bağlar. Veyahut tefekküre ve ibrete teşvik eder bir fezleke ile hâtıme verir. Birinci mananın misallerinden meselâ:

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ * قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

İşte şu âyet evvelâ: "Hazret-i Âdem'in hilafet mes'elesinde, melaikelere rüchaniyetine medar onun ilmi olduğu" olan bir hâdise-i cüz'iyeyi zikreder. Sonra o hâdisede melaikelerin Hazret-i Âdem'e karşı ilim noktasında hâdise-i mağlubiyetlerini zikreder. Sonra bu iki hâdiseyi iki ism-i küllî ile icmal ediyor. Yani, **أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ** yani "Alîm ve Hakîm sen olduğun için Âdem'i talim ettin, bize galib oldu. Hakîm olduğun için, bize istidadımıza göre veriyorsun. Onun istidadına göre rüchaniyet veriyorsun."

İkinci mananın misallerinden meselâ:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَائِعًا لِلشَّارِبِينَ

ilâ âhir..

İşte şu âyetler, Cenab-ı Hakk'ın koyun, keçi, inek, deve gibi mahluklarını insanlara hâlis, safi, leziz bir süt çeşmesi; üzüm ve hurma gibi masnu'ları da insanlara latif, leziz, tatlı birer nimet tablaları ve kazanları; ve arı gibi küçük mu'cizat-ı kudretini şifalı ve tatlı güzel bir şerbetçi

yaptığını âyet şöylece gösterdikten sonra tefekküre, ibrete, başka şeyleri de kıyas etmeğe teşvik için **إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ** der, hâtime verir.

Altıncı Nükte-i Belâgat:Kâh oluyor ki âyet, geniş bir kesrete ahkâm-ı rububiyeti serer, sonra birlik ciheti hükmünde bir rabıta-i vahdet ile birleştirir veyahut bir kaide-i külliye içinde yerleştirir. Meselâ:

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

İşte Âyet-ül Kürsi'de on cümle ile on tabaka-i tevhidi ayrı ayrı renklerde isbat etmekle beraber **مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ** cümlesiyle gayet keskin bir şiddetle şirki ve gayrın müdahalesini keser, atar. Hem şu âyet ism-i a'zamin mazharı olduğundan, hakaik-i İlahiyeye ait manaları a'zamî derecededir ki, a'zamiyet derecesinde bir tasarruf-u rububiyeti gösteriyor. Hem umum semavat ve arza birden müteveccih tedbir-i uluhiyeti en a'zamî bir derecede umuma şamil bir hafziyeti zikrettikten sonra; bir rabıta-i vahdet ve birlik ciheti, o a'zamî tecelliyatlarının menba'larını **وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ** ile hülâsa eder.

Hem meselâ:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ * وَسَخَّرَ لَكُمْ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمْ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ * وَأَتَيْكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا

İşte şu âyetler, evvelâ Cenab-ı Hakk'ın insana karşı şu koca kâinatı nasıl bir saray hükmünde halkedip semadan zemine âb-ı hayatı gönderip, insanlara rızkı yetiştirmek için zemini ve semayı iki hizmetkâr ettiği gibi, zeminin sair aktarında bulunan herbir nevi meyvelerinden, herbir adama istifade imkânı vermek, hem insanlara semere-i sa'ylerini mübadele edip her nevi medar-ı maişetini temin etmek için gemiyi insana müsahhar etmiştir. Yani denize, rüzgâra, ağaca öyle bir vaziyet vermiş ki; rüzgâr bir kamçı, gemi bir at, deniz onun ayağı altında bir çöl gibi durur. İnsanları gemi vasıtasıyla bütün zemine münasebetdar etmekle beraber ırmakları, büyük nehirleri, insanın fitrî birer vesait-i nakliyesi hükmünde teshir; hem Güneş ile Ay'ı seyrettirip mevsimleri ve mevsimlerde değişen Mün'im-i Hakikî'nin renk renk nimetlerini insanlara takdim etmek için iki müsahhar hizmetkâr ve o büyük dolabı çevirmek için iki dümenci hükmünde halketmiş. Hem gece ve gündüzü insana müsahhar yani hâb-ı rahatına geceyi örtü, gündüzü maişetlerine ticaretgâh hükmünde teshir etmiştir. İşte bu niam-ı İlahiyeyi ta'dad ettikten sonra, insana verilen nimetlerin ne kadar geniş bir dairesi olduğunu gösterip, o dairede ne derece hadsiz nimetler dolu olduğunu şu

وَأَتَيْكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا

fezleke ile gösterir. Yani: İstidad ve ihtiyac-ı fitrî lisanıyla insan ne istemişse, bütün verilmiş. İnsana olan nimet-i İlahiye, ta'dad ile bitmez, tükenmez. Evet insanın madem bir sofraya-i nimeti semavat ve arz ise ve o sofradaki nimetlerden bir kısmı Şems, Kamer, gece, gündüz gibi şeyler ise, elbette insana müteveccih olan nimetler hadd ü hesaba gelmez.

Yedinci Sırr-ı Belâgat:Kâh oluyor ki âyet; zahirî sebebi, icadın kabiliyetinden azletmek ve uzak göstermek için müsebbebin gayelerini, semerelerini gösteriyor. Tâ anlaşılın ki; sebep, yalnız zahirî bir perdedir. Çünkü gayet hakîmane gayeleri ve mühim semereleri irade etmek, gayet Alîm, Hakîm birinin işi olmak lâzımdır. Sebebi ise şuursuz, camiddir. Hem semere ve gayetini zikretmekle âyet gösteriyor ki; sebebler çendan nazar-ı zahirîde ve vücudda müsebbebat ile muttasıl ve bitişik görünür. Fakat hakikatta mabeynlerinde uzak bir mesafe var. Sebebdan müsebbebin icadına kadar o derece uzaklık var ki; en büyük bir sebebin eli, en edna bir müsebbebin icadına yetişemez. İşte sebep ve müsebbeb ortasındaki uzun mesafede, esma-i İlahiye birer yıldız gibi tulû' eder. Matla'ları, o mesafe-i maneviyedir. Nasılki zahir nazarda dağların daire-i ufkunda semanın etekleri muttasıl ve mukarin görünür.

Halbuki daire-i ufk-u cibalîden semanın eteğine kadar, umum yıldızların matla'ları ve başka şeylerin meskenleri olan bir mesafe-i azîme bulunduğu gibi; esbab ile müsebbebat mabeyninde öyle bir mesafe-i maneviyeye var ki, imanın dûrbîniyle, Kur'anın nuruyla görünür. Meselâ:

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ * أَنَا صَبَّبْنَا الْمَاءَ صَبًّا * ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا * فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا * وَعَبَّأْنَا وَفَضَّبْنَا * وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا * وَحَدَائِقَ غُلْبًا * وَفَاكِهَةً وَأَبًّا * مَتَاعًا لَكُمْ وَالْأَنْعَامِ لَكُمْ

İşte şu âyet-i kerime, mu'cizat-ı kudret-i İlahiyeyi bir tertib-i hikmetle zikrederek esbabı müsebbebata rabtedip en âhirde **مَتَاعًا لَكُمْ** lafzıyla bir gayeyi gösterir ki; o gaye, bütün o müteselsil esbab ve müsebbebat içinde o gayeyi gören ve takib eden gizli bir mutasarrıf bulunduğunu ve esbab, onun perdesi olduğunu isbat eder. Evet **مَتَاعًا لَكُمْ وَالْأَنْعَامِ لَكُمْ** tabiriyle bütün esbabı, icad kabiliyetinden azleder. Manen der: "Size ve hayvanatınıza rızık yetiştirmek için su semadan geliyor. O suda, size ve hayvanatınıza acıyıp şefkat edip rızık yetiştirmek kabiliyeti olmadığından; su gelmiyor, gönderiliyor demektir. Hem toprak, nebatatıyla açılıp, rızıkınız oradan geliyor. Hissiz, şuursuz toprak, sizin rızıkınızı düşünüp şefkat etmek kabiliyetinden pek uzak olduğundan, toprak kendi kendine açılmıyor, birisi o kapıyı açıyor, nimetleri ellerinize veriyor. Hem

otlar, ağaçlar sizin rızınızı düşünüp merhameten size meyveleri, hububatı yetiştirmekten pekçok uzak olduğundan, âyet gösteriyor ki, onlar bir Hakîm-i Rahîm'in perde arkasından uzattığı ipler ve şeritlerdir ki, nimetlerini onlara takmış, zîhayatlara uzatıyor. İşte şu beyanattan Rahîm, Rezzak, Mün'im, Kerim gibi çok esmanın matla'ları görünüyor. Hem meselâ:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤْثِقُهُ فَيَجْعَلُهُ رُكَّامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَ يُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَ يَصْرِفُهُ عَنِ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنًا بَرَقَهُ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ * يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لَأُولِي الْأَبْصَارِ * وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

İşte şu âyet, mu'cizat-ı rububiyetin en mühimlerinden ve hazine-i rahmetin en acib perdesi olan bulutların teşkilâtında yağmur yağdırmaktaki tasarrufat-ı acibeyi beyan ederken güya bulutun eczaları cev-v-i havada dağılıp saklandığı vakit, istirahatata giden neferat misillü bir boru sesiyle toplandığı gibi emr-i İlahî ile toplanır, bulut teşkil eder. Sonra küçük küçük taifeler bir ordu teşkil eder gibi, o parça parça bulutları te'lif edip, -kıyamette seyyar dağlar cesamet ve şeklinde ve rutubet ve beyazlık cihetinde kar ve dolu keyfiyetinde olan- o sehab parçalarından âb-ı hayatı bütün zîhayata gönderiyor. Fakat o göndermekte bir irade, bir kasd görünüyor. Hacata göre geliyor; demek gönderiliyor. Cevv berrak, safi, hiçbir şey yokken bir mahşer-i acaib gibi dağvari parçalar kendi kendine toplanmıyor, belki zîhayatı tanıyan birisidir ki, gönderiyor. İşte şu mesafe-i maneviyede Kadîr, Alîm, Mutasarrıf, Müdebbir, Mürebbi, Mugis, Muhyî gibi esmaların matla'ları görünüyor.

Sekizinci Meziyet-i Cezalet:Kur'an kâh oluyor ki, Cenab-ı Hakk'ın âhirette hârîka ef'allerini kalbe kabul ettirmek için ihzariye hükmünde ve zihni tasdika müheyya etmek için bir i'dadiye suretinde dünyadaki acaib ef'alini zikreder veyahut istikbalî ve uhrevî olan ef'al-i acibe-i İlahiyeyi öyle bir surette zikreder ki, meşhudumuz olan çok nazireleriyle onlara kanaatımız gelir. Meselâ:

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ حَصِيمٌ مُبِينٌ

tâ surenin âhirine kadar... İşte şu bahiste haşir mes'elesinde Kur'an-ı Hakîm, haşri isbat için yedi-sekiz surette muhtelif bir tarzda isbat ediyor. Evvelâ neş'e-i ûlâyı nazara verir. Der ki: "Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan tâ hilkat-ı insaniyeye kadar olan neş'etinizi görüyorsunuz. Nasıl oluyor ki, neş'e-i uhrayı inkâr ediyorsunuz. O, onun misli, belki daha ehvenidir." Hem Cenab-ı Hak insana karşı ettiği ihsanat-ı azîmeyi **الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا** kelimesiyle işaret edip der:

"Size böyle nimet eden zât, sizi başıboş bırakmaz ki, kabre girip kalkmamak üzere yatasınız." Hem remzen der: "Ölmüş ağaçların dirilip yeşillenmesini görüyorsunuz. Odun gibi kemiklerin hayat bulmasını kıyas edemeyip istib'ad ediyorsunuz. Hem semavat ve arzı halkeden, semavat ve arzın meyvesi olan insanın hayat ve mematından âciz kalır mı? Koca ağacı idare eden, o ağacın meyvesine ehemmiyet vermeyip başkasına mal eder mi? Bütün ağacın neticesini terketmekle, bütün eczasıyla hikmetle yoğrulmuş hilkat şeceresini abes ve beyhude yapar mı zannedersiniz?" Der: "Haşirde sizi ihya edecek zât, öyle bir zâttır ki; bütün kâinat, ona emirber nefer hükmündedir. Emr-i kün feyekûne karşı kemal-i inkıyad ile serfûru' eder. Bir baharı halketmek bir çiçek kadar ona ehven gelir. Bütün hayvanatı icad etmek, bir sinek icadı kadar kudretine kolay gelir bir zâttır. Öyle bir zâta karşı, مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ deyip kudretine karşı taciz ile meydan okunmaz... Sonra فَسُبْحَانَ الَّذِي يَبْدِئُ مَلَكُوتَ كُلِّ شَيْءٍ tabiriyle: Herşeyin dizgini elinde, herşeyin anahtarı yanında, gece ve gündüzü, kış ve yazı bir kitab sahifeleri gibi kolayca çevirir. Dünya ve âhireti, iki menzil gibi bunu kapar, onu açar bir Kadîr-i Zülcelal'dir." Madem böyledir, bütün delailin neticesi olarak وَ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ Yani: "Kabirden sizi ihya edip, haşre getirip, huzur-u kibriyasında hesabınızı görecektir." İşte şu âyetler, haşrin kabulüne zihni müheyya etti, kalbi de hazır etti. Çünkü nazairini dünyevî ef'al ile de gösterdi.

Hem kâh oluyor ki, ef'al-i uhreviyesini öyle bir tarzda zikreder ki; dünyevî nazairlerini ihsas etsin, tâ istib'ad ve inkâra meydan kalmassın. Meselâ: إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ilh... ve إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ilh... ve إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ İşte şu surelerde kıyamet ve haşirdeki inkılabat-ı azîmeyi ve tasarrufat-ı rububiyeti öyle bir tarzda zikreder ki; insan onların nazirelerini dünyada, meselâ güzde, baharda gördüğü için, kalbe dehşet verip akla sığmayan o inkılabatı kolayca kabul eder. Şu üç surenin meal-i icmalisine işaret dahi pek uzun olur. Onun için birtek kelimeyi nümune olarak göstereceğiz. Meselâ: إِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ kelimesi ifade eder ki: Haşirde herkesin bütün a'mali bir sahife içinde yazılı olarak neşrediliyor. Şu mes'ele, kendi kendine çok acıba olduğundan akıl ona yol bulamaz. Fakat surenin işaret ettiği gibi haşr-i baharîde başka noktaların naziresi olduğu gibi, şu neşr-i suhuf naziresi pek zahirdir. Çünkü her meyvedar ağacın, ya çiçekli bir otun da amelleri var, fiilleri var, vazifeleri var, esma-i İlahiyeyi ne şekilde göstererek tesbihat etmiş ise ubudiyetleri var. İşte onun bütün bu amelleri tarih-i hayatlarıyla beraber umum çekirdeklerinde, tohumcuklarında yazılıp başka bir baharda, başka bir zeminde çıkar. Gösterdiği şekil ve suret lisanıyla, gayet fasih bir surette, analarının ve asıllarının a'malini zikrettiği gibi; dal, budak, yaprak, çiçek ve meyveleriyle, sahife-i a'malini neşreder. İşte gözümüzün önünde bu Hakîmane, Hafızane, Müdebbirane, Mürebbiyane, Latifane şu işi yapan odur ki, der: إِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ Başka noktaları buna kıyas eyle, kuvvetin varsa istinbat et. Sana yardım için bunu da söyleyeceğiz. İşte إِذَا السَّمَاءُ كُوِّرَتْ Şu kelâm; "Tekvir"

lafzıyla, yani sarmak ve toplamak manasıyla, parlak bir temsile işaret ettiği gibi, nazirini dahi îma eder.

Birinci: Evet Cenab-ı Hak tarafından adem ve esîr ve sema perdelerini açıp, Güneş gibi, dünyayı ışıklandıran pırlanta-misal bir lâmbayı, hazine-i rahmetinden çıkarıp dünyaya gösterdi. Dünya kapandıktan sonra, o pırlantayı perdelerine sarıp kaldıracak.

İkinci: Veya ziya metanını neşretmek ve zeminin kafasına ziyayı, zulmetle münavebeten sarmakla muvazzaf bir memur olduğunu ve her akşam o memura metanını toplattırıp gizlettiği gibi, kâh olur bir bulut perdesiyle alış-verişini az yapar; kâh olur Ay onun yüzüne karşı perde olur, muamelesini bir derece çeker, metanını ve muamelât defterlerini topladığı gibi, elbette o memur bir vakit o memuriyetten infisal edecektir. Hattâ hiçbir sebab-i azl bulunmazsa, şimdilik küçük fakat büyümeye yüz tutmuş yüzündeki iki leke büyümekle, Güneş yerin başına izn-i İlahî ile sardığı ziyayı, emr-i Rabbanî ile geriye alıp, güneşin başına sarıp, "Haydi yerde işin kalmadı" der. "Cehennem'e git, sana ibadet edip senin gibi bir memur-u müsahharı sadakatsizlikle tahkir edenleri yak." der. **إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ** fermanını lekeli siyah yüzüyle yüzünde okur.

Dokuzuncu Nükte-i Belâgat:Kur'an-ı Hakîm kâh olur cüz'î bazı maksadları zikreder. Sonra o cüz'iyat vasıtasıyla küllî makamlara zihinleri sevk etmek için, o cüz'î maksadı, bir kaide-i külliye hükmünde olan esma-i hüsnâ ile takrir ederek tesbit eder, tahkik edip isbat eder. Meselâ:

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

İşte Kur'an der: "Cenab-ı Hak, Semi'-i Mutlak'tır, herşeyi işitir. Hattâ en cüz'î bir macera olan ve zevcinden teşekki eden bir zevcenin sana karşı mücadelesini Hak ismiyle işitir. Hem rahmetin en latif cilvesine mazhar ve şefkatın en fedakâr bir hakikatına maden olan bir kadının haklı olarak zevcinden davasını ve Cenab-ı Hakk'a şekvasını umûr-u azîme suretinde Rahîm ismiyle ehemmiyetle işitir ve Hak ismiyle ciddiyetle bakar." İşte bu cüz'î maksadı küllîleştirmek için, mahlukatın en cüz'î bir hâdisesini işiten, gören; kâinatın daire-i imkânîsinden hariç bir zât, elbette herşeyi işitir, herşeyi görür bir zât olmak lâzımgelir. Ve kâinata Rab olan, kâinat içinde mazlum küçük mahlukların dertlerini görmek, feryatlarını işitmek gerektir. Dertlerini görmeyen, feryatlarını işitmeyen, "Rab" olamaz. Öyle ise, **إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ**

cümlesiyle iki hakikat-ı azîmeyi tesbit eder.

Hem meselâ:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

İşte Kur'an, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın mi'racının mebdei olan, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya olan seyeranını zikrettikten sonra *سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ* der. *سُبْحَانَ الَّذِي* deki zamir, ya Cenab-ı Hakk'adır veyahut Peygamberdir. Peygambere göre olsa, şöyle oluyor ki: "Bu seyahat-ı cüz'îde, bir seyr-i umumî, bir uruc-u küllî var ki, tâ Sidret-ül Münteha'ya, tâ Kab-ı Kavseyn'e kadar, meratib-i külliye-i esmayede gözüne, kulağına tezahür eden âyât-ı Rabbaniyeyi ve acaib-i san'at-ı İlahiyeyi işitmiş, görmüştür" der. O küçük, cüz'î seyahatı; küllî ve mahşer-i acaib bir seyahatın anahtarı hükmünde gösteriyor. Eğer zamir, Cenab-ı Hakk'a raci' olsa şöyle oluyor ki: "Bir abdimi bir seyahatta huzuruna davet edip bir vazife ile tavzif etmek için Mescid-i Haram'dan mecma-i enbiya olan Mescid-i Aksa'ya gönderip enbiyalarla görüştürüp bütün enbiyaların usûl-ü dinlerine vâris-i mutlak olduğunu gösterdikten sonra, tâ Kab-ı Kavseyn'e kadar mülk ü melekûtunda gezdirdi." İşte çendan o zât bir abddir, bir mi'rac-ı cüz'îde seyahat eder. Fakat bu abdde bütün kâinata taalluk eden bir emanet beraberdir. Hem şu kâinatın rengini değiştirecek bir nur beraberdir. Hem saadet-i ebediyenin kapısını açacak bir anahtar beraber olduğu için, Cenab-ı Hak kendi zâtını bütün eşyayı işitir ve görür sıfatıyla tavsif eder. Tâ o emanet, o nur, o anahtarın cihan-şümül hikmetlerini gösterebilir.

Hem meselâ:

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولَىٰ أَجْنِحَةٍ مَّثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَرِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

İşte şu surede, "Semavat ve arzın Fâtır-ı Zülcelali, semavat ve arzı öyle bir tarzda tezyin edip âsâr-ı kemalini göstermekle hadsiz seyircilerinden Fâtır'ına hadsiz medh ü senalar ettiriyor ve öyle de hadsiz nimetlerle süslendirmiş ki, sema ve zemin bütün nimetlerin ve nimetdîdelerin lisanlarıyla o Fâtır-ı Rahman'ına nihayetsiz hamd ü sitayiş ederler." dedikten sonra, yerin şehirleri ve memleketleri içinde Fâtır'ın verdiği cihazat ve kanatlarıyla seyr ü seyahat eden insanlarla hayvanat ve tuyur gibi; semavî saraylar olan yıldızlar ve ulvî memleketleri olan burclarda gezmek ve tayeran etmek için, o memleketin sekeneleri olan meleklerine kanat veren Zât-ı Zülcelal, elbette herşeye kadir olmak lâzım gelir. Bir sineğe, bir meyveden bir meyveye; bir serçeye, bir ağaçtan bir ağaca uçmak kanadını veren, Zühre'den Müşteri'ye, Müşteri'den Zühal'e uçacak kanatları o veriyor. Hem melaikeler, sekene-i zemin gibi cüz'iyete münhasır değiller, bir mekân-ı muayyen onları kaydedemiyor. Bir

vakitte dört veya daha ziyade yıldızlarda bulunduğuna işaret **مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ** kelimeleriyle tafsil verir. İşte şu hâdise-i cüz'iyeye olan "Melaikeleri kanatlarla teçhiz etmek" tabiriyle, gayet küllî ve umumî bir azamet-i kudretin destgâhına işaret ederek; **إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** fezlekesiyle tahkik edip tesbit eder.

Onuncu Nükte-i Belâgat:Kâh oluyor âyet, insanın isyankârane amellerini zikreder, şedid bir tehdid ile zecreder. Sonra şiddet-i tehdid, ye'se ve ümitsizliğe atmamak için, rahmetine işaret eden bir kısım esma ile hâtime verir, teselli eder. Meselâ:

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَأُتِنَعُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُفُؤُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا * تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

İşte şu âyet der ki: De: Eğer dediğiniz gibi mülkünde şeriki olsaydı, elbette arş-ı rububiyetine el uzatıp müdahale eseri görünecek bir derecede bir intizamsızlık olacaktı. Halbuki yedi tabaka semavattan, tâ hurdebînî zîhayatlara kadar, herbir mahluk küllî olsun cüz'î olsun, küçük olsun büyük olsun, mazhar olduğu bütün isimlerin cilve ve nakışları dilleriyle, o esma-i hüsnanın Müsemma-i Zülcelalini tesbih edip, şerik ve nazirden tenzih ediyorlar. Evet nasılki sema güneşler, yıldızlar denilen nur-efşan kelimatıyla, hikmet ve intizamıyla, onu takdis ediyor, vahdetine şahadet ediyor ve cevvi hava dahi, bulutların ve berk ve ra'd ve katrelerin kelimatıyla onu tesbih ve takdis ve vahdaniyetine şahadet eder. Öyle de zemin, hayvanat ve nebatat ve mevcudat denilen hayattar kelimatıyla Hâlık-ı Zülcelalini tesbih ve tevhid etmekle beraber, herbir ağacı, yaprak ve çiçek ve meyvelerin kelimatıyla yine tesbih edip birliğine şahadet eder. Öyle de en küçük mahluk, en cüz'î bir masnu', küçüklüğü ve cüz'iyetiyle beraber, taşıdığı nakışlar ve keyfiyetler işaretiyle pekçok esma-i külliyyeyi göstermek ile Müsemma-yı Zülcelali tesbih edip vahdaniyetine şahadet eder. İşte bütün kâinat birden, bir lisan ile, müttefikân Hâlık-ı Zülcelalini tesbih edip vahdaniyetine şahadet ederek kendilerine göre muvazzaf oldukları vazife-i ubudiyeti, kemal-i itaatle yerine getirdikleri halde, şu kâinatın hülâsası ve neticesi ve nazdar bir halifesi ve nazenin bir meyvesi olan insan, bütün bunların aksine, zıddına olarak, ettikleri küfür ve şirkin ne kadar çirkin düşüp ne derece cezaya şayeste olduğunu ifade edip bütün bütün ye'se düşürmemek için, hem şunun gibi nihayetsiz bir cinayete, hadsiz çirkin bir isyana Kahhar-ı Zülcelal nasıl meydan verip kâinatı başlarına harab etmediğinin hikmetini göstermek için **إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا** der. O hâtime ile hikmet-i imhali gösterip, bir rica kapısı açık bırakır.

İşte şu on işaret-ı i'caziyeden anla ki, âyetlerin hâtimelerindeki fezlekelerde, çok reşehat-ı hidayetiyle beraber çok lemaat-ı i'caziye vardır ki,

bülegaların en büyük dâhîleri, şu bedi' üslûblara karşı kemal-i hayret ve istihsanlarından parmağını ısırması, dudağını dişlemiş, **إِنْ هُوَ مَا هَذَا كَلَامُ الْبَشَرِ** demiş. **إِلَّا وَخِيَّ يُوحَى** ya, hakkalyakîn olarak iman etmişler. Demek bazı âyette, bütün mezkûr işaretlerle beraber bahsimize girmeyen çok mezaya-yı âheri de tazammun eder ki, o mezayanın icmânda öyle bir nakş-ı i'caz görünür ki, kör dahi görebilir.

İkinci Şu'lenin Üçüncü Nuruşudur ki: Kur'an, başka kelâmlarla kabil-i kıyas olamaz. Çünkü kelâmın tabakaları, ulviyet ve kuvvet ve hüsn-ü cemel cihetinden dört menbaı var. Biri mütekellim, biri muhatab, biri maksad, biri makamdır. Ediblerin, yanlış olarak yalnız makam gösterdikleri gibi değildir. Öyle ise, sözde "Kim söylemiş? Kime söylemiş? Ne için söylemiş? Ne makamda söylemiş?" ise bak. Yalnız söze bakıp durma. Madem kelâm kuvvetini, hüsnünü bu dört menbadan alır. Kur'anın menbaına dikkat edilse, Kur'anın derece-i belâgatı, ulviyet ve hüsnü anlaşılır. Evet madem kelâm, mütekellime bakıyor. Eğer o kelâm emr ve nehy ise, mütekellimin derecesine göre irade ve kudreti de tazammun eder. O vakit söz mukavemet-sûz olur; maddî elektrik gibi tesir eder, kelâmın ulviyet ve kuvveti o nisbette tezayüd eder. Meselâ: **يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ**

أَفْلَعِي yani "Ya arz! Vazifeni bitti suyunu yut. Ya sema! Hacet kalmadı, yağmurunu kes." Meselâ: **فَقَالَ لَهَا وَ لِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ** yani "Ya arz! Ya sema! İster istemez geliniz, hikmet ve kudretime râm olunuz. Ademden çıkıp, vücudda meşhergâh-ı san'atıma geliniz." dedi. Onlar da: "Biz kemal-i itaatle geliyoruz. Bize gösterdiğin her vazifeyi senin kuvvetinle göreceğiz." İşte kuvvet ve iradeyi tazammun eden hakikî ve nafiz şu emirlerin kuvvet ve ulviyetine bak. Sonra insanların **يَا أُسْكِنِي يَا أَرْضُ وَأَنْشِئِي يَا سَمَاءُ وَفُؤِمِي أَيُّهَا الْقِيَامَةُ** gibi suret-i emirde cemadata hezeyanvari muhaveresi, hiç o iki emre kabil-i kıyas olabilir mi? Evet temenniden neş'et eden arzular ve o arzulardan neş'et eden fuzuliyane emirler nerede? Hakikat-ı âmiriyetle muttasıf bir âmirin iş başında hakikat-ı emri nerede? Evet emri nafiz büyük bir âmirin muti' ve büyük bir ordusuna "Arş" emri nerede? Ve şöyle bir emir, âdi bir neferden işitilse; iki emir sureten bir iken, manen bir neferle bir ordu kumandanı kadar farkı var. Meselâ: **إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ**

شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ Hem meselâ: **وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ** Şu iki âyette iki emrin kuvvet ve ulviyetine bak, sonra beşerin emirler nev'indeki kelâmına bak. Acaba yıldız böceğinin Güneş'e nisbeti gibi kalmıyorlar mı? Evet hakikî bir mâlikin iş başındaki bir tasviri ve hakikî bir san'atkârın işlediği vakit san'atına dair verdiği beyanatı ve hakikî bir mün'im'in ihsan başında iken beyan ettiği ihsanatı, yani kavlı ile fiili birleştirmek, kendi fiilini hem göze, hem kulağa tasvir etmek için şöyle dese: "Bakınız! İşte bunu yaptım, böyle yapıyorum. İşte bunu bunun için yaptım. Bu böyle olacak, bunun için işte bunu böyle yapıyorum." Meselâ:

أَقْلَمَ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ * وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ * تَبْصِرَةً وَذِكْرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ * وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ * وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ * رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَوْحَيْنَا بِهِ بَلَدَةً مِثْلًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ

Kur'anın semasında şu Surenin burcunda parlayan yıldız-misal Cennet meyveleri gibi şu tasviratı, şu ef'alleri içindeki intizam-ı belâgatla çok tabaka haşrin delailini zikredip neticesi olan haşri كَذَلِكَ الْخُرُوجُ tabiri ile isbat edip surenin başında haşri inkâr edenleri ilzam etmek nerede? İnsanların fuzuliyane onlarla teması az olan ef'alden bahisleri nerede? Taklid suretinde çiçek resimleri; hakikî, hayatdar çiçeklere nisbeti derecesinde olamaz. Şu أَقْلَمَ يَنْظُرُوا dan tâ كَذَلِكَ الْخُرُوجُ a kadar güzelce meali söylemek çok uzun gider. Yalnız bir işaret edip geçeceğiz. Şöyle ki:

Surenin başında, küffar haşri inkâr ettiklerinden Kur'an onları haşrin kabulüne mecbur etmek için şöylece bast-ı mukaddemat eder. Der: "Ayâ, üstünüzdeki semaya bakmıyor musunuz ki, biz ne keyfiyette, ne kadar muntazam, muhteşem bir surette bina etmişiz. Hem görmüyor musunuz ki; nasıl yıldızlarla, Ay ve Güneş ile tezyin etmişiz, hiçbir kusur ve noksaniyet bırakmamışız. Hem görmüyor musunuz ki, zemini size ne keyfiyette sermişiz, ne kadar hikmetle tefriş etmişiz. O yerde dağları tesbit etmişiz, denizin istilâsından muhafaza etmişiz. Hem görmüyor musunuz, o yerde ne kadar güzel, rengârenk her bir cinsten çift hadrevatı, nebatatı halkettik; yerin her tarafını o güzellerle güzelleştirdik. Hem görmüyor musunuz, ne keyfiyette sema canibinden bereketli bir suyu gönderiyoruz. O su ile bağ ve bostanları, hububatı, yüksek leziz meyveli hurma gibi ağaçları halkedip ibadım rızkı onunla gönderiyorum, yetiştiriyorum. Hem görmüyor musunuz; o su ile ölmüş memleketi ihya ediyorum. Binler dünyevî haşirleri icad ediyorum. Nasıl bu nebatatı, kudretimle bu ölmüş memleketten çıkarıyorum; sizin haşirdeki hurucunuz da böyledir. Kıyamette arz ölüp, siz sağ olarak çıkacaksınız." İşte şu âyetin isbat-ı haşirde gösterdiği cezalet-i beyaniye -ki, binden birisine ancak işaret edebildik- nerede; insanların bir dava için serdettikleri kelimat nerede?

Şu risalenin başından şimdiye kadar tahkik namına bîtarafane muhakeme suretinde, Kur'anın i'cazını muannid bir hasma kabul ettirmek için Kur'anın çok hukukunu gizli bıraktık. O güneşi, mumlar sırasına getirip müvazene ediyorduk. Şimdi tahkik vazifesini îfa edip, parlak bir surette i'cazını isbat etti. Şimdi ise tahkik namına değil, hakikat namına bir-iki söz ile Kur'anın müvazeneye gelmez hakikî makamına işaret edeceğiz:

Evet sair kelâmın Kur'anın âyâtına nisbeti, şişelerdeki görünen yıldızların küçücük akisleriyle yıldızların aynına nisbeti gibidir. Evet herbiri

birer hakikat-ı sabiteyi tasvir eden, gösteren Kur'anın kelimatı nerede? Beşerin fikri ve duygularının âyineciklerinde kelimatıyla tersim ettikleri manalar nerede? Evet envâr-ı hidayeti ilham eden ve Şems ve Kamer'in Hâlık-ı Zülcelalinin kelâmı olan Kur'anın melaike-misal zîhayat kelimatı nerede? Beşerin hevesatını uyandırmak için sehhar nefisleriyle, müzevver incelikleriyle ısıricı kelimatı nerede? Evet ısıricı haşerat ve böceklerin mübarek melaike ve nuranî ruhanîlere nisbeti ne ise; beşerin kelimatı, Kur'anın kelimatına nisbeti odur. Şu hakikatları Yirmibeşinci Söz ile beraber geçen Yirmidört aded Sözler isbat etmiştir. Şu davamız mücerred değil; bürhanı, geçmiş neticedir. Evet herbiri cevahir-i hidayetin birer sade fi ve hakaik-i imaniyenin birer menbaı ve esasat-ı İslâmiyenin birer madeni ve doğrudan doğruya Arş-ür Rahman'dan gelen ve kâinatın fevkünde ve haricinde insana bakıp inen ve ilim ve kudret ve iradeyi tazammun eden ve hitab-ı ezeli olan elfaz-ı Kur'aniye nerede? İnsanın hevaî, hevaperestane, vâhî, hevesperverane elfazı nerede? Evet Kur'an bir şecere-i tûbâ hükmüne geçip şu âlem-i İslâmiyeyi bütün maneviyatıyla, şeair ve kemalâtıyla, desatir ve ahkâmıyla yapraklar suretinde neşredip asfiya ve evliyasını birer çiçek hükmünde o ağacın âb-ı hayatıyla taze, güzel gösterip bütün kemalât ve hakaik-i kevnîye ve İlahiyeyi semere verip meyvelerindeki çok çekirdekleri amelî birer düstur, birer program hükmüne geçip yine meyvedar ağaç hükmünde müteselsil hakaikı gösteren Kur'an nerede? Beşerin malûmumuz olan kelâmı nerede?

أَيْنَ الشَّرِّ مِنَ الشَّرِّ يَا

Bin üçyüzelli senedir Kur'an-ı Hakîm, bütün hakaikını kâinat çarşısında açıp teşhir ettiği halde; herkes, her millet, her memleket onun cevahirinden, hakaikından almıştır ve alıyorlar. Halbuki ne o ülfet, ne o mebzuliyet, ne o mürur-u zaman, ne o büyük tahavvülâtlar; onun kıymetdar hakaikına, onun güzel üslûblarına hâlel verememiş, ihtiyarlatmamış, kurutmamış, kıymetten düşürmemiş, hüsnünü söndürmemiştir. Şu halet tek başıyla bir i'cazdır.

Şimdi biri çıksa Kur'anın getirdiği hakaikten bir kısmına kendi hevesince çocukça bir intizam verse, Kur'anın bazı âyâtına muaraza için nisbet etse, "Kur'ana yakın bir kelâm söyledim" dese, öyle ahmakane bir sözdür ki, meselâ taşları muhtelif cevahirden bir saray-ı muhteşemi yapan ve o taşların vaziyetinde umum sarayın nukuş-u âliyesine bakan mizanlı nakışlar ile tezyin eden bir ustanın san'atıyla; o nukuş-u âliyeden fehmi kasır, o sarayın bütün cevahir ve zînetlerinden bîbehre bir âdi adam, âdi hanelerin bir ustası, o saraya girip o kıymetdar taşlardaki ulvî nakışları bozup çocukça hevesine göre âdi bir hanenin vaziyetine göre bir intizam, bir suret verse ve çocukların nazarına hoş görünecek bazı boncukları taksa, sonra "Bakınız! O sarayın ustasından daha ziyade meharet ve servetim var ve kıymetdar zînetlerim var" dese; divanece bir hezeyan eden bir sahtekârın nisbet-i san'atı gibidir.

ÜÇÜNCÜ ŞU'LE:Üç ziyası var.

BİRİNCİ ZİYA:Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın büyük bir vech-i i'cazı Onüçüncü Söz'de beyan edilmiştir. Kardeşleri olan sair vücuh-u i'caz sırasına girmek için bu makama alınmıştır. İşte Kur'anın herbir âyeti, birer necm-i sâkıb gibi i'caz ve hidayet nurunu neşr ile küfür ve gaflet zulümatını dağıttığını görmek ve zevketmek istersen; kendini Kur'anın nüzulünden evvel olan o asr-ı cahiliyette ve o sahra-yı bedeviyette farzet ki, herşey zulmet-i cehil ve gaflet altında perde-i cümud-u tabiata sarılmış olduğu bir anda birden Kur'anın lisan-ı ulvîsinden

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

gibi âyetleri işit bak: O ölmüş veya yatmış mevcudat-ı âlem سَبَّحَ يُسَبِّحُ sadâsıyla işitenlerin zihninde nasıl diriliyorlar, hüşyar oluyorlar, kıyam edip zikrediyorlar. Hem o karanlık gökyüzünde birer camid ateşpare olan yıldızlar ve yerdeki perişan mahlukat, تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبَّحُ وَالْأَرْضُ sayhasıyla işitenin nazarında nasıl gökyüzü bir ağız; bütün yıldızlar birer kelime-i hikmet-nüma, birer nur-u hakikat-eda ve arz bir kafa ve berr ve bahr birer lisan ve bütün hayvanat ve nebatat birer kelime-i tesbih-feşan suretinde arz-ı dîdar eder. Yoksa bu zamandan tâ o zamana bakmakla, mezkûr zevkin dekaikini göremezsin. Evet o zamandan beri nurunu neşreden ve mürur-u zamanla ulûm-u mütearife hükmüne geçen ve sair neyyirat-ı İslâmiye ile parlayan ve Kur'anın güneşiyle gündüz rengini alan bir vaziyet ile veyahut sathî ve basit bir perde-i ülfet ile baksan; elbette herbir âyetin ne kadar tatlı bir zemzeme-i i'caz içinde ne çeşit zulümatı dağıttığını hakkıyla göremezsin ve birçok enva'-ı i'cazı içinde bu nevi i'cazını zevkedemezsin.

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın en yüksek derece-i i'cazına bakmak istersen, şu temsil dûrbîniyle bak. Şöyle ki:

Gayet büyük ve garib ve gayetle yayılmış acib bir ağaç farzedelim ki, o ağaç geniş bir perde-i gayb altında bir tabaka-i mesturiyet içinde saklanmıştır. Malûmdur ki, bir ağacın insanın âzaları gibi onun dalları, meyveleri, yaprakları, çiçekleri gibi bütün uzuvları arasında bir münasebet, bir tenasüb, bir müvazenet lâzımdır. Herbir cüz'ü, o ağacın mahiyetine göre bir şekil alır, bir suret verilir. İşte hiç görülmeyen -ve hâlâ görünmüyor- o ağaca dair biri çıksa, perde üstünde onun herbir âzasına mukabil bir resim çekse, bir hudud çizse; daldan meyveye, meyveden yaprağa bir tenasüble bir suret tersim etse ve birbirinden nihayet uzak mebdede ve müntehasının ortasında uzuvlarının aynı şekil ve suretini gösterecek muvafık tersimat ile doldursa, elbette şübhe kalmaz ki, o ressam bütün o gaybî ağacı gayb-aşına nazarıyla görür, ihata eder, sonra tasvir eder.

Aynen onun gibi, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan dahi hakikat-ı mümkinata dair -ki o hakikat, dünyanın ibtidasından tut, tâ âhiretin en nihayetine kadar uzanmış ve arştan ferşe, zerreden şemse kadar yayılmış olan şecere-i hilkatın hakikatına dair- beyanat-ı Kur'aniye o kadar tenasübü muhafaza etmiş ve herbir uzva ve meyveye lââyık bir suret vermiştir ki, bütün muhakkikler nihayet-i tahkikinde Kur'anın tasvirine "Mâşâallah, Bârekâllah" deyip, "Tılsım-ı kâinatı ve muamma-yı hilkati keşf ve fetheden yalnız sensin ey Kur'an-ı Kerim!" demişler. **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** temsilde kusur yok. Esmâ ve sıfât-ı İlahiye ve şunun ve ef'al-i Rabbaniyeye, bir şecere-i tûbâ-i nur hükmünde temsil edilmekle; o şecere-i nuraniyenin daire-i azameti ezelden ebede uzanıp gidiyor. Hudud-u kibriyası, gayr-ı mütenahî feza-yı ıtlakta yayılıp ihata ediyor. Hudud-u icraatı

يُحَوِّلُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ * فَالِقُ الْخَيْبِ وَالنَّوَى

hududundan tut, tâ

وَالسَّمَوَاتِ مَطْوِيَّاتٍ بِيَمِينِهِ * خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

hududuna kadar intişar etmiş o hakikat-ı nuraniyeyi bütün dal ve budaklarıyla, gayat ve meyveleriyle o kadar tenasüble birbirine uygun, birbirine lââyık, birbirini kırmayacak, birbirinin hükmünü bozmayacak, birbirinden tevahhuş etmeyecek bir surette o hakaik-i esmâ ve sıfâtı ve şunun ve ef'ali beyan eder ki; bütün ehl-i keşf ve hakikat ve daire-i melekûtta cevelan eden bütün ashab-ı irfan ve hikmet, o beyanat-ı Kur'aniyeye karşı "Sübhanallah" deyip, "Ne kadar doğru, ne kadar mutabık, ne kadar güzel, ne kadar lââyık" diyerek tasdik ediyorlar. Meselâ: Bütün daire-i imkân ve daire-i vücuba bakan, hem o iki şecere-i azîmenin bir tek dalı hükmünde olan imanın erkân-ı sittesi ve o erkânın dal ve budaklarının en ince meyve ve çiçekleri aralarında o kadar bir tenasüb gözetilerek tasvir eder ve o derece bir müvazenet suretinde tarif eder ve o mertebe bir münasebet tarzında izhar eder ki, akl-ı beşer idrakinden âciz ve hüsnüne karşı hayran kalır. Ve o iman dalının budağı hükmünde olan İslâmiyetin erkân-ı hamsesi aralarında ve o erkânın tâ en ince teferruatı, en küçük âdâbı ve en uzak gayatı ve en derin hikemiyatı ve en cüz'î semeratına varıncaya kadar aralarında hüsn-ü tenasüb ve kemal-i münasebet ve tam bir müvazenet muhafaza ettiğine delil ise, o Kur'an-ı câmiin nusus ve vücuhundan ve işaret ve rumuzundan çıkan şeriat-ı kübra-yı İslâmiyenin kemal-i intizamı ve müvazeneti ve hüsn-ü tenasübü ve rasaneti; cerhedilmez bir şahid-i âdil, şübhe getirmez bir bürhan-ı katı'dır. Demek oluyor ki, beyanat-ı Kur'aniye, beşerin ilm-i cüz'îsine, bahusus bir ümmenin ilmüne müstenid olamaz. Belki bir ilm-i muhite istinad ediyor ve cemi' eşyayı birden görebilir, ezel ve ebed ortasında bütün hakaikı bir anda müşahede eder bir zâtın kelâmıdır. Âmennâ...

İKİNCİ ZİYA:Hikmet-i Kur'aniyenin karşısında meydan-ı muarazaya çıkan felsefe-i beşeriyenin, hikmet-i Kur'ana karşı ne derece sukut ettiğini Onikinci Söz'de izah ve temsil ile tasvir ve sair Sözlerde isbat ettiğimizden onlara havale edip şimdilik başka bir cihette küçük bir müvazene ederiz. Şöyle ki:

Felsefe ve hikmet-i insaniye, dünyaya sabit bakar; mevcudatın mahiyetlerinden, hasiyetlerinden tafsilen bahseder. Sâniine karşı vazifelerinden bahsetse de, icmalen bahseder. Âdeta kâinat kitabının yalnız nakış ve huruflarından bahseder, manasına ehemmiyet vermez. Kur'an ise, dünyaya geçici, seyyal, aldatıcı, seyyar, kararsız, inkılabcı olarak bakar. Mevcudatın mahiyetlerinden, surî ve maddî hâsiyetlerinden icmalen bahseder. Fakat Sâni' tarafından tavzif edilen vezaif-i ubudiyetkâranelerinden ve Sâniin isimlerine ne vechile ve nasıl delalet ettikleri ve evamir-i tekviniye-i İlahiyeye karşı inkıyadlarını tafsilen zikreder. İşte felsefe-i beşeriye ile hikmet-i Kur'aniyenin şu tafsil ve icmal hususundaki farklarına bakacağız ki, mahz-ı hak ve ayn-ı hakikat hangisidir göreceğiz. İşte nasıl elimizdeki saat, sureten sabit görünüyor. Fakat içindeki çarkların harekâtıyla, daimî içinde bir zelzele ve âlet ve çarklarının ızdıraqları vardır. Aynen onun gibi; kudret-i İlahiyenin bir saat-ı kübrası olan şu dünya, zahirî sabitliğiyle beraber daimî zelzele ve tegayyürde, fena ve zevalde yuvarlanıyor. Evet dünyaya zaman girdiği için, gece ve gündüz, o saat-ı kübranın saniyelerini sayan iki başlı bir mil hükmündedir. Sene, o saatin dakikalarını sayan bir ibre vaziyetindedir. Asır ise, o saatin saatlerini ta'dad eden bir iğnedir. İşte zaman, dünyayı emvac-ı zeval üstüne atar. Bütün mazi ve istikbali ademe verip, yalnız zaman-ı hazırı vücuda bırakır. Şimdi zamanın dünyaya verdiği şu şekil ile beraber, mekân itibariyle dahi yine dünya zelzeleli, gayr-ı sabit bir saat hükmündedir. Çünkü cevvi hava mekânı çabuk tegayyür ettiğinden, bir halden bir hale sür'aten geçtiğinden bazı günde birkaç defa bulutlar ile dolup boşalmakla, saniye sayan milin suret-i tegayyürü hükmünde bir tegayyür veriyor. Şimdi, dünya hanesinin tabanı olan mekân-ı arz ise, yüzü mevt ve hayatça, nebat ve hayvanca pek çabuk tebeddül ettiğinden dakikaları sayan bir mil hükmünde, dünyanın şu ciheti geçici olduğunu gösterir. Zemin yüzü itibariyle böyle olduğu gibi, batındaki inkılabat ve zelzelelerle ve onların neticesinde cibalin çıkmaları ve hasflar vuku bulması, saatleri sayan bir mil gibi dünyanın şu ciheti ağırca mürur edicidir, gösterir. Dünya hanesinin tavanı olan sema mekânı ise, ecramların harekâtıyla, kuyruklu yıldızların zuhuruyla, küsufat ve husufatın vuku bulmasıyla, yıldızların sukut etmeleri gibi tegayyürat gösterir ki; semavat dahi sabit değil; ihtiyarlığa, harabiyete gidiyor. Onun tegayyüratı, haftalık saatte günleri sayan bir mil gibi çendan ağır ve geç oluyor. Fakat her halde geçici ve zeval ve harabiyete karşı gittiğini gösterir. İşte dünya, dünya cihetiyle şu yedi rükün üzerinde bina edilmiştir. Şu rükünler, daim onu sarsıyor. Fakat şu sarsılan ve hareket eden dünya, Sâniine baktığı vakit, o harekât ve tegayyürat, kalem-i kudretin mektubat-ı Samedaniyeyi yazması için

o kalemin işlemesidir. O tebeddülât-ı ahval ise, esma-i İlahiyenin cilve-i şuuratını ayrı ayrı tavsifat ile gösteren, tazelenen âyineleridir. İşte dünya, dünya itibarıyla hem fenaya gider, hem ölmeğe koşar, hem zelzele içindedir. Hakikatta akarsu gibi rihlet ettiği halde, gaflet ile sureten incimad etmiş, fikr-i tabiatla kesafet ve küduret peyda edip âhirete perde olmuştur. İşte felsefe-i sakime tedkikat-ı felsefe ile ve hikmet-i tabiiye ile ve medeniyet-i sefihenin cazibedar lehviyatıyla, sarhoşane hevesatıyla o dünyanın hem cümdetini ziyade edip gafleti kalınlaştırmış, hem küduretle bulanmasını taz'îf edip Sâniî ve âhireti unutturuyor. Amma Kur'an ise, şu hakikattaki dünyayı, dünya cihetiyle

أَلْفَارِعَةُ مَا الْفَارِعَةُ * إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ * وَ الطَّوْرُ وَ كِتَابٍ مَسْطُورٍ

âyâtıyla pamuk gibi hallaç eder, atar.

أَوَّلَ يُنْظَرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ * أَقَلَمَ يُنْظَرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا * أَوَّلَ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا

gibi beyanatıyla o dünyaya şeffaflık verir ve bulanmasını izale eder.

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ * وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَ هُوَ

gibi nur-efşan neyyiratıyla, camid dünyayı eritir.

ve إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ * إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ * وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ

mevt-âlûd tabirleriyle dünyanın ebediyet-i mevhumesini parça parça eder.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَ مَا يَرْجِعُ فِيهَا وَ هُوَ مَعَكُمْ أَيَّنَ مَا كُنْتُمْ وَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ * وَ قُلِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَ مَا رُبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

Gök gürlmesi gibi sayhalarıyla tabiat fikrini tevlid eden gafleti dağıtır. İşte Kur'anın baştan başa kâinata müteveccih olan âyâtı, şu esasa göre gider. Hakikat-ı dünyayı olduğu gibi açar, gösterir. Çirkin dünyayı, ne kadar çirkin olduğunu göstermekle beşerin yüzünü ondan çevirtir, Sâniî bakan güzel dünyanın güzel yüzünü gösterir. Beşerin gözünü ona diktirir. Hakikî hikmeti ders verir. Kâinat kitabının manalarını talim eder. Hurufat ve nukuşlarına az bakar. Sarhoş felsefe gibi, çirkine âşık olup, manayı unutturup, hurufatın nukuşuyla insanların vaktini malayaniyatta sarfettirmiyor.

ÜÇÜNCÜ ZİYA: İkinci Ziya'da hikmet-i beşeriyenin hikmet-i Kur'aniyeye karşı sukutuna ve hikmet-i Kur'aniyenin i'cazına işaret ettik. Şimdi şu ziyada, Kur'anın şakirdleri olan asfiya ve evliya; ve hükemanın münevver kısmı olan hükema-yı İsrakiyyunun hikmetleriyle Kur'anın hikmetine karşı derecesini gösterip, şu cihette Kur'anın i'cazına muhtasar bir işaret edeceğiz:

İşte Kur'an-ı Hakîm'in ulviyetine en sadık bir delil ve hakkaniyetine en zahir bir bürhan ve i'cazına en kavî bir alâmet şudur ki: Kur'an, bütün aksam-ı tevhidin bütün meratibini, bütün levazımatıyla muhafaza ederek beyan edip müvazenesini bozmamış, muhafaza etmiş. Hem bütün hakaik-i âliye-i İlahiyenin müvazenesini muhafaza etmiş. Hem bütün esma-i hüsnanın iktiza ettikleri ahkâmı cem'etmiş, o ahkâmın tenasübünü muhafaza etmiş. Hem rububiyet ve uluhiyetin şununatını kemal-i müvazene ile cem'etmiştir. İşte şu muhafaza ve müvazene ve cem', bir hâsiyettir. Kat'iyyen beşerin eserinde mevcut değil ve eazım-ı insaniyenin netaic-i efkârında bulunmuyor. Ne, melekûte geçen evliyaların eserinde; ne, umûrun bâtınlarına geçen İsrakiyyunun kitaplarında; ne, âlem-i gayba nüfuz eden ruhanîlerin maarifinde hiç bulunmuyor. Güya bir taksim-ül a'mal hükmünde herbir kısmı hakikatın şecere-i uzmasından yalnız bir-iki dalına yapışıyor. Yalnız onun meyvesiyle, yaprağıyla uğraşıyor. Başkasından ya haberi yok, yahut bakmıyor. Evet hakikat-ı mutlaka, mukayyed enzar ile ihata edilmez. Kur'an gibi bir nazar-ı küllî lâzım ki, ihata etsin. Kur'andan başka çendan Kur'andan da ders alıyorlar, fakat hakikat-ı külliyyenin, cüz'î zihniyle yalnız bir-iki tarafını tamamen görür, onunla meşgul olur, onda hapsolür. Ya ifrat veya tefrit ile hakaikın müvazenesini ihlâl edip tenasübünü izale eder. Şu hakikat, Yirmidördüncü Söz'ün İkinci Dalında acib bir temsil ile izah edilmiştir. Şimdi de başka bir temsil ile şu mes'eleye işaret ederiz. Meselâ:

Bir denizde hesabsız cevherlerin aksamıyla dolu bir definenin bulunduğunu farzedelim. Gavvas dalgıçlar, o definenin cevahirini aramak için dalıyorlar. Gözleri kapalı olduğundan el yordamıyla anlarlar. Bir kısmının eline uzunca bir elmas geçer. O gavvas hükmeder ki; bütün hazine, uzun direk gibi elmastan ibarettir. Arkadaşlarından başka cevahiri işittiği vakit hayal eder ki; o cevherler, bulduğu elmasın tâbileridir, fusus ve nukuşlarıdır. Bir kısmının da kürevî bir yakut eline geçer; başkası, murabba bir kehribar bulur ve hâkeza... Herbiri eliyle gördüğü cevheri, o hazinenin aslı ve mu'zamı itikad edip, işittiklerini o hazinenin zevaid ve teferruatı zanneder. O vakit hakaikın müvazenesi bozulur. Tenasüb de gider. Çok hakikatın rengi değişir. Hakikatın hakikî rengini görmek için tevilâta ve tekellüfata muztar kalır. Hattâ bazan inkâr ve ta'tile kadar giderler. Hükema-yı İsrakiyyunun kitaplarına ve Sünnetin mizanıyla tartmayıp keşfiyat ve meşhudatına itimad eden mutasavvıfın kitaplarına teemmül eden, bu hükmümüzü bilâşübhe tasdik eder. Demek hakaik-i Kur'aniyenin cinsinden ve Kur'anın dersinden aldıkları halde, -çünkü Kur'an değil- böyle nâkıs geliyor. Bahr-i hakaik olan Kur'anın âyetleri dahi, o deniz içindeki definenin bir gavvasıdır. Lâkin onların gözleri açık, defineyi ihata eder. Definede ne var, ne yok görür. O defineyi öyle bir tenasüb ve intizam ve insicamla tavsif eder, beyan eder ki, hakikî hüsn-ü cemali gösterir. Meselâ: Âyet-i

ile gidip orada silsileyi keser. Sonra âb-ı hayat hükmünde olan marifet-i İlahiyeyi ve vücud-u Vâcib-ül Vücut'u isbat ederler. Âyet-i kerime ise, herbirisi birer asâ-yı Musa gibi her yerde suyu çıkarabilir, herşeyden bir pencere açar, Sâni'-i Zülcelali tanıttırır. Kur'anın bahrinden tereşşuh eden Arabî "Katre" risalesinde ve sair Sözlerde şu hakikat fiilen isbat edilmiş ve göstermişiz. İşte hem şu sırdandır ki: Bâtın-ı umûra gidip, Sünnet-i Seniyyeye ittiba etmeyerek, meşhudatına itimad ederek yarı yoldan dönen ve bir cemaatin riyasetine geçip bir fırka teşkil eden fırak-ı dâllenin bütün imamları hakaikın tenasübünü, müvazenesini muhafaza edemediğindendir ki, böyle bid'aya, dalalete düşüp bir cemaat-ı beşeriyeyi yanlış yola sevketmişler. İşte bunların bütün aczleri, âyât-ı Kur'aniyenin i'cazını gösterir.

* * *

Hâtime

Kur'anın lemaat-ı i'cazından iki lem'a-i i'caziye, Ondokuzuncu Söz'ün Ondördüncü Reşhasında geçmiştir ki; bir sebab-i kusur zannedilen tekrarı ve ulûm-u kevnîyede icmali, herbiri birer lem'a-i i'cazın menbaıdır. Hem Kur'anda mu'cizat-ı enbiya yüzünde parlayan bir lem'a-i i'caz-ı Kur'an, Yirminci Söz'ün İkinci Makamında vâzihan gösterilmiştir. Daha bunlar gibi sair Sözlerde ve risale-i arabiyemde çok lemaat-ı i'caziye zikredilip onlara iktifaen yalnız şunu deriz ki:

Bir mu'cize-i Kur'aniye daha şudur ki: Nasıl bütün mu'cizat-ı enbiya, Kur'anın bir nakş-ı i'cazını göstermiştir; öyle de Kur'an bütün mu'cizatıyla bir mu'cize-i Ahmediye (A.S.M.) olur ve bütün mu'cizat-ı Ahmediye (A.S.M.) dahi, Kur'anın bir mu'cizesidir ki, Kur'anın Cenab-ı Hakk'a karşı nisbetini gösterir ve o nisbetin zuhuruyla herbir kelimesi bir mu'cize olur. Çünkü o vakit birtek kelime bir çekirdek gibi bir şecere-i hakaikı manen tazammun edebilir. Hem merkez-i kalb gibi hakikat-ı uzmanın bütün âzasına münasebetdar olabilir. Hem bir ilm-i muhite ve nihayetsiz bir iradeye istinad ettiği için, harufuyla, heyetiyle, vaziyetiyle, mevkiıyla hadsiz eşyaya bakabilir. İşte şu sırdandır ki; ülema-i ilm-i huruf, Kur'anın bir harfinden bir sahife kadar esrar bulduklarını iddia ederler ve davalarını o fennin ehline isbat ediyorlar.

Risalenin başından şuraya kadar bütün şu'leleri, şuaları, lem'aları, nurları, ziyaları nazara toplar; birden bak. Baştaki dava, şimdi kat'î netice olarak, yani

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

i yüksek bir sadâ ile okuyup ilân ediyorlar.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا * رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي * وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي * وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي * يَفْقَهُوا قَوْلِي

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ أَفْضَلَ وَأَجْمَلَ وَأَنْبَلَ وَأَظْهَرَ وَأَطْهَرَ وَأَحْسَنَ وَأَبْرَّ وَأَكْرَمَ وَأَعَزَّ وَأَعْظَمَ وَأَشْرَفَ وَأَعْلَى وَأَرْجَى وَأَبْرَكَ
وَأَلْطَفَ صَلَوَاتِكَ وَأَوْفَى وَأَكْثَرَ وَأَزِيدَ وَأَزْفَى وَأَرْفَعِ وَأَدْوِمَ سَلَامِكَ صَلَاةً وَسَلَامًا وَرَحْمَةً وَرِضْوَانًا وَعَفْوًا وَعُفْرَانًا تُمْتَدُّ وَ
تَزِيدُ بِوَابِلِ سَحَابِ مَوَاهِبِ جُودِكَ وَكَرَمِكَ وَتَنْمُوا وَتَرْكُوا بِنَقَائِسِ شَرَائِفِ لَطَائِفِ جُودِكَ وَمِنْكَ أَرْزِيئَةً بِأَرْزِيئَتِكَ لَا تَزُولُ أَبَدِيَّةً
بِأَبَدِيَّتِكَ لَا تَحُولُ عَلَى عَبْدِكَ وَحَبِيبِكَ وَرَسُولِكَ مُحَمَّدٍ خَيْرِ خَلْقِكَ النُّورِ الْبَاهِرِ اللَّامِعِ وَالْبُرْهَانِ الظَّاهِرِ الْقَاطِعِ وَالْبَحْرِ الدَّاخِرِ
وَالنُّورِ الْعَامِرِ وَالْجَمَالِ الرَّاهِرِ وَالْجَلَالِ الْقَاهِرِ وَالْكَمَالِ الْقَاخِرِ صَلَاتِكَ الَّتِي صَلَّيْتَ بِعَظَمَةِ ذَاتِكَ عَلَيْهِ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ
كَذَلِكَ صَلَاةً تَعْفُرُ بِهَا ذُنُوبَنَا وَ تَشْرَحُ بِهَا صُدُورَنَا وَ تُطَهِّرُ بِهَا قُلُوبَنَا وَ تُرَوِّحُ بِهَا أَرْوَاحَنَا وَ تُقَدِّسُ بِهَا أَسْرَارَنَا وَ تُنَزِّهُ بِهَا حَوَاطِرَنَا وَ
أَفْكَارَنَا وَ تُصَفِّي بِهَا كُدُورَاتِ مَا فِي أَسْرَارِنَا وَ تَشْفِي بِهَا أَمْرَاضَنَا وَ تَفْتَحُ بِهَا أَفْقَالَ قُلُوبِنَا

رَبَّنَا لَا تُرْغِ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

وَ آخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * آمِينَ آمِينَ آمِينَ

BİRİNCİ ZEYL

[Makam İtibariyle Yirmibeşinci Söz'e İlhak Edilen Zeyillerden, Yedinci Şua'nın Birinci Makamının Onyedinci Mertebesidir.]

Bu dünyada hayatın gayesi ve hayatın hayatı iman olduğunu bilen bu yorulmaz ve tok olmaz dünya seyyahı ve kâinattan Rabbini soran yolcu, kendi kalbine dedi ki: "Aradığımız zâtın sözü ve kelâmı denilen bu dünyada en meşhur ve en parlak ve en hâkim ve ona teslim olmayan herkese, her asırda meydan okuyan Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan namındaki kitaba müracaat edip, o ne diyor, bilelim. Fakat en evvel bu kitab, bizim Hâlıkımızın kitabı olduğunu isbat etmek lâzımdır, diye taharriye başladı. Bu seyyah bu zamanda bulunduğu münasebetiyle en evvel manevî i'caz-ı Kur'anînin lem'aları olan Risale-i Nur'a baktı ve onun yüzotuz risaleleri, âyât-ı Furkaniyenin nükteleri ve ışıkları ve esaslı tefsirleri olduğunu gördü. Ve Risale-i Nur, bu kadar muannid ve mülhid bir asırda her tarafa hakaik-i Kur'aniyeyi mücahidane neşrettiği halde, karşısına kimse çıkamadığından isbat eder ki, onun ustası ve menbaı ve mercii ve güneşi olan Kur'an semavîdir, beşer kelâmı değildir. Hattâ Risale-i Nur'un yüzer hüccetlerinden birtek hüccet-i Kur'aniyesi olan Yirmibeşinci Söz ile Ondokuzuncu Mektub'un âhiri, Kur'anın kırk vecihle mu'cize olduğunu öyle isbat etmiş ki; kim görmüşse değil tenkid ve itiraz etmek, belki isbatlarına hayran olmuş, takdir ederek çok sena etmiş. Kur'anın vech-i i'cazını ve Hak kelâmullah olduğunu isbat etmek cihetini Risale-i Nur'a havale ederek, yalnız kısa bir işaretle büyüklüğünü gösteren birkaç noktaya dikkat etti.

Birinci Nokta: Nasılki Kur'an bütün mu'cizatıyla ve hakkaniyetine delil olan bütün hakaikıyla, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın bir mu'cizesidir. Öyle de Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm da, bütün mu'cizatıyla ve delail-i nübüvvetiyle ve kemalât-ı ilmiyesiyle Kur'anın bir mu'cizesidir ve Kur'an kelâmullah olduğuna bir hüccet-i katıasıdır.

İkinci Nokta: Kur'an, bu dünyada öyle nuranî ve saadetli ve hakikatlı bir surette bir tebdil-i hayat-ı içtimaiye ile beraber, insanların hem nefislerinde, hem kalblerinde, hem ruhlarında, hem akıllarında, hem hayat-ı şahsiyelerinde, hem hayat-ı içtimaiyelerinde, hem hayat-ı siyasiyelerinde öyle bir inkılab yapmış ve idame etmiş ve idare etmiş ki, ondört asır müddetinde her dakikada altıbin altıyüz altmışaltı âyetleri, kemal-i ihtiramla hiç olmazsa yüz milyondan ziyade insanların dilleriyle okunuyor ve insanları terbiye ve nefislerini tezkiye ve kalblerini tasfiye ediyor; ruhlara inkişaf ve terakki ve akıllara istikamet ve nur ve hayata hayat ve saadet veriyor. Elbette böyle bir kitabın misli yoktur, hârikadır, fevkalâdedir, mu'cizedir.

Üçüncü Nokta: Kur'an, o asırdan tâ şimdiye kadar öyle bir belâgat göstermiş ki, Kâ'be'nin duvarında altunla yazılan en meşhur ediblerin "Muallakat-ı Seb'a" namıyla şöhret-şiar kasidelerini o dereceye indirdi ki, Lebid'in kızı babasının kasidesini Kâ'be'den indirirken demiş: "Âyâta karşı bunun kıymeti kalmadı." Hem bedevi bir edib **فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ** âyeti okunurken işittiği vakit secdeye kapanmış. Ona dediler: "Sen müslüman mı oldun?" Dedi: "Yok, ben bu âyetin belâgatına secde ettim."

Hem ilm-i belâgatın dâhîlerinden Abdülkahir-i Cürcanî ve Sekkakî ve Zemahşerî gibi binler dâhî imamlar ve mütefennin edibler icma' ve ittifakla karar vermişler ki: "Kur'anın belâgatı, tâkat-ı beşerin fevkindedir, yetişilmez."

Hem o zamandan beri mütemadiyen meydan-ı muarazaya davet edip, mağrur ve enaniyetli ediblerin ve beliglerin damarlarına dokundurup; gururlarını kırarak bir tarzda der: "Ya birtek surenin mislini getiriniz veyahut dünyada ve âhirette helâket ve zilleti kabul ediniz." diye ilân ettiği halde o asrın muannid beligleri birtek surenin mislini getirmekle kısa bir yol olan muarazayı bırakıp, uzun olan ve can ve mallarını tehlikeye atan muharebe yolunu ihtiyar etmeleri isbat eder ki, o kısa yolda gitmek mümkün değildir. Hem Kur'anın dostları, Kur'ana benzemek ve taklid etmek şevkiyle ve düşmanları dahi Kur'ana mukabele ve tenkid etmek şevkiyle o vakitten beri yazdıkları ve yazılan ve telahuk-u efkâr ile terakki eden milyonlar Arabî kitablar ortada geziyor. Hiçbirisi ona yetişemediğini, hattâ en âmî adam dahi dinlese, elbette diyecek: Bu Kur'an, bunlara benzemez ve onların mertebesinde değil. Ya onların altında veya umurunun fevkinde olacak. Umurunun altında olduğunu dünyada hiçbir

ferd, hiçbir kâfir, hattâ hiçbir ahmak diyemez. Demek mertebe-i belâgatı umumun fevkindedir. Hattâ bir adam **سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** âyetini okudu. Dedi: "Bunun hârika telakki edilen belâgatını göremiyorum." Ona denildi: "Sen dahi bu seyyah gibi o zamana git, orada dinle." O da kendini Kur'andan evvel orada tahayyül ederken gördü ki: Mevcudat-ı âlem perişan, karanlıklı camid ve şuursuz ve vazifesiz olarak halî, hadsiz, hududsuz bir fezada; kararsız, fâni bir dünyada bulunuyorlar. Birden Kur'anın lisanından bu âyeti dinlerken gördü: Bu âyet, kâinat üstünde, dünyanın yüzünde öyle bir perde açtı, ışıklandırdı ki; bu ezelî nutuk ve sermedi ferman, asırlar sıralarında dizilen zîşuurlara ders verip gösteriyor ki, bu kâinat bir câmi-i kebir hükmünde başta semavat ve arz olarak umum mahlukat hayatdarane zikir ve tesbihte ve vazifeler başında cûş u huruşla mes'udane ve memnunane bir vaziyette bulunuyor diye müşahede etti ve bu âyetin derece-i belâgatını zevkederek sair âyetleri buna kıyasla Kur'anın zezeme-i belâgatı arzın nısfını ve nev'-i beşerin humsunu istila ederek haşmet-i saltanatı kemal-i ihtiramla ondört asır bilâ-fasıla idame ettiğinin binler hikmetlerinden bir hikmetini anladı.

Dördüncü Nokta: Kur'an öyle hakikatlı bir halâvet göstermiş ki, en tatlı birşeyden dahi usandıran çok tekrar, Kur'anı tilavet edenler için değil usandırmak, belki kalbi çürümemiş ve zevki bozulmamış adamlara tekrar-ı tilaveti halâvetini ziyadeleştirdiği, eski zamandan beri herkesçe müsellemler olup darb-ı mesel hükmüne geçmiş. Hem öyle bir tazelik ve gençlik ve şebabet ve garabet göstermiş ki, ondört asır yaşadığı ve herkesin eline kolayca girdiği halde, şimdi nâzil olmuş gibi tazeliğini muhafaza ediyor. Her asır, kendine hitab ediyor gibi bir gençlikte görmüş. Her taife-i ilmiye ondan her vakit istifade etmek için kesretle ve mebzuliyetle yanlarında bulundurdıkları ve üslûb-u ifadesine ittiba ve iktida ettikleri halde o üslûbundaki ve tarz-ı beyanındaki garabetini aynen muhafaza ediyor.

Beşinci Nokta: Kur'anın bir cenahı mazide, bir cenahı müstakbelde, kökü ve bir kanadı eski peygamberlerin ittifaklı hakikatları olduğu ve bu onları tasdik ve teyid ettiği ve onlar dahi tevafukun lisan-ı haliyle bunu tasdik ettikleri gibi; öyle de evliya ve asfiya gibi ondan hayat alan semereleri, hayattar tekemmülleriyle, şecere-i mübarekelerinin hayatdar, feyizdar ve hakikat-medar olduğuna delalet eden ve ikinci kanadının himayesi altında yetişen ve yaşayan velayetin bütün hak tarikatları ve İslâmiyetin bütün hakikatlı ilimleri, Kur'anın ayn-ı hak ve mecma-i hakaik ve câmiyyette misilsiz bir hârika olduğuna şahadet eder.

Altıncı Nokta: Kur'anın altı ciheti nuranidir, sıdk ve hakkaniyetini gösterir. Evet, altında hüccet ve bürhan direkleri, üstünde sikke-i i'caz lem'aları, önünde ve hedefinde saadet-i dâreyn hediyeleri ve arkasında nokta-i istinadî vahy-i semavî hakikatları, sağında hadsiz ukûl-ü müstakimenin delilleri ile

tasdikleri, solunda selim kalblerin ve temiz vicdanların ciddî itminanları ve samimî incizabları ve teslimleri; Kur'anın fevkalâde, hârika, metin, hücum edilmez bir kal'a-i semaviye-i arziye olduğunu isbat ettikleri gibi; altı makamdan dahi onun ayn-ı hak ve sadık olduğunu ve beşerin kelâmı olmadığını ve yanlış bulunmadığını imza eden, başta bu kâinata daima güzelliği izhar, iyiliği ve doğruluğu himaye ve sahtekârları ve müfterileri imha ve izale etmek âdetini bir düstur-u faaliyet ittihaz eden bu kâinatın mutasarrıfı, o Kur'ana âlemde en makbul, en yüksek, en hâkimane bir makam-ı hürmet ve bir merteb-i muvaffakiyet vermesiyle onu tasdik ve imza ettiği gibi, İslâmiyetin menbaı ve Kur'anın bir tercümanı olan zâtın (A.S.M.) herkesten ziyade ona itikad ve ihtiramı ve nüzulü zamanında uyku gibi bir vaziyet-i naimanede bulunması ve sair kelâmları ona yetişmemesi ve bir derece benzememesi ve ümmiyetiyle beraber gitmiş ve gelecek hakikî hâdisat-ı kevnîyeyi, gaybiyane Kur'an ile tereddüdsüz ve itminan ile beyan etmesi ve çok dikkatli gözlerin nazarı altında hiçbir hile, hiçbir yanlış vaziyeti görülmeyen o tercüman, bütün kuvvetiyle Kur'anın herbir hükmünü öyle iman ve tasdik edip hiçbir şey onu sarsmaması dahi Kur'anın semavî, hakkaniyetli ve kendi Hâlık-ı Rahîminin mübarek kelâmı olduğunu imza ediyor.

Hem nev'-i insanın humsu, belki kısım-ı a'zamı, göz önündeki o Kur'ana müncezibane ve dindarane irtibatı ve hakikatperestane ve müştakane kulak vermesi ve çok emarelerin ve vakıaların ve keşfiyatın şehadetiyle, cin ve melek ve ruhanîler dahi, tilaveti vaktinde pervane gibi etrafında hakperestane toplanmaları, Kur'anın kâinatça makbuliyetine ve en yüksek bir makamda bulunduğu bir imzadır.

Hem nev'-i beşerin umum tabakaları, en gabi ve âmîden tut, tâ en zeki ve âlime kadar herbirisi, Kur'anın dersinden tam hisse almaları ve en derin hakikatları fehmetsmeleri ve yüzer fen ve ulûm-u İslâmiyenin ve bilhassa şariat-ı kübranın büyük müçtehidleri ve Usûl-üd Din ve İlm-i Kelâm'ın dâhî muhakkikleri gibi her taife kendi ilmine ait bütün hacatını ve cevaplarını Kur'andan istihraç etmeleri, Kur'anın menba-ı hak ve maden-i hakikat olduğuna bir imzadır.

Hem edebiyatça en ileri bulunan Arab edibleri, (şimdiye kadar müslüman olmayanlar) muarazaya pekçok muhtaç oldukları halde, Kur'anın i'cazından yedi büyük vechi varken, yalnız birtek vechi olan belâgatının (tek bir suresinin) mislini getirmekten istinkâfları ve şimdiye kadar gelen ve muaraza ile şöhret kazanmak isteyen meşhur beliglerin ve dâhî âlimlerin onun hiçbir vech-i i'cazına karşı çıkamamaları ve âcizane sükût etmeleri; Kur'an mu'cize ve tâkat-ı beşerin fevkinde olduğuna bir imzadır. Evet, bir kelâm "Kimden gelmiş ve kime gelmiş ve ne için?" denilmesiyle kıymeti ve ulviyeti ve belâgatı tezahür etmesi noktasından Kur'anın misli olamaz ve ona yetişilemez. Çünkü Kur'an, bütün

âlemlerin Rabbi ve bütün kâinatın Hâlıkının hitabı ve konuşması ve hiçbir cihette taklidi ve tasannuu ihsas edecek hiçbir emare bulunmayan bir mükâlemesi ve bütün insanların belki bütün mahlukatın namına meb'us ve nev'-i beşerin en meşhur ve namdar muhatabı bulunan ve o muhatabın kuvvet ve vüs'at-i imanı, koca İslâmiyeti tereşşuh edip sahibini Kab-ı Kavseyn makamına çıkararak muhatab-ı Samedaniyeye mazhariyetle nüzul eden ve saadet-i dâreyne dair ve hilkat-i kâinatın neticelerine ve ondaki Rabbanî maksadlara ait mesaili ve o muhatabın bütün hakaik-i İslâmiyeyi taşıyan en yüksek ve en geniş olan imanını beyan ve izah eden ve koca kâinatı bir harita, bir saat, bir hane gibi her tarafını gösterip çevirip, onları yapan san'atkârı tavrıyla ifade ve talim eden Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın elbette mislini getirmek mümkün değildir ve derece-i i'cazına yetişilmez.

Hem Kur'anı tefsir eden ve bir kısmı otuz-kırk hattâ yetmiş cild olarak birer tefsir yazan yüksek zekâlî müdakkik binler mütefennin ülemanın, senedleri ve delilleriyle beyan ettikleri Kur'andaki hadsiz meziyetleri ve nükteleri ve hâsiyetleri ve sırları ve âlî manaları ve umûr-u gaybiyenin her nev'inden kesretli gaybî ihbarları izhar ve isbat etmeleri ve bilhassa Risale-i Nur'un yüzotuz kitabı, herbiri Kur'anın bir meziyetini, bir nüktesini kat'î bürhanlarla isbat etmesi ve bilhassa Mu'cizat-ı Kur'aniye Risalesi; şimendifer ve tayyare gibi medeniyetin hârikalarından çok şeyleri Kur'andan istihrac eden Yirminci Söz'ün İkinci Makamı ve Risale-i Nur'a ve elektriğe işaret eden âyetlerin işaretini bildiren İşarat-ı Kur'aniye namındaki Birinci Şua ve huruf-u Kur'aniye ne kadar muntazam ve esrarlı ve manalı olduğunu gösteren Rumuzat-ı Semaniye namındaki sekiz küçük risaleler ve Sure-i Feth'in âhirki âyeti beş vecihle ihbar-ı gaybî cihetinde mu'cizeliğini isbat eden küçücük bir risale gibi Risale-i Nur'un herbir cüz'ü, Kur'anın bir hakikatını, bir nurunu izhar etmesi; Kur'anın misli olmadığına ve mu'cize ve hârika olduğuna ve bu âlem-i şhadette âlem-i gaybın lisanı ve bir Allâm-ül Guyub'un kelâmı bulunduğu bir imzadır.

İşte altı noktada ve altı cihette ve altı makamda işaret edilen, Kur'anın mezkûr meziyetleri ve hâsiyetleri içindir ki, haşmetli hâkimiyet-i nuraniyesi ve azametli saltanat-ı kudsiyesi, asırların yüzlerini ışıktandırarak zemin yüzünü dahi bin üçyüz sene tenvir ederek kemal-i ihtiram ile devam etmesi, hem o hâsiyetleri içindir ki, Kur'anın herbir harfi, hiç olmazsa on sevabı, on haseneyi ve on meyve-i bâki vermesi, hattâ bir kısım âyâtın ve surelerin herbir harfi, yüz ve bin ve daha ziyade meyve vermesi ve mübarek vakitlerde herbir harfin nuru ve sevabı ve kıymeti ondan yüzlere çıkması gibi kudsî imtiyazları kazanmış, diye dünya seyyahı anladı ve kalbine dedi: "İşte böyle her cihetle mu'cizatlı bu Kur'an, surelerinin icmayla ve âyâtının ittifakıyla ve esrar ve envârının tevafukuyla ve semerat ve âsârının tetabukuyla birtek Vâcib-ül Vücut'un vücuduna ve vahdetine ve sıfâtına ve esmasına deliller ile isbat suretinde öyle

şehadet etmiş ki; bütün ehl-i imanın hadsiz şehadetleri, onun şehadetinden tereşsuh etmişler."

İşte bu yolcunun Kur'andan aldığı ders-i tevhid ve imana kısa bir işaret olarak, Birinci Makamın Onyedinci Mertebesinde böyle:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَىٰ وَجُوبِ وَجُودِهِ فِي وَحْدِيَّةِ الْقُرْآنِ الْمُعْجِزِ الْبَيَانِ الْمَقْبُولِ الْمَرْغُوبِ لِاجْتِنَاسِ الْمَلَكِ وَالْإِنْسِ وَالْجَانِّ الْمَقْرُوءِ كُلِّ آيَاتِهِ فِي كُلِّ دَقِيقَةٍ بِكَمَالِ الْإِحْتِرَامِ بِالْحِسَّةِ مَاتِ مَلِيُونٍ مِنْ نَوْعِ الْإِنْسَانِ الدَّائِمِ سَلْطَنَتُهُ الْقُدْسِيَّةُ عَلَىٰ أَقْطَارِ الْأَرْضِ وَالْأَكْوَانِ وَعَلَىٰ وَجْهِهِ الْأَعْصَارِ وَالزَّمَانِ وَالْجَارِي حَاكِمِيَّتُهُ الْمَعْنَوِيَّةُ النَّوْرَانِيَّةُ عَلَىٰ نَصْفِ الْأَرْضِ وَخُمْسِ الْبَشَرِ فِي أَرْبَعَةِ عَشَرَ عَصْرٍ بِكَمَالِ الْإِحْتِشَامِ وَكَذَا شَهَدَ وَبَرَهَنَ بِإِجْمَاعِ سُورَةِ الْقُدْسِيَّةِ السَّمَاوِيَّةِ وَبِاتِّفَاقِ آيَاتِهِ النَّوْرَانِيَّةِ الْإِلَهِيَّةِ وَبِتَوَافُقِ أَسْرَارِهِ وَأَنْوَارِهِ وَبِطَبَاقِ حَقَائِقِهِ وَتَمَرَاتِهِ وَأَثَارِهِ بِالْمُشَاهَدَةِ وَالْعَيْنِ

denilmiştir.

* * *

Onbirinci Şua Olan Meyve Risalesi'nin Onuncu Mes'alesi:

EMİRDAĞI ÇİÇEĞİ

[Kur'anda Olan Tekrarata Gelen İtiraza Karşı Gayet Kuvvetli Bir Cevabdır.]

Aziz Sıddık Kardeşlerim,

Gerçi bu mes'ele, perişan vaziyetimden müşevveş ve letafetsiz olmuş. Fakat o müşevveş ibare altında çok kıymetli bir nevi i'cazı kat'î bildim. Maatteessüf ifadeye muktedir olamadım. Her ne kadar ibaresi sönük olsa da, Kur'ana ait olmak cihetiyle hem ibadet-i tefekkürîye, hem kudsî, yüksek, parlak bir cevherin sadefidir. Yırtık libasına değil, elindeki elmasa bakılsın. Hem bunu gayet hasta ve perişan ve gıdasız, bir-iki gün Ramazanda, mecburiyetle gayet mücmel ve kısa ve bir cümlede pek çok hakikatleri ve müteaddid hüccetleri dercederek yazdım. Kusura bakılmasın.(Haşiye)

Aziz sıddık kardeşlerim; Ramazan-ı Şerifte Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ı okurken Risale-i Nur'a işaretleri Birinci Şua'da beyan olunan otuzüç âyetten hangisi gelse bakıyorum ki, o âyetin sahifesi ve yaprağı ve kıssası dahi Risale-i Nur'a ve şakirdlerine kıssadan hisse almak noktasında bir derece bakıyor. Hususan Sure-i Nur'dan âyât-ün nur, on parmakla Risale-i Nur'a baktığı gibi, arkasındaki âyât-ı zulümat dahi muarızlarına tam bakıyor ve ziyade hisse veriyor. Âdeta o makam, cüz'iyetten çıkıp külliyet kesbeder ve bu asırda o külliyetin tam bir ferdi Risale-i Nur ve şakirdleridir diye hissettim. Evet

Kur'anın hitabı evvela Mütetekellim-i Ezelî'nin rububiyet-i âmmesinin geniş makamından, hem nev-i beşer belki kâinat namına muhatab olan zâtın geniş makamından, hem umum nev-i beşer ve benî-âdemin bütün asırlarda irşadlarının gayet

(Haşiyeye): Denizli hapsinin meyvesine Onuncu Mes'ele olarak Emirdağı'nın ve bu Ramazan-ı Şerifin nurlu bir küçük çiçeğidir. Tekrarat-ı Kur'anıyenin bir hikmetini beyanla, ehl-i dalaletin üfunetli ve zehirli evhamlarını izale eder.

vüs'atli makamından, hem dünya ve âhiretin, arz ve semavatın ve ezel ve ebedin ve Hâlık-ı Kâinat'ın rububiyetine ve bütün mahlukatın tedbirine dair kavanin-i İlahiyenin gayet yüksek ihatalı beyanatının makamından aldığı vüs'at ve ulviyet ve ihata cihetiyle o hitab, öyle bir yüksek i'cazı ve şümulü gösterir ki; ders-i Kur'anın muhatablarından en kesretli taife olan tabaka-i avamın basit fehimlerini okşayan zahirî ve basit mertebesi dahi, en ulvî tabakayı da tam hissedar eder. Güya kıssadan yalnız bir hisse ve bir hikâye-i tarihiyeden bir ibret değil, belki bir küllî düsturun efradı olarak her asra ve her tabakaya hitab ederek taze nâzil oluyor ve bilhassa çok tekrar ile **الظَّالِمِينَ الظَّالِمِينَ** deyip tehditleri ve zulümlerinin cezası olan musibet-i semaviye ve arziyeyi şiddetle beyanı, bu asrın emsalsiz zulümlerine Kavm-i Âd ve Semud ve Firavun'un başlarına gelen azablarla baktırıyor ve mazlum ehl-i imana İbrahim (A.S.), Musa (A.S.) gibi enbiyanın necatlarıyla teselli veriyor.

Evet nazar-ı gaflet ve dalalette, vahşetli ve dehşetli bir ademistan ve elîm ve mahvolmuş bir mezaristan olan bütün geçmiş zaman ve ölmüş karlar ve asırlar; canlı birer sahife-i ibret ve baştan başa ruhlu, hayatdar bir acib âlem ve mevcut ve bizimle münasebettar bir memleket-i Rabbaniye suretinde sinema perdeleri gibi, kâh bizi o zamanlara, kâh o zamanları yanımıza getirerek her asra ve her tabakaya gösterip yüksek bir i'caz ile dersini veren Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan aynı i'caz ile, nazar-ı dalalette camid, perişan, ölü, hadsiz bir vahşetgâh olan ve firak ve zevalde yuvarlanan bu kâinatı bir kitab-ı Samedanî, bir şehir-i Rahmanî, bir meşher-i sun'-i Rabbanî olarak o camidatı canlandırarak birer vazifedar suretinde birbiriyle konuşurup ve birbirinin imdadına koşurup nev'-i beşere ve cin ve meleğe hakikî ve nurlu ve zevkli hikmet dersleri veren bu Kur'an-ı Azîmüşşan, elbette her harfînde on ve bazan yüz ve bazan bin ve binler sevab bulunması ve bütün cin ve ins toplansa onun mislini getirememesi ve bütün benî-âdemle ve kâinatla tam yerinde konuşması ve her zaman milyonlar hâfızların kalblerinde zevk ile yazılması ve çok tekrarlar ve kesretli tekrarlarıyla usandırmaması ve çok iltibas yerleri ve cümleleri ile beraber çocukların nazik

ve basit kafalarında mükemmel yerleşmesi ve hastaların ve az sözden müteessir olan ve sekeratta olanların kulağında mâ-i zemzem misillü hoş gelmesi gibi kudsî imtiyazları kazanır ve iki cihanın saadetlerini kendi şakirdlerine kazandırır. Ve tercümanın ümmiyet mertebesini tam riayet etmek sırrıyla hiçbir tekellüf ve hiçbir tasannu ve hiçbir gösterişe meydan vermeden selaset-i fitriyesini ve doğrudan doğruya semadan gelmesini ve en kesretli olan tabakat-ı avamın basit fehimlerini tenezzülât-ı kelâmiye ile okşamak hikmetiyle, en ziyade sema ve arz gibi en zahir ve bedihî sahifelerini açıp o âdiyat altındaki hârikulâde mu'cizat-ı kudretini ve manidar sutûr-u hikmetini ders vermekle lütf-u irşadda güzel bir i'caz gösterir.

Tekrarı iktiza eden dua ve davet, zikir ve tevhid kitabı dahi olduğunu bildirmek sırrıyla güzel, tatlı tekrarıyla birtek cümlede ve birtek kıssada ayrı ayrı çok manaları, ayrı ayrı muhatab tabakalarına tefhim etmekte ve cüz'î ve âdi bir hâdisede en cüz'î ve ehemmiyetsiz şeyler dahi nazar-ı merhametinde ve daire-i tedbir ve iradesinde bulunmasını bildirmek sırrıyla tesis-i İslâmiyette ve tedvin-i Şeriatıta sahabelerin cüz'î hâdiselerini dahi nazar-ı ehemmiyete almasında; hem küllî düsturların bulunması, hem umumî olan İslâmiyetin ve Şeriatın tesisinde o cüz'î hâdiseler, çekirdekler hükmünde çok ehemmiyetli meyveleri verdikleri cihetinde de bir nevi i'cazını gösterir.

Evet ihtiyacın tekerrürüyle, tekrarın lüzumu haysiyetiyle, yirmi sene zarfında pek çok mükerrer suallere cevab olarak ayrı ayrı çok tabakalara ders veren ve koca kâinatı parça parça edip kıyamette şeklini değiştirerek dünyayı kaldırıp onun yerine azametli âhireti kuracak ve zerrattan yıldızlara kadar bütün cüz'iyat ve külliyyatı tek bir zâtın elinde ve tasarrufunda bulunduğunu isbat edecek ve kâinatı ve arzı ve semavatı ve anasını kızdıran ve hiddete getiren nev'-i beşerin zulümlerine, kâinatın netice-i hilkatı hesabına gazab-ı İlahî ve hiddet-i Rabbaniyeyi gösterecek hadsiz ve nihayetsiz ve dehşetli ve geniş bir inkılabın tesisinde binler netice kuvvetinde bazı cümleleri ve hadsiz delillerin neticesi olan bir kısım âyetleri tekrar etmek; değil bir kusur, belki gayet kuvvetli bir i'caz ve gayet yüksek bir belâgat ve mukteza-yı hale gayet mutabık bir cezalettir, bir fesahattır.

Meselâ: Birtek âyet olup yüzondört defa tekrar edilen بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ cümlesi, Risale-i Nur'un Ondördüncü Lem'asında beyan edildiği gibi; arşı fers ile bağlayan ve kâinatı ışıklandıran ve her dakika herkes ona muhtaç olan öyle bir hakikattir ki, milyonlar defa tekrar edilse yine ihtiyaç vardır. Değil yalnız ekmek gibi her gün, belki hava ve ziya gibi her dakika ona ihtiyaç ve iştihak vardır. Hem meselâ: Sure-i طٰسَمٍ de sekiz defa tekrar edilen şu اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْعَزِیْزُ الرَّحِیْمُ âyeti, o surede hikâye edilen peygamberlerin necatlarını ve kavimlerinin azablarını, kâinatın netice-i hilkatı hesabına ve rububiyet-i âmmenin namına o

binler hakikat kuvvetinde olan âyeti tekrar ederek; izzet-i Rabbaniye, o zalim kavimlerin azabını ve rahîmiyet-i İlahiye dahi enbiyanın necatlarını iktiza ettiğini ders vermek için binler defa tekrar olsa yine ihtiyaç ve iştiyak var ve îcazlı ve i'cazlı bir ulvî belâgattır. Hem meselâ: Sure-i Rahman'da tekrar edilen **فَبِأَيِّ آيَةٍ رَّبِّكُمْ تُكذَّبَانِ** âyeti ile Sure-i Mürselât'ta **وَيَلِّ يَوْمئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ** âyeti, cin ve nev'-i beşere, kâinatı kızdıran ve arz ve semavatı hiddete getiren ve hilkat-i âlemin neticelerini bozan ve haşmet-i saltanat-ı İlahiye karşı inkâr ve istihfafla mukabele eden, küfür ve küfranlarını ve zulümlerini ve bütün mahlukatın hukuklarına tecavüzlerini asırlara ve arza ve semavata tehdidkârane haykıran bu iki âyet, böyle binler hakikatlarla alâkadar ve binler mes'ele kuvvetinde olan bir ders-i umumîde binler defa tekrar edilse yine lüzum var ve celalli bir îcaz ve cemalli bir i'caz-ı belâgattır.

Hem meselâ: Kur'anın hakikî ve tam bir nevi münacatı ve Kur'andan çıkan bir çeşit hülâsası olan Cevşen-ül Kebir namındaki münacat-ı Peygamberîde (A.S.M.) yüz defa

سُبْحَانَكَ يَا لَ إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْأَمَانُ الْأَمَانُ خَلِّصْنَا وَ آجِرْنَا وَ نَجِّنَا مِنَ النَّارِ

cümlesinin tekrarında tevhid gibi kâinatça en büyük hakikat ve mahlukatın rububiyete karşı tesbih ve tahmid ve takdis gibi üç muazzam vazifesinden en ehemmiyetli bir vazifesi ve şekavet-i ebediyeden kurtulmak gibi nev'-i insanın en dehşetli mes'elesi ve ubudiyet ve acz-i beşerin en lüzumlu neticesi bulunması cihetiyle binler defa tekrar edilse yine azdır.

İşte tekrarat-ı Kur'aniye bu gibi esaslara bakıyor. Hattâ bazan bir sahifede iktiza-yı makam ve ihtiyac-ı ifham ve belâgat-ı beyan cihetiyle yirmi defa sarıhan ve zımmen tevhid hakikatını ifade eder. Değil usanç, belki kuvvet ve şevk verir. Risale-i Nur'da, tekrarat-ı Kur'aniye ne kadar yerinde ve münasib ve belâgatça makbul olduğu hüccetleriyle beyan edilmiş.

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın Mekke Sureleriyle Medine Sureleri belâgat noktasında ve i'caz cihetinde ve tafsil ve icmal vechinde birbirinden ayrı olmasının sırrı ve hikmeti şudur ki: Mekke'de, birinci safta muhatab ve muarızları, Kureyş müşrikleri ve ümmileri olduğundan belâgatça kuvvetli bir üslûb-u âlî ve i'cazlı, mukni', kanaat verici bir icmal ve tesbit için tekrar lâzım geldiğinden ekseriyetçe Mekkiye sureleri erkân-ı imaniyeyi ve tevhidin mertebelerini gayet kuvvetli ve yüksek ve i'cazlı bir îcaz ile tekrar edip ifade ederek mebd'e ve meadi, Allah'ı ve âhireti, değil yalnız bir sahifede, bir âyette, bir cümlede, bir kelimedede; belki bazan bir harfte ve takdim te'hir ve tarif ve tenkir ve hazf ve zikir gibi heyetlerde öyle kuvvetli isbat eder ki, ilm-i belâgatın dâhî imamları hayretle karşılaşmışlar. Risale-i Nur ve bilhassa Kur'anın kırk

vech-i i'cazını icmalen isbat eden Yirmibeşinci Söz, zeyilleriyle beraber ve Kur'anın nazmındaki vech-i i'cazı hârika bir tarzda isbat eden Arabî Risale-i Nur'dan "İşarat-ül İ'caz" tefsiri bilfiil göstermişler ki, Mekkiye olan sure ve âyetlerde en âlî bir üslûb-u belâgat ve en yüksek bir i'caz-ı îcazî vardır. Amma Medine sure ve âyetlerde, birinci safta muhatab ve muarızları ise, Allah'ı tasdik eden Yahudi ve Nasara gibi ehl-i kitab olduğundan mukteza-yı belâgat ve irşad ve mutabık-ı makam ve halin lüzumundan sade ve vazih ve tafsilli bir üslûb ile ehl-i kitaba karşı dinin yüksek usûlünü ve imanın rükünlerini değil, belki medar-ı ihtilaf olan şeriatta ve ahkâmında ve teferruatın ve küllî kanunların menşe'leri ve sebepleri olan cüz'iyatın beyanı lâzım geldiğinden o Medine sure ve âyetlerde ekseriyetçe tafsil ve izah ve sade üslûbla beyanat içinde Kur'ana mahsus emsalsiz bir tarz-ı beyanla birden o cüz'î teferruat hâdisesi içinde yüksek kuvvetli bir fezleke, bir hâtîme, bir hüccet ve o cüz'î hâdis-e-i şer'iyeyi küllîleştirilen ve imtisalini iman-ı Billah ile temin eden bir cümle-i tevhidiyeyi ve imaniyeyi ve uhreviyeyi zikreder. O makamı nurlandırır, ulvîleştirir. Risale-i Nur, âyetlerin âhirlisinde ekseriyetle gelen

إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ * إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ * وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

gibi tevhidi ve âhireti ifade eden fezlekelerde ve hâtîmelerde ne kadar yüksek bir belâgat ve meziyetler ve cezaletler ve nükteler bulunduğunu Yirmibeşinci Söz'ün İkinci Şu'lesinin İkinci Nurunda o fezleke ve hâtîmelerin pekçok nüktelerinden ve meziyetlerinden on tanesini beyan ederek, o hülâsalarda bir mu'cize-i kübra bulunduğunu muannidlere de isbat etmiş.

Evet Kur'an, o teferruat-ı şer'îye ve kavanin-i içtimaiyenin beyanı içinde birden muhatabın nazarını yüksek ve küllî noktalara kaldırıp, sade üslûbu bir ulvî üslûba ve şeriat dersinden tevhid dersine çevirerek; Kur'anı hem bir kitab-ı şeriat ve ahkâm ve hikmet, hem bir kitab-ı akide ve iman ve zikir ve fikir ve dua ve davet olduğunu gösterip her makamda çok makasîd-ı irşadiye-i Kur'anîyeyi ders vermesiyle, Mekkiye âyetlerin tarz-ı belâgatlarından ayrı ve parlak mu'cizane bir cezalet izhar eder. Bazan iki kelimedede meselâ رَبُّ الْعَالَمِينَ ve رَبُّكَ de, رَبُّكَ tabiriyle ehadiyeti ve رَبُّ الْعَالَمِينَ ile vâhidîyeti bildirir. Ehadiyet içinde vâhidîyeti ifade eder. Hattâ bir cümlede; bir zerreyi bir göz bebeğinde gördüğü ve yerleştirdiği gibi, Güneşi aynı âyetle, aynı çekiçle göğün gözbebeğinde yerleştirir ve göğe bir göz yapar. Meselâ: خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ âyetinden sonra

وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ der. "Zemin ve göklerin haşmet-i hilkatinde, kalbin dahi hatıratını bilir, idare eder." der, tarzında bir beyanat cihetiyle o sade ve ümmiyet mertebesini ve avamın fehmini nazara alan basit ve cüz'î muhavere, o tarz ile ulvî ve cazibedar ve umumî ve irşadkâr bir mükâlemeye döner.

Bir Soru: "Bazen ehemmiyetli bir hakikat, sathî nazarlara görünmediğinden ve bazı makamlarda cüz'î ve âdi bir hâdiseden yüksek bir fezleke-i tevhidi veya küllî bir düsturu beyan etmekte münasebet bilinmediğinden, bir kusur tevehhüm edilir. Meselâ: "Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm, kardeşini bir hile ile alması" içinde **وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ** diye gayet yüksek bir düsturun zikri, belâgatça münasebeti görünmüyor. Bunun sırrı ve hikmeti nedir?"

Elcevab: Herbiri birer küçük Kur'an olan ekser uzun surelerde ve mutavassıtlarda ve çok sahife ve makamlarda yalnız iki-üç maksad değil, belki Kur'an mahiyeti hem bir kitab-ı zikir ve iman ve fikir, hem bir kitab-ı şariat ve hikmet ve irşad gibi çok kitabları ve ayrı ayrı dersleri tazammun ederek rububiyet-i İlahiyenin herşeye ihatasını ve haşmetli tecelliyatını ifade etmek cihetiyle, kâinat kitab-ı kebirinin bir nevi kıraatı olan Kur'an, elbette her makamda, hattâ bazan bir sahifede çok maksadları takiben marifetullahtan ve tevhidin mertebelerinden ve iman hakikatlarından ders verdiği haysiyetiyle; öbür makamda, meselâ zahirce zaîf bir münasebetle, başka bir ders açar ve o zaîf münasebete çok kuvvetli münasebetler iltihak ederler. O makama gayet mutabık olur, mertebe-i belâgatı yükselir.

İkinci Bir Soru: "Kur'anda sarıhan ve zımnem ve işareten, âhiret ve tevhidi ve beşerin mükâfat ve mücazatını binler defa isbat edip nazara vermenin ve her surede, her sahifede, her makamda ders vermenin hikmeti nedir?"

Elcevab: Daire-i imkânda ve kâinatın sergüzeştine ait inkılablarda ve emanet-i kübrayı ve hilafet-i arziyeyi omuzuna alan nev'-i beşerin şekavet ve saadet-i ebediyeye medar olan vazifesine dair en ehemmiyetli, en büyük, en dehşetli mes'elelerinden en azametlilerini ders vermek ve hadsiz şübheleri izale etmek ve gayet şiddetli inkârları ve inadları kırmak cihetinde elbette o dehşetli inkılabları tasdik ettirmek ve o inkılabların azametinde büyük ve beşere en elzem ve en zarurî mes'eleleri teslim ettirmek için Kur'an binler defa değil, belki milyonlar defa onlara baktırsa yine israf değil ki, milyonlar kerre tekrar ile o bahisler Kur'anda okunur, usanç vermez, ihtiyaç kesilmez.

Meselâ:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا

âyetinin gösterdiği müjde-i saadet-i ebediye hakikatı, "Bîçare beşere her dakika kendini gösteren hakikat-ı mevtin; hem insanı, hem dünyasını, hem bütün ahbabını i'dam-ı ebedîsinden kurtarıp ebedî bir saltanatı kazandırır" dediğinden

milyarlar defa tekrar edilse ve kâinat kadar ehemmiyet verilse yine israf olmaz, kıymetinden düşmez. İşte bu çeşit hadsiz kıymetdar mes'eleleri ders veren ve kâinatı bir hane gibi değiştiren ve şeklini bozan dehşetli inkılabları tesis etmekte iknaa ve inandırmaya ve isbata çalışan Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan elbette sarıhan, zımnem ve işareten binler defa o mes'elelere nazar-ı dikkati celbetmek; değil israf, belki ekmek, ilâç, hava ve ziya gibi birer hacet-i zaruriye hükmünde ihsanını tazelerdir.

Hem meselâ: **إِنَّ الْكَافِرِينَ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ** ve **الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ** gibi tehdid âyetlerini Kur'an gayet şiddetle ve hiddetle ve gayet kuvvet ve tekrarlarla zikretmesinin hikmeti ise; -Risale-i Nur'da kat'î isbat edildiği gibi- beşerin küfrü, kâinatın ve ekser mahlukatın hukuklarına öyle bir tecavüzdür ki, semavatı ve arzı kızdırıyor ve anasını hiddete getirip tufanlarla o zalimleri tokatlıyor.

إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهيقًا وَهِيَ تَفُورُ تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ âyetinin sarahatıyla o zalim münkirlere Cehennem öyle öfkeleniyor ki, hiddetinden parçalanmak derecesine geliyor. İşte böyle bir cinayet-i âmmeye ve hadsiz bir tecavüze karşı beşerin küçüklük ve ehemmiyetsizliği noktasında değil, belki zalimane cinayetinin azametine ve kâfirane tecavüzünün dehşetine karşı Sultan-ı Kâinat kendi raiyetinin hukukunun ehemmiyetini ve o münkirlerin küfür ve zulmündeki nihayetsiz çirkinliğini göstermek hikmetiyle fermanında gayet hiddet ve şiddetle o cinayeti ve cezasını değil bin defa, belki milyonlar ve milyarlar ile tekrar etse, yine israf ve kusur değil ki, bin seneden beri yüzer milyon insanlar hergün usanmadan kemal-i iştiyakla ve ihtiyaçla okurlar.

Evet hergün, her zaman, herkes için bir âlem gider, taze bir âlemin kapısı kendine açılmasından, geçici herbir âlemini nurlandırmak için ihtiyaç ve iştiyakla "Lâ ilahe illallah" cümlesini bin defa tekrar ile o değişen perdelerin herbirisine bir "Lâ ilahe illallah"ı bir lâmba yaptığı gibi, öyle de o kesretli, geçici perdeleri ve tazelenen seyyar kâinatları karanlıklandırmamak ve âyine-i hayatında in'ikas eden suretlerini çirkinleştirmemek ve lehinde şahid olabilen o misafir vaziyetleri aleyhine çevirmemek için, o cinayetlerin cezalarını ve Padişah-ı Ezelî'nin şiddetli ve inadları kıran tehdidlerini Kur'anı okumakla takdir etmek ve nefsin tuğyanından kurtulmaya çalışmak hikmetiyle, Kur'an gayet manidar tekrar eder ve bu derece kuvvet ve şiddet ve tekrar ile tehdidat-ı Kur'aniyeyi hakikatsiz tevehhüm etmekten, şeytan bile kaçır. Onları dinlemeyen münkirlere Cehennem azabı ayn-ı adalettir, diye gösterir.

Hem meselâ: Asâ-yı Musa gibi çok hikmetleri ve faideleri bulunan kıssa-i Musa'nın (A.S.) ve sair Enbiyanın (Aleyhimüsselâm) kıssalarını çok tekrarında, risalet-i Ahmediyenin (A.S.M.) hakkaniyetine bütün Enbiyanın nübüvvetlerini bir hüccet gösterip onların umumunu inkâr edemeyen, bu zâtın risaletini hakikat

noktasında inkâr edemez hikmetiyle ve herkes her vakit bütün Kur'anı okumaya muktedir ve muvaffak olamadığından herbir uzun ve mutavassıt sureyi birer küçük Kur'an hükmüne getirmek için ehemmiyetli erkân-ı imaniye gibi o kıssaları tekrar etmesi, değil israf belki mukteza-yı belâgattır ve hâdise-i Muhammediye (A.S.M.) bütün benî-Âdemin en büyük hâdisesi ve kâinatın en azametli mes'elesi olduğunu ders vermektir.

Evet Kur'anda Zât-ı Ahmediye'ye en büyük makam vermek ve dört erkân-ı imaniyeyi içine almakla, "Lâ ilahe illallah" rüknüne denk tutulan مُحَمَّدٌ رِسَالَةُ اللَّهِ risalet-i Muhammediye (A.S.M.), kâinatın en büyük hakikatı ve Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) bütün mahlukatın en eşrefi ve hakikat-ı Muhammediye (A.S.M.) tabir edilen küllî şahsiyet-i maneviyesi ve makam-ı kudsîsi, iki cihanın en parlak bir güneşi olduğuna ve bu hârika makama liyakatına dair pekçok hüccetleri ve emareleri, kat'î bir surette Risale-i Nur'da isbat edilmiş. Binden birisi şudur ki: السَّبَبُ كَالْفَاعِلِ düsturuyla: Bütün ümmetin, bütün zamanlarda işlediği hasenatın bir misli onun defter-i hasenatına girmesi ve bütün kâinatın hakikatlarını, getirdiği nur ile nurlandırması, değil yalnız cin ve insi ve meleği ve zîhayatları, belki kâinatı ve semavatı ve arzı minnettar eylemesi ve istidad lisaniyle nebatatın duaları ve ihtiyac-ı fitrî diliyle hayvanatın duaları, gözümüz önünde bilfiil kabul olmasının şهادetiyle milyonlar, belki ruhanîlerle beraber milyarlar fitrî ve reddedilmez duaları makbul olan suleha-yı ümmeti her gün o zâta (A.S.M.) salât ü selâm ile rahmet duaları ve manevî kazançlarını en evvel o zâta (A.S.M.) bağışlamaları ve bütün ümmetçe okunan Kur'anın üçyüzbin harufunun herbirisinde on sevabdan tâ yüz, tâ bin hasene ve meyve vermesinden yalnız kıraat-ı Kur'an cihetiyle defter-i a'maline hadsiz nurlar girmesi haysiyetiyle o zâtın (A.S.M.) şahsiyet-i maneviyesi olan hakikat-ı Muhammediye (A.S.M.), istikbalde bir şecere-i tûbâ-i cennet hükmünde olacağını Allâm-ül Guyub bilmiş ve görmüş ve o makama göre Kur'anında o azîm ehemmiyeti vermiş ve fermanında ona tebaiyeti ve Sünnet-i Seniyesine ittiba'la şefaatine mazhariyeti en ehemmiyetli bir mes'ele-i insaniye göstermiş ve o haşmetli şecere-i tûbânın bir çekirdeği olan şahsiyet-i beşeriyetini ve bidayetteki vaziyet-i insaniyesini arasına nazara almasıdır. İşte Kur'anın tekrar edilen hakikatları bu kıymette olduğundan, tekraratında kuvvetli ve geniş bir mu'cize-i maneviye bulunmasına fitrat-ı selime şهادet eder. Meğer maddiyunluk taunuyla maraz-ı kalbe ve vicdan hastalığına mübtela ola...

فَدُّ يُنَكِّرُ الْمَرْءَ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ زَمَدٍ وَ يُنَكِّرُ الْقَمَّ طَعْمَ الْمَاءِ مِنْ سَقَمٍ

kaidesine dâhil olur.

* * *

BU ONUNCU MES'ELEYE BİR HÂTİME OLARAK İKİ HAŞİYE

Birincisi: Bundan oniki sene evvel işittim ki, en dehşetli ve muannid bir zındık Kur'ana karşı sû'-i kasdını tercümesiyle yapmağa başlamış ve demiş ki: "Kur'an tercüme edilsin, tâ ne mal olduğu bilinsin." Yani, lüzumsuz tekrarı herkes görsün ve tercümesi onun yerinde okunsun diye dehşetli bir plân çevirmiş. Fakat Risale-i Nur'un cerhedilmez hüccetleri kat'î isbat etmiş ki: Kur'anın hakikî tercümesi kabil değil ve lisan-ı nahvî olan lisan-ı Arabî yerinde Kur'anın meziyetlerini ve nüktelerini başka lisan muhafaza edemez ve herbir harfi, on adedden bine kadar sevab veren kelimat-ı Kur'aniyenin mu'cizane ve cem'iyetli tabirlerinin yerini, beşerin âdi ve cüz'î tercümeleri tutamaz, onun yerinde câmilerde okunmaz diye Risale-i Nur her tarafta intişarıyla o dehşetli plânı akîm bıraktı. Fakat o zındıktan ders alan münafıklar, yine şeytan hesabına Kur'an güneşini üflemeğe söndürmeğe ahmak çocuklar gibi ahmakane ve divanecesine çalışmaları sebebiyle bana gayet sıkı ve sıkıcı ve sıkıntılı bir halette bu Onuncu Mes'ele yazdırıldı tahmin ediyorum. Başkalar ile görüşemediğim için hakikat-ı hali bilmiyorum.

İkinci Haşiye: Denizli hapsinden tahliyemizden sonra meşhur Şehir Otelinin yüksek katında oturmuştum. Karşımda güzel bahçelerde kesretli kavak ağaçları birer halka-i zikir tarzında gayet latif tatlı bir surette hem kendileri, hem dalları, hem yaprakları, havanın dokunmasıyla cezbedarane ve cazibekârane hareketle raksları, kardeşlerimin müfakatlarından ve yalnız kaldığımdan hüznü ve gamlı kalbime ilişti. Birden güz ve kış mevsimi hatıra geldi ve bana bir gaflet bastı. Ben o kemal-i neş'e ile cilvelenen o nazenin kavaklara ve zîhayatlara o kadar acıdım ki, gözlerim yaş ile doldu. Kâinatın süslü perdesi altındaki ademleri, firakları ihtar ve ihsasıyla kâinat dolusu firakların, zevallerin hüznüleri başıma toplandı. Birden hakikat-ı Muhammediyenin (A.S.M.) getirdiği nur, imdada yetiştirdi. O hadsiz hüznüleri ve gamları, sürurlara çevirdi. Hattâ o nurun, herkes ve her ehl-i iman gibi benim hakkımda milyon feyzinden yalnız o vakitte, o vaziyete temas eden imdad ve tesellisi için, Zât-ı Muhammediyeye (A.S.M.) karşı ebediyen minnetdar oldum. Şöyle ki:

Ol nazar-ı gaflet, o mübarek nazeninleri vazifesiz, neticesiz, bir mevsimde görünüp, hareketleri neş'eden değil belki güya ademden ve firaktan titreyerek hiçliğe düştüklerini göstermekle, herkes gibi bendeki aşk-ı beka ve hubb-u mehasin ve şefkat-i cinsiye ve hayatiyeye medar olan damarlarıma o derece dokundu ki, böyle dünyayı bir manevî cehennem ve akli bir tazib âletine çevirdiği sırada, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın beşere hediye getirdiği nur perdeyi kaldırdı; i'dam, adem, hiçlik, vazifesizlik, abes, firak yerlerinde, o kavakların herbirinin yaprakları adedince hikmetleri ve manaları

ve Risale-i Nur'da isbat edildiği gibi, üç kısma ayrılan neticeleri ve vazifeleri var diye gösterdi.

Birinci kısım: Sâni'-i Zülcelal'in esmasına bakar. Meselâ: Nasıl bir usta hârika bir makinayı yapsa, herkes o zâta "Mâşâallah, bârekâllah" deyip alkışlar. Öyle de: O makina dahi, ondan maksud neticeleri tam tamına göstermesiyle, lisan-ı haliyle ustasını tebrik eder, alkışlar. Her zîhayat ve herşey böyle bir makinadır, ustasını tesbihlerle alkışlar.

İkinci kısım hikmetleri ise: Zîhayatın ve zîşuurun nazarlarına bakar. Onlara şirin bir mütalaagâh, birer kitab-ı marifet olur. Manalarını zîşuurun zihinlerinde ve suretlerini kuvve-i hâfızalarında ve elvah-ı misaliyede ve âlem-i gaybın defterlerinde daire-i vücudda bırakıp, sonra âlem-i şهادeti terkederek, âlem-i gayba çekilir. Demek surî bir vücudu bırakır, manevî ve gaybî ve ilmî çok vücudları kazanır. Evet madem Allah var ve ilmi ihata eder. Elbette adem, i'dam, hiçlik, mahv, fena; hakikat noktasında ehl-i imanın dünyasında yoktur ve kâfirlerin dünyaları ademle, firakla, hiçlikle, fânilikle doludur. İşte bu hakikatı, umumun lisanında gezen bu gelen darb-ı mesel ders verip, der: "Kimin için Allah var, ona herşey var ve kimin için yoksa, herşey ona yoktur, hiçtir."

Elhasıl: Nasılki iman, ölüm vaktinde insanı i'dam-ı ebedîden kurtarıyor; öyle de herkesin hususî dünyasını dahi i'damdan ve hiçlik karanlıklarından kurtarıyor. Ve küfür ise hususan küfr-ü mutlak olsa; hem o insanı, hem hususî dünyasını ölümle i'dam edip manevî cehennem zulmetlerine atar. Hayatının lezzetlerini acı zehirlere çevirir. Hayat-ı dünyeviyeyi âhirete tercih edenlerin kulakları çınlasın. Gelsinler, buna ya bir çare bulsunlar veya imana girsinler. Bu dehşetli hasarattan kurtulsunlar!..

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Duanıza çok muhtaç ve size çok müştak kardeşiniz

Said Nursî

(Sh:462)

Yirmialtıncı Söz

Kader Risalesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ * وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ

[Kader İle Cüz'-i İhtiyarî, İki Mes'ele-i Mühimmedir. Ona Dair Dört Mebhas İçinde Birkaç Sırlarını Açmağa Çalışacağız.]

BİRİNCİ MEBHAS:Kader ve cüz'-i ihtiyarî, İslâmiyetin ve imanın nihayet hududunu gösteren, hâlî ve vicdanî bir imanın cüz'lerindedir. Yoksa ilmî ve nazarî değıllerdir. Yani mü'min herşeyi, hattâ fiilini, nefsini Cenab-ı Hakk'a vere vere, tâ nihayette teklif ve mes'uliyetten kurtulmamak için "Cüz'-i ihtiyarî" önüne çıkıyor. Ona "Mes'ul ve mükellefsin" der. Sonra, ondan sudûr eden iyilikler ve kemalât ile mağrur olmamak için, "Kader" karşısına geliyor. Der: "Haddini bil, yapan sen değılsin." Evet kader, cüz'-i ihtiyarî; iman ve İslâmiyetin nihayet meratibinde... Kader, nefsi gururdan ve cüz'-i ihtiyarî, adem-i mes'uliyetten kurtarmak içindir ki, mesail-i imaniyeye girmişler. Yoksa mütemerrid nüfus-u emmarenin işledikleri seyyiatının mes'uliyetinden kendilerini kurtarmak için kadere yapışmak ve onlara in'am olunan mehasinle iftihar etmek, gururlanmak, cüz'-i ihtiyariye istinad etmek; bütün bütün sırr-ı kadere ve hikmet-i cüz'-i ihtiyariyeye zıd bir harekete sebebiyet veren ilmî mes'eleler değıldir. Evet, manen terakki etmeyen avam içinde kaderin cây-ı istimali var. Fakat o da maziyat ve mesaibdedir ki, ye'sin ve hüznün ilâcıdır. Yoksa maasi ve istikbaliyatta değıldir ki, sefahete ve atalete sebep olsun. Demek kader mes'elesi, teklif ve mes'uliyetten kurtarmak için değıl, belki fahr ve gururdan kurtarmak içindir ki, imana girmiş. Cüz'-i ihtiyarî, seyyiata merci' olmak içindir ki, akideye dâhil olmuş. Yoksa mehasine masdar olarak tefer'un etmek için değıldir.

Evet Kur'anın dediğı gibi, insan seyyiatından tamamen mes'uldür. Çünkü seyyiatı isteyen odur. Seyyiat tahribat nev'inden olduğı için, insan bir seyyie ile çok tahribat yapabilir. Müdhiş bir cezaya kesb-i istihkak eder. Bir kibrit ile bir evi yakmak gibi. Fakat hasenatta iftihara hakkı yoktur. Onda onun hakkı pek azdır. Çünkü hasenatı isteyen, iktiza eden rahmet-i İlahiye ve icad eden kudret-i Rabbaniyedir. Sual ve cevab, dâî ve sebep, ikisi de Hak'tandır. İnsan yalnız dua ile, iman ile, şuur ile, rıza ile onlara sahib olur. Fakat seyyiatı isteyen, nefsi insaniyedir (ya istidad ile, ya ihtiyar ile). Nasılki beyaz, güzel güneşin

ziyasından bazı maddeler siyahlık ve taaffün alır. O siyahlık, onun istidadına aittir. Fakat o seyyiatı, çok mesalihi tazammun eden bir kanun-u İlahî ile icad eden yine Hak'tır. Demek sebebiyet ve sual nefistendir ki, mes'uliyeti o çeker. Hakk'a ait olan halk ve icad ise, daha başka güzel netice ve meyveleri olduğu için güzeldir, hayırdır. İşte şu sırdandır ki: Kesb-i şer, şerdir; halk-ı şer, şer değildir. Nasılki pekçok mesalihi tazammun eden bir yağmurdan zarar gören tenbel bir adam diyemez: "Yağmur rahmet değil." Evet halk ve icadda bir şerr-i cüz'î ile beraber hayr-ı kesîr vardır. Bir şerr-i cüz'î için hayr-ı kesîri terketmek şerr-i kesîr olur. Onun için o şerr-i cüz'î, hayır hükmüne geçer. İcad-ı İlahîde şer ve çirkinlik yoktur. Belki, abdin kesbine ve istidadına aittir. Hem nasıl kader-i İlahî, netice ve meyveler itibariyle şerden ve çirkinlikten münezzehtir. Öyle de: İlet ve sebep itibariyle dahi, zulümden ve kubuhtan mukaddestir. Çünkü kader, hakikî illetlere bakar, adalet eder. İnsanlar zahirî gördükleri illetlere, hükümlerini bina eder; kaderin aynı adaletinde zulme düşerler. Meselâ: Hâkim seni sirkatle mahkûm edip hapsetti. Halbuki sen sârik değilsin. Fakat kimse bilmez gizli bir katlin var. İşte kader-i İlahî dahi seni o hapisle mahkûm etmiş. Fakat kader, o gizli katlin için mahkûm edip adalet etmiş. Hâkim ise, sen ondan masum olduğun sirkate binaen mahkûm ettiği için zulmetmiştir. İşte şey-i vâhidde iki cihetle kader ve icad-ı İlahînin adaleti ve insan kesbinin zulmü görüldüğü gibi, başka şeyleri buna kıyas et. Demek kader ve icad-ı İlahî; mebde' ve münteha, asıl ve fer', illet ve neticeler itibariyle şerden ve kubuhtan ve zulümden münezzehtir.

Eğer denilse: "Madem cüz'-i ihtiyarînin icada kabiliyeti yok. Bir emr-i itibarî hükmünde olan kesbden başka insanın elinde birşey bulunmuyor. Nasıl oluyor ki, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'da, Hâlık-ı Semavat ve Arz'a karşı, insana âsi ve düşman vaziyeti verilmiş. Hâlık-ı Arz ve Semavat, ondan azîm şikayetler ediyor. O âsi insana karşı abd-i mü'mine yardım için kendini ve melaikesini tahşid ediyor. Ona azîm bir ehemmiyet veriyor."

Elcevab: Çünkü küfür ve isyan ve seyyie, tahribdir, ademdir. Halbuki azîm tahribat ve hadsiz ademler, birtek emr-i itibarîye ve ademîye terettüb edebilir. Nasılki bir azîm sefinenin dümencisi, vazifesinin adem-i îfasıyla, sefine gark olup bütün hademelerin netice-i sa'yleri ibtal olur. Bütün o tahribat, bir ademe terettüb ediyor. Öyle de: Küfür ve masiyet, adem ve tahrib nev'inden olduğu için, cüz'-i ihtiyarî bir emr-i itibarî ile onları tahrik edip müdhiş netaice sebebiyet verebilir. Zira küfür, çendan bir seyyiedir. Fakat, bütün kâinatı kıymetsizlikle ve abesiyetle tahkir ve delail-i vahdaniyeti gösteren bütün mevcudatı tekzib ve bütün tecelliyat-ı esmayı tezyif olduğundan, bütün kâinat ve mevcudat ve esma-i İlahiye namına Cenab-ı Hak kâfirden şedid şikayet ve dehşetli tehdidat etmek; ayn-ı hikmettir ve ebedî azab vermek, ayn-ı adalettir. Madem insan, küfür ve isyanla tahribat tarafına gidiyor. Az bir hizmetle pek çok işleri yapar. Onun için ehl-i iman, onlara karşı Cenab-ı Hak'ın inayet-i azîmine

muhtaçtır. Çünkü on kuvvetli adam, bir evin muhafazasını ve tamiratını deruhde etse, haylaz bir çocuğun o haneye ateş vermeğe çalışmasına karşı, o çocuğun velisine, belki padişahına müracaata, yalvarmağa mecbur olması gibi; mü'minlerin de, böyle edepsiz ehl-i isyana karşı dayanmak için Cenab-ı Hakk'ın çok inayatına muhtaçtırlar.

Elhasıl: Eğer kader ve cüz'-i ihtiyarîden bahseden adam, ehl-i huzur ve kemal-i iman sahibi ise, kâinatı ve nefsinin Cenab-ı Hakk'a verir, onun tasarrufunda bilir. O vakit hakkı var, kaderden ve cüz'-i ihtiyarîden bahsetsin. Çünkü madem nefsinin ve herşeyi Cenab-ı Hak'tan bilir, o vakit cüz'-i ihtiyarîye istinad ederek mes'uliyeti deruhde eder. Seyyiata merciyeti kabul edip, Rabbini takdis eder. Daire-i ubudiyette kalıp, teklif-i İlahiyeyi zimmetine alır. Hem kendinden sudûr eden kemalât ve hasenat ile gururlanmamak için kadere bakar, fahr yerine şükreder. Başına gelen musibetlerde kaderi görür, sabreder. Eğer kader ve cüz'-i ihtiyarîden bahseden adam, ehl-i gaflet ise; o vakit kaderden ve cüz'-i ihtiyarîden bahse hakkı yoktur. Çünkü nefs-i emmaresi, gaflet veya dalalet saikasıyla kâinatı esbaba verip, Allah'ın malını onlara taksim eder, kendini de kendine temlik eder. Fiilini kendine ve esbaba verir. Mes'uliyeti ve kusuru kadere havale eder. O vakit, nihayette Cenab-ı Hakk'a verilecek olan cüz'-i ihtiyarî ve en nihayette medar-ı nazar olacak olan kader bahsi manasızdır. Yalnız, bütün bütün onların hikmetine zıd ve mes'uliyetten kurtulmak için bir desise-i nefsiyedir.

İKİNCİ MEBHAS:Ehl-i ilme mahsus(Haşiye), ince bir tedkik-i ilmîdir.

Eğer desen: "Kader ile cüz'-i ihtiyarî, nasıl tevfiik edilebilir?"

Elcevab: Yedi vecihle...

Birincisi: Elbette kâinatın intizam ve mizan lisanıyla hikmet ve adaletine şehadet ettiği bir Âdil-i Hakîm, insan için medar-ı sevab ve ikab olacak, mahiyeti meçhul bir cüz'-i ihtiyarî vermiştir. O Âdil-i Hakîm'in pek çok hikmetini bilmediğimiz gibi, şu cüz'-i ihtiyarînin kaderle nasıl tevfiik edildiğini bilmediğimiz, olmamasına delalet etmez.

İkincisi: Bizzarure herkes kendisinde bir ihtiyar hisseder. O ihtiyarın vücudunu vicdanen bilir. Mevcudatın mahiyetini bilmek ayrıdır, vücudunu bilmek ayrıdır. Çok şeyler var: Vücudu bizce bedihî olduğu halde, mahiyeti bizce meçhul... İşte şu cüz'-i ihtiyarî, öyleler sırasına girebilir. Herşey, malûmatımıza münhasır değildir. Adem-i ilmimiz, onun ademine delalet etmez.

Üçüncüsü: Cüz'-i ihtiyarî, kadere münafî değil. Belki kader, ihtiyarı teyid eder. Çünkü kader, ilm-i İlahînin bir nev'idir. İlm-i İlahî, ihtiyarımıza taalluk etmiş. Öyle ise, ihtiyarı teyid ediyor, ibtal etmiyor.

Dördüncüsü: Kader, ilim nev'indedir. İlim, malûma tâbidir. Yani nasıl olacak, öyle taalluk ediyor. Yoksa malûm, ilme tâbi değil. Yani ilim desâtiri; malûmu, haricî vücud noktasında idare etmek için esas değil. Çünkü malûmun zâtı ve vücud-u haricîsi, iradeye bakar ve kudrete istinad eder. Hem ezel; mazi silsilesinin bir ucu değil ki, eşyanın vücudunda esas tutulup ona göre bir mecburiyet tasavvur edilsin. Belki ezel; mazi ve hal ve istikbali birden tutar, yüksekten bakar bir âyine-misaldir. Öyle ise, daire-i mümkinat içinde uzanıp giden zamanın mazi tarafında bir uç tahayyül edip, ona ezel deyip, o ezel ilmine, eşyanın tertib ile girmesini ve kendisini onun haricinde tevehhüm etmesi, ona göre muhakeme etmek hakikat değildir. Şu sırrın keşfi için şu misale bak: Senin elinde bir âyine bulunsa, sağ tarafındaki mesafe mazi, sol tarafındaki mesafe müstakbel farzedilse; o âyine yalnız mukabilini tutar. Sonra o iki tarafı bir tertib ile tutar, çoğunu tutamaz. O âyine ne kadar aşağı ise, o kadar az görür. Fakat o âyine ile yükseğe çıktıkça, o âyinenin

(Haşiye): Bu ikinci mebhas, en derin ve en müşkil bir sırr-ı kader mes'elesidir. Bütün ülema-i muhakkikînce en ehemmiyetli ve münazaralı bir mes'ele-i akaid-i Kelâmîyedir. Risale-i Nur tam halletmiş.

mukabil dairesi genişlenir. Gitgide, bütün iki taraf mesafeyi birden bir anda tutar. İşte şu âyine şu vaziyette onun irtisamında, o mesafelerde cereyan eden hâlât birbirine mukaddem, muahhar, muvafık, muhalif denilmez. İşte kader, ilm-i ezelden olduğu için; ilm-i ezeli, hadîsin tabiriyle "Manzar-ı a'lâdan, ezelden ebede kadar herşey, olmuş ve olacak, birden tutar, ihata eder bir makam-ı a'lâdadır." Biz ve muhakematımız, onun haricinde olamaz ki, mazi mesafesinde bir âyine tarzında olsun.

Beşincisi: Kader, sebeble müsebbebe bir taalluku var. Yani, şu müsebbeb, şu sebeble vukua gelecek. Öyle ise denilmesin ki: "Madem filan adamın ölmesi, filan vakitte mukadderdir. Cüz'-i ihtiyarıyla tüfek atan adamın ne kabahati var, atmasaydı yine ölecekti?"

Sual: Niçin denilmesin?

Elcevab: Çünkü kader, onun ölmesini onun tüfeğiyle tayin etmiştir. Eğer onun tüfek atmamasını farzetsen, o vakit kaderin adem-i taallukunu

farzediyorsun. O vakit ölmesini ne ile hükmedeceksin? Ya Cebrî gibi sebebe ayrı, müsebbebe ayrı birer kader tasavvur etsen veyahut Mu'tezile gibi kaderi inkâr etsen, Ehl-i Sünnet ve Cemaati bırakıp fırka-i dâlleye girersin. Öyle ise, biz ehl-i hak deriz ki: "Tüfek atmasaydı, ölmesi bizce meçhul." Cebrî der: "Atmasaydı yine ölecekti." Mu'tezile der: "Atmasaydı ölmeyecekti."

Altıncısı: (Haşiye) Cüz'-i ihtiyarînin üss-ül esası olan meyelan, Matürîdîce bir emr-i itibarîdir, abde verilebilir. Fakat Eş'arî, ona mevcut nazarıyla baktığı için abde vermemiş. Fakat o meyelandaki tasarruf, Eş'ariyece bir emr-i itibarîdir. Öyle ise o meyelan, o tasarruf, bir emr-i nisbîdir. Muhakkak bir vücud-u haricîsi yoktur. Emr-i itibarî ise, illet-i tâmme istemez ki; illet-i tâmme vücudu için lüzum ve zaruret ve vücub ortaya girip ihtiyarı ref'etsin. Belki o emr-i itibarînin illeti, bir rüchaniyet derecesinde bir vaziyet alsa, o emr-i itibarî sübut bulabilir. Öyle ise o anda onu terkedebilir. Kur'an ona o anda diyebilir ki: "Şu şerdir, yapma." Evet eğer abd hâlık-ı ef'ali bulunsaydı ve icada iktidarı olsaydı, o vakit ihtiyarı ref' olurdu. Çünkü ilm-i usûl ve hikmette مَا لَمْ يَجِبْ كَايدince mukarrerdir ki: "Bir şey vâcib olmazsa, vücuda gelmez." Yani, illet-i tâmme bulunacak; sonra vücuda gelebilir. İlet-i tâmme ise; ma'lulü, bizzarure ve bilvücub iktiza ediyor. O vakit ihtiyar kalmaz.

(Haşiye): Gayet müdakkik âlimlere mahsus bir hakikattir.

Eğer desen: Tercih bilâ müreccih muhaldir. Halbuki, o emr-i itibarî dediğimiz kesb-i insanî; bazan yapmak ve bazan yapmamak; eğer mûcib bir müreccih bulunmazsa tercih bilâ müreccih lâzım gelir. Şu ise, usûl-ü kelâmiyenin en mühim bir esasını hedmeder?

Elcevab: Tereccuh bilâ müreccih muhaldir.(Haşiye) Yani: Müreccihsiz, sebbsiz rüchaniyet muhaldir. Yoksa, tercih bilâ müreccih caizdir ve vaki'dir. İrade bir sıfattır. Onun şe'ni, böyle bir işi görmektir.

Eğer desen: "Madem katli halkeden Hak'tır. Niçin bana katil denilir?"

Elcevab: Çünkü İlm-i Sarf kaidince ism-i fâil, bir emr-i nisbî olan masdardan müştaktır. Yoksa bir emr-i sabit olan hasıl-ı bilmasdardan inşikak etmez. Masdar kesbimizdir, katil ünvanını da biz alırız. Hasıl-ı bilmasdar, Hakk'ın mahlukudur. Mes'uliyeti işmam eden birşey, hasıl-ı bilmasdardan müştak kılınmaz.

Yedincisi: İrade-i cüz'iyeye-i insaniye ve cüz'-i ihtiyariyesi çendan zaîftir, bir emr-i itibarîdir, fakat Cenab-ı Hak ve Hakîm-i Mutlak, o zaîf cüz'î iradeyi, irade-i külliyesinin taallukuna bir şart-ı âdi yapmıştır. Yani manen der: "Ey abdim! İhtiyarınla hangi yolu istersen, seni o yolda götürürüm. Öyle ise mes'uliyet sana aittir!" Teşbihte hata olmasın, sen bir iktidarsız çocuğu omuzuna alsan, onu muhayyer bırakıp "Nereyi istersen seni oraya götüreceğim" desen, o çocuk yüksek bir dağı istedi, götürdün. Çocuk üşüdü yahut düştü. Elbette "Sen istedin" diyerek itab edip üstünde bir tokat vuracaksın. İşte Cenab-ı Hak, Ahkem-ül Hâkimîn, nihayet za'fta olan abdin iradesini bir şart-ı âdi yapıp, irade-i külliyesi ona nazar eder.

Elhasıl: Ey insan! Senin elinde gayet zaîf, fakat seyyiatta ve tahribatta eli gayet uzun ve hasenatta eli gayet kısa, cüz'-i ihtiyarî namında bir iraden var. O iradenin bir eline duayı ver ki, silsile-i hasenatın bir meyvesi olan Cennet'e eli yetişsin ve bir çiçeği olan saadet-i ebediyeye eli uzansın. Diğer eline istiğfarı ver ki, onun eli seyyiattan kısalsın ve o şecere-i mel'unenin bir meyvesi olan Zakkum-u Cehennem'e yetişmesin. Demek dua ve tevekkül, meyelan-ı hayra büyük bir kuvvet verdiği gibi; istiğfar ve tövbe dahi, meyelan-ı şerri keser, tecavüzatını kırar.

ÜÇÜNCÜ MEBHAS:Kadere iman, imanın erkânındandır. Yani: "Herşey, Cenab-ı Hakk'ın takdiriyledir." Kadere delail-i kat'iyye o kadar

(Haşiye): *Tereccuh ayrıdır, tercih edici ayrıdır, çok fark var.*

çoktur ki, hadd ü hesaba gelmez. Biz, basit ve zahir bir tarz ile şu rükn-ü imanîyi, ne derece kuvvetli ve geniş olduğunu, bir mukaddeme ile göstereceğiz.

Mukaddeme: Herşey vücudundan evvel ve vücudundan sonra yazıldığını *وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ* gibi, pekçok âyât-ı Kur'aniye tasrih ediyor ve şu kâinat denilen, kudretin Kur'an-ı kebirinin âyâtı dahi şu hükm-ü Kur'anîyi, nizam ve mizan ve intizam ve tasvir ve tezyin ve imtiyaz gibi âyât-ı tekviniyesiyle tasdik ediyor. Evet şu kâinat kitabının manzum mektubatı ve mevzun âyâtı şahadet eder ki, herşey yazılıdır. Amma vücudundan evvel herşey mukadder ve yazılı olduğuna delil, bütün mebadi ve çekirdekler ve mekadîr ve suretler, birer şahiddir. Zira herbir tohum ve çekirdekler, "Kâf-Nun" tezgâhından çıkan birer latif sandukçadır ki, kaderle tersim edilen bir fihristecik, ona tevdi edilmiştir ki; kudret, o kaderin hendesesine göre zerratı istihdam edip, o tohumcuklar üstünde koca mu'cizat-ı kudreti bina ediyor. Demek bütün ağacın başına gelecek bütün

vakıatı ile çekirdeğinde yazılı hükmündedir. Zira tohumlar maddeten basittir, birbirinin aynıdır, maddeten birşey yoktur.

Hem herşeyin miktar-ı muntazaması, kaderi vâzihan gösterir. Evet hangi zîhayata bakılsa görünüyor ki, gayet hikmetli ve san'atlı bir kalıbdan çıkmış gibi, bir miktar, bir şekil var ki; o miktarı, o sureti, o şekli almak ya hârika ve nihayet derecede eğri büğrü maddî bir kalıp bulunmalı veyahut kaderden gelen mevzun, ilmî bir kalıb-ı manevî ile kudret-i ezeliye o sureti, o şekli biçip giydiriyor. Meselâ: Sen şu ağaca, şu hayvana dikkat ile bak ki; camid, sağır, kör, şuursuz, birbirinin misli olan zerrelere, onun neşv ü nemasında hareket eder. Bazı eğri büğrü hududlarda meyve ve faidelerin yerini tanır görür, bilir gibi durur, tevakkuf eder. Sonra başka bir yerde, büyük bir gayeyi takip eder gibi yolunu değiştirir. Demek kaderden gelen miktar-ı manevînin ve o miktarın emr-i manevîsiyle zerrelere hareket ederler. Madem maddî ve görünecek eşyada bu derece kaderin tecelliyatı var. Elbette eşyanın mürur-u zamanla giydikleri suretler ve ettikleri harekât ile hasıl olan vaziyetler dahi, bir intizam-ı kadere tâbidir.

Evet bir çekirdekte, hem bedihî olarak, irade ve evamir-i tekviniyenin ünvanı olan "Kitab-ı Mübin"den haber veren ve işaret eden, hem nazarî olarak emir ve ilm-i İlahînin bir ünvanı olan "İmam-ı Mübin"den haber veren ve remzeden iki kader tecellisi var: Bedihî kader ise, o çekirdeğin tazammun ettiği ağacın, maddî keyfiyat ve vaziyetleri ve heyetleridir ki, sonra göz ile görünecek. Nazarî ise, o çekirdekte, ondan halkolunacak ağacın müddet-i hayatındaki geçireceği tavırlar, vaziyetler, şekiller, hareketler, tesbihatlardır ki, tarihçe-i hayat namıyla tabir edilen vakit-bevakit değişen tavırlar, vaziyetler, şekiller, fiiller; o ağacın dalları, yaprakları gibi intizamlı birer kaderî miktarı vardır. Madem en âdi ve basit eşyada böyle kaderin tecellisi var. Elbette umum eşyanın vücudundan evvel yazılı olduğunu ifade eder ve az bir dikkatle anlaşılır.

Şimdi, vücudundan sonra herşeyin sergüzeşt-i hayatı yazıldığına delil ise; âlemde "Kitab-ı Mübin" ve "İmam-ı Mübin"den haber veren bütün meyveler ve "Levh-i Mahfuz"dan haber veren ve işaret eden insandaki bütün kuvve-i hâfızalar birer şahiddir, birer emaredir. Evet herbir meyve, bütün ağacın mukadderat-ı hayatı onun kalbi hükmünde olan çekirdeğinde yazılıyor. İnsanın sergüzeşt-i hayatıyla beraber kısmen âlemin hâdisat-ı maziyesi, kuvve-i hâfızasında öyle bir surette yazılıyor ki; güya hardal küçüklüğünde bu kuvvecikte dest-i kudret, kalem-i kaderiyle insanın sahife-i a'malinden küçük bir sened istinsah ederek, insanın eline verip, dimağının cebine koymuş. Tâ, muhasebe vaktinde onunla hatırlatsın. Hem tâ mutmain olsun ki; bu fena ve zeval her ü mercinde beka için pek çok âyineler var ki, Kadîr-i Hakîm zâillerin hüviyetlerini onlarda tersim edip ibka ediyor. Hem beka için pek çok levhalar var ki, Hafîz-i Alîm fânilerin manalarını onlarda yazıyor.

Elhasıl: Madem en basit ve en aşağı derece-i hayat olan nebatat hayatı, bu derece kaderin nizamına tabidir. Elbette en yüksek derece-i hayat olan hayat-ı insaniye, bütün teferruatıyla kaderin mikyasıyla çizilmiştir ve kalemiyle yazılıyor. Evet nasıl katreler, buluttan haber verir; reşhalar, su menbaini gösterir; senedler, cüzdanlar, bir defter-i kebirin vücuduna işaret ederler. Öyle de: Şu meşhudumuz olan, zîhayatlardaki intizam-ı maddî olan bedihî kader ve intizam-ı manevî ve hayatı olan nazarî kaderin reşhaları, katreleri, senedleri, cüzdanları hükmünde olan meyveler, nutfeler, tohumlar, çekirdekler, suretler, şekiller; bilbedahe "Kitab-ı Mübin" denilen irade ve evamir-i tekviniyenin defterini ve "İmam-ı Mübin" denilen ilm-i İlahînin bir divanı olan Levh-i Mahfuz'u gösterir.

Netice-i meram: Madem bilmüşahede görüyoruz ki, herbir zîhayatın neşv ü nema zamanında, zerrelere eğribüğü hududlara gider, durur. Zerreler yolunu değiştirir. O hududların nihayetlerinde birer hikmet, birer faide, birer maslahatı semere verirler. Bilbedahe o şeyin mikdar-ı surîsi, bir kader kalemiyle tersim edilmiştir. İşte meşhud, bedihî kader, o zîhayatın manevî hâlâtında dahi bir kader kalemiyle çizilmiş muntazam meyvedar hududları, nihayetleri var olduğunu gösterir. Kudret masdardır, kader mistardır. Kudret o maânî kitabını, o mistar üstünde yazar. Madem maddî ve manevî kader kalemiyle tersim edilmiş müsmir hududlar, hikmetli nihayetler olduğunu kat'iyyen anlıyoruz. Elbette herbir zîhayatın müddet-i hayatında geçireceği ahval ve etvarı, o kaderin kalemiyle tersim edilmiş. Çünkü sergüzeşt-i hayatı, bir intizam ve mizan ile cereyan ediyor. Suretler değiştiriyor, şekiller alıyor. Madem böyle umum zîhayatta kalem-i kader hükümandır. Elbette âlemin en mükemmel meyvesi ve arzın halifesi ve emanet-i kübranın hâmilisi olan insanın sergüzeşt-i hayatiyesi, herşeyden ziyade kaderin kanununa tabidir.

Eğer dese: "Kader bizi böyle bağlamış. Hürriyetimizi selbetmiştir. İnbisat ve cevelana müştak olan kalb ve ruh için kadere iman bir ağırlık, bir sıkıntı vermiyor mu?"

Elcevab: Kat'â ve aslâ!.. Sıkıntı vermediği gibi, nihayetsiz bir hıffet, bir rahatlık ve revh u reyhanı veren ve emn ü emanı temin eden bir sürur, bir nur veriyor. Çünkü insan kadere iman etmezse, küçük bir dairede cüz'î bir serbestiyet, muvakkat bir hürriyet içinde, dünya kadar ağır bir yükü, bîçare ruhun omuzunda taşımaya mecburdur. Çünkü insan bütün kâinatla alâkadardır. Nihayetsiz makasid ve metalibi var. Kudreti, iradesi, hürriyeti milyondan birisine kâfi gelmediği için, çektiği manevî sıkıntı ağırlığı, ne kadar müdhiş ve muvahhiş olduğu anlaşılır. İşte kadere iman, bütün o ağırlığı kaderin sefinesine atar, kemal-i rahat ile, ruh ve kalbin kemal-i hürriyetiyle kemalâtında serbest cevelanına meydan veriyor. Yalnız nefis-i emmarenin cüz'î hürriyetini selbeder

ve firavuniyetini ve rububiyetini ve keyfemâyeşa hareketini kırar. Kadere iman o kadar lezzetli, saadetlidir ki, tarif edilmez. Yalnız şu temsil ile o lezzete ve o saadete bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

İki adam, bir padişahın payitahtına giderler. O padişahın mahall-i garaib olan has sarayına girerler. Biri, padişahı bilmez; o yerde gasıbane, sârikane tavattun etmek ister. Fakat o bahçe, o sarayın iktiza ettikleri idare ve tedbir ve vâridat ve makinelerini işletirmek ve garib hayvanatın erzakını vermek gibi zahmetli külfetleri görür, mütemadiyen ızdırab çeker. O cennet gibi bahçe, başına bir cehennem gibi oluyor. Herşeye acıyor. İdare edemiyor. Teessüfle vaktini geçirir. Sonra da, o hırsız edepsiz adam, te'dib suretiyle hapse atılır. İkinci adam, padişahı tanır, padişaha kendini misafir bilir. Bütün o bahçede, o sarayda olan işler, bir nizam-ı kanunla cereyan ettiğini, herşey bir programla, kemal-i sühuletle işlediğini itikad eder. Zahmet ve külfetleri, padişahın kanununa bırakıp kemal-i safa ile o cennet-misal bahçenin bütün lezzetlerinden istifade edip padişahın merhametine ve idare kanunlarının güzelliğine istinaden herşeyi hoş görür, kemal-i lezzet ve saadete hayatını geçirir. İşte مَنْ آمَنَ بِالْقَدْرِ آمِنَ مِنَ الْكَدْرِ

سیررını anla.

DÖRDÜNCÜ MEBHAS:Eğer desen: "Birinci Mebhas'ta isbat ettin ki: Kaderin herşeyi güzeldir, hayırdır. Ondan gelen şer de hayırdır. Çirkinlik de güzeldir. Halbuki şu dâr-ı dünyadaki musibetler, beliyyeler, o hükmü cerhediıyor."

Elcevab: Ey şiddet-i şefkatten şedid bir elemi hisseden nefsim ve arkadaşım! Vücut, hayr-ı mahz; adem, şerr-i mahz olduğuna; bütün mehasin ve kemalâtın vücuda rücuu ve bütün maasi ve mesaib ve nekaisin esası adem olduğu, delildir. Madem adem şerr-i mahzdır. Ademe müncer olan veya ademi işmam eden hâlât dahi şerri tazammun eder. Onun için, vücudun en parlak nuru olan hayat, ahval-i muhtelifede içinde yuvarlanıp kuvvet buluyor. Mütebayın vaziyetlere girip tasaffi ediyor ve müteaddid keyfiyatı alıp, matlub semeratı veriyor ve müteaddid tavırlara girip, Vâhib-i Hayat'ın nukuş-u esmasını güzelce gösterir. İşte şu hakikattandır ki, zîhayatlara âlâm ve mesaib ve meşakkat ve beliyyat suretinde bazı hâlât ârız olur ki; o hâlât ile hayatlarına envâr-ı vücud teceddüd edip zulümat-ı adem tebâud ederek hayatları tasaffi ediyor. Zira tevakkuf, sükûnet, sükût, atalet, istirahat, yeknesaklık; keyfiyatta ve ahvalde birer ademdir. Hattâ en büyük bir lezzet, yeknesaklık içinde hiçe iner.

Elhasıl: Madem hayat, esma-i hüsnanın nukuşunu gösterir. Hayatın başına gelen herşey hasendir. Meselâ: Gayet zengin, nihayet derecede san'atkâr ve çok san'atlarda mahir bir zât; âsâr-ı san'atını, hem kıymetdar servetini göstermek için âdi bir miskin adamı, modellik vazifesini gördürmek için, bir ücrete mukabil bir saatte murassa', musanna' yaptığı gömleği giydirir, onun

üstünde işler ve vaziyetler verir, tebdil eder. Hem her nevi san'atını göstermek için keser, değiştirir, uzaltır, kısaltır. Acaba şu ücretli miskin adam o zâta dese: "Bana zahmet veriyorsun. Eğilip kalkmakla vaziyet veriyorsun, beni güzelleştiren bu gömleği kesip kısaltmakla güzelliğimi bozuyorsun" demeğe hak kazanabilir mi? "Merhametsizlik, insafsızlık ettin" diyebilir mi? İşte onun gibi Sâni'-i Zülcelal, Fâtır-ı Bîmisal; zîhayata göz, kulak, akıl, kalb gibi havas ve letaif ile murassa olarak giydirdiği vücut gömleğini esma-i hüsnanın nakışlarını göstermek için çok hâlât içinde çevirir, çok vaziyetlerde değiştirir. Elemler, musibetler nev'inde olan keyfiyat; bazı esmasının ahkâmını göstermek için lemaat-ı hikmet içinde bazı şuaat-ı rahmet ve o şuaat-ı rahmet içinde latif güzellikler vardır.

Hâtîme

[Eski Said'in Serkeş, Müftehir, Mağrur, Ucblu, Riyakâr Nefsini Susturan, Teslime Mecbur Eden Beş Fıkradır.]

Birinci Fıkra: Madem eşya var ve san'atlıdır. Elbette bir ustaları var. Yirmiikinci Söz'de gayet kat'î isbat edildiği gibi: Eğer herşey birinin olmazsa, o vakit herbir şey, bütün eşya kadar müşkil ve ağır olur. Eğer herşey birinin olsa, o zaman bütün eşya, bir şey kadar âsân ve kolay olur. Madem zemin ve âsumanı birisi yapmış, yaratmış. Elbette o pek hikmetli ve çok san'atkâr zât, zemin ve âsumanın meyveleri ve neticeleri ve gayeleri olan zîhayatları başkalara bırakıp işi bozmayacak. Başka ellere teslim edip bütün hikmetli işlerini abes etmeyecek, hiçe indirmeyecek, şükür ve ibadetlerini başkasına vermeyecektir.

İkinci Fıkra: Sen ey mağrur nefsim! Üzüm ağacına benzersin. Fahrlenme! Salkımları o ağaç kendi takmamış, başkası onları ona takmış.

Üçüncü Fıkra: Sen ey riyakâr nefsim! "Dine hizmet ettim" diye gururlanma. **إِنَّ اللَّهَ لَبُوءٌ بِذُنُوبِهِ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ** sırınca: Müzekkâ olmadığın için, belki sen kendini o recül-i fâcir bilmelisin. Hizmetini, ubudiyetini; geçen nimetlerin şükrü ve vazife-i fitrat ve fariza-i hilkat ve netice-i san'at bil, ucb ve riyadan kurtul!.

Dördüncü Fıkra: Hakikat ilmîni, hakikî hikmeti istersen; Cenab-ı Hakk'ın marifetini kazan. Çünkü bütün hakaik-i mevcudat, İsm-i Hakk'ın şuaatı ve esmasının tezahüratı ve sıfâtının tecelliyatıdır. Maddî ve manevî, cevherî, arazî herbir şeyin, herbir insanın hakikatı, birer ismin nuruna dayanır ve hakikatına istinad eder. Yoksa hakikatsız, ehemmiyetsiz bir surettir. Yirminci Söz'ün âhirinde, şu sırra dair bir nebze bahsi geçmiştir. Ey nefis! Eğer şu dünya hayatına müştaksan, mevtten kaçarsan kat'iyen bil ki: Hayat zannettiğin hâlât, yalnız bulunduğun dakikadır. O dakikadan evvel bütün zamanın ve o zaman

içindeki eşya-i dünyeviye, o dakikada meyyittir, ölmüştür. O dakikadan sonra bütün zamanın ve onun mazrufu, o dakikada ademdir, hiçtir. Demek güvendiğin hayat-ı maddiye, yalnız bir dakikadır. Hattâ bir kısım ehl-i tedkik, "Bir âşiredir belki bir ân-ı seyyaledir" demişler. İşte şu sırdandır ki; bazı ehl-i velayet, dünyanın dünya cihetiyle ademine hükmetmişler. Madem böyledir, hayat-ı maddiye-i nefsiyeyi bırak. Kalb ve ruh ve sırrın derece-i hayatlarına çık, bak; ne kadar geniş bir daire-i hayatları var. Senin için meyyit olan mazi, müstakbel; onlar için haydır, hayatdar ve mevcuttur. Ey nefsim! Madem öyledir, sen dahi kalbim gibi ağla ve bağır ve de ki: "Fâniyim, fâni olanı istemem. Âcizim, âciz olanı istemem. Ruhumu Rahman'a teslim eyledim, gayr istemem. İsterim, fakat bir yâr-ı bâki isterim. Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed isterim. Hiç-enderhiçim, fakat bu mevcudatı birden isterim."

Beşinci Fıkra: Şu fıkra, Arabî geldiği için Arabî yazıldı. Hem şu fıkra-i Arabiye, "Allahü Ekber" zikrinde otuzüç mertebe-i tefekkürden bir mertebeye işaretir.

اللَّهُ أَكْبَرُ إِذْ هُوَ الْقَدِيرُ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ الْكَرِيمُ الرَّحِيمُ الْجَمِيلُ النَّقَاشُ الْأَزَلُّ الَّذِي مَا حَقِيقَةُ هَذِهِ الْكَائِنَاتِ كَلًّا وَ جُزْءًا وَ صَحَائِفَ وَ
 طَبَقَاتٍ وَ مَا حَفَائِقُ هَذِهِ الْمَوْجُودَاتِ كُلِّيًّا وَ جُزْئِيًّا وَ وُجُودًا وَ بَقَاءً إِلَّا خُطُوطُ قَلَمِ قَضَائِهِ وَ قَدْرِهِ وَ تَنْظِيمِهِ وَ تَقْدِيرِهِ بِعِلْمٍ وَ
 حِكْمَةٍ وَ نُفُوسُ بَرَكَارِ عِلْمِهِ وَ حِكْمَتِهِ وَ تَصْوِيرِهِ وَ تَدْبِيرِهِ بِصُنْعٍ وَ عِنَايَةٍ وَ تَرْبِيئَاتٍ يَدِ بَيْضَاءِ صُنْعِهِ وَ عِنَايَتِهِ وَ تَرْبِيئِهِ وَ تَنْوِيرِهِ
 بِلُطْفٍ وَ كَرَمٍ وَ آزَاهِيرُ لَطَائِفِ لُطْفِهِ وَ كَرَمِهِ وَ تَوَدُّدِهِ وَ تَعَرُّفِهِ بِرَحْمَةٍ وَ نِعْمَةٍ وَ تَمَرَّاتٍ فَيَاضِ رَحْمَتِهِ وَ نِعْمَتِهِ وَ تَرْجُمِهِ وَ تَحْنُنِهِ بِجَمَالِ
 وَ كَمَالِ وَ لَمَعَاتِ بَجَلِيَّاتِ جَمَالِهِ وَ كَمَالِهِ بِشَهَادَةِ تَفَانِيَةِ الْمَرَايَا وَسَيَالِيَةِ الْمَظَاهِرِ مَعَ بَقَاءِ الْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ السَّرْمَدِيِّ الدَّائِمِ التَّجَلِّي
 وَ الظُّهُورِ عَلَى مَرِّ الْفُضُولِ وَ الْعُصُورِ وَ الدُّهُورِ وَ الدَّائِمِ الْإِنْعَامِ عَلَى مَرِّ الْأَنَامِ وَ الْأَيَّامِ وَ الْأَعْوَامِ نَعَمَ فَلَا تَرَى الْمُكْمَلُ يَدُلُّ لِيذِي
 عَقْلٍ عَلَى الْفِعْلِ الْمُكْمَلِ ثُمَّ الْفِعْلُ الْمُكْمَلُ يَدُلُّ لِيذِي فَهْمٍ عَلَى الْإِسْمِ الْمُكْمَلِ ثُمَّ الْإِسْمُ الْمُكْمَلُ يَدُلُّ بِالْبَدَاهَةِ عَلَى الْوَصْفِ
 الْمُكْمَلِ ثُمَّ الْوَصْفُ الْمُكْمَلُ يَدُلُّ بِالضَّرُورَةِ عَلَى الشَّانِ الْمُكْمَلِ ثُمَّ الشَّانُ الْمُكْمَلُ يَدُلُّ بِالْيَقِينِ عَلَى كَمَالِ الدَّاتِ بِمَا يَلِيْقُ
 بِالذَّاتِ وَ هُوَ الْحَقُّ الْبَقِيئُ نَعَمَ تَقَابِي الْمِرَاةِ زَوَالِ الْمَوْجُودَاتِ مَعَ التَّجَلِّي الدَّائِمِ مَعَ الْفَيْضِ الْمُلَازِمِ مِنْ أَظْهَرِ الظَّوَاهِرِ أَنَّ الْجَمَالَ
 الظَّاهِرَ لَيْسَ مُلْكُ الْمَظَاهِرِ مِنْ أَفْصَحِ تَبْيَانٍ مِنْ أَوْصَحِ بُرْهَانٍ لِلْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ لِإِحْسَانِ الْمُجَدِّدِ لِلْوَاجِبِ الْوُجُودِ لِلْبَاقِي
 الْوُدُودِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ مِنَ الْأَزَلِّ إِلَى الْأَبَدِ عَدَدَ مَا فِي عِلْمِ اللَّهِ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلِّمْ

* * *

Zeyl

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[Bu Küçücük Zeylin Büyük Bir Ehemmiyeti Var. Herkese Menfaatlidir.]

Cenab-ı Hakk'a vâsıl olacak tarîkler pek çoktur. Bütün hak tarîkler Kur'andan alınmıştır. Fakat tarîkatların bazıısı, bazısından daha kısa, daha selâmetli, daha umumiyetli oluyor. O tarîkler içinde, kasır fehminle Kur'andan istifade ettiğim "Acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür" tarîkîdir. Evet acz dahi, aşk gibi belki daha eslem bir tarîktir ki; ubudiyet tarîkiyle mahbubiyete kadar gider. Fakr dahi, Rahman ismine îsal eder. Hem şefkat dahi aşk gibi, belki daha keskin ve daha geniş bir tarîktir ki Rahîm ismine îsal eder. Hem tefekkür dahi aşk gibi, belki daha zengin, daha parlak, daha geniş bir tarîktir ki, Hakîm ismine îsal eder. Şu tarîk, hafî tarîkler misillü, "Letaif-i Aşere" gibi on hatve değil ve tarîk-ı cehriye gibi "Nüfus-u Seb'a" yedi mertebeye atılan adımlar değil, belki "Dört Hatve"den ibarettir. Tarîkattan ziyade hakikattir, şeriattır. Yanlış anlaşılmasın: Acz ve fakr ve kusurunu, Cenab-ı Hakk'a karşı görmek demektir. Yoksa onları yapmak veya halka göstermek demek değildir. Şu kısa tarîkin evradı: İttiba-ı sünnettir, feraizi işlemek, kebairi terketmektir. Ve bilhassa namazı ta'dil-i erkân ile kılmak, namazın arkasındaki tesbihatı yapmaktır.

Birinci Hatveye: **فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ** âyeti işaret ediyor.

İkinci Hatveye: **وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ** âyeti işaret ediyor.

Üçüncü Hatveye: **مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنَ نَفْسِكَ** âyeti işaret ediyor.

Dördüncü Hatveye: **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** âyeti işaret ediyor. Şu dört hatvenin kısa bir izahı şudur ki:

Birinci Hatvede: **فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ** âyeti işaret ettiği gibi: Tezkiye-i nefis etmemek. Zira insan, cibilliyeti ve fitratı hasebiyle nefsinin sever. Belki evvelâ ve bizzât yalnız zâtını sever, başka herşeyi nefsinin feda eder. Mabud'a lââyık bir tarzda nefsinin medheder. Mabud'a lââyık bir tenzih ile nefsinin meayibden tenzih ve tebrie eder. Elden geldiği kadar kusurları kendine lââyık görmez ve kabul etmez. Nefsinin perestiş eder tarzında şiddetle müdafaa eder. Hattâ fitratında tevdi edilen ve Mabud-u Hakikînin hamd ve tesbihi için ona verilen cihazat ve istidadı, kendi nefsinin sarfederek **مَنْ اتَّخَذَ إِلَهُهُ هَوِيَّهِ** sırrına mazhar olur. Kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir. İşte şu mertebede, şu hatvede tezkiyesi, tathiri: Onu tezkiye etmemek, tebrie etmemektir.

İkinci Hatvede: **وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ** dersini verdiği gibi: Kendini unutmuş, kendinden haberi yok. Mevta düşünse, başkasına verir. Fena ve zevali görse, kendine almaz ve külfet ve hizmet makamında nefsinin unutmak, fakat ahz-ı ücret ve istifade-i huzuzat makamında nefsinin düşünmek, şiddetle iltizam etmek, nefs-i emmarenin muktezasıdır. Şu makamda tezkiyesi, tathiri, terbiyesi; şu haletin aksidir. Yani nisyan-ı nefis içinde nisyan etmemek. Yani huzuzat ve ihtirasatta unutmak ve mevta ve hizmette düşünmek.

Üçüncü Hatvede: **مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنَ نَفْسِكَ** dersini verdiği gibi: Nefsin muktezası, daima iyiliği kendinden bilip fahr ve ucbe girer. Bu hatvede: Nefsinde yalnız kusuru ve nakısı ve aczi ve fakrı görüp; bütün mehasin ve kemalâtını, Fâtır-ı Zülcelal tarafından ona ihsan edilmiş nimetler olduğunu anlayıp, fahr yerinde şükür ve temeddüh yerinde hamdetmektir. Şu mertebede tezkiyesi, **فَدَأْفَلَحَ مَنْ رَزَقَهَا** sırrıyla şudur ki: Kemalini kemalsizlikte, kudretini aczde, gınasını fakrda bilmektir.

Dördüncü Hatvede: **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** dersini verdiği gibi: Nefs, kendini serbest ve müstakil ve bizzât mevcut bilir. Ondandır bir nevi rububiyet dava eder. Mabuduna karşı adavetkârane bir isyanı taşır. İşte gelecek şu hakikatı derketmekle ondan kurtulur. Hakikat şöyledir ki: Herşey nefsinde mana-yı ismiyle fânidir, mefkuddur, hâdistir, madumdur. Fakat mana-yı harfîyle ve Sâni'-i Zülcelal'in esmasına âyinedarlık cihetiyle ve vazifedarlık itibariyle şahiddir, meşhuddur, vâciddir, mevcuddur. Şu makamda tezkiyesi ve tathiri şudur ki: Vücudunda adem, ademinde vücudu vardır. Yani kendini bilse, vücud verse; kâinat kadar bir zulümat-ı adem içindedir. Yani vücud-u şahsîsine güvenip Mûcid-i Hakikî'den gaflet etse; yıldız böceği gibi bir şahsî ziya-yı vücudu, nihayetsiz zulümat-ı adem ve fıraklar içinde bulunur, boğulur. Fakat enaniyeti bırakıp, bizzât nefsi hiç olduğunu ve Mûcid-i Hakikî'nin bir âyine-i tecellisi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcudatı ve nihayetsiz bir vücudu kazanır. Zira bütün mevcudat, esmasının cilvelerine mazhar olan Zât-ı Vâcib-ül Vücud'u bulan, herşeyi bulur.

Hâtime

Şu acz, fakr, şefkat, tefekkür tarîkındaki dört hatvenin izahatı; hakikatın ilmüne, şeriatın hakikatına, Kur'anın hikmetine dair olan yirmialtı aded Sözlere geçmiştir. Yalnız şurada bir-iki noktaya kısa bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Evet şu tarîk daha kısadır. Çünkü dört hatvedir. Acz, elini nefisten çekse, doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelal'e verir. Halbuki en keskin tarîk olan aşk, nefisten elini çeker, fakat maşuk-u mecazîye yapışır. Onun zevalini bulduktan

sonra Mahbub-u Hakikî'ye gider. Hem şu tarîk daha eslemdir. Çünkü nefsin şatahat ve bâlâ-pervazane davaları bulunmaz. Çünkü acz ve fakr ve kusurdan başka nefsinde bulmuyor ki, haddinden fazla geçsin. Hem, bu tarîk daha umumî ve cadde-i kübradır. Çünkü kâinatı ehl-i vahdet-ül vücud gibi, huzur-u daimî kazanmak için i'dama mahkûm zannedip, "Lâ mevcude illâ Hû" hükmetmeye veyahut ehl-i vahdet-üş şuhud gibi, huzur-u daimî için kâinatı nisyan-ı mutlak hapsinde hapse mahkûm tahayyül edip, "Lâ meşhude illâ Hû" demeye mecbur olmuyor. Belki i'damdan ve hapisten gayet zahir olarak Kur'an afvettiğinden, o da sarf-ı nazar edip ve mevcudatı kendileri hesabına hizmetten azlederek Fâtır-ı Zülcelal hesabına istihdam edip, esma-i hüsnasının mazhariyet ve âyinedarlık vazifesinde istimal ederek mana-yı harfî nazarıyla onlara bakıp, mutlak gafletten kurtulup huzur-u daimîye girmektir; herşeyde Cenab-ı Hakk'a bir yol bulmaktır.

Elhasıl: Mevcudatı mevcudat hesabına hizmetten azlederek, mana-yı ismiyle bakmamaktır.

* * *

Yirmiyedinci Söz

İçtihad Risalesi

Beş-altı sene mukaddem, Arabî bir risalede, içtihada dair yazdığım bir mes'ele, iki kardeşimin arzularıyla, o mes'eleye dair haddinden tecavüz edenin haddini bildirmek için, şu söz, o mes'ele-i içtihadîyeye dair yazıldı.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ

İçtihad kapısı açıktır. Fakat şu zamanda oraya girmeye "altı mani" vardır.

Birincisi:Nasılki kışta, fırtınaların şiddetli olduğu bir vakitte, dar delikler dahi seddedilir. Yeni kapıları açmak, hiçbir cihetle kâr-ı akıl değil. Hem nasılki büyük bir selin hücumunda, tamir için duvarlarda delikler açmak gark olmağa vesiledir. Öyle de, şu münkerat zamanında ve âdat-ı ecanibin istilasî anında ve bid'aların kesreti vaktinde ve dalaletin tahribatı hengamında, içtihad namıyla, kasr-ı İslâmiyetten yeni kapılar açıp, duvarlarından muharriblerin girmesine vesile olacak delikler açmak, İslâmiyet'e cinayettir.

İkincisi:Dinin zaruriyatı ki, içtihad onlara giremez. Çünkü kat'î ve muayyendirler. Hem o zaruriyat, kut ve gıda hükmündedirler. Şu zamanda terke uğruyorlar ve tezelzülde dirler ve bütün himmet ve gayreti, onların ikamesine ve ihyasına sarfetmek lâzım gelirken, İslâmiyet'in nazariyat kısmında ve selefîn içtihadat-ı safiyane ve hâlisanesiyle, bütün zamanların hacatına dar gelmeyen efkârları olduğu halde, onları bırakıp heveskârane yeni içtihadlar yapmak, bid'akârane bir hıyanettir.

Üçüncüsü:Nasılki çarşıda mevsimlere göre, birer meta mergub oluyor. Vakit be-vakit birer mal revaç buluyor. Öyle de, âlem meşherinde, içtimaiyat-ı insaniye ve medeniyet-i beşeriye çarşısında, her asırda birer meta' mergub olup revaç buluyor. Sûkunda yani çarşısında teşhir ediliyor, rağbetler ona celboluyor, nazarlar ona teveccüh ediyor, fikirler ona müncezib oluyor. Meselâ: Şu zamanda siyaset metayı ve hayat-ı dünyeviyyenin temini ve felsefenin revaçları gibi... Ve selef-i sâlihîn asrında ve o zaman çarşısında en mergub meta, Hâlık-ı Semavat ve Arz'ın marziyatlarını ve bizden arzularını, kelâmından istinbat etmek ve nur-u nübüvvet ve Kur'an ile, kapatılmayacak derecede açılan âhiret âlemindeki saadet-i ebediyeyi kazandırmak vesailini elde etmek idi.

İşte o zamanda zihinler, kalbler, ruhlar, bütün kuvvetleriyle, yerler ve gökler Rabbinin marziyatını anlamağa müteveccih olduğundan, içtimaiyat-ı beşeriyenin sohbetleri, muhavereleri, vukuatları, ahvalleri ona bakıyordu. Ona göre cereyan ettiğinden her kimin güzelce bir istidadı bulunsa, onun kalbi ve fitratı, şuursuz olarak herşeyden bir ders-i marifet alır. O zamanda cereyan eden ahval ve vukuat ve muhaverattan taallüm ediyordu. Güya herbir şey, ona bir muallim hükmüne geçip, onun fitrat ve istidadına, içtihadı bir istidad-ı ihzarî telkin ediyordu. Hattâ o derece şu fitrî ders tenvir ediyordu ki; yakın idi ki, kesbsiz içtihadı kabiliyeti ola, ateşsiz nurlana... İşte şu tarzda fitrî bir ders alan bir müstaid, içtihadı çalışmağa başladığı vakit, kibrit hükmüne geçen istidadı, "nurun alâ nur" sırrına mazhar olur; çabuk ve az zamanda müçtehid olurdu.

Amma şu zamanda, medeniyet-i Avrupa'nın tahakkümüyle, felsefe-i tabiiyenin tasallutuyla, şerait-i hayat-ı dünyeviye'nin ağırlaşmasıyla, efkâr ve kulûb dağılmış, himmet ve inayet inkısam etmiştir. Zihinler maneviyata karşı yabancılaşmıştır. İşte bunun içindir ki, şu zamanda birisi; dört yaşında Kur'an'ı hıfzedip, âlimlerle mübahase eden Süfyan İbn-i Uyeyne olan bir müçtehidin zekâsında bulunsa, Süfyan'ın içtihadı kazandığı zamana nisbeten, on defa daha fazla zamana muhtaçtır. Süfyan, on senede içtihadı tahsil etmiş ise, şu adam yüz seneye muhtaçtır ki tahsil edebilsin. Çünkü Süfyan'ın ibtida-i tahsil-i fitrîsi sinn-i temyiz zamanından başlar. Yavaş yavaş istidadı müheyya olur, nurlanır, herşeyden ders alır, kibrit hükmüne geçer. Amma onun naziri, şu zamanda çünkü zihni felsefede boğulmuş, akli siyasete dalmış, kalbi hayat-ı dünyeviyede sersem olmuş, istidadı içtihadından uzaklaşmış, elbette fûnun-u hazırada tevaggülü derecesinde istidadı içtihad-ı şer'î kabiliyetinden uzaklaşmış ve ulûmu arziyede tefennünü derecesinde içtihadın kabulünden geri kalmıştır. Onun için "Ben de onun gibi zekiyim, niçin ona yetişemiyorum?" diyemez ve demeye hakkı yoktur ve yetişemez.

Dördüncüsü:Nasılki bir cisimde, neşv ü nema için tevessü' meyli bulunur. O meyl-i tevessü' ise, -çünkü dâhildendir- vücud ve cisim için bir tekemmüldür. Fakat eğer hariçte tevsi' için bir meyl ise, o vücudun cildini yırtmaktır, tahrib etmektir; tevsi' değildir. Öyle de, İslâmiyetin dairesine selef-i sâlihîn gibi takvayı kâmile kapısıyla ve zaruriyat-ı diniyenin imtisali tarîkıyla dâhil olanlarda meyl-üt tevessü' ve irade-i içtihad bulunsa; o kemaldır ve tekemmüldür. Yoksa zaruriyatı terk eden ve hayat-ı dünyeviyeyi hayat-ı uhreviyeye tercih eden ve felsefe-i maddiye ile âlûde olanlardan olan o meyl-üt tevsi' ve irade-i içtihad, vücud-u İslâmiyeyi tahrib ve boynundaki şer'î zincirini çıkarmağa vesiledir.

Beşincisi:Üç nokta-i nazar, şu zamanın içtihadatını arziye yapar, semavîlikten çıkarıyor. Halbuki Şeriat semaviyedir ve içtihadat-ı Şer'iyeye dahi, onun ahkâm-ı mestûresini izhar ettiğinden semaviyedirler.

Birincisi: Bir hükmün hikmeti ayrıdır, illeti ayrıdır. Hikmet ve maslahat ise; tercihe sebebdır, îcaba icada medar değildir. İlet ise, vücuduna medardır. Meselâ: Seferde namaz kasredilir, iki rek'at kılınır. Şu ruhsat-ı şer'iyenin illeti seferdir, hikmeti ise meşakkattir. Sefer bulunsa, meşakkat hiç olmasa da namaz kasredilir. Çünkü illet var. Fakat sefer bulunmasa, yüz meşakkat bulunsa, namazın kasredilmesine illet olamaz. İşte şu hakikatın aksine olarak, şu zamanın nazarı ise, maslahat ve hikmeti illet yerine ikame edip ona göre hükmediyor. Elbette böyle içtihadat arziyedir, semavî değildir.

İkincisi: Şu zamanın nazarı, evvelâ ve bizzât saadet-i dünyeviye bakıyor ve ahkâmları ona tevcih ediyor. Halbuki Şeriatın nazarı ise, evvelâ ve bizzât saadet-i uhreviye bakar, ikinci derecede -âhirete vesile olmak dolayısıyla- dünyanın saadetine nazar eder. Demek şu zamanın nazarı, ruh-u Şeriatan yabandır. Öyle ise, Şeriat namına içtihad edemez.

Üçüncüsü: **إِنَّ الضَّرُورَاتِ تُبَيِّحُ الْمَحْظُورَاتِ** kaidesi, yani "Zaruret, haramı helâl derecesine getirir." İşte şu kaide ise, küllî değil. Zaruret eğer haram yoluyla olmamış ise, haramı helâl etmeye sebebiyet verir. Yoksa sû'-i ihtiyarıyla, gayr-ı meşru sebeblerle zaruret olmuş ise, haramı helâl edemez, ruhsatlı ahkâmlara medar olamaz, özür teşkil edemez. Meselâ: Bir adam sû'-i ihtiyarıyla, haram bir tarzda kendini sarhoş etse; tasarrufatı, ülema-i Şeriatça aleyhinde caridir, mazur sayılmaz. Tatlik etse, talakı vaki' olur. Bir cinayet etse, ceza görür. Fakat sû'-i ihtiyarıyla olmazsa, talak vaki' olmaz, ceza da görmez. Hem meselâ, bir içki mübtelası zaruret derecesinde mübtela olsa da, diyemez ki: "Zarurettir, bana helâldir."

İşte şu zamanda zaruret derecesine geçen ve insanları mübtela eden bir beliyye-i âmme suretine giren çok umûrlar vardır ki; sû'-i ihtiyardan, gayr-ı meşru meyillerden ve haram muamelelerden tevellüd ettiklerinden, ruhsatlı ahkâmlara medar olup, haramı helâl etmeye medar olamazlar. Halbuki şu zamanın ehl-i içtihadı, o zaruratı ahkâm-ı şer'iyeye medar yaptıklarından, içtihadları arziyedir, hevesîdir, felsefîdir, semavî olamaz, şer'î değil. Halbuki semavat ve arzın Hâlıkının ahkâm-ı İlahiyesinde tasarruf ve ibadının ibadatına müdahale, o Hâlıkın izn-i manevîsi olmazsa; o tasarruf o müdahale merduddur. Meselâ: Bazı gafiller, hutbe gibi bazı şeair-i İslâmiyeyi, Arabîden çıkarıp her milletin lisanıyla söylemeyi, iki sebep için istihsan ediyorlar.

Birincisi: "Tâ, siyaset-i hazıra avam-ı müslimîne de o suretle tefhim edilsin." Halbuki siyaset-i hazıra, o kadar çok yalan ve hile ve şeytanet içine girmiş ki, vesvese-i şeyatîn hükmüne geçmiştir. Halbuki minber, vahy-i İlahînin tebliğ makamı olduğundan, o vesvese-i siyasiyenin hakkı yoktur ki, o makam-ı âlîye çıkabilsin.

İkinci sebep: "Hutbe, bazı suver-i Kur'aniyenin nasihatları anlaşılacak içindir." Evet eğer millet-i İslâm, İslâmiyetin zaruriyatı ve müsellemanı ve malûm olan ahkâmını, ekseriyet itibariyle imtisal edip yerine getirseydi, o vakit nazariyat-ı şer'îye ve mesail-i dakika ve nasayih-i hafiyeyi anlamak için, bildiği lisan ile hutbe okunması ve suver-i Kur'aniyenin -eğer mümkün olsaydı- tercümesi (Haşiye) belki müstahsen olurdu. Fakat namaz, zekat, orucun vücubu ve katl, zina ve şarabın haramiyeti gibi malûm olan ahkâm-ı kat'îyye-i İslâmiye mühmel kalıyor. Avam-ı nas, onların vücubunu ve haramiyetini ders almağa muhtaç değiller. Belki teşvik ve ihtar ile o ahkâm-ı kudsiyeyi hatırlatıp, İslâmiyet damarını ve iman hissini tahrik etmekle imtisallerine teşvik ve tezkire ve ihtara muhtaçtırlar. Halbuki bir âmi ne kadar cahil dahi olsa, Kur'an'dan ve hutbe-i Arabiyeden şu meal-i icmaliyeyi anlar ki: "Herkes ve bana malûm olan imanın rükünlerini ve İslâmiyet'in umdelerini hatib ve hâfız ihtar ediyor ve ders veriyor, okuyor" der; kalbinde onlara karşı bir iştiyak hasıl olur. Acaba kâinatta hangi tabirat var ki; arş-ı a'zamdan gelen Kur'an-ı Hakîm'in i'cazkârane, müfehhimane

(Haşiye): *İ'caza dair olan Yirmibeşinci Söz, Kur'anın hakikî tercümesi mümkün olmadığını göstermiştir.*

ihtarlarına, tezkirlerine, teşviklerine mukabil gelebilirsin?

Altıncısı: Selef-i Sâlihînün müçtehidîn-i izamı, asr-ı nur ve asr-ı hakikat olan asr-ı sahabeye yakın olduklarından, safî bir nur alıp, hâlis bir içtihad edebilirlerdi. Şu zamanın ehl-i içtihadı ise, o kadar perdeler arkasında ve uzak bir mesafede hakikat kitabına bakar ki, en vâzıh bir harfini de zor ile görebilirler.

Eğer desen: "Sahabeler de insandırlar, hatadan, hilaftan hâlî olmazlar. Halbuki içtihadatın ve ahkâm-ı şeriatın medarı, sahabelerin adaleti ve sıdkıdır ki, hattâ ümmet "Sahabeler umumen âdildirler, doğru söylerler" diye ittifak etmişler.

Elcevab: Evet sahabeler ekseriyet-i mutlaka itibariyle hakka âşık, sıdka müştak, adalete hahişgerdirler. Çünkü yalanın ve kizbin çirkinliği, bütün çirkinliğiyle ve sıdkın ve doğruluğun güzelliği, bütün güzelliğiyle o asırda öyle bir tarzda gösterilmiş ki, ortalarındaki mesafe Arş'tan Ferş'e kadar açılmış. Esfel-i safilîndeki Müseylime-i Kezzab'ın derekesinden, a'lâ-yı illiyyînde olan

Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtu Vesselâm'ın derece-i sıdkı kadar bir ayrılık görülmüştür. Evet Müseylime'yi esfel-i safilîne düşüren kizb olduğu gibi, Muhammed-ül Emin Aleyhissalâtu Vesselâm'ı a'lâ-yı illiyyîne çıkaran sıdktır ve doğruluktur.

İşte, hissiyat-ı ulviyeyi taşıyan ve mehasin-i ahlâkiyeye perestiş eden ve Şems-i Nübüvvetin zıya-i sohbetiyle nurlanan sahabeler, o derece çirkin ve sukuta sebep ve Müseylime'nin maskara-âlûd müzahrefat dükkânındaki kizbe, ihtiyarıyla ellerini uzatmamak ve küfürden çekindikleri gibi küfrün arkadaşı olan kizbden çekinmeleri ve o derece güzel ve medar-ı fahr ve mübahat ve mi'rac-ı suud ve terakki ve Fahr-i Risalet'in hazine-i âliyesinde en revaçlı bulunan ve şaşaa-i cemaliyle içtimaat-ı insaniyeyi nurlandıran sıdka ve doğruluğa ve hakka -ve bilhassa ahkâm-ı şer'iyeye rivayetinde ve tebliğinde- elbette ellerinden geldiği kadar talib ve muvafık ve âşık olmaları kat'îdir, zarurîdir, şübhesizdir. Halbuki şu zamanda, kizb ve sıdkın ortasındaki mesafe o kadar kısalmış ki, âdeta omuz omuza vermişler. Sıdktan yalana (geçmek) pek kolay gidiliyor. Hattâ siyaset propagandası vasıtasıyla yalancılık, doğruluğa tercih ediliyor. İşte en çirkin şey, en güzel şeylerle beraber bir dükkânda, bir fiatla satılsa; elbette pek âlî olan ve hakikat cevherine giden sıdk ve hak pırlantası o dükkâncının marifetine ve sözüne itimad edip, körükörüne alınmaz.

* * *

Hâtîme

Asırlara göre şeriatlar değişir. Belki bir asırda, kavimlere göre ayrı ayrı şeriatlar, peygamberler gelebilir ve gelmiştir. Hâtem-ül Enbiya'dan sonra şeriat-ı kübrası, her asırda, her kavme kâfi geldiğinden, muhtelif şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır. Fakat teferruatta, bir derece ayrı ayrı mezheblere ihtiyaç kalmıştır. Evet nasilki mevsimlerin değişmesiyle elbiseler değişir, mizaçlara göre ilâçlar tebeddül eder. Öyle de, asırlara göre şeriatlar değişir, milletlerin istidadına göre ahkâm tahavvül eder. Çünkü ahkâm-ı şer'iyenin teferruat kısmı, ahval-i beşeriye bakar. Ona göre gelir, ilâç olur. Enbiya-yı salife zamanında, tabakat-ı beşeriye birbirinden çok uzak ve seciyeleri hem bir derece kaba, hem şiddetli ve efkârca ibtidaî ve bedeviyete yakın olduğundan, o zamandaki şeriatlar, onların haline muvafık bir tarzda ayrı ayrı gelmiştir. Hattâ bir kıt'ada bir asırda, ayrı ayrı peygamberler ve şeriatlar bulunmuş. Sonra âhîrzaman Peygamberinin gelmesiyle, insanlar güya ibtidaî derecesinden, idadiye derecesine terakki ettiğinden, çok inkılabat ve ihtilatat ile akvam-ı beşeriye birtek ders alacak, birtek muallimi dinleyecek, birtek şeriatla amel edecek vaziyete geldiğinden, ayrı ayrı şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır, ayrı ayrı muallime de lüzum görülmemiştir. Fakat tamamen bir seviyeye gelmediğinden ve bir tarz-ı hayat-ı içtimaiye de giymediğinden, mezhebler taaddüd etmiştir. Eğer beşerin

ekseriyet-i mutlakası bir mekteb-i âlînin talebesi gibi, bir tarz-ı hayat-ı içtimaiyeyi giyse, bir seviyeye girse; o vakit mezhebler tevhid edilebilir. Fakat bu hal-i âlem, o hale müsaade etmediği gibi, mezahib de bir olmaz.

Eğer desen: Hak bir olur; nasıl böyle dört ve oniki mezhebin muhtelif ahkâmları hak olabilir?

Elcevab: Bir su, beş muhtelif mizaçlı hastalara göre nasıl beş hüküm alır; şöyle ki: Birisine, hastalığının mizacına göre su ilâçtır, tıbben vâcibdir. Diğer birisine, hastalığı için zehir gibi muzırdır; tıbben ona haramdır. Diğer birisine, az zarar verir; tıbben ona mekruhtur. Diğer birisine, zararsız menfaat verir; tıbben ona sünnettir. Diğer birisine ne zarardır, ne menfaattir; âfiyetle içsin, tıbben ona mubahtır. İşte hak burada taaddüd etti. Beşi de haktır. Sen diyebilir misin ki: "Su yalnız ilâçtır, yalnız vâcibdir, başka hükmü yoktur."

İşte bunun gibi, ahkâm-ı İlahiye mezheblere hikmet-i İlahiyenin sevkiyle ittiba edenlere göre değişir, hem hak olarak değişir ve herbirisi de hak olur, maslahat olur. Meselâ, hikmet-i İlahiyenin tensibiyle İmam-ı Şafî'ye ittiba eden, ekseriyet itibariyle Hanefilere nisbeten köylülüğe ve bedeviliğe daha yakın olup cemaatı birtek vücud hükmüne getiren hayat-ı içtimaiye de nâkıs olduğundan, herbiri bizzât dergâh-ı Kadıyy-ül Hacat'ta kendi derdini söylemek ve hususî matlubunu istemek için, imam arkasında Fatiha'yı birer birer okuyorlar. Hem ayn-ı hak ve mahz-ı hikmettir. İmam-ı A'zam'a ittiba edenler, ekseriyet-i mutlaka itibariyle, İslâmî hükûmetlerin ekserisi, o mezhebi iltizam etmesiyle medeniyete, şehirliliğe daha yakın ve hayat-ı içtimaiyeye müstaid olduğundan; bir cemaat, bir şahıs hükmüne girip, birtek adam umum namına söyler; umum kalben onu tasdik ve rabt-ı kalb edip, onun sözü umumun sözü hükmüne geçtiğinden, Hanefî Mezhebi'ne göre imam arkasında Fatiha okunmaz. Okunmaması ayn-ı hak ve mahz-ı hikmettir.

Hem meselâ, madem şeriat, tabiatın tecavüzatına sed çekmekle onu ta'dil edip nefis-i emmareyi terbiye eder. Elbette ekser etbai, köylü ve nim-bedevi ve amelelikle meşgul olan Şafî Mezhebi'ne göre "Kadına temas ile abdest bozulur, az bir necaset zarar verir." Ekseriyet itibariyle hayat-ı içtimaiyeye giren, nim-medenî şeklini alan insanlar, ittiba ettikleri mezhebi Hanefîye göre "Mess-i nisvan abdesti bozmaz, bir dirhem kadar necasete fetva var."

İşte bir amele ile bir efendiyi nazara alacağız. Amele, tarz-ı maişet itibariyle ecnebi kadınlarla ihtilata, temasa ve bir ocak yanında oturmaya ve mülevves şeylerin içine karışmaya mübtela olduğundan; san'at ve maişet itibariyle, tabiat ve nefis-i emmaresi meydanı boş bulup tecavüz edebilir. Onun için, şeriat onların hakkında, o tecavüzata sed çekmek için, "Abdest bozulur, temas etme; namazını ibtal eder, bulaşma" manevî kulağında bir sadâ-yı semavî

çinlattırır. Amma o efendi, namuslu olmak şartıyla âdât-ı içtimaiyesi itibariyle, ahlâk-ı umumiye namına, ecnebi kadınlara temasa mübtela değıil, mülevves şeylerle nezafet-i medeniye namına kendini o kadar bulaştırmaz. Onun için şeriat, mezheb-i Hanefî namıyla ona şiddet ve azimet göstermemiş; ruhsat tarafını gösterip, hafifleştirmiştir. "Elin dokunmuş ise, abdestin bozulmaz; hicab edip, kalabalık içinde su ile istinca etmemenin zararı yoktur. Bir dirhem kadar fetva vardır." der, onu vesveseden kurtarır. İşte denizden iki katre sana misal.. onlara kıyas et. Mizan-ı Şa'ranî mizanıyla, şeriat mizanlarını bu suretle müvazene edebilirsen et.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيَّ مِنْ تَمَثَّلَ فِيهِ أَنْوَارُ مَحَبَّتِكَ لِجَمَالِ صِفَاتِكَ وَ اسْمَائِكَ بِكَوْنِهِ مِرَّةً جَامِعَةً لِتَجَلِّيَاتِ اسْمَائِكَ الْحُسْنَى وَ مَنْ تَمَرَّكَزَ فِيهِ شُعَاعَاتُ مَحَبَّتِكَ لِصُنْعَتِكَ فِي مَصْنُوعَاتِكَ بِكَوْنِهِ أَكْمَلَ وَ أَبْدَعَ مَصْنُوعَاتِكَ وَ صَبْرُورَتِهِ أَمْوَدَجَ كَمَالَاتِ صُنْعَتِكَ وَ فِيهِرِسْتَةَ مَحَاسِنِ نُفُوشِكَ وَ مَنْ تَطَاهَرَ فِيهِ لَطَائِفُ مَحَبَّتِكَ وَ رَغَبَتِكَ لِاسْتِحْسَانِ صُنْعَتِكَ بِكَوْنِهِ أَعْلَى دَلَالِي مَحَاسِنِ صُنْعَتِكَ وَ أَرْفَعَ الْمُسْتَحْسِنِينَ صَوْتًا فِي إِعْلَانِ حُسْنِ نُفُوشِكَ وَ أَبْدَعِهِمْ نَعْنًا لِكَمَالَاتِ صُنْعَتِكَ وَ مَنْ تَجَمَّعَ فِيهِ أَفْسَامُ مَحَبَّتِكَ وَ اسْتِحْسَانِكَ لِمَحَاسِنِ أَخْلَاقِ مَخْلُوقَاتِكَ وَ لَطَائِفِ أَوْصَافِ مَصْنُوعَاتِكَ بِكَوْنِهِ جَامِعًا لِمَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ كَافَّةً بِإِحْسَانِكَ وَ لِلَطَائِفِ الْأَوْصَافِ قَاطِبَةً بِفَضْلِكَ وَ مَنْ صَارَ مُصَدِّقًا صَادِقًا وَ مُقْبِلًا قَائِمًا لِجَمِيعِ مَنْ ذَكَرْتَ فِي فُرْقَانِكَ إِنَّكَ تُحِبُّهُمْ مِنَ الْمُحْسِنِينَ وَ الصَّابِرِينَ وَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُتَّقِينَ وَ التَّوَّابِينَ وَ الْأَوَّابِينَ وَ جَمِيعِ الْأَصْنَافِ الَّذِينَ أَحَبَبْتَهُمْ وَ شَرَفْتَهُمْ لِمَحَبَّتِكَ فِي فُرْقَانِكَ حَتَّى صَارَ إِمَامَ الْحَبِيبِينَ لَكَ وَ سَيِّدَ الْمُحِبُّوبِينَ لَكَ وَرَيْسَ أَوْلِيَاءِكَ وَ عَلَى آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَ إِخْوَانِهِ أَجْمَعِينَ آمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

* * *

Yirmiyedinci Söz'ün Zeyli

Sahabeler Hakkındadır

Mevlâna Câmî'nin Dediğı Gibi Derim:

يَا رَسُولَ اللَّهِ جِهَ بَاشِدُ چُونُ سَكِ أَصْحَابِ كَهْفِ

دَاخِلِ جَنَّتِ شَوْمُ دَرُ زُمْرِهِ أَصْحَابِ نُؤ

أَوْ رَوْدُ دَرُ جَنَّتِ مَنْ دَرُ جَهَنَّمَ كَمِ رَوَاسْتِ

أَوْ سَكِ أَصْحَابِ كَهْفِ مَنْ سَكِ أَصْحَابِ نُؤ

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ

ilâ âhir-i âyet...

Sual ediyorsunuz: Bazı rivayetlerde vardır ki; "Bid'aların revacı hengâmında ehl-i iman ve takvadan bir kısım suleha, sahabe derecesinde veya daha ziyade efdal olabilir" diye rivayetler vardır. Bu rivayetler sahih midir? Sahih ise, hakikatları nedir?

Elcevab: Enbiyadan sonra nev'-i beşerin en efdali sahabe olduğu, Ehl-i Sünnet ve Cemaatın icmaı bir hüccet-i katıadır ki, o rivayetlerin sahih kısmı, fazilet-i cüz'iyeye hakkındadır. Çünkü cüz'î fazilette ve hususî bir kemalde, mercuh racihe tereccuh edebilir. Yoksa Sure-i Feth'in âhîrinde sitayişkârane tavsifat-ı Rabbaniyeye mazhar ve Tevrat ve İncil ve Kur'anın medh ü senasına mazhar olan sahabilere, fazilet-i külliye nokta-i nazarında yetişilemez. Şu hakikatın pekçok esbab ve hikmetlerinden, şimdilik üç sebebi tazammun eden üç hikmeti beyan edeceğiz:

Birinci Hikmet: Sohbet-i Nebeviye öyle bir iksirdir ki, bir dakikada ona mazhar bir zât, senelerle seyr ü sülûke mukabil, hakikatın envârına mazhar olur. Çünkü sohbette insibağ ve in'ikas vardır. Malûmdur ki: İn'ikas ve tebaiyetle, o Nur-u A'zam-ı Nübüvvetle beraber en azîm bir mertebeye çıkabilir. Nasılki, bir sultanın hizmetkârı ve onun tebaiyeti ile öyle bir mevkiye çıkar ki, bir şah çıkamaz. İşte şu sırdandır ki, en büyük veliler sahabe derecesine çıkamıyorlar. Hattâ Celaledin-i Süyutî gibi, uyanık iken çok defa sohbet-i Nebeviyeye mazhar olan veliler, Resul-i Ekrem (A.S.M.) ile yakazaten görüşmeler ve şu âlemde sohbetine müşerref olsalar, yine sahabeye yetişemiyorlar. Çünkü Sahabelerin sohbeti, Nübüvvet-i Ahmediye (A.S.M.) nuruyla, yani Nebi olarak onunla sohbet ediyorlar. Evliyalar ise, vefat-ı Nebevîden sonra Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ı görmeleri, velayet-i Ahmediye (A.S.M.) nuruyla sohbetidir. Demek Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın onların nazarlarına temessül ve tezahür etmesi, velayet-i Ahmediye (A.S.M.) cihetindedir; nübüvvet itibariyle değil. Madem öyledir; nübüvvet derecesi, velayet derecesinden ne kadar yüksek ise, o iki sohbet de o derece tefavüt etmek lâzım gelir. Sohbet-i Nebeviye ne derece bir iksir-i nurani olduğu bununla anlaşılır ki: Bir bedevi adam, kızını sağ olarak defnedecek derecede bir kasavet-i vahşiyane bulunduğu halde, gelip bir saat sohbet-i Nebeviyeye müşerref olur, daha karıncaya ayağını basamaz derecede bir şefkat-i rahîmaneyi kesbederdi. Hem cahil, vahşi bir adam, bir gün sohbet-i Nebeviyeye mazhar olur; sonra Çin

ve Hind gibi memleketlere giderdi, o mütemeddin kavimlere muallim-i hakaik ve rehber-i kemalât olurdu.

İkinci Sebeb:Yirmiyedinci Söz'deki içtihad bahsinde beyan ve isbat edildiği gibi; sahabeler, ekseriyet-i mutlaka itibariyle kemalât-ı insaniyenin en a'lâ derecesindedirler. Çünkü o zamanda, o inkılab-ı azîm-i İslâmîde hayır ve hak bütün güzelliğiyle, şer ve bâtil bütün çirkinliğiyle görülmüş ve maddeten hissedilmiş. Şer ve hayır ortasında öyle bir ayrılık ve kizb ve sıdk mabeyninde öyle bir mesafe açılmıştı ki, küfür ve iman kadar, belki Cehennem ve Cennet kadar beyinleri uzaklaştı. Kizb ve şer ve bâtilin dellâlı ve nümunesi olan Müseylime-i Kezzab ve maskaraca kelimeleri olduğundan, fitraten hissiyat-ı ulviye sahibi ve maâlî-i ahlâka meftun ve izzet ve mübahata meyyal olan sahabeler, elbette ihtiyarlarıyla, kizb ve şerre ellerini uzatıp, Müseylime derekesine düşmemişler. Sıdk ve hayır ve hakkın dellâlı ve nümunesi olan Habibullah'ın (A.S.M.) a'lâ-yı illiyyîn-i kemalâtındaki makamına bakarak, bütün kuvvet ve himmetleriyle, o tarafa koşmak mukteza-yı seciyeleridir. Meselâ: Nasılki zaman oluyor; medeniyet-i beşeriye çarşısında ve hayat-ı içtimaiye-i insaniye dükkânında, bazı şeylerin verdiği müdhiş neticeleri ve çirkin eserleri zehr-i katil gibi herkes onu satın almak değil, bütün kuvvetiyle ondan nefret edip kaçır ve bazı şeylerin ve manevî meta'ların verdikleri güzel neticeler ve kıymetdar eserler, bir tiryak-ı nâfi' ve bir pırlanta gibi, herkesin nazar-ı rağbetini kendine celbeder. Herkes elinden geldiği kadar onları satın almağa çalışır. Öyle de, Asr-ı Saadette hayat-ı içtimaiye-i insaniyenin çarşısında, kizb ve şer ve küfür gibi maddeler, şekavet-i ebediye gibi neticeleri ve Müseylime-i Kezzab gibi süflî maskaraları tevlid ettiğinden, secaya-yı âliye ve hubb-u maâlîye meftun olan sahabelerin zehr-i katilden kaçır gibi ondan kaçmaları ve nefret etmeleri bedihîdir. Ve saadet-i ebediye gibi netice veren ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm gibi nuranî meyveler gösteren sıdk ve hakka ve imana en nâfi' bir tiryak, en kıymetdar bir elmas gibi, o fitratları sâfiye ve seciyeleri sâmiye olan sahabeler, bütün kuvvetleriyle ve hissiyat ve letaifleriyle, onlara müşteri ve müştak olması zarurîdir. Halbuki o zamandan sonra, git gide ve gele gele sıdk ve kizb ortasındaki mesafe azala azala, omuz-omuza geldi. Bir dükkânda, ikisi beraber satılmağa başladığı gibi, ahlâk-ı içtimaiye bozuldu. Propaganda-i siyaset, yalana fazla revaç verdi. Yalanın müdhiş çirkinliği gizlenip, doğruluğun parlak güzelliği görünmemeye başladığı zamanda, kimin haddi var ki, sahabenin adalet ve sıdk ve ulviyet ve hakkaniyet hususundaki kuvvetlerine, metanetlerine, takvalarına yetişebilsin veya derecelerinden geçsin. Geçen mes'eleyi bir derece tenvir edecek, başıma gelmiş bir halimi beyan ediyorum. Şöyle ki:

Bir zaman kalbime geldi, niçin Muhyiddin-i Arabî gibi hârîka zâtlar sahabelere yetişemiyorlar? Sonra namaz içinde **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى** derken, şu kelimenin manası inkişaf etti. Tam manasıyla değil, fakat bir parça hakikati

görüldü. Kalben dedim: Keşki birtek namaza bu kelime gibi muvaffak olsaydım, bir sene ibadetten daha iyi idi. Namazdan sonra anladım ki; o hatıra ve o hal, sahabelerin ibadetteki derecelerine yetişilmediğine bir irşaddir. Evet Kur'an-ı Hakîm'in envârıyla hasıl olan o inkılab-ı azîm-i içtimaîde, ezdad birbirinden çıkıp ayrılırken; şerler bütün tevabiiyle, zulümatıyla ve teferruatıyla ve hayır ve kemalât bütün envârıyla ve netaiciyle karşı karşıya gelip, bir vaziyette ve müheyyic bir zamanda, her zikir ve tesbih, bütün manasının tabakatını turfanda ve taravetli ve taze ve genç bir surette ifade ettiği gibi; o inkılab-ı azîmin tarrakası altında olan insanların bütün hissiyatını, letaif-i maneviyelerini uyandırmış; hattâ vehim ve hayal ve sır gibi duygular hüşyar ve müteyakkız bir surette o zikir, o tesbihlerdeki müteaddid manaları kendi zevklerine göre alır, emer. İşte şu hikmete binaen bütün hissiyatları uyanık ve letaifleri hüşyar olan sahabeler, envâr-ı imaniye ve tesbihiyeyi câmi' olan kelimat-ı mübarekeyi dedikleri vakit, kelimenin bütün manasıyla söyler ve bütün letaifiyle hisse alırlardı. Halbuki o infilâk ve inkılabdan sonra, gitgide letaif uykuya ve havas o hakaik noktasında gaflete düşüp, o kelimat-ı mübareke, meyveler gibi gitgide, ülfet perdesiyle letafetini ve taravetini kaybeder. Âdetâ sathîlik havasıyla kuruyor gibi, az bir yaşlık kalıyor ki; kuvvetli, tefekkürî bir ameliyatla, ancak evvelki hali iade edilebilir. İşte bundandır ki, kırk dakikada bir sahabenin kazandığı fazilete ve makama, kırk günde, hattâ kırk senede başkası ancak yetişebilir.

Üçüncü Sebeb: Onikinci ve Yirmidördüncü ve Yirmibeşinci Sözlerde isbat edildiği gibi, nübüvvetin velayete nisbeti, Güneşin ayn-ı zâtıyla, âyinelerde görülen Güneşin misali gibidir. İşte daire-i nübüvvet, daire-i velayetten ne kadar yüksek ise, daire-i nübüvvetin hademeleri ve o güneşin yıldızları olan sahabeler dahi, daire-i velayetteki sulehaya o derece tefevvuku olmak lâzım geliyor. Hattâ velayet-i kübra olan veraset-i nübüvvet ve sıddıkiyet ki, sahabelerin velayetidir; bir veli kazansa, yine saff-ı evvel olan sahabelerin makamına yetişmez. Şu üçüncü sebebin müteaddid vücuhundan üç vechini beyan ederiz:

Birinci Vecih: İctihadda yani istinbat-ı ahkâmında, yani Cenab-ı Hakk'ın marziyatını kelâmından anlamakta, sahabelere yetişilmez. Çünkü o zamandaki o büyük inkılab-ı İlahî, marziyat-ı Rabbaniyeyi ve ahkâm-ı İlahiyeyi anlamak üzere dönerdi. Bütün ezhan, istinbat-ı ahkâma müteveccih idi. Bütün kalbler, "Rabbimizin bizden istediği nedir!" diye merak ederdi. Ahval-i zaman, bu hali işmam ve ihsas edecek bir tarzda cereyan ediyordu. Muhaverat, bu manaları tazammun ederek vuku buluyordu.

İşte bunun için herşey ve her hal ve muhavereler ve sohbetler ve hikâyeler, bütün o manaları bir derece ders verecek bir tarzda cereyan ettiğinden; sahabenin istidadını tekmil ve fikirlerini tenvir ettiğinden; içtihad ve istinbatta istidadı kibrit derecesinde nurlanmaya hazır olduğundan; bir günde veya bir

ayda kazandığı mertebe-i istinbat ve içtihadı, o sahabenin derece-i zekâvetinde ve istidadında olan bir adam, şu zamanda on senede, belki yüz senede kazanmayacaktır. Çünkü şimdi saadet-i ebediyeye bedel, saadet-i dünyeviye medar-ı nazardır. Beşerin nazar-ı dikkati, başka maksadlara müteveccihdir. Tevekkülsüzlük içinde derd-i maişet, ruha sersemlik ve felsefe-i tabiiye ve maddiye akla körlük verdiği için; beşerin muhit-i içtimaîsi, o şahsın zihnine ve istidadına, içtihad hususunda kuvvet vermediği gibi, teşettüt veriyor, dağıtıyor. Yirmiyedinci Söz'ün içtihad bahsinde, Süfyan İbn-i Uyeyne ile onun zekâveti derecesinde birinin müvazenesinde isbat etmişiz ki; Süfyan'ın on senede kazandığını, öteki yüz senede kazanamıyor.

İkinci Vecih:Sahabelerin kurbiyet-i İlahiye noktasındaki makamlarına velayet ayağıyla yetişilmez. Çünkü Cenab-ı Hak bize akrebdir ve herşeyden daha ziyade yakındır. Biz ise, ondan nihayetsiz uzağız. Onun kurbiyetini kazanmak iki suretle olur. Birisi: Akrebiyetin inkişafıdır ki, nübüvvetteki kurbiyet ona bakar ve nübüvvet veraseti ve sohbeti cihetiyle sahabeler o sırada mazhardırlar. İkinci suret: Bu'diyetimiz noktasında kat'-ı meratib edip bir derece kurbiyete müşerref olmaktır ki, ekser seyr ü sülûk-ü velayet ona göre ve seyr-i enfüsî ve seyr-i âfâkî bu suretle cereyan ediyor. İşte birinci suret sırf vehbîdir, kesbî değil, incizabdır, cezb-i Rahmanîdir ve mahbubiyettir. Yol kısadır, fakat çok metin ve çok yüksektir ve çok hâlistir ve gölgesizdir. Diğeri; kesbîdir, uzundur, gölgelidir. Acaib hârikaları çok ise de; kıymetçe kurbiyetçe evvelkisine yetişemez. Meselâ: Nasilki dünkü güne, bugün yetişmek için iki yol var. Birincisi: Zamanın cereyanına tabi olmayarak, bir kuvvet-i kudsiye ile; fevk-az zaman çıkıp, dünü bugün gibi hazır görmektir. İkincisi: Bir sene kat'-ı mesafe edip, dönüp dolaşıp, düne gelmektir; fakat, yine dünü elde tutamıyor, onu bırakıp gidiyor. Öyle de, zahirden hakikata geçmek iki suretledir. Biri: Doğrudan doğruya hakikatın incizabına kapılıp, tarikat berzahına girmeden, hakikatı ayn-ı zahir içinde bulmaktır. İkincisi: Çok meratibden seyr-ü sülûk suretiyle geçmektir. Ehl-i velayet, çendan fena-i nefse muvaffak olurlar, nefis-i emmareyi öldürürler. Yine sahabeye yetişemiyorlar. Çünkü sahabelerin nefisleri tezkiye ve tathir edildiğinden; nefsin mahiyetindeki cihazat-ı kesîre ile, ubudiyetin enva'ına ve şükür ve hamdin aksamına daha ziyade mazhardırlar. Fena-i nefisten sonra, ubudiyet-i evliya besatet peyda eder.

Üçüncü Vecih:Fazilet-i a'mal ve sevab-ı e'fal ve fazilet-i uhreviye cihetinde sahabelere yetişilmez. Çünkü nasıl bir asker bazı şerait dâhilinde, mühim ve mahuf bir mevkie, bir saat nöbette, bir sene ibadet kadar bir fazilet kazanabilir ve bir dakikada bir kurşunu yemekle, en ekall kırk günde ancak kazanılacak velayet derecesi gibi bir makama çıkıyor. Öyle de, sahabelerin tesis-i İslâmiyette ve neşr-i ahkâm-ı Kur'aniyede hizmetleri ve İslâmiyet için bütün dünyaya ilân-ı harb etmeleri o kadar yüksektir ki, bir dakikasına başkaları bir senede yetişemez. Hattâ denilebilir ki; bütün dakikaları, -o hizmet-i kudsiyede-

o şehid olan neferin dakikası gibidir. Bütün saatleri, müdhiş bir makamda bir saat nöbet tutan fedakâr bir neferin nöbeti gibidir ki; amel az, ücreti çok, kıymeti yüksektir. Evet sahabeler madem İslâmiyetin tesisinde ve envâr-ı Kur'aniyenin neşrinde, saff-ı evvel teşkil ediyorlar. **اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ** demesiyle; sahabelerin, bütün ümmetin hasenatından hissedarlıklarını gösteriyor. Hem nasilki bir ağacın kökündeki küçük bir meziyet; ağacın dallarında büyük bir suret alır, büyük bir daldan daha büyüktür. Hem nasilki mebd'e'de küçük bir irtifa; gittikçe bir yekûn teşkil eder. Hem nasilki nokta-i merkeziyeye yakın bir iğne ucu kadar bir ziyadelik; daire-i muhitada, bazan bir metre kadar ziyadeye mukabil geliyor. Aynen şu dört misal gibi; sahabeler, İslâmiyetin şecere-i nuraniyesinin köklerinden, esaslarından oldukları, hem bina-yı İslâmiyetin hutut-u nuraniyesinin mebd'e'inde, hem cemaat-ı İslâmiyenin imamlarından ve adedlerinin evvelerinde, hem Şems-i Nübüvvet ve Sirac-ı Hakikat'ın merkezine yakın olduklarından; az amelleri çoktur, küçük hizmetleri büyüktür. onlara yetişmek için, hakikî sahabe olmak lâzım geliyor.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي قَالَ أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ بِأَيُّهُمْ إِفْتَدَيْتُمْ إِهْتَدَيْتُمْ وَ خَيْرُ الْقُرُونِ قَرْنِي وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلَّمَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Sual:Deniliyor ki: Sahabeler Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ı gördüler, sonra iman ettiler. Biz ise görmeden iman ettik. Öyle ise, imanımız daha kavîdir. Hem, kuvvet-i imanımıza delalet eden rivayet var?

Elcevab: Sahabeler o zamanda, efkâr-ı âmme-i âlem hakaik-i İslâmiyeye muarız ve muhalif iken; -sahabeler- yalnız suret-i insaniyede Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ı görüp, bazan mu'cizesiz olarak, öyle bir iman getirmişler ki; bütün efkâr-ı âmme-i âlem, onların imanlarını sarsmıyordu. Şübhe değil, bazısına vesvese de vermezdi. Sizler iseniz kendi imanınızı, sahabelerin imanlarıyla müvazene ediyorsunuz. Bütün efkâr-ı âmme-i İslâmiye, imanınıza kuvvet ve sened olduğu halde; Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın şecere-i tûbâ-i nübüvvetinin çekirdeği olan beşeriyeti ve suret-i cismaniyesini değil, belki umum envâr-ı İslâmiye ve hakaik-i Kur'aniye ile nurani muhteşem şahs-ı manevîsini bin mu'cizat ile muhat olarak akıl gözüyle gördüğünüz halde, bir Avrupa feylesofunun sözüyle vesveseye ve şübheye düşen imanınız nerede? Bütün âlem-i küfrün ve Nasara ve Yehud'un ve feylesofların hücumlarına karşı sarsılmayan sahabelerin imanları nerede? Hem, sahabelerin kuvvet-i imanlarını gösteren ve imanlarının tereşshatı olan şiddet-i takvaları ve kemal-i salahatları nerede? Ey müddei! Senin şiddet-i za'findan, feraizi tamamıyla senden göstermeyen sönük imanın nerede? Amma hadîste

vârid olan ki, "Âhîrzamanda beni görmeyen ve iman getiren, daha ziyade makbuldür" mealindeki rivayet, hususî fazilete dairedir. Has bazı eşhas hakkındadır. Bahsimiz ise, fazilet-i külliye ve ekseriyet itibariyledir.

İkinci Sual: Diyorlar ki: Ehl-i velayet ve ashab-ı kemalât, dünyayı terketmişler. Hattâ hadîste var ki: "Dünya muhabbeti bütün hataların başıdır." Halbuki sahabeler dünyaya pek çok girmişler; terk-i dünya değil, belki bir kısım sahabe, o zamanın ehl-i medeniyetinden daha ileri gitmişler. Nasıl oluyor ki, böyle sahabelerin en ednasına, en büyük bir veli kadar kıymeti var, diyorsunuz?

Elcevab: Otuzikinci Söz'ün İkinci ve Üçüncü Mevkıflarında gayet kat'î isbat edilmiştir ki: Dünyanın âhirete bakan yüzüyle, esma-i İlahiyeye mukabil olan yüzünü sevmek; sebep-i noksanîyet değil, belki medar-ı kemaldır ve o iki yüzde ne kadar ileri gitse, daha ziyade ibadet ve marifetullahta ileri gider. Sahabelerin dünyası ise, işte o iki yüzdendir. Dünyayı âhîret mezraası görüp, ekip biçmişler. Mevcudatı, esma-i İlahiyenin âyinesi görüp, müştakane temaşa edip bakmışlar. Fena-i dünya ise, fânî yüzüdür ki, insanın hevesatına bakar.

Üçüncü Sual: Tarîkatlar, hakikatların yollarıdır. Tarîkatların içerisinde en meşhur ve en yüksek ve cadde-i kübra iddia olunan tarîk-ı Nakşbendî hakkında, o tarîkatın kahramanlarından ve imamlarından bazıları esasını böyle tarif etmişler. Demişler ki:

دَرْ طَرِيقِ نَفْسِ بِنْدِي لَأَرْمُ أَمْدُ جَارِ تَرْكِ

تَرْكِ دُنْيَا تَرْكِ عُقْبِي تَرْكِ هَسْتِي تَرْكِ تَرْكِ

Yani, tarîk-ı Nakşîde dört şeyi bırakmak lâzım. Hem dünyayı, hem nefis hesabına âhireti dahi maksud-u hakikî yapmamak, hem vücudunu unutmak, hem ucbe, fahre girmemek için bu terkleri düşünmemektir. Demek hakikî marifetullah ve kemalât-ı insaniye terk-i masiva ile olur?

Elcevab: Eğer insan yalnız bir kalbden ibaret olsaydı; bütün masivayı terk, hattâ esma ve sıfâtı dahi bırakmak, yalnız Cenab-ı Hakk'ın zâtına rabt-ı kalb etmek lâzım gelirdi. Fakat insanın akıl, ruh, sır, nefis gibi pek çok vazifedar letaifî ve hassaları vardır. İnsan-ı kâmil odur ki: Bütün o letaifî; kendilerine mahsus ayrı ayrı tarîk-ı ubudiyette, hakikat canibine sevk etmek ile sahabe gibi geniş bir dairede, zengin bir surette, kalb bir kumandan gibi, letaif askerleriyle kahramanane maksada yürüsün. Yoksa kalb, yalnız kendini kurtarmak için askerini bırakıp tek başıyla gitmek, medar-ı iftihar değil, belki netice-i ızdırardır.

Dördüncü Soru:Sahabelere karşı iddia-yı rüchan nereden çıkıyor? Kim çıkarıyor? Şu zamanda, bu mes'eleyi medar-ı bahsetmek nedendir? Hem müçtehidîn-i izama karşı müsavat dava etmek neden ileri geliyor?

Elcevab: Şu mes'eleyi söyleyen iki kısımdır: Bir kısmı, safi ehl-i diyanet ve ehl-i ilimdir ki; bazı ehadîsi görmüşler, şu zamanda ehl-i takva ve salahatı teşvik ve terhib için öyle mebhaslar açıyorlar. Bu kısma karşı sözümüz yok. Zâten onlar azdırlar, çabuk da intibaha gelirler. Diğer kısım ise gayet müdhiş mağrur insanlardır ki; mezhebsizliklerini, müçtehidîn-i izama müsavat davası altında neşretmek istiyorlar ve dinsizliklerini, sahabeye karşı müsavat davası altında icra etmek istiyorlar. Çünkü evvelen: O ehl-i dalalet sefahete girmiş, sefahette tiryaki olmuş; sefahete mani' olan tekâlif-i Şer'iyeyi yapamıyor. Kendine bir bahane bulmak için der ki: "Şu mesail, içtihadıyedirler. O mesailde, mezhebler birbirine muhalif gidiyor. Hem onlar da bizim gibi insanlardır, hata edebilirler. Öyle ise biz de onlar gibi içtihad ederiz, istediğimiz gibi ibadetimizi yaparız. Onlara tabi olmaya ne mecburiyetimiz var?" İşte bu bedbahtlar, bu desise-i şeytaniye ile, başlarını mezahibin zincirinden çıkarıyorlar. Bunların şu davaları ne kadar çürük, ne kadar esassız olduğu Yirmiyedinci Söz'de kat'î bir surette gösterildiğinden ona havale ederiz.

Sâniyen; o kısım ehl-i dalalet baktılar ki, müçtehidînlerde iş bitmiyor. Onların omuzlarındaki yalnız nazariyat-ı diniyedir. Halbuki bu kısım ehl-i dalalet, zaruriyat-ı diniyeyi terk ve tağyir etmek istiyorlar. "Onlardan daha iyiyiz" deseler, mes'eleleri tamam olmuyor. Çünkü müçtehidîn, nazariyata ve kat'î olmayan teferruata karışabilirler. Halbuki bu mezhebsiz ehl-i dalalet, zaruriyat-ı diniyede dahi fikirlerini karıştırmak ve kabil-i tebdil olmayan mesaili tebdil etmek ve kat'î erkân-ı İslâmiyeye karşı gelmek istediklerinden; elbette zaruriyat-ı diniyenin hameleleri ve direkleri olan sahabelere işecekler. Heyhat! Değil bunlar gibi insan suretindeki hayvanlar, belki hakikî insanlar ve hakikî insanların en kâmilleri olan evliyanın büyükleri; sahabenin küçüklerine karşı müsavat davasını kazanamadıkları, gayet kat'î bir surette Yirmiyedinci Söz'de isbat edilmiştir.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى رَسُولِكَ الَّذِي قَالَ لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي لَوْ أَنفَقَ أَحَدُكُمْ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ نِصْفَ مُدٍّ مِنْ أَصْحَابِي صَدَقَ
رَسُولُ اللَّهِ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

PIRLANTA

ASRIN GETİRİDİĞİ TERDDÜTLER -3

İslâmiyet akıl ve mantığa uygundur, diyorlar. Hâlbuki İslâmiyet naslara dayanmaktadır ve dolayısıyla teslimiyeti gerektirmektedir. İzah eder misiniz?

Evet, öyledir. İslâmiyet hem akıl ve mantığa uygundur hem de teslimiyeti gerektirir. Zira akıl ve mantıkla teslimiyet birbirine zıt mânâyâ gelen kelimeler değildir.

Bir şey hem mantıklı olur hem de teslimiyeti gerektirir. Yani hiç kimse teslimiyet gerektiren bir husus karşısında, “Öyleyse bu mantıkî değildir.” gibi bir hüküm veremez ve mantık böyle bir hükmü kabul etmez. Şimdi de bu meseleyi yine akıl ve mantık çerçevesinde izaha çalışalım.

İslâmiyet evvelâ, inanılması gerekli olan hususları, kâinatı okuyan kitabıyla ele alıp aklî ve mantıkî olarak bizlere izah etmiştir. Cenâb-ı Hakk’ın ulûhiyet ve rubûbiyeti bu şekilde ispat edildikten sonra, telâzum ifade eder mahiyette peygamberlik ele alınmış ve bunun zarureti üzerinde gayet muknî delillerle durulmuştur. “Böyle bir ulûhiyete, dellâllık yapacak peygamberler lâzımdır.” hükmünü netice veren bütün bu deliller gayet aklî ve mantıkî delillerdir.

Öldükten sonra insanlar tekrar dirilip ebedî bir hayata mazhar olmalı ki, onlara verilen ebed hissi abes olmasın. Cenâb-ı Hak abesten münezzehe olduğuna göre insanlara böyle ebedî bir hayat bahşedecektir. Hem varlığı ilk defa kim yarattı ise, bu ikinci yaratılışı da yine O yapacaktır.¹

Kur’ân kelâmullahtır. Bütün cin ve insanlar toplansa onun tek bir âyetine dahi nazîre getiremezler.² Madem o, Allah’ın (celle celâluhu) kelâmıdır, öyleyse Tevrat, İncil, Zebur ve diğer O’nun tasdikinden geçen bütün suhurlar da aslî hüviyetleriyle Allah’ın (celle celâluhu) kelâmıdırılar...

Teker teker her birini mevzu ile alâkalı yerlerde arîz ve amîk anlattığımız bu

meseleleri burada tafsil edecek değiliz. Sadece bir fikir vermek için temas etmiş oldum. Şimdi, inanılması gereken akideye ait bütün meseleleri böyle aklî ve mantıkî delillerle ispat ettikten sonra, iş bir yere varır ki, insan orada deliller ayağıyla yürüyemez. Vicdanında duyduğu, gönlünde hissettiği hakikate ait mânâlar o denli kuvvetlidir ki, deliller orada çok sönük kalır. Bu bir seviye meselesidir ve gayet normaldir. Şu kadar var ki İmam Rabbânî gibi büyük zatlar “seyr minallah” tamamlandıktan sonra yine insanın delillere ihtiyaç duyacağını ifade etmişlerdir ki, bu o seviyede miracını tamamlayan insanlara mahsus bir keyfiyettir ve çoğumuz itibarıyla bizimle alâkası yoktur.

Cenâb-ı Hakk’ın her işi ve icraatı akla ve mantığa müstenittir. Nasıl olmasın ki, O, Alîm ve Hakîm’dir.. abes iş yapmaz.³ Nitekim biz, fiziğin, kimyanın, astronomi ve astrofiziğin kanunlarıyla bir kısım sabit prensiplere ulaşıyor ve görüyoruz ki, şu icraat karşısında en mahir insanların yaptıkları dahi çok sönük kalmaktadır. Öyleyse Allah’ın (celle celâluhu) her işte bir hikmeti vardır. Bu hikmet ise aklî ve mantıkîdir; tamamen o çizgide cereyan eder.

İşte tekvînî âyetleri böylece âfâkî ve enfüsî delillerle bir araya getirmemiz bizi azamet ve kibriyasına uygun bir inançla Cenâb-ı Hakk’a inanmaya zorluyor. Bu iman da bizi O’na teslim olmaya sevk ediyor. İşin başında akıl, mantık sonunda da böyle bir teslimiyet söz konusudur. Mademki O’na teslim olduk ve oluyoruz, o zaman O’nun dediklerini yapmamız gerekiyor. Tabîî burada da karşımıza ibadete müteallik meseleler çıkıyor: Namaz, oruç, zekât ve hac gibi ubûdiyetle ilgili bütün hususlar...

Bunların yerine getirilmesi bir bakıma teslimiyettir. Fakat bunlar arasında da yine akıl ve mantık ayağıyla yürümemiz, hikmet açısından bunları bir değerlendirmeye tâbi tutmamız da her zaman mümkündür.

Beş vakit namazın bu vakitlerde farz olup başka vakitlere kaydırılmamasının elbette birçok hikmeti vardır. Namaz hareketlerinin bu şekilde ayarlanmış olması hiç şüphesiz gelişigüzel değildir. Abdestte yıkadığımız uzuvların yıkanma emri elbette bir faydaya müstenittir. Cemaatle namaz kılmanın cemiyet hayatını tesiste de

büyük rolü vardır. Zekâtın farziyeti fakir-zengin arasındaki dengeyi muhafaza açısından nice faydaları omuzlamıştır. Orucun insan sağlığına getirdiği faydalar sayılamayacak kadar çoktur. Aslında, İslâm'ın bütün emir ve yasaklarının baş döndürücü mucizeliği hikmet, akıl ve mantık zaviyesinden tetkik edilip incelenirse, bu inceleme bizi yine aynı noktaya getirir ki, o da teslimiyettir.

Bir misal olsun diye haccı ele alalım. Biz baştan haccın farzietini kabul etmişiz, diyelim. Çünkü Cenâb-ı Hak “*Ve lillâhi ale'n-nâsi hıccu'l-beyti...*”⁴ demektedir ve kadın-erkek her gücü yeten Müslüman'a haccı farz kılmaktadır. Böyle bir bakış, işe teslimiyetten başlamadır. Biz teslimiyet adına buna “Lebbeyk!” diyor ve hacca koşuyoruz. Daha sonra da haccın âlem-i İslâm çapında bize vaat ettiklerini incelemeye koyuluyoruz. Bu, her seviyede insanın katıldığı İslâm âlemi çapında bir kongredir. Ve Müslümanların yekvücut hâline gelebilmelerine en kısa ve en garantili bir zemin durumundadır. Bir de içtimaî adalet cephesinden meseleye bakacak olursak zengin-fakir, âlim-avam herkesin aynı şart ve seviyede sadece kulluk yapma düşüncesiyle burada bir araya gelişleri, İslâm'ın nasıl âlemşumul bir din olduğu mevzuunda yakînimizi kuvvetlendirecek ve itminanımıza esas olacaktır.

İster başlangıcı akıl ve mantık ayağıyla yürüme şeklinde eda edip, neticede teslimiyet noktasında karar kılmış olalım, isterse başta teslimiyetle yola çıkıp akıl ve mantığı birer vasıta olarak kullanalım sonra da yine aynı noktaya gelmiş olalım, bunlar neticeye tesir eden faktörler değildir.

Binaenaleyh, İslâm bir yönüyle aklî ve mantıkîdir. Bir yönüyle de esası teslimiyettir. Yerinde aklîlik ve mantıkîlikten başlar teslimiyete ulaşır; yerinde teslimiyetten hareketle aklîliğe ve mantıkîliğe gider ve onlar da onu yine teslimiyete götürür. Zaten şu kâinatı bir kitap şeklinde karşımıza koyan Allah'ın (celle celâluhu) nizam ve sistemi de başka türlü olamaz...

DİPNOTLAR

1 Haşır ve kıyamet için bkz.: Rûm sûresi, 30/50; Yâsîn sûresi, 36/78-79; Hac sûresi, 22/1-2; Nisâ sûresi, 4/87; İnfîtâr sûresi, 82/13-14; Zilzâl sûresi, 99/1-8; Kâria sûresi, 101/1-11; Nahl sûresi, 16/77.

2 Kur'ân'ın benzerinin getirilemeyeceğini beyan eden tahaddî (meydan okuma) âyetleri ile ilgili bkz.: Bakara sûresi, 2/23-24; Mü'minûn sûresi, 10/38; Hûd sûresi 11/13-14; İsrâ sûresi, 17/88; Tûr sûresi, 52/33-34.

3 Cenâb-ı Hakk'ın Azîz ve Hakîm olduğuna dair bkz.: Bakara sûresi, 2/32; Nisâ sûresi, 4/26; En'âm sûresi, 6/73, 83; Yusuf sûresi, 12/100; İnsan sûresi, 76/30.

4 Âl-i İmrân sûresi, 3/97.

Âfâkî ve enfüsî delil: İç ve dış âleme ait deliller.

Âlemşümul: Evrensel.

Arîz ve amîk: Enine boyuna, etrafıca, genişliğine, derinliğine.

İtminan: Tam tamına emin olma, tatmin olma.

Muknî: İkna edici, doyurucu.

Telâzum: Birbirini gerektirme.

Tekvînî âyetler: Yaratılış delilleri, kâinat kitabının âyetleri.

Yakîn: Kuvvetli, tam iman, kesin bilgi.

Diğer peygamberlerin ümmetlerine olan sevgileri ile Peygamberimiz'in ümmetine olan sevgisi farklı mıdır? Ayrıca kendi ümmetinin fertleri arasında da sevgi farkı var mıdır? İzah eder misiniz?

Soruda birkaç husus var. Evvelâ, bütün peygamberler kastedilerek onların ümmetlerine olan sevgi ve muhabbetleriyle, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgisi arasındaki fark; sonra da İki Cihan Serveri'nin kendi ümmetinin fertlerine gösterdiği farklı muhabbet ve sevgi hakkında malumat isteniyor.

Her peygamber kendi ümmetini sever. Bu sevgiden bazen sevginin kendisi bazen de şefkat mânâsı kasdolunabilir. Her ikisi de peygamberlerde en ulvî seviyede vardır. Ancak peygamberlerin kendi aralarında derece farkları mevzu bahis olduğu gibi, onlardaki duygu ve düşüncede de farklılıklar söz konusudur. İşte bu hakikate binaen, bütün peygamberlerde var olan sevgi ve muhabbet Efendimiz'de en a'zam derecede vardır. Vardır ki, Cenâb-ı Hak (celle celâluhu), O'nun bu şefkat ve muhabbetini anlatma sadedinde kendi isimlerini O'na izafe etmiş ve Allah Resûlü'ne "Raûf, Rahîm" demiştir.⁵ O, mü'minlere karşı işte böyle bir sevgi ve şefkat âbidesidir.

Ve yine O'nda öyle bir sevgi ve şefkat vardır ki, doğduğu zaman "Ümmetî, ümmetî!"⁶ demiş ve her nebinin, her velinin "Nefsî, nefsi!" diyeceği yerde o yine "Ümmetî, ümmetî!" diyecektir.⁷

Bu şefkat ve sevgiye bakın ki, miraç vasıtasıyla ulaştığı zirveden, hem de başka hiçbir beşere nasip olmayan o yüksek pâyeden, sırf ümmetini kurtuluşa götürebilme ve ellerinden tutup onlara da böyle bir miraç zevkini tattırabilmek için geriye dönmüş ve dünyaya ızdırap yudumlamaya gelmişti.⁸

O nasıl bir şefkattir ki, kendisini taşıyan ve vücudunu kan revan hâlde bırakanlara Melek feveran ediyor ve "Müsaade et de şu dağı onların başına geçireyim!" diyor; fakat O: "*Kıyamete kadar onların zürriyetinden bir fert ümmetime dahil olacaksa, hayır istemem.*" karşılığını veriyor...⁹

O'ndaki sevgi ve şefkat işte bu mânâda hiçbir peygamberle dahi kıyas kabul etmeyecek kadar büyüktür. O'nun tarih-i hayatı yüzlerce şefkat ve merhamet misalleriyle örülmüş bir kanaviçe gibidir. Meselenin ledünnî cephesini ise bizim

kavramamız mümkün değildir.

Burada, Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi ümmeti arasındaki sevgi farkına geçmeden bütün peygamberler için geçerli bir kaideyi söyleyeyim: Her peygamber kendi ümmeti içinde en çok kendi nübüvvetine vâris olanları sever. Bu umumî bir kaidedir ve Allah Resûlü de bundan müstesna değildir. Çünkü bütün peygamberlerin dünyaya geliş gayesi nübüvvetine ait mânâları tebliğden ibarettir. Onlar, miras olarak geride kalanlara ne mal ne de makam bırakırlar.¹⁰ Bıraktıkları tek miras tebliğ ettikleri dindir ve o dinin esaslarıdır. O dine sahip çıkanlar öncelik sırasına göre elbette peygamberlerin de en çok sevdikleri kimseler olacaktır. Kâinatın Efendisi bir hadislerinde mealen şöyle buyurdular: “*Size iki şey bırakıyorum: Allah'ın kitabı Kur'ân ve Ehl-i Beytim.*”¹¹

Ehl-i Beyt'e bu teveccüh, sadece sıhrî karabetten değildir. Bunda ince bir sır vardır ve Allah Resûlü bu sırta binaen Ehl-i Beytini nazara vermektedir. Zira, Ehl-i Beyt-i Nebevî, cibillî olarak Kitabullah'a ve Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'nun getirdiklerine sahip çıkmaktadırlar. Onun içindir ki, daha sonraki devirlerde onlara sahip çıkmak aynen dine sahip çıkmak gibi olmuştur. İşte bu hikmete mebni O, daha çok Ehl-i Beytini nazara vermektedir.

Diğer taraftan Allah Resûlü'nün davasını temsilde ve nübüvvet mânâsına sahip çıkmada vârisleri Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (radiyallâhu anhüm ecmain) gibi zatlardır. Bunlar Efendimiz'in gerçek vârisleridir.

Bu noktadan hareketle Efendimiz'in peygamberlik davasına birinci plânda sahip çıkanlar sahabe-i kiramdır. Daha sonra da çeşitli devirlerde o pâk nesilden gelen ve yaşadıkları dönemde İslâm'ı en ulvî şekilde temsil edip gönüllere hayat üfleyen Ehl-i Beyt olmuştur. Vâkıa dinî hayat ve dine hizmet daha önce gelir. Hangi devirde olursa olsun Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) gerçek mirasına sahip çıkanlar O'nun en yakınları ve Ehl-i Beyti sayılırlar.

Onun içindir ki, günümüzde dinî hizmetlere sahip çıkan mü'minlere “Bunlar peygamberin vârisleridir.” dense doğru söylenmiş olur. Çünkü onlar nübüvvet davasına vâristirler. Meseleye bu açıdan bakılacak olursa, Hz. Ebû Bekir'le başka bir sahabe arasında fark yoktur. Zira hepsi de dava-yı nübüvvetin vârisleridir. Fakat

hususî fazilette bütün ümmet bir araya gelse yine Hz. Ebû Bekir'e (radiyallâhu anh) denk olamazlar.¹²

Demek oluyor ki, ister kendi asrı içinde ve kendi devrinde yaşayanlar, isterse daha sonraki asırlarda yaşayanlar kim nübüvvet davasına ve hangi ölçüde sahip çıkarsa, o ölçüde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından sevmeye liyakat kesbedecektir.

Nasıl ki, “*Vemâ ale'r-Resûli ille'l-belâğ*”¹³ sırrıyla peygamberlere düşen vazife sadece tebliğdir; aynen öyle de, O'nu rehber kabul edip arkasından giden mü'minlere düşen vazife de yine sadece tebliğdir. Keza bu noktada bize düşen de O'nun arkasında edeple el bağlayıp “Bizim vazifemiz ancak tebliğdir.” demek olacaktır. Bu şekilde bir intisapla O'na bağlandığımızdan ötürü de, kendimizi dünyanın en tali'lileri arasında kabul edebiliriz.

Şimdi de meselenin bir başka yönüne dikkatlerinizi istirham ediyorum.

Efendimiz'e (aleyhissalâtu vesselâm) nübüvvet nurunu görerek ve O'nun pırıl pırıl atmosferi içinde yetişerek vâris olan kimselerin durumu, diğerlerinden çok farklıdır. Bu da gayet normaldir. Zira onlar bizzat Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) gördüler, O'nun nurundan istifade ettiler, O'nun her hâline vâkıf oldular, sağanak sağanak vahiy yağan bir iklimde, vahyin ürpertici serinliğini daima iliklerine kadar hissettiler. Ve o şanlı Muallim ve Üstad tarafından yetiştirildiler. Öyleyse, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onlara diğerlerinden daha farklı bir muhabbet beslemesi, onlara ihtimam göstermesi ve onları aziz tutarak “*Ashabıma söven benden değildir.*”¹⁴ “*Ashabım gökteki yıldızlar gibidir.*”¹⁵ şeklinde ifadelerle onları taltif etmesi, öyle bir mürüvvet âbidesine yakışan en uygun ifade ve hareket tarzıdır. Beşeriyet içinde O'nu en çok onlar sevdi; Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu sevgiye mukabelede bulundu, O da onları sevdi.

Ayrıca, Efendimiz bu hareketiyle kendinden sonra gelip cemaatlerin önüne geçen ve onları sevk ve idare durumunda olanlara da bir hikmet dersi vermekte ve onlara bir usûl öğretmektedir. Her devir ve her devrede, birinci plânda duran ve mücadele verenler hep birinci plânda tutulmalı ve başkaları onlara tercih edilmemelidir.

Bu bir vefa borcudur. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise insanlar

arasında, bu yönüyle dahi en zirvededir. O'ndan daha vefalı bir ikinci insan gösterilemez.

Kendisine gelip: “*En çok kimi seviyorsun?*” diye soran sahabiye, “*Âişe’yi*” buyurur. “*Erkeklerden kasdetmiştim.*” diye devam edince de, “*Babasını*” karşılığını verir.¹⁶

Burada, sevme ile vazife tahmili arasındaki farkı izah etmeme gerek yoktur zannederim. O her istidadı yerinde kullanmada da misli görülmemiş bir fetanet sahibiydi. Kimi nerede istihdam edeceğini çok iyi biliyordu. Öyle biliyordu ki, bu mevzuda tarihin tespit ettiği aksi bir vak’a bilmiyoruz. Seçtiği insan hangi iş için seçilmişse, muhakkak diğerleri arasında o, mevzuu en iyi temsil edenlerden biridir.

İki Cihan Serveri nasıl ısmarlama yaratılmış bir insandı, ona sahabi olacak kimseler de kendi çaplarında ısmarlama insanlardı.¹⁷ Bunun mânâsı şudur:

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha dünyaya geldiğinde peygamber olarak gelmiştir. Çünkü O'nun çocukluk döneminde dahi bütün davranışları, daha sonraki durumunu destekleyici mahiyettedir.

Meselâ, bir kerenin dışında, cahiliye insanının anadan doğma üryan gezdiği devrede dizinden yukarısını açmamıştır. O biricik vak’ada da Melek gelmiş ve ikaz etmiştir.¹⁸ Onun içindir ki, risalet vazifesi kendisine tebliğ edilmeden evvel dahi, Mekke ve civarında, iffet, namus, hayâ denince ilk akla gelen O'nun ismi olurdu. İsmet sahibiydi. Hiç günaha girmemişti. Ahde vefada, doğrulukta, verdiği sözü yerine getirmede ve emanette emin olmada onun üstüne kimse yoktu. O'nun bir adı da “Emîn” idi.¹⁹ Tertemiz bir hayat yaşadı. Tertemiz olarak bu dünyayı terk etti. Vefatını duyup Medine’ye gelen en yakın dost Hz. Ebû Bekir’in ona hitaben söylediği son sözler ne kadar mânidardır. “Hayatın da pırıl pırıl, mübarek, nâşın da pırıl pırıl ey Allah’ın Resûlü.”²⁰ Bu ifadeler aynı zamanda başlangıcından sonuna kadar Allah Resûlü’nün hayatını bir tek cümlede ifade etmektir. O, bir çocuk masumiyetiyle dünyaya gözlerini açmış.. yaşadığı seviyeli hayatla melek masumiyetine ulaşmış ve zirveleşmenin akıl almazlığı içinde uçup ötelere gitmişti.

Onun içindir ki Mekke müşrikleri Allah Resûlü’ne ettikleri bunca iftira arasına, O'nun nezih ahlâkını tenkit ifade eden, tek kelime sokamadılar ve hep, akıl

sahibi bir kimsenin kabul etmeyeceği iftiralarda bulundular. Sahir, şair dediler de, meselâ, hiç kimse -hâşâyalancı, döneke veya buna benzer isnatlarda bulunamadılar. Bir yönüyle Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) O'nun nezih ahlâkını, müşriklerin ağzına bir tokat gibi vurdu ve hepsini susturdu.

O, büyük bir davayı temsil etmek için gelmişti. Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) O'na ümmet, sahabi ve arkadaş olacakları da, öyle bir davayı ilk omuzlayacaklar olmaları itibarıyla, bu işin altından kalkabilecek kıvam ve mahiyette, hususî olarak yarattı. Evet, onlar hususî ve ısmarlama insanlardı.

Düşünün ki Halid İbn Velid, Mute'ye iştirak ettiğinde henüz iki aylık bir Müslüman'dı. Bir nefer olarak harbe iştirak etmişti. O gün ismi sayılan kumandanlar arasında onun adı yoktu. Zeyd İbn Hârise, Cafer İbn Ebî Talib ve Abdullah İbn Revâha sırasıyla sayılmış ve *“Eğer ona da bir şey olursa sancağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç alsın.”* denilmişti.²¹

Mute'de Müslümanların sayısı üç bin, Bizans ordusu ise tam bunun 66 misli, yani iki yüz bin kişiydi.²² Bazıları tereddüt geçirdi. Biz bu kadar sayıda bir düşman beklemiyorduk, Medine'ye geri dönelim, dediler. Ancak Zeyd önlerine dikildi. Nasıl bütün hayatı boyunca ve hangi mevzuda olursa olsun hiç dönmemişti, burada da dönmeyecekti. O tecessüm etmiş bir itaatti. İki Cihan Serveri ona, anası yaşında bir kadınla, Ümmü Eymen'le evlenmesini söylemiş hiç tereddüt etmeden kabul etmişti. Tâif'te Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) atılan taşlara kalkanlık yapmış ve her tarafı kan revan içinde kalmıştı.²³ Bugün bir ordu kumandanıydı. İşin mahiyeti değişse bile özü değişmemişti. O hep itaat ediyordu. Aslanlar gibi kükredi. Düşmanın sayısı ne olursa olsun geri dönülmeyecekti. Zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara bunu emretmişti.

Altıncı güne kadar savaşıldı. Altıncı gün bütün ordu komutanları sırasıyla şehit oldular. Sancak yere düşeceği sırada bir nefer onu kaptı ve sahibini aramaya koyuldu. Halid'i görünce de sancağı ona uzattı. Fakat Halid (radıyallâhu anh) *“Sen benden önce Müslüman oldun, daha lâyıksın.”* diyerek sancağı almak istemedi. Ancak, çok ısrar edilince kabul etti. Zaten bütün bu olanları Allah Resûlü, Medine'de ashabına anlatıyordu. Evet hıçkırma hıçkırma ağlıyor ve anlatıyordu...

Halid İbn Velid (radiyallâhu anh) o gün büyük bir iş yapmıştır. Bazıları Mute'ye zafer değildir, deseler bile, Mute destandır, zaferdir ve bu zaferi Cenâb-ı Hak (celle celâluhu), Halid'in (radiyallâhu anh) eliyle nasip etmiştir.

O gece orduyu yedi sekiz bölüğe ayırır. Cenahları değiştirir. Sağ cenahı sola, solu sağa taşır. Öndekileri arkaya, arkadakileri de öne geçirir. Ayrıca birkaç gruba da vazife verir. Gizlice Medine tarafına doğru gidecekler ve geceleyin Medine'den yeni bir güç geliyor gibi def ve dümbelek çala çala geleceklerdir.

Denilenler aynıyla yapılır. Ertesi gün düşman neye uğradığını anlayamaz. Herkesin karşısına tanımadığı bir sima çıkmıştır. Hele nümâyiş içinde Medine tarafından gelenler onları iyiden iyiye yıpratır ve artık psikolojik olarak çökmüşlerdir.

Ertesi gün Halid atına biner ve düşmanın merkezine hücum eder. Gözü hiçbir şey görmemektedir. Dikkat edin, henüz Müslüman olalı iki ay olmuştur. Ne bildi ne öğrendi de bu kadar kısa bir zaman içinde bu mahiyete geliverdi.

Stratejisi de tam tatbik ediliyordu. Arkaya yerleştirdiği insanlar tenbih edildiği şekilde durmadan geliyordu. Düşman iyice sarsıldı ve gerilemeye başladı. Bunu fırsat bilen Halid (radiyallâhu anh) hemen ordusunu topladı ve Medine'ye avdet etti. Fakat düşman öyle korkmuştu ki, onun geri dönüşünü dahi, bir harp taktiği zannediyorlardı, dolayısıyla da takibe cesaret edemediler.²⁴

Ben Halid'i bir misal olarak söyledim. Siz buna bütün diğer büyük istidatları, kendisinden sonra cihanı idare edecek olan halifeleri, siyasî dehası herkesçe müsellemler Amr İbn Âs'ları, ordu kumandanlarını veya hep bir nefer gibi cansiperâne bir harp meydanından diğer harp meydanına koşanları, gece bir âbid, gündüz bir muharip olanları ekleyin düşünün²⁵; Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi onların da birer ısmarlama insan olduklarını ve daha sonra gelenlerden hiç kimsenin onlara benzemelerinin mümkün olmadığını ayne'l-yakîn bir surette kabul ve ilân edeceksiniz.

İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) öbür âlemden buraya, el ele, omuz omuza ve kol kola geldiği bu cemaatini, diğerlerinden üstün tutuyor ve onlara asıl vârisleri nazarıyla bakıyordu.

Şu kadar var ki, O vefa âbidesi insan, ümmetinin diğer kısmını da unutmuş değildi. Kendine bağrını açan taşı toprağı dahi unutmayan O insan, asırlarca sonra dahi olsa, O'na ümmet olmayı şeref bilen ümmetini unutmuydu hiç? Her cumartesi Kuba'yı ziyaret ederdi. Çünkü orası O'na ilk konaklık yapan yerd. Mekke'den ayrılınca ilk defa O'na Kuba sinesini açmış ve “Burada kal yâ Resûlallah!” demişti. O da her hafta giderek bu vefa borcunu ödüyordu. Uhud'u da mutad vakitlerde ziyaret eder, Bakî'deki dostları için gözyaşı dökerdi. Son ziyaretinde de “*Kardeşlerime selâm olsun.*” demişti. Sahabe: “*Biz senin kardeşlerin değil miyiz?*” dediler. “*Onlar henüz gelmedi.*” buyurdu.²⁶ İşte O'nun “*Kardeşlerim*” dediğı, günümüzde i'lâ-yı kelimetullah vazifesine omuz verenlerdir. Çünkü sahabe O'nun arkadaşlarıydı. O'nunla beraber yaşamışlardı. Daha sonra gelip, görmeden O'na biat edip, davası uğruna gece gündüz demeden çalışıp her türlü çile ve ızdırabı göğüsleyen ve böylece dava-yı nübüvete vâris olduğunu gösterenler de O'nun kardeşleriydi. Zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara selâm gönderirken “*Kardeşlerim*” demişti. Belki de şu ifadelerin içinde hususî olarak, birbirini kardeş kabul eden ve kardeşte fâni olmayı şîâr edinen adanmış ruhlara da hususî bir iltifat vardı. O kendisine yakışır şekilde iltifat ederken, bu iltifatın muhatapları da liyakatlerini göstererek kendilerine yakışanı bir vazife şuuru içinde eda etmelidirler. Aksi tablo ise, O Büyük Ruh her an dilgîr eder.

Onlar kendi devirlerine ait vazifeyi kendilerine has firasetle yerine getirdiler. Şimdi, aynı vazifeyi aynı şuurla yerine getirme vazifesi bugünün insanına düşmekte.

DİPNOTLAR

5 Bkz.: Tevbe sûresi, 9/128.

6 Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) doğduğunda başını kaldırıp bakışlarını semaya diktiğine.. secdede, ellerini kaldırmış, çok muztar bir vaziyette dua ediyor olduğuna.. tekbir getirdiğine.. dair rivayetler için bkz.: es-Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/80, 85, 91; en-Nebhânî, *Huccetullâhi ale'l-âlemîn* s. 224, 227, 228.

7 Mahşerin dehşetinden herkes hatta enbiyâ dahi “*Nefsî, nefsi!*” dedikleri zaman, Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) “*Ümmetî, ümmetî!*” diyeceğine dair bkz.: Buhârî, *tevhid* 32; Müslim, *iman* 326.

8 Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Miraç'tan getirdiği ve Cenâb-ı Hakk'ın marziyatını ifade eden hediyeler için bkz.: Buhârî, *menâkıbu'l-ensar* 42; Müslim, *iman* 279; *müsafırîn* 253; Tirmizî, *tefsiru sûre* (53) 1; Nesâî, *salât* 1; *iftitâh* 25; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 1/387, 422.

9 Bkz.: Buhârî, *bed'ü'l-halk* 7; Müslim, *cihad* 111; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/60-63; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/166.

10 Peygamberlerin mal miras bırakmayacağına dair bkz.: Buhârî, *i'tisâm* 5; *hums* 1; Müslim, *cihad* 51; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 2/463.

11 Tirmizî, *menakıb* 31.

12 Konuyla alakalı bkz.: el-Gazzâlî, *Kavâidü'l-akâid* s.228; el-Kelâbâzî, *et-Taarruf li mezhebi ehli't-tasavvuf* 1/57; İbn Ebi'l-İzz, *Şerhu Akîdeti't-Tahâviyye* 1/533-534. Ayrıca teferruatlı bilgi için bkz.: İmam Rabbânî, *el-Mektûbât*, 1/134 (251. Mektup), 146 (266. Mektup).

13 Nûr sûresi, 24/54; Ankebût sûresi, 29/18.

14 Ashab efendilerimize sövmeyi yasaklayıp haram sayan hadis-i şerifler için bkz.: Buhârî, *fezailu's-sahabe* 5; Müslim, *fezâilü's-sahabe* 221-222; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannaf*, 6/405; Muhibbuddin et-Taberî, *er-Riyazu'n-nazra*, 1/195, 248.

15 Bkz.: el-Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ*, 1/132.

16 Buhârî, *fezailu's-sahabe* 5.

17 Ashab efendilerimizin ısmarlama insan olduklarına dair bkz.: Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 1/379; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/375. Ayrıca geniş bilgi için bkz.: Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur*, 3/156.

18 Buhârî, *hac* 42; Müslim, *hayz* 76; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 2/350. Ayrıca,

“Allah Resûlü hayatında iki defa düğüne gitmeye niyetlenmiş, ikisinde de Cenâb-ı Hak, O'na bir uyku hâli vermiş ve yolda uyuyup kalmıştır.” (İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 2/350-351)

19 Bkz.: İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/209; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 3/425; Ayrıca bkz.: Buhârî, *tefsiru sûre* (111) 1; Müslim, *iman* 325; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/83.

20 Buhârî, *fezailu's-sahabe* 5.

21 Bkz.: el-Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, 6/156-157; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*,

4/15, 21; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/291.

22 Bkz.: Buhârî, *megâzî* 44; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 4/15-30; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/291-295.

23 Bkz.: Buhârî, *bed'ül-halk* 7; Müslim, *cihad* 111; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/60-63; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/166.

24 İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 4/30; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/295.

25 Efendimiz'in yetiştirdiği çıkarlar için bkz.: *Sonsuz Nur*, 2/348-354.

26 Müslim, *taharet* 39; Nesâî, *taharet* 109.

Raûf: Pek şefkatli.

Rahîm: Pek merhametli.

Sıhrî karabet: Evlilik yoluyla meydana gelen akrabalık.

Cibillî: Tabiî, tabiat itibarıyla, soy gereği.

Mebnî: ...den dolayı, ...den ötürü.

Fetanet: Peygamber mantığı. Bütün meselelerini akıl, kalb, ruh, his ve latîfelerini bir araya getirip öyle mütalâa eden, en büyük zorlukları dahi gayet rahatlıkla çözen harikulâde mantık.

Âbid: Çok ibadet eden, kendini ibadete veren.

Firaset: Bir şeyi çabuk sezme yeteneği, keskin ve hızlı idrak kabiliyeti.

İnsanımıza okuma alışkanlığını nasıl kazandırabiliriz?

Herkes söylediği ve dinleyenlerde de bir ülfet ve alışkanlık meydana getirdiği için artık vicdanlardaki mânâsına denk tesir uyaramayan ve artık klâsikleşen bir söz var: İslâm'ın ilk emri “Oku!”²⁷

Oku; mahiyet-i insaniyeyi, kâinat kitabını ve bunlara tercüman olan Kur'ân'ı oku!.. Allah Resûlü'nün hayatını tetkik et! Yeni yeni terkiplere ulaş ve vardığın neticeleri tekrar tekrar oku!

Vahdaniyete delil olan bütün tecellîleri araştır, mârifet merhalelerinde her an bir öteye sıçra ve bir türlü kanmayan susuzluğunla “Hel min mezid - Daha yok mu?” de ve durmadan oku! İster kâinat kitabını, isterse onun bir fihristi olan insanın mahiyetini. Allah Resûlü'nün nurlu beyanları içinde okumaya çalışan bir insan gönül dünyasında öyle derinleşir ki, okyanuslar dahi bu derinlik yanında sığ kalır. İşte, orada: “*Seni hakkıyla bilemedik ey Mâruf.*”²⁸ hakikati ayne'l-yakîn anlaşılıp idrak edilir ve idrakten âciz olmadaki idrak merhalesine erilir.²⁹

Âcizane kanaatim, bizim dünyamız, İslâm'ın bu emrinden de uzaklaşmış bulunuyor. Bu tabiri kullanırken, yani bizim dünyamız derken bununla sadece içinde bulunduğumuz ülkeyi kastettiğim zannedilmesin. Ben bir zamanlar bizim olan bütün yerleri, bizim dünyamız olarak kabul ediyorum. Evet, bizim dünyamız asırlarca şan ve şerefle, âfâkında Muhammedî ruhun şehbâl açtığı Mısır, Sudan, Fas, Tunus, Cezayir; bütün mağrip memleketleri, Buhara, Semerkant, Taşkent ve bütün Orta Asya memleketleri gibi daha nice ülkeleri içine alan koskoca bir dünyadır. İşte bizim insanımız, bu ilim ve irfana açık bizim dünyamızda bütün diğer dünya insanlarına kıyasla zirvelerde taht kuran ve başkalarını kendisine hayran kılan bir mübarekler topluluğudur.

Önce Haçlı seferleriyle işgale uğrayan bu yerler daha sonra da emperyalist düşüncelerin işgal ve saldırısına maruz kaldı. Belki bir süre sonra onları da bertaraf edip ülkemizden çıkardık; ancak kaldıkları süre içinde içimizden çaldıkları zayıf karakterli insanları yetiştirdiler ve birer düşünce azmanı olarak aramıza salıverdiler. Onlar da, seleflerinin ifsatlarını devam ettirebilecek nesiller yetiştirdiler. Bunu

yaparken de öyle şuurlu davrandılar ki, bir evvelki icraatları bir sonrakini gerektirecek şekilde ortaya çıkıyor ve böylece tahribat, zincirleme birbirini takip ediyordu. Derken onlara ait bir fikir dünyası meydana geldi ve bununla kendi insanımızın dağınık ve ferdî teşebbüslerine galebe çalındı. O kadar ki, bugün artık bunların bütünü ortadan kaldıramadıktan sonra, kendi ruh dünyamıza dönmemiz, onunla bütünleşmemiz, yeniden kendimizi bulmamız çok zor hatta imkânsız gözükmektedir. Bize vurdukları en önemli darbelerden biri; bizi, belli yollarla, mazimizden tarihimizden, millî kültürümüzden, harsımızdan uzaklaştırmaları ve bizleri kendi kitap dünyamıza karşı yabancı hâline getirmeleridir. Ve böylece bir nesli asırların birikiminden mahrum ettiler. İş bununla da kalmadı, beşinci kol faaliyetlerini serbest bırakarak, gençliğin gönlünü şehvanî meselelerle doldurdu ve onları başka şey düşünmez hâle getirdiler. Nesiller, kısıkrak bohemlik düşüncesine yakalandı ve düştüğü bu girdapta boğuldu. Kimse de çıkıp böyle bir fecaate “Dur!” deme cesaretini gösteremedi veya ekseriyet itibarıyla öyle diyebilme mevkiinde bulunanlar vaziyetlerinden memnundular, onun için de bir şey demediler.

Aynen Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) miraçta bazı günah işleyenleri, çektikleri azap keyfiyetleriyle müşâhedesi gibi, biz de o gün cemiyeti böyle bir tablo içinde görüyorduk. İçki, kumar, zina, rüşvet, ihtikâr, faiz ve daha nelerin içine gömülmüş nesiller, ciddî bir mâneviyat boşluğu içinde zift gibi karanlık düşüncelerle, âdeta bir başka varlık, bir başka şahsiyetle aramızda dolaşıyorlardı. Kalb dünyalarıyla askıya alınmış ve sarkaçlar gibi sağa sola gelip giden yığınların anarşi ve teröre kurban olması için her şey hazır hâle getirilmiş ve tıpkı eli kolu bağlanıp denize atılan sonra da arkasından “Sakın ıslanma!” diye bağırılan birisi gibi, sefahet içine itilen bu nesillere, faziletli olmaları çağrısında bulunuluyordu. Evet, o günkü nesle, “Ahlâklı ol, anarşi çıkarma, vatanını sev, milletini koru, bayrağını aziz tut.” gibi teklifler, muhteva bakımından farklı olsa da şekil bakımından aynı şeylerdi. Denize atılanların ıslanmamaları, bunların da faziletli olmaları mümkün değildi.

Daha sonra yeni bir anlayış türedi. Hangi akla hizmet ettiği belli olmayan ve gençliği anarşiden kurtarmak için bütün şehvet kanal ve barajlarını sonuna kadar açmayı yeğleyen bu zihniyet, bu tuhaf anlayışlarıyla, gençleri zararlı bazı

saplantılardan kurtarmak ve onları başka şey düşünmez hâle getirmek istiyorlardı. Hâlbuki, bugünkü anarşi de öyle bir vasatta yetişmiş ve bir canavar hâline gelmişti.

Bütün bu iç ve dış tesirlerle çok yaralı hâle gelen nesiller, her gün biraz daha okumadan ve düşünmeden uzaklaşıyor ve âdeta hezeyan yığınları hâline geliyordu. Zannımca, bu uzaklaşma ve hezeyanlaşma bugün de devam ediyor. Bu arada dilimize sokulmak istenen nesezsiz kelime yığınları da okuduğunu anlamaya karşı indirilen ayrı bir darbe oldu. Biz onların, onlar da bizim dilimizi anlamaz hâle geldiler. Bugün aynı kuşağın insanları dahi birbirini zor anlar durumdadır. Ve bunun önü alınmazsa, bu da düşünce dünyamız adına, en az diğerleri kadar yıkıcı olacaktır.

Evet bugün okumuyoruz ve okumadığımızın utandırıcı neticeleri de meydandadır. Düşüncede sığ, yeni terkipler yapmaktan mahrum bir yığın hâline geldik. Okumaya karşı sadece iştahsız değil, aynı zamanda nefret eder durumda birçoğumuz. Okuyanın bir kısmı da âdeta her şeyi yüzünden okuyor ve fikir adına yeni bir şey üretmiyoruz.

Bütün faziletlerde olduğu gibi okumayı da bizden öğrenen dünün karanlık ruh, karanlık akılları, bugün okuyor, anlıyor ve düşünüyorlar. Evde, arabada, otobüs durağında, çantasında taşıdığı kitabı açıp okuyor ve kendi ölçüleri içinde zamanını en iyi şekilde değerlendiriyorlar.

Meseleyi biraz daha dar çerçevede mütalâa edecek olursak, önümüzde çığır açmış büyüklerimiz, kendi yazdığı bazı eserleri, seksen defa, bazılarını da yüz defa okuduklarını söylüyor ve bizlere fiilen okumanın lüzumunu göstermiş oluyorlar.

İrticalen söylediği ve kendi karîhasının mahsulü eserleri, kendisi bizzat bu kadar okuduktan sonra da, talebelerinin başında duruyor ve “Okuyun.” diyor.³⁰ Böylece devrimizde en mühim ve en onulmaz bir yaraya parmak basıp tedavi yolunu göstermiş oluyor. Bu çığırı takip edenler okumalıdır. Devirlerinin kültürüyle mücehhez olarak, daha önce edindikleri malumatı hallaç etmeli ve muhtaçların yanına böyle bir kültür birikimiyle gitmelidir. Ta ki, anlattıkları kabul görsün ve aynı zamanda toplumu ifsat edenlerin eline de koz verilmemiş olsun.

Okumuyorsak, ihanet içindeyiz demektir. Kendimiz boşlukta bocalarken, başkasına nasıl itminan üfleyebiliriz ve menfî akımlardan nesilleri nasıl

kurtarabiliriz. Hâlbuki bu bizim hayatımızın gayesi ve ilk vazifemiz. Öyleyse, İslâm'ın ilk emri “Oku!” fermanına herkesten evvel, icabete en muhtaç bizleriz...

DİPNOTLAR

27 Alak sûresi, 96/1.

28 Bkz.: el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr*, 2/410.

29 Bkz.: el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr*, 6/181.

30 Bkz.: Bediüzzaman, Risale-i Nur Külliyyatı, 1/848, 934, 1011; *Mektubat*, s. 37.

Mâruf: Kâinattaki sayısız diller, gürül gürül şehadetler, gayet berrak tarif ve tavsiflerle varlığı, birliği, sıfatları ve fiilleri bilinen Hz. Allah.

Ayne'l-yakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.

Şehbâl açmak: Kanatlarını açmak.

Karîha: Zihnin yepyeni, orijinal ve harika fikirler, eserler üretme kabiliyeti. Üstün pratik zekâ.

İtminan: İç huzuru, gönül rahatlığı, vicdanın tatmin olması.

“Din, insanların izah edemedikleri meseleleri kamufle için zorunlu olarak ortaya atılan bir fikirdir.” deniliyor. Medeniyetin terakki etmesi dine olan ihtiyacı ortadan kaldırır mı?

Dine inanmayanlar, din mefhumunun insanlar tarafından bir acziyet veya şükran ifadesi olarak uydurulduğunu iddia etmektedirler. Fikirlerinin hulâsası şudur:

Kâinata esrarını anlayamadığımız, fizik ve kimyanın kanunlarıyla çözemediğimiz bazı hâdiseler vardır. İşte çözülemeyen bu hâdiselere, bir çözüm getirmek için, bunlar eskiden olduğu gibi bugün de hep bir Yaratıcı'ya istinat ettirilmiştir. Ayrıca insanlar, kendilerine menfaati çok olan varlıklara birer kudsîyet atfetmiş, daha sonra da onları birer ilâh kabul etmişlerdir. Ganj nehrinin Hindistanlılar için, Nil nehrinin de Mısırlılar için mukaddes oluşu ve bu ülkelerde başlayıp günümüze kadar da devam eden ineğe kudsîyet atfı hep insanoğlunun menfaatine katkıları dolayısıyladır. Korku karşısında da insanın tavrı bundan farklı olmamıştır. Aşırı korku onu saygıya sürüklemiş ve bu saygıyla, korktuğundan emin olacağı kanaatine sahip olmuştur. Bazı dinlerde hayır ve şerre ait iki ayrı ilâh kabul edilmesi, bir cihetten bu sevgi ve korkuyu iki ayrı ilâha taksim mânâsınadır. Cennet ve Cehennem de aynı ruh hâlinden kaynaklanan düşüncelerin mahsulüdür. Din, haddizatında bir burjuva tesellisidir; din adamlarının uydurduğu sömürü aracıdır ve o bir afyondur, insanları uyutmak için uydurulmuştur... ve daha neler neler?

Hakikaten din, onların dediği gibi sonradan mı uydurulmuştur ve altından kalkılamayan hâdiselere izah getirmek için icat edilmiş bir avunma ve teselli kaynağı mıdır? Hayır, hayır, aslâ ve kat'â!

Din, Arapça bir kelime olup, itaat etmek, ceza vermek ve yol gibi mânâlara gelir. Esasen bu üç kelime de dinin tarifi içinde vardır. O bir yoldur, şehrahtır, bir ana caddedir. Onda Cenâb-ı Hakk'a itaat söz konusudur. Ve yine onda, itaat edene mükâfat, etmeyene de ceza vermek gibi bir müeyyide de vardır.

Dinin şer'î tarifi ise şöyledir: “Din akıl sahiplerini bizzat hayırlara sevk eden ilâhî kanunların bütünüdür.”³¹

Din akıl sahiplerine hitap eder. Böylece insanlar itaatlerini kendi iradeleriyle yapmış olurlar. Din, iradenin hakkını verir, onu felç etmez. Ve onun insanları sevk

ettiği nokta da mutlak hayırdır. Şunun bunun anlayış ve telâkkisine göre hayır kabul edilenlere değil, hayrın bizzat kendisine doğru yönlendirme bahis mevzuudur.

Din bu yönlendirmeyi evvelâ, itikat cihetinden ele alır. Belki, insan sırf aklıyla dahi, kendisini ve bütün kâinatı yaratan bir Yaratıcı'nın olduğunu kavrayabilir, fakat o, bir nebinin gürül gürül sesinden, vicdanındaki kabulü destekleyen bir sadâ ile Rabbi'nin anıldığını duyduğunda, esas inanması gerektiği şekilde bir iman ve yakîne sahip olur. Aynı zamanda O nebi, Cenâb-ı Hak'tan vazifeli olduğunu gösteren belgelerle gelmiştir. Gösterdiği yığın yığın mucizenin yanında bir de mucizeliği kıyamete kadar sürecek bir kitap getirmişse, artık kuşkuya meydan kalmamış demektir. Bu insan, o kitap sayesinde, ahirete ve kadere nasıl inanılması gerektiğini ve daha nelere inanılmasının şart olduğunu öğrenecek ve orada muğlâk gelen hususları, bizzat O nebi talim edecek, izahta bulunacaktır.

Böyle bir imanın, gönüllerde hep taze olarak kalabilmesi ve bayatlayıp pörsümemesi ise ibadete bağlıdır. İman, ibadet sayesinde hiç eskimeden hep yeni kalabilir. Yoksa, ibadetsiz insanda, bir müddet sonra iman aşk ve şevki adına sadece yerin altındaki büyükleriyle övünme kalır. Onların da sırf hoca ve hacı olduklarından bahseder. Gerçi ecdadına ağzı dolu dolu sövenlere göre, onlarla övünen insan elbette içinde az da olsa bir cevher taşıyor sayılır ama, böyle bir cevherin son ana kadar dayanıp dayanamayacağı meçhuldür.

Günde beş defa koşup ulaştığımız Allah huzuru, bizi her an şahlandıracak ve âdeta inandığımız hususlara yeniden bir ahd ü peymâna zorlayacaktır. Her namazında hatta, her namazın her rekâtında, Kur'ân ve tesbihlerde Allah'tan yeni mesajlar alınamıyorsa, bu ülfet ve ünsiyetin pörsüttüğü bir ibadettir ki şuursuzca ve ledünniyatına vâkîf olmadan geçirilmiş bir borç edası sayılır. Böyle bir namazın edasıyla farz yerine getirilmiş olsa bile, namazdan beklenen asıl füyûzat elde edilmiş olamaz.

Onun içindir ki, büyüğümüz, secdesinde öyle bir hâl hisseder ki, “Keşke, der şöyle bir rekât namaz kılabilseydim.” Ve sonra da şu tavzihte bulunur: “İşte sahabenin her namazı böyleydi.”³² Her namazın her rüknü onlara, Cenâb-ı Hak'tan ayrı mesajlar getiriyordu. İbadetlerinde ülfet ve ünsiyet yoktu. Diğer ibadetler de

aynı ruh hâletini verecek mahiyetteydi. Bu itibarla, hacca giden, zekât veren, oruç tutan emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker'de bulunan herkes yaptığı ibadetlerin cinsine göre, o ibadetten beklenen itici ve takviye edici mânevî güç ve dinamikleri iyi değerlendirmelidir ki imanını tam perçinleyebilsin.

Dinin bir diğer yönü de muamelâta bakar. İnanan insan çarşı ve pazardaki davranışlarını Cenâb-ı Hakk'ın rızasına uygun şekilde düzenlemelidir. Kur'ân ve Sünnet'in ticaret ahlâkı adına ortaya koyduğu prensiplere göre muamelelerde bulunmalıdır. Bu da yine iman ve itikad takviye eden hususlardandır. Çünkü bu sayede insan nefsinin arzu ve isteklerini terk ederek Cenâb-ı Hakk'ın emir ve isteklerine râm olmaktadır.

Diyelim ki mü'min; bir mal satacak, o malının ayıbını söylemesi, gerekir. Hâlbuki o, malın ayıbını söylediğinde, kazancı azalacak veya zarar görecektir. İşte buna rağmen, malının kusurunu söyleyen insan, içinde Rabb'e itaatten gelen bir inşirah hisseder. Biraz sonra Rabb'in huzuruna gelip namaza durduğunda, içindeki bu inşirah, onun namazdan elde edeceği feyze müsbet yönde tesir edecek ve böylece o da imanının tazeliğini ve zindeliğini korumuş olacaktır. İşte bunlar bizi Rabb'e götüren vesilelerdir. Zaten vesile aramamızı bizzat Kendisi emretmektedir.³³ Allah Resûlü, mağarada kalan üç kişinin durumunu anlatırken, onların yaptıkları iyi amelleri nasıl birer vesile yapıp mağaranın ağzının açılmasını talep ettiklerini anlatır ve vesilenin önemine dikkati çeker. Bunlardan birisi, ana ve babaya karşı mürüvveti, diğeri iffeti ve bir üçüncüsü de hakka riayeti kendilerine vesile yapmış ve dua etmişler; böylece mağaranın ağzını kapayan taş da açılmıştır.³⁴

Değil sadece hareket ve davranışlarımızda, bizler elimizden gelse, fizikî yapımız itibarıyla Allah Resûlü'ne benzemeye çalışırız. Evet, O'nun gibi göze, kulağa, burna, ağza sahip olmayı kim arzu etmez. Öyleyse, mümkün olmayan benzeme şeklinden mümkün olan benzeme şekline intikal ederek, ahlâkımızı ve yaşayış tarzımızı tam O'na uydurma gayretine gireceğiz. O'nun gibi yiyecek, giyecek, yatacak, kalkacak ve kulluğumuzu da O'nun gibi yapmaya çalışacağız.

Cenâb-ı Hak faize haram³⁵ demişse, bir kuruşa bin kuruş dahi faiz verilse biz ondan tevakkî edip kaçacağız. Yarın karşımıza bir alev, bir kor hâlinde çıkacak olan büyük-küçük bütün günahlara karşı da tavrımızı aynı şekilde ayarlayacağız.

Bütün bunlardan anlaşılın şey şudur: Din bir bütündür, tecezzi ve inkısam kabul etmez. Veya başka bir ifadeyle, tecezzi ve inkısam kabul edene din denmez. Sanki din bir ağaç gibidir. İtikada ait meseleler onun kökü, ibadete müteallik hususlar dalı budağı, muamelât onun çiçekleri, ukûbât koruyucusu, evrâd ve ezkâr gibi hususlar da o ağacı alttan ve üstten besleyen unsurlardır. İşte böyle bir bütünlük ve yekpârelik arz eden din, bütünüyle Allah tarafından vaz'edilmiş ve peygamber tarafından da tebliğ ve talim edilmiştir.

Herkesin vicdanı, Rabbi'yle münasebete geçip, dinin ruhunu vasıtasız O'ndan alabilirdi. Fakat, herkesin o ruh safvetine ermesi mümkün olmadığındandır ki, Cenâb-ı Hak enbiyâ-i izâmı istifâ edip seçti. *“Allahü yastafî mine'l-melâiketi rusûlen ve mine'n-nâsi”*³⁶ âyetinde işaret edildiği gibi Allah risalet vazifesini, ister meleklerden, isterse insanlardan bir seçkin gruba yaptırtır.

Cenâb-ı Hakk'ın, yaratıldığından beri rükûda, secdede ve kıyamda ibadet eden ve sayılarını ancak kendisinin bilebileceği melekler varken, onlardan birine değil de, Allah Resûlü'ne vahiy getirme vazifesini Cibril-i Emîn'e vermiştir. Ve yirmi üç sene Efendimiz'le münasebeti o temin etmiştir. O, O'na vahiy getirdi, Allah Resûlü de onu edeple dinledi ve bütün benliğine işledi. O, geçen yirmi üç senelik zaman zarfında, Cibril'le öyle bir dostluk ve kardeşlik temin ve tesis etmişti ki, Cibril'in son gelişi O'nu iki büklüm etmiş ve ağlatmıştı. İşte Allah (celle celâluhu) risalet vazifesine bunları seçiyordu. Diğer peygamberler de aynı şekilde seçilmiş, öz ve kaymak hâline gelmiş insanlardı. Bunların hepsinin madeni de altındandı. Evet, onlar ısmarlama insanlardı. Nasıl ki Allah Resûlü böyle seçkindi, O'na sahabe olma liyâkatini elde edenler de aynı şekilde seçkin insanlardı. Ve din bize o altın zincirin intikal ettirmesiyle gelip ulaşmıştır.

Peygamber Efendimiz ve bütün peygamberler, dinî tebliğ uğruna her türlü çile ve ızdırabı göğüslemek mecburiyetinde kaldılar ve tabîî dünya namına ellerine geçen herhangi bir şey de yoktu. Hatta Efendimiz, davasından vazgeçseydi, hem çok zengin olacak, hem de dünyaya ait bütün başkalarının arzu edip arkasından koştukları şeyler O'nun önüne serilecekti. Civarın en güzel kadınıyla evlenmek, Mekke'ye reis olmak da bunlar arasındaydı. Şimdi bırakın bunları, O miraca çıkmıştı. Bütün yıldızlar parke taşları gibi ayağının altına sıralanmış ve bunlar üzerinde

yürüyerek Rabbisine varmıştı. Görülebilecek bütün güzellikleri müşâhede etmiş ve bir başkasının asla vazgeçip dönemeyeceği yerleri O teker teker dolaşıp gezmiş ve ümmetine de aynı kavsiyeyi yaptırabilmek için geri dönmüştü.³⁷ O devrede, acaba döndüğü yer neresiydi? Geçtiği yollara dikenlerin serpildiği, taşlanarak ayakları kan revan içinde bırakıldığı, istihza ve alay edildiği, horlanıp hakir görüldüğü bir yere dönüyordu. Acaba, Allah Resûlü'nün, bütün bu görüp katlandıklarına ne ihtiyacı vardı. Dini tebliğ ederken, hangi menfaat veya korku O'nu harekete geçiriyordu? Bir insanı Cennet dahi büyüleyip cazibesi içine alamazsa ve O insan ümmetine dönmeyi her şeye tercih edecek kadar bir fedakârlıkta bulunursa, atılan bütün bu iftiralar, iftira atanın o kalın kafasını kırmaz mı?

Kendisine kullukta bulunduğumuz Allah (celle celâluhu) her şeyden müstağnidir. O'nun bizim din ve diyanetimize ihtiyacı yoktur. Kulluğa muhtaç olan bizleriz. Yeryüzünde kendisine halife yaptığı insanların, sair canlılar karşısında dengeli ve uygun yaşamalarını istiyor ve bunun için de, dengeli ve uygun yaşamının ifadesi olan Kur'ân çizgisinde bizi harekete zorluyor. Diğer bir ifadeyle, biz kendi kendimizi idareden âciz olduğumuzdan dolayı, yanlış iş yapmamamız ve yanlış yollara sapmamamız, takılıp yollarda kalmamamız için, bize din gibi aydınlık bir yol lütfediyor. Ve elimize verdiği Kur'ân'a bakmamızı, kendimizi o Kur'ân ölçülerine göre ayarlamamızı emrediyor. Ta ki bizler de insanlık semasının burçlarına doğru mesafe katedebilelim ve mahiyetimize ait istidat ve kabiliyetleri işleterek, ufuk noktalara doğru kanat çırpabilelim.

Evet, bizim dine ihtiyacımız var. Eğer insanlar gerçek ihtiyaçlarını bilebilse, ebedî saadete namzet olduklarının şuuruna varsa ve bütün latîfelerini inkişaf ettirme noktasına ulaşırsalardı, ifadeleri ayrı, ancak talepleri aynı olarak şöyle diyeceklerdi: “Allah'ım bize bir din gönder, dininin ışığıyla yolumuzu aydınlat, bizi yanlış yerlerde yürümekten ve mesafelere takılıp kalmaktan, eğri büğrü gitmekten ve yol alamamaktan kurtar.”

En akıllı filozoflar dahi yalpalaya yalpalaya yürümüş, herhangi bir yerde düşüp kalmış ve hakikate ulaşamamışlardır. Hâlbuki bizim en âmimiz dahi, Muhammedî yolun aydınlatıcı tayfları altında bir tek adımını dahi boşa atmamış ve hayatının her safhasında insan gibi yaşamış ve başka insanların da hukukuna riayet

etmiştir. Perspektifinde Allah'ın rızası ve önünde Allah Resûlü gibi bir pişdârı vardır ve o, ömür sermayesinin her ânını bin veren başak gibi kullanmaktadır.

Din zarurete binaen insan karîhasından çıkmış veya onların tabiriyle uydurulmuş değildir. Onun zarurî gibi görünmesi dinin tabîliğinde ve insan fitratında din duygusunun bulunmasından ileri gelmektedir. İnsan, dinî emirlere ihtiyaç içinde yaratılmıştır. Ve o, dine her zaman muhtaçtır.

İnsan inancında, ibadetinde ve bütün muamelâtında doğru ve hakkı ancak din sayesinde öğrenir ve yine ancak din sayesinde Cennet'e ehil hâle gelir. Din potasında eriyen eriyen şekillenen insan, "Livâü'l-Hamd"ın altında, Allah Resûlü tarafından tanınıp elinden tutulacak bir hüviyet elde eder.

Kendisine, ümmetini nasıl tanıyacağı sorulan Allah Resûlü, abdest azalarının pırıl pırıl olmasından tanıyacağını ifade buyururlar: "*Sizler, der, alnı-nişanlı atınızı at sürüsü içinde nasıl tanırırsanız, Ben de ümmetimi işte öyle tanırım.*"³⁸ Bizim böyle bir tanınmaya ihtiyacımız var. Onun için de muhtaç olan biziz ve dine de, O'nun hayat veren soluklarına da muhtacız.

Din, hayatı bütünüyle kucaklayıcı en müsbet prensiplerle gelmiştir. Onu yetersiz bulma idrak yetersizliğinin apaçık bir ifadesidir. Onu rafa koymaya çalışanlar, tarihî yanlışlıklarını bir gün bütün dehşetiyle anlayacak ve ettiklerine bin pişman olacaklardır.

Dünyanın doğusunda, batısında yapılan bu tür yanlışlıklar, günümüzde artık itiraf edilir hâle gelmiştir. Din, hayatın hayatıdır ve bunu kimse inkâr edemeyecektir.

Dinin bir usûlü bir de fürûu vardır. Usûlde aslâ değişiklik söz konusu değildir. Hz. Âdem zamanındaki dinle, bizim dinimiz arasında usûl bakımından bir farklılık yoktur.

İman esasları bütün semavî dinlerde aynıdır. Hatta hakkında bir nass olmadığı için kesin bir hüküm vermekten kaçınmama rağmen, şu kadar diyebilirim ki, dinin usûlünde meleklerle ait hükümler de aynıdır. Yani bütün melekler de bizim inandıklarımıza inanır ve iman ederler. Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, kaza ve kadere, öldükten sonra dirilmeye onlar da aynen bizim

gibi iman ederler; fark sadece derece ve mertebe ölçüsündedir.

İnançta olduğu gibi, ibadette de bütün dinler aynıdır. Yani ibadetsiz hiçbir hak din yoktur. Ne var ki ibadetin şekil yönü her devre göre değişiklik arz etmiştir. Cenâb-ı Hak, her devrin insanına, o devrin şuur ve o devir insanının kapasitesine göre bir ibadet tahmil etmiştir. Şekil değişebilir; ancak usûl olarak ibadet hiçbir surette değişmez.

Meselâ, ahiret inancı bütün dinlerde vardır, olması da zarurîdir. Arada icmal veya tafsil farkı olmakla beraber, her peygamber, ümmetine ahiretten bahsetmiştir. Zaten fenalıkları önleyici, iyilikleri de teşvik edici böyle bir ahiret inancı olmasaydı, din sadece iktisadî ve içtimaî sistemlerden biri durumuna düşerdi; veya başka bir ifadeyle onlardan ibaret kalırdı. Din, büyük bir kısmı itibarıyla hükümlerini öldükten sonra dirilme prensibine bina eder.

Eğer ahirete iman olmasaydı, yapılan ibadetlerin, çekilen bunca çile, ızdırap ve fedakârlıkların hatta hiçbir inancın insana faydası olmazdı. Zaten insan o takdirde, şimdi kendisinde mevcut bütün faziletlerden de bir bakıma soyulmuş olurdu. Evet, bizleri faziletli olmaya zorlayan ahirete imanımızdır. Çünkü bütün yaptıklarımızın, zerre kadar dahi olsa, bir gün karşımıza çıkacağını hiç tereddütsüz kabul ediyoruz.³⁹

Ayrıca bütün Cennet hayatı bir kerecik olsun O'nun Cemalini seyretmeye mukabil gelmeyecek olan Rabbimizi müşâhede edeceğimiz ânı sabırsızlıkla bekliyor ve o büyük nimete erebilmek için, içimizdeki şevkin kamçısıyla şahlandııkça şahlanıyor ve bizi o neticeye götüreceğ yoldan hiç inhiraf etmeden yürümeye çalışıyoruz.

Teferruata ait meselelerde peygamberler, bir evvelki şeriatı neshedip hükmünü kaldırabilir. Bu gibi meselelerde hep değişiklik olagelmıştır. Bu da beşerin biraz olgunlaşması ve kemale ermesiyle alâkalıdır. Hz. Âdem döneminde beşer çocukluk devrini yaşıyordu. Hâlbuki Efendimiz kendini ikinci sonrası güneşine benzetmektedir.⁴⁰ Demek ki O'nun devrinin insanı olgunluk ve kemal devrini yaşamaktadır. Bu devrede haktan sonra bâtil çok iyi fark ediliyor ve bâtıldan sonra gelen hakka sınıksız tutunuluyordu. Gelen dinin teferruata ait kısımları da bu düşünce

ve fikir merhalesine göre ayarlanmıştı. Fakat bunu yapan da yine Hakîm olan Allah'tır. Bu dinin bütün ibadet şekillerinde yüzlerce maslahat vardır. Yani ondaki ibadet şekli olgun bir cemaate münasip ibadet tarzıdır. Diğer dinler ise, daha sonra zaten tahrife uğramış ve asıl hüviyetlerini kaybetmişlerdir. Eski hâllerini muhafaza etselerdi dahi bugün için geçerli olamazlardı.⁴¹ Çünkü Allah, din olarak kendisinin razı olacağı dini tespit buyurmuş ve bunun İslâm dini olduğunu söylemiştir.⁴²

Bir cümleyle meseleyi hulâsa etmek istiyorum:

Din; sel felaketinin, yıldırım afetinin insanları zorladığı, muztar kalmaktan doğan bir sistem olmadığı gibi, beşerin iktisadî, içtimaî durumlarını temin etmek, onları huzura kavuşturmak için ortaya atılmış bir sistem de değildir. Yine o, Renanların, Russoların dediği gibi, insanın tabiatından doğmuş olmaktan da fersah fersah uzaktır. O ilâhî bir kanunlar mecmuası, ilâhî bir vaz'dır ve insanların dünyevî ve uhrevî saadetini tekeffül etmektedir.

Buradaki huzur ve mutluluğumuz ona bağlıdır. Hukuk mefhumuna bağlı kalmak ancak onunla mümkündür. Ahirette de yine, Cennet'e ve Cemalullah'a erme onun sayesinde olacaktır.

Medeniyet ne kadar terakki ederse etsin, insanın sadece dünya hayatını dahi mutlu ve mesut kılmaya yeterli olmayacaktır. Nerede kaldı ki, dinin yerine geçsin.

DİPNOTLAR

31 et-Tehânevî, *Kitabu Keşşâf-i istilâhâtî'l-fünûn*, 1/503.

32 Bediüzzaman, *Sözler*, s. 655-656 (Yirmi Yedinci Söz'ün Zeyli).

33 Bkz.: Mâide sûresi, 5/35.

34 Buhârî, *enbiyâ* 50; *büyû* 98; *icare* 12; *hars* 13; *edep* 5; Müslim, *zıkr* 100; Ebû Dâvûd, *büyû* 29.

35 Bkz.: Bakara sûresi, 2/275, 279.

36 Hac sûresi, 22/75.

37 Miraç için bkz.: İsrâ sûresi, 17/1; Necm sûresi, 53/4-18.

38 Müslim, *taharet* 39; Nesâî, *taharet* 109.

39 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/123; İsrâ sûresi, 17/13-14; Tûr sûresi, 52/16; Kıyamet sûresi, 75/13; Zilzâl sûresi ,99/7-8.

40 Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem), Tevrat ehlinin Tevrat'la gün ortasına kadar, Hıristiyanların da İncil'le ikinci vaktine kadar amel ettiklerini belirtmiş, önceki ümmetlere nazaran kendi ümmetinin ömrünü de ikinci vakti ile

güneşin batması arasındaki müddete benzetmiştir: Buhârî, *mevâkîtü's-salât* 17; *enbiyâ* 50; *fezâilü'l-Kur'ân* 17; *tevhid* 31, 47; Tirmizî, *edep* 82; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/121, 124, 129.

41 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 2/19.

42 Bkz.: Mâide sûresi, 5/3.

Şehrah: Büyük cadde, ana yol.

Ahd ü peymân: Yemin etme, söz verme.

Ledünniyat: Mâneviyât, iç derinlikler.

Füyûzat: İlâhî feyizler, ihsanlar, lütuflar.

Tecezzî ve İnkisam: Bölünme, parçalanma.

Ukûbât: Cezalar, yaptırımlar.

Vaz'etmek: Koymak.

Istifâ: Seçme, ayırma, süzme.

Pişdâr: Öncü, önder, rehber.

Livâü'l-Hamd: Kıyamet gününde Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihsan edilecek olan ve altında bütün peygamberler ve inananların toplanacağı "Hamd Sancağı".

Usûl: Dinî esaslar, temel dinî prensipler.

Fürû: İnanç esaslarından olmayıp amele dair meseleler.

İcmal: Genel, öz, ayrıntısızlık.

Tekeffül etmek: Kefil olmak, üstlenmek, garanti etmek.

İnsanların Amerika'ya geçmesi nasıl olmuştur?

Aktüel bir mevzu; biraz da diyalektik kokuyor. Soru basit; fakat maksat ve gaye basit değil. Yani bize şöyle demek istiyorlar: Siz diyorsunuz ki, bütün insanlar Âdem ile Havva'dan meydana geldi. Pekâlâ, bir anne ve babadan yaratılan bu insanlar, Yeni Dünya'ya nasıl geçtiler? Eğer sizin dediğiniz gibiyse geçmelerine imkân yoktur. Demek oluyor ki, her bölgenin insanı orada ve kendi kendine meydana gelmiştir. Yani bir evölüsyon söz konusudur.

İşte basit gibi görünen sorunun altında bu ve bu mânâyâ gelen bir inkârcılık fikri yatmaktadır.

Evet, biz, insanlar Hz. Âdem ve Havva'dan meydana gelmiştir, diyoruz. Hem bunu biz değil, doğrudan doğruya Cenâb-ı Hak söylüyor.⁴³ Ve biz de bunun böyle olduğunu bütün kalbimizle kabul ediyoruz.

İlim dünyası yıllardan beri çeşitli nazariye ve görüşleriyle Kur'ân'ın hilkatle alâkalı anlattıklarını cerhete çalışıyor. Fakat yerinde de gayet geniş bir tafsilatla ele aldığımız gibi,⁴⁴ bugün onların dedikleri bütünüyle bir bir çürütüldü ve Kur'ân'ın anlattıklarının doğruluğu bir daha hem de ilim diliyle tasdik edilmiş oldu. Mevzuun o kısmını, önce söylediklerimize havale edip şimdilik üzerinde durmayacağız. Sadece, şu kadar söyleyelim ki, bütün insanlar Hz. Âdem ve Havva'dan meydana gelip çoğalmışlardır. Aksini iddia eden Darwinizm, her sene yüzlerce yara alıyor. Zaten o, sadece bir nazariyedir. Ve böyle çürük ve temelsiz bir nazariyeye karşı, inananların tahşidatı ilk bakışta fazla gibi görünebilir. Fakat bu nazariyenin ardında yatan sinsi ve bir o kadar da korkunç küfür ve inkârcılık böyle bir tahşidata âdetâ bizi mecbur kılmaktadır.

Manzara şudur: Darwinizm, başlangıç itibarıyla bir kadavradır. Hiçbir zaman hayat bulamamıştır. İşte bu kadavraya şimdiye kadar yüzlerce, binlerce inanmış ilim adamı, nişan almış ve onu kurşun yağmuruna tutmuştur. Elli bin defa cerhedilmiş, o kadar mahkûm edilmiş, idam ipi çekilmiş bu kadavra, bizim bu denli hücumumuz, bazı banal görüşlü ve alabildiğine saf, ahmak, hatta küfrün mistiği insanların bu nazariyeyi yaşatmak gayretine düşüp, gençliği iğfale çalışmaları sebebiyledir.

Şimdi esas meselemize dönelim: Dünyamız bugüne kadar birçok defa değişikliğe maruz kalmıştır. Meselâ, jeologlar, bundan on bin sene evvel Akdeniz'in tamamen kara parçası ve bugün kara olan yerlerinde o devirlerde deniz olduğunu söylemektedir. Eğer dedikleri doğruysa, demek ki Akdeniz'in yerinde, o gün için bir kısım medeniyet ve devletler vardı. Durum böyle olunca, Amerika ve Avustralya için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Yani oralar da belki çok önceye dayanan bir tarihte, dünyanın diğer karalarıyla bitişik durumdaydılar ve aradaki deniz ve okyanuslar birer kara parçasıydı. Meseleyi bu şekilde kabul ettikten sonra, insanların, Yeni Dünya'ya da bir başka kıtaya da geçmeleri her zaman mümkündür.

Hem insanlık tarihi, zannedildiğinden de çok eski bir zamana dayanmaktadır. Meselâ, geçenlerde 270 milyon sene evvel yaşamış bir insan iskeletinden bahseden yazılar neşredildi. Bulunan en eski maymun iskeleti ise, 120 milyon sene evveline dayandırılıyor. Demek ki arada yarıdan fazla bir zaman önceliği var. Denizin dibindeki Alg'ler, 500 milyon sene önce ne ise şimdi de aynı durumdadır. 500 milyon sene evvelki arı peteği nasılsa, şimdikiler de öyledir diyen ilim adamları, verdikleri bu rakamlarla varlığın meydana geliş ve yaratılış tarihinin, şimdiye kadar tahmin edilenin çok daha ötesine dayandığını ifade etmekte. Öyleyse tarihin uzanabildiği ve tarihçinin "Biliyoruz" dediği zaman diliminden önceki devirlere ait hüküm vermek kat'iyen doğru değildir. En azından bizim dediklerimiz de ihtimal dahilinde kabul edilmeli ve öyle bir değerlendirmeye gidilmelidir. Zira aksini söyleyenlerin, bizim görüşlerimizi çürütecek herhangi bir mesnetleri yoktur.

Ezcümle; Fransızlar Mayalarla karşılaştıklarında, onlardan şunu dinlemişlerdi: "Bizim tarihimizde yazılı olduğuna göre, bir zamanlar, bizim topraklarımız, diğer kara parçalarıyla bitişikti. Bir sel ve tufan sonucu biz bu zirvelerde kaldık ve insanların çoğu, deniz hâline gelen karalarla birlikte batıp gitti."

Hintlilerin tarihinde de aynı hususa temas edilir: "Büyük bir tufan oldu. Bizim bitişik olduğumuz birçok kara bizden ayrıldı ve araya okyanuslar girdi."

İhtimal ki bahsettikleri kara parçası Avustralya'dır. Demek ki bu ihtimaller içinde Amerika'ya veya Avustralya'ya gitmek hiç de öyle iddia edildiği gibi zor olmasa gerek...

Son olarak şunu da söyleyebiliriz. Eğer dünya karalarını bugünkü durumuyla kabul edecek olursak bu yine zor olmayacaktır. Çünkü, Bering Boğazı bazen buzlarla kaplandığında, bugün dahi Rusya'dan Amerika'ya geçmek mümkündür. Hem, böyle bir mesafe en iptidaî sallarla bile geçilebilir. Nitekim, modern gemilerin olmadığı bir devrede, Kristof Kolomb'dan evvel Müslüman seyyahların, hem atlarını da beraberlerinde yükledikleri gemilerle Amerika'ya geçip orayı keşfettikleri, bugünün araştırmacılarının büyük bir çoğunlukla kabul ettikleri açık bir gerçektir. Demek oluyor ki Amerika'ya gidip bugünkü nesle menşe olan insanların oraya geçmesi için harikulâde bir hâdiseye gerek yoktur. Olan olduğuyla gayet makuldür...

Darvinizm'in çürütülmesine gelince, hem tereddütlere cevap teşkil eden sorular arasında onunla alâkalı çok şey söylendi, hem de bu mevzuda bilhassa son zamanlarda bir hayli kitap ve ilmî araştırma neşredildi...

Meraklıların o kitapları okumalarını tavsiye ederim.

DİPNOTLAR

43 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/1; A'râf sûresi, 7/189.

44 Geniş bilgi için bkz.: Gülen, M. Fethullah, Yaratılış Gerçeği ve Evrim, Nil Yayınları.

Cerh etmek: Çürütmek, yaralamak.

Lokman sûresinin sonunda mugayyebat-ı hamseden sayılan, yağmurun yağma zamanı ve ana karnındaki çocuğun durumu bugün gaybîlikten çıkmış gibidir. Bu durumu nasıl izah edersiniz?

Bu mesele üzerinde daha önceleri de durduğumuzu ve mevzuu tafsilatıyla arza çalıştığımızı hatırlıyorum. Ancak Kur'ân'a ait bir mesele ne zaman ve nerede sorulursa sorulsun ben vicdanımın baskısıyla yine cevap vermeye gayret ederim. Zira Kitabullah'a ait en küçük mesele dahi dağlar cesametinde büyüktür. İşte, bir hissime mağlubiyetle, yine bir şeyler demeye gayret edeceğim.

Lokman sûresinin son, yani otuz dördüncü âyetinde mealen şöyle deniyor: *“Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın nezd-i ulûhiyetindedir. Yağmuru O yağdırır. Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Muhakkak ki Allah Alîm'dir, Habîr'dir.”*⁴⁵

Kıyametin ne zaman ve hangi vakitte kopacağını ancak Allah bilir. Kur'ân-ı Kerim bunu bir hakikat ve bir prensip olarak ortaya koyunca, artık hiç kimsenin “Allah bilir!” demeden bu mevzuda söz söylemesi, fikir beyan etmesi imkânsızdır. Nitekim Cibril hadisinde de beyan edildiği gibi, Allah Resûlü'ne, bir yolcu kıyafetiyle gelen; fakat üzerinde yolculuk alâmeti bulunmayan Cibril (aleyhisselâm) dizlerini Allah Resûlü'nün dizlerine veriyor ve O'na bazı sorular soruyordu: İman, islâm ve ihsan. Bu soruları sorduktan sonra, aldığı cevapların her birinin akabinde de “Doğru söyledin.” mânâsına “Sadakte” ile karşılık veriyor. Son olarak da “Kıyamet ne zaman kopacak?” diye soruyor. Allah Resûlü de: *“Kendisine soru sorulan, sorandan daha fazla bir şey bilmiyor.”* cevabıyla karşılık veriyor. Ve daha sonra da, kıyamete yakın vukû bulacak bazı hâdiseleri, birer alâmet ve işaret olarak sayıyor. İşte bir nebi edebiyetle Allah Resûlü, mugayyebattan bir mesele hakkında böyle cevap veriyordu.⁴⁶ Cibril'le müşterek bir bildikleri vardı. O da, kıyametin ne zaman kopacağını ancak Allah'ın bilebileceği idi.

Kıyametin kopması mevzuuna gelince, sebepler açısından o kadar çok şey var ki, bunlardan bir tanesinin vâki olması dahi kıyametin kopmasına yeterli gelecektir. Bu cümleden olarak, bir kuyruklu yıldızın gelip dünyaya çarpması, Güneş'in infilak etmesi veya termodinamik kanununa göre sönüp gitmesi, yeryüzünde insanların yapacağı bir yanlışlıkla zincirleme reaksiyonlar meydana gelmesi ve bunun Güneş

sistemini berhava etmesi gibi... Bugün ihtimal dahilinde daha birçok sebep sıralamak mümkündür.

Âyette sayılan ikinci mesele: “*Yağmuru Allah indirir.*” meselesidir. Zaten en çok itiraza uğrayan hususlardan biri de budur. Yani onlar kendi akıllarınca şöyle demektedirler: Yağmurun ne zaman yağacağı bugün meteorolojik tespitler neticesi söylenebilmektedir. Öyleyse bunu mugayyebattan saymak mânâsız olur...

Tabî ki bu soruyu küfür namına imâle edenlerin gayeleri bu da değildir. Esas gaye Kur’ân hakkında tereddüt ve şüphe hâsıl etmektir. Zaten bizim cevap vermedeki hassasiyetimiz de biraz bu noktadan kaynaklanıyor.

Şimdi, bugün, modern teknoloji vasıtalarıyla onların bildikleri söylenen meseleler, acaba gaybı ne derece alâkalıdır? Aslında bütün şartları meydana gelmiş ve belirtileri şehadet âleminde görülmeye başlamış yağmura ait yaptıkları tahminin, gaybı bilmekle uzaktan yakından bir alâkası yoktur.

Çok basit bir misalle meseleyi tavzihe çalışalım. Bir odayı karbondioksitle dolduralım. Sonra da karbondioksiti gösteren elimizdeki aletler vasıtasıyla tespitler yapıp diyelim ki: “İki saat sonra, şu odada bulunanlar kendilerinde bir ağırlık ve baş ağrısı hissedecekler.” Şimdi, bizim bu tespitimiz vâki olursa, biz gaybı bilmiş mi olacağız! Hayır. Gayb bu değildir. Gayb, bilinmesini Cenâb-ı Hakk’ın sadece kendi Zâtına tahsis ettiği meselelerdir. Diyelim ki, gelecek sene veya önümüzdeki beş on sene içinde nereye ne miktarda yağmur yağacak bütün ayrıntılarıyla bunu bilmek gaybı bilmek olur ama, yarın nereye yağmur yağacağını tahmin etmek, gaybı bilmek değildir. Hem bazen söylenenlerin çıkmaması, bazen de söylendiği gibi çıkmaması da çok iyi bilmediklerini gösteriyor ki, zaten söyleyenler de söylediklerine “tahmin” demektedirler. Hem bırakın gelecek seneyi, yarın yağacak yağmurun miktarı hakkında bir şeyler bildikleri söylenebilir mi?

Ayrıca şehadet âleminde belirtileri görülmeye başlamış yağmurun yağacağını bilmek için, öyle alet ve edevata da ihtiyaç yoktur. Halk arasında mümarese ve tecrübelerle bunu söyleyenler o kadar çoktur ki, onların dedikleri de berikilerin söylediklerinden farklı olmadığı gibi, kesinlik ifade etmesi bakımından da onlardan daha geri değildir. Daha önce anlattığım bir hatırayı, münasebet geldiği için tekrar

etmiş olacağım:

Amerikalı bilim adamları Türkiye'ye gelir ve bir köyü ziyaret ederler. Kendilerine göre bir araştırma yapmaktadırlar. Bu arada, merada keçilerini otlatmakta olan bir çobanla görüşürler. Bir ara çoban keçilerini toparlayıp ağıla gitmeye koyulur. Adamlar sebebini sorunca da, biraz sonra yağmur yağacak, der. Bilim adamları hayret ederler. Çünkü havada yağmura işaret olabilecek hiçbir alâmet yoktur. Ayrıca yanlarında taşıdıkları barometre de böyle bir sinyal vermemektedir. Hakikaten bir müddet sonra şakır şakır yağmur başlar. Adamlar ağıla koşarak çobana, yağmur yağacağını nasıl anladığını sorarlar. Cevap enteresandır: Benim yıllardır edindiğim tecrübeye göre yağmur yağmadan bir müddet önce keçiler kuyruklarını kısarlar, ondan anlarım ki yağmur yağacak. Bunun üzerine ellerindeki aletleri yere çalan bilim adamları, sizin, şu keçilerin kuyrukları kadar dahi ehemmiyetiniz yokmuş, derler.

Bir büyük zat, romatizmaları vasıtasıyla kırk sekiz saat evvel yağmuru hissettiğini söylüyor.⁴⁷ Ve bizim köylerimizde bazı işaretleri ve alâmetleri esas alarak kar ve yağmur tahminleri yapmak yaygındır.

Öyleyse, bu ölçüler içinde ve bu şekliyle yağmurun yağacağını bilmek, gaybı bilmek değildir. Belli hesaplarla, yağmur yüklü bir bulutun durumu, hava basınçları, cephe sistemleri ki atmosfer şartlarına göre, emareleri ortada, yola çıkmış bir yağmur tahminini, yağmur yağacağı zamanı bilme gibi göstererek Kur'ân'ın hükmünü cerhe yeltenmek ancak bir cehalet örneğidir.

Bir de, bugünün ilmî araştırmalarının da kabul ettiği Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait, mucizevî bir beyandan bahsetmek istiyorum. Allah Resûlü: *"Mâ min âmin bi emtara min âmin"* buyuruyor. Mânâsı, *"Hiçbir yıl başka bir yıldan daha yağışlı değildir."*⁴⁸ demektir. Bu hadisten de anlaşılıyor ki, her sene yeryüzüne aynı miktarda yağmur yağmaktadır. Ancak nereye ne miktar yağacağı belli değildir. İşte gayb olan budur ve bu bilinmemektedir.

Âyette anlatılan üçüncü husus da yine itiraz edilen noktalar arasındadır: *"Rahimlerde olanı ancak Allah bilir."* Diyorlar ki, bugün röntgen şûâlarıyla anne karnındaki ceninin durumu bilinmektedir. Hatta son zamanlardaki araştırmalar, bu

bilmenin erkeklik ve dişiliği de içine alabilecek şekilde bir hayli ilerlediğini gösteriyor.

Daha da ileri giderek, eğer erkeklik ve dişiliğe sebebiyet veren, spermin erkeklik veya dişiliği ise, bu seviyede dahi ceninin durumunu tespit etmek mümkündür, denilebilir.

Yukarıda bir kaide söylemiştik. Aynı kaide burada da geçerlidir: Sebepleri ortada belli bir şey gaybı bilmek demek değildir.

Şayet spermin erkek olduğu tespit edilmişse, tespitinin şekli ne olursa olsun, ister bunu ana rahminde, isterse tüpte tespit etsinler, sebepler zuhur ettiğinden, bu, gaybı bilmek sayılmaz.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) nurlu beyanları içinde şu husus yer almaktadır: “Eğer erkek galebe çalarsa çocuk erkek, dişi galebe çalarsa çocuk kız olur.”⁴⁹ Bu hadisi bazıları, anlayamadıklarından dolayı yanlış tevil ve tefsire tâbi tutmuşlardır. Zannetmişlerdir ki, erkek olan insan galebe çalarsa çocuk erkek olur, kadın galebe çalarsa kız olur. Ancak böyle bir galebenin hiçbir mânâsı yoktur. Belki mânâ şöyle olmak icap eder: Erkek sperm dışıdan evvel gider ve yumurtaya başını sokarsa çocuk erkek olur. Dişi önce bu çeperi aşarsa, bu defa da dişi olur.

Bu, Efendimiz'e ait ilmî mucizelerden kabul edilen bir hadistir ve günümüz ilim adamları da bu meseleyi ifade edildiği şekliyle kabul etmektedirler. Sebepleri bu kadar zâhir olduktan sonra, böyle bir şeye muttali olmayı gaybı bilmek sayanlar, kendi kendilerini aldatmış olurlar.

Zaten, Kur'ân-ı Kerim de bu meseleyi ele alırken şöyle diyor: “*Ve ya'lemü mâ fil-erhâmi*” Arapça'da “Mâ” Türkçe'de “şey” demektir. Demek ki âyette, rahimlerde olan şeyin Allah tarafından bilineceğinden bahsediliyor; yoksa erkek mi dişi mi bunu ancak Allah bilir denmiyor.

Cenâb-ı Hak onun erkek mi dişi mi olduğunu bildiği gibi, bütün sergüzeşt-i hayatını da bilir. Yani onun istikbalde ne olacağını, karakterinin durumunu, zaafı ve faziletlerini, en sonunda da said mi olacak, yoksa şaki mi? İşte bütün bunları bilmek, ancak ve ancak Cenâb-ı Hakk'a mahsustur.

Öyleyse gayba girenler “Mâ” ifadesinin şumulüne dahil her şeydir. Sadece

erkeklik-dişilik değildir. Kur'ân meseleye küllî ve umumî bakmaktadır. Onun tarifi içine girenleri bilmek gaybı bilmektir. Bunun ötesindeki iddialar, işi çarpıtma ve diyalektik sayılır.

Bu mevzuu şöyle bir misalle daha da akla yaklaştırabiliriz:

Meselâ, siz bir elma ağacı gördünüz. Ağacın kökü ve gövdesi sizin bulunduğunuz tarafta, dalı budağı ve yaprakları öbür tarafta bir sütrenin arkasına sarkmış olsun. Şimdi siz, mevsimi geldiğinde deseniz ki, bu ağacın bize görülmeyen dalları öbür tarafta elma ile yüklü durmaktadır. Acaba verdiğiniz bu hükümle siz gaybı mı bilmiş olursunuz? Yoksa herkesin normalde bilip söyleyebileceği bir meseleyi mi haber vermiş olursunuz? Böyle bir şeyle karşılaşırsanız, elbette ikinci şıkkı yaptığınızı söyleyeceksiniz. Aynen öyle de, zâhirî sebeplerin teyidiyle bilinen rahimlerdeki ceninin hâl ve durumu da, aynı mahiyette bir bilmektir. Yoksa gaybı bilmek değildir. O, kökü şهادet âleminde ve dalları gayba doğru sarkmış bir ağaçtan haber vermek gibidir. Bunlarla Kur'ân'ın hükmünü cerhetmeye kalkmak ve öyle olacağını sanmak sadece budalalık ve ahmaklık olur.

Dördüncüsü, bir insan yarın ne kazanacağını bilemez. Bunu da sadece maddî kazançla kayıtlamamak gerekir. İnsanın maddî-mânevî elde edeceği füyûzat ve inşirah dahi birer kazanç demektir. Bir ilim adamının malumatına ekledikleri de bir kazançtır ve bunun ne kadar olacağını da ancak Allah bilir. Bazen ciltler dolusu kitap okunur ve satırlık malumat elde edilmezken, bazen bir tek satırlık malumat insana bir kitap kadar düşünce ve fikir verir ve insanın ilham kaynaklarını coşturur.

Bununla beraber meseleyi sadece madde plânında ele alsak bile, sabit gelirli insanlar dahil, yarınki kazancını kimse bilemez. Esnaf ve tüccarın zaten bunu bilmesi mümkün değildir. Sabit gelirlilere gelince, alacakları beklenmedik bir ceza veya mükâfat onların kazancına tesir edebileceği gibi, başa gelen bir musibet dahi, gelir ve giderde beklenmedik değişiklikler yapacaktır. Evet, hiç hesapta yokken bir dostunuzdan gelen bir pakette kıymetli bir hediyeyle karşılaşabilirsiniz. Oysaki beş dakika öncesine kadar böyle bir şey beklemiyordunuz. Bu maddeyi de misallerle daha da tavzih mümkündür, ama sözü uzatmamak için kısa kesiyor ve Kur'ân'ın dediği gibi diyoruz: *“Yarın ne kazanacağını hiç kimse bilemez.”*

Beşincisi de, bir insanın nerede ve nasıl öleceğidir. Bunu da ancak Allah bilir. Azrail ya bizzat kendisi ya da avenesi vasıtasıyla önümüze çıkıp, “Vakit geldi!” diyeceği an, hepimizin meçhulüdür ve zaten buna kimsenin itirazı da yoktur...

DİPNOTLAR

45 Lokman sûresi, 31/34.

46 Buhârî, *iman* 37; Müslim, *iman* 1.

47 Nursî, Bediüzzaman Said, Lem’alar, s. 172-173 (On Altıncı Lem’a).

48 el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/437; et-Taberî, *el-Câmiu’l-beyan*, 19/22; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, 3/363.

49 Buhârî, *menâkıbu’l-ensar* 51; tefsiru sûre (3) 6; İbn Huzeyme, *es-Sahih*, 1/116; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/548; İbn Hibban, *es-Sahih*, 16/441-442.

Alîm Habîr: Her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan Hz. Allah.

Füyûzat: Feyizler, bereketler, nimetler.

İnşirah: Gönül rahatlığı, iç huzuru.

Avene: Yardımcılar.

Kardeşlik anlayışımız nasıl olmalıdır? İçinde bulunduğumuz durumla alâkalı bir değerlendirme yapar mısınız?

Mevzua girmeden bir hususa dikkat çekmek istiyorum. İradî ve ihtiyarî kabul ettiğimiz fiillerimize kadar her şeyi ve hasenat namına bütün yaptıklarımızı Cenâb-ı Hakk'a vermekte çok hassas davranmak gerekiyor. İnsan bu mevzuda nefesine rağmen kendini ikna etmelidir. Zâhiren kendi hareketlerine terettüp eder gibi görünen noktalarda bile temkinli olmalı ve “Hayır, bunlar da O’na aittir. Sakın sahiplenmeye kalkma!” diyerek kendi nefesine pay ayırmaktan kendini kurtarmalıdır. İnanan insan, şirkin her türlüünden kaçınmak ve hatta bu mevzuda kıskanç olmak zorundadır. Haddizatında, Cenâb-ı Hak da kendine şerik koşulmasına karşı çok “gayûr”dur. Bütünüyle kendisi için yapılmayan amellerin hiçbirinin O’nun yanında sinek kanadı kadar kıymet ve değeri yoktur. Yapılan bütün hizmetler hangi isim ve unvan altında ve nerede yapılırsa yapılsın, Allah katında değer ve kıymete haiz olabilmesi için ihlâs ve O’nun rızasına dikkat edilmelidir. Dikkat edilmesi gereken ikinci husus da soruda mevcut mânânın yaşanır keyfiyetiyle devamlı ve sürekli olmasıdır...

Birbirinde fâni olma seviyesinde kardeşlik, dış dünyada tesir icra edecek en müessir faktörlerden biridir. Birbirinin fazilet ve meziyetleriyle iftihar etme ve onları aynen kendindeymiş gibi kabullenme, millet fertlerini de birbirlerine sımsıkı kenetleyecek ve içlerindeki hamle ruhunu kamçılıyarak, kıvılcım hâlindeki istidat ve kabiliyetleri tutuşturup birer kor hâline getirecek ve ilâhî rahmetin sağanak sağanak inmesine vesile olacaktır. Vifak ve ittifak içinde birbiriyle bütünleşmiş ve tek vücut hâline gelmiş bir toplumun ruh ve gönlüne Cenâb-ı Hakk’ın nusret ve yardım eli uzanacak ve onu hep müsbete, güzele ve doğru tarafa çevirecektir, dolayısıyla da şahs-ı mânevînin yanılma payı en asgariye inmiş olacaktır. Niyetleri hâlis olduğu için, belki bu yanılmalar da onlara sevap kazandıracaktır. Fakat birbirinden kopuk çizgide bulunanlarda, –aynı çizgide olmalarına rağmen– bu dediklerimizin tahakkuku mümkün değildir. Hele bir de çizgide inhiraflar, dolayısıyla de ihtilaflar baş gösterirse bir daha içinden çıkmak mümkün olmayan fasit daireye girilmiş olur. Böyle bir fasit daireye giriş ise, hedefe sırtını dönüp koşan

insan gibi, her attığı adım onu esas gaye ve hedeften uzaklaştırır.

Hâlbuki bir devrede bu işi omuzlayanlar, Allah Resûlü ve O'nun ashabıydı. Demek ki “tenasüb-ü illiyet” prensibi içinde meseleyi değerlendirecek olursak, bu işi yeniden omuzlayacakların da aynı şuur ve yapıya sahip olması gerekir. Bütünüyle onlar gibi olma, keyfiyet itibarıyla mümkün olmayabilir. Fakat biz, ancak onlara benzediğimiz nispette onların yaptıklarını yapabilme durumunda olduğumuzu da unutmamalıyız. Aynı durum kardeşlik için de geçerlidir. Onlar nasıl ve ne şekilde bir kardeşlik anlayışına sahiptiler ve bu kardeşlik anlayışı onları muvaffakiyette hangi noktalara getirdi, bizler için de bu kaide ve netice değişmeyecektir.

Ben şahsen çocukluğumdan beri sahabenin hayatını okurum. Belli bir devreden sonra da onları anlatmaya başladım. Fakat bazen, onların temsil ettikleri kardeşlik tablolarını hayretle karşılar ve sanki sadece onlara mahsus ve bugün için tatbiki mümkün olmayan bir ütopya gibi değerlendirirdim. Daha sonra bazı arkadaşlarda gördüğüm bu mânâdaki misaller, bana bu düşüncelerin yaşanabilirliği hakkında tam kanaat verdi. Hatta bazen bu arkadaşların birbirlerine gösterdikleri, yekdiğerinde fâni olma örnekleri, başkalarına öyle tesir etti ki onların yanlarına gelen ve bu kardeşliği hayran hayran seyreden dıştan bir insanın, hayret dolu bir tonla “Aman Allah'ım, bu ne kardeşlik!” dediğini bizzat kendim duydum ve hâlâ o tatlı ses tonuyla bu ifade, hafızamda yeniliğini muhafaza etmektedir. Tabii ki bu beni son derece sevindirmiştir. Müslümanlar arasında müşâhede ettiğimiz bu civanmertliği kabul ve teslimle beraber yeterli bulmamız mümkün değildir. Biz bu mevzuda da doymama kuşağında dolaşanlardan olmalıyız. Zira bugün yeterli olabilen şu kardeşlik şuurunu, yarın, milletimizin, büyüklüğe sıçraması yolunda karşısına dikilmesi muhtemel büyük engel ve engebelere takılmaması için gerekli ölçüde olmayabilir.

Köleyi azat etme bir akabedir.⁵⁰ Bugünkü mânâsıyla çeşitli ideoloji ve sistemler tarafından esir edilmiş, satın alınmış nice insanlara kadar uzanabilecek bir değerlendirme ile geniş çaplı ele alacak olursak, köle azat etmenin nasıl bir engel, tepe ve akabe olduğu her hâlde daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Kendisi sıkıntı ve darlık içinde olmasına rağmen, kardeşini kendi nefsine tercih etme de ayrı bir akabe durumundadır.⁵¹

Maddî-mânevî füyûzat hislerinde dahi onları takdim etme ve kendisi için

geriden gelmeyi bir vazife olarak kabullenme, insanın önüne dikilmiş başka bir engel ve engebedir. Bu engeli aşma da yine sahabe gibi davranmaya bağlıdır. Kardeşinin karnı doysun diye kendi kaşığına boş getirip götüren ve bu durumu görmesin diye de mumu söndürüp odayı göz gözü görmez hâle getiren ve çizdiği bu nurdan tabloyla gökteki melekleri dahi hayrete sevk eden sahabe gibi.⁵² Ve yine son anda, ölümle pençeleşirken, kurumuş dudakları bir yudum su hasretiyle titrerken dudağına kadar gelen suyu, yanındaki kardeşi “su” dedi diye elinin tersiyle itip, kendisine su vermek isteyene, başıyla orayı işaret eden⁵³ ve “*Kendileri çok muhtaç olmasına rağmen kardeşlerini kendilerine tercih ederler.*”⁵⁴ ilâhî mesajının nüzulüne sebep olan sahabe gibi...

Yetime yedirme, içirme de akabedir.⁵⁵ Mecazın kollarıyla uzandıkça karşımıza daha nice mânâlar çıkacaktır. Belli bir İslâmî kültürden mahrum ve bu mahrumiyetten kaynaklanan bir nevi kimsesizlikle, el atanın kucağında kalan nice yetimler... İşte, ellerinden tutup onları evc-i kemale çıkarma yollarını araştırma, bu gayeye matuf yedirme ve içirme, bu da apayrı bir tepe ve akabe...

Sadece önümüze dikilmesi muhtemel akabeye bir işaret olması bakımından girdiğimiz bu mevzuda hedeflediğim nokta şudur: Bugün kâfi gibi görünen bir kardeşliğimiz vardır. Fakat, geleceği bütün enginliğiyle kucaklama ve milletimizin aydın yarınlarına daha bir güvenle yürüyebilme adına daima artan bir kardeşlik şuuruna da muhtacız. Onun için bu mevzuda da himmeti âli tutmalı ve sürekli “Daha yok mu?” demeliyiz.

DİPNOTLAR

50 Bkz.: Beled sûresi, 90/11-13.

51 Bkz.: Beled sûresi, 90/14.

52 Buhârî, *menakıbu'l-ensar* 10; *tefsîru sûre* (59) 6; Müslim, *eşribe* 172.

53 İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azim*, 4/339 (Haşr sûresinin dokuzuncu âyetinin tefsirinde).

54 Haşr sûresi, 59/9.

55 Bkz.: Beled sûresi, 90/15.

Terettüp etmek: Gerekmek, üzerine düşmek.

Vifak: Samimi, dostça münasebet ve uyum içinde olmak.

Akabe: Sarp yokuş, engel.

Füyûzat: Feyizler, nimetler.

Evc-i kemal: Olgunluğun, mükemmelliğin zirvesi.

Giyim-kuşamımızı ve evlerimize alacağımız eşyalarımızı belirleme hususunda ölçümüz ne olmalıdır?

Müslümanlar olarak bizim meselelerimiz inanç çizgisinden başlıyor, ibadet yoluyla devam ediyor, muamelâta yükseliyor ve sonra şahsî davranışlarımızı, âdetlerimizi içine alacak şekilde geliyor; bunların her birisinin bir derinlik teşkil ettiği çok buudlu bir hayat yaşıyoruz. Bunların hemen hepsinde ve bilemediğimiz bir kısım meselelerde bazı insanların rehberliğine ihtiyaç duymaktayız.

Dinin özünü anlama ve kavramada ve yaşanır hâle getirmede önümüzde, İnsanlığın İftihar Tablosu, İki Cihan Serveri var. Ve şu anda dahi O'nun sekine telkin eden ruhaniyetini âdeta başımızın üstünde görüyor ve hissediyor gibiyiz. Aydın gönüllerde ise bu husus devamlılık arz eden bir bahtiyarlık olarak sürer gider.

Allah Resûlü'nden sonra, hemen her asırda hâdiselerin ve zamanın her şeyi tapanlayıp dümdüz etmesine rağmen, nurlu elleriyle, isi-pası silip kaldıran ve dini ihya edip Muhammedî ruhu asıl hüviyetiyle yeniden ortaya koyan bir kısım büyükler gelmiştir. Sahabeyle temeli atılan bu meseleler, Ebû Hanife ve onun gibi yüce kimselerle ayrı bir buud kazanmış, daha sonra gelen İmam Gazzâlî, İmam Rabbânî, Abdülkadir Geylânî, Mevlâna Celâleddin Rûmî ve Asrımızın Dertlisi gibi zevatla yenilenerek sürekli tazeliğini muhafaza etmiştir. Bizler, en küçük teferruatına kadar bütün İslâmî meseleleri işte o nurlu eller sayesinde, bu kadar zaman sonra ve bunca gaileye rağmen, kendi asrımızda bile taptaze ve dupduru bulduk. Cenâb-ı Hakk'a hadsiz hamd ü senâ olsun ki, bizleri lütfundan irak etmedi ve irademiz dışında kendimizi böyle bir nur havzının başında bulduk. Dışarıda daha müsaitler varken, bizim seçilişimiz sadece Cenâb-ı Hakk'ın ihsanının delilidir, yoksa bizim liyakatimizin değil. Çok küçük vesilelerle bu işin içine giren hemen bütün arkadaşlar da benimle aynı kanaati paylaşıyorlardır, zannederim. Bugüne kadar bizlere, bugün ve bugünden sonra gerekli olan şeylerin pek çoğu anlatıldı. Öncekiler, arkadan geleceklerin yollarını, herhangi bir tereddüde meydan vermeyecek şekilde aydınlattılar. Bundan böyle bize, bu aydınlık yolda, sadece yürümek kalıyor.

Sorulduğu için misali de o mevzudan seçmek durumundayım. Meselâ, bizim

yeme, içme ve evlerimizin nizam ve tefrişiyle alâkalı bütün yönler, tatbikî şekliyle bize gösterilmiş durumdadır. Allah Resûlü, bir hasır üstünde yatıyor ve yattığı bu hasır O'nun mübarek teninde iz bırakıyordu.⁵⁸ Hz. Ebû Bekir kendisine takdim edilen bir bardak soğuk suyu içtikten sonra, hıçkırıklarını tutamayıp ağlıyor ve kendisine niçin ağladığını soranlara, bütün nimetlerden hesaba çekileceğini hatırladığını söylüyordu.⁵⁹ Büyük Ömer, kızı tarafından daha güzel bir elbise giymesi teklifiyle karşılaşınca, Peygamber hanımı demeden Hafsa Validemize şiddetli sitem ediyordu.⁶⁰

Binlerce misalleriyle günümüze kadar gelen böyle bir hayat felsefesi, Asrımızın Dertlisi, dertlileri ve yolundakilerle son bir kere daha, tam bir dünya-ukbâ muvazenesi, ruh-beden dengesi temsil ediliyor ve bir kere daha hatırlatılıyordu...

Bize gelince, bütünüyle bu sadeliği içimize sindirdiğimiz söylenemez. Yadırganmama ölçüsünü muhafaza edip koruma en son taviz noktası olması gerekirken, meselenin başlangıcında bu ölçü kullanılıyor. Bazen yanılıyor ve bunların, muhatabımıza müspet yönde tesir edeceğini zannediyoruz. Hâlbuki bizim sadeliğimiz, hasbîliğimizin en büyük şahidi durumundadır ve muhatabımıza da tesir edecek olur. Ben hiç beklemediğim ve öyle değerlendireceğini tahmin etmediğim birisinin, entel tabakaya mensup insanlar içinde “Bu arkadaşta itimat edin, güvenin. Çünkü ben onun evinde sadece bir hasır gördüm ve ortası da delikti.” dediğini ve itimadına onun evindeki hasır delil gösterdiğini müşâhede etmiştim. Sınır tanımayan lüks ve debdebeye bütünüyle yetişmemiz mümkün olmadığı gibi, o yolla hizmetimize kazandıracığımız bir şey de olacağını tahmin etmiyorum. Sadece mazeret olarak, o da belli bir devreye kadar yadırganmama ölçüsünü kullanabiliriz ki, daha ötesini tecviz etmek mümkün değildir.

DİPNOTLAR

58 Buhârî, *tefsiru sûre* (66) 2; Müslim, *talâk* 31.

59 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/30.

60 el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/211; İshak İbn Râhûye, *el-Müsned*, 1/196; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannağ*, 7/79; İbnü'l-Mübarek, *ez-Zühed*, 1/201; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/49.

Dünya ukbâ muvazenesi: Dünya ahiret dengesi.

Tecviz etmek: Cevaz vermek, caiz olduğunu söylemek.

Cenâb-ı Hakk'ın isimleri ve sıfatları arasında derece mevzuubahis midir, izah eder misiniz?

Biz, bize ait isimleri anne ve babamızın isimlendirmesiyle değil de sonradan elde edeceğimiz maharetlere göre almış olsaydık kimimiz ekmek pişiren mânâsına “habbaz”, kimimiz, marangozluk işlerini iyi becermesiyle “neccâr”.. vs. gibi isimler alırdık. Yani kimin mahareti hangi yönde ise, alacağı isim o mânâyı ifade eden bir isim olurdu. Bazen bu isimler, mübalâğa kalıbıyla da ifade edilir. Meselâ normal setredene “sâtir”, fakat tastamam ve kusursuz setredene ise “settâr”, normal hamd edene “hâmid”; hamd vazifesini tam yerine getirene de “hammâd” denir.

Hâlbuki bizim isimlerimiz, sonradan kazanacağımız maharete göre değil de anne ve babalarımızın arzusuna göre verilir. Hatta bazen, hiç de bize uygun düşmeyen veya bizimle alâkası olmayan bir isimle de isimlendirilebiliriz.

Böyle bir benzetme ilk bakışta kaba ve sevimsiz görülebilir. Ne var ki, mücerret hakikatlerin anlatılmasında öteden beri hep aynı yolda hareket edilmiş ve ifade tenezzülâtına gidilmiştir.

Cenâb-ı Hakk'a ait isimler, kâinatta icraatı müşâhede edilip ve yine o güzel isimler sahibi tarafından, O'nun has kulları vasıtasıyla bize talim edilmiş isimlerdir. Meselâ, kâinatta apaçık gördüğümüz bir güzellik vardır. Gökkuşağı gibi bu güzellikler birbiri içinde bütün varlığı sarmış durumdadır. Ovada, obada, çiçekte baharda, gözde ve kaşta bir güzellikler cümbüşü hâkimdir. Bu güzelliklerin sadece dış yüzüne bakıp hayranlığını ifade için, binlerce senedir, binlerce edip ve şair hep bu güzellikleri destanlaştırmaya çalışmış, yine de söylenmesi mümkün kıyasla, çok az şey söyleyebilmişlerdir. Anlatmakla bitiremeyeceğimiz bütün bu güzellikler elbette Cenâb-ı Hakk'ın bu mânâyı ifade eden bir ismine dayanmaktadır ki o da “Cemîl” ismidir.

Yine, kâinatta ince bir nizam ve intizam dahilinde, rızık tevziatı yapılmaktadır. Hücreden gergedana kadar her canlı kendine münasip bir rızıkla beslenmektedir. İbadet ve tesbihler meleğe rızık olurken, et insana, kemiği de cinlere rızık olmaktadır. İşte gözle gördüğümüz rızıkta ait bu faaliyet, hiç şüphesiz,

Cenâb-ı Hakk'ın bir "Rezzâk" ismi olduğunu ispat etmektedir.

Eğer biz, Cenâb-ı Hakk'ın "Cemîl" ve "Rezzâk" isimlerini bilmemiş olsaydık icraatını gördükten sonra, O'na hitaben "Sen Cemîl'sin", "Sen Rezzâk'sın" diyecektik. Bunun gibi, diğer isimlerini de icraatından anlayıp yine, O'na o isimlerle seslenecektik. İşte Cenâb-ı Hak, icraatını gösterdikten sonra, bizi yanıltmamak için kendisini bu isimlerle tesmiye etmiştir. Ancak Esmâ-i İlâhî tevkîfîdir. Biz, Zât-ı Ulûhiyet hakkında kendi kafamızdan isim uyduramayız.

Bu isimler, Zât-ı Ulûhiyet'te, bunlara medar olabilecek bir kısım sıfatlara dayanmaktadır. Yine yukarıdaki misalden hareketle söyleyecek olursak, kendisine "habbâz" ismi verilen bir insanda eğer ekmek yapma sıfatı yoksa veya "neccâr" bir marangozluk sıfatına sahip değilse bu isimlerin ona verilmesi mümkün değildir. İşte, Cenâb-ı Hakk'ın, her şeyin yüzüne perçinlediği güzelliklerle kendisinde varlığını kabul ettiğimiz ve belli bir seviyedeki insanların da müşâhede ettiği "Cemîl" ismi, bütün güzelliklerin kaynağı olan "Cemal" sıfatına dayanmaktadır. Bunun gibi bütün isimler kendilerine kaynak olacak bir sıfata, bütün sıfatlar da "şe'n"e -ki, bunu beşer için kullanacak olursak, kabiliyet ve istidat diyebiliriz, ancak Cenâb-ı Hak için böyle bir tabir kullanmamız doğru değildir- dayanmaktadır. Demek oluyor ki fiiller isimlere, isimler sıfatlara, sıfatlar Şuûnât-ı İlâhiye'ye ve Şuûnat-ı İlâhiye ise Cenâb-ı Hakk'ın Zâtına dayanmaktadır. İşin burasında duruyor ve Allah Resûlü gibi; "*Seni hakkıyla bilemedik Ey Mâruf*"⁶¹ diyoruz. Ve yine Hz. Ebû Bekir gibi "*Seni anlamaktan âciz olmak Seni anlamak demektir.*"⁶² diyor ve edeple iki büklüm oluyoruz.

O vardır. Varlığını iliklerimize kadar hissediyoruz. Fakat O'nu idrak etmekten de âciz bulunuyoruz. O'ndan daha ayân bir nesne yoktur, ama O yine de bir Mevcud-u Meçhul'dür.

Şimdilik, O'nun isim ve sıfatları arasındaki farka, böyle avamca bir bakışla iktifa ediyor ve tafsilatını bir başka zamana bırakıyoruz.

DİPNOTLAR

61 Bkz.: el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 2/410.

62 Bkz.: es-Suyûtî, *Şerhu's-Suyûtî*, 1/103; el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr*, 6/181.

Şuûnât-ı İlâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât'ına lâyük şefkat, muhabbet, ferah, sürur, gazap gibi mukaddes, münezze mânâlar.

Ulû'l-Azm peygamberler hangileridir ve niçin bu isim sadece onlara verilmiştir?

“Ulû” kelimesi Arapça’da “sahip” demektir. Kıyas dışında, yine aynı mânâyâ gelen “zû” kelimesinin çoğuludur. Meselâ, zû'l-mal, “mal sahibi;” ulû'l-elbâb ise “akıl sahipleri” mânâsına gelir.

Azm, kararlılık, irade ve dönme bilmeme gibi mânâlar için kullanılır. Başına “ulû” kelimesi getirilince de mânâ, azim ve karar sahipleri olur. Mevzuumuzla alâkalı olmamakla beraber, bu kelimenin tedai ettirdiği bir âyete sadece işaret etmek istiyorum. Hz. Âdem hakkında “*Onu azimli bulmadık.*”⁶³ mealindeki âyette müfessirlerden bazıları “Onu günaha girmeme mevzuunda azimli bulmadık.” gibi bir tefsirde bulunmuşlar. Ben şahsen, bir nebi hakkında böyle bir tefsiri kabul edemeyeceğim. Gönlüm böyle bir mânâyı kabule yanaşmıyor. Şöyle bir mânâ vermek, bana daha muvafık geliyor: “*O bilmeyerek bir günaha girdi. Fakat bunu daha önce plânlayıp kararlaştırmış değildi. Bu mevzuda ısrar mânâsına azmi de yoktu.*”

Ulû'l-Azm peygamberlere gelince, bunlar Kur’ân-ı Kerim’de şöyle anlatılmaktadır: “*Hatırla, bir vakit peygamberlerden söz almıştık. Sen’den, Nuh’tan, İbrahim’den, Musa’dan ve Meryem oğlu İsa’dan... Onlardan sapsağlam bir söz aldık.*”⁶⁴ “Sen’den” tabiriyle kastedilen Efendiler Efendisi Hz. Muhammed’dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Diğerleri de Hz. Nuh (aleyhisselâm), Hz. İbrahim (aleyhisselâm), Hz. Musa (aleyhisselâm) ve bir de Hz. İsa’dır (aleyhisselâm).

Her peygamber peygamberdir, ama bunların pazarında her şey çok pahalıdır ve bunlar çok çetin imtihanlardan geçmişlerdir. Bu peygamberlere ait Kur’ân’da zikredilen kıssalar iyiden iyiye tetkik edilse niçin bunlara “azim” sahibi peygamberler dendiği çok iyi anlaşılır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine yapılan her türlü eza ve cefaya katlanmanın yanında, ağzından, şikâyet mânâsına ve kaderi tenkit ifade eden tek kelime dahi çıkmamıştır. Bedir’de galip gelir, ancak Uhud bir dağ gibi O’nun omuzlarına biniverir. Uhud’dan dönerken, söz dinlemedeki nezaketi tam kavrayamadığından bozguna sebebiyet veren sahabiye tevbih işmam eden hiçbir kelâm sarf etmez. Hz. Hamza’nın şehadeti O’nu çok dilgîr

etmiştir, ancak O, bu mevzuda dahi ızdırabını sinesine gömmeyi bilmiştir.

O'nun bir derdi vardır: İnsanların hidayete ermesi. O bu mevzuda çok hırslıdır. O kadar ki, kendisini bu uğurda telef edecek duruma gelmiştir. Âyet O'nu: *"Bu Kur'ân'a inanmıyorlar diye nerdeyse üzüntüünden kendini telef edeceksin."*⁶⁵ diyerek ikaz ediyor ve bize O'nu böyle bir tablo ile gösteriyor.

O daima hak uğruna kendini bitirip tüketme ufkunda yaşıyor. Küsmeye, darılmaya, gönül koymaya, O'nun semtine yanaşamıyor. O bütün başına gelenlere dayanma noktasında hep azimle sebat ediyor.

Yıllarca bir kanaviçe örüyor ve gelen gaybî bir el onu paramparça ediyor.. O hiç hayıflanmadan başlıyor yeniden örüyor..

Esasen bu husus, peygamberlere ait umumî bir vasıftır. Ancak, peygamberler, derece itibarıyla aynı olmadıkları gibi, maruz kaldıkları belâ ve musibet itibarıyla da bir değildirlere ve tabî, ümmetleri itibarıyla da...

Bu mevzuda, Allah Resûlü'nün beyan buyurduğu bir manzara ne kadar mânidardır. Gayb perdesi aralanıyor ve O'na bütün peygamberler gösteriliyor. Gerisini O'nun mübarek dudaklarından dökülen şu cümlelerden dinleyelim:

*"Öyle peygamberler gördüm ki arkasında tek bir ümmet dahi yoktu. Bazılarının ardında üç-beş insan vardı. Bir kalabalık cemaatin gelmekte olduğunu gördüm; 'Bu benim ümmetim mi?' diye sordum. 'Hayır.' dediler 'Bu, Musa'nın ümmetidir.' Biraz sonra ondan çok daha kalabalık bir ümmet gördüm ve onların benim ümmetim olduğu haberini aldım."*⁶⁶

Düşünmek gerekir, bir peygamber ömür boyu çalışıp didiniyor da; kendisini anlayacak tek bir âşina sima bulamadan vefat ediyor. Bazıları sadece birkaç kişilik ümmete sahip oluyor. Bizler bu şekilde imtihan olsak, bu işin altından kalkabileceğimizi tahmin etmiyorum.

Hız. İbrahim, mancınıkla atılmak üzere elleri bağlı getiriliyor. Biraz sonra alevleri okyanus dalgaları gibi göğe yükselen dehşet verici ateşin içine atılacaktır. Melek müsaade istiyor, yardım etmek için çırpınıyor. Fakat O, tevekkülünden zerrece taviz vermeyerek *"Allah bana yeter, O ne güzel vekildir."*⁶⁷ diyor.

Hız. Nuh asırlar süren çırpınışları neticesinde bir avuç insanla ancak gemiye

biniyor ve öz evlâdını dahi yanına alamıyor.⁶⁸ Nebi ruhunu taşıyan bir baba için bu manzara ne ızdırap vericidir. Bunu bizim anlamamız çok zordur hatta mümkün değildir.

Hz. Mesih, öldürülmek istendiğinde henüz otuz üç yaşındadır. Kafasını uzatsa dışarıda kendisini parçalamak için bilenen kılıçları görecektir. Fakat O azimle yerinde duruyor ve bir an dahi tereddüt göstermiyor.

Evet, onlar “*Allahü yastafî..*”⁶⁹ sırrına mazhar insanlardan seçilmiş seçkin ve yüce istidatlardır. Allah’ın rahmâniyet ve rahîmiyetiyle kaynattığı varlık kâsesindeki sütte onlar kaymak durumundadırlar. Cenâb-ı Hakk’ın Kudret ve İradesi onlarda bu şekilde tecellî etmiştir. Derin bir tevekkül ve pörsüme bilmeyen bir azim, onların ayrılmaz vasıflarıdır. Ve onun için onlara Ulü’l-Azm, denmiştir. Derecesine göre her nebi ve velide de azim vardır. Fakat bu hasletin en münteha noktasında bulunanlar işte isimlerini saydığımız bu peygamberlerdir.

DİPNOTLAR

63 Tâhâ sûresi, 20/115.

64 Ahzâb sûresi, 33/7.

65 Kehf sûresi, 18/6.

66 Buhârî, *tıp* 17; Müslim, *iman* 374; Tirmizî, *sıfatı’l-kıyame* 16.

67 Buhârî, *tefsiru sûre* (3) 173; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/326.

68 Bkz.: Hûd sûresi, 11/45-47.

69 Hac sûresi, 22/75.

Tevbih: Azarlama, tekdir.

İşmam: Hissettirme, koklatma.

İfsada kilitlenmiş kimselerin bunca tahribi karşısında neslimizi nasıl muhafaza edebiliriz?

Hz. Âdem'den günümüze kadar küfür daima tahrip cihetini tutup gitmiş; inananlar da hep tamir tarafını sahiplenmişlerdir. Bu hâl günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir. Onun içindir ki, bu derdi vicdanında derinlemesine duyan Çağın Büyüğü şöyle diyor: “Eğer bu iki kuvvet arasında bir denge olsaydı ve aynı imkânlara sahip bulunulsaydı, inananlar adına büyük bir fütûhat görülecekti.”⁷⁰

İmandan nasipsizlerin, bütün yaptıkları tahrip olagelmiştir. Onlar, insanın hissiyatını kamçılayarak onu şehvet çukuruna yuvarlamış, arzu ve isteklerini tahrik ederek yine onu maddenin esiri hâline getirmiş; makam ve mevkie vurduğu saykilla onları çok cazip göstermiş, bakışları bulandırmış, basit vasıtalarla büyük tahripler yapmış ve bütün bir gençliği şirazedden çıkarmışlardır. Eğer milletimiz lehine de her şey bu kadar kolay vücuda gelebilseydi, bunca çalışmanın karşılığında çok büyük muvaffakiyetler görülecekti... Hâlbuki biz, asırlardır her tarafı yıkılmış bir kalenin hem de çok büyük bir kalenin tamir ve onarımıyla meşgul oluyoruz.

Düşünmeli ki, bütün İslâm âleminde tevhidin temelleri sarsılmış, Allah (celle celâluhu) inkâr edilmiş, Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) tezyife maruz kalmış, din bütünüyle hafife alınmış ve bütün cihanı aydınlatan hatta düşmanlarına bile mucizeliğini kabul ettiren aydınlık tufanı Kur'ân-ı Kerim ayaklar altında bırakılmış, inanmış insanların yanında bile âdeta dinin hiçbir ağırlığı kalmamış ve her şey içinden çıkılmaz hâle gelmiş. İşte böyle bir devrede hem yapacak iş çok hem de yapılan işlerin değeri büyük olur. Tahripkârlar bir taş çekiyo bütün duvarı aşağıya yıkıyor; Müslümanlar ise, taş taş üstüne koya koya o duvarı yeniden örmek ve örülen kısmı da ayrıca muhafaza altına almak zorundalar. Fakat bütün bunlarla beraber açıktan açığa inayet elinin görüldüğünü söylemek de mümkündür. Bu satırlar bana, Pascal'a ait bir hatırayı hatırlatıyor. Pascal, bir vecd ve aşk insanıdır. Fakat tali'sizdir. Bir mütefekkirimizin dediği gibi: “Son anda vapuru kaçırmıştır.” Hz. Muhammed limanına kadar yanaşmış ancak kendini o nurdan kucağa atamamıştır. Bu ayrı bir mevzu. Benim üzerinde durmak istediğim ise, tamamen bize ait bir meseleye onun başından geçen bir hâdiseyi tavzih unsuru olarak kullanmaktan ibaret.

Kendisi anlatıyor: Bir faytonun içinde Ren nehrine doğru gidiyordum. Atlar birden gemi azıya aldılar. Kurtulmam mümkün değildi. Nehrin içine yuvarlanmam mukadderdi. Birden beklenmedik bir hâdise oldu. Atlar arabadan koştular, nehre uçtu ve ben iki nuranî el sayesinde, arabamla beraber nehrin kenarında kalıverdim.

O güne kadar sefih bir hayat yaşayan Pascal, bu hâdisenin tesiriyle bir manastıra kapanır ve ömrünün sonuna kadar orada, düşünen, gören, bilen bir rahip gibi yaşar.

Bize gelince, Pascal'ın ömründe bir kere gördüğü bu nuranî elleri başımızdan geçen yüzlerce hâdisede yüz defa müşâhede etmekteyiz. Rabbimize sayısız hamd ü senâlar olsun.

Onların, sinemalarıyla, tiyatrolarıyla, bar ve pavyonlarıyla, diskotekleriyle gençliği tahrip etmelerine mukabil, biz gençlere namaz kılın, oruç tutun, nefsinize ait bir kısım isteklerden fedakârlıkta bulunun.. kendiniz için değil etrafınız için yaşayın ve gelecek nesiller adına kendinizi feda edin gibi zâhiren çok zor görünen teklifler götürüyoruz. Buna rağmen, yine de kabul görüyoruz ki, binlerce genç İslâmî meselelere yürekten sahip çıkıyor. Bizim senelerce evvel söylediğimiz Çin ve Rusya'ya ait yıkılışların bugün herkesin malumu olan âdiyattan birer vâkıa hâline gelmesi gibi, dün söylenilmesine rağmen anlaşılmadığı hâlde bugün ayne'l-yakîniyle vâkıf olunan nice meseleler var ki, orta kuşağın elmas ülkelerinde müşâhede ettiğimiz bunca değişikliklere sebebiyet veriyor. İnsanlık dinin karşısında, güneş karşısında kalıp eriyen buz parçaları gibi eriyor ve su hâline geliyor. İnançsızlık kulesi yukarıda olmasına rağmen, hızla kaymakta ve aşağıya doğru yuvarlanmakta, iman burcu ise her gün biraz daha yükselmektedir. Önümüzdeki yıllarda çok şey değişecek ve İslâm âlemi dünyada lâıyk olduğu yeri muhakkak alacaktır.

Esasen; biz, bize düşeni yapmalıyız. Nesli koruma ve muhafaza etme Cenâb-ı Hakk'a ait bir iştir. O'nun sonsuz rahmetinden ümit ediyoruz ki, bin bir çileyle yetişen bu nesli, sıyaneti altına alıp muhafaza etsin ve ümit tomurcuklarını canavarlara ezdirmesin. Aslında O'nun inayet eli uzanmasaydı, bunlar bizim aklımızın yeteceği işler değildi. Evet, O lütuf ve ihsanda bulundu, bizi hiç bilmediğimiz vadilere sevk etti. Neden sonra anladık ki, oralara girmemiz

gerekiyormuş. İşin başında gördüğümüz bu yardım ve inayetin işin sonuna kadar devam etmesini O rahmeti sonsuzdan dua ve niyaz ediyoruz...

DİPNOTLAR

70 Bkz.: Nursî, Bediüzzaman Said, *Risale-i Nur Külliyyatı*, 2/1632.

Saykıl vurmak: Cilâlamak, parlatmak.

Ayne'l-yakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.

Styanet: Koruma, muhafaza etme.

Efendimiz ve ilk Müslümanların başkalarının imanlarını kurtarmadaki cehd ve gayretlerini anlatır mısınız?

Bu tamamen müstakil bir mevzu mahiyetinde anlatılması gereken hususlardan biridir ki, daha önce silsile hâlinde, münhasıran sahabenin, mevzu ile alâkalı yönünü arz etmeye çalışmıştım. Esasen her sohbet, konuşma ve yazıda onlardan bir iki misal vermeyi o mevzuun ruhu ve hayatı kabul edenlerdenim. Benim için sahabe bir ölçüdür ve ben bütün hükümlerimi onlara benzeme nispetine göre veririm... Bütün hayatım boyunca onları, aydınlık yolda birer trafik memuru kabul ettim. Onların iş'âr ve işaretleriyle yürünen bir yolda, en büyük Aydın İnsan'ın kapısına varılacağına inandım. Ve imkân dahilinde bu düşüncemi hayatımın gayesi hâline getirdim. Şayet mü'minleri de bir tasnife tâbi tutmak gerekiyorsa, onlara yakınlık veya uzaklıklarını birer miyâr kabul ederek, böyle bir tasnife girişilmesini her zaman yakın arkadaş ve dostlarıma ifade ettim. Tekrar tekrar anlatılmış bu mevzuu, şu satırların okuyucuları belki ruhlarında kim bilir kaç kere hallaç etmişlerdir ve onları çok ileri seviyelerde bilme ufkuna ulaştırmışlardır. Bunu kabulle beraber, sorulduğu için teberrüken bir şeyler demeye çalışacağım.

Başta Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra da O'nun ashabı, dinî düşünce ruhlarında mayalandığı andan itibaren, başkalarına dinî mevzuları anlatmayı, dini, hayata hayat yapmayı ve bu yolla insanları hakikî kurtuluşa ulaştırmayı hayatlarının gaye ve ideali hâline getirdiler. Zaten dine hizmet yoksa, hayatta kalmanın da bir mânâsı yoktur. Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle, yeryüzünde Allah'ın halifeleri olan biz mü'minler, bütün hâdiseleri dinî duygu ve düşünce perspektifinden değerlendirmek mecburiyetindeyiz. Şayet bir su aşağıya doğru akıyor ve dinimiz de bize onun yukarıya doğru akmasını emrediyorsa, dinin dediği oluncaya kadar çalışmakla mükellefiz. İşte bu mükellefiyetimizi idrak edebiliyorsak varlığımızın bir hikmeti ve yaşamamızın bir mânâsı vardır. Durum aksiyse, yaşamamız abes ve mevcudiyetimiz de lüzumsuzdur.

Bu şuur ve düşünce Allah Resûlü'nde en üst seviyedeydi. Kur'ân-ı Kerim birkaç yerde hem O'nu ikaz hem de O'nun yüce ve muallâ kametini bizlerin nazarına vermek için "*Felealleke*"⁷¹ ile başlayan âyetlerini serdediyordu: "*Neredeyse kendini*

bitirip tüketeceksin. Neredeyse kendini öldüreceksin..” Sabah kalkıyor, inanmayan çehreler görüyor, akşam yatarken onların hayalleri nazarında beliriyor.. duyup hissettiklerin karşısında, insanlarla alâkana göre ızdırap ve kalak içinde iki büklüm oluyorsun. Sana ait ulvî hayatı unutuyor ve neredeyse intihar edecek duruma geliyorsun. Evet, şu sözler sözü ve ilâhî mesaja gönül verip onun aydınlatıcı ikliminde şekillenmiyorlar diye, durmadan inliyor ve inanıp onunla bütünleşemediklerinden dolayı da öyle üzülüyor ve kıvranıyorsun ki neredeyse bir mum gibi eriyip biteceksin.

Bu âyetlerde hem “İşi kadere bırak, Allah’a teslim ol, kendine o kadar eziyet etme.” mânâsı vardır, hem de çok ciddî ve ulvî bir iltifat. Burada sanki şöyle denmektedir: Ey Nebi! Senin yüce bir ruhun var. Bu ruh ileride öyle bir kaynak hâline gelecek ki tasını eline alan herkes o kaynağa koşacak ve doyup dolacaktır. İşte, ileride olacak o büyük iş adına hayatına kıyıp, düşünce dünyanı bu kadar sarsma. Sen lâzımsın. Öyle ise vazifeni yap. Sen, Rubûbiyetin gereğine karışma!

Daha kim bilir bizim hissedemediğimiz ve ancak O’nun hissedebileceği iltifatlarla dopdolu ne mânâlar ifade ediyor bu âyetler...

Âyetteki bu iltifattan da anlıyoruz ki, Allah Resûlü’nün bütün dert ve ızdırapları getirdiği büyük hakikatleri insanlara anlatmaktı. Âdeta yağmur yüklü bir bulut gibi hep bu dert ile mahmul bulunuyordu. Hakkın tecellîleriyle mest bir nebi için, “sarhoş” tabirini kullanmam mümkün değil. Fakat bir başkasını anlatmak isteseydim ona “Bu derdin sarhoşu.” derdim. Bu büyük davadan başka, O’nun düşünce ufkuna misafir olan hiçbir mesele yoktu. Onun içindir ki kendisine yapılan eza ve cefalardan sanki haberi bile olmuyordu. Çok kere yanındaki sadık dostlarına ne olduğunu soruyor ve hâdiseye onların hıçkırıklarını duyunca fakat yalnız ve yalnız dostlarını teselli için kısa bir müddet atf-ı nazar edip geçiyordu.

Meleklerin bakmaya kıyamadığı o yüze, uygun olmayan şeyler atılıyor, Arş’ta gezen başına işkembe konuyor, bastığı yerlerdeki tozu toprağı gözümüze sürme diye çekmeyi canıma minnet bildiğim o mübarek ayaklarının altına dikenler serpiliyor veya taşlanarak, o mübarek ayaklar kan revan içinde kalıyor (Kim bilir O’nun ayağına değen her taş karşısında gökteki melekler nasıl feryat edip semayı ihtizaza getiriyorlardı!); bütün bunlar oluyordu da fakat O sanki bütün bu olup

bitenlerden habersiz yaşıyordu. Neden sonra, Ömer’de bir hıçkırık duyunca “*Niçin ağlıyorsun yâ Ömer*”⁷²; Ebû Hüreyre’nin iki büklüm ağlayışını görünce “*Ey Ebû Hüreyre seni ağlatan nedir?*”⁷³ veya canından bir parça kızı Fatıma’nın billur gibi gözyaşlarının yüzünde inci daneleri gibi süzölmeye başladığını görünce “*Kızım seni ağlatan nedir?*”⁷⁴ diye soruyor ve her defasında kendisiyle alâkalı bir derdin onları ağlattığını anlayınca teselli ediyor: “*Ağlamayın, Allah bu dini aziz kılacaktır*”⁷⁵, “*Ağlama! Allah senin babanı zayı etmeyecektir.*”⁷⁶ tesellisiyle iktifa ediyordu.

Evet, Allah O’nu zâyi etmedi. O her inanan gönölde bir gül, bir Cennet çiçeği gibi bugüne kadar yaşadı ve bundan sonra da yaşayacaktır. O’nun sadık dostları da aynı şekilde davranıyorlardı. Yeryüzünde herkesin, her kesimin ittifakla kabul edip kendilerine rehber edinecekleri tek cemaat, sahabiler cemaatidir. Biz onların sadık kapı kullarıyız. Ümidimiz de Cenâb-ı Hakk’ın bizi bu ikrar ile haşretmesi merkezindedir.

Ben kendimi mü’minlerin en mücrimi kabul ediyorum. Buna rağmen onlardan biri tenezzül buyurup misal âleminden ufkuma dikilse ben de rüyamda görürsem, o gün kabıma sığamıyor ve sevincimden uçacak hâle geliyorum.

Bunu büyük bir lütuf kabul ettiğimden kesiliverir korkusuyla hiç kimseye anlatmak da istemiyorum. Ama bazen endişeme galebe ediyor ve yakın arkadaşlarımdan birine, elimde olmayarak anlatıyorum. Ve “Yine bugün o dostlar dairesinin yıldızlarından biri, nâhil birinin ufkunda tecellî etti.” diyorum. İşte onlar bizim için budur...

Sahabe, hakkıyla nübüvvet nurunu gönöl aynalarıyla aksettirdiler. O Mir’ât-ı Mücellâ’ya tam bir mâkes oldular ve O’nu tam mânâsıyla temsil ettiler. İmamlar İmamı’na tavizsiz ittiba ile imamlarının sinesinde kaynayan o hakikat buhurdanlığını alıp ruhlarında yaşadılar, yaşattılar ve insanlığı -Cenâb-ı Hakk’ın yardımıyla- aydınlığa boğdular.

Bu o devirde insanlığı kurtarmaya matuf bir hareketti, en ulvî keyfiyetiyle de temsil edildi. Onlarda gördüklerimiz, kendini insanlığın kurtuluşuna adanmış fedakârların bugün de çıkabileceği hakkında bizlere kanaat veriyor. Zira biliyoruz ki tarih, bu oluş ve tekevvünlerin tekrarından ibarettir. O devrin tekerrür etmemesi için

de hiçbir sebep yoktur ve inşâallah tekerrür de edecektir...

Daha dün denecek kadar kısa bir zaman önce bütün misalleri sahabeden vermek mecburiyetinde kaldığımız bir vâkıdır. Ancak bugün devrimizden ve günümüzden de misaller verebilmek imkânına sahibiz. Zaten bilerek-bilmeyerek hepimiz bu günleri bekliyorduk. Misalin birini Asr-ı Saadet'ten verirken, ikinci bir misali günümüzden verip bu iki halkayı birleştirmek arzumuz artık tahakkuk etmiş bulunuyor.

Bir misalle meseleyi müşahhaslaştırmış olayım: İçtimaî yönleri ve mevkileri itibarıyla çoklarını gıptaya sevk edecek durumda bir grup genç arkadaş, daha henüz hayattan kâm almamışlar ve dünya namına bütün nimetler ayaklarının altına serilmiş iken, bir liste yapıp bana getirmişler. Listede isimler var, altına şöyle bir not düşülmüş: “Allah aşkına bize dua edin de hayatımızın her anını dinimize ve milletimize hizmet ederek değerlendirelim ve ecel gelip çattığında da şehitlik sevabıyla ötelere gidelim.”

İşte bu, yeniden sahabenin var olması demektir. Uzun müddet onlar için dua ettim. Ömürlerini din uğruna harcamaları ve son nefeslerini de ölümlerin en kârlısı şehadetle bitirmeleri için. Bu isimlerin en sonuna da liyakatime bakmadan kendi adımları yazdım. Onların isimlerini şefaateçi yaparak bu pâyeden istifadeyi, Rabbimin engin lütfundan niyaz ettim. Şu gençlerin ve onlar gibi binlerce gencin hâli bizi gıptaya sevk edecek ve yüreklerimizi hoplatacak kadar zengin ve çok şey vaad etmektedir.

Onları gördükçe ümidimize fer geliyor ve artık bu iş tutacak diyoruz. Çünkü artık o ulvî mânâyı, ruhlarının derinliğinde, hem de o mânânın kamet ve kıymetine göre temsil edecek gençler var ve bu, Rabbimizin bize sonsuz ihsanıdır. Evet artık, yatarken şakakları zonklayanlar çoğalmıştır. Bugün imansızlığın ve imansızların ızdırabını ruhunda yaşayan binlerce genç vardır. Böylece ilk kutbu teşkil eden o muhteşem sahabeye mukabil, büyük davanın altına girmeye azmetmiş, onlara denk işler yapma gayreti içinde, yepyeni bir nesil, terütaze ümitten mesajlarla ve Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kokusuyla, buhurdanlık gibi içleri yana yana kendilerine düşen vazifeyi hakkıyla eda etmeye çalışmaktadırlar. Rabbim bizi,

kusurlarımıza bakıp inkisara uğratmasın... Âmin!

Meseleyi hulâsa edecek olursak, onlar hasbîlik, diğergâmlık, kendini ve kendine ait işleri unutmama, vazifesi adına maddî-mânevî bütün hazlardan vazgeçme gibi ulvî hasletlerle yükselip semalara çıktılar. Eğer gözümüz ufukta aynı şeylere namzet isek, aynı düşünce ve aynı ruh hâletini paylaşmamız icap edecektir.

DİPNOTLAR

71 Kehf sûresi, 18/6; Şuarâ sûresi, 26/3.

72 Buhârî, *tefsiru sûre (66)* 2; Müslim, *talâk* 31.

73 Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-ummal*, 7/199; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 7/109.

74 el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/268; 3/169.

75 Bkz.: Buhârî, *menakıp* 25; Ebû Dâvûd, *cihad* 97.

76 el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/169.

İş'âr: Haber verme, bildirme.

Kalak: Sıkıntı, daralma, ıstırap.

İhtizaza getirmek: Titretmek, harekete geçirmek.

Misal âlemi: Maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan ara kesit, mânevî suret ve modellerin akis ve temessül ettikleri âlem.

Mir'ât-ı mücellâ: Parlak ayna. Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem).

Mâkes: Ayna.

Hayat ve gençlik hevesatı cihetinden gelen tehlikelerden nasıl korunabiliriz?

Bu husus, günümüz insanının en büyük dertlerinden biri. Hayatın içindeyiz ve çoklarımız itibarıyla gençliğin baskısı altında kalıyoruz. Hevesat, ulvî duygularımızı tesir altına almış durumda. Ve bugün yüce hakikatleri, Allah Resûlü'nün istediği keyfiyette temsil etme cidden zor görünüyor. Şu kadar var ki, böyle tehlikeli bir hatta, nefsin ve şeytanın saldırılarına karşı mücahede etmenin de kendine göre avantajları var. Evet maruz kalınan zor şartlar nispetinde bir de bu işin mükâfat yönü var.

Hiz. Hamza'yı Şehitlerin Efendisi ve Allah'ın Aslanı hâline getiren, verdiği kavganın zorluğu değil midir? "Düşman fazla ancak bizim de imanımız var." deyip cansiperane ön saflara saldırış ve ölümü hiçe sayış. İşte bu, onu ulvî makama ve Şehitlerin Efendisi ufkuna ulaştıran mühim bir vesileydi.

Sahabe devrinde de, bugün bizi rahatsız eden günahlar, hem de bütünüyle bulunuyordu. Kadınlar, Kâbe'yi üryan olarak tavaf ediyor, faiz, ihtikâr, rüşvet, içki ve kumar cemiyetin ruhunu kemiriyordu. Onlar bütün bu hayata sırt çevirerek İslâm'ı seçtiler. Fakat, onlar da beşer olmaları hasebiyle his ve heves taşıyorlardı. Zaten buna rağmen nefsanî arzularından vazgeçmeleri değil midir ki onları büyüklerden daha büyük kılıyordu... Böyle bir dönemde, bütün çirkinlikleri bir tarafa itip, apaydın ve tertemiz bir hayat seçmeleri, bütün tehlikelere rağmen, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında yer almaları, onlara büyük faziletler kazandırdı ve kazandıkları bu faziletler sayesinde haklı olarak gökteki yıldızlar gibi arkadan gelenlere ışık ve rehber oldular.

Günümüzde de bu türlü felaket ve helâketler vardır. Zaten asrın başında insanları iman ve Kur'ân hakikatlerine çağıran Büyük Ruh'a, ruhanî bir mecliste "Felaket ve helâket asrının adamı..."⁷⁷ demişlerdi. Onun arkasında saf bağlayanlara da eğer bir gün İki Cihan Serveri seslenecek olsa, herhâlde "Gelin ey felaket ve helâket asrının nesilleri!" diyecektir. Zira, bütün dünyada çarşı, pazar, sokak, içtimaî ve ticarî hayat, aile, fert, cemiyet, bunları ayakta tutmayı vazife edinen mektep ve içtimaî hayatı meydana getiren bütün ünite ve kuruluşlar teker teker ele

alınıp değerlendirilse ve haklarında bir hüküm verilmek istense denecek tek söz “perişan ve pek acınacak hâlde” olacaktır.

Nereye giderseniz gidiniz, üstünüze-başınıza günah adına bir şeyler bulaşmasına mâni olamazsınız. Ruhunuz birkaç defa örselenmeden, kalbî hayatınız sarsılmadan, toplum hayatının bir tarafından diğer bir tarafına geçmeniz imkânsızdır. Bugün Müslümanca yaşamak, alevden bir zemin üzerinde yürümek veya kandan irinden deryaları geçmek kadar zordur. İşte biz böyle bir felaket ve helâket asrının çocuklarıyız. Mahiyetimizde bulunan gizli hevesat, nefsanîlik ve cismanîlik akrep gibi kuyruğunu kaldırmış bizi sokmaya çalışıyor. Nefsimiz, heveslerimiz ve shevânî duygularımız, içinde doğduğu, büyüdüğü vasat ve ortamdan sürekli besleniyor, güçleniyor. Böyle bir akrebin bizi sokup zehirlemesi her an muhtemeldir. Bütün bunları kabulle beraber, “mağrem itibarıyla mağnem” esaslarına göre durumumuzu değerlendiriyor. Bunca zorlukların bize kazandıracığı avantajları düşünerek de teselli oluyor, hatta bir cihette seviniyoruz. Çünkü bu zorluğu atlatabildiğimiz zaman, kazancımız da o oranda büyük olacaktır. Şayet sahabe böyle zor şartları atlayarak yükseldiyse, günümüzün inanan insanların da aynı şekilde bir bahtiyarlığa ermeleri ilâhî rahmetten beklediğimiz neticelerdendir.

Günahlara girme şartlarının bu kadar kolaylaştığı bir devirde bilmeden işlediğimiz hata ve günahlarımız elbette ki vardır. Ancak bize düşen şey, rahmet kapısından ve ilâhî dergâhın eşiğinden ayrılmama ve sebat etmedir. Burada, müsaadenizle kendi hislerime tercüman olması bakımından bir hâdiseyi nakletmek istiyorum: Çocukluğumda, koyunlarımızı bekleyen ve kapımızdan hiç ayrılmayan bir köpeğimiz vardı. Ben ondaki bu sadakate hayran olur, onunla oynar, boynuna sarılır ve ona sık sık yemek verirdim. -Meselenin hıfzıssıhha açısından münakaşasını yapacak değilim. Sadece bir hissimi anlatmak istiyorum-. Bendeki bu çocukluk hatırası, çok defa hatırıma gelir. Ve ellerimi açıp Rabb’ime niyazda bulunurken, o hâdiseyi bir ilinti hâlinde ümidimin yanında bulundurur ve “Rabbim, sadece sadakatinden dolayı nasıl ben o köpeğe bir dost muamelesi yaptımsa, Sen de Senin kapından ayrılmayan ve başkasına serfûrû etmeyen şu kıtmîri affet ve bağışla!” derim.

Aynı şeyi şahs-ı mânevî adına söylemek de mümkündür. Bütün günah ve

sürçmelerine rağmen, dine ve millete hizmeti vazife edinmiş mü'minlerin her bir ferдинin samimiyetle sürdürdüğü hayırlı bir faaliyet vardır ve işte onun hatırına Rabb-i Kerim'leri onları kapısından kovmayacaktır.

Biz kusurlarımızı kabul ve itiraf ediyoruz; ancak sonsuz rahmetinin gereği olarak da Cenâb-ı Hak'tan bu kusurlarımızın affını diliyoruz. Zaten bu itiraftır ki bir cihetle nedamet mânâsına tevbe sayılır. Ve Allah (celle celâluhu) böyle kalbten yapılan tevbeleri geriye çevirmez ve kabul buyurur.

Buraya kadar söylediklerimiz bir cihetten vâkıyı rapor mânâsını taşımaktadır. Şimdi de dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde bir nebze durmak istiyorum:

Birincisi: Böyle her şeyiyle kaypak ve zararlı bir zeminde çok dikkatli yürümek gerekir. Mayınlı bir tarlada veya amansız bir düşman beldesinde nasıl hareket edilmesi icap ediyorsa, günümüzün çarşı pazarında gezerken de aynı dikkat ve aynı teyakkuz elzemdir.

İkincisi: Dışarıya çıkmadan evvel, his ve duygularımızı durultacak, berrak hâle getirecek ve bizim his dünyamıza tesir edecek müessir çarelere başvurulmalıdır. Bu, bir şeyler okuma, seyretme veya dinleme olabileceği gibi, derin bir iç muhasebesi yapmak da olabilir. Böyle bir metafizik gerilime geçmeden sokağa çıkılmamalıdır.

Üçüncüsü: Kat'iyen yalnız kalmamak. Bizim dikkatlerimizi murâkabe edecek ve nasihatıyla bizim ruh dünyamızı ayakta tutacak bir arkadaş edinerek ve mümkün mertebe dışarıya onunla beraber çıkmaya çalışılmalıdır.

Dördüncüsü: Giderken-gelirken ve gideceğimiz, kalacağımız yerlerde imkân ölçüsünde bizim hayatımızla münasebeti olan ve bizi ikaz edici havasını koruyucu bir melek gibi üzerimizden eksik etmeyen materyalleri de yanımızda götürmeye çalışmalıyız. Günahlara karşı birer sütre birer perde olacak bu materyaller bizim iç murâkabemize vesile olacaktır ki, böyle bir iç murâkabe ile dolup taşan bir insanın günaha girmesi ender vak'alardandır.

Beşincisi: İşlenen bir günah ve hata neticesinde derhal nedamet edip tevbe kapısına koşulmalıdır. Zira günahın en az kalabileceği kalb, bir mü'minin kalbidir. Orada hatalar, gelip geçici ve güneşle aramıza perde olan bulutlar gibidir. Hemen

geçip gitmelidir. Tevbede gecikme, ruhun o nispette kararmasına sebep olur. Ve o esnada, diğer günahlarla münasebete geçme yolları kolaylaşır. Onun için, buna meydan vermeden, hata ve günahın şekil, keyfiyet ve büyüklüğü ne olursa olsun, insan derhal kendine gelip, Rabb'in rahmetine dehalet etmelidir.

Sahabi, beyninden vurulmuş gibi Allah Resûlü'nün huzuruna gelir ve "Yâ Resûlallah, ben mahvoldum!" der. "Gelirken gözüm bir kadına ilişti veya bir kadına dokundum." diye de ilâve eder. Bu kırık gönül karşısında âdetâ Arş ihtizaza gelir ve Cibril imdada yetişerek şu âyeti getirir: "*Gündüzün iki tarafında (sabah, öğle ve ikindi) gecenin de yakın saatlerinde (akşam ve yatsı) namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere (güzel bir) hatırlatmadır.*"⁷⁸

Hele, berzah âleminin nuru durumundaki teheccüde kalkmak, uykunun en tatlı olduğu o anda, Rabb'e münacata koşmak, işlenen hata ve günahları en kısa zamanda temizleyici birer faktör olarak değerlendirilmelidir.⁷⁹

Gecenin yarısında havf ve reca ile dopdolu bir gönlün O'na yalvarış ve yakarışları Cenâb-ı Hak tarafından muhakkak hüsnü kabul görecektir. Yeter ki yapılan bu tazarru ve niyazlar ihlâs ve samimiyet içinde yapılmış olsun. Her biri bir dönemeç başı gibi duran namaz vakitlerinde O'na kulluk ve O'nun karşısında bel kırıp boyun bükme, iki vakit arasındaki hata ve sürçmelerimizi affettirirken⁸⁰, nafîle ve teheccüd gibi ibadetlerle de O'nun rızasını kazanmaya gayret etmeliyiz.⁸¹

Evet, bir taraftan etrafımız günahlarla sarılı hazin hâlimiz, diğer taraftan bu hazin hâli bertaraf edebilecek çapta bir kısım avantajlarla kuşatılmış durumdayız. Sahabenin hâline çok benzeyen bu manzaramızla, onlara yaklaşma fırsatını da aynı zamanda elimizde tutuyoruz. Onların, vahyin soluklarını enselerinde hissetmelerine mukabil biz de, zaman kaydından kurtulur ve Muhammedî bir ruhla yerimizi alabilirsek, bir cihetle kurtuluşumuzu garantilemiş oluruz. Cenâb-ı Hak bizi bu ümidimizde yanıltmasın!.. Âmin!

DİPNOTLAR

77 Bkz.: Nursî, Bediüzzaman Said, Risale-i Nur Külliyyatı, *Sinuhât-Tulûât*, s. 2048.

78 Buhârî, *mevâkîtü's-salât* 4; tefsir (11) 6; Müslim, *tevbe* 39; Tirmizî, *tefsir* (11) 4, 6; Ebû Dâvûd, *hudûd* 31; İbn Mâce, *ikâme* 193. (Hûd sûresi, 11/114)

79 Teheccüdle alâkalı bkz.: Tirmizî, *mevâkîtü's-salât* 51; Ebû Dâvûd, *salât* 49; İbn Mâce, *mesâcid* 14.

80 Cenâb-ı Hakk'ın beş vakit namaz sayesinde kulunun günahlarını sildiğine dair bkz.: Buhârî, *mevâkît* 6; Müslim, *mesâcid* 282; Tirmizî, *emsâl* 5; Nesâî, *salât* 7; Muvatta, *sefer* 91.

81 Kulun nafilelerle Allah'a yaklaştığına ve O'nun sevgisine mazhar olduğuna dair bkz.: Buhârî, *rikâk* 38; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/256.

Mağrem: Güçlük, zorluk, risk.

Mağnem: Kazanç, ganimet.

Hıfzıssıhha: Koruyucu hekimlik, hijyen.

Serfürû: Baş eğme, itaat etme.

Ahir zaman fitneleri karşısında durumumuz nedir ve nasıl korunabiliriz?

On dokuzuncu asır, çeşitli İslâm ülkelerinin istilâya uğradığı ve Batı'nın bâtil düşünce ve efkârının hegemonyası altında ezildiği bir devrenin adı gibidir. Gerçi Avrupa zalim ve münafıkları, madde plânında istilâ ettikleri bu yerleri terk edip geriye çekilmişlerdir. Ancak; düşünce adına ne kadar eracifleri varsa hepsini, zehirli birer tohum gibi işgal ettikleri ülkelere saçıp öyle gitmişlerdir. İçinde yaşadığımız asır, işte böyle tali'siz bir asırdır ki o tohumların nesezsiz neticeleri sinemizde boy atmış ve bizleri düşünce ve ahlâk plânında birer sefil durumuna düşürmüştür. Onlardan intikal eden bütün bu fitne kıvılcımları cehennemî bir yangın meydana getirmiş, bu yangın cemiyet hayatını yakıp kavurmaktadır. Bu fitneler yüzlercedir. Ve günümüzün nesli, işte, böyle fitnelere karşı tavrının ne olması gerektiğini sormaktadır. Şu sorunun sorulmaya başlanması bile bizi sevindirmektedir. Bence bu bir merhale kat edişin belirtisi olarak kabul edilip değerlendirilmelidir.

Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr eden güruh, evvelâ okunu tevhid akidesi üzerine savurmuştur. Cenâb-ı Hakk'ın varlık ve birliği hakkında zihinleri bulandırmak istemiş ve belli bir devre bunda muvaffak da olmuştur. Bu millet, Allah'ı inkâr etmenin bir moda hâlini aldığı devirleri de görmüştür. O devrede din bütünüyle hafife alınır olmuş ve dinin mukaddes saydığı mefhumlar hakarete maruz bırakılmıştır.

Milletin Kur'ân'a olan bağlılığı sistemli şekilde ruhlarda yok edilerek onun yerine başka kitapların gönüllerde yer etmesine gayret edilmiş, inananların sinelerinde apayrı bir sevgi tahtında oturan Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüce isminin oradan sökülüp, başkalarının yerleştirilmesine çalışılmış, hatta Kâbe'nin yerine başka yerler teklif edilmiş ve işte nesiller böyle bir kaos içine itilerek özünden ve kökünden koparılmak istenmiştir. Bütün bu hareketler umum millette bir tesir icra edemese bile yeni ve toy nesiller buna mukabele etme irade ve gücünü kaybettiklerinden pek çoğu itibarıyla o akıntıya kapılıp gitmişlerdir.

Bugün bu fitne sebebiyle, nice ruhlar yaralı, nice kafalar malûl ve nice vicdanlar kapkaranlıktır... İrtidat ve dinden dönmelerin hadd ü hesabı yok... Taşındıkları isimler, kendimizi uğruna feda edeceğimiz şahıslara ait isimler olmasına

rağmen, Firavun'a rahmet okutacak kadar, o isimlerin taşıdığı mânâ ve muhtevaya düşman kesilen insanların zuhuru, hiçbir asırda bu kadar çıldırtıcı buuda ulaşmamıştır. Bu devrede sadece dünya nazara verildi. Cismaniyeti kamçıl原因an şeyler sevdireildi. İnsanlar, ahirete mukabil şu fâni ve geçici dünyayı satın alır oldular. Çünkü meydana getirilen umumî efkâr o merkezdeydi. Ve herkes bilerek veya bilmeyerek böyle bir yarışın içine çekilmişti. Ahireti tercih edip o yola girenler horlanıyor, diğerleri ise itibar görüyordu. Ve bunların hepsi birer fitneydi ve insanı dinden uzaklaştırıyordu...

İşte neslimiz böyle bir sıratı geçme mecburiyetinde bırakıldı. O sırat ki, bir tarafta kadın bir çengel olarak asılmış duruyor, başka bir yerde içki, bir başka yerde de kumar, rüşvet, ihtikâr, faiz... Evet, bütün bunlar birer çengel gibi asılmıştı ve nesiller için de bu yoldan geçme mecburiyeti vardı. Geçenler birinden kurtulsa büyük bir ihtimalle diğer çengellerden birine takılıp kalıyordu. Karşıya geçebilen seçkinler ise tahmin edilenden daha az, hatta azlardan da azdı...

Bir kuyuya nereden düşüldüyse çıkış ve kurtuluş yeri de oradan olacaktır. İşte bu hakikati, en erken kavrayanlardan biri olan Çağın Dev Pişdârı'nın onların tahrip ettiğı noktalardan tamire başlaması bu hikmetten olsa gerek. Onlar bir ateş tutuşturmak istediler ve Cenâb-ı Hak da onların tutuşturduğu fitne ateşini söndürmeyi murat buyurdu.⁸² *“Emrinde galip olan Allah'tır.”*⁸³ ve fitne ateşi, akide plânında geldiğı deliğe tekrar tıkanmıştır. Amelle ilgili fitnelere, günahlarla alâkalı kıvılcımlara gelince, Kur'ân'dan, Allah Resûlü'nün nurlu beyanlarından ve okuduğumuz eserlerden aldığımız derslerle inşaallah bizde hâsıl olan kevserle o ateşi de bizler söndürmeye çalışacağız. Ancak bu mevzuda tek tek her mü'minin desteğine ihtiyacımız muhakkaktır. Zira fitneler birer düşman ordusu gibi üzerimize gelirken, fert olarak onlara mukabelemiz gayet güçtür, hatta imkânsızdır. Ve unutmamalıdır ki;

*“Cenâb-ı Hak'ın rahmeti daima gönül birliğı yapmış toplumla beraberdir.”*⁸⁴

DİPNOTLAR

82 Bkz.: Mâide sûresi, 5/64.

83 Yusuf sûresi, 12/21

Erâcîf: Uydurma, çirkin yalanlar.

Malûl: Hasta, sakat, illetli.

Pişdâr: Öncü, önder, rehber.

Mesleğimiz itibarıyla çok istediğimiz bir idealimiz vardı. Kaybetmenin verdiği üzüntü, içtimaî yönümüzü tesir altında bırakıyor. Bu duruma nasıl mâni olabiliriz?

Arkadaşımız bu sorusuyla çokların başına gelebilecek bir meseleye tercüman oluyor. Kendi başına gelen bir hâdise ve onun kendisinde hâsıl ettiği menfi tesiri de samimî bir dille ifade ediyor.

Kur'ân-ı Kerim, “İnsan her arzuladığını elde edeceğini mi zannediyor.”⁸⁵ âyetiyle bu hususa temas etmektedir. İnsan harîs olmamalıdır. Dünya da, ahiret de Allah’a aittir. Bazen buradaki kaybetmeler orada kazanmaya sebep olur. Cenâb-ı Hak burada alır, orada verir. Hem aldığına mukabil neleri vereceğini ve bizi ne sürprizlerin karşılayacağını bilemeyiz.

Duhâ sûresinde Efendimiz’e hitaben “*Vele’l-ahiretü hayrun leke mine’l-ûlâ*”⁸⁶ denilmekte ve ahiretin ûlâdan daha hayırlı olduğu bildirilmektedir. Bir son bir evvelden daha hayırlı iken, kaybedilenlere üzölmek niye? Yarının kazancını düşünerek hamd edip sevinmeli değil miyiz?

Hayatımızı bir tetkik edelim. Muhakkak herkesin başından bir değil birçok hâdise geçmiş; hepsi de bu hükmümüzü teyit etmektedir. Önce kaybettiğimiz şeylerin üzüntüsüyle iki büklüm olurken, sonra bu kaybedişin nasıl ilâhî bir lütuf olduğunu görmüş, hayretimizden dilimizi yutacak hâle gelmişizdir. Bazen Cenâb-ı Hak bizi cebren bir yere sevk eder. Bu sevk ve hicrette eski durumumuzdan ve dostlarımızdan ayrılmak bize ilk önce çok zor gelebilir. Fakat bu sevkin ardında Allah, bizim elimizle öyle fütûhat ihsan eder ki eğer biz onu işin başında bilmiş olsaydık değil inkisar, koşarak hatta sürünerek oraya giderdik.

Meseleyi müşahhaslaştırmayı zait görüyorum. Zira biliyorum ki, ben şu sözleri sarf ederken dahi sizler muhayyilenizin yardımıyla gittiğiniz mazide, kendinize ait bir mevzuda nice misaller bulup hayalinizde canlandırıyor sunuzdur...

“*Hayır, Allah’ın tercihinde olandır.*” O’nun kesip biçtiği ve takdir ettiğine razı olmak gerekir. Bu, Rabb’e karşı öyle bir hoşnutluk ifadesidir ki, içinde çok ince bir merbutiyet, kulluk ve ihlâs mânâları taşımaktadır.

Allah Resûlü bize sabah akşam okunmak üzere bir dua öğretiyor: “*Radînâ*

billâhi rabben ve bi'l-İslâmi dînen ve biMuhammedin nebiyyen - Rab olarak Allah'tan, nebi olarak Hz. Muhammed'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve din olarak da İslâm'dan razıyız."⁸⁷

Mademki, bütün bunlardan razıyız, razı olan razı olduğuna teslim olur. Öyle ise, biz de bütün benliğimizle O'na ve O'nun razı olduğuna teslim olmalıyız. Evet, böyle davranmakla az şey kaybediyor, fakat çok şey kazanıyoruz. Soru sahibi kardeşimiz de müteselli olsun. Her birimizin olmak isteyip de olamadığı ve daha sonra da olamadığına memnun olduğu çok şeyler vardır. Fakat Allah'ın öldürdüğü hepsinden daha güzeldir. Bizim arzumuz değil, Rabbimizin isteği; bizim temennilerimiz değil, Rabbimizin dilediği... İşte kulluğun ruhundaki sır da budur. Ayrıca görüyoruz ki; "*O, istediğini aziz, istediğini de zelil kılıyor.*"⁸⁸ Nice dünün azizleri var ki, bugün birer sefil ve geçmişi nice sefil ve derbederler de var ki bugün birer sultan...!

Bizim uzak ve baîd gördüğümüz, Allah nazarında çok yakındır.⁸⁹ O öyle şeyler görür ve ileride de bize gösterir ki, bugünden o farklı yanları görebilseydik, arzu ve istek akışlarımız hemen mecra değiştirirdi. "*Güzel bir sabırla sabret!*"⁹⁰ Allah'a güven ve O'na itimat et!⁹¹ Dünya ve ahirette tek geçer akçe O'nun rızasını elde etmektir⁹², O'nu ara ve bulmaya çalış. Bulduğun zaman da kapan secdeye ve ömür boyu şükret!...

DİPNOTLAR

85 Necm sûresi, 53/24.

86 Duhâ sûresi, 93/4.

87 Müslim, *iman* 56; Tirmizî, *iman* 10.

88 Âl-i İmrân sûresi, 3/26.

89 Bkz.: Meâric sûresi, 70/6-7.

90 Meâric sûresi, 70/5.

91 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/173; En'âm sûresi, 8/62, 64; Tevbe sûresi, 9/129; Zümer sûresi, 39/38.

92 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/15; Tevbe sûresi, 9/21, 72.

Merbutiyet: Bağlılık

Baîd: Irak, uzak.

İşlediğimiz pek çok günahlar yıllar geçmesine rağmen aklımızdan gitmiyor, hatta aynı günahlara teşvikçi oluyor. Sokakları bu tür günahları hatırlatan manzaralar istila etmiş durumda. Ne yapacağımızı bilemez olduk. Sadece dua ediyoruz ki, şehit olalım ve günahlardan temizlenme yolunu bulalım.

Bu soru değil, samimî bir gönülden gelen talep. Sahabeye yanaşma ve yaklaşma yolunda atağa kalkmış bir kalbin ızdıraplarının ifadesi. Biz, çarşısı, pazarı günahlarla dolup taşsa da, bu toplumun içinde kalmaya karar vermişiz. Burada çeşitli münasebetlerle anlattığım; şu anda hatırladığım bir hissimi, müsaadelerinizle, bu münasebetle bir kere daha anlatmak istiyorum.

İlk defa Allah Resûlü'nü ziyaret nasip olduğunda, Ravza-i Tâhire'ye giderken nerede ise cinnet geçirecektim. Sanki bana, kendisini bizzat göreceğim gibi geliyordu. Acaba nerede diye diye durmadan sağıma soluma bakıyor ve O'nu arıyordum.

O anda Cennet'in bütün kapıları açılrsa ve bana "Gir!" densesydi, reddedecek bir ruh hâleti sarmıştı benliğimi. İsterseniz buna Peygamberin Köyüne âşık olma diyebilirsiniz.

Fakat benim arkadaşlarıma bir vasiyetim var. Eğer diyorum, bir gün buraları terk eder ve oraya gidersem, ben bunu şahsî füyûzatım için yapmış olacağım. Beni yakamdan tutup sürüye sürüye buraya getirsinler. Aksi hâlde Rabbimin huzurunda iki elim iki yakanızdadır...

İşte meselenin iki ayrı yüzü. Bir tarafında Peygamber Köyüne duyulan dayanılmaz hasret; diğer yanda burada düşen boyunduruğu kaldırma mecburiyeti. Birincisi, tamamen şahsî, ikincisi ise bütün bir milletin, hatta topyekün İslâm âleminin kaderiyle alâkalı bir husus.

Teker teker hepimiz de aynı tercihle karşı karşıya bulunuyoruz. Siz de en az benim kadar oralara âşıksınızdır. Fakat buralarda kalmaya kendinizi mecbur biliyorsunuz. Çünkü milletimiz devletler arası muvazenedeki yerini burada kaybetmiş, nesil burada mahvolmaya başlamış ve her şey burada bitmiştir. Eğer yeniden milletimizin aydın ufuklara yürümesi adına bir ümit ışığı yanmaya

başlayacaksa, o da buradan başlayacaktır. Biz de ızdırap çekecek, maddî-mânevî füyûzat hislerinden fedakârlıkta bulunacak ve burada kalacağız.

Evet, kabul ediyorum, günahlar yollarımızı alıyor ve her an ruhumuzun yaralanmasıyla karşı karşıya kalıyoruz. Fakat buna rağmen, niyetlerimiz sağlam ve hâlistir. Gönlümüzü süsleyen tek düşünce vardır. O da Rabbimizin dinine omuz vermek. Allah Resûlü'nü neslimizin kalblerine yerleştirmek, ve bu uğurda başımıza gelecek bütün belâ ve musibetlere baştan razı olarak, buralarda kalmada azimli olmaktır. Onun içindir ki, insanlar arasında kalıp onların cefasına katlanmayı, dağlara çekilip inziva etmeye ve köşemize kapanıp zikir çekmeye tercih ediyoruz.⁹³ Toplumun içinde duracak, ara sıra onun paletleri arasında ezilecek; fakat yine o toplumun içinde kalmaya devam edeceğiz. Zira, burada vazife yapmaya mecbur, hatta mahkûmuz!...

DİPNOTLAR

⁹³ Tirmizî, *sıfatu'l-kıyame* 55; İbn Mâce, *fiten* 23.

Ravza-i Tâhire: Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek kabri.

Füyûzat: İlâhî feyizler, ihsanlar, lütuflar.

Gevşeyen gerilimimizi durdurup, tekrar ideal ufkumuza yönelebilmemiz için neler tavsiye edersiniz?

Bir mü'min için metafizik gerilim çok önemli bir unsurdur. Bir mânâda, müspette sebat, menfiye karşı da boykot diyebileceğimiz metafizik gerilim, bir taraftan hizmete ait yolları işletme, bir mekanizma kurma ve onu daima işler durumda tutma, diğer taraftan da günah ve tahrip cephesine karşı devamlı ve ısrarlı bir direniş içine girme mânâlarını taşır. Diğer bir ifadeyle metafizik gerilim, Allah ve Resûlü'ne ve Resûlün getirdiği sisteme sımsıkı sarılıp, küfür ve küfrandan yılından, çıyandan kaçıyor gibi kaçma demektir. Zaten bir hadis de bu hususu izah eder. *Üç haslet vardır. Bunlar kimde bulunursa, o insan imanın tadını tatmıştır: Allah ve Resûlü'nün her şeyin üstünde sevilmesi, insanlara Allah'tan ötürü muhabbet duyulması ve imanı bulduktan sonra yeniden küfre dönüşün ateşe atılıyor gibi kerih görülmesi.*⁹⁴

Sen “âşık” olacaksın Allah ve Resûlü “mâşuk” olacak. İnsanları sadece Allah için seveceksin. Bunlar meselenin müsbet yönüdür. Bir de meselenin menfi yönü var ki, o da küfür ve küfran yoluna karşı bir tavır belirlemenin gerekli olduğudur. Evet, hakikî mü'min iman sevgisi kadar dalâlet yoluna girmemede kararlı ve gerilimi tam olmalıdır ki, kendi olarak kalabilsin. Ne var ki gerilimi muhafaza etmek, elde etmekten çok daha zordur. Onun içindir ki bu mevzuda sebat ve azim birer ön şarttır. Gerilim yer yer ünsiyet ve ülfetle gevşeyebilir. Davaya karşı bir alışkanlık olur. Bazen de araya bencillik, hırs, tamâ, makam sevgisi, rahat ve rehabet düşkünlüğü gibi şeyler girer, hizmet aşk ve şevkini söndürür, ruhu yozlaştırır ve iradeyi de felç eder. Bir devre gece gündüz demeden hak davası uğruna koşup duran biri, daha sonra her arandığında ayrı bir bahane ile hizmetten kaçırıyorsa, gerilim gevşemiş ve o da kokuşmaya yüz tutmuş demektir. Hâlbuki çok ciddî bir metafizik gerilim isteyen böyle bir mevzu, gerilimini kaybetmiş insanlarla tahakkuk ettirilemez.

İmanla kanatlanmış mü'minler, her mevzuda olduğu gibi, metafizik gerilim ve aksiyon hususunda da çok dikkatlidirler. İçlerinde, alınandan öpülmeye lâyık niceleri vardır ki, her an arkadaşlarına misal teşkil edecek şekilde metafizik gerilim

örnekleri vermektedirler. Hatta bunlardan birisini hiç unutamıyorum. Bir gün kendisine “İki-üç gece evde kal da şu işi yapiver.” demiştim. Verdiği cevap aynen şu olmuştu: “Salih amel adına yapmaya azmettiğim şu son işten sonra ben hiç evimde kalamıyorum ki...”

İşte bu gerilimin gevşememesi gerekir. Biz, Resûlullah’a ve O’nun güzide dostlarına ancak bu gerilimle ulaşabiliriz. Hekimler bazı rahatsızlıklarımıza karşı bize bir kısım tavsiyelerde bulunur ve bu tavsiyelere kayıtsız şartsız itaat etmemizi isterler. Hoşlanmasak bile onların verdikleri hapları yutar, iğneleri vurdururuz. İşte en az maddî hastalıklarımıza gösterdiğimiz bu hassasiyet ölçüsünde, bu meselenin hekimlerinin sözlerine uymakta da hassasiyet gösterilmesi lâzımdır. Ta ki, gerilim muhafaza edilmiş olsun. Şimdi de mevzu ile alâkalı tavsiye edilebilecek bazı hususları arz etmeye çalışalım:

Birincisi: Yalnız kalmamaktır. *Sürüden ayrılanı kurt yer.*⁹⁵

Topluluktan ayrı kalan, arkadaş ve dostlarından uzaklaşan bir kişinin akıbeti de nefis ve şeytan tarafından parçalanıp yutulmak olur. Önceleri kendi yapamadığına hayıflanmakla işe başlar. Bu esasen iyidir ancak yeterli değildir ve devamlılık arz etmez. Sonra arkadaşlarının yaptıklarını hafife almaya; derken, basamak basamak ilerleyen bu tavrıyla en sonunda bütünüyle, dava düşünce mefkûresini inkâra ve yapılan işlerin lüzumsuzluğunu iddiaya başlar. İşte mahvolmaya namzet bir zavallı. İlk başta onu bu hâle getiren yalnızlık ve topluluktan uzak kalış hemen telâfi edilmedikçe onun bu kötü akıbetten kurtulması düşünülemez. Öyleyse böyle bir neticeye götürmesi muhtemel kapılar, ta baştan kapalı tutulmalıdır.

İkincisi: Bilgi ve mârifet plânında daima yenilenme yolları araştırılmalı ve bu hususta ısrarlı olunmalıdır. Allah (celle celâluhu) kâinatı bir kitap gibi önümüze sermiş, sonra da bunları bizlere talim edecek kitap ve peygamberler göndermiştir. Daha sonra yetişen binlerce evliyâ, asfiyâ ve âlimler, hep aynı hale etrafında pervâz etmiş, istidat, kabiliyet ve meşreplerinin renk ve durumuna göre, her iki kitabı (şeriat-kâinat) şerhe koyulmuşlar ve bir arı gibi çiçekten çiçeğe kona kalka nice mârifet peteğinde şifa dolu bal hüzmelerine iştirak etmişlerdir. Bütün bu olup bitenler bir gaye ve hedefe bağlı olarak ilâhî hikmetin muktezası şeklinde

değerlendirilip ihtimamla mütalâa edilmelidir ki, ilâhî hikmete uygun bir karşılıkta bulunduğumuzdan söz edebilelim. Bu fitrî seyre ayak uyduramayan ve kâinatta her an meydana gelen teceddüt ve yenilenmeye mârifet adına iştirak edip aynı kanaviçeyi dokuyamayan bir insan, yavaş yavaş bilgi planında hayatiyetini kaybeder ve beklenmeyen bir hızla kokuşma devresine giriverir. Derken bir müddet sonra da işe yaramaz hâle gelir.

Üçüncüsü: Râbıta-i mevt,⁹⁶ dediğimiz daima ölümü düşünme de gerilimimizi muhafazada önemli faktörlerden biridir. Ölmeden evvel ölme, hakikî hayata ermenin bir başka adıdır. Bizi bitirip tüketen tûl-i emeller, ancak, ölümle kesilip atılabilir. Hele, bütün dostların kabrin öbür tarafında bizi bekledikleri düşüncesi, hele gerçek saadet ve bahtiyarlığın, kabir koridorunun öbür ucunda bulunduğu inancı...

Zaten bir dava adamının idealini süsleyen en son nokta ve ufuk mefkûre, yârâna kavuşup onlarla beraber Cennet ve Cemalullah'ı müşâhede değil midir? Öyleyse bizi o neticeye götürücü yolda bizler de birer küheylan kesilmeli ve çatlayıncaya kadar da durup dinlenmeden yolumuza devam etmeliyiz.

Evet, bir küheylan gibi... Çünkü o yorulma bilmez, mazeret ileri sürmez. Dermanının bitim noktasına kadar koşar, çatlar ve ölür. Ancak ona ölüm mazeret olur. Bu yönüyle ben atı çok severim. Ve her dava adamının ona benzemesini isterim.

Dördüncüsü: Kendimize, mutlaka, bizi ikaz edecek ve bizde bir gevşeme müşâhede ettiğinde hayırhâhlık yapacak bir arkadaş seçmeliyiz. Bu da, yollardan biridir. İlk bakışta böyle bir şey nefsimize ağır gelebilir, ancak, dinî hayatımız adına çok mühim ve müspet neticeler doğuracağı şüphesizdir.

İyi dost Hızır çeşmesi gibidir. Kendinizde biraz gevşeklik ve kalbinizde biraz sarsıntı, hatta heyecansızlık hissederek etmez hemen ona koşup “Bana bir şeyler anlat!” deyin ve derdinizi söyleyin ve hiç şüphemiz olmasın ki, böyle bir dost sizi elinizden tutacak, hayatın çeşitli girdap ve labirentlerinden geçirecek ve yeniden aydınlık iklime kavuşturacaktır. Zâhiren onun sözlerinde bir ekşilik ve iç burkuntusu duyabilirsiniz; fakat mühim olan işin neticesidir. İlk neşter darbesine katlandıktan sonra, her an onun yüz misli size ızdırap veren yaraların sancularından kurtulacak

ve dinen ızdırabınız bir cihetle ruhanî bir zevkle yer değiştirecektir. Ben şahsen bir devrede önüme oturmuş ve benden ders okumuş bir arkadaşıma bu mevzuda birçok defa müracaat ettim. O da kendine göre bana bir şeyler söyledi. Hiç zarar görmedim, aksine istifade ettim ve yararlandım.

Sizin de aynı çareye başvurmanıza bir mâni yoktur. Yeter ki mesele hasbîlik çerçevesinde ele alınmış olsun.

Beşincisi: Ecdadımız, işleyen demirin pas tutmayacağını en veciz ve en tonlu keyfiyetiyle ifade etmişler ve “İşleyen demir pas tutmaz.” demişlerdir. Aynı ifade hizmet insanı için de geçerlidir. Onun içindir ki gerilimi muhafazanın başka bir yolu olarak da bu mevzuun ele alınmasında yarar görüyoruz.

Psikolojik olarak insan, içinde bulunduğu işle daha yakından alâkadardır. Diğerlerinin yaptığı şeyler, kendi yaptığından mühim olsa da onu dolayısıyla ilgilendirir. İşte insandaki bu zaafı iyi kullanmak gerekir. Her mü'minin, dine ve millete hizmet etmeye ait bir meselenin ucundan tutarak işe sahip çıkması ve bunun yaygın hâle getirilmesi, terki caiz olmayan bir zarurettir.

Baştan beri saydığımız maddeler tatbik edildiği müddetçe -inşâallah- bizde gökkuşağı gibi bir gerilim meydana gelecek ve bizler de birer aksiyoner dava adamı olma ufkuna ereceğiz.

DİPNOTLAR

94 Buhârî, *iman* 9, 14; *ikrah* 1; *edep* 42; Müslim, *iman* 67; Nesâî, *iman* 2-4.

95 Bkz.: Ebû Dâvûd, *salât* 46; Nesâî, *imamet* 48; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/196.

96 Bkz.: Tirmizî, *zühhd* 4; Nesâî, *cenâiz* 3; İbn Mâce, *zühhd* 31.

Tûl-i emel: Bitmez, tükenmez, sonu gelmeyen arzu ve istekler.

Kerih: İğrenç, çirkin, tiksindirici.

Mâşuk: Sevilen, âşık olunan.

Pervaz etmek: Uçmak, kanatlanmak.

Sahabe-i kiram, çocukları ve hanımları, kendi şehitleri için ağlayacakları vakit evvelâ Hz. Hamza için ağlardı, deniliyor. Sebebini anlatır mısınız?

Uzun süre öyle oldu. Efendimiz'in bu mevzudaki hassasiyetini öyle tevil ve tefsir ettiler.

Hz. Hamza'nın Hâşimoğulları içinde durumu mertçe ve erkekçeydi. O bir şimşek gibi çakmış ve gitmişti. Ardından neslini devam ettirecek kimseleri de bırakmamıştı. Nasıl kendine has bir hayat yaşadı, gidişi de yine kendine has oldu ve geriye kimseyi bırakmadan gitti. Fakat buna karşılık O, hepimizin gönlünde öyle bir yer tutmuştur ki, kabul buyursaydı, evlâdı değil kapısının kıtmîri olur, yüzümüzü ayaklarına sürerdik.

Onun İslâm'a girişi, aynı zamanda Müslümanların ikbal döneminin başlangıcıydı. İki Cihan Serveri onu hem çok sever hem de onunla iftihar ederdi. O kadar ki bir defasında Hz. Hamza -içki yasak edilmediği günlerden birinde- içmiş ve sarhoş olmuştu. İşlediği bir hatadan dolayı belki onu itap etmek üzere gelen Allah Resûlü, onu bu hâlde görmüş ve sarhoşluğun tesiriyle söylediği bazı hezeyanları da duymuştu. Fakat ona, hiçbir itapta bulunmadan dönüp gerisin geriye gitmişti. Allah Resûlü belki de, kayar gider diye endişe ediyordu. Belki de ileride yapacağı büyük işleri biliyor, onu bu istikbaliyle alkışlıyordu...

Hz. Hamza Uhud gibi sarp bir yokuşa çarpınca, orada kendisine yakışır şekilde şehit oldu. Hiçbir şehide, hiçbir gaziye o kadar yiğitlik nasip olmamıştır.

Tarihçilerin bize verdiği bilgiye göre, o gün tam otuz üç kişiyi öldürmüş, sonra şehit olmuştu. Düşünün ölen müşriklerin yarıya yakınını o haklıyor, sonra da vücudu paramparça hâle getiriliyordu. Kız kardeşi Safiyye, onun mübarek nâşının üzerine abanıyor ve hıçkıra hıçkıra ağlıyor, kim bilir belki bir taraftan da vücudundan kopan parçaları toplamaya çalışıyordu. Evet, bir taraftan Hz. Hamza'nın hâli, diğer taraftan Allah Resûlü'nün halası Zübeyr'in anası olan Safiyye'nin hâli İki Cihan Serveri'ne çok dokunuyor ve O'nu rikkate getiriyordu.

Müslümanlardan yaralanmayan kalmamıştı. Altmış dokuz kadar da şehit verilmişti. Medine'ye dönüşte herkes kendi yakını için gözyaşı döküyordu. Ölenler için ağlanıyor, yaralananlar için ağlanıyor ve yaralanıp da evinde ölenler için

feryatlar yükseliyordu. O hengâmede unutulmuş birisi vardı ki, ona gözyaşı dökene yoktu. Şehitlerin Efendisiydi ama, onun için kimse ağlamıyordu. İşte bu manzara Allah Resûlü'nü tekrar rikkate getirdi. Dudaklarından dökülen sözler âdeta kırık bir kalbin iniltileri gibiydi: "Fakat Hamza'nın ağlayanı yok." buyurdu. Sa'd b. Ubâde bunu duyunca beyninden vurulmuşa döndü. Koşarak ensar kadınlarını bir araya topladı. Hepsini Hamza'nın kapısı önüne götürdü. Onlara, "Evvelâ Hamza'ya ağlayın sonra kendi ölülerinize." dedi. Daha sonra da, bu bir âdet hâline geldi. Gerçi bu âdet günümüze kadar devam etmedi, belli bir devreden sonra kesildi. Ne var ki, kıyamete kadar bütün Müslümanlar, kendi cenazelerinden evvel Hamza'ya ağlasalardı, o bile Allah'ın Aslanına az gelirdi...

Ayrıca bizlerdeki Hz. Hamza sevgisi bizzat onun şahsından kaynaklanmıyor. Allah Resûlü onu seviyordu, biz de seviyoruz. Cenâb-ı Hak onu seviyordu ve gökte onun adı "*Esedullâh-Allah'ın Aslanı*" olarak yazılıyordu, biz de bundan dolayı onu seviyoruz.

Bir de onun Allah Resûlü'ne olan kurbiyetinden dolayı taşıdığı bir mânâ vardır ki, o bizim görüş ufkumuzun dışındadır. Nazarlarımız oraya ulaşamıyor. Hz. Cafer için de Allah Resûlü başka türlü davranmıştı. "*Şekliyle, ahlâkıyla bana benziyor.*"⁹⁷ dediği bu şerefli sahabi şehit olunca, gitmiş bütün çocuklarını teker teker kucaklamış ve onları gözyaşlarıyla yıkamıştı. Onda da Allah Resûlü'ne yakınlıktan dolayı bir mânâ vardı ki onu da biz yine anlayamıyoruz.

Belki Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu mevzuda gösterdiği hassasiyet, Cenâb-ı Hak'ın bakışına göre bir vaziyet almanın ifadesiydi. Görüyorsunuz, Uhud'da şehit olan bunca sahabi vardır. Vardır ama, çok ehl-i keşfin müşâhedeyle kim darda kalsa ve "Hamza!" dese, atıyla, kılıcıyla Hz. Hamza orada beliriverir. Bu ona ait bir hususiyettir.

Daha sonraları bir o kadar ağır şartlar altında mücadele veren insanlar, yiğitler olabilir ve bunlar kurşunlar altında, delik deşik olmuş vaziyette can da verebilirler. Fakat işin başında ve kuruluş devresinde, çok ağır şartlar altında ve Allah Resûlü'nün aydınlık atmosferi içinde mücadele veren o insanlarla kimse kıyas edilemez. Onlar arasında ise Hz. Hamza'nın, hususî bir yeri vardır. Bu arada, bunu cibillî karabetten

dolayı duyulan bir alâka şeklinde tevil etmek isteyenler de çıkabilir ama, önemsenmeyecek kadar zayıftır.

DİPNOTLAR

97 Buhârî, *sulh* 6; *fezâilü's-sahabe* 10; *meğazi* 34; Tirmizî, *menakıp* 39.

İtâp: Azarlama

Cibillî karabet: Akrabalık, aynı soydan olma.

Osmanlı padişahlarından Murat ve Yavuz'u diğerleriyle mukayese eder misiniz? Kanunî'nin çıkardığı kanunlar olduğu söyleniyor?

Öteden beri çeşitli cemaatler içinde bazı fertlerin Rabbimiz'in ihsan ettiği lütuflarla hususiyet arz etmeleri gayet normaldir. Efendimiz'in nur havzı içinde Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali (radıyallâhu anhüm) hazretlerinin her biri kendi başlarına birer hususiyet arz ederler. Sıddîk, dendiğinde insanın aklına Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) gelir. Zira onda, akıl ve mantığı, yine akıl ve mantıkla yenip teslimiyette zirveleşmenin en son ufkuna sıçrama gibi ayırıcı bir özellik vardır. Hakkı bâtıldan ayırmada kılı kırk yaran hassasiyet isterseniz, böyle bir farukiyeti Hz. Ömer'de (radıyallâhu anh) bulursunuz. Edep ve hayânın, Kur'ân'a saygı ve Allah Resûlü'ne bağlılığın düşünüldüğü yerde de bir âbide gibi Hz. Osman (radıyallâhu anh) karşınıza çıkar. Allah Resûlü'nün kudsî dairesine ait vilâyetle alâkalı bazı hususiyetler arıyorsanız akla Hz. Ali (radıyallâhu anh) gelir.

Bunun gibi çeşitli devirlerde çeşitli cemaatler, büyüklüğü ve bir kısım ulvî hakikatleri temsil etmişlerdir. Fakat bunların içinde yine seçkin insanlar vardır; farklılık arz ederler.

Osmanlı padişahları içinde de Osman Gazi Hazretleri safvet ve içtenliğiyle âdeta bir semboldür. Orhan Gazi şecaat ve cesaret-i imaniyesiyle ona yakın bir vaziyettedir. Murat Hüdâvendigâr'a gelince o, hem mükemmel bir devlet reisi hem mükemmel bir ordu kumandanı hem de incelerden ince bir Hak dostudur. Evet o, devamlı surette ordusunun başındadır. Edirne'yi alır ve Trakya ilk defa bize onun zamanında açılır. O kadar safvet içindedir ki, bir gün hocasına gelir ve "Sizler nasıl oluyor da ilk tekbirde Kâbe'yi görebiliyorsunuz; ben senelerdir uğraşıyorum buna ancak ikinci veya üçüncü tekbirlerde muvaffak olabiliyorum." der.

İslâm'ın izzeti ve kendi şehadeti için Cenâb-ı Hakk'a niyazda bulunur. Ve bu dua yere düşmez, o gün şehit olur. Eğer soruda kastedilen Murat bu Murat ise hakikaten muradına ermiş bir Murat'tır.

İkinci bir Murat da Fatih'i sinesinde yetiştiren ve ehlullahtan olduğuna şüphe bulunmayan Murat'tır. Allah'ın veli kulu Hacı Bayram Veli hazretlerine teslim olmuş ve onun bir dediğini iki etmemiştir. Fatih'i yetiştiresin diye Akşemseddin'i

oraya gönderen de odur.

İkinci Murat, dinî ilimler ve tasavvufa dilbeste ve âşına bir insandır. Aynı zamanda devlet işlerinden de iyi anlamaktadır. Aslında bu iki durum, biri diğerinden bir şeyler eksiltmekle yaşayan iki zıt hayat tarzıdır. Devlet işlerini bütün incelikleriyle bilip temsil eden bir insanın dinî işlerde aynı ölçüde hassas olması veya bunun aksi ender-i nadirattandır. Buna rağmen İkinci Murat bu zor işin de üstesinden gelebilmiştir. Bir büyük düşünür bunu izah ederken, sadece Raşid Halifeleri istisna ederek işi hükme bağlamıştır. Evet, bir insana köy muhtarlığı dahi verilse eski safvetini zor korur. Hâlbuki bunlar cihana hükmederken dahi mümkün mertebe safvetlerini muhafaza etmişlerdir.

Yavuz ise apayrı bir destan insandır. O, İslâm birliğini temin maksadıyla gittiği muharebelerin birinden dönüyordu. Bu arada İstanbul'da halk, günlerdir onu istikbal edebilmenin heyecanı ile yollara dökülmüş bekliyordu. Bunu haber alınca, İstanbul'a gece yarısında başka bir yoldan giriyor ve gizlice Topkapı'ya dalıyordu.

Bir pençede dünyanın ödünü koparan ve kükrediği zaman ormana velvele salan bu adama bak ki, gece olup da, Rabbiyle münasebete geçince, tepeden tırnağa bir âbid ve zâhid kesiliyor. Sanki şimdi o herkesi tir tir titreten hükümdar değil de bir Tâvus b. Keysân veya bir Üveysü'l-Karanî'dir. Bu hâl ve bu vaziyet çok az insana nasip olmuş bir pâyedir. Onun içindir ki bunlar, sahabeden ve tâbiînden sonra adı anılması gereken şahıslar arasındadırlar.

Kanunî'ye gelince o da büyük insandır. Zaten onlara hata isnadı, yaptıklarının kendi kametine uygun düşmemesi sebebiyledir. Büyük bir seferden dönünce, kalbine gurur girmesin diye o geceyi bir izbede geçirecek kadar muhasebe ve iç murâkabesine sahiptir.

Ne var ki öyle bir şahsiyet, şeriatın ahkâmına karşı daha hassas davranmalıydı, diyoruz. Çünkü ona ancak böyle bir vasfı yakıştırabiliyoruz. Şunu da unutmamak gerekir ki, Kanunî kendi devrinde, istediği gibi hiç kimseye sormadan kararlar almış ve bunları kitaplaştırmış değildir. O, bütün meseleleri o günün ulemâsına sormuş ve onlardan aldığı fetvalara göre hareket etmiştir. Hele cin ve insin müftüsü, büyük müfessir Ebussuûd Efendi ki, onun şeyhülislâmıdır; böyle devâsâ birinin murâkabe ve

kontrolü altında bulunan bir zatın, öyle aklına geldiğince hareket edemeyeceği gün gibi âşikârdır. Öyleyse bu hatalar içtihadî hatalar kabul edilmelidir. Hele bizler “Ölülerinizin kötü yanlarını anmayın. Onların hep iyi taraflarını anlatın.”⁹⁸ ikazına uyarak ecdadımızın hep iyi taraflarını anıp anlatmak zorundayız. Hayrü’l-halef olmak da bunu gerektirir.

DİPNOTLAR

98 Ebû Dâvûd, *edep* 30; Tirmizî, *cenaiz* 33.

Dilbeste: Gönlünü vermiş, âşık, seven.

Safvet: Sâfilik, temizlik, pâklık, iç duruluğu.

Âbid: Çok ibadet eden, kendini ibadete veren.

Zâhid: Dünyevî lezzetlerden el etek çeken; fâni, geçici her şeye gönlünü kapamış kimse.

Hacerü'l-es'ad (esved) hakkında ayrıntılı bilgi verir misiniz?

Saadetli bir taştır. Cenâb-ı Hakk'ın her işinde bir hikmeti vardır. Kâbe bir binadır ve biz namazda o tarafa doğru döneriz. Fakat bizim esas dönüşümüz “*Eyne mâ tüvellû fesemme vechullâh*”⁹⁹ âyetiyle de anlatıldığı gibi, Allah'adır. Yani biz Cenâb-ı Hakk'ın marziyatına teveccüh etmiş oluruz.

Cenâb-ı Hak bazı yerlere kudsiyet lütfetmiştir. Meselâ Mescid-i Aksâ, Mescid-i Haram ve Ravza-i Tâhire hep mukaddestirler. Evet, Allah Resûlü'nü bağrında taşıyan yerin taşı ve toprağı mukaddestir. Binlerce şahidin şehadetiyle onun toprağını şifa niyetiyle kullananlar şifa bulmuşlardır. Bu mücaveretten dolayı o belde de mukaddestir.

Mülk sahibi Allah'tır ve mülkünde istediğı gibi tasarruf eder. İnsanı bütün hayvanat âleminde üstün kıldığı gibi, İki Cihan Serveri'ni de meleklerin dahi önüne geçirmiş ve üstün kılmıştır. O, istediğini yapandır. “*Şerefli ve aziz kılmak da, hor ve zelil kılmak da O'nun elindedir.*”¹⁰⁰ Ve işte O Allah, bir taşı aziz kılmış ve o taş bütün inananların nezdinde mukaddest kabul edilmiştir. Bize düşen Cenâb-ı Hakk'ın, hangi nur ve hangi sırra mâkes yaptığını bilmek değil, O'nun mübarek saydığı şeylere saygılı olmaktır.

Allah Resûlü'nün hutbe verirken yaslandığı hurma kütüğü, O'ndan ayrılınca, dayanamayıp ağlıyor.. sonra İki Cihan Serveri'nin onu istilâmıyla kudsîleşiyor ve Cennet ağaçlarından bir ağaç olmaya hak kazanıyordu.¹⁰¹ Ashab-ı Kehf'in köpeğı, sadakatinden dolayı mükâfatlandırılıyor ve nev'ini temsilen, bir kısım hadislerin rivayetiyle, Cennet yolları kendisine açılıyor.

Hacerü'l-es'ad'a gelince o da, bize kadar nakledilip gelen bazı rivayetlere göre Hz. İbrahim'in (aleyhisselâm) Kâbe'yi inşa ederken kullanmak üzere Ebû Kubey's Tepesinden alıp getirdiğı ve iskele olarak kullanmak üzere üstüne çıkıp Kâbe duvarlarını ördüğü bir taştır. İşte Hz. İbrahim gibi bir Halilullah'ın ayağını bastığı bu taş, Cenâb-ı Hakk'ın bahşettiğı kudsiyetle aziz kılınmıştır.¹⁰²

O'nun Cennet'ten gelen bir taş olduğuna dair de rivayetler vardır.¹⁰³ Belki de gökten gelen bir meteor, bir gök taşıdır. Meleklerle ait ulvî bir âlemden geldiğı için kendisine bu değer verilmiştir. Geliş keyfiyeti ne olursa olsun bugünkü durumuna

tesir etmez. Ne olursa olsun o, bizler için mukaddes bir taştır. Ona taş diyoruz ama, bu onu başka bir kelimeyle ifade edemediğimiz içindir. Onun mahiyetini ifadeye daha uygun bir kelime bulunmuş olsaydı onu söylerdik. Bu bir edep meselesidir.

Zaman zaman parçalara ayrılmış, kırılmış ve bazı hükümdarlar tarafından bu taşa ait parçalar, çeşitli beldelere taşınmıştır. Şimdi kalan kısım Kâbe'nin bir köşesinde durmaktadır ve kıyamete kadar da inşaallah duracaktır.

Bu taşta belli sırlar vardır. Bizim bilemediğimiz ince hikmetler saklıdır. Efendimiz, onun kıyamet günü şahitlikte bulunacağını beyan ediyorlar.¹⁰⁴ Bu nasıl olacaktır? Bugün bu meseleyi ilmî tahlillerle ispat edemeyebiliriz. Bugünün tekniği, bunu anlamaya yeterli olmayabilir. Fakat benzeri gördüğümüz öyle harikalar var ki hepsi de bu mevzuda bizim düşüncemizi teyit etmektedir. Meselâ, cansız ve camid maddelerden bir araya getirilen şu insanın konuşması nasıl bir harikulâde ise, Hacerü'l-es'ad'ın şahitlik yapması da öyle bir harikadır. Esas itibarıyla öyledir, fakat ülfet ve alışkanlık, bize, insandaki bu harikulâdeliği unutturmuş bulunuyor. Nasıl insanda hafıza kuvvesi var ve nice malumat orada muhafaza ediliyor, öyle de Cenâb-ı Hakk'ın yaratmasıyla Hacerü'l-es'ad'da da böyle bir durumun olması gayet normaldir. O binlerce video bandı gibi, bütün kendisini istilâm edenlerin resim ve seslerini kaydedebilir ve bunlar öbür âlemde birer şahit hüviyetini alabilirler.

İşin mahiyeti ne şekilde ve nasıl olursa olsun, bizim için mühim değildir. Oraya bir tahta parçası konulsaydı ve Hacerü'l-es'ad'a verilen kudsiyet ona verilseydi biz onu da aynı saygı ve hürmetle istilâm eder ve bu taşa karşı yaptığımız aynı şeyleri bu defa ona karşı yapardık. Zira biz neticeyi hep Rabbimiz'e dayandırıyor ve esasen bekleneni O'nun engin rahmetinden ve her şeyi de O'nun muhit ilim ve kudretinden bekliyoruz.

Hiz. Ömer, onu öperken "Ey taş biliyorum ki, sen bir taşsın, ne fayda ne de zarar verebilirsin. Eğer Allah Resûlü'nün seni öptüğünü görmeseydim seni asla öpmezdim."¹⁰⁵ der. Arkasında duran Hiz. Ali'nin: "Yâ Ömer! Onda saklı sırları bilseydin şimdi ona böyle seslenmezdin!" mukabelesinde bulunduğu rivayet edilir.¹⁰⁶

Her şeyin en doğrusunu Allah bilir.

DİPNOTLAR

99 Bakara sûresi, 2/115. “Hangi tarafa dönerseniz, orada Allah’a itaat ve ibadet ciheti vardır.”

100 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/26.

101 Buhârî, *menakıp* 25; *cuma* 26; Tirmizî, *cuma* 10; *menakıp* 6; İbn Mâce, *cuma* 17; Dârimî, *mukaddime* 6; *salât* 202;

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/249.

102 Buhârî, *hac* 50; Müslim, *hac* 248-251.

103 Tirmizî, *hac* 49; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/307; 1/329; İbn Huzeyme, *es-Sahih*, 4/219; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannaf*, 1/150, 3/275; et-Taberânî, *el-Mu’cemu’l-evsat*, 6/21.

104 Tirmizî, *hac* 111; İbn Mâce, *menasik* 27.

105 Buhârî, *hac* 50; Müslim, *hac* 248-251.

106 ez-Zeylaî, *Nasbu’r-râye*, 3/38; el-Kazvînî, *et-Tedvin fî ahbari Kazvîn*, 3/150.

Mücaveret: Komşuluk, aynı yerde olma, birliktelik.

İstilâm etmek: Dokunarak veya öperek temas etmek.

Kızıl Çin İmparatorluğu'nun tarih boyunca yıkılmamasının hikmeti ne olabilir? Orada ve Rusya'da yaşayan Müslümanlar hakkında ümitli misiniz?

Çin, çeşitli dinlerin iç içe yaşandığı bir yerdir. Fakat orada en hâkim din Konfüçyüs'un dinidir. Yahudi ve Hıristiyanlık önceleri sempati görmüşken daha sonra Yahudiliğin bazı kollarında öne çıkan ırkçılık, Hıristiyanların da belli bir merkezden (papalık) emir alma hususiyeti Çinlinin yapısına uygun gelmediği için, bu dinler sâliklerini kaybetmiş veya beklenen inkişafı gösterememiş, kilise ve havralar kapatılmış ve hepsine kilit vurulmuştur. Çin'de yüz milyona yakın Müslüman olduğu söylenmektedir. Ancak, son rejim gelinceye kadar, açık olan camiler ve serbest olan ibadetler, bu rejimin gelmesiyle aksi istikamette bir seyir takip etmiş ve camiler kapatılarak, ibadetler açıktan yapılamaz olmuştur. Bugün belli bir seviyede rahatlama olsa bile, yine de yasaklar devam etmektedir.

Budizm ve Brahmanizm gibi dinler de Çin'de müessirdir. Ancak yukarıda da temas ettiğimiz gibi hâkim din Konfüçyüsizm'dir. Aslında bu dinler sadece ahlâk prensipleri üzerine kurulmuş dinlerdir. Peygamber ve ahiret inancı yoktur. Dolayısıyla böyle bir müeyyideden mahrumiyetleri sebebiyle, ne ölçüde bir ahlâk yapılanması temin edebilirler, bu, düşünölmeye değer bir meseledir. Fakat güneşten mahrum bu insanlar, mum ışığını görünce onu hakikî aydınlık kabul etmişler ve bu dinlere ait ahlâk prensiplerine sınımsız sarılmışlardır. Varlıklarını koruyup, mevcudiyetlerini devam ettirebilmelerini biraz da buna borçludurlar.

Çin dün kızıl değildi. Sonra kızılaştı ve şimdi yine kızılığın terk etmek üzeredir. Zira komünizm vaad ettiklerinden hiçbirini verememiştir. Bugün materyalist felsefe her yerde olduğu gibi orada da iflas etmiştir. Bir zaman dilimi içinde iğfal ile kendini derman kabul ettiren bu sistem, artık, bütün vuzuhuyla ve çıplaklığıyla kendini ele vermiş ve hiçbir yönüyle, hiçbir meseleye derman olmadığı ortaya çıkmıştır. Şimdi zorla ayakta tutulmaya çalışılan bu sakîm ve alîl anlayış, kısa bir müddet sonra gümbür gümbür devrilecektir. Firaset ve basiret erbabı bu sesi çoktan duymaya başlamıştı; diğer insanlar da kısa bir gelecekte duymaya başlayacaklardır. Ömrü olanlar da tarrakalarını bütün dehşet ve ürperti verici keyfiyetiyle duyup görecektir ve beşerî sistemin akıbeti nasıl olurmuş işte bunun

idrakine varacaklardır.

Netice itibarıyla diyebiliriz ki, günümüz sosyolog ve tarihçilerinin birbirinden az farkla ifade ettikleri gibi, Rusya tekrar Ortodoksluğa; Çin de Konfüçyüs'un dinine dönecektir. Bu arada Hıristiyan veya Yahudi olanlarla Hak din İslâm'a gönül vermiş bulunanlar da kendi dinlerinde sabit kalacaklardır. Onlara ait görüş budur. Bize gelince, bunlara şunu da ilâve etmek istiyoruz. Geleceğin dünyasında en yüksek ve gür sadâ İslâm sesi olacaktır. Zira Allah Resûlü'nün doğru ve doğrulanmış beyanları içinde bize verilen ders ve müjde böyle bir noktada merkezleşmekte:

“İseviyet tasaffi ederek hakikî hüviyetine dönecek ve mehdîliği temsil eden Muhammedîliğin şahsı mânevîsine iktida edip uyacak ve onu imam kabul edecektir.”¹⁰⁷

Ayrıca, Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'inden bize bir dua öğretiyor: “*Vec'alnâ lilmüttakîne imamen - Bizi müttakîlere imam kıl.*”¹⁰⁸

Evvelâ “Cenâb-ı Hak vermek istemeseydi istemeyi vermezdi.” prensibinden yola çıkarak, “*Bizi müttakîlere imam kıl.*” duasını bize talim edip öğrettiğine göre, eğer kavli ve fiilî duamızı tam yapabilirsek, istediğimizi bize vereceği muhakkaktır. O'nun ilâhî âdeti hep böyle cereyan etmiştir ve edecektir.

İkinci olarak da âyette dikkat edilmesi gereken, kelimelerdir. “Bizi ihlâslı veya müttakî kıl.” değil de, “Müttakîlere imam kıl.” deniliyor. Ortada bir imamlık, liderlik ve kudvelik söz konusudur.

Ayrıca müttakîyi, “şeriat-ı fitriyenin sıyanet ve koruması altına giren ve o fitrî kanunlara uygun ve mutabık hareket eden” mânâsına ele alıp değerlendirmeye tâbi tutacak olursak, mevzuumuzla alâkalı yönü daha da açık olarak ortaya çıkacaktır. Diğer taraftan Cenâb-ı Hak, bizleri ümmet-i vasat kıldığını¹⁰⁹, yeryüzünde istikameti bizim temsil ettiğimizi de haber vermektedir. Bu haberle de, liderlik vasıflarından bir diğeri anlatılmaktadır ki, bizim için çok mânidar ve üzerinde durulmaya değer bir husustur.

Bütün bu anlattıklarımızdan sonra meseleye şöyle bir hulâsa getirmemiz mümkündür: Hıristiyanlık tasaffi edip bid'atlarından arınacak ve durulacaktır. Fakat, ister akide isterse amelî yönü itibarıyla bu tasaffi ediş, hep onun ikinci derecede ve

tâbi durumunda olmasını gerektirmektedir. Zira her ne kadar tasaffi etse de, tarihî sürecinde bir bulanıklık vardır. Bir ameliye geçirecek ve ondan sonra saflaşacaktır. Bu ise tarih boyu saf ve billûr gibi akıp duran bir suyla kıyas kabul edilemeyecek kıymet ve değerdedir. İşte, İslâm hiç bozulmamış keyfiyetiyle, o menba suyu gibidir. Zira “*İnnâ nahnü nezzelne’z-zikra ve innâ lehû lehâfizûn*”¹¹⁰ âyetinin ifadesiyle o teminat altına alınmış ve daima muhafaza edilmiştir. Hâlbuki diğer dinler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir.

Çünkü diğer din mensuplarının pek çoğu, belli bir devreden sonra sapıtmış, dalâlete düşmüş ve kendi ufuklarını karartmışlardır. Hâlbuki Müslümanlar dünden bugüne apaydın bir yolda ve ışığa gönül vermiş aydın ruhlar olarak nurdan bir ufka doğru yol almaktadırlar.

Burada yeri gelmişken, her zaman tekrar edilen bir hususu tekrar etmeme müsaade edilsin. Biz, bize düşen vazifeleri yapmakla mükellefiz. Neticeyi yaratmak, Allah’ın hikmet ve ihsanına kalmış bir iştir. Aynen Allah Resûlü’nün dedesi Abdülmuttalib’in Ebrehe’ye dediği gibi biz vazifemizi yapar Şe’n-i Rubûbiyetin gereğine karışmayız. Ebrehe Kâbe’yi yıkmaya geldiğinde, Abdülmuttalip ona müracaat eder. Bünyesinde, varlığın özüne ait bir mânâyı taşıyan bu insan, gören herkesi hayran bırakacak kadar çok heybetli ve görkemlidir. Ebrehe onu görünce aynı his ve duygulara bürünür ve aklından: “Bu insan benden ne isterse yaparım.” diye geçirir. Büyük ihtimalle “Kâbe’yi yıkmak!” diye iltimasta bulunacağını zannediyordur. Fakat durum hiç de onun beklediği gibi olmaz. Kendisine ne istediği sorulunca, Abdülmuttalip “Develerimi.” der. Ebrehe hayrette kalmıştır:

Yahu, der, ben Kâbe’yi yıkmaya geliyorum, sen ise benden develerini istiyorsun, bu nasıl iştir?

Ben develerin sahibiyim, der Abdülmuttalip, onları korumakla vazifeliyim. Kâbe’nin de sahibi var; O da orayı korur. Ve hâdise onun dediği gibi olur. Cenâb-ı Hak kendi beytini, hem de hiç beklenmeyen bir tarzda korur. Ebabil kuşları, ister melekler olsun, ister ruhanîler veya isterse bildiğimiz normal kuşlar; bizim için çok mühim değildir. Mühim olan Cenâb-ı Hakk’ın Kâbe’yi korumasıdır. Bu kuşlar, attıkları taşlarla onları yenmiş ekin tarlasına çevirmiş ve hepsi de hazan görmüş yaprağa dönmüştür.¹¹¹

Ben şahsen ne zaman bu hâdiseyi anlatan Fil sûresini okusam, Din-i İslâm'ın Kâbe-i ismetine tecavüz etmeye hazırlanmış ne kadar kefere ve fecere varsa, hepsinin aynı akıbeta uğrayacağını tasavvur ederim. Ve ardından da “*Li ilâfi Kureyş*” diye başlayan “Kureyş” sûresiyle de Allah'ın emn ü emânını düşünür ve Cenâb-ı Hak kendi yolunda yürüyenleri her türlü korkudan emîn kılacağı mevzuunda bir teminat ve bu teminatta da bir tazelenme hissederim.

Onun için sizler, size ait olan işleri yapmaya çalışın. Din-i Mübin-i İslâm'ın Kâbe-i ismetini koruma işini Cenâb-ı Hakk'a havale edin. O günkü Ebrehelere onu çiğnetmediği gibi, bugünkü Ebrehelere de çiğnetmez. Dünkü ebter gibi bugünkü ebter de çeker gider; gider de sizler bile şaşarsınız.

Biz, dünya çapında işte, böyle bir ümitle dopdoluyuz. Şu istikbal inkılâbatı içinde en yüksek ve gür sadâ İslâm'ın sadâsı olacaktır.

“*Gün doğmadan meşîme-i şebden neler doğar.*”

(Rahmî)

DİPNOTLAR

107 Bkz.: Buhârî, *enbiyâ* 49; *büyû* 102; *mezâlim* 31; Müslim, *iman* 242-247; Ebû Dâvûd, *melâhim* 14; Tirmizî, *fiten* 102; İbn Mâce, *fiten* 33.

108 Furkân sûresi, 25/74.

109 Bkz.: Bakara sûresi, 2/143.

110 Hicr sûresi, 15/9. “Hiç şüphe yok ki, o zikri, Kur’ân’ı Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biziz.”

111 Fil sûresi, 105/1-5.

İktida: Uyma, tâbi olma.

Müttakî: Takva sahibi, Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasaklarına titizlikle uyan.

Kudve: Önder, kılavuz.

Şeriat-ı fıtriye: Cenâb-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabiî kanunlar.

Styanet: Koruma, muhafaza etme.

Tasaffî etmek: Saflaşmak, süzülüp durulmak.

Emn ü eman: Emniyet ve güven.

Ebter: Çocuğu olmayan, nesli devam etmeyen kimse.

Meşîme-i şeb: Gecenin bağrı.

Dua ederken “Eûzü-Besmele” çekilir mi? Duada usûl nasıl olmalıdır?

Duaya başlarken “Eûzü” çekilmesini hükme bağlayan bir kayıt yoktur. Bize emredilen Kur’ân okumaya başlarken “Eûzü” çekmektir.¹¹² Ancak, duaya da onunla başlanmasında bir mahzur olmayacağı kanaatindeyim. Fakat her hayırlı işe besmele ile başlama kaidesinin umumîliğine,¹¹³ dua gibi bir hayırlı iş de dahil olacağı için, besmele çekmek sünnettir, diyebiliriz. Usûl ve metoda gelince, bu mevzuda hulâsa olarak bize tavsiye edilenler şunlardır:

Birincisi: Cenâb-ı Hakk’a, can u gönülden bir iştiyakla hamd ve senâ etmektir. Meselâ, Türkçe ifadelerle söyleyecek olursak: “Rabb’im, gökleri ve yeri yaratan Sensin. Kalbimden geçenleri bilen Sensin. İçime iman ve itminanı yerleştiren Sensin. Gönlümü arzuya dolduran ve buna mukabil Cenneti de şimdiden donatan Sensin. Bülbülü şakıtan, güle rengini bahşeden yine Sensin.” İşte böyle umum âlemde cereyan eden tasarrufları sayıp, hepsini Cenâb-ı Hakk’a isnat ettiğini, tazarru ve niyaz dolu bir üslûpla ifade etme hamd ve senâ demektir ki, Allah Resûlü’nün dualarında bunu açıkça ve tekrarlar görmektediriz.

İkincisi: Efendimiz’e salât ü selâmda bulunmaktır. Bu âdeta bir kapıyı vururken, o kapının önünde duran, o kapının kilit ve anahtarlarını elinde tutan Zât’a selâm vermek gibidir. Evet, salât ve selâmın mânâsı, Cenâb-ı Hak’tan Hz. İbrahim ve onun âline verilenlerin aynen Efendimiz’e de verilmesini talep ve Hz. İbrahim’in gönüllerde kazandığı saygıya denk, Allah Resûlü için de bir saygı atmosferinin tesisini arzu etmektir ki, can u gönülden istenen böyle bir şey muhakkak surette kabul olacaktır. Ve böyle makbul iki dua arasında kalan bir duanın kabul olması da bir cihette teminat altına alınmış olacaktır.

Üçüncüsü: İstenilen şeylerin muhakkak surette Cenâb-ı Hak tarafından kabul göreceğine, zerre kadar tereddüt göstermeden, kıvrana kıvrana ve duanın ayrılmaz bir şartı olan yalvarış, yakarış edasıyla.. meselâ; deniz ortasında, bir tahta parçası üzerinde kalmış ve bütün sebeplerin sukut ettiğini ayne’l-yakîn anlamış bir insanın teslimiyeti içinde ve böyle bir ruhla teveccüh edip Cenâb-ı Hakk’a yönelmektir ki, duanın özü, hayatı da işte bu ihlâs ve bu samimiyettir.

Duanın kabul edilmediğini düşünmek kat’iyen yanlıştır. Dua, eğer şartlarına

uygun yapılmışsa muhakkak kabul görür. Ancak kabul ediliş keyfiyeti, bizim istediğimizin aynı olmayabilir. Bazen bizim istediğimiz, bizim için hayırlı olmadığından, bir rahmet eseri olarak Cenâb-ı Hak bize, istediğimizi değil de esas istememiz gerekeni ihsan buyurur. Bazen de duamız ahiretimiz hesabına kabul görür. Onun için, yapılan duaların mutlak surette kabul edileceğini düşünerek dua etmek çok mühimdir.

Dördüncüsü: Duayı yine salât ve selâmla bitirmektir. Dua hâlisâne bir kulluk ifadesidir. Yani kulun, aczini, fakrını, zaafını ve iktidarsızlığını idrak ederek; güç, kuvvet, imkân ve gınâ sahibi Cenâb-ı Hakk'ın kapısına, hiçbir vasıta kullanmadan doğrudan doğruya teveccüh edip matlubunu O'ndan istemesi, demektir.

Üzerinde ısrarla durulması gereken önemli bir husus da şudur: Israr edilirse, bazen dua ile âdi sebepler sukut eder ve Cenâb-ı Hak duayı kabul buyurur. Zira bütün sebepler de O'nun Kudret elindedir. O, istediği şeye istediği şekilde tasarruf etme gücüne sahiptir. Yeter ki dua bu şuur içinde yapılsın ve dua edilmesi caiz olan noktalar dikkate alınsın...

DİPNOTLAR

112 Nahl sûresi, 16/98.

113 Bkz.: Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/259.

Gınâ: Zenginlik, servet, ihtiyaçsızlık.

Ayne'l-yakîn: Gözle görerek, kesin bilme.

Sukut etme: Devre dışı kalma, tesirsiz olma.

Bediüzzaman için, Van Gölü'ndeki adayı göstererek, "Bana şu adayı versinler, yanıma alacağım on bir talebeyle bütün dünyaya meydan okuyabilirim." dediği söyleniyor. Doğru mudur? Doğruysa nasıl olur?

Büyük insanlara birçok söz isnat edilir. Ancak bunlar hakkında tam ve sağlam bir kanaate varabilmek için, o sözü bazı kriterlere tâbi tutmak icap eder. Bunların başında da; sözün isnat edildiği zatın eserlerine müracaat etmek gelir. Kitaplarında ve eserlerinde varsa kabul edilir; tabîî yoksa kabul edilmez, diyemeyeceğim... Evet, ikinci şıkta biraz daha hassas davranmak icap eder. Bana göre, böyle bir sözü Bediüzzaman Hazretleri söylemiş olabilir. Ve eğer söylediye muhakkak doğrudur. Ancak şahsen ben, kitaplarında böyle bir söze rastladığımı hatırlamıyorum.

Bununla beraber, Bediüzzaman gibi bir insan, dünyanın neresinde olursa olsun, insan yetiştirdiği takdirde, o, her zaman dünya ile oynayabilir. Tabîî ki, bu gibi meselelerde zaman ayarlaması, yapılmak istenen işin çapına göre hesap edilmelidir.

Hz. İsa (aleyhisselâm) cihan kapılarını, yetiştirdiği on bir insanla zorladı. İmparatorlukları dize getirdi. Ne var ki, bu mesele, kendisinden sonra asırlarca devam eden belli bir zaman dilimi içinde vücuda geldi.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kadın, bir köle ve bir insanla başlattığı bir işle, kısa zamanda yeri yerinden oynattı. Başlangıçta kimse, böyle bir neticeye ihtimal bile vermiyordu. Haddimi aşarak ben de aynı şeyi söylüyorum: Beş-on insanla cihana kendimizi anlatmamız ve ilâhî mesajı duyurmamız mümkündür. Kaldı ki, o büyük zatın açtığı çığırın mahiyeti bugün ortadadır. Bütün bunları hepimiz apaçık görüp müşâhede edebiliyoruz.

Bir de o beldeye hususî bir teveccühün bulunması da ayrıca önem arz etmektedir. Zira, hayatının her devresinde ve bütün idarî ve siyasî değişmelerde; imparatorluk, meşrutiyet ve cumhuriyet dönemlerinde siyaseti elinde tutanlara devamlı telkini, Van vilayetinde yapılmasını tasavvur ettiği üniversite olmuştur.

Bu, onun için kalbini yakan bir kor, bir idealdir. Hikmetini tam kavrayamayabiliriz. Belki de Van'ın, Orta Doğu denilen inci, elmas kuşağına merkez

olma hüviyeti, o zatı böyle bir düşünceye sevk etmiştir. Belki de Şark'ın hususî durumuna dikkatleri çekmiş ve ileride meydana gelmesi muhtemel hâdiselere karşı, temel esaslarını belirlediği bir üniversiteyi çok lüzumlu görmüş ki, ısrarla “Van Üniversitesi” demiş, durmuş...

Daha bizim bilmediğimiz sayısız hikmetleri de olabilir. İnşâallah onun arzu ettiği seviyede, böyle bir temsil keyfiyeti ileride tahakkuk eder.! O günü görme bahtiyarlığına erenler, o büyüklere ait her davranış ve sözün nasıl binlerce hikmete mâkes olduğunu hiçbir tevil ve tefsire ihtiyaç kalmadan müşâhede edeceklerdir. Emarelerini şimdiden gösteren Rahmeti Sonsuz, o işin tahakkuk safhasını da inşâallah lütfedecektir.. bunu ümit ediyoruz...

Peygamber Efendimiz'in kadınları dövme tavsiye ettiği söyleniyor. Bu meselenin tavrini lütfeder misiniz?

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınları dövme tavsiyesi diye bir şey yoktur. Veda hutbesinde söyledikleri herkesin malumu. Cevabı istenen husus ise Nisâ sûresinin 34. âyetinde anlatılan mevzuyla alâkalıdır. Bu âyette anlatılan ve erkeklere tavsiye edilen maddeler ise şunlardır:

Birincisi: Serkeşlik, küstahlık ve başkaldırmasından endişe edilen kadınlara erkeklerin yapacağı ilk iş onlara nasihat etmektir.

Kadınlar sizin elinizin altında bulunurlar, istediğiniz işleri görürler, neslinizi devam ettirirler, siz de bir mürşid gibi, nasihat eder, irşadda bulunur ve onları insanlık semasına yükseltmeye çalışırsınız. Onların bir kısım zaaf ve temayülleri vardır. Bu mevzuda siz daima onlara payanda olacak ve istikamet yolunu göstereceksiniz. Belki onlar kendilerine ait kozları kullanmak isteyecekler; fakat size düşen ilk vazife onları Cenâb-ı Hakk'ın murâkibesine ulaştırmaktır. “*Feizûhünne*” emri en kısa ve hulâsa mânâsıyla bunu âmirdir.

İkincisi: Kadınların erkeklere dış geçireceği ve onları alt edeceği yer yatak odalarıdır. Kadın orada erkeğe dış geçirirse, hayatın diğer safhalarında da erkek ona söz dinlemez. İşte onların hâkim olduğu o yerde, erkek, edep sınırını aşmadan ve yaptığından evin içindekileri veya başkalarını haberdar etmeden, meselenin mahremiyetini koruyarak, kadına karşı iradesinin hakkını verir ve orada mağlup olmazsa, psikolojik olarak kadının hizaya gelmesi çok daha kolay olacaktır. Yalnız çok hassas davranılması gereken bu noktada ifrat ve tefritten kaçınmak lâzımdır. Zira her ikisinden de, beklenen neticeyi elde etmek mümkün değildir. Erkek odayı terk etmeyecek, kendine ayrı bir yatak yapmayacak belki aynı yatakta sırtını kadına dönerek mesafeli duracak. Zaten iradesinin hakkını vermesi de o esnadaki dirayetiyle belli olacaktır. Böylece onu, kendi silâhıyla alt etmiş olan erkek, kadına koz kullanma fırsatı vermemiş ve onun benlik gösterilerine kendi “Ben”iyle mukabelede bulunmuş olacaktır.

Ancak, hatırlatmak gerekir ki, âyette anlatılan hususlar belli bir tertip içinde

anlatılmaktadır. Her ne kadar Ebû Hanife'ye göre "vav"lar mutlak cem içinse de, cumhura göre tertip içindir ve belli bir sıra takibi şarttır. Yani evvelâ nasihat gelmektedir. Eğer nasihatten hiçbir fayda elde edilemezse, o takdirde yatakta onu kendi hâline bırakma safhasına teşebbüs edilir. "*Vehcürûhünne fi'l-medâci'i*" emrinden biz bunu anlıyoruz.

Üçüncüsü: Bazen bütün bu yapılanlar da kâr etmez. Kadın huysuzluğunu sürdürür durur. İşte bu noktada, belli prensipler dahilinde ve bir arızaya meydan vermemek şartıyla hafifçe dövmek üçüncü merhalede kabul edilen bir çaredir ki, "*Vadribûhünne*" bunu ifade etmektedir.

İşte, bu üç merhale nazara alınarak meseleye öyle bakmak iktiza eder; yoksa, ister lehinde, ister aleyhinde gidip hemen dövmeye takılmak dengesizliktir. Bir kere dövmeye esas değildir. Medine devrinde erkekler, Allah Resûlü'ne gelerek kadınların huysuzluğundan şikâyet ederler. O da "*Fazla acıtmadan hafifçe okşayın.*" buyurur. Bir müddet sonra da Hane-i saadetin odaları, kocalarından dayak yiyen şikâyetçi kadınlarla dolar. Ezvâc-ı Tahirât, durumu İki Cihan Serveri'ne bildirirler. Bunun üzerine Allah Resûlü, mescide gelerek sahabeyi toplar ve onlara "*Duydum ki kadınları dövüyormuşsunuz. Bundan böyle kadınlar dövülmeyecektir.*" der ve meseleyi kesip atar.¹¹⁴ Önce onlara bir ruhsat vererek, şikâyetin meydana gelmesine imkân hazırlamış ve şikâyet vuku bulunca da "*Dövmeyeceksiniz*" demiştir.

Kadını dövmeme hususunda Allah Resûlü'nden şerifsüdur olan birçok hadis-i şerif vardır. Âdetâ bu hadisler âyette mücmel bırakılan bazı hususları tafsil ve beyan etmiştir. Bilhassa, gündüz, kadını hayvan döver gibi dövüp, gece de yanına gitmeyi sert bir lisanla kınamıştır.¹¹⁵ Gece bütün bağları koparmak zorunda olan insanın sabahki tavrı hiç de hoş karşılanmamıştır.

Dövmek en son ve mecburî istikamet neticesi ruhsat verilen bir hareket tarzıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi birinci ve ikinci maddelerin fayda vermediği yerde kullanılır. Yani istisnaî bir durumdur. Başka türlü yola gelmeyen ve fitratı ancak dövmekle yola gelmeye müsait olanlara tatbik edilebilir. Döerken de, canını fazla yakmayacak ve bilhassa yüze vurmaktan da kaçınacaktır. Zira Allah Resûlü "*Vetteki'l-veche - Yüzden sakın.*" buyurur.¹¹⁶

Yüz, Cenâb-ı Hakk'ın rahmâniyet ve rahîmiyetini temsil eden en parlak aynadır. Yüzde o mânâyâ ait çizgiler vardır, dolayısıyla yüze vurulmamalıdır. Haddizatında dövmekten gaye, onun onur ve gururunu harekete geçirmektir. Bunu temin için en asgari ölçü neyse o kullanılmalıdır. Ben, şu satırların yazıldığı sırada elli küsur yaşındayım. Ve ilkokul öğretmenimin hafifçe kulağımdan tutup, “Sen de mi?” deyişini hâlâ hatırlıyor ve hatırladıkça da içimde o tedipten aldığım nasihati aynen o günkü gibi hissediyorum.

Kadını dövme, ıslah için başvuru en son çaredir, dedik ve kat'iyen can yakıcı olunamayacağını da ilâve ettik. Burada şu noktayı da belirtmemiz icap edecektir. ıslah düşüncesinin dışında ve can acıtıcı şekilde dövmelerde, erkek Allah katında mesul olur ve bu şekildeki davranışlar da kat'iyen caiz değildir.

Nasıl ki nasihatle onun düzelmesini düşünüyor, nasihat ediyor ve nasihatın bütün yollarını kullanıyoruz, nasıl ki yatağını terk etmekle ona karşı boykot yapıyor, fakat gururunu, onurunu kırmıyor, onu mahcup etmiyor ve sadece salâhını düşünüyoruz, aynen öyle de, şayet, hafif bir dövmele düzelecekse, o zaman da onu tatbik edeceğiz. Yoksa, bana baş kaldırıyor, serkeşlik yapıyor diye, hayvan döver gibi onu dövmek; maksadı, mânâsı, hedefi olmayan, cahilce ve acemice bir harekettir ki, Allah katında insanı muhakkak mahcup ve mesul eder. Bu, bütün terbiye şekilleri için de geçerli bir husustur. Meselâ bir hoca talebesini, tedib ve ıslah gayesinin ötesinde dövemez, aksi hâlde o da mesul olur.

Şimdi ben size sorayım: Bu türlü kademelerle gelinip ulaşılan bir dövmeye hangi akıl ve mantık sahibi itiraz edebilir. Hem yüz kadından birinde böyle bir dövme, müspet tesir icra ederek o kadını yola getirecekse, İslâm dini niçin böyle bir çarenin önünü tıkasın? Bu da terbiye usûl ve metodunun bir parçasıdır. Efendimiz, “Vurun” derken bu ölçü içinde demiştir, “Vurmayın” diye men ederken de işkence, eza, cefa ve intikam alma hissiyle yapılan dövmelere karşı kadını korumak için demiştir.

Bu mevzuyla alâkalı olarak akla gelebilecek bir husus da şudur: Kadının “nüşûz” ve baş kaldırması karşısında erkek kadını dövüyor da erkeğin bu türlü bir davranışı karşısında kadın niçin onu dövemiyor?

Erkek kavvâmdir. Âyet “*er-Ricâlü kavvâmûne ale'n-nisâ*”dır.¹¹⁷ Hükmün menatı da anlatılır: “*Bimâ feddalâllahu ba'dahüm âlâ ba'dın - Allah bazınızı bazınıza, bazı noktalarda üstün kılmıştır.*” Erkeklerin birçok noktalarda kadına karşı üstünlüğü vardır. Fakat bu üstünlüğü, aynı organizmaya bağlı uzuvlar arasındaki üstünlük gibi değerlendirmek gerekir. Meselâ, erkek bu organizmada şayet göz gibiyse, kadın da kulak gibidir veya erkek beyinse kadın kalbtir. İki arasında işte böyle ciddî bir irtibat vardır. Biri kan pompalarsa diğeri yaşar, onda bir kanama olursa diğeri de durur. Hayatları iç içe girmiş bir vücudun ayrı ayrı yanları gibidir. Böyle bir hususiyeti kabul etmekle beraber, mutlak mânâda kıvâmenin erkeğe ait olduğu da şüphesizdir.

Erkek bütün bir senesini faaliyet içinde geçirebilir. Bazen en ağır işlerde çalışır. Fizikî ve psikolojik yönden daima daha kuvvetlidir. Batı dünyası dahi en ağır işlerde erkeği kullanır. Maden işçileri hep erkeklerden seçilmektedir.

Kadın ise, ayın bazı günlerinde devre dışı kalmak zorundadır. Lohusalık hâlinde bazen iki aya yakın aktif olamaz. İrade ve fizikî yönden zayıftır. Her zaman cemiyetin her kesiminin içinde bulunamaz. Bazı durumlarda en mukaddes emanetini kaybedip cemiyet içinde kimsenin yüzüne bakamaz hâle gelebilir, onun için çok dikkatli olmak mecburiyetindedir. Mahremi olmadan uzak yerlere yolculuk yapamaz.

Bütün bunlar ve burada saymayı gereksiz gördüğümüz şeyler gibi herkesin malumu olan durumlar nazara alınacak olursa, erkeğin kadına karşı üstünlüğü inkâr kabul etmez bir gerçek olarak ortaya çıkar. Bununla beraber cemiyetin, her iki cinse de ihtiyacı, her türlü izahtan vârestedir. Kadın, ön sezisiyle ve içinde taşıdığı şefkat duygusuyla erkekten çok üstündür. Onun içindir ki, çocuğun bakımını anne üstlenir. Çünkü bu iş babanın altından kalkabileceği bir iş değildir. Fakat o da dış hâdiselerin tazyikine karşı mukavemetlidir. Evet o, en ağır işlerin altından dahi kalkabilecek güçtedir.

Gece yarısı çocuk ağlamaya başlayınca, bazen baba oda değiştirir. Anne ise yattığı odadan çocuğun odasına koşar. Belki bazen sabaha kadar onun başında durur. O çocuğuna karşı çılgınca bir şefkat taşır. Hatta hikâye ederler: Çocuk anasını

kesmiş, doğramış da sıra ciğerine gelince bir bıçak da oraya atmış. Ancak, bu arada kendi elini de kesmiş. Can havliyle “Anam” demiş. Ciğerden ses gelmiş “Yavrum” ve kesilen elin üzerine sarılıvermiş. Bu elbet bir hikâyedir. Ancak kimsenin şüphesi olmasın ki, hakikaten böyle bir canavar evlât, anasına bu zulmü yapsa, sonra da başına bir iş gelse ona herkesten evvel sarılıp “Yavrum” diyecek olan yine anadır. İşte, bu duyguyla kadın erkekten üstündür. Bu üstünlük yerinde kullanıldığı zaman da büyük hayırlara vesile olacaktır.

Kadın, nesil yetiştiriyor. İyi bir talim ve terbiye ile onları insanlığın evcine çıkarıyor. Erkek hayatının büyük bir bölümünü dışarıda geçirir. Hâlbuki kadın sabahtan akşama kadar bir tül gibi evlâdının başında titrer ve ona insanlığa giden yolları gösterir.

Cihangirleri anneler yetiştirir. Büyük insanları, İnsanlığın İftihar Tablolarını hep anneler şekillendirir. Kadın kendine ait bu meziyetlerle, erkek de yine kendine ait kabiliyetlerle örfâneye iştirak ederse, bu bütünleşmeden Cennet ikliminin yaşandığı bir aile ve fazilet topluluğu cemiyet vücuda gelir.

Erkek kadınsız, kadın da erkeksiz eksiktir. Onun içindir ki, her şeyin mükemmel olduğu Cennet’te Hz. Âdem’den hemen sonra Hz. Havva Validemiz yaratılmıştır. Eğer ilk yaratılan Havva olsaydı, şüphesiz hemen ardından da Âdem yaratılacaktı. Zira her ikisi de birbirisiz olamazdı...

Kadın evin dahilî işlerini, erkek de haricî işlerini deruhte etmekle mükelleftir. Erkeğin işlerinin kendine göre zor tarafları olurken, kadın için de aynı şeyleri söylemek zorundayız. Fakat, “mağrem itibarıyla mağnem” kaidesince erkeğin evde “kavvâm” kılınması onun mesuliyetini daha da ağırlaştırmaktadır. Onun içindir ki kadının ve çocukların nafakası, bütün hayat şartlarının temini erkeğe ait vazifeler arasında sayılmıştır.

Bugün feministlerin teklif ettikleri kadın hakları, esasen kadını muallâ mevkiinden alıp ayaklar altında hor ve hakir hâle getirmek demektir. Kışın üryan, yazın ise palto ve yünlülere sarılıp sarmalanıp gezmek ne ise, kadını erkekleştirme gayreti de aynı hamakat örneğidir. Kadın yerinde kaldığı müddetçe sultandır, büyüktür ve kadınefendidir. Erkek de sınırını aşmadığı sürece, hürmete lâyık bir

azizdir. Bu şekildeki yerlerini değiştirmek isteyenleri Allah Resûlü lânetler¹¹⁸, çünkü fitratla çatışmaya girmişlerdir. İnsanı meydana getiren uzuvlara yer değiştirterek, kulağı diz kapağına, burnu karnın ortasına veya gözleri ayakların altına yerleştirmek insanı ne hâle getirirse, kadın ve erkeğe böyle yer değiştirme gayreti de erkek ve kadını o hâle getirecektir. Kadın, kadın olduğu, erkek de kendi yerini koruduğu müddetçe güzeldir ve fitrîdir. Aksine gayretler ise, fitrat ve tabiata karşı harp ilân etmek gibidir.

DİPNOTLAR

114 Ebû Dâvûd, *nikâh* 41, 43; İbn Mâce, *nikâh* 51; Dârimî, *nikâh* 34.

115 Bkz.: Buhârî, *tefsir* (91) 1; Müslim, *cennet* 49; Tirmizî, *tefsir* (31) 1; İbn Mâce, *nikâh* 51.

116 Ebû Dâvûd, *hudûd* 38; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 2/244, 251, 434.

117 Nisâ sûresi, 4/34.

118 Buhârî, *libâs* 51, 62; *hudûd* 33; Ebû Dâvûd, *libâs* 28; *edep* 53; Tirmizî, *edep* 34; İbn Mâce, *nikâh* 22; Dârimî, *isti'zân*

21.

Ezvâc-ı Tahirât: Tertemiz eşler anlamında Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in eşlerine verilen genel ad.

Tedip: Cezalandırma, ceza vererek eğitme.

Nüşûz: İsyân etme, baş kaldırma.

Kavvâm: Yönetici, koruyucu.

Mağrem: Güçlük, zorluk, risk.

Mağnem: Kazanç, ganimet.

Günümüzde fen ve tekniğe ait meselelerle İslâm'ı anlatmak yaygın hâldedir. Bunu nasıl görüyorsunuz?

Evet, günümüzde, çeşitli ilim dallarını ele alıyor ve onları birer adese yaparak, eşya ve hâdiselere, hatta dinî meselelere o adese ile bakıyor.. anlatırken de aynı usûle riayet ediyoruz. Meselâ “Cenâb-ı Hak vardır.” derken, diyoruz ki: Fizik ilmi mevzu olarak ele aldığı şu sahalarla Allah'ın varlığına delâlet ediyor. Kimya esrarengiz hâl ve hüviyetiyle, şu kanun ve yollarla aynı noktaya parmak basıyor. Astrofizik şu meselelerle Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ilân ediyor... vs.

Bazen de toplu olarak bunların hepsini nazara alıyor ve kâinat içinde cereyan eden, makro ve mikro plânda hâdiselerle O'nun varlığına ve birliğine dair deliller araştırıyoruz.

Bir kitap var, adı: “*et-Tıbbu Mihrabü'l-İman.*” Mânâsı: “Tıp ilmi imanın mihrabıdır.” Bu isim bana çok tonlu gelir. Bir insanın tıp tahsili yapıp da Allah'a inanmaması düşünülemez. Evet, o mihrapta hep imana dair meseleler okunur.

Çünkü insan anatomisi öyle baş döndürücü mahiyette yaratılmıştır ki, insanın hangi yanına bakarsanız bakınız, gördüğünüz âhenk karşısında kendinizden geçecek ve “Allahu Ekber” diyeceksiniz. Tıp işte böyle bir mihraptır!

Günümüzde umumiyet itibarıyla çeşitli ilimlere müracaat ederek dinimizi anlatmaya çalışıyoruz. Kur'ân'a bakarken ve baktırmaya çalışırken, onun mucizeliğini anlatma sadedinde bu ilimleri birer vasıta olarak kullanıyoruz. Meselâ, anne karnında ceninin geçirdiği embriyolojik safhalarda, çocuğun uğradığı kademelerin hepsi, Kur'ân'da, sırasıyla bugün tespit edilen ve ileride tespit edilecek olan keyfiyete göre ifade ediliyor.¹¹⁹ Bugünün ileri tekniğiyle ve röntgen şuaları yardımıyla tespit edilen bu safhalar nasıl olmuştur da on dört asır evvel, ümmî bir Zât (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından tespit edilmiştir. Bir insana isnat edilmesi itibarıyla bu mümkün değildir. Öyle ise Kur'ân, Efendimiz'e ait bir söz olamaz. Bu kadar tahşidattan sonra da şu neticeye varıyoruz: Kur'ân Allah kelâmıdır. Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğunu ispat, aynı zamanda onu bize tebliğ edenin risaletini de kabullenme demektir. Bunun ötesinde, imana ait hemen her meseleyi bu silsile içinde ele almak mümkündür.

Kur'ân'ın mucize oluşunu ispat sadedinde, müstakil olarak ve tafsilatıyla üzerinde durduğumuzdan, misallendirmeyi daha fazla uzatmak istemiyoruz.¹²⁰ Burada anlatmak istediğimiz husus şudur:

Biz, çeşitli ilimlere müracaat ediyoruz ve dinimizi onlarla anlatmaya çalışıyoruz. Çünkü insanlığın kafa yapısı o noktaya gelip dayanmış bulunuyor. Maddeperest anlayış ve materyalist düşünce, ilim ve tekniğe ait meseleleri inkâr ve küfrüne birer malzeme olarak kullanma gayretindedir. Bu iğfal sebebiyle kafaları bulanmış ve bakışları kararmış insanımıza, aynı malzemeleri kullanarak, ilim ve tekniğin dine zıt ve düşman olmadığını ispat etmek zorundayız. Diğer bir tabirle, Marks, Engels ve Lenin gibi maddecilerin maddeyi değerlendirerek, inkâra gitmelerine karşılık, bizim de aynı maddeyi değerlendirerek imana yürümemiz âdeta bir vecibe hâline gelmiştir. Ben şahsen bunca tahşidatta hiçbir mahzur görmediğim gibi, günümüzün inanmış ilim adamlarının, bu gibi meseleleri çok daha rahat anlatabilecek seviyede kendilerini hazırlamaları gerektiğine de inanıyorum. Zira Kur'ân âyetleri yer yer elimizden tutarak bizleri, semalara çıkarır, yıldızların, galaksilerin, sistemlerin içinde gezdirir, seyrettirir ve kâinat çapında o muhteşemlerden muhteşem Cenâb-ı Hakk'ın saltanatının haşmetini tanıttırır. Sonra bizi insanlar arasında dolaştırır. İnsan azalarına dikkatimizi çeker ve bidayetten nihayete kadar, varlığı gözler önüne serer.. insanın teşrîhî durumunu ele alıp bu upuzun yolculuğu zerrelere kadar sürdürür.¹²¹

Bazen Allah'a karşı en saygılı insanın âlimler olacağını söyler¹²² ve benzeri beyanlarıyla ilme teşvikte bulunur; daha birçok ilmî ve fennî meselelere parmak basar, muhataplarına araştırma ve düşünmeyi tavsiye eder. Ne var ki, bu mevzuda anlatılan hususların, Kur'ân'ın ruhuna uygun olmasını ilk şart olarak göz önünde bulundurmaya lâzımdır. Yoksa Kur'ân adına Kur'ân tahrif edilmiş olur.

Bu arada usûl bakımından bir-iki hususa dikkati çekmekte yarar görüyoruz:

Birincisi: İslâm'a ait hakikatleri anlatmaya sadece bir vesile ve vasıta olarak kullanılması gereken bu gibi mevzuları, kendi kendimizi göstermeye ve ilmimizi ispat etmeye vasıta olarak kullanmaya kalkınca, her şey değişir ve anlattıklarımızın hiçbiri muhataba tesir etmez hâle gelir. Ağzımızdan çıkarken apaydın ve nurlu olarak çıkan bu hakikatler, kalbteki niyetle orantılı olarak nurunu ve aydınlığını

kaybeder ve kapkaranlık bir hâlde bize geri döner. Konuştuklarımızın iknaya yönelik olması gerekirken, ilzâmı hedefler ve ona göre bir şeyler söylemeye çalışırsak, aksi düşüncedeki muhatabımızın gönlüne girme yollarımızı tıkadığımızdan dolayı hiçbir zaman müessir olamayız. Hâlbuki bunun aksine davrandığımız zamanlarda, biz farkında olmasak bile dinleyenler arasında mevzua ihtiyaç duyanlar, hisselerini alır ve istifade ederler. Çünkü artık kendimizi değil, bizzat hakikatin kendisini göstermek niyetini taşıyoruz. Hatta bazen öyle olur ki, sizin herhangi bir meseleyi çapına uygun anlatamadığınızı düşündüğünüz bir sohbetiniz, talâkat-ı lisaniyenizin fevkalâde olduğuna inandığımız bir başka konuşmanızdan daha etkili ve daha istifadeli olmuştur. Demek ki bu mevzuları anlatmada en birinci gaye ve hedef, Cenâb-ı Hakk'ın rızasını tahsil ve bize ait hakikatleri, muhatabın seviyesine göre takdim olmalıdır.

İkincisi: Herkes ilim ve teknikten bahsediyor diye, herhangi bir komplekse kapılıp, bu duygunun sevkiyle İslâmî mevzuları anlatma gayretine girmek kat'iyen doğru değildir. Hele, kendi meselelerimizden şüphe ediyormuşuz gibi bir tehâlûkle bu mevzulardan bahsedip meselelerimize itibar ve güç kazandırmayı hedeflemek, kabul ettiğimiz hakikatlere karşı saygısızlığın ifadesi olur. Hele hele, ilim ve tekniğin söylediğini esas kabul edip, kendi meselelerimizi onlara tasdik ettirmek, hiçbir yönüyle tecviz edilecek gibi değildir.

Arzu edilirse mevzuu şöyle toparlayabiliriz:

İlimler, vicdanlarımızda meknâ hakikate konan, toz ve toprağı süpürmek için birer vasıta, birer süpürge den ibarettir. Yoksa Allah korusun ilimlerin gösterdiğinin doğruluğundan hareket etmeye başlarsak, âyet ve hadisleri onlara uydurmaya çalışır ve uymadığı yerde de hem kendimiz hem de muhatabımızı şüphe ve tereddüde düşürmüş oluruz. Hâlbuki bizim hareket noktamız şu olmalıdır:

Allah'ın ve Resûlü'nün beyanları doğrudur. İlimlerin söyledikleri de bu beyanlara uyduğu sürece doğru sayılır. İnhirafları ölçüsünde de yanlıştır. Aynı zamanda ilimlerin doğru olan kısmı dahi, imanî hakikatleri ayakta tutucu kaideler değildir. Bunlar imanî meselelerde ancak fikir verici ve düşündürücü mahiyette kabul edilebilirler. İmanî hakikatleri vicdanımıza yerleştirip tespit edene gelince o,

doğrudan doğruya Rabbimizin hidayet elidir. Cenâb-ı Hakk'ın eliyle gerçekleşen ve gerçekleşecek olan bir neticeyi ilimlerden beklemek kalbî hayatımız adına öyle öldürücü bir darbedir ki, böyle bir darbeye maruz kalan zor iflâh olur. Çünkü o, bütün bir hayat, kâinattan deliller toplayacak ve bu delilleri Allah namına konuşurmaya çalışacak ve bu arada farkında bile olmadan kendisi de hep bir natüralist ve hep bir tabiatperest olarak kalacaktır. Sulara bakacak, bahara bakacak, fakat vicdanında zerre kadar bir yeşillik ve bir filiz verme emaresi bulunmayacaktır. Ömrü boyunca belki bir defa dahi, delillerin ötesinde ve tamamen vicdanında Cenâb-ı Hakk'ın mevcudiyetini hissedemeyecek; zâhiren tabiatperestlikten kurtulacak ama hayatının sonuna kadar bir natüralist olarak ömür sürecektir.

Onun içindir ki, ilimlere tebeî bir nazarla bakmalıdır. Ve insan bütün ilimlere ait delillere şöyle bakmalıdır: Siz sadece birer süpürgesiniz. Yer yer şeytan içime vesvese attığında sizi kullanacak, tozu-toprağı temizleyeceğim. Yoksa benim içimdeki hakikatler o kadar köklü, o kadar derin ve o kadar pırl pırıldır ki, değil sizin gibi karanlıkta türkü söyleyenler, bu meseleyi ışık cümbüşü içinde destanlaştıranlar dahi bir yere gelince benim vicdanımdaki aydınlığa zerre kadar yeni bir ışık ilave edemeyeceklerdir.

İnsan kalbindeki imanıyla mü'mindir, kafasındaki malumat yığınlarıyla değil. Bu sebeptendir ki, insan, âfakî veya enfüsî delillerle sıçrayabileceği mesafeye çıktıktan sonra eğer bunların zâhirî keyfiyetlerinden sıyrılmazsa, terakki adına bir adım dahi atamaz; o, bir yerde bunları bütün bütün arkaya atacak ve doğrudan doğruya, Kur'ân'ın aydınlık tayfları altında, kalb ve vicdanının nurlu yolunda yürüyecektir ki, o zaman aradığı aydınlığa ulaşabilsin.

Bir Batılı düşünür, "Allah'a lâıykıyla inanabilmek için okuduğum bütün kitapları arkaya atma lüzumunu duydum." der. Şüphesiz, kâinat kitabının, insanın kendi mahiyet kitabının ve bunları şerh eden kitapların kendilerine göre birer yerleri vardır. Fakat bunlar vazifelerini tamamladıktan sonra, insan, onlardan sıyrılmalı ve imanıyla baş başa kalmalıdır. Bütün bu anlattıklarımız biraz tecrübeye dayanan meselelerdir. Vicdanî tecrübeleriyle derinleşemeyenlere bu dediklerimiz nazarî gelebilir. Fakat geceleri aydın ve Rabb'e iştıyak içinde kanatlanmış ruhlar ne demek istediğimizi çok iyi anlarlar...!

DİPNOTLAR

119 Bkz.: Hac sûresi, 22/5; Zümer sûresi, 39/6.

120 Bkz.: Gülen, M. Fethullah, Asrın Getirdiği Tereddütler, 2/9-25. (“Kur’ân, Peygamberimiz’in (sallallahu aleyhi ve sellem) beyanı olamaz mı? Değilse nasıl ispat edilir?” sorusuna verilen cevap.)

121 Bkz.: Mü’minûn sûresi, 23/13-14.

122 Bkz.: Fâtır sûresi, 35/28.

Talâkat-ı lisaniye: Düzgün, akıcı ve güzel konuşabilme hâli.

Meknî: Gizli, saklı.

Tebeî: Aslî olmayan, başka bir asla tâbi olan, dolaylı.

Kur'ân niçin Ebû Leheb gibi kişilerden bahsediyor, hikmetini izah eder misiniz? Bu onun belâgat ve fesahatine nasıl uygun düşer?

Ebû Leheb, nur hanesine yakın bir yerde neş'et etmesine rağmen o nurdan istifade edemeyen tali'siz ve bir o kadar da inat bir insandır. Esas adı Abdüluzza'dır. Ebû Leheb'den bahseden sûrenin meali kısaca şöyledir:

*“Elleri kurusun Ebû Leheb'in ve kurudu da. Ne malı ne de kazandıkları hiçbir işe yaramadı. Alevli bir ateşe gidip yaslanacak. Karısı da. Hem boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu hâlde.”*¹²³ O iradesini hep kötüye kullandı. Allah Resûlü'nün geçeceği yollara dikenler serpti ve Kâbe'ye giden yollarda ateşler yaktı. Tabîî, cezası da amelinin cinsinden olacak ve gidip ateşe yaslanacaktır. Zaten ona, ateşin babası mânâsına gelen “Ebû Leheb” ismiyle hitap edilmektedir.

İslâm dininin i'lâ ve yücelmesi uğruna verilen mücadelenin karşısına dikilen bu adam, bütün hayatı boyunca oyun ve düzenler kuracaktır. Ve kurdu da. Ama yaptığı her şey akîm kaldı. Benî Ümeyye'nin bütün serveti ona akmasına ve Ümmü Cemil denen karısı da çok zengin olmasına rağmen bütün kazandıklarının ona zerre kadar faydası olmadı. Evlâtları da onu kurtaramadı. Hâlbuki o onlarla çok övünürdü...

Bedir'e iştirak edememişti. Bedir'de Müslümanların zaferi Mekke'ye ulaşınca, sinir krizleri geçirmeye başladı. Gelen haberci, hiç beklenmedik bir hâdiseden, Müslümanlara yardım eden sarıklı askerlerden bahsediyordu. O güne kadar imanını gizlemiş olan Ebû Râfi de denilenleri dinleyenler arasındaydı. Bu sözü duyunca dayanamadı ve “Vallahi bunlar melekler!” dedi. Bunun üzerine Ebû Leheb çıldıracak hâle geldi ve Ebû Râfi'nin üzerine yürüyerek onu ayaklarının altına aldı ve çiğnemeye başladı. Ebû Râfi, Hz. Abbas'ın kölesiydi. Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü Fadl, koşarak geldi ve Ebû Leheb'in başına elindeki sopayı indiriverdi. “Efendisi yok diye bir köleyi dövüyorsun değil mi?” dedi. Ebû Leheb kardeşinin karısına seslenmedi. Başından akan kanla evine gitti ve bir daha dışarıya çıkamadı. Bu darbenin tesiri veya başka bir sebeple “Adese” denilen bir hastalığa yakalanmıştı. Ve o gün, bu hastalık vebadan daha tehlikeli kabul ediliyordu. Malı vardı, evlâtları vardı; fakat hiçbirinin Ebû Leheb'e faydası olmuyordu. Yedi gün

kıvrandı durdu. Tek başına kaldı. Öldüğü zaman başucunda kimsecikler yoktu. Ölüsünü almaya dahi giren olmuyordu. Nihayet utandılar. Çölden birkaç bedevî tuttular ve kokuşmuş cesedi bir çukura atarak üzerine taş yığdılar.¹²⁴

Peygamber'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu kadar yakın olmasına rağmen - hem O nurdan istifade edememiş olması bir yana- en azılı düşman kesilmişti. Onun içindir ki hem dünyada hem de ukbâda onu çetin bir ceza ve netice bekliyordu. Dünyadakiler oldu, şimdi o, öbür tarafta kendi hesabıyla baş başa...

Karısı Benî Ümeyye'ye mensup soylu ve zengin bir kadındı. Allah Resûlü'ne düşmanlık âdeti ona sadistçe bir zevk veriyordu. İki Cihan Serveri'ne karşı yapılan edepsizce muamelelerin pek çoğuna iştirak eder ve bundan derin bir zevk duyardı. Allah Resûlü'nün geçeceği yollara dökmek üzere diken taşıyor, onun geçeceği yollarda yakılsın diye odunları yüklenip getiriyordu ve bütün bunlardan derin bir zevk alıyordu. Aslında pek çok hizmetçi kullanacak kadar şatafata da düşkündü. Ama, İki Cihan Serveri'ne olan gayzı onu öyle tahrik ediyordu ki, bu mağrur kadın bütün gururunu ayaklar altına alıp o güne göre hizmetçi ve cariyelerin yapacağı bir işi yapıyordu. Gerdanlığın her çeşidini dahi boynuna takmaya tenezzül etmezken gel gör ki şimdi boynunda ip vardı ve sırtında da odun. Dünyada yaptığı bu işlerin cezasını da aynı cinsten çekecekti, zira Kur'ân böyle söylüyordu.

Ebû Leheb inat bir insandı. Ebû Cehil onun hakkında "Sakın bunu kızdırmayın. Eğer öbür tarafa geçerse bir daha onu kimse döndüremez." derdi. Ve bunda da haklıydı. Ancak o, bu inadını Allah Resûlü'ne karşı kullandı, O'na düşmanlıkta harcadı. Hanımıyla beraber omuz omuza verdi ve Kâbe'deki putları ta'ziz ettiler. Lât dediler, Menat dediler de eğilip bir kere olsun yanı başlarında büyüyen, Aleyhissalâtu Vesselâm gibi bütün cihanları ifade edecek bir fihrist insanı anlamak için gayret göstermediler. Âlemlere Rahmet olan bu mümtaz şahsiyetten istifade lüzumunu duymadılar.

Duymak şöyle dursun Ebû Leheb hep Allah Resûlü'ne kötülük yaptı. Dünya durdukça o da dursaydı, niyeti yine hep aynı şeyi yapmaktı. İnananlara yapılan ve tatbiki üç sene gibi uzun bir müddet süren boykotu hazırlayan ve bu işin öncüsü olan Ebû Cehillerle beraber oldu; Allah Resûlü ve Müslümanlara kötülük yaptı.

Müslümanlar bu üç seneyi ölümle pençeleşerek geçirmişlerdi. Nice yaşlı ve çocuk bu boykotta hayatını kaybetti. Fakat Ebû Leheb'in vicdanında bütün bu olanlar zerre kadar acıma hissi uyarmadı. O, böyle vicdandan nasipsiz bir insandı. Zaten Hz. Hatice Validemiz de bu devrede psikolojik olarak iyice yıpranmış, inananlara yapılan bu haksızlığa ve zulme daha fazla dayanamamış ve Hüzün Senesi adını ebedileştirmek ister gibi vefat etmişti. Ebû Talip de aynı sene vefat etti. Ne yazık ki, o da hidayete eremeden gitmişti. Allah Resûlü'ne olan sevgisi ancak, bir Müslüman'ın katlanabileceği zulüm ve işkencelere katlanmasına sebep olmuştu.

Ebû Talip denince, kalbimin derinliklerinde bir sızı duyarım, gözlerim dolar ve çok kere de ağlarım. Allah Resûlü'ne bu kadar yardımcı olan ve O'na sahip çıkan bir insanın hidayete eremeyişi ne kadar hicranlı bir hâdisedir. Hz. Ebû Bekir de bu mülâhaza ile ağlamıştı. Bir gün yaşlı babasını aldı. Allah Resûlü'ne getirdi. Ebû Kuhâfe Müslüman olmuştu. Fakat Sıddık bir köşeye çekilmiş hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu. Dayanamadı Allah Resûlü, sordu: Yâ Ebâ Bekir, niçin ağlıyorsun? Sevinsene; baban Müslüman oldu. Ebû Bekir kendine yakışan cevabı veriyordu: “Keşke şu anda sana biat eden eller Ebû Kuhâfe'nin elleri olacağına Ebû Talip'in elleri olsaydı. Çünkü sen Ebû Talib'i Ebû Kuhâfe'den daha çok severdin. Senin o kadar sevdiğini ben öz babam dahi olsa Ebû Kuhâfe'ye tercih ederdim.”¹²⁵

Merhamet-i ilâhîden daha fazla merhamet edip suiedepte bulunamayız. Ancak kalbime de hâkim olamıyorum. Ne kadar isterdim ki bütün sevaplarımın onda dokuzu Ebû Talib'e verilseydi de bana sadece biri kalsaydı ve o da kurtulmuş olsaydı. Belki böyle söylemek de haddim değil, fakat baştan söyledim kalbime hâkim olamıyorum. Çünkü o, benim Efendim'i senelerce himaye etti, korudu, O'nun için çekmediği çile kalmadı. Fakat daha öte bir şey diyemiyoruz. Kimsenin de bir şey demeye hakkı yoktur. Zira aradaki kopukluk Efendimiz'in elinin ona uzanmasına mâni teşkil etmektedir.

Ebû Talip Allah Resûlü'nü bu derece sıyanet edip korurken diğer bir amcası olan Ebû Leheb, O'na her türlü işkenceyi reva görüyordu. Allah Resûlü kabile kabile geziyor ve hak din olan İslâm'ı anlatıyor, insanları bu dine davet ediyor; O'nu bir gölge gibi takip eden kızıl saçlı ve kızıl suratlı bir başkası da durmadan O'nu yalanlamaya çalışıyordu ve işte bu adam Ebû Leheb'in ta kendisiydi.

Kabile ve soy olarak O'na en uzaklar en erken gelip Allah Resûlü'ne karabet ve yakınlık kurmaya gayret ederken, o aksine uzaklaşmayı âdeta kendine bir vazife biliyordu. Nasıl bir kördü ki, yanında doğan ve yükselen Nur Menbaı bir Güneşi görmüyordu.

Şimdi böyle bir insana Kur'ân'ın "*Elleri kurusun!*"¹²⁶ demesi hak ve maslahat değil midir? Ona böyle denmeseydi milyarlarca inanan insanın hukuku zayi olmayacak mıydı? Böyle bir anlayış, Kur'ân'ın hikmet ve maslahat dolu üslûbuyla nasıl telif edilirdi?

İkincisi: İslâm'a kötülük yapan çokları hakkında açık-kapalı âyetler nazil oldu. Velid b. Muğire de bunlardan biriydi. Kur'ân onun hakkında "*Canı çıkası ne kötü karara vardı.*"¹²⁷ tabirini kullanıyor. O da Halid b. Velid'in babasıydı. Ancak Allah Resûlü'nün amansız düşmanlarından biriydi. Kendi kendine "Acaba nasıl iftira atsam?" diye düşünüyordu. Şair mi, kâhin mi, sâhir mi desem diye kararsızlıkta bocalıyordu. Sonra Kur'ân'a sihir, Allah Resûlü'ne de sâhir demeye karar verdi de, Kur'ân'da onun bu kararına karşı Cenâb-ı Hak, ona yukarıda zikrettiğimiz âyet mealiyle hitap veya itap etti: "*Canı çıkasıca ne kötü karar verdi.*"¹²⁸ Ve daha nice kâfirler Kur'ân'da levm edildi, tehdit edildi. Durum böyle olunca, Ebû Leheb eğer istisna edilmiş olsaydı, acaba bu, Kur'ân'ın âlemşümül olma keyfiyetine uygun düşer miydi? Elbette ki hayır. Zira Velid b. Muğire'nin kınandığı bir yerde, Ebû Leheb kınanmasaydı, bu işin müşahitleri, Allah Resûlü'ne bunca düşmanlık etmiş bir insanın sırf O'na sıhrî olan karabetinden dolayı korunup muhafaza edildiği zehabına kapılmayacaklar mıydı? İşte Kur'ân buna meydan vermedi ve Ebû Leheb'i de diğer müşriklerin kategorisine dahil etti.

Üçüncüsü: Bu sûre Mekke'de nazil oldu. Ebû Leheb ise Bedir Muharebesinin hemen ardından öldü. Demek ki ortada gayba ait bir haber verme bahis mevzuuydu. Ebû Leheb ve karısı kâfir olarak gidecekti ve Kur'ân ne dediyse aynen tahakkuk etti. Nasıl Allah Resûlü, Bedir'de ölecek Kureys'in ileri gelenlerinin yerlerini göstermiş ve her biri gösterdiği yerde öldürülmüştü ve böyle bir ihbar bu mü'minlerin kuvve-i mâneviyesini takviye etmişti. Ebû Leheb'in de o şekilde ölmesi inananların kuvve-i mâneviyelerini takviye ediyor, âdeta onları daha da uyarıyor ve "Dikkat edin!" diyordu. Zira Kur'ân'ın vaad ettiği her şey oluyordu.

Ortada bir zafer vaadi vardı, demek ki o da olacaktı. Bir avuç Müslüman'a herkesin düşman kesildiği bir devrede, bu gibi takviyeler hiç de küçümsenecek şeyler değildi. Aksine doğurduğu müsbet netice itibarıyla bir bakıma şarttı ve zorunluydu.

Bazen küçük bir belâ ve musibetin insanda hâsıl ettiği uyarma ve kendine gelme, mânevî hayatı adına öyle şeyler kazandırır ki, perde açılrsa, kazanılanlar görülürse, herkes o belâ ve musibetin gelmesini can u gönülden talep edip isteyecektir. Sonradan kazanılanlar, o musibeti hiçe indirmektedir. İşte insanlık adına, zaten kaybetmeleri kesinlik kazanmış olan böyleleri hakkında söylenenler söylenmemiş dahi olsaydı neticeye zerre kadar tesir etmeyecekti. Olan olmuştu ve onların kötü akıbetleri mukadderdi. Vâkıa burada bir iki şahıs kötü akıbetleriyle zikrediliyor ve bu ilk bakışta insanlığın onurunu kırıcı bir üslûp gibi geliyor ise de, neticede milyonlarca insanın şahlanıp, kendi derinliklerini hissetmelerine veya en azından zikredilenlerin akıbetine düşmemek için daha dikkatli davranmalarına vesile olma keyfiyetiyle ele alınacak olursa, ilk hatıra gelen intibanın yerini başka hikmetler alacaktır. Ve Kur'ân'da Ebû Leheb ve emsalinden bahsedilmesinin ne kadar lüzumlu, psikolojik ve pedagojik açıdan inananlar adına ne kadar gerekli olduğu böylece idrak edilmiş olacaktır.

Dördüncüsü: Son olarak şunu da ilave etmeliyiz ki, bu psikolojik tesir inanan kesimde, dediğimiz şekilde bir uyanmaya sebep olduğu gibi, küfür cephesinde de tereddütler hâsıl etmeye başlamıştır. Mutlak küfürleri, şek ve şüpheyeye inkılâp etmekle, nurlu yola girmeleri kolaylaşmış ve önceleri sadece vicdanlarında hapsolan tasdikleri, ortaya çıkan tereddütlerin tazyikiyle akıl ve kalbe girme menfezleri bulmuş ve zaten bir müddet sonra neticeler görülmeye başlanmıştır.

Ondan sonra niceleri küfür urbasını çıkararak iman hil'atini giydi ve irşadda bulunmak için döndü gittiler. Bu da iman ve insanlık adına az bir kazanç değildir.

İşte bazı insanların encamlarının zikredilmesiyle böyle büyük neticeler hâsıl etmek ancak ve ancak Kur'ân'a yakışan ve onun hikmet dolu beyanlarının tezahürü olan öyle mucizevî bir üslûptur ki şimdiye kadar böyle bir netice hâsıl etme başka hiçbir kelâma nasip olmamıştır. Bu, okyanuslara atılan küçük bir taşla binlerce dalgalar hâsıl etme gibi harikulâde renklilik ve derinlik örneğidir. Evet bu

dalgalanmalar o günden bugüne binlerce, yüz binlerce hatta milyonlarca insanın gönlünde temevvüç edip durmaktadır. Evet Kur'ân, tergîp ve terhîbin iticiliği ve çekiciliği ile, bir adamın küfür içinde ölmesini haber verdiği aynı anda milyonların hidayetine vesile olma gibi üstün bir üslûpla nazil olmuştur. Bu da, Kur'ân'ın fesahat ve belâgat ifade eden beyanına gayet uygundur, muvafiktir. Maslahat ve hikmetin ta kendisidir.

DİPNOTLAR

124 Muhammed b. Yusuf es-Salihî, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşad*, 4/67.

125 İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 4/48; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/160; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/116.

126 Tebbet (Mesed) sûresi, 111/1.

127 Müddessir sûresi, 74/19.

128 Müddessir sûresi, 74/19.

Gayz: Öfke, hınç.

Ta'ziz etmek: Yüceltmek.

Styanet: Koruma, muhafaza etme.

Sâhir: Sihirbaz, büyücü.

Âlemşümul: Evrensel.

Hil'at: Padişah veya vezirlerin başarılı memurlara veya takdire hak kazanan kimselere giydirdikleri kıymetli, süslü elbise, kaftan.

Temevvüç: Dalgalanma.

Tergîb: Sevdirep teşvik etme.

Terhîb: Korkutup sakındırma.

Fesahat: Kelimenin kolay, akıcı ve mânâsı anlaşılır olup birbiriyle âhenkli harflerden oluşması.

Belâgat: Sözlü veya yazılı ifadenin doğru, düzgün, yerinde, kusursuz ve muhataba faydalı bir şekilde kullanılması.

Osmanlılarda harem mevzuu çok tenkit edilen hususlardan biri olmuştur. Bu mevzuda bizi aydınlatır mısınız?

Türk haremi bir mübarek mânâdır. Batının insan harası haremelerini incelemek yerine, bizim gül kokulu, ahlâk mektebi olan haremlerimizi onlara kıyaslamışızdır. Aile çökmüştür. Tanzimat kafasının tarif ettiği harem, yoktur. Yoktur ama biz İslâm tohumu ile yetişen çocuklarımıza, harem düşmanlığı verirken kendimizi kurşunlamışızdır.

Biz hanımlarımızı, kalabalık önünde teşhir etmeyecek kadar Türk-İslâm muhafazakârlığının güzelliğine vurgunuz. Ama olmaz diyenler, hani şu pek önemli ilerici devrimcilerimiz için, kadın hâlâ harem dedikodularının malzemesidir. Peki, harem nedir? Onlara sorarsanız, Avrupa'nın bize kindârlığının hikâyeleri doğrudur. Harem bir insan harası örneğidir. Milyon kere estağfirullah..

Biz Tanzimat'tan sonra haremimizin ne olduğunu kendi kaynaklarımızdan değil, Batı'nın dağarcığından öğrenmeye merak salmışızdır. Ne hata..

Geçenlerde, bir Alman'a dediğimi hatırlıyorum: Çıkmın piyasaya ve kitapçılara, Fransız, Alman, İtalyan ve hatta Asya ülkelerinin haremlerinin pislik ve ter kokan romanlarını, piyeslerini, filmlerini bulacaksınız... Ama eskisini bir kenara bırakınız, fetihten sonra kurulan saray haremimizin, yıkılışa kadar beş yüz yıllık akışı içinde, bir tek, evet, bir tek dışarıya sızmış cıvık aşk ve beden söylentisine rastlayamazsınız. Haber sızmasın diye alınan tedbirden değil. Haremde, sefahat ve yatak kokan maceralar olmadığı için.

Sadece saray haremindedir değil, konak, ev ve hatta kulübe haremlerimizde bile, bir başka asâlet, bir başka fazilet, bir başka “Kadının gölge hâkimiyeti” vardır. İnkârcılığımız, güzelliklerimizi idrakimize mâni olmuştur. Aslında harem-selâmlık ayırımı, ev hayatının; kadın ve erkek bünyesinin güçlülük ve zayıflığına göre meydana gelmiş harikulâde bir dengesidir. Harem sadece kutsal makam, gizlilik değil, ama ailenin soysuzlaşmasının önlendiği, Türk-İslâm ihtişamı demektir.

Hayır, bizim haremlerimiz gül kokulu, fesleğen râyihalı, fazilet köşelerimizdir...

Bizde yatak odası çok muallâ ve mukaddestir. Zira soy orada mayalanır ve gelişir. Aile en has mahremiyetiyle orada teşekkül eder. Onun içindir ki, bizde yatak odası açılmaz ve misafir buyur edilmez. Değil bir yabancı, oraya evdeki diğer fertler dahi istedikleri zaman giremez. Oranın o kadar hususiyeti vardır ki, aldığımız terbiye gereği, biri bizi alsa, tekrim ve teşrif gayesiyle orada yatırmak istese biz yine yatmayız. Hâlbuki ne olur? O da diğer yatak odaları gibi bir yatak odasıdır. Bizde işte her şey bu denli farklıdır ve edep bu denli gelişmiştir. Bu mânâda harem sadece Osmanlı'ya mahsus değildir. Hepimizin hanesinde böyle bir harem vardır. Bundan dolayı atalarına taş atan adam ise, başına çalacağı taşı yanlışlıkla başka tarafa atmaktadır.

Osmanlı'daki harem biraz daha özel bir mânâ taşımaktadır. O da haremin herkese açık olmaması, bir kısım saraylarda görüldüğü üzere âdeta surlarla çevrilmiş bulunması gibi hususiyetlerdir. İşte Topkapı Sarayı: Harem, saray sakinlerinden olan kadın ve cariyelerin, meşru dairede eğlenebilecekleri, tenezzüh edebilecekleri ve dinlenebilecekleri bir boşluğa açılan ve dış dünyaya, oraya has mahremiyeti muhafaza için, kapalı duran büyük bir bina. Bu şekildeki tanzimden gaye, kadınefendi ve cariyelerin bakışlarına uygunsuz herhangi bir şeyin ilişmemesi ve dıştan gelecek şeylerden korunmaları içindir. Haremdeki kadınlar, İslâmî ölçüler içinde, meşru dairedeki zevk ve safalarını orada yaşıyor ve yine orada meşru zevk ve lezzetlerden istifade ediyorlardı. Dışa bakmıyor ve erkek olarak sadece kendi efendilerini ve mahremlerini görüyorlardı. Esasen bu, saraya mensup erkekler için de geçerliydi. Onlar da, bu yüksek surların arkasında, helâl dairesindeki zevk ve lezzetlerle iktifa ediyor; eğer surlar arkasında yaşamak kalebentlik ise, eşleriyle böyle bir hayatı paylaşıyorlardı. İşte harem, işte siz, gidip görebilirsiniz. Eğer bunu tenkit ediyorlarsa, yine tenkit edecek şeyi bilmiyorlar demektir.

Haremde çok kadın bulunduğunu tenkit ediyorlarsa, o babta da diyeceklerimiz var:

Evet, Osmanlı padişahlarından, iki veya üç kadınla evlenenler olmuştur, bu doğrudur. Diyeceğimiz bir şey de yoktur, olamaz da. Batılı ve onun düşüncesi ne

bir esas, ne de her şeydir. Bir zamanlar başka türlü düşünmüştür. Şimdi, çok evliliği “poligami” deyip ayıplamaktadır. Yarın da, bugününü ayıplayacaktır.

Sonra, bu mevzuda sözü kim söylemesi gerekiyorsa o söylemiştir. Cenâb-ı Hak bir erkeğin -şartlarını haiz olduktan sonra- dört kadınla evlenebilmesine ruhsat vermiştir. Bu ruhsatı kullananlar yalnız Osmanlı padişahları değildir ki, tenkit edilsinler. Başta Efendimiz, sahabe-i kiram ve dinde en büyük saydığımız kimseler ve daha niceleri... Bunlar arasında gecelerinde iki yüz rekât namaz kılan, gündüzlerinde de savm-ı visalle ömrünü geçiren pek çok kimse var idi ki iki üç kadınla evli bulunuyorlardı. Demek ki dinin ruhsat verdiği bu mevzuu dile dolamaya kimsenin hakkı yok. Meselenin bu yönünü, kısmen de olsa, Allah Resûlü'nün çok kadınla evlenmesi hususunu arz ederken ifadeye çalıştığım için bu kadarla iktifa edeceğim.¹²⁹ Ancak iktiza ederse, dine ait bu hükmü müstakil bir mevzu olarak tahlil etmeyi de düşünüyorum.

Harem derken akıllara takılan ve tenkit gören hususlardan biri de, cariyeler mevzuudur. İslâm'da kölelik müessesesinin açık bırakılma hikmetini bir soru münasebetiyle tafsilatıyla anlattığımı zannediyorum.¹³⁰ Onun için burada gayet kısa ve sırf bir fikir vermek açısından şunları söyleyip geçeceğim:

Cariyeler, harplerde esir alınan kadınlardır. Müslümanlar bunları evlerine alıyor, terbiye ediyor, onlara, insanlığın kemaline giden yolları gösteriyor ve yine onları aziz birer misafir gibi koruyorlardı. Maddî ihtiyaçlarını tekeffül etmenin yanında mânen de görüp gözetiyorlardı; eğer Müslüman olursa, çoğu kere onu salıveriyordu, dilerse onu istifraş ediyor ve eğer ondan bir çocuğu olursa, zaten “ümmü'l-veled” (beyin çocuğuna ana olma) hâline geliyor ve hürriyete kavuşma yollarından biriyle hürriyete kavuşuyordu. İstifraş meselesine gelince, bu durumun da kendine göre şartları vardır. Önce kendi cariyesi olacaktır. Sonra bu cariye evli bulunmayacaktır. Ayrıca onda başkasının da hissesi olmayacaktır gibi birçok kayıtlarla bağlandıktan sonra istifraş edilebiliyordu.

Meseleyi kendi nezaketi içinde ele almak gerekirse: Cariyenin bir ortak mal olma yönü vardır ve işte efendi onun bu yönünü kaldırarak ona kısmî bir hususiyet verir. Yani onu bir cihetle orta malı olmaktan sıyanetle saygı değer hâle getirir. Bir

cihetle de onun için hürriyete giden kapıları açar. Düşünün bir de bunlar saraylara alınır ve kendi evlerinde bulunmayan bir izzetle tekrim edilirse buna hangi akıl sahibi itiraz edebilir.

Günümüzde esirlere yapılan muameleleri görüyoruz. Bir hayvan sürüsü gibi ahırlara doldurulan bu insanlar en bed ve iğrenç muamelelere tâbi tutulmakta ve arşa yükselen feryatlarından sadistçe zevk alınmaktadır. Daha geçenlerde, bir İsrail askerinin Filistinli bir gence nasıl muamele ettiğini bütün dünya gördü. Batılının toplu katliamları ise hepimizin malumudur. Onların bu hunharca davranışlarını bilip gördükten sonra, tenkit ettikleri hususa bakıyor ve şöyle demekten kendimizi alamıyoruz: Bu insanlar, insanlığın ne demek olduğunu, insanca muamelenin nasıl yapıldığını bir türlü havsalarına sığdıramadıklarından, İslâm'ın insanca muamele emrini anlayamıyorlar. Anlayamadıklarından dolayı da bilmeden “İnsanlığı, insanca davranmayı” tenkit ediyorlar. Doğrusu böyle bir cehalet urbası, Batılıya tepeden tırnağa yakışsa da ben, onların içimizdeki uzantılarına bunu bir türlü yakıştıramıyorum. Biraz da hayretim bundan kaynaklanıyor...

Onlar harpte bizden esir alırken biz ne yapacağız? Onları geldikleri gibi bir daha silâhlansınlar, semirsinler ve bize hücum etsinler diye geriye mi göndereceğiz? Yoksa onlar istedikleri kadar bizi esir etsinler, bizim mürüvvet anlayışımız buna mânidir mi, diyeceğiz. Bu biraz fazla aptallık olmaz mı? Hem, karşı tarafa caydırıcı hiçbir müeyyide tatbik edilmeyecekse, niçin harp edilsin? Niçin binlerce insan öldürülsün? Kimisi dul, kimisi yetim kalsın. Mademki baştan bütün bunlar göze alınıp harbe giriliyor, herkes neticeyi işin başında kabul etmiş demektir. Ve esir düşmek de bunlardan biridir. Esire yapılan muamele İslâmî prensiplere göre olursa, daha insanî bir yaklaşım olmaz mı? Öyleyse onlar bizden esir aldıkları gibi biz de onlardan esir alacağız. Şimdi, aldığımız bu esirleri ne yapacağız? Onları salıverecek miyiz, yoksa öldürecek miyiz? Hayır; onları Müslümanlar arasında taksim edeceğiz. Böylece Müslümanların evlerindeki mânevî atmosfer, onları İslâm'a karşı yumuşatacak. Arada ferdî dostluklar olacak ve hiç zorlanmadan bir müddet sonra hepsi bu insanî muamele karşısında eriyecek ve İslâm'a dehalet edecekler. İşte o zaman Müslüman'ın mürüvveti ortaya çıkacak. Kendi dinini din olarak seçmiş bir Müslüman kardeşini esaretten kurtarmanın yollarını araştıracağız. Köle azat

etmenin İslâm'a ait değer ve kıymeti bir taraftan ona teşvikçi olacak, bir taraftan da işlenen suçlarda ceza olarak ön görülen birinci şart köle azat etmek olduğu yerlerde meselenin o yönü işlettirilecek ve ardı arkası kesilmeyen yollarla köleler hürriyete kavuşturulacak.

Biz esirlerimize insanca muamele eder ve onları insanlığa giden yolda eğitmeye çalışırız. Dünya ve ukbâ muvazenesini korumasına yardımcı oluruz. İslâm'a girmesi için elimizden geldiğince birer şefkat havarisi olur ve onu koruruz. Zaten sarayda da yapılanlar bunlardı. Onlara, bir taraftan insanlık aşılanıyor, diğer taraftan da birer kadınefendi muamelesi gösteriliyordu. Orada bulunup da, saraydan memnun olmadığı için kaçmaya yeltenen kaç misal gösterilebilir? Hayır, böyle bir misal göstermek mümkün değildir.

Bir de böyle bir davranışın ve hareket tarzının neler kazandırdığını tarihteki misalleriyle görmeye çalışalım.

İslâm literatüründe “mevâlî” diye bir tabir vardır. Bunlar sonradan hürriyetlerini elde eden insanlardır. Ve bunlar arasında her zaman saygıyla andığımız ve kıyamete kadar da anacak olduğumuz deha çapında büyükler vardır.

Allah Resûlü'nün kendi öz torunlarından ayırt etmeyecek kadar sevdiği Üsame İbn Zeyd (radiyallâhu anh) bizzat Allah Resûlü tarafından Bizans'a karşı hazırlanan ordunun başına kumandan olarak verilmişti. Asker arasında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi insanlar vardı. Ve Üsame o gün ancak 18 yaşlarında bulunan mevâlîden bir insandı. Zaten babası Zeyd İbn Hârise de Mute'de orduya kumanda etmiş ve orada şehit düşmüştü. İmam Malik gibi birisini yetiştiren Nâfi, mevâlîdendi. Abdullah İbn Ömer'in çok sevdiği cariyesi Mercâne, “*En çok sevdiklerinizi Allah yolunda infak etmedikçe hakikî takvaya ulaşamazsınız.*”¹³¹ mânâsına gelen âyetin tesiri ve coşturuculuğuyla sahibi tarafından hürriyete kavuşturulmuştu. Hâlbuki efendisi, Abdullah İbn Ömer onu çok seviyordu. Ancak takvaya erme arzusuyla Mercâne'yi, Allah için hürriyete kavuşturmuştu. İşte bu Mercâne daha sonra birisiyle evlenmiş ve ondan da Nâfi olmuştu. Abdullah İbn Ömer, Nâfi'yi alır sever ve bağrına basardı. Ümmetin allâmesi daha sonra onu elinden tutup ilmin zirvelerine çıkardı. İslâm dünyasının en parlak yıldızlarından biri olan Nâfi, bir mevâlîydi.

İmam-ı A'zam, Mesrûk, Tâvus İbn Keysân ve daha niceleri hep mevâlîdendi. Hatta Emeviler devrinde iki âlim kendi aralarında konuşurken elli kadar büyük saydılar da, ancak, elli birinci şahıs mevâlî olmayanlardan çıktı.

Eğer o saraylarda böyle insanlar yetişecekse -ki, yetişiyordu- gelin hep beraber evvelâ şu hürriyetimizden vazgeçelim, sonra oralarda kendimizi yetiştirelim ve daha sonra da hürriyetimize tekrar kavuşalım.

Bütün şu anlatılanlarda insafı bir insanın tenkit edeceği tek nokta dahi yoktur. Yeter ki beyni yıkanmamış ve şartlanmışlıktan vazgeçmiş olsun...

DİPNOTLAR

129 Bkz.: Gülen, M. Fethullah, Asrın Getirdiği Tereddütler, 1/89-101 ("Peygamberimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) çok kadınla evlenmesindeki hikmetleri izah eder misiniz?" sorusuna verilen cevap).

130 Bkz.: Gülen, M. Fethullah, Asrın Getirdiği Tereddütler, 1/103-116 ("*Bir din ki, Allah tarafından geldiğinden ve beşeriyetin hayrı için gönderildiğinden şüphe yoktur. Hâl böyle iken nasıl oluyor da bu din köleliği mübah kılıyor?*" izah eder misiniz?" sorusuna verilen cevap).

131 Âl-i İmrân sûresi, 3/92.

Tekrim etmek: Yüceltmek, şereflelendirmek, daha saygın bir konuma yükseltmek.

Savm-ı visal: İftar etmeksizin peş peşe birkaç gün tutulan oruç.

Tekeffül etmek: Kefil olmak, üstlenmek.

İstifraş etmek: Odalık olarak almak, yatağına alıp beraber yatmak.

Sıyanet: Koruma, muhafaza etme.

Abdülhamid Han'a "Kızıl Sultan" deniliyor, doğru mudur?

Abdülhamid, idareye vaziyet etmek üzere tahta çıktığında her taraf kazan gibi kaynıyordu. Bu yönüyle o, Haydar-ı Kerrar Hz. Ali'ye (radiyallâhu anh) çok benzer. Asrın Mimarı Hz. Ali için; O korkunç hâdiselere karşı Hz. Ali gibi bir kamet-i bâlâ lâzımdı ki dayanabilsin ve dayandı der.¹³²

Emevîlerin sert tutumu ve Haricîlerin çıkardığı fitnelere munzam, cemiyetin fitne kazanı gibi kaydığı o devrede diğergâm, hasbî, civanmert, dünyaya karşı zahit bir kamet-i bâlâ ancak duruma hâkim olabilirdi. Ve işte, Hz. Ali tam bu işin adamıydı. Onun içindir ki kader-i ilâhî onu sona bırakmıştı. Abdülhamid de öyleydi. O da fitne ve fesat üzerine gelmişti. Dünyada herkesin kabul ettiği zekâ, deha ve tedbirin adamıydı. Tedbirini vehim olarak değerlendiren tarihçiler vardır. Onlara göre Abdülhamid çok vehimli bir insandı. Küstahlığı biraz daha ileri götürülere göre ise o, korkak bir insandı.

Tahta çıktığı zaman Osmanlı topraklarında manzara şuydu: Tunus bulgur kazanı gibiydi. Mağrip memleketlerinde Fransızlar, İtalyanlar cirit atıyor ve her yerde fitne arıyorlardı.

Mısır ciddî hâdiselere gebeydi. Araplar her yerde, Osmanlı askerine karşı bir düşman tavrına girmişti ve onu arkadan vuruyordu. Böylece her yerde, Birinci Cihan Harbi'nde mağlup düşmemize zemin hazırlanıyordu. Bir İngiliz casusu olan Lavrens, Şerif Hüseyin'e kadar yanaşmış, hatta Avrupa'da onu temsil etme pâyesiyile pâyelendirilmişti. Her yerde Lavrens'in dümen suyuna uyulmuştu. Mehmetçik, dindaşları tarafından şehit ediliyor, edilirken de, o kavurucu çöl sıcağında dudaklarına bir yudum su götürecek dost elinden mahrumdu. Ve işte böyle bir devrede Abdülhamid enkaz yığının hâline gelmiş bir saltanata buyurun edilmişti.

Girit daha farklı değildi. Giden valiler hiçbir iş yapamıyordu. Asker eli kolu bağlı duruyordu. Batı bir kâbus gibi orada Osmanlı'nın üzerine çökmüştü ve kalkmaya da niyetleri yoktu.

Balkanlar'da, Rusya'nın tahriki, açıkça kendini gösteriyordu. Muhtariyet isteyen milletlerin başını Slavlar çekiyordu. Bulgarlar bu emellere alet edilmişti. Sadece Balkanlara ait meseleleri halletmek dahi çok zordu.

Anadolu'da da dönmeler yoğun faaliyete girişmişlerdi. Bu dönmelerden bilhassa bazıları amansız bir gayret içindeydiler. İsimleri değişmiş Ali, Veli olmuştu ama ruh dünyalarında zerre kadar değişiklik olmamıştı. Kinleri hiç dinmemişti; gayz ve öfkeleri her yerde yangın çıkarmaya yetecek mahiyetteydi. Nasıl Allah Resûlü'nün Medine'de en amansız düşmanı bunlardı ve nasıl Hz. Ali'nin baş düşmanı İbn Sebeleri yetiştiren de yine bu mezbelelikti, Abdülhamid'e karşı da en büyük hasım ve düşman yine aynı iklimde yetişip boy atıyordu. Mithat Paşa da bir dönmeydi ve arkasında bütün bir Avrupa vardı. O da fitnenin bir ucunda, kendine düşeni yapmaya çalışıyordu.

Ermeniler dışta ve içte örgütlenmiş ayrı bir düşman cephesiydi. Süryanîler tahrik ediliyordu. Asırlarca omuz omuza aynı cephede vuruştığımız unsurlar şimdi bizi arkadan vurmaya başlamıştı ve bu kalleşçe tavır ciddî boyutlara tırmanmıştı. Bütün bunların önünü almak da çok zor bir meseleydi. Abdülhamid'in böyle bir dönemde 33 sene gibi uzun bir süre devleti ayakta tutabilmesi dahi büyük bir hâdisedir. Başka hiçbir iş yapmasaydı bu kadar süre ayakta durabilmesi onun istidadını göstermeye kâfi gelirdi. Düşman amansızdı ve etrafında kendisine müzâhir olacak ciddî dostlardan da mahrum bulunuyordu. Müstebit değildi. Ruhunda mevcut olan disiplin anlayışını cemiyete aksettirmek istiyordu. Böylece laçkalaşmaya başlamış cemiyet hayatına ait her ünite belli bir disiplinle, hiç olmazsa daha aşağıya çekilmesi önlenmiş olacak ve toplum hayatı yükseltilemese de daha kötü hâle gelmekten korunacaktı. Bunun için de Abdülhamid'in disiplinli olması gerekiyordu. Ne var ki, bizim kendilerine çok sevgi ve saygı duyduğumuz bazı zatlar bile durum değerlendirmesinde yanılmış ve Abdülhamid'i hicveden yazılar ve şiirler yazmışlardı. Neden sonra yıkılışı görenler nedametlerini gizleyemedi ve onun büyüklüğünü anlayamadıklarından aleyhinde bulduklarını itiraf ettiler.

Maarif hayatına onun kadar hizmet eden -Fatih Sultan Mehmed Han Hazretleri müstesna- ikinci bir Osmanlı Padişahı göstermek oldukça zordur. O Türk maarifine hizmet eden nadide bir insandır. İlk defa Avrupa standartlarına uygun mektepler onun devrinde hizmete girmiştir. Kabataş, Kuleli İstanbul'da açılan okullardan sadece ikisidir.

İslâm âlemiyle ciddî diyaloga girme meselesini yine Abdülhamid halletmiştir.

Medine'ye kadar giden tren hattı onun devrinde yapılmış ve faaliyete geçmiştir. O bir bakıma Yavuz'un idealini pratikte gerçekleştirmiş bir kişidir. Zira Yavuz'un yaptığı fetihlerin neticesi ve beklenen meyvesi ancak İslâm âlemiyle böyle yakından temasa geçmekle mümkün olacaktı. Fakat o günün şartları gereği, o devrede yapılamayan tren hattı gecikmeli dahi olsa, Abdülhamid tarafından devreye sokulmuş oluyordu.

Günümüz Türkiye'sinde âdeta yedi harikaya eklenmiş bir sekizinci harika gibi büyütüle büyütüle neredeyse efsaneleşecek olan Boğaz'da yapılan köprünün plânı dahi o dönemde, hem de bugünkünden daha modern olarak Abdülhamid devrinde yapılmıştır. O, ufku bu kadar geniş bir insandır. Şartlar elvermediği için tatbika konulamayan bu köprü plânı bugün arşivlerimizde durmaktadır. Geçtiğimiz günlerde bir tarihçi arkadaşımızın gayretiyle basına intikal eden bu mesele, Abdülhamid'in firasetini bir daha ispat etmiştir.

Onun ileriye matuf düşüncelerini etrafındakiler sezip bilemediler. Bundan dolayı da anlaşmazlıklar zuhur etti. O attığı her adımı en az elli sene sonrasına göre atıyordu. Fakat etrafında bulunan devlet ricali günübürlükçilikten bir türlü kurtulamamışlardı. Esasen, günümüzde de değişen bir şey yok. On sene sonrasına dair yaptığı teklifleri, arkadaşları tarafından engellenen idarecilerimizin durumu da aynıdır. Ona "Kızıl Sultan" diyorlar. Bence Fransız yakıştırmasının ona isnadı dahi bizde müsbet bir kanaat hâsıl etmelidir. Bazı dönmeler tarihin hiçbir devrinde bize hakikî mânâda dost olmamıştır. Bugünkü düşman tavırları da dünkünden az değildir. İşte onların attığı bir iftira, ecdadına sövmeyi mârifet zanneden birtakım nesezsizler tarafından aynen tercüme ile dilimize aktarılmış ve öyle denmiştir. *O kızıl sultan mıdır, yoksa âteşin bir deha mıdır, artık tarih diyeceğini demeye başlamıştır. Onun kızıl sultanlıkla zerre kadar alâkası, bu alâkaya esas teşkil edebilecek yanı yoktur.*

Amcası Abdülaziz şehit edilmiş ve intihar süsü verilmeye çalışılmıştır. Abdülaziz'i öldürten Mithat Paşa ve birkaç yandaşıdır. Vermek istedikleri intihar süsü o kadar acemice hazırlanmış bir komplodur ki, küçük bir çocuğu dahi buna inandırmak mümkün değildir. Abdülaziz'in öldürülmesinde, her iki bileğin damarları da kesilmiş olarak intihar etti denmektedir. Bir adam, bileğinin birindeki damarı kestikten sonra diğerini hangi elini kullanarak kesecektir? Ayrıca boynundaki

damarlar da saçlı ve sollu kesilmiştir. Bunun intiharla ne alâkası var! Sonra intihar etmesine sebep nedir? Aslında söylenenlerin hepsi yalan, uydurma ve iftiradan ibarettir. Sonra bu mevzuu araştırmak için bir heyet kurulmuş ve verilen raporlar tetkik edildikten sonra mahkeme Mithat Paşa ve adamlarını suçlu bulmuş ve idamlarına hüküm vermiştir. O nasıl bir kızıl sultandır ki, amcasının kâtili olduğu mahkemece sübut bulduğu ve kendisine olan düşmanlığı herkesçe müsellem bulunduğu hâlde, yetkisini kullanarak verilen idam kararını müebbet hapse çevirmiş ve onu Taif'e sürgün etmiştir. Bu dönmeyi kaçırmak için bütün dünya gizli servisleri faaliyete geçince Abdülhamid, Tâif valisine kesin emir verir: "Eğer Mithat Paşa kaçırlırsa bu ihmali çok ağır olarak ödersin." Vali tedirgin bekler. Her gün bir kaçırmaya ihbarıyla bunalmıştır. O kaçırlmadan evvel hak ettiği cezayı ben vereyim der ve ihtimal Mithat Paşa'yı zindanda boğdurur. Meselenin Abdülhamid'le uzaktan yakından hiçbir alâkası yoktu. Hem başka bir devlete sığınma talebinde bulunacak kadar kimliğini ortaya koymuş bir haini öldürtse ne olurdu? Fakat onda şefkat âdeta zaaf derecesindeydi. Hiç kimsenin kanını dökmek istemiyordu. İşte onun bu şefkatidir ki, Hareket Ordusuna karşı dahi, fiilî bir müdahalede bulunmasına mâni olmuştu.

Mahmud Paşa akılı hiçbir şeye ermeyen bir adamdı. Bir kır bekçisi kadar dahi devlet işlerinden anlamazdı. Daha sonra Meclis'te oturduğunda uyuklamaya başlardı. Meclis Başkanı, Batılı gözlemcilere karşı çok ayıp oluyor, gerekçesiyle onu uyandırmaya çalışırdı. Böyle Meclis'te horul horul uyuyacak kadar memleket meselelerine karşı lâubâli bu insan, Hareket Ordusu diye bir grup çapulcuyu etrafına toplamış ve Selanik'ten kalkıp İstanbul'a gelmiştir. Tahsin Paşa, durumdan haberdar olunca derhal Hünkâr'ın huzuruna girer ve bunları dağıtmak için müsaade ister. Hünkâr işin bidayetinden beri bu meseleden haberdardır. Tahsin Paşa'nın gelenleri geri püskürtmek için yaptığı ısrarlı talep, Abdülhamid tarafından hüsnü kabul görmez. Hünkâr, "Kendi milletimin kanını akıtamam." der ve teklifi reddeder. Hâlbuki başındaki adamdan da belli olduğu gibi Hareket Ordusu, ordu disiplin ve anlayışından çok uzaktır ve gelenlerin ekseriyeti niçin geldiğini bile bilmemektedir. Bir kısmı da padişahı korumaya geldiklerini zannetmektedir.

Hayır, başka değil o sadece şefkatinin kurbanı olmuştur. Abdülhamid, İttihad

ve Terakki Fırkasının bu kadar akıl almaz davranışlarını şefkat ve insanî düşünce ile karşılamaşaydı, davranışları herhâlde biraz daha farklı olurdu.

Bir bakıma onun düşünce ufkunda, onların yaptığının toz ve gubarı dahi yoktu ki böyle bir fecaati netice verecek olan onların hareketlerini kendi insanî ölçüleri içinde değerlendirdi. Yani milleti idare iddiasına kalkışacak insanların bu denli akılsız olacakları onun aklının köşesinden bile geçmiyordu. Bir de; nasıl olsa, benden sonra Sultan Reşad duruma vaziyet edecek. Benim bıraktığım yerden o başlar ve devam ettirir düşüncesindeydi. Onun için tevekkül yanı, tedbir tarafına galebe etti ve o mürüvvet âbidesi, milletle beraber kendi heykeli altında kalıp ezildi.

Bir de Abdülhamid'in mânevî yanı vardır. Devlet adamlığına denk bu yanıyla da o ayrı ve çok muallâ bir mevkededir. Dinle dünyayı bu şekilde dengeleyebilme, bilhassa öyle bir makamda bunu yapma, çok ender insana nasip olmuş bir tali'lilik pâyesidir. Ve işte o ender incilerden birisi de Abdülhamid'dir. Hacca gittiğimizde, bize hizmet eden çok yaşlı bir insan vardı. Abdülhamid'in adını duyunca saygısından ürperirdi. İşte bu yaşlı zat bize, Abdülhamid müteaddit defa hacca geldi. Falan yerde kaldı ve bizimle haccetti diye hikâye ederdi. Hâlbuki o, zâhire göre hiç hacca gitmemişti. İtimat ettiğim bir zat da, Mehmed Âkif'ten naklen bana şöyle bir hâdisi nakletmişti:

Mehmet Âkif sabah namazı için Ayasofya Camii'ne gider. Camiye oldukça erken gitmiştir. Orada durmadan gözyaşı döken ve dua dua yalvarıp yakaran birini görür. Ertesi gün, daha ertesi gün hep aynı hâdisi ile karşılaşır. Daha da erken gitmeye başlar, fakat netice değişmez. Adam aynı yerde oturmakta ve sessiz sessiz ağlamaktadır. Dayanamaz Âkif, adama sokularak: “Dostum, Allah'ın rahmetinden bu kadar ümidini kesme. Zira kâfir kavimden başka kimse Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez.” der. Adamın konuşmaya mecali yoktur. Eliyle “Başımdan git, beni meşgul etme!” der gibi işaret eder. Fakat Âkif kararlıdır. Bu adamı bu kadar ağlatan nedir? İşte bunu öğrenmek istemektedir. Ayrılmaz ve ısrarla niçin ağladığını sorar. Adam başından geçen ve kendini bunca yıl ağlatan hâdiseyi şöyle anlatır:

Ben ordu mensubuydum. Abdülhamid Han zamanında binbaşydım. Bir gün babamın ölüm haberini aldım. Babam servet sahibi bir insandı. Bağları, bahçeleri

vardı. O vefat edince bütün bu mameleke benim sahip çıkmam gerekiyordu. Ordudan ayrılıp işlerimin başına dönmeye karar verdim. Durumumu şerh eden bir dilekçeyle Mabeyne müracaat ettim ve istifa etmek istediğimi söyledim. Birkaç gün sonra dilekçeme cevap geldi: “İstifan kabul edilmemiştir.” Bunun üzerine ikinci bir dilekçeyle Sadarete başvurdum. Oradan da aynı cevabı aldım. Başka yol kalmadığı için doğrudan Hünkâra durumumu anlatan bir mektup yazdım ve istifa talebimi tekrarladım. Oradan da gelen cevap aynı oldu. İstifam Hünkârca da kabul edilmemişti. Bizzat görüşme talebinde bulundum, kabul buyurdular. Vicahî olarak durumumu tekrar ettim. Hiç cevap vermedi ve bir müddet sessiz sessiz durdular. Ben ısrar edince: “Peki istifanı kabul ettik.” dediler. Elinin tersiyle de, “Gidebilirsin.” işaretini verdiler. İstifamı istemeyerek ve benim ısrarım üzerine kabul ettiği, jest ve mimiklerine kadar her şeyi ile belli oluyordu.

Huzurdan çıktım. Artık serbesttim. Malımın-mülkümün başına gidebilecektim. O gece bir rüya gördüm. Rüyamda Allah Resûlü, ordumuzu teftiş ediyordu. Etrafında Raşid Halife Efendilerimiz vardı. Bir adım geride de Abdülhamid Han Hazretleri elpençe, edep içinde duruyordu. Bölük bölük, tabur tabur askerler geldi geçti ve Allah Resûlü onları memnun, yüz aydınlığı içinde teftiş ettiler. Bir aralık dağınık bir tabur geçmeye başladı. Başlarında kumandanları yoktu. Biraz dikkat edince taburumu tanıdım. Darmadağınık geçiyorlardı. Efendimiz mübarek yüzlerini Abdülhamid Han’a çevirdiler ve “Abdülhamid, hani bunların kumandanı?” dediler. Abdülhamid başını eğmiş olduğu hâlde, “Yâ Resûlallah, ısrarla istifasını istedi. Neticede de istifa etti.” cevabını verdi. Allah Resûlü elinin tersiyle “Senin istifa ettirdiğini biz de istifa ettirdik.” dediler. Dünyam başıma yıkılmıştı ve işte o gün bugün böyleyim. Şimdi, söyle bana, ben ağlamayayım da kim ağlasın.

Bu belki bazılarına objektif gelmeyebilir. Fakat anlatılan bu hâdiseye ben inanıyorum. En küçük hizmetleri dahi O’nun bizzat teftiş ettiğine dair bana anlatılan o kadar müşâhede var ki, inanmamaya hiçbir sebep görmüyorum.

Mevzuun başında da söyledim. Abdülhamid’e ilk defa Fransızlar “Le sultan ruj” diyerek “Kızıl Sultan” adını taktılar. Ermeniler de bunu gazetelerinde neşredip yaydılar. Onun için ona “Kızıl Sultan” diyen insan kimin ağzını kullanıp, kimin emellerine alet olduğunu düşünüp ürpermelidir. Evet, yarasa bakışlı renk körlerine

göre o kızıl sultandır. Ama bize göre o Ulu Hakan ve Cennetmekân'dır...!

DİPNOTLAR

132 Bediüzzaman, 19. Mektup, 5. Nükteli İşaret.

Kamet-i bâlâ: Büyük şahsiyet, yüce kişilik.

Munzam: ...ilave olarak, ...yanında.

Diğergâm: Başkalarını düşünen, fedakâr.

Hasbî: Samimî, karşılık gözetmeyen.

Civanmert: Yiğit, gözü pek.

Zahit: Dünyevî lezzetlerden el etek çeken; fâni, geçici her şeye gönlünü kapamış kimse.

Gubar: Toz

Mamelek: Sahip olunan her şey, mal varlığı.

Sadaret: Sadrazamlık makamı, bugünkü Başbakanlık.

Dinimizi öğrenip başkalarına da öğretirken hangi hususlara dikkat etmeliyiz; tebliğ metodumuz nasıl olmalıdır?

Peygamberlerin gönderilme gayesi tebliğdir. Öyleyse bize düşen en mühim ve hayatî vazife de mükellef olduğumuz hususları anlatma, tebliğ etme olacaktır. Eski ve yeni bu mevzuda aklımıza gelen bütün metot ve usûlleri yeniden gözden geçirip devrimize tatbiki mümkün olan ve neticeye götürücü olduğunu kabul ettiğimiz prensipleri pratiğe dökme en birinci vazifemizdir. Meseleyi sadece öğretmen, talebe, imam, müezzin, okul ve cami çerçevesine sıkıştırmak da doğru değildir. Belki Allah karşısında mükellef olan herkes usûlü dairesinde hemen her yerde hizmet vermelidir.

İnsanoğlu, hayat boyu âdeta hep talebelik eder. Diğer bir ifade ile, insan için en mühim, en hayatî mektep hayattır. Hususî mânâsıyla mektep, ancak hayatın cüz'î bir kısmına ait meseleleri üzerine alıp tekeffül edebilir. Orada, tecrübeli üstad ve hocalar, edindikleri malumatla bu tecrübeleri hallâç eder ve çıraklarına aktarmaya çalışırlar. Hâlbuki geniş ve umumî mânâsıyla hayat mektebinde her bir fert, hem bir çıraktır, hem hoca, hem de üstad. O, bir taraftan öğretirken diğer taraftan yeni yeni şeyler öğrenme durumundadır.

İrşad ve tebliğ vazifesinde de durum farklı değildir. Okullarda öğrenilen ve öğretilen hususlar onun sadece bir bölümünü teşkil eder. Orada edinilen malumatla insan ancak belli bir seviye katedebilir. Eşya ve hâdiselere bakışı değişir, ufku genişler. Kendi durumundakilere de aynı zamanda irşad ve tebliğ namına hizmet götürebilir.

Fakat, vazife sadece ona münhasır değildir. Hayata atıldıktan sonraki dönemde de hem kendi bir şeyler öğrenecek hem de elde ettiği fikir meyvelerini çevresinde bulunanlara takdim etmeye çalışacaktır. Onun için her bir fert yaş ve seviye ne olursa olsun, anlatılması gereken hususları etrafına anlatmak mecburiyetindedir. Bu onun en hayatî vazifesidir.

Zaten bizim varlık gayemiz de budur. Zira Cenâb-ı Hak, “*Ve mâ halaktü'l-cinne ve'l-inse illâ liya'budûn*”¹³³ buyurarak, insanların ve cinlerin yaratılış gayesinin O'na kulluk olduğunu bildirmiştir. İşte herkes, bu kulluk anlayışında yarışacaktır. Bu yarışta kimisi takılıp yolda kalacak, kimisi de zirveleştikçe

zirveleşecek ve Allah katında en büyük ve yüksek pâyeyi elde eden zümre arasına girmeye hak kazanacaktır.

Allah'ı bilmek ve O'na kul olmak fitratın gayesi ve yaratılışın yegâne neticesidir. Kulluk bir taraftan dinleme, anlatma, kabul etme, yaşama, hayata mal etme gibi hususiyetleri gerektirirken, aynı zamanda düşüncede berraklık ve sadece kendi Yaratıcısını düşünme ufkuna ulaşmayı da hedefleyen ağır ve o nispette de mübeccel ve mukaddes bir vazifedir.

Cenâb-ı Hak, Bakara sûresinin 21. âyetinde de mealen şöyle buyurmakta ve kulluğu emretmektedir: *“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki böylece takvaya erersiniz.”*

Rabbinize kulluk edin. O Rab ki, sizi ve sizden öncekileri O yaratmıştır. Hilkat ve yaratma O'na aittir. Sizi O var etti. Hilkatinize medar olabilecek ilk elemanları, parçaları, parçacıkları yaratan da O'dur. Yani sizce “evvel” diyebileceğimiz şeyleri yaratan da O'dur. Veya başka bir mânâsıyla, sizden evvelki insanları yaratan da O'dur. O, nicelerini kırıp geçirmiş ve yerle bir etmiştir. Yeryüzünde böbürlenip gezen Firavunları, Nemrutları, Şeddatları ne hâllere sokmuştur. Çalım satan Roma'yı, Bizans'ı, Yunan'ı hatta bir bakıma, Selçukluları, Osmanlıları âyât-ı tekvîniyesiyle bir enkaz hâline getirmiştir... Ve onları bütünüyle yaratan da O'dur. Sizi de O yarattı. Öyleyse gücü her şeye yeten bu Rabb'e kullukta bulunun. Mazi, hâl ve istikbali bir ibret tablosu gibi gözünüzün önünde bulundurun. Ta ki; takva dairesine girmiş olasınız. Böylece, hayatınızı en iyi şekilde değerlendirme imkânını bulacak, Allah'a karşı en saygı duyan insanlar hâline gelecek, Allah'tan en çok korkan olacak ve yolun en doğrusunda yürüyerek hayatınıza gaye olan hedefe ulaşacaksınız.¹³⁴

O Allah ve O Rab ki, yeryüzünü sizin için bir döşek rahatlığı içinde hazırlamıştır.¹³⁵ Öyle ki, ihtiyacınız olan her şeyi burnunuzun dibinde ve yanı başınızda hazır bulabiliyorsunuz. Sanki siz, o döşekte bir hastasınız da sizin ve bu konağın sahibi Zât, yani kevn ü mekâna hükmü geçen Allah (celle celâluhu) size bir aziz misafir gibi ihtimamla bakıyor.

Evet, yeryüzü bir firaş ve bir döşek rahatlığı içindedir. Eğer bir yerinde ufak bir arıza olsa iflâhınız kesilir de dünya size dar gelir. O sizin için her şeyi

kolaylaştırmıştır. Yemeğiniz ayağınıza kadar gelmektedir. Ve yatağınızda sizi bir yanınızdan diğer yanınıza çevirmektedir. Eğer normal yataklarınızda yatarken, sağa sola dönme hikmetini araştırarak bu âyeti düşünecek olursanız, sanki bu âyet, sema yüzünü yıldızlarla yazılmış da sizin müşâhedenize arz edilmiş ve siz bu müşâhedeği tatlı tatlı istirahat ettiğiniz yumuşak bir döşek üzerinde yapıyorsunuz.

Sonra O, semayı sizin döşüğünüz üzerine bir çatı ve tavan yaptı.¹³⁶ Sema ile yer arasında daima bir alışveriş vardır. Sema ışık gönderir, yerde rüşeymler başlarını çıkarır, sular buhar olur göğe yükselir ve sonra yağmur hâlinde yine yere inerler. Yıldırımların kendilerine göre faydaları vardır. İçeceğiniz suları menbalarından size ancak Allah akıtır.¹³⁷ O size yeryüzünü bir döşek gibi, hazırlamıştır; fakat hazırlayıp da bırakmamıştır. Oranın tertemiz kalmasını da yine O temin etmektedir. Eğer semayı başınıza tavan yapmasaydı, bu temizlik ve nizam olmayacaktı. Otlar baharda çıkar, sonbaharda sararır solar, kışın da tamamen kurur gider ve toprağa taze bir kuvvet olurlar. Bu ameliyenin dahi, temizlikle alâkalı yönü ne harikadır. Ve yeryüzünde, sadece temizlik cihetinden görülebilecek binlerce harika iş var...

Siz de size bu kadar teveccüh eden ve başınızdan aşağı sağanak sağanak nimetlerini yağdıran Rabbinize teveccüh edin ve O'na karşı kullukta bulunun.

Bakın, bu işler bin bir hikmet ve maslahatla, sizin etrafınızda halelenmiş, çevrelenmiş ve hepsi birer rızık olarak size koşuyor. Apaçık görüyorsunuz ki, maddî-mânevî rızığınız, gözünüzün ziya rızkı, ağzınızın tat rızkı, kulağınızın ses rızkı, midenizin binlerce yiyecek ve içeceklerle alâkalı rızkı, evet, bütün bunların hepsi size O'ndan geliyor. Bunları size verirken Kendi işine başkalarını karıştırmıyor. Öyleyse insafli olun da, siz de O'na olan kulluğunuzda, başkalarını karıştırmayın. Gizli açık, küçük büyük şirkin her türlü çirkinliğinden kendinizi koruyun, muhafaza edin.

Bütün sebepler arizîdir; hiçbirinin hakikî vücudu yoktur. Eğer sebeplere tevessülü, bize bir vazife olarak yüklememiş olsaydı; bizler hiçbir sebebe müracaat etme lüzumunu duymaz, hatta bunu bir şirk kabul ederdik. Ancak hikmet yurdu olan bu dünyada her şey sebeplerle içli dışlı geldiğinden dolayı, biz de onlara sadece âdi şartlar nazarıyla bakıyoruz. Ancak gözümüzü diktiğimiz sabit ve değişmeyen nokta,

sadece sebepleri elinde tutan Zât'ın Kudret elidir. Ve bizim kulluğumuz da işte o Zât'a mahsustur.

Sevinç ve sürur hâlinde insan bazen bu dengeyi tam koruyamayabilir. Onun için gelen nimetler karşısında çok dikkat edilmelidir ve Cenâb-ı Hakk'a şerik koşmayı işmam edebilecek her türlü söz ve hareketten kaçınmalıdır. Bu mevzuda gösterilmesi gereken hassasiyet, herkesin kurbiyetiyle doğru orantılıdır.

Mârifetullah adına vicdanınızda hâsıl olacak ruhanî zevk ve mânevî lezzet nimetini tattığınızda, o hava ve edaya yakışır şekilde Rabbinize kullukta bulunun! Kalbinizde bir an dahi başka bir mihraba teveccüh hissi belirmesin. Öyle bir meyil hissettiğinizde, derhal kendinize gelin ve “Lâ ilâhe illallah” deyin. İşte bu şuur içinde yapacağınız kulluk sizin hayatınızın gayesidir. Ve bu gayeye götürücü her türlü hizmet anlayışı öyle bir vecibedir ki, peygamberlerin gönderiliş hikmeti, işte, bu vecibeyi îfa hakikatine dayalıdır. İşte biz mü'minler, Allah'ı sevmek ve başkalarına da sevdirmek, gönüllerin iman nuruyla aydınlanmasına vesilelik etmek gibi kudsî bir vazifeyle karşı karşıyayız. Bu vazifenin bir ucundan tutmak ve ona omuz vermek bir fazilet yarışıdır. Ve bu kulvarda yarışını tamamlayabilenler de dünyanın en faziletli insanlarıdır.

Meseleye bu zaviyeden ehemmiyet atfederek bakan bir insan için, riyasete giden kapılar ardına kadar açılmalı ve ona, herkesin gözünü diktiği en yüksek dünyevî bir makam dahi teklif edilse ve mutlaka ikisinden birini tercih durumunda bırakılmalı; muhakkak o, bu vazifeyi diğerine tercih edecektir. Zira o bilmektedir ki bu, nebilere, sıddîklara ait bir vazifedir. Orada Allah Resûlü vardır, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (radiyallâhu anhüm ecmain) vardır. Büyük ölçüde beri tarafta var olanlar ise, zalimlerdir, şeddatlardır... Bunların vazifesi de mânen beslenmediklerinden, içinde bin bir kinin, nefretin yalanın kuyruğunu dikip akrep gibi gezindiği bir vazifedir. Hâlbuki diğeri, nur hüzmeleri ile ve nuranîlerle her zaman ışıltı ışıltıdır.

Dünyada bir hayat yaşıyoruz ki gelişimiz elimizde olmadığı gibi göçüp gidişimiz de elimizde değildir. Ancak, bu hayatta sırasını savmak için bekleyen bir insan olmaktan kurtulup, kademe kademe yükselerek Cenâb-ı Hakk'ın razı olacağı bir

hayat şekline dönüştürmemiz de mümkündür. O da evvelâ, imanın rükünlerini hazmederek ruhlarımızı onlarla bütünleştirme ve vicdanlarımızı mârifet-i ilâhî adına birer bal peteği hâline getirme; daha sonra da imana ait meseleleri, ibadet vesilesiyle “ayne’l-yakîn”e yaklaştırarak ihsan şuuruna erme ve güzel ahlâka ait esasları mahiyetimize dercedilmiş birer melekeye dönüştürme, derken kendi adımıza elde ettiğimiz bu meziyetleri başkalarına da taşıma ve iman nurları sayesinde hayatın her sahasını, herkesi ve her yeri aydınlatma yoluyla kabildir.

Günümüzde, ister Türkiye isterse başka bir İslâm ülkesinde, düşünce ve fikirler İslâm’a karşı çok yabancılaştırılmış durumdadır. Müslümanlık âdetâ hayatın dışına itilmiş gibidir. İlim ve teknik sürekli dine düşman gösterilmiş ve kitleler aldatılmıştır. Binaenaleyh, İslâm, Kur’ân ve imana ait meseleleri çok iyi bilmek şarttır. Evet, imana ait bu ulvî mânâların bazı gönüllere girmesi çok zordur. İşte o zoru zorlamadan, sindire sindire ve yavaş yavaş bu mânâların her kalbi aydınlatmasına vesile olmak hakikaten sabır iktiza eder ve aceleci fitratların bir türlü anlayıp idrak edemedikleri teenniye gerektiren bir usûl ister ki, Allah’la kullar arasındaki engelleri kaldırmak mümkün olabilsin.

İrşad vazifesini hakkıyla yapabilmek için bazı hususlara dikkat edilmesi gerekir. Şimdi bunları hulâsa hâlinde takdime çalışalım:

Birincisi: Muhatabın ruhuna girme yolları araştırılmalıdır. Bu insanî bir yaklaşım şeklidir. Hediyeleşme veya ona ait bir sıkıntıyı bertaraf etme gibi, esasen dinin ruhunda bize emredilmiş olan hususları pratiğe dökmeli ve muhatabımıza o yollarla yaklaşılmalıdır. Aslında bu meseleyi belli kalıplara dökmek, fikir vermesi bakımından faydalı olsa bile, işin özünü, ruhunu dondurması açısından değerlendirilecek olursa bazı zararları da melhuzdur. Onun için biz, mevzuun elastikiyetini koruyarak şöyle demeyi uygun buluyoruz: Muhatabımızın gönlüne girebilmek için her meşru yol denenmelidir. Yani kendisine bir şeyler anlatacağımız insan, evvelâ bizim şahsî dostluğumuzu kabul etmelidir. Bu ona vereceğimiz düşünceleri kabulde mühim bir faktördür ve ihmal edilmemelidir.

İkincisi: Muhatabımızın inanç ve kültür seviyesini iyi bilmemiz gereklidir. Meselâ, ona açıp okuyacağımız Kur’ân dahi olsa, eğer bu onu ürkütüp kaçırarak ve

bir daha bize yaklaşmayacaksa, o esnada ona Kur'ân dahi okunmamalıdır. Esasen Kur'ân misalini bazı eserlere telmih için söylemiş oldum. Ona okuyacağınız kitabın her satırı ruh ve kalbleri fetheden ilhamlarla köpürüp dursa bile ruhen buna hazır olmayan insanlara onu okumak İslâm davasına karşı kapalı bir ihanettir.

Cenâb-ı Hak, yeni doğmuş bir bebeğe rızık olarak evvelâ “ağız” denilen bulamaç gibi bir mâyi yaratıyor, daha sonra süte geçiliyor.. ve tedricen çocuk büyüdükçe ona vereceğimiz gıdanın da şekli değişiyor. İşte bu fitrat kanunu, ruh terbiyesinde ve mânevî beslenmede de aynen geçerlidir. Cenâb-ı Hakk'ın, tekvînî âyetlerinde bize gösterdiği hususları cümle cümle, satır satır, hece hece ve nokta nokta iyice tetkik edip davranışlarımızı ona göre ayarlamak zorundayız. Bazen bu ayarlama yapılmadığından irşad namına söylenenler, onlarda öyle bir reaksiyona sebep olur ki, daha sonra münasebetini bulup anlatsanız da, artık fayda vermez. Onun için ilk durumda onun idrak ve vukuf seviyesini tespit etmemiz çok önemlidir. Bunu bir büyüğümüz şu sözlerle vecizelendirir: “Ata et, aslana ot atmayınız!”¹³⁸

Üçüncüsü: Muhatabınızın itimadını kazanmanız da şarttır. O size öyle itimat etmeli ve öyle bağlanmalı ki, bütün sevdikleriyle tartılsanız orada siz ağır basmalısınız. Çünkü sizin onunla münasebetiniz, sadece Allah içindir. Siz onu Allah için sevdiğinizden dolayı bu sevgi onun gönlünde tesirini gösterecek ve sıhriyet itibarıyla teessüs etmiş sevgi atmosferine; sizin olan bu sevgi ve saygı girecek ve ağır basacaktır. Bu ağır basma o denli olmalıdır ki, sizin yanınızda olmakla yüklendiği ağır mükellefiyetleri, diğer tarafın zevk ve safasına tercih edebilmelidir. Hatta sizin, yoluna baş koyduğunuz mefkûre uğrunda başına gelmesi muhtemel her türlü tehlike ve katlanılması mukadder her türlü çile onun için önceki hayatın rahat ve rehavetinden daha sevimli olmalıdır. Bu da o şahsın sizi iyice tanıyıp, size son derece itimat etmesiyle mümkün olabilecektir.

İşte Asr-ı Saadet'ten çarpıcı bir manzara ve müşahhas bir misal: Utbe İbn Velid, Mekke'nin en zenginlerindendi. Allah Resûlü'nün en büyük düşmanlarından biri de odur. Kavmin en şakîsi mânâsına ona, “Eşka'l-kavm” denmektedir. Hemen her fitnenin başındaydı. Allah'a isyanın olduğu her yerde başı o çekiyordu. İşte bu şakînin evinde yetişen mesut bir insan vardı, bu, Utbe'nin oğluydu, fakat ona hiç benzemiyordu. Allah Resûlü'ne sadakate bağlanmış ve babası tarafından getirilen -

dünya adına- bütün cazip teklifleri bir çırpıda elinin tersiyle itivermişti. Adı Huzeyfe'ydi. Baba bütün servetini önüne seriyor ve sadece davasından vazgeçmesini istiyordu. Ama o Muallim ve Mürşidinden aldığı dersle, gerilimi tam, inanç ve kanaati de sağladı. İki Cihan Serveri'ne aynı teklif getirildiğinde ne demişti? *“Güneş’i bir omuzuma, Ay’ı diğer omuzuma koysanız yine bu davadan vazgeçmem.”*¹³⁹ İşte O'nun dediği bu söz, vicdan ve gönüllerde öyle bir tesir icra etmiş ve öyle yerleşmişti ki, bütün sahabe gibi, ona yapılan böyle bir teklifte alacakları cevap aynı olacaktı. Muallim, gönüllerine işte bu şekilde girmiş ve kalblerinde böyle yer etmişti. O'nun adının anıldığı yerde ana-baba-kardeş ve akraba gibi değer hükümleri sukut edip gidiyor ve değerler odağı olarak sadece O kalıyordu.

Dünden bugüne, irşad eden ve irşad edilen adına değişen fazla bir şey olmamıştır. Dün değişik şekilde cereyan eden bu meseleler, bugün de farklı bir şekilde aynen devam etmektedir. Öyleyse mürşid ve mübelliğler, Allah Resûlü'nün gönüllere girme yolunu aynen tatbik etmelidirler. Aksi takdirde, anlatılan meseleler hep havada kalacak ve hüsnü kabul görmeyecektir. Bu bir ruhlara nüfuz etme meselesi ve gönüllere yerleşmenin adıdır. Düşünmeli ki, Allah Resûlü kendisini ashabına bu kadar sevdirememiş olsaydı, sahabenin O'nun arkasına düşüp Bedir'e gelmesi mümkün olur muydu? Çünkü şartlar tamamen aleyhlerine bulunuyordu. Hem bu ilk savaşta, karşı cephedekiler çoğunluk itibarıyla, babaları, kardeşleri, amcaları veya öz evlâtlarıydı. Ve onlarla savaşmaya gidiliyordu. Zira işaret güçlü yerden gelmişti. Ve O'nun yolunda ölmeyi herkes cana minnet biliyordu.

Yer yer Allah Resûlü onları karşısına alıyor ve kendisini tercih etme işini ruhlarına üflüyor ve tenbihlerde bulunuyordu. Meselâ, Kab İbn Malik'i, Tebuk hareketi esnasında geriye kalışından ötürü hırpalamış ve: “Sen bana Akabe'de söz vermemiş miydin? Nereye gidersem arkamdan gelmeyecek miydin?” diyordu. O da bunlara itiraz edemiyor “Evet, yâ Resûlallah! Söz vermiştim. Aslında hiçbir savaşa bugün hazırlandığım kadar hazırlanmamıştım. Fakat bugünü yarına, yarını da öbür güne erteleyince, derken günler gelip geçti; koşup arkadan size ulaşamadım.” diyor ve Allah Resûlü'nden özür diliyordu. Doğru söylediği ve hak kapısında sebat etmesini bildiği için de affolunmuştu.¹⁴⁰

İşte, mürşid muhatabının gönlüne böyle girmeli ve ona her dediğini

yaptırabilmelidir. Ancak, şunu da unutmamalıdır ki, talep edilecek hiçbir şey kendi nefsi adına olmamalıdır. Kendi adına talepte bulunanların durumunu -Kur'ân-ı Kerim'in ifadesine göre- temsil edenler Firavunlar, Nemrutlar ve Şeddatlardır. Hâlbuki nebiler bütün taleplerini Hak namına ve ümmetleri hesabına yapmışlardır. Bu da çok dikkat edilmesi gereken hassas bir meseledir.

Dördüncüsü: Müslümanlığa ait meseleler çok iyi bilinmelidir. Herkes aklına gelen şeyleri söylememeli ve felsefe yapmamalıdır. Zira Allah Resûlü bize gündüzü gecedan ayırabileceğimiz ve onlarla hidayette kalacağımız aydınlık tufanı iki ana kaynak bırakmıştır: Kitap ve Sünnet.¹⁴¹ Binaenaleyh, İslâm davası adına bir şey anlatırken, bu iki ana kaynağın prensipleri dahilinde ve mevzua hâkim olunarak anlatmalıdır. İşin diyalektiğine ve ilzam etme tarafına kat'iyen meyledilmemelidir. Anlatacaklarımız, anlayıp hazmettiğimiz şeyler olmalı ki, muhatabımız da rahatlıkla alıp gıdalanabilsin. Yine büyük mütefekkirin ifadesiyle bizler birer koyun gibi olmalıyız, alıp öğrendiğimiz şeyleri hazmederek süt hâline getirmeli ve muhtaç gönüllere süt gibi, bir şifa kaynağı olarak takdim etmeliyiz. Kuş gibi yapıp da onlara kustumuk vermemeliyiz.¹⁴²

Öyle olunca bu malumat onların ruhuna girdiğinde, hemen ilim ve irfan adına petekleşebilecek, ballaşabilecektir. Aksine, verilen şeyler kustumuk gibi olursa, bu duruma gelinmesi elbette ki düşünülemez.

Tabî ki bu da okuyup belleme, kültür ve bilgi dairesini genişletmekle olacaktır. Onun için irşadı bir vazife kabul edenler, mutlak surette vakitlerinin belli bir kısmını okumaya tahsis etmelidirler. Devrin kültüründen mahrum bir insanın muhatabına söyleyebileceği bir şey yoktur. Veya başka bir ifadeyle, kültür seviyesi sığ bir insan, irşadıyla meşgul olduğu insanı uzun süre tatmin edemez. Dolayısıyla, her seviyede insanla muhatap olma durumundaki mürşid, en az muhatabını tatmin edecek ölçüde mevzua hâkim olmalıdır. Bu itibarla asrının çok gerisinde seyreden bir insanın bugünün insanına vereceği bir şey yoktur, kanaatindeyim...

Evet, ısrarla tekrar ediyorum ki, irşadı hayatlarının gayesi hâline getirenler ilim ve irfanla mücehhez olmalıdırlar. Boş bir insanın, diyeceği şeyler de boştur. Daha ziyade bu tür insanlardır ki, anlatacakları meselelerdeki boşluklarını, şiddet ve hiddetle örtmeye çalışırlar. Bu durumda da muhatapları, onların hareketlerine

reaksiyon olarak, en mâkul ve kabul edilmesi kolay bir meseleyi dahi kabule yanaşmazlar.

Cihanı aydınlatacak ve nazarları aydınlık kapıya çevirecek, aydınlık dönemin münevver insanları inşâallah, her bakımdan ilimle mücehhez olacak, çırak olarak kapılarına müracaat eden herkesin eteklerini Muhammedî cevherlerle dolduracak ve onları doyuracaktır.

Beşincisi: Yapılan bütün işler ihlâs ve samimiyet içinde yapılmalıdır. Perspektifte daima Cenâb-ı Hakk'ın rızası bulunmalı ve yapılacak her iş ona göre ayarlanmalıdır. Gidilecek olan yol ve tatbik edilecek olan strateji öncelikle Rabbimiz'in rızası yönünden bir değerlendirmeye tâbi tutulmalı, eğer O razı olacaksa yapılmalı, yoksa o yol kat'iyen terk edilmeli ve herhangi bir kimsenin aldatılmasına meydan verilmemelidir.

Allah Resûlü, Allah yolunda olan cihadı, sadece Allah'ın dinini yüceltmek için yapılan cihad olarak sınırlandırıyor.¹⁴³

Demek oluyor ki, Cenâb-ı Hakk'ın yüce isminin i'lâsı istikametinde kavga veriliyorsa bu Allah içindir. Yoksa, konuşanımızla, yazanımızla sadece kendimizi anlatmış oluruz ki, böyle bir durumda ne samimiyet kalır ne de sevap. İhlâsın bu kadar darbe yediği bir yerde de ne Allah'ın rızasından ne de gönüllere tesir etmekten bahsedilebilir.

Bizden evvelkiler bu işi ihlâsla yaptılar. İçlerinde öyleleri vardı ki, söz söylerken arızasız, pürüzsüz söyleyince hemen dize geliyor, başını yere koyuyor ve “Aman yâ Rabbi, el-İhlâs!” diyordu. Ve yine Ömer İbn Abdülaziz gibi kimseler, yazdıkları mektubu çok belîğane bulunca, gurur ve kibir gelir korkusundan hemen yırtıp atıyor ve başka bir mektup yazıyordu.

O devrede İslâmî meseleler işte hep böyle bir ihlâs atmosferi içinde anlatıldı. Nefislerine hiç de hoş gelmeyen bir iklimde Rablerini anlatma âdeta onlarda bir prensip hâline gelmişti, mademki nefis böyle anlatmadan pay almıyor, ihtimal, bunda marz-ı ilâhî var dediler ve bunu düstur edindiler.

Şu satırların aziz okuyucusunun da kim bilir kendine ait böyle nice tecrübeleri vardır. Onun için tekrar söylemek gerekirse, ihlâs ve samimiyet, anlatılan

hususların hayatı ve ruhu durumundadır. Anlattıklarımızın yüzümüze çarpılmasını arzu etmiyorsak, ihlâsa sarılmalıyız.

Altuncısı: Mürşid ve mübelliğ hangi seviyede olursa olsun kalbi dinî ilimlerle, akli medenî fenlerle mücehhez olmalı ve bu ikisi ile pervâz eden istidat ve kabiliyetlerini işleterek iç murâkabesinde derinleşmeli ve çapına, yapısına göre bu mevzuda ne kadar ledünnîleşebilirse ledünnîleşmelidir. Bu da yine, bir bakıma yukarıda temas ettiğimiz hususla alâkalıdır; yani ihlâs ve samimiyette buudlaşma demektir.

Allah Resûlü, müteaddit hadislerinde ihlâs üzerinde durmuş ve onu insan için en yüce ufuk olarak göstermiştir.¹⁴⁴

Kur’ân-ı Kerim pek çok nebiyi bize anlatırken bu yönleriyle anlatmış ve ihlâsı nübüvvetin ayrılmaz bir parçası olarak takdim etmiştir.

Hz. Musa için “*O muhlesti.*”¹⁴⁵ tabirini kullanan Kur’ân-ı Kerim, Hz. Musa’nın her hareket ve davranışını, sadece Cenâb-ı Hakk’ın rızasını tahsil gayesiyle yaptığını en veciz bir üslûpla ifade ediyor ve bu ifadesiyle inananlara ihlâs dersi veriyor.

Seyyidinâ Hazreti İbrahim, ihlâs anlayış ve şuurunun zirvesinde bulunan bir insan olarak hâdiselerin aleyhine cereyan ettiği zamanlarda bile bir anlık sarsıntı ve tereddüde düşmüyor, hatta bir bakıma, meleklerin yardım talepleri gibi meşru bir teklifi dahi reddederek, “*O olanlardan haberdar ya, O bana yeter.*” diyor ve onlardan gelen imdat mesajını “*Hasbünallâhü ve ni’me’l-vekîl*” ile savıyor.¹⁴⁶ O’nun için, mühim olan Cenâb-ı Hakk’ın hoşnutluğu idi. Bu düşüncesini, kendine ait en masum talepleri dahi gölgeleyemiyordu. Zira ona Allah’ın dostu mânâsına, “Halilullah” denmişti.¹⁴⁷ Dostluk da bunu gerektiriyordu.

Allah Resûlü’ne bir gün “*Ey Allah’ın dostu.*” denince, “*Hayır o İbrahim’dir.*” buyurdular.¹⁴⁸ Ve yine bir gün efendimiz mânâsına “Seyyidünâ” ile kendisine hitap edilince “*Efendimiz İbrahim’dir*” buyurdular.¹⁴⁹ Cevher kadrini cevherfürûşân olan nasıl da anlıyor! İşte ihlâs ve samimiyet, bir peygamber vasfı olmakla, o işi kendine iş edinen insanların da ayrılmaz vasfı olmak zorundadır. Kur’ân her peygamberi ya ihlâs sahibi olarak tanıtmakta ya da Cenâb-ı Hakk’ın o nebiye ihlâsı emrettiğini nakletmektedir.¹⁵⁰ Kur’ân-ı Kerim’i bir de bu zaviyeden tetkik edip okumakta büyük

yararlar olacağı kanaatindeyim.

Evet, irşad ve tebliğ vazifesinin altına girenler, kendilerini kabul ettirme, başkalarına tesir ettiklerine inanma veya müntesiplerinin çoğalmasıyla övünme gibi kaba saba şeylere saplanacaklarına, davranışlarının Allah'ın rızasına uygun olup olmadığının murâkibesini yapmalıdırlar. Murâkabe, yani insanın kendi kendini kontrol etmesi... Evet, irşad ve tebliğ adına bu husus çok önemlidir.

Yaptığını niçin yapıyorsun? İşte bunun kontrolü lâzımdır. Eğer meselede nefsimize ait bir yön varsa, hemen orada durmasını bilmeliyiz. Meselâ bir yerde oturmuş, bir cemaate nurefşân bir kitap okuyorsun. Haddizatında yaptığın güzel bir iştir. Fakat biraz dikkat edince, okuduğun kitabın muhtevastaki meselelerden ziyade okuyuş keyfiyetine kapılıp gittiğini ve asıl sana zevk veren, seni cezbedenin kendi okuyuşun olduğunu görüyorsun. Hemen orada duracak ya kitabı kapayacak ya da okuması için onu bir başkasına takdim edeceksin.

Veya bir vaizsin. Kürsüye çıktın, vaaz ediyorsun. Cenâb-ı Hakk'ın ihsanıyla öyle bir bast hâline mazhar oldun ki sanki sadece dudaklarını kımlıdatıyorsun da kelimeler kendiliğinden dökülüyor. İşte o anda seni konuşturanın kim olduğuna dikkat edecek ve ihsan sahibini mülâhaza ederek başını aşağıya eğeceksin. Eğer bu durumda dahi nefis kendine bir pay çıkarıyor ve sen de buna kapılmış gidiyorsan, hemen konuşmayı kesip kürsüden inmesini bilmelisin. Güzel konuşmada da bazen fitne vardır. Ve o fitneden insan Allah'a sığınmalıdır. Dünyaya arkalarında kitleleri sürükleyen nice hatipler gelmiştir ki, içlerinde, ihlâs sahibi olanların dışındakiler şimdi, ihtimal, ötede söyledikleri sözlerin hesabını veriyorlardır.

Burada şöyle müşahhas bir misal verebiliriz: Diyelim ki biz, her zaman aksatmadan Kur'ân'a ait virdimizi okuyoruz. Öyle ki, onu okuyamadığımız zaman ruhen rahatsız oluyoruz. İsterseniz siz buna alışkanlık da diyebilirsiniz. Biraz sonra da bizi bekleyen bir cemaatle sohbet edeceğiz. Birkaç âyet okur okumaz, birdenbire bu Kur'ân'ı, tam sohbe çıkacağımız sırada sesimizi akort etmemiz için okumuş olabileceğimiz aklımıza geliyor ve irkiliyoruz. Vâkıa bu, her gün okuduğumuz Kur'ân'dı ama, yine de Hak rızasının dışında başka, mülâhazalara açık olması ihtimaliyle, devam edip etmeme mevzuunda tereddüde düşüyor ve "Allah'ım, Senin

için okumaya başladım ve Senin için şimdilik bırakıyorum.” diyor, Kur’ân’ı kapatıyor, kalkıyoruz. Evet bizler, iç murâkabeyle, kalbimizin derinliklerinden gelen şeylere göre kendimizi ayar etme mecburiyetindeyiz. Aksi hâlde etrafımıza müessir olmamız mümkün değildir.

Yeri geldiğinde kendimizi nefyedebilmeli ve kendi içimizde kendi kendimizle kavga verebilmeliyiz. Ve bu kavgada Cenâb-ı Hakk’ın rızası aranmalı, O’nun hoşnutluğu istikametinde hareket edilmelidir.

Böyle bir ruh hâletinin, zaman zaman bir kısım anormal gibi görünen tezahürleri de olacaktır. Yerinde başınızı sallayacak, yerinde iki büklüm olacak, yerinde inim inim inleyecek, yerinde secdeye varıp kıvrım kıvrım kıvrınacak ama muhakkak her davranışınızda ihlâs, zamanla, tabîî bir davranış hâline gelecektir. Ve artık insan, gönül rahatlığı içinde, yaptığı her şeyi gayet kolaylıkla O’nun için yapabilir, O’nun için terk edebilir.. O’nun için oturup O’nun için kalkabilir.

Cenâb-ı Hak, liyakatimize göre değil, ihtiyacımıza göre bizi ihlâs ve samimiyetle serfiraz kılsın! O’ndan hep bunu talep etmeliyiz.

Yedincisi: Eğer bir meseleyi bizim anlatmamız bir kısım vicdanlarda reaksiyon ve tepkiye sebep olacaksa, “Hakkın hatırı âlidir.” diyerek o meseleyi bir başkasına anlattırmak hoşumuza gitmelidir. Burada dikkat edilmesi gereken bir incelik var. Başkasının anlatmasına razı olmak başkadır, ondan hoşlanmak daha başkadır. İşte bizler ikinci durum çerçevesine göre, ondan hoşlanmalıyız, nefsin hiç hoşlanmadığı durumlardan birisi de budur. Ve bu, bir civanmertliktir.

Bazı kimselerin şahsımıza ait bir durumdan ötürü bize reaksiyonları olabilir. Bizim anlatacağımız her şey onlarda aksi tesir yapabilir. Bu durumda kalkıp bir hak ve hakikati ona anlatmamız, anlattığımız şeyi kabul etmemesi için gayret sarf etmemizden farksız olacaktır. Böylece o, bir hakkı kabul etmemekle ziyan edecek, biz de bir hakkın kabulüne mâni olduğumuz için kendi adımıza zarara uğrayacağız. Bunun çaresi, o mevzuu ona, bizim değil de bir başkasının anlatmasıdır. Böylece o hakkı kabul edeceği gibi, biz de vesile oluşumuzun sevabını aynen ona o hakikatleri anlatan kadar kazanmış olacağız.

Nasıl ki, imarete talep, Allah Resûlü tarafından hoş karşılanmadı¹⁵¹; öyle de,

bir yerde konuşmaya talip olmak da hoş karşılanmamıştır. O daima bu gibi vazifeleri kendi inisiyatifini kullanarak lâıyk ve ehil olanlara verirdi.

Bu itibarla, insanlara kim nüfuz edip herhangi bir meseleyi daha iyi anlatacaksa, herkes onun için konuşma zemini hazırlamalı ve diğerleri de dinleyenler arasında bulunmaktan rahatsızlık duymamalıdır.

Sekizincisi: Karşımıza bilmediğimiz meseleler çıktığında rahatlıkla bilmediğimizi itiraf etmeli ve “Bilmiyorum.” diyebilmeliyiz.

İşte, yine Rehberimiz ve Efendimiz bu mevzuda da bize en güzel örnek durumundadır. Kendisine Yahudiler, ruh hakkında soru soruyorlar. Efendimiz böyle bir pozisyonda dahi bilmediği bir hususta sükût buyuruyor. Evet, peygamberliğine dair şüphe ve tereddüt hâsıl etmek isteyen bu hasımların, hasımca sualine dahi Efendimiz, henüz vahiy gelmediği için cevap vermiyor. Bir müddet sonra da “*Ve yes’elûneke ani’r-ruh. Kuli’r-ruhu min emri rabbi*”¹⁵² âyeti nazil oluyor. Yani “*Sana ruhtan soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindedir ve bu mevzuda size ilim adına az bir şey verilmiştir.*”¹⁵³

Efendimiz’in evvel susup vahiy geldikten sonra bu âyeti tebliği, muhataplara karşı daha tesirli olmuş ve gerekli cevabı alarak seslerini kesmişlerdi. Burada bu âyeti tercihim, meseleye müşahhas bir misal getirmek içindi. Yoksa ruhu anlatmak için değil. Demek ki Allah Resûlü dahi her meseleye “Bilmiyorum.” demiyor. Bu, bizler için ne büyük bir derstir. Kendisine Cibril gelip kıyametin ne zaman kopacağını sorunca ne demiş ve nasıl cevap vermişti? “*Bu meselede kendisine soru sorulan, sorandan daha fazla bir şey biliyor değildir.*”¹⁵⁴ Her sorulana cevap verme mecburiyetinde olmadığımızı anlatmak için bundan daha güzel bir misal bulunabilir mi? İmam Ebû Yusuf Hazretleri’ne yüz soru sorulur, altmışına bilmiyorum cevabını verir. Derler, “Yâ İmam, biz sana maaş ödüyoruz, yüz sorudan altmışına bilmiyorum cevabını verdiniz; bu nasıl olur?” İmam cevap verir: “Siz bana bildiklerim karşısında maaş ödüyorsunuz. Eğer bilmediklerim karşısında bir şey ödemeniz gerekseydi bütün dünya yetmezdi.” İmam Ebû Yusuf o gün fetva makamının zirvesinde “Kâdı’l-kudat” olarak bulunuyordu. İmam Malik sorulan otuz sorudan ancak üçüne cevap vermişti...

Bunlar ve bunlar gibi misaller gösteriyor ki, haysiyet ve şeref itibarıyla en devâsâ kametler bile her sorulan şeye cevap vermemişler. Hatta, “Bilmiyorum.” bile diyebilmişler. Bizler de bilmediğimizi itiraf edelim ama işin arkasını da bırakmayalım. Muhatabımızı, o meseleleri bizden daha iyi bildiğini kabul ettiğimiz insanlara götürelim; öğrenelim, onlara da öğrenme zemini hazırlayalım.

Dokuzuncusu: İrşad ve tebliğ adamı civanmert olmalıdır. O, neyi var neyi yok hepsini davası uğrunda feda etmesini bilmelidir. Gönülleri fethetme yolunda, civanmertliğini bir burak edinmeli ve o yola öyle gitmelidir. Civanmertlik deyince hislerime hâkim olamam ve hemen büyük kadın Hatice-i Kübrâ’yı hatırlarım. Efendimiz’den çok erken doğmuş ve irtihali de çok erken olmuştu. Belki de bu erkenlik ona isminden geliyordu. Zira Hatice ‘erken doğan’ demektir. Kâinatın Efendisi’ni tanıdığında, Allah Resûlü’nün dünya adına hiçbir şeyi yoktu. Hz. Hatice ise zengin, soylu ve güzeldi. Buna rağmen o büyük firasetli kadın, Allah Resûlü’ndeki büyük mânâyı sezmiş ve O’na talip olmuştu.

Ticarî maksatla kervanlar teşkil ediyordu ve bu mevzuda söz sahibiydi. Allah Resûlü’nden çocukları oldu. Medine devrini idrak edemedi de rihlet edip gitti. Bu da bana inkisar veren hususlardan biridir. Bu durumu da hatırladıkça gözyaşlarımı tutamaz ve ağlarım.

Tam peygambere zevce olabilecek yaratılıştaki bu büyük kadın, hakikaten civanmertti. Allah Resûlü risalet emrini tebliğe başlayınca, sanki O’nun böyle bir vazife ile tavzif edileceğini daha önceden biliyormuş gibi hiç tereddüt etmeden O’nu tasdik etti. Sonra da bütün servetini Allah Resûlü’nün emrine verdi. O büyük serveti, hep Allah için sarf ediliyordu. Kâfirlerin Müslümanlara karşı başlattıkları boykot döneminde bu koca servetten hiçbir şey kalmamıştı. Öyle ki bazen, Allah Resûlü açlıktan bayılacak hâle gelir, fakat yiyecek bir şey bulamazdı. Zira, o esnada sofraya getirilecek bir kuru ekmekten dahi mahrum bulunuluyordu. Hz. Hatice Validemiz işte bu devrede yatağa düşüyor; hatta yoksulluktan tedavi çaresi dahi aranmıyor ve bir gariplik içinde uçup ötelere gidiyordu. Civanmertlikte son ufuk bitip tükenmedir ve işte Anamız, binlerce anayı uğruna feda edeceğimiz Anamız Hz. Hatice Validemiz, bu ufka herkesten önce ulaşmıştır.

Hz. Ebû Bekir, testinin içine koyduğu çakıl taşlarıyla babasını oyalıyor ve

bütün altınlarını Allah için sarf ediyordu. Bundan dolayı halife olduğunda dahi, başkalarının koyunlarını sağarak geçinmek zorunda kalacak kadar fakir düşmüştü. Bir zamanlar Mekke'nin en zengin tüccarlarından olan Allah Resûlü'nün bu mağara arkadaşı, siddiklerin serdarı, bir civanmertlik örneği ile her şeyini feda etmişti.¹⁵⁵

Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Efendimiz, Medine'nin en fakiri ne ile geçiniyorsa o da onunla yani birkaç hurmayla geçiniyordu. Demek ki o da maddî imkânlar açısından tükenmişti.¹⁵⁶

Her sahabi bu mevzuda âdeta birbiriyle yarışıyor. İnanırları dava uğruna, gösterdikleri civanmertlikle kalb ve gönüller fethediliyor ve her geçen gün iltihaklar çığ gibi büyüyordu. Zira onlar her mevzuda olduğu gibi bu mevzuda da derslerini Allah Resûlü'nden almışlardı. Bir gün müellefe-i kulûbdan birisi kavmine giderek şöyle demişti. “Ey kavmim derhal bu zâta teslim olun, çünkü O peygamberdir. Eğer peygamber olmasaydı bu kadar cömert olamaz ve rızık korkusundan endişeye kapılırdı. Hâlbuki O, kim ne isterse hemen veriyor!”¹⁵⁷

Genç-ihtiyar her mübelliğ ve mürşid, bu kabîl yollarla gönüllere girmeye çalışmalı ve onları fethetmelidir. İnsan bu yolda bütün varlığını sarf ederek bir insanın gönlüne, Cenâb-ı Hakk'a imanı yerleştirebilse, çok şey kazanmış ama buna karşılık hiçbir şey kaybetmemiş sayılır.

Cennet'in kapısını cömertler açacaktır.¹⁵⁸ Dünyada o kapıya giden yolları da açın ki, yanınızda daha nicelerini o kapıya kadar götürmüş olasınız. Sizin bu davranışınızla cemiyet içinde size muhatap olanlar öyle bir seviyeye ulaşacaklardır ki, bir gün Kur'ân'ın hükümleriyle beşer karihasından çıkan şeyler arasında bir tercih yapılması bahis mevzuu olduğunda, o, Kur'ân'ı tercih ederek, Resûlullah'ı seçerek bütünüyle Allah'a râm olsun.

Evet, Cennet'e ilk defa âlimler, vaizler veya hocalar değil, hak ve hakikati neşir uğruna malını ve canını hak yolunda bezleden, esnaf, tüccar ve kazanç seviyesi ne olursa olsun, bütün cömertler, hakka dilbeste civanmertler girecektir. Evet onlar Rablerine, fâni olan şeyleri verecek ve bâkiyi kazanıp ebediyete ereceklerdir.

Onuncusu: Burada, biraz hususiyet arz eden bir noktaya da temas etmek istiyorum. 15-20 sene öncesinde bizim rüyalarda dahi görmemiz mümkün olmayan bir manzarayı bugün apaçık görmekteyiz ve bu da bizlere, Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz

lütfunun ifadesidir.

İslâm dünyasında bile, bir insana hak ve hakikati anlatabilmek için aylara ve haftalara ihtiyaç duyulduğu dönemi artık aşmış bulunuyoruz. Evet, ben ve emsalim öyle günler hatırlarız ki, namaz kılan bir üniversite talebesi duyup gördüğümüzde Hızır'la görüşmüş veya Cebrail'i görmüş kadar sevinir kendimizden geçerdik. İmanın neşvesine ermiş ruhlar, kendi gönül dünyalarını dolduran o nurlu mesajları sunabilmek için imandan nasipsiz birinin arkasında bazen aylarca koşar; koşar ama, hiçbir şey elde edemezlerdi. Hâlbuki bugün durum değişmiştir. Artık bu gibi meselelere sahip çıkanlar, fertler değil kitlelerdir. En mütemerrit insanların dahi yumuşadığı ve İslâmî meselelere olabirlik ihtimaliyle baktığı bir devreyi idrak etmiş bulunuyoruz. Bu durumda bize düşen vazife, işin özünden ve ruhundan uzaklaşmamak kaydıyla yeni yeni metot ve yöntemler denemek ve değerlendirmek olmalıdır. Aksi hâlde devrini idrak edemediğinden bütün fonksiyonunu kaybeden insanların durumuna düşmemiz muhakkak ve mukadderdir. Böyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınırız. Öyleyse günün gerektirdiği şekilde hizmet adına yeniliklere adapte olmak mecburiyetindeyiz. Uyumda ne kadar gecikirsek, mutlu yarınlarına ulaşmada da o kadar gecikmiş olacağımız asla unutulmamalıdır.

İşte bu hususî durumdan hareketle, umumî ve herkes için geçerli bir prensibe varabiliriz. İrşad ve tebliği kendine vazife edinenler, devrini idrak etmek ve irşadını bu temel üzerine oturtmak zorundadırlar. Başkalarının fezayı fethetmeye açıldığı bir dönemde, insanları karanlık dehlizlere çekerek bir şeyler anlatmakla hiçbir yere varılamayacağı bedîhîdir.

On birincisi: Kitle ruh hâlinde istifade ile şuraya-buraya dağılmış yığınların asıllarına dönmelerini kolaylaştırıcı metot ve usûllerin tatbiki de irşad ve tebliğ adına çok mühim hususlardan biridir. Sizin senelerce anlattığımız hâlde bir türlü kabul ettiremediğiniz bazı hususların nazara arz edilmesi, bir kısım derinliklerin gözler önüne serilmesi, imanlı gönüllerin aşk ve heyecanının ruhlara duyurulması, ne büyük tesirler icra ettiği gösteriyor ki, sadece haber vermek, gözle göstermek kadar kat'iyen müessir değil. Öyleyse, çevremizde, İslâm adına olup bitenleri, hiçbir ayırma tâbi tutmadan ve sınırlandırıcı ve dondurucu hizip anlayışından uzak bir hava içinde gezdirip göstermek, bazen muhatabımıza ve onun kuvve-i mâneviyesini

takviye adına öyle tesirli olacaktır ki, o insan, senelerce yaşadığı boşluğu bir anda sıçrayarak geçecek ve sizinle omuz omuza bir çizgide yer tutacaktır. Bunu kitleler için de düşünebiliriz. Ve bugün bu müesseseler, dostun yüzünü güldürecek, düşmanı da deliye çevirecek seviyede sürekli yükselen bir grafiğe sahiptir. Bize bunları ihsan eden Rabbimize hamdolsun. Ve bu anlattıklarımızı da birer tahdis-i nimet olarak kabul buyursun! Âmin!

DİPNOTLAR

133 Zâriyât sûresi, 51/56.

134 Bkz.: Bakara sûresi, 2/22; Nebe sûresi, 78/6.

135 Bkz.: Tâhâ sûresi, 20/53; Zühurf sûresi, 43/10-14.

136 Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/32.

137 Bkz.: Bakara sûresi, 2/22.

138 Nursî, Bediüzzaman Said, *Risale-i Nur Külliyyatı*, 1/725; 2/1670.

139 Bkz.: İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/285.

140 Bkz.: Buhârî, *meğâzî* 79; Müslim, *tevbe* 53.

141 Bkz.: Muvatta, *kader* 3.

142 Bkz.: Nursî, Bediüzzaman Said, *Mektûbat*, 494 (Hakikat Çekirdekleri, 32. vecize).

143 Bkz.: Buhârî, *ilim* 45; *cihad* 15; Müslim, *imâre* 149-151; Ebû Dâvûd, *cihad* 26.

144 Bkz.: el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/342; et-Taberanî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 8/140; ed-Dârekutnî, *es-Sünen*, 1/51.

145 Meryem sûresi, 19/51.

146 Bkz.: Buhârî, *tefsiru süre* 3; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/326.

147 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/125.

148 Buhârî, *enbiyâ* 19; *menakıp* 13; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/96, 331.

149 Buhârî, *fezâilü's-sahabe* 5; Ebû Dâvûd, *edep* 9.

150 Bkz.: Zümer sûresi, 39/2, 11.

151 Bkz.: Buhârî, *ahkâm* 5, 6; *eymân* 1; Müslim, *imâre* 13, 16, 17; Ebû Dâvûd, *imâre* 2; Tirmizî, *nüzûr* 5; Ahmed b.

Hanbel, *el-Müsned*, 5/173.

152 İsrâ sûresi, 17/85.

153 Buhârî, *ilim* 47; Müslim, *sıfâtü'l-münafikîn* 32.

154 Buhârî, *iman* 37; Müslim, *iman* 1, 5, 7; Ebû Dâvûd, *sünnet* 16.

155 Bkz.: et-Taberî, *Tarihu 'l-ümem ve 'l-mülûk*, 4/250-252.

156 İbn Sa'd, *et-Tabakat*, 3/306-307; el-Mes'ûdî, *Mürücü'z-zeheb*, 2/303.

157 Müslim, *fezâil* 59; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/465; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/187; Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-ummâl*, 10/505; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 4/137.

158 Bkz.: İbn Ebî Şeybe, *el-Musannaf*, 7/276; el-Münavî, *Feyzu'l-kadir*, 3/278.

Tekeffül etmek: Üstlenmek, yüklenmek.

Âyât-ı tekvîniye: Kâinatta işleyen ilâhî kanunlar.

Kevn ü mekân: Kâinat, âlem.

Fıraş: Yatak, döşek.

Rüşeym: Tohumcuk, cücük.

Arızî: Dış tesirle meydana gelen, sonradan olan.

İsmâm: Hissettirme, duyurma, koklatma.

Telmîh: Üstü kapalı, imâ yoluyla ifade etme.

Nurefşân: Etrafı aydınlatan, nur saçan.

Bast: İç rahatlığı, ferahlık, inşirah.

Serfiraz kılmak: Yüceltmek, üstün kılmak.

İrtihal: Bâki âleme göç, vefat.

Rihlet etmek: Göç etmek, vefat etmek.

Bezletmek: Bol bol vermek, cömertçe sarf etmek.

Dilbeste: Gönül vermiş, âşık.

Tahdis-i nimet: Şükür maksadı ile Hakk'ın nimetlerini ilân etmek.

İslâmiyet bütün meseleleri halletmeye kâfi midir?

Evet, kâfi ve vâfidir. Dün bizim söylediğimiz bu söz, bugün herkes tarafından söylenir olmuştur. Batı yeni yeni ihtida hâdiseleriyle bunun açık bir delilidir.

Bir fabrikanın çalışma sistemini, onu kurup yapandan daha iyi kim bilebilir. En basit bir elektronik aletin dahi çalışma şeklini bir bilene danışıyorsunuz. İnsanı yaratan kim ise onun gerek ferdî, gerekse içtimaî yaşama tarzını en iyi bilen o olacaktır. İnsanı Allah yaratmıştır.¹⁵⁹ Öyleyse, beşerin dünya ve ahiret saadetini temin edecek yegâne vesile de O'nun gönderdiği dindir.¹⁶⁰

Bugün bu realite herkes tarafından kabul ediliyor, zira beşer eliyle ortaya konan bütün sistemler bugün iflâs etmiştir. Geçici muvaffakiyetleri onların devamlı kalmalarına yetmemiştir. İşte tarihte görülen en meşhur beşerî sistemlerden feodalizm, kapitalizm, sosyalizm ve komünizm birbiri ardınca hep yıkılıp gitmiş ve arkada bir sürü feryâd u figân bırakmışlardır. Hâlbuki İslâm ilk günden beri özünden hiçbir şey kaybetmeden bugünlere gelip ulaştı.

Batı, bu işin farkındadır. Allah'la münasebeti kavî mürşit ve mübelliğler, Batı dünyasının birçok yerinde hüsnü kabul görmektedir. Kilise amfileri âdeta İslâm'a sempatiyi soluklar hâle gelmiştir.

Asrın dertleriyle müteellim insanlık, yeniden İslâm anlayışına yönelmektedir. Bugün altından kalkılamayan problemlerin ancak İslâm ile halledileceği kanaati oldukça yaygındır.

Fazilet odur ki düşmanlar dahi kabul ve itiraf etsin. İşte bugün o merhaleye gelinmiştir ki, düşmanlar dahi verdikleri beyanatlarıyla bu hakikati kabullenmiş görünmektedirler. Bugün Avrupa'da, İslâm'ı kabul ettiği hâlde, çevresinden endişe ettiği için bunu açıklamayan pek çok insan vardır.

Sonra bu gibi sorulara müşahhas misal vermek için bütün meseleleri teker teker sayıp İslâm'ın o meseleleri nasıl hallettiğini bir bir göstermek gerekir. Bu da birkaç ciltlik eserle ancak mümkün olacaktır. Soru-cevap faslında böyle bir mevzuu derinlemesine tahlil, elbette ki imkânsızdır. Ayrıca onlar, İslâm'ın hangi meseleyi halledemediğini göstermeliler ki, biz onun cevabını vermiş olalım. Onlar mücerret

sordukları için bizim cevabımız da mücerret olacaktır. Cevabı herkese müsellemlen olan bir mesele hakkında esasen daha fazla söz, hem israf hem de abesle iştigaldır. İslâm ise israf ve abes işi asla tasvip etmez.

DİPNOTLAR

159 Bkz.: Mülk sûresi, 67/14.

160 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/19; Mâide sûresi, 5/3.

Vâfi: Yeterli, başka bir şeye ihtiyaç bırakmayan.

İçtimâî: Sosyal, toplumsal.

Kavî: Güçlü, kuvvetli.

Allah yolunda mücadele eden ve davasını anlatmayı kendine yol edinen, kat'iyen diğerleriyle aynı seviyede mütalâa edilemez. Bunu şöyle bir misalle basitleştirip anlatmak mümkündür:

Peygamberlik, Allah tarafından bazı müstesna insanlara verilen bir pâyeye, bir meslektir. Onların işleri, Allah'ın anlatılması ve getirdikleri dinin tebliğ edilmesidir.¹⁶³ Bu vazife, peygamberlik mesleğinin gereği ve icabıdır. İnsanlar arasında birçok meslek dalı ve o mesleğin gerekli kıldığı birçok vazifeler vardır. Bir berberin, bir marangozun, bir saracın veya başka bir meslek erbabının kendilerince ufuk nokta kabul ettikleri bir gaye ve hedefleri mevcuttur ve buldukları yeri de hedefe göre değerlendirmeye tâbi tutar ve öyle kıymet verirler. Aynı zamanda, teker teker bu meslekler, varmak istedikleri neticenin değerine göre bir kıymet ifade ettiği de unutulmamalıdır; yani, bir berberin neticede elde edeceği nokta neyse kıymeti o ölçüdedir. Bir terzi veya saracın da öyledir. İsterseniz meslek gruplarını daha ileri seviyeye götürebiliriz. Eğer milletvekilliği, başbakanlık hatta cumhurbaşkanlığı birer meslekse, onlar için de verdiğimiz hüküm aynen geçerlidir. Bunlar da neticede, varılacak nokta ile değerlendirilirler.

Şimdi siz bir insanın herhangi bir şeye başlangıç ve netice itibarıyla durumunu düşünün. Üzerinize damladığında yıkamak mecburiyetinde kaldığınız pis bir su damlasından, sonra çürüyüp kokuşmaya mahkûm bir ceset.. insanın mebdei ve neticesi bu değil midir?¹⁶⁴ İşte, mesleği ne olursa olsun, insanların varacağı son ufuk nokta budur. Hâlbuki peygamberlik mesleği hiç de öyle değildir. Onların hedeflerinde de bir ufuk ve bir ideal nokta vardır. Ancak bu nokta diğerlerinde olduğu gibi çürüyüp kokuşan bir nokta değildir. Peygamberlik mesleğinde mukadder hedef şudur:

Allah'ın tanıtılması ve insanlığın O'nu tanımakla sonsuzluğu yakalaması, dünyaya gelirken iniş kavsiyesi çizen insanın, yeniden dönüp bir arşiye çizerek Allah'a ulaşması.. şu fâni âlemde bekâ cilveleri göstermesi.. yoktan varlığa ait renklerle oynaması ve düşünceleriyle ebediyet gamzeden bir gökkuşağı olması.. öyle zafer tâkı gibi bir gökkuşağı ki, zafer tâklarının altından bir kere geçilir ve gidilir ama onlar gökkuşağından tâklar gibi, saatler ve saatler geçilip gidilmeyecek şekilde insanın başının üstünde tullenir durur. İşte insan böyle bir ebede namzet olarak

gelmiştir ve insanda bu düşünce, bu duygu ve mahiyetindeki bu hakikati tahakkuk ettiren de ancak nübüvvetin mânâsını taşıyan ve nübüvvet vazifesini yerine getiren peygamberlerdir.

Dolayısıyla peygamberlik mesleği, Allah yanında en nezih, en kudsî bir meslektir ki, Cenâb-ı Hak, Zât-ı Ulûhiyet'inden sonra onların risaletine dikkat çekmiştir. İşte böyle kudsî bir mesleğin en kudsî vazifesi de cihaddır. Mademki her meslek neticede varacağı ve elde edeceği noktaya göre değerlendirilecek ve o mesleğe değer atfettiren husus da varacağı netice olacaktır; öyleyse bu en mukaddes mesleğin vardırılmak istediği noktaya vesile ve vasıta olan hareket tarzı da aynı seviyede mukaddes bir iş olacaktır.

Ve yine cihadın ehemmiyetindedir ki, cihad için söz vermiş, biat etmiş cemaatin durumu Kur'ân-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır:

*“Muhakkak ki, sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhinde bozmuş olur. Kim de Allah'a verdiği ahde vefa gösterirse, Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.”*¹⁶⁵

Âyete nüzûl sebebi olarak gösterilen hâdisenin hulâsası şudur: Allah Resûlü Mekke'ye gidip Kâbe'yi tavaf edeceklerini Müslümanlara müjdelemişti. Herkes heyecan ve coşku içindeydi. Seneler vardı ki hasretten yanıp tutuşuyorlardı.

Nasıl olmasın ki, bizler bile bir iki defa görmekle oraya âşık oluyor ve gidemediğimiz zamanlar da hasretten yanıp tutuşuyoruz. Çünkü orası, Nebiler Nebisi'nin maskat-ı re'si (doğum yeri) ve yeryüzünün ilk bünyadı Kâbe'nin bulunduğu yerdir.¹⁶⁶

O Kâbe ki, Nâbi'nin ifadesiyle “Metâf-ı Kudsiyân”dır. Yerden ta Sidretü'l-Müntehâya kadar meleklerin ve kudsîlerin tavaf yeridir. İşte Müslümanlar da doğup büyüdükları ve kavuşmak için yanıp tutuştıkları bu beldeye gelip, kudsîlerin tavaf ettiği Kâbe'yi tavaf edip tekrar Medine'ye dönmeyi önu alınmaz bir iştiyakla istiyorlardı. Ancak Hudeybiye'ye vardıklarında hiç beklemedikleri bir hâdiseyle karşılaştılar. Mekke müşrikleri, Müslümanların Kâbe'yi tavaf etmelerine izin vermeyeceklerini ve eğer diretirlerse Müslümanlarla harp edeceklerini ilân ettiler. Bu

beklenmedik hâdise, Müslümanlar arasında şok tesiri yaptı. Kimse duyduğuna inanmak istemiyordu. Böyle bir hareketi, İslâm'ın onuruna vurulmuş bir darbe gibi görüyorlardı. Hisler kabarmış, heyecan doruk noktaya ulaşmış ve öfke müthiş bir gerilim hâsıl etmişti. Kimse kimseyi dinlemiyor; âdeta herkes düştüğü şokun tesiriyle ayrı bir bocalama geçiriyordu.

İşte tam bu esnada Allah Resûlü mü'minleri biata davet etti. Biat denince akan sular duruyordu. Şimdi herkes sıraya girmiş Allah Resûlü'nün elinden tutarak biat ediyordu. Ve her sahabi, hangi şartlarda olursa olsun ve hangi teklifle gelirse gelsin Allah Resûlü'ne bütünüyle bağlı kalacağına söz veriyordu. İşte bu bağlılık sözü ve bu mânâda Allah Resûlü'ne el verip yemin etme, Kur'ân'da tebcil ediliyor ve oradaki mü'minlerin bu hareketleriyle Cenâb-ı Hakk'a ne derece yakınlık kazandıkları dile getiriliyordu. Bu da yine cihada verilen değer bir başka tezahürüydü...

*“Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını onlara (verilecek) Cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşır, öldürülürler ve öldürürler. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır? O hâlde O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kurtuluştur.”*¹⁶⁷

Nefislerini, bedenlerini, cismanî varlıklarını Allah'a satan insanlar, bunun karşılığında Cennet'i ve Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanıyorlar ve bunu ifade ederken Kur'ân-ı Kerim “alışveriş” tabirini kullanıyor. Bu öyle bir pâyeye ki, insan bu sayede Cenâb-ı Hakk'a muhatap olacak seviyeye yükseliyor.

Allah Resûlü de bir hadislerinde şöyle buyuruyorlar: *“Ah, ne kadar arzu eder ve isterdim ki; Allah yolunda öldürüleyim, sonra diriltileyim, sonra yine öldürüleyim, sonra yine diriltileyim ve sonra yine öldürüleyim...”*¹⁶⁸ Eğer sözün uzaması mevzu bahis olmasaydı Allah Resûlü bu ifadeyi kim bilir kaç kere tekrar edeceklerdi. Esasen bu ifadeyle kasdolunan da sonsuzluk mânâsıdır ki bu, öldürülüp diriltilmeyi arzu etmek demektir. Düşünün ki bunu talep eden, Nebiler Sultanı (aleyhisselâm) Efendimiz'dir. Cihadın kıymetini biz, ancak Allah'tan ve O'nun Resûlü'nden öğreniriz. Resûl-i Ekrem buyuruyor ki:

*“Allah yolunda ve Allah uğrunda gelen tehlikeleri gözetlemek üzere bir tek gün uyumayan göze sahip olmak ve bir gedikten böyle muhtemel bir tehlikeyi gözetleyen, dünya ve dünyanın içindekilerden daha hayırlı bir iş yapmış demektir.”*¹⁶⁹

Dikkat buyurun! Bir tek gün, memleketi saran tehlikeler karşısında hangi gedikten ve delikten memlekete felaket ve helâket sızacak, işte bunu gözetlemek için orada duran ve kuracağı bir sistemle o gediği kapamaya çalışan bir insan, Kâbe’den daha hayırlı bir iş yaptığını söylese ve yemin etse yemininde yalancı değildir. Zira, “Dünyanın içinde bulunan her şeyden” tabirine Kâbe de dahildir.

Başka bir hadislerinde de şöyle buyururlar: *“Her amel insanın ölmesiyle sona erer. Ancak Allah yolunda mücadele edenin ameli bundan müstesnadır. O kıyamete kadar nemalanır. Kabirde de, bir fitne ve imtihan olan kabir sualinden Allah onu emin kılar.”*¹⁷⁰

Cihadın fazilet ve ehemmiyeti hakkında yüzlerce âyet ve hadis vardır. Ancak mevzuumuz o olmadığı için biz, zikrettiklerimizle iktifa ediyoruz.

Cihad, insanın gücünü kullanarak, kendini zorlayarak, hayat akışına ters mânilere karşı göğüs gererek kendi özüne ermeye çalışmasıdır ki, buna büyük cihad mânâsına (cihad-ı ekber) diyoruz. Bir de aynı şeyin başkalarını özleriyle bütünleşmeye alıp götürme için yapılması vardır ki bu da küçük cihad mânâsına (cihad-ı asgar)dır.

Düşmana haddini bildirdiği bir cihaddan dönerken cemaatine hitaben Allah Resûlü, *“Şimdi küçük cihaddan büyük cihada dönüyoruz.”* buyurmuşlardır. Büyük cihadın ne olduğunu soran sahabeye de *“Nefisle mücadele”* cevabını vermişlerdir.¹⁷¹

Bu ifade aslında bir hakikatin iki ayrı yüzüdür. Her iki yönünde de, insanlığın temizlenmesi, saflığa ermesi, Allah katında matlup keyfiyeti kazanması düşünülür ki, bu durumda cihadın büyüğü de küçüğü de aynı hakikatin ayrı ayrı yüzleri sayılır.

Zaten insanların bu hâle gelmesi, peygamberlerin gönderiliş gayesi değil midir? Kur’ân-ı Kerim’de bu husus şöyle anlatılır: *“Nitekim kendi içinizden, size âyetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size Kitab’ı ve hikmeti getirip bilmediklerinizi öğreten bir Resûl gönderdik.”*¹⁷²

Peygamberler, insanların, gözlerinden perdeyi aralamak ve onların, Cenâb-ı Hakk'ın âyetlerini okumalarını temin etmek için gönderilmişlerdir. Böylece onların gönül ve kalblerindeki engel ve mânialar yıkılacak; eşya ve hâdiselere bakış keyfiyetleri tamamen değişecektir. İnsanların körlük ve sağırlık hesabına geçen günleri, peygamberlerin getirdikleri nur sayesinde bir mânâ ve değer kazanacaktır. Evet, âyât-ı tekvîniyeyi okuma ve anlama ancak onlarla mümkün olmuştur.

Nebidir insanları temizleyen ve onları özlerine erdiren. Çünkü insanlar madenler gibi işlenmeye muhtaçtırlar. Belli bir potada erimelidirler ki, üzerlerindeki cürufu ve işe yaramayan kısmı atarak matlup keyfiyeti elde edebilsinler. İstenilen keyfiyet ise, hiç şüphesiz, Cenâb-ı Hakk'ın razı olduğu hüviyete kavuşmuş olmaktır. Bu hâle ermek ise, ancak nebilerin irşadıyla mümkün olabilecektir. Onların eritici ve erdirici potasına girmeden saf ve som altın veya gümüş hâline gelmek asla mümkün değildir.

Âyette dikkat çekilen bir husus da nebinin, Kitab'ı ve hikmeti öğretmesidir. Eğer 'Kitap'tan maksat Kur'ân ise -ki öyledir- hikmet Kur'ân'dan başkadır. Zira aynı şeyin kendi üzerine atfedilmesi caiz değildir. Bundan da anlıyoruz ki hikmet, Efendimiz'in Sünnet-i Seniyyeleridir.

Nebi, bunların ötesinde bir de bizlere, o güne kadar bilmediklerimizi talim edecek ve öğretecektir. Bu hitap sadece o günün insanına inhisar ettirilemez. Demek ki kıyamete kadar gelen insanların nebiden öğrenecekleri çok şey olacaktır...

Şahsî hayat adına, kalb tasfiyesine giden yolları bizler, Allah Resûlü'nden öğreniyoruz. Bizler gibi bu vesile ile, O'nun tilmizleri arasında öyleleri yetişiyor ki, Hz. Ali gibi, "Gayb perdesi kalksa yakînimde bir artış olmayacak."¹⁷³ diyebilenler.. Şah-ı Geylânî gibi yerde iken gökteki esrarı sezenler.. Fudayl İbn İyaz, İbrahim Edhem, Bişr-i Hafî gibi daha binler ve yüz binler... hep o büyük terbiyenin meyveleridirler. Eğer Efendimiz'den sonra peygamberlik mukadder olsaydı, bunların her biri İsrail peygamberleri döneminde olduğu gibi nübüvvet semasında pervaz edeceklerdi...

Peygamberimiz'in bize öğrettiği çok şey olmuştur ve olacaktır. İnsanlık, hayatın her sahasında, O'ndan bugüne kadar akıl erdiremediği birçok meseleyi

öğrenmiş ve gelecekte de cehaletin zifiri karanlığından O'nun getirdiği nur sayesinde kurtulup, ışık cümbüşleri arasında birer aydınlık tufanı idrak edecek; ilim, fen ve tekniğin doruğuna bu ışıktan merdivenlerle tırmanacaktır.

Evet, peygamberlik mesleği, insanları billûlaştırma, olgunlaştırma, özlerine ulaştırma ve Rabb'in hoşnut olacağı bir duruma kavuşturma vazifesini yüklenen ve kendinden sonra gelen dava adamlarına da aynı yükü miras olarak bırakan bir meslektir. Bu neticeyi elde edebilmek de ancak cihadla mümkündür.

Cihad vazifesi Hakk'a şahit olma vazifesiyle aynı mânâyı paylaşır. Bir mahkemede hak ve hukukun kime ait olduğunu tespit için şahitler dinlenir ve hüküm verirken onların şehadeti nazara alınır. İşte, cihad yapanlar da, gök ehline karşı, yerde, inkârda bulunan nâdânların muhâkemesinde en gür sadâlarıyla bağırarak "Allah vardır." diye şهادette bulunmaktadır *"Allah, melekler ve adalette sebat eden ilim adamları şahitlik etmiştir ki, O'ndan başka ilâh yoktur. (Evet) güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur."*¹⁷⁴ âyeti bütün vuzûhuyla bize bu hakikati anlatmaktadır.

Allah (celle celâluhu) kendi varlığına şهادet eder. O'nu, vicdanında hakikate ermiş olanlar duyarlar ki, onların vicdanlarında duyduklarını kitapların beyan etmesi mümkün değildir.

Melekler de Allah'ın varlığının şahitleridir. Melekler, saf mahiyetten yaratılmışlardır. Fıtratları katışıksızdır, dupdurudur. Şeytan onların içine küfür ve dalâlet sokamamıştır. Aslî yapıları kat'iyen bozulmamıştır. Ayna gibidir onlar, bakıldığında hemen Cenâb-ı Hakk'ın tecellîleri görülür.

İlim sahipleri de Allah'ın varlığına şهادet ederler. Bütün dünya Allah'ı inkâr etse bu üç şهادet O'nun varlığını ispata kâfidir ve yeterlidir.

Evet, öyledir. Zira bizler bütün çıplaklığı ve azametiyle bu hakikati vicdanlarımızda duymaktayız. Hem de başka hiçbir delil aramamak şartıyla duymaktayız. Bu şahitlik Mele-i A'lâ'nın sakinleri için de yeterlidir. Yerdeki kör ve sağırlar kâinattaki tarrakaları duymuyorlar ve ilâhî sanatı anlamıyorlarsa buna da ilim sahipleri şahit olarak yeter.

Allah'ın şahitleri, en karanlık yerlere kadar gidecek ve Yüce Yaratıcı'nın inkâr

edildiği en muzlim noktalarda dahi bütün gür âvâzlarıyla nida edecek, bağırarak ve “Biz, Allah’ın şahitleriyiz.” diyeceklerdir.

Evet, işte nebiler de en yüksek keyfiyette, bu şehadet vazifesini ifa etmek için gelmişlerdir.

*“Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki, insanların, peygamberlerden sonra Allah’a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder, onu Kendi ilmi ile indirdi. Melekler de buna şahitlik ederler. Ve şahit olarak Allah kâfidir.”*¹⁷⁵

Her millet içinde onların, ufuklarını aydınlatmak için bir nebi doğmuştur. Devirler, aynen dünya gibi dönüyor ve her devirde gül açar gibi bir nebi zuhur ediyor. Gelen her devir karanlık bir çağ gibi geliyor ve her nebi kendi çağını aydınlatıyor. Ve son olarak da, Efendimiz geliyor ve bütün çağları aydınlatıyor. Allah (celle celâluhu) O’na Kur’ân’ında şöyle sesleniyor: *“Ey Nebi, şüphesiz Biz seni, şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.”*¹⁷⁶

Âyetteki “en-Nebi” ifadesinin başında bir lâm-ı tarif vardır. Bu bilinen ve mâruf olan demektir. Allah Resûlü, nereden bakılırsa bakılsın peygamberliği bilinen bir insandır.

Cansız varlıkların (cemadatın) selâmlamasıyla¹⁷⁷, bitkilerin temennâsıyla¹⁷⁸ ve hayvanların serfürû etmesiyle¹⁷⁹ nebilği malum ve meşhuddur. O, inkârı mümkün olmayan, herkesin bildiği, belli ve bilinen peygamberdir ki, Kur’ân-ı Kerim O’na hitaben *“Ey bilinen malum nebi!”* demektedir. Zaten taş gibi gönüllerin, O’nun karşısında eriyip gitmeleri de O’nun bilinen nebi olmasına yeterlidir.

“İnnâ erselnâke”: Burada muhatap sığısıyla “Seni” deniliyor. Âdeta rahmetle diz dize gelmiş bu Rahmet ve Şefkat Peygamberi’ne bu vasıflarından dolayı telmihte bulunuluyor.

“Şahiden”: Seni insanlığa bir şahit olarak gönderdik. İnsanlığa, Beni duyuracak, Benim şahidim olacaksın. Bütün cihan yalanlasa ve inkâr etse, Sen, Allah’ın varlığını ilân edeceksin. Sen böyle bir şahitsin. Arkandan gelen şahitler cemaati de var. Onlar da bütün insanlığa şahit olacaklar, Sen de onlara şahit olacak ve ‘Bunlar benim.’, diyecek; onların şehadetine şahitlik edeceksin. Ve hadisin

ifadesiyle O'nun ümmetinin şهادeti, mahşerde nebileri mesuliyetten kurtaracaktır.¹⁸⁰

O, iyi yolda müjdeleyen ve kötü yolun encâmından mü'minleri sakındıran bir insandır. Ve işte cihadın ruhu da bu hakikatte saklıdır. İşte nebiler bu ulvî vazifeyi yerine getirmek için gönderilmişlerdir. Aydınlatacak, tenvir edecek, âfâk-ı âlemde güneş gibi doğup batacaklar ve böylece insanlık karanlık yüzü görmeyecek. Hakikatin duyurulmadığı tek vicdan ve hakikate açılmadık tek kapı ve tek panjur kalmayacak. Hak ve hakikat her eve girecek ve herkes ondan istifade edecektir...

Onun içindir ki, ilk peygamberden son peygambere kadar geçen devre içinde yaşayan ve kıyamete kadar da yaşayacak olan hemen bütün insanların zihninde, düşünce dünyasında bulanık da olsa bir peygamberlik anlayışı vardır. Bu anlayışın bir kısım hüzmeleri geçmişteki peygamberlerin getirdikleri nurdan kaynaklanmaktadır. Gerçi iki devre arasında yaşayanlar, ekseriyetle doğru yoldan kaymış ve çeşitli sapık düşünce ve anlayışlara girmişlerdi; fakat müessese olarak peygamberlik ve nübüvvet mânâsının girmedığı ev kalmamıştı. Bugün, bizim vicdanlarımızda, açık kapalı kendini hissettiren cihad ruhu ve düşüncesi de onların bu temiz soluklarının tesirinden başka bir şey değildir. Çünkü, ard arda gelen her peygamber, hakkı neşretme uğruna hayatını Allah yoluna vakfetti ve büyüğüyle, küçüğüyle cihadın en kusursuz temsilcisi oldu.

Cihad-ı asgar (küçük cihad), sadece cephelerde elde edilen bir cihad şekli değildir. Bu şekilde bir anlayış cihad ufkunu daraltmak olur. Hâlbuki cihadın yelpazesi şarktan garba kadar geniştir. Bazen bir kelime, bazen bir susma, bazen sadece yüzünü ekşitme, bazen bir tebessüm, bazen o meclisten ayrılma, bazen de meclise sadece dahil olma, kısacası, yaptığı her işi Allah için yapma, sevgi ve öfkeyi O'nun rızasına göre ayarlama, bütünüyle bu cihadın şümulüne girer. Böyle bir tabandan başlayarak hayatın her sahasında, cemiyetin her kesiminde onu iyileştirme adına sürdürülen her türlü gayret de yine cihad cümlesindedir. Aile, yakın ve uzak akraba, komşu ve belde, derken daire daire bütün dünyaya uzanan bir hacmiyle yapılan ve yapılacak olan cihad, cihad-ı asgardır. Bu cihad bir mânâda maddîdir. Mânevî cepheyi teşkil eden büyük cihad (cihad-ı ekber) ise insanın iç âlemiyle, nefsiyle olan cihadıdır ki, bunların ikisi birden ifa edildiği zaman denge korunmuş

olur. Aksine, bunlardan biri eksik olduğu zaman hakikatteki muvazene bozulmuş olur.

Biz, her şeyi olduğu gibi, cihadı da her iki şekliyle Allah Resûlü'nden öğreniyoruz. Esasen bizler, henüz siyerin felsefesini yapabilmiş değiliz. O, hakkı neşretmiş ve bunu yaparken de sistemli bir şekilde ve kıyamete kadar tatbiki mümkün sağlam kaideler üzerine oturarak o vazifeyi ifa etmiştir. Eğer meselelere o felsefeyle yaklaşacak olursak, Efendimiz'in hayat-ı seniyyelerinde gelişigüzel ve kendini zuhuratın akışına bırakmış tek bir hareket dahi göremeyiz. O bir plân ve program adamıydı. Belki bunları günümüzün insanının anladığı şekliyle yazıp çizip şematikleştirmiyordu; fakat hep, daha önceden hazırladığı bir çizgi, bir sistem üzerinde yürüyor gibiydi. Zaten bu da O'nun nübüvvetine delillerden biridir. Aynı zamanda Allah ahlâkıyla ahlâklanmış olmanın da en güzel örneğidir.

Allah Resûlü risaletinin ilk devrelerinde namazlarını hep Kâbe'de kılıyordu. Bu sadece orada kılınan namazın faziletinden değildi. Belki, bu hareketiyle güttüğü nice gayeler vardı. Belki de hak ve hakikati en masum şekil ve hüviyetiyle anlatmanın, o gün için tek çıkar yolu buydu.

Gençlere bir şeyler anlatacaktı. Ne var ki, onların yanlarına gidip, onlara bir şeyler anlatmak âdeta mümkün değildi. Zira hepsinin gençlik hevesatından gelen taşkın hareketleri oluyordu. Eğer Allah Resûlü onların arasına karışacak olsaydı, birçok uygunsuz davranışlarla karşılaşabilirdi. Onun için gidip Kâbe'de Rabbi'yle olan irtibatını fiilen gösteriyordu. Gençlerde O'nun bu davranışı merak uyandırıyordu. Gelip ne yaptığını soruyorlar; O da onlara davasını anlatma fırsatı buluyordu. Bundan dolayı Allah Resûlü, Kâbe'de namaz kılmayı tercih ediyordu.

Namaz kılarken çeşitli saldırılara uğradı. Hâlbuki evinin bir köşesinde namaz kılmış olsaydı bunlardan hiçbiri başına gelmezdi. Demek ki bütün sıkıntılara rağmen orada namaz kılmasının bir mânâsı vardı. Kaç defa başına işkembe konulmuş¹⁸¹, kaç defa saldırıya uğramış ve öldürülmek istenmişti...

Bir defasında Ebû Cehil elinde büyük bir taşla Kâbe'ye gelmiş ve ne yapmak istediğini soranlara, "Muhammed secdeye vardığında bu taş başına vuracak ve O'nu öldüreceğim." demişti. Allah Resûlü secdeye kapandığında Ebû Cehil

elindeki taşı kaldırmış ve tam vurmak istediği anda elleri havada donup kalmıştı. Bir sıtmalılı gibi titriyor ve gittikçe yüzü kireç rengini alıyordu. Etrafindakiler koşuşup ne olduğunu sordular: “Aramıza dehşetli bir canavar girdi ve neredeyse beni yutacaktı!” dedi.¹⁸²

Başka bir seferinde Ukbe İbn Ebî Muayt, Allah Resûlü namaz kılariken gelmiş ve Resûlullah'ın sarığını boynuna dolayıp sıkmaya başlamıştı. Durumdan haberdar olan Hz. Ebû Bekir yıldırım gibi gelmiş ve bu caniyi Allah Resûlü'nün başından defetmiş ve şöyle demişti: “Rabbim Allah'tır dediği için bir adamı öldürmek mi istiyorsunuz?”¹⁸³ Esasen bu, tarihî bir sözdür. Asırlarca önce, Hz. Musa'nın başına üşüşenlere karşı, o devrin inanan bir mü'mini de aynı şeyleri söylemişti. Öyle ki daha sonra Kur'ân-ı Kerim bu şahsın sözünü âyet olma şerefine erdirmiştir.¹⁸⁴ Hz. Ebû Bekir öyle güçlü kuvvetli bir insan değildi. Ancak imanındaki kuvvet onu yenilmez bir insan hâline getiriyordu.

Eğer hususî himaye olmasaydı, Allah Resûlü namazında ve secdesinde uğradığı bu saldırıların birinde şehit olabilirdi. Fakat Allah O'nu korumayı kendi teminatı altına almıştı. Şu kadar var ki, İki Cihan Serveri Kâbe'de namaz kılmak için ölümü göze alıyor ve öyle namaz kılıyordu. Demek ki böyle hareket etmesinde hayatî bir önem vardı ki adına and içilen bir hayat, âdeta o uğurda istihkar ediliyordu.¹⁸⁵

Hz. Ebû Bekir evinin önünde yaptırdığı cumbasında yüksek sesle Kur'ân okuyor ve onun sesini duyanlar etrafına toplanıp dinliyorlardı. Zamanla dinleyenlerin sayısı o kadar arttı ki, Mekke müşrikleri bu durumdan ciddî rahatsızlık duymaya başladılar. O da her türlü taarruzu göze alarak bu hareketini devam ettirdi. Hatta Hz. Ebû Bekir'i himayesine aldığı ilân eden ve bir insan olarak takdir eden İbn Dağinne, himayesinin devamı için Kur'ân okumadan vazgeçmesini teklif etti.. edince de Hz. Ebû Bekir hayatını ortaya atarak her şeye rağmen Kur'ân okumaktan vazgeçmeyeceğini söyledi ve mücadelesine devam etti.¹⁸⁶ Söz, fiil ve davranışlarla cihad mümkün olduğu sürece, cihaddan uzak kalmamak onların yegâne prensibiydi. Çünkü biliyor ve inanıyordu ki, ferdin ve cemiyetin hayatıyeti, ancak cihadla mümkündür ve cihadı terk edenler çürüyüp kokuşmaya mahkûmdur. Aynı zamanda Allah'ın himayesine girme de ancak O'nun dinine omuz vermekle mümkün

olacaktır. “Siz Allah’ın dinine yardım ederseniz Allah da size yardım eder.”¹⁸⁷ mânâsına gelen âyet veya âyetler bu hakikati ifade etmektedir.

Evet, siz Allah’ın dinine omuz verirsiniz, Allah da size elini uzatır, size yardımcı ve destekçi olur; sizi kat’iyen kaydırmaz ve sizi zayi etmez.¹⁸⁸ Eğer hayatınızda kaymaktan emin olmak istiyorsanız, mücadele ve mücahedede bulunmayı hayatınıza gaye edinin. Yemeniz-içmeniz, yatıp-kalkmanız ve bütün hareketleriniz, hep bu gayeye hizmet için olsun. Ta ki cihadın en küçüğünü olsun yapmış olasınız.

Yine hayalen Mekke’ye dönüyor ve Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hareket tarzını takip ediyoruz.

Şartlar iyice ağırlaşmıştı. Bazı Müslümanların dayanacak takatleri kalmadığından onlara hicret izni verilmişti. Demek ki, bu durumda olanların cihadı hicretti. Zaten bir süre sonra hicret, cihadın kendisi olacak ve biat etmek isteyen herkese, ilk şart olarak hicret etmesi söylenecekti.

Habeşistan’a yapılan iki hicretten sonra Müslümanlar, bütünüyle ve en son olarak Medine’ye hicret ettiler. Medine devrinde ise cihad başka bir seyir takip etmeye başladı. Artık, Medine Site Devleti’nin temelleri atılmıştı ve şimdi bu şartlara göre bir cihad lâzımdı. Keyfiyette bir değişiklik yoktu; bütün mesele kemmî durumu şartlara uygun olarak ayarlamaktaydı. Yeri gelince hız, yeri gelince yavaşlama, bazen gaza, bazen de frene basma ve manevra kabiliyetini daima zinde tutma... bunlar işin stratejik yönleriydi... ve devrin, hâdiselerin durumuna göre değişiklik arz etmesi de gayet normaldi...

Cihada izin verileceği ana kadar Müslümanlar fiilî bir müdahalede bulunamıyorlardı. Bu bir bakıma, pasif direniş dönemi idi. Saldıran hep küfür cephesi oluyordu. Müslümanlar daima mazlum ve mağdur ediliyor; fakat, maddî cihada izin verilmediği için mukabele düşünülüyordu. Hicretten sonra da bir müddet daha böyle geçti. Nihayet cihada izin veren âyet nazil oldu. Âyet şöyle diyordu:

“Kendileriyle savaşılanlara (mü’minler), zulme uğramış olmaları sebebiyle (savaş konusunda) izin verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardıma mutlak surette

kadirdir. Onlar, başka değil, sırf “Rabbimiz Allah’tır.” dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları diğer bir kısmı ile defetmeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah’ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi. Allah kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah güçlüdür, azîzdir.”¹⁸⁹

Dün kendilerine, “Güç ve kuvvet kullanmayın.” denen insanlar, düşman kapıya dayanınca maddî cihad izni aldı ve bu izni kullanacak zemini beklemeye koyuldular. Bir müddet sonra ise, bu bir izin olmadan çıktı ve emir oldu. Artık mü’minler kılıçlarıyla cihad etmeye mecburdular. Bedir’e giderken Müslümanlar, âdeta Cennet’ten davetiye almış gibi sevinç ve sürur içinde gidiyorlardı. Sanki biraz sonra canları tehlikeye girecek olanlar onlar değildi. Bu uğurda ölmeyi hepsi de canına minnet biliyordu. Cihada çağrılan hiç kimse bu davete icabetten geri kalmadı. Sadece münafıklardır ki ordu bozanlık ediyorlardı.. ve her zaman da öyle yaptılar. Cepheden ayrılıp gittiler.. Efendimiz’i mevzide terk ettiler.. ve bazen de hiç iştirak etmediler. Onlar, içte safvete erememiş, gönül dünyasında nifakı yenememiş, arkadaşları kavga verirken bir kenara çekilip şahsî hazlarını yaşamış bir grup sefil ruh ve bir kısım nefsin zebunu kimselerdi ki, karakterlerinin gereğini yerine getiriyorlardı...

Allah Resûlü’ne yürekten inanmış insanlara gelince, onlardan mevziini terk eden tek bir insan bile gösterilemez. Diğer bir tabirle, cihad yolunda vâsıl-ı ilallah olmuş ve Allah’a ulaşmış olanlardan hiçbiri geriye dönmemişti. Geriye dönenler yoldaki şaşkınlık, hakikati idrak edememiş ve ruhunda hakikatle bütünleşmemiş zavallılardı.

Vâkıa onlar da insandı; her insan ölümü kerih ve çirkin görebilir. Kur’ân-ı Kerim de insandaki bu duyguyu görmezlikten gelmemiş ve inananlara şöyle hitap etmiştir: *“Hoşunuza gitmediği hâlde savaş size farz kılındı. Sizin için daha hayırlı olduğu hâlde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu hâlde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, hâlbuki siz bilmezsiniz.”¹⁹⁰*

İnsan tabiatının böyle olmasına rağmen mü’minler, kayıtsız şartsız Allah Resûlü’ne boyun eğdi ve teslim oldular. Onlardaki bu bağlılık Cenâb-ı Hakk’ın onlara

ard arda lütuflarda bulunmasına sebep oldu... Ve zaferler birbirini takip etti.

Böylece her geçen gün mü'minlerin gücü artıyor ve kazandıkları zaferler en kısa zamanda civar kabileler arasında da duyuluyordu. Mü'minlerin her zaferi onları sevindirirken kâfirleri de mahzun ve mükedder ediyordu.

Cihad, birbirine bağlı zincirin halkaları gibi devam ediyor. Mü'min daima dirliğini ve diriliğini cihadda buluyor. Cihadı bıraktığı an da öleceğini biliyor. Evet, mü'min ağaç gibidir; meyve verdiği sürece canlılığını korur; meyve vermediği zaman da kurur gider.

Ne kadar, bedbîn ve karamsar insanlar varsa hepsini tetkik edin, hep karşınıza, cihadı terk etmiş insanlar çıkacaktır. Bunlar Hak ve hakikati başkalarına anlatmadıkları için, Allah içlerindeki füyûzâtı çekip almış ve dolayısıyla da kapkaranlık kalmışlardır. Hâlbuki ne kadar cihad eden varsa, aşk u şevk içindedirler, içleri apaydındır ve biri bin yapma gayreti peşindedirler. Her cihad onlarda yeni bir cihad düşüncesi uyarır ve böylece salih bir daire teşekkül eder. Her hayır başka ve yeni bir hayra vesile olur. Onlar da hayırlar içinde yüzer giderler...

*“Amma bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah, iyi davrananlarla beraberdir.”*¹⁹¹ âyeti bize bu hakikati anlatmaktadır.

Allah'a giden çeşitli yollar vardır ve bu yolların sayısı mahlukatın nefesleri adedindedir. Allah için cihad edenleri O, bu yollardan birine mutlak surette hidayet eder. Ne kadar hayır yolu varsa onların önüne çıkarır, ne kadar şer yol varsa öyle yollardan onları korur.¹⁹²

Allah'ın yolu sırat-ı müstakîmdir. O yolu bulan bir insan her şeyde orta yolu tutar gider. Gazapta, akılda, şehvette orta yolu tuttuğu gibi, cihadda ve ibadetlerde de hep orta yolu takip eder. Bu, Allah'ın insanı kendi yoluna hidayet etmesi demektir.

Fedakârlık derecesi ne olursa olsun dışa karşı yapılan mücadele bütünüyle cihad-ı asgara dahildir. Ancak bunun küçük cihad olması büyük cihada nispetlidir; yoksa cihadın küçük hiçbir tarafı yoktur ve kazandırdığı netice ise pek büyüktür. Nasıl olmasın ki, bu yolda gazi olup Cennet'e namzet olma, şehit olup berzah hayatını dipdiri geçirme ve her ikisinin sonunda da Allah'ın rızasına erme söz

konusudur. Evet böyle bir neticeyi sonuç veren cihad nasıl küçük olabilir ki?

Cihad-ı asgar, dinin emirlerini fiilen yerine getirme ve o mevzuda kendinden bekleneni eda etmektir. Cihad-ı Ekber ise, onu ihlâslı ve şuurlu olarak yapma, daima muhasebe ve murâkabe içinde bulunmadır. Kin, nefret, haset, enaniyet, gurur, kendini beğenme, fahir, nefs-i emmare gibi varlığında ne kadar yıkıcı ve tahrip edici his ve duygu varsa bütününe birden cihad ilan etme, hakikaten zor ve çetin bir cihaddır ki, buna en büyük cihad denilmiştir.

İnsan, küçük ve maddî cihadda bulunduğu zaman çok kere kendini düşünmeye vakit bulamaz. Bu bir tehlikedir. Bir ikinci tehlike de, insan bu küçük cihadı terk ettiği zaman baş gösterir ki, o da pörsüyüp çürümedir. Bu duruma maruz kalan bir insan ise, bütün kötü düşünceler tarafından dört bir yanı sarılacak ve mânevî hayatı felce uğrayacaktır. Bu bakımdan maddî cihad yapmadan insanın kendini koruyup kollayabilmesi cidden zordur. İşte zorlardan zor bu duruma işaret için Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), gazadan dönerken büyük cihada dönüldüğünü söylemiştir. Bunun mânâsı şudur: İman ettik. Cihad da yaptık. Gaza şerefiyle şereflendik. Belki biraz da ganimet aldık. Bundan böyle üzerimize bir rahat ve rehavetin çökme ihtimali vardır. Belki bazılarının içine kendini beğenmişlik gelecektir. Belki de nefs-i emmare başka yollardan ruha girip onu ifsad edecektir. Demek ki, bizi bir sürü tehlike beklemektedir. Onun için bundan sonra verilecek kavga bir öncekinden daha çetin ve daha büyük olacaktır.

Bu sözün muhatabı, sahabeden ziyade, onlardan sonra gelenler ve bizleriz. Onun için bu ölçüye çok iyi dikkat etmemiz gerekmektedir. Eğer bir insan cihadı bütünüyle dışa karşı yapılan davranışlara bağlıyor ve bir iç murâkabesinden uzak bulunuyorsa, o, tehlike mıntikasına girmiş sayılır.

Asr-ı Saadet'in insanı, harp meydanlarında kavga verirken aslanlar gibi dövüşür, gece olunca da hepsi birer derviş kesilir ve sabahlara kadar ibadet ve zikirle Cenâb-ı Hakk'a kullukta bulunurlardı.¹⁹³ Sanki onlar gündüzleri, gözleri hiçbir şey görmeyen o cengâverler değil de bir köşede inzivaya çekilmiş zahidlerdi. İş böyle olunca, maddî cihadı her şey sayıp cihad-ı ekberi görmezlikten gelmek veya cihad-ı ekber diye diye dinin en önemli bir müeyyidesini yıkıp onu ruhbanlığa çevirmek,

onun ruhuna hıyanetten başka bir şey değildir. İşte önümüzde Allah Resûlü'nün bütün bir hayatı ve işte teker teker bütün sahabe...

Bir muharebe gecesinde iki sahabi nöbet bekliyor. Gündüz akşama kadar kılıç sallamış bu insanlar, gece de sabaha kadar nöbet tutacak ve düşmanın muhtemel saldırısını orduya haber vereceklerdi. Biri diğerine: “Sen istirahat et biraz, ben bekleyeyim, sonra da seni kaldırıyorum.” der. İstirahata çekilen çekilir, diğeri namaza durur. Bir ara düşman işi anlar ve ayakta namaz kılmakta olan bu sahabiye ok yağmuruna tutar. Vücudu kan revan içinde kalmıştır; ancak, o namazını bitirinceye kadar dayanır. Namazdan sonra yanındakini kaldırır. Arkadaşı onun durumunu görünce hayretten dona kalır. “Niçin, der birinci ok isabet ettiğinde haber vermedin?” Cevap verir: “Namaz kılıyor ve Kehf sûresini okuyordum. Duyduğum o derin zevki bozmak, bulandırmak istemedim.”¹⁹⁴

Huzur onu böyle çepeçevre kuşatıyordu. Sanki o, namazda Kur’ân okurken bizzat Kur’ân ona nazil oluyor ve sanki Cibril onun ruhuna Kur’ân solukluyor gibi okuyor ve o böyle bir vecd içinde iken bağrına saplanan oktan acı dahi duymuyordu. İşte büyük ve küçük cihadı kendinde toplayan insanların durumu ve işte cihad adına hakikatin gerçek yüzü...

Efendimiz’de, her iki cihadı da en uç ve ufuk noktada bütünleşmiş olarak görüyoruz. O, harp meydanlarında bir cesaret âbidesi olurdu. Hatta Hz. Ali gibi şecaat örneği kahramanların itirafıyla, harp meydanında endişe ve korkuya kapılan bütün sahabe, O’nun arkasına saklanır ve kendilerini emniyete alırlardı. Meselâ, Huneyn’de öyle bir kükremişti ki, atının dizginlerini iki kişi tutmakta zorlanıyor, O ise durmadan düşman saflarına doğru atını mahmuzluyordu. Bir taraftan da en gür sadâsıyla haykırıyordu: “*Ben peygamberim, bunda yalan yok. Ben Abdülmuttalib’in torunuyum, bunda yalan yok!*”¹⁹⁵

Bu şecaat ve kahramanlık âbidesi İnsan, ibadetlerinde de aynı şekilde, âdeta bir kulluk âbidesi hâline geliyordu. Namaz kılarken, kaynayan bir tencere gibi ses çıkarırdı¹⁹⁶; ağlayıp gözyaşı döktüğü zaman O’nu görüp dinleyenleri rikkate sevk ederdi. Bazen günlerce oruç tutar “savm-ı visal” yapardı.¹⁹⁷ Bazen sabaha kadar namaz kılar ve ayakları şişerdi. Hatta Hz. Âişe Validemiz, bu tehâlükü çok görerek,

“Gelmiş geçmiş günahları affolan sen, niçin bu kadar kendini yoruyorsun?” diye sormuş, O da: “Allah’a şükreden bir kul olmayayım mı?” cevabını vermişti.¹⁹⁸

Bir insan düşünün ki mağarada yılan ve çıyanlara aldırış etmeden saklanıyor, tam o esnada müşrikler mağaranın kapısına kadar geliyorlar ve Hz. Ebû Bekir O’nun namına telaşlanıyor; fakat O, hiç aldırış etmeden, “Korkma Allah bizimledir.” diyebiliyor¹⁹⁹ ve aynı şahıs Kur’ân dinlerken öyle rikkate geliyor, öyle gözyaşı döküyor ki, nefesi kesilecek gibi oluyordu. Meselâ, İbn Mesud’a “Bana Kur’ân oku.” demişti. O ise, edep içinde “Yâ Resûlallah, Kur’ân sana nazil olurken ben sana Kur’ân mı okuyacağım?” diyor. Ancak, Allah Resûlü ısrar ediyor ve “Ben başkasından Kur’ân dinlemeyi severim.” buyuruyor. Bunun üzerine İbn Mesud, Nisâ sûresinin başından okumaya başlıyor. “Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de hepsine şahit kıldığımız o gün nasıl olacak.”²⁰⁰ mealindeki âyete gelince, Allah Resûlü artık dayanamaz hâle geliyor ve eliyle “Yeter, yeter.” diyor. Gerisini İbn Mesud’dan dinleyelim: Sustum. Döndüm baktım Allah Resûlü ağlıyor ve gözyaşları da çağlıyordu.²⁰¹ O bir kalb ve gönül insanıydı, maddî cihadda da mânevî cihadda da... O idi ki ümmetini istiğfara teşvik ediyor ve “Ben her gün yetmişden fazla istiğfar ediyorum.” diyordu.²⁰²

Büyük cihadda muvaffak olan bir insanın ekseriyet itibarıyla, küçük cihadı da kazanması muhakkak ve mukadderdir. Fakat, büyük cihadda kaybeden insanın küçük cihadda kazandığı hiç görülmemiştir. Öyleleri, iş ve hizmeti bir kerteğe kadar götürseler bile neticeye varmaları mümkün değildir.

Hz. Âişe Validemiz anlatıyor: “Allah Resûlü bir gece bana hitaben! “Yâ Âişe!” dedi, “Müsaade eder misin bu gece Rabbimle beraber olayım.” (O Rabbiyle beraber olmak için bile hanımından müsaade isteyecek kadar incelerden ince bir insandı. Asalet O’nun damarlarına işlemiştir.) Ben, “Yâ Resûlullah dedim, seninle olmayı isterim; fakat senin istediğini daha çok isterim.”

Sonra, Anamız diyor: “Allah Resûlü abdest aldı namaza durdu ve uzun süre “İnne fî halki’s-semâvâti ve’l-ardı”²⁰³ âyetini okudu ve sabaha kadar gözyaşı döktü.”²⁰⁴

Bazen de Allah Resûlü, hanımını uyandırmamak için, hiç sormadan kalkar ve

ibadet ederdi. Yine Hz. Âişe Validemiz anlatıyor: Bir gece uyandığında Allah Resûlü'nü yanımda bulamadım. Hemen kıskançlık damarım kabardı; acaba diğer hanımlarından birinin yanına mı gitti diye düşündüm. Yerimden doğrulurken elim, karanlıkta Allah Resûlü'nün ayaklarına ilişti. Baktım ki Allah Resûlü secdeye kapanmış bir şeyler okuyor. Okuduğu duaya kulak verdim, şunları söylüyordu: *“Allah’ım Senin gazabından, öfkenden Senin rızana sığınyorum. Ukûbetinden bağışlamana sığınyorum. Allah’ım Senden yine Sana sığınyorum. (Kahrından lütfuna; celâlınden cemaline; ceberûtiyetinden rahmâniyet ve rahîmiyetine sığınyorum.) Sen, Seni senâ ettiğin gibisin. (Ben, Seni senâ edemem. Senin en büyük şahidin yine Sensin.)”*²⁰⁵

İşte Allah Resûlü ve işte O'nun iç derinliği, büyük cihadı! O böyle olunca, ashabı daha başka türlü olabilir miydi? Öbür tarafta O'nunla beraber olabilmek için, burada O'na benzemek gerekir. Sahabe, tam anlamıyla bunun şuurundadır. Hatta onlardan bazıları, –Sevban gibi– Allah Resûlü'nden ayrı kalma düşüncesi akıllarına geldiği an, iştahtan kesilir ve ciddî rahatsız olurlardı.

Efendimiz bir cihada çıkmış, Sevban ise O'nunla bulunamamıştı. Allah Resûlü döndüğünde herkes kendisini ziyaret ediyordu. Bunlar arasında Sevban da vardı. Sararmış, solmuş ve âdeta bir iğne bir iplik kalmıştı. Şefkat Peygamberi sordu: *“Sevban bu hâlin ne?”* Cevap verdi: *“Yâ Resûlallah! Beynimi kemiren bir düşünce var ki, işte o beni bu hâllere soktu. Kendi kendime düşündüm. Ben Allah Resûlü'nden üç günlük ayrı kalmaya dahi tahammül edemiyorum. Ebedî bir âlemde bu ayrılığa nasıl güç yetirebilirim? Çünkü O, Allah'ın Resûlü'dür. Makamı muallâdır. Gireceği Cennet de O'na göre olacaktır. Hâlbuki ben sıradan bir insanım. Cennet'e girmiş dahi olsam, Allah Resûlü'nün gireceği Cennet'e girebilmem mümkün değil. Ve O'ndan ebedî ayrı kalacağım. Bunu düşündüm ve bu hâllere düştüm.”*

Allah Resûlü bu dertli insanın derdine derman olarak şu ölümsüz ifadeyle karşılık verdi: *“Kişi sevdiğiyle beraberdir.”*²⁰⁶ Kişiyi sevmek ona benzemek ve onun hayatını kendine hayat edinmekle olacaktır. İşte sahabe bu mevzuda herkesten daha hassastır.

Hız. Ömer bütün hayatı boyunca Allah Resûlü'ne, akrabalık yönünden kurbiyet kazanmanın iştıyakı içinde yandı durdu. Hız. Fatıma'yla bunu yapmak istedi; fakat o Hız. Ali'ye nasip oldu. Başka çare kalmayınca, Hız. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm'ü aldı.²⁰⁷ Bütün derdi herhangi bir bağla Allah Resûlü'nün akrabaları arasına girmektir. Yoksa isteseydi, Bizans imparatorunun kızını, hem de isteme zahmetine katlanmadan alacak durumdaydı. Ama onun derdi evlenmek değil, Allah Resûlü ile bir bağ kurmaktır. Çünkü o, bütün soyun-sopun, hasebin-nesebin hiçbir işe yaramayacağı bir gün, işe yarayan bir nisbet, bir hasep ve nesepe peşindeydi.. kızı Hafsa'yı Allah Resûlü'ne vermek istemesinde yine aynı dert ve iştıyak bahis mevzuu idi.

Allah Resûlü'ne olan mânevî bağı zaten çok kuvvetliydi. Kim bilir kaç defa, İki Cihan Güneşi onu elinden tutmuş,

“Burada da, ahirette de hep böyle olacağız.” demişti. Ancak o, bir de maddî bağına tahkim etmek istiyordu. İşte bu düşünceyle kendi kızını Allah Resûlü'ne vermiş ve Allah Resûlü'nün de kız torununu almıştı. Hatta böyle bir münasebette muvaffakiyet, o koca Ömer'i çocuklar gibi sevindirmişti...

Bir gün kızı Hafsa Validemiz kendisine, “Babacığım, dıştan gelen devlet elçileri oluyor. Ve daima yeni yeni heyetler kabul ediyor, görüşüyorsun. Üzerindeki elbiseyi yenilesen daha iyi olmaz mı?” diyor.

Hız. Ömer kızından bu sözleri duyunca beyninden vurulmuşa dönüyor. Allah Resûlü'nü ve Hız. Ebû Bekir'i kasederek, “Ben bu iki dosttan nasıl ayrı kalabilirim. Vallahi dünyada onlar gibi yaşamalıyım ki, ahirette onlarla beraber olabileyim.” cevabını veriyor.²⁰⁸

Biz buna, büyük cihad veya mânevî cihad diyoruz. Allah Resûlü'nün ve sahabenin yolu budur. Onlar Cenâb-ı Hak'la sıkı bir irtibat içinde hayat sürdürdüler. Onların zikir ve ibadetleri o kadar çoktu ki, onları görenler ibadetten başka hiçbir şey yapmıyorlar zannederlerdi. Hâlbuki durum tamamen aksineydi ve onlar hayatı bir bütün olarak yaşıyorlardı...

Onlar âdeta ihlâsın özü ve hulâsası hâline gelmişlerdi. Yaptıkları her işi Allah rızası ölçüsünde yapıyorlardı. Onların her işlerinde bir iç derinliği ve iç murâkabesi vardı. İşte yine, karşımızda bir ihlâs âbidesi olan Ömer! Hutbe esnasında bir ara, hiç

münasebet yokken mevzuu değiştirir, “Yâ Ömer, der, daha dün baban Hattab’ın develerini güden bir çobandın.” Hutbeden iner. Sorarlar: “Durup dururken seni bunu söylemeye sevk eden neydi?” Cevap verir: “Aklıma halife olduğum geldi...” Başka bir gün, sırtında bir çuval dolaşıyordu. Niçin böyle dolaştığını soranlara, cevabı yine aynı oluyordu: “İçimde bir gurur hissettim ve onu öldüreyim dedim...”

Ömer İbn Abdülaziz, bir dostuna mektup yazar. Mektup çok edebî yazılmıştır. Kalkar, mektubu yırtar. Sebebini soranlara: “İçimde bir gurur hissettim, onun için mektubu yırttım” der.

Ruhen olgunluğa ermiş, ruhuyla bütünleşmiş, paklaşmış bu temiz kimselerin cihadı, Allah rızası için olacağından, semereli olur. Hâlbuki kendi iç meselelerini halledememiş, riyadan, ucuptan, gurur ve kibirden kendini kurtaramamış, sağda solda çalım satmak için iş gören insanların cihad adına yaptıkları şeyler ise büyük ölçüde yıkım olacaktır. Böylelerinin, bir devrede belli bir seviyeye kadar ulaşmaları mümkündür; ancak neticeye varmaları, üzerine basa basa ifade ediyorum, mümkün değildir.

Büyük ve küçük cihadı bir arada mütalâa eden âyet ve hadisler vardır. Bunlardan biri de “en-Nasr” sûresidir. Bu kısa sûrede mealen şöyle denmektedir: *“Allah’ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah’ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, Rabbine hamdederek O’nu tesbih eyle ve O’ndan mağfiret dile, çünkü O, tevbeleri fazlaca kabul edendir.”*²⁰⁹

Allah’ın yardımı ve fethi geldiği zaman mü’minler fevc fevc, bölük bölük İslâm’a girecek ve dehalet edecekler. Öyle de oldu. Maddî cihad (cihad-ı asgar), emr-i bi’l-mâruf ve nehy-i ani’l-münker, Hakk’ın anlatılması sayesinde engeller bertaraf edildi ve insanlar İslâm dinine girmeye başladılar.

Bu duruma gelindiğinde, Cenâb-ı Hakk’ın emri şu oluyor: *“Rabbini tesbih ve takdis et.”*²¹⁰ Çünkü bütün bu olanlar bir taraftan Rabbinin sana bir ihsanıdır, diğer taraftan da bütün bunları yapan ve yaratan Allah’tır. İşte bunları düşün ve Rabbini tesbih ve takdis et!

Debdebe ve ihtişam içinde kazanılan bu muzafferiyetlerin yanında insan kendi iç dünyasında nefesine karşı da bir zafer kazanmalı ki, cihad tamamlanmış ve cihad

hakikati bütünleşmiş olsun. Bu çizgide Hz. Âişe Validemiz bize şunu naklediyor: Bu sûre nazil olduktan sonra Allah Resûlü durmadan “*Sübhânekellâhümme innî estağfirüke ve etûbu ileyke*” duasını okurdu.²¹¹

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde yine bu iki cihadı bir arada zikreder: “*İki göz vardır ki Cehennem ateşi görmez: Harp meydanları ve cephelerde nöbet tutan askerin gözü ve bir de Allah korkusundan ağlayan göz.*”²¹²

Sınır boylarında veya harp meydanlarında, en tehlikeli anlarda nöbet tutarak uykuyu terk eden insanın cihadı maddî cihaddır. Bu cihadı yapan insanın gözü Cehennem ateşine maruz kalmayacaktır. Bir de mânevî ve büyük cihadı yerine getiren göz vardır ki, o da Allah korkusundan ağlayan gözdür. Evet, bu iki göz de Cehennem’i ve onun azabını görmeyecektir.

Memeden çıkan sütün tekrar geriye dönmesi nasıl muhal ise, Allah korkusundan ağlayan gözün Cehennem’e girmesi o derece muhaldir. Allah yolunda üstü başı toz toprak içinde kalan bir insanın durumu da bundan farklı değildir. Çünkü Allah Resûlü, bu toz ve toprağın Cehennem ateşiyle asla bir araya gelmeyeceği mevzuunda birçok beyanda bulunmuşlardır.²¹³

Allah korkusuyla ürperip ağlayan göz; düşmanın geleceği yerleri gözetleyen, nöbet bekleyen, râbîta yapan, memleketin başına gelecek felaketler karşısında göğsünü siper eden, müesseseler kuran, yaşatma zevkiyle yaşama hazzından uzak kalan insanların gözleri Cehennem ateşi görmeyecektir.

Bu itibarladır ki, sadece meseleyi, sağda-solda diyalektik yapıp, millete bir şey anlatma şeklinde cihad yapıyorum zannedenler, anlattıklarını ne ölçüde tatbik ettiklerini kontrol etmeyenler, sadece vakit öldürüyor ve bir de kendilerini aldatıyorlar demektir. İçlerini zapturapt altına alamamış, rıyanın burnunu kıramamış, fahrî ayaklar altına alıp ezememiş, başkalarına iş buyurmayı ve gösteriş yapmayı omuzlarından silkip atamamış insanların yaptığı dış müdahaleler, huzursuzluk kaynağı ve gürültüden başka hiçbir yararı olmayacaktır. Meseleyi yalnız mânevî cihad şeklinde ele alan ve “Kendi nefsimle yaka paça olup onu yenmeden başkalarıyla uğraşmam doğru olmaz” deyip, bir köşeye çekilenler, çekilip nefsine derece kazandırmayı her şeyin üstünde görenler; Allah’la insanlar arasındaki

engelleri kaldırma ve kulları kendi özlerine erdirmeye gayretlerine iştirak etmeyenler, bunlar da en hafif ifadeyle İslâm'ı yogileştirme gayretine düşmüşler demektir. Bunların bazılarında da şöyle bir düşünce hâkimdir: “Koyunu kendi ayağından, keçiyi de yine kendi ayağından asarlar. Nefsini kurtaramayan başkasını da kurtaramaz. Öyleyse insan önce kendini kurtarmaya bakmalı...”

Evvelâ, böyle düşünen kimseler bakmalıydılar ki bir insan, kendini kurtardığını zannettiği gün girdapların en içinden çıkılmazına kendini kaptırmış sayılır. Aslında, kim kendini kurtardığını söyleyebilir ki? Kur'ân “*Yakîn sana gelinceye kadar Rabbine kulluk et!*”²¹⁴ demektedir. Yani perde açılıp sana öbür âlemden “Artık buyur.” deninceye kadar, kulluk mânâsına dahil hiçbir fiilden uzak kalmazsın. İnsan, ömrünün son nefesini verinceye kadar kullukla mükelleftir.

Durum böyle olunca, insanın kendini kurtardığını söylemesi nasıl mümkün olabilir ki? Hâlbuki onun mükellefiyetleri devam etmektedir. Öyleyse insanın nefsiyle cedelleşmesi, içindeki fena huylarla yaka paça olması ve kendini ıslaha çalışması hayatının sonuna kadar devam edecektir.

Biz havf ve korku ağırlıklı bir hayat yaşamak mecburiyetindeyiz. Neticeden emin olma hiçbir mü'mine yakışmaz. Ümitsizlik de aynı şekilde mü'min sıfatı olamaz. Ancak havf tarafı ağır basmalıdır. Hz. Ömer gibi bir insan bile son anlarını yaşarken endişe içindeydi. Ancak İbn Abbas'ın şehadeti kabul etmesi ve “Ahirette senin iyi bir insan olduğuna ben şahidim.” demesi, bir mânâda onu bu endişeden kurtarıyordu. Nasıl olmasın ki, “*Rabbinin azametinden korkana Cenâb-ı Hak iki Cennet vaad etmektedir.*”²¹⁵ diyordu...

Durum böyle olunca, ömür boyu cehd ve gayret isteyen bir meseleyi, cihada mâni bir engel gibi değerlendirme ne derece yanlıştır ve bu iyice düşünülmesi gereken bir husustur.

Netice olarak, mevzuu şöyle hulâsa etmek mümkündür: Küçük ve büyük cihad, teker teker ele alındığında, birisinde sadece lafazanlık, diyalektik ve anarşi, diğesinde ise, mistiklik, miskinlik, tembellik ve uyuşukluk vardır. Hakikî cihad ise her ikisini birleştirmekle olur ki, Allah Resûlü'nün ve sahabenin cihad anlayışı da budur.

İslâm'ın yetiştirdiği büyük ve hakikî mürşidlerde de hep böyle bir cihad şuuru görmekteyiz. Onlardan hiçbiri, cihadı tek yönlü ele almamışlardır. Demir parmaklıklar arkasında bile hakkı neşretme gayretinden bir an uzaklaşmamış ve gecelerini de gündüzleri kadar aydınlık geçirmişlerdir. Rableriyle olan münasebetlerini de asla gevşetmemiş, hizmetlerinin çapı ne derece geniş olursa olsun kalb dairesini ihmale uğratmamışlardır. Bu sayede duydukları her şey, onlarda yeni bir iman peteğinin oluşmasına vesile olmuş; böylece ihsan şuuruyla yaşamış; kendilerini her an Cenâb-ı Hakk'ın murâkabesinde hissetmiş ve bu amelleriyle Rablerine o derece kurbiyet ve yakınlık kazanmışlardır ki, Rab, onların gören gözü ve tutan eli olmuş ve böylece birleri bereketlenip binlere ulaşmıştır.²¹⁶

Günümüzün insanı, Cenâb-ı Hakk'ı hoşnut edecek bir cihad yapmak istiyorsa - ki öyle yapması lâzımdır- başkalarına hak ve hakikati anlatmanın, neşretmenin yanı başında, kendisini ve arzularını da kontrol altına alıp, ciddî bir iç murâkabesine geçmelidir. Yoksa, kendi kendini aldatma ihtimali, çok kuvvetlidir ve yaptığı şeylerin de ne kendine ne de başkalarına yararı olmayacaktır.

Mücahede insanı, Allah'ı her şeye tercih edecek şekilde, ihlâslı, samimî, yürekten ve gönül adamı olmalıdır. O zaman verilen mücadele faydalı olacaktır. O, başkalarına karşı felsefe yapıp onların kafalarına faydalı faydasız bir sürü malumat yığını aktarma yerine; kalb ve kafalara, mümkün olduğunca, samimiyet, hüsnüniyet, içtenlik ve gönül adamı olma şuurunu yerleştirmeye çalışmalıdır.

Cihad, bir iç ve dış fetih dengesidir. Onda hem erme, hem de erdirme söz konusudur. İnsanın özüne ermesi, büyük cihaddır. Başkalarını erdirmesi de küçük cihaddır. Bunun biri diğerinden ayrıldığı sürece, cihad cihad olmaktan çıkar, birinden miskinlik, diğerinden anarşi doğar. Hâlbuki biz, Muhammedî bir ruhun doğmasını bekliyoruz. Bu da, her meselede olduğu gibi bu meselede de, Allah Resûlü'ne ittiba ve uymakla mümkün olacaktır.

Ne mutlu onlara ki, kendi kurtuluşları kadar başkalarının kurtuluşları için de yol ararlar. Ve yine ne mutlu onlara ki, başkalarını kurtaralım derken, kendilerini unutmazlar.

DİPNOTLAR

- 161 el-Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ*, 1/511. Cihad hakkında geniş bilgi için bkz.: Gülen, M. Fethullah, *I'la-yi Kelimetullah veya Cihad*, s.19-35.
- 162 Nisâ sûresi, 4/95.
- 163 Bkz.: Mâide sûresi, 5/67; Ahzâb sûresi, 33/39; Hâkka sûresi, 69/44-47; Cin sûresi, 72/26-28.
- 164 Bkz.: Kıyamet sûresi, 75/37; Mürselât sûresi, 77/21-22; Abese sûresi, 80/18-22.
- 165 Fetih sûresi, 48/10.
- 166 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/96.
- 167 Tevbe sûresi, 9/111.
- 168 Buhârî, *iman* 26; Müslim, *imâre* 103; Nesâî, *cihad* 30.
- 169 Buhârî, *cihad* 73; Tirmizî, *fezâilü'l-cihad* 25.
- 170 Ebû Dâvûd, *cihad* 15; Tirmizî, *fezâilü'l-cihad* 2; Dârimî, *cihad* 32.
- 171 el-Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ*, 1/511.
- 172 Bakara sûresi, 2/151.
- 173 Aliyyü'l-Kârî, *el-Esraru'l-merfûa*, s. 286.
- 174 Âl-i İmrân sûresi, 3/18.
- 175 Nisâ sûresi, 4/165-166.
- 176 Fetih sûresi, 48/8.
- 177 Müslim, *fezâil* 2; Tirmizî, *menakıp* 5, 6; Dârimî, *mukaddime* 4; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/89, 95, 105; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/620.
- 178 Müslim, *zühd* 74; İbn Mâce, *taharet* 23; Dârimî, *mukaddime* 4; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/113, 4/170, 172; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/617; İbn Hibban, *es-Sahih*, 14/434, 456.
- 179 Bkz.: Buhârî, *büyük* 34; *cihad ve siyer* 46; Müslim, *radâ'* 57; *fezâil* 48; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/348, 5/170-1716/113; Abdurrezzak, *el-Musannaf*, 5/389; el-Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 6/52, 53, 9/3-4.
- 180 Buhârî, *i'tisam* 19; *enbiyâ* 3; İbn Mâce, *zühd* 34; Tirmizî, *tefsiru'l-Kur'an* 3.
- 181 Bkz.: Buhârî, *vudû'* 69; *salât* 109; Müslim, *cihad* 107, 108; Nesâî, *taharet* 191.
- 182 Bkz.: Müslim, *sıfâtü'l-münafikîn* 38; el-Heysemî, *Mecmaü'z-zevâid*, 8/227; el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 2/190-191.
- 183 Buhârî, *fezâilü's-sahabe* 5; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/204; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/70; İbn Hibban, *es-Sahih*, 14/526.
- 184 Bkz.: Mü'min sûresi, 40/28.

- 185 Bkz.: Hicr sûresi, 15/72.
- 186 Buhârî, *menakıb* 45; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/11-13.
- 187 Muhammed sûresi, 47/7.
- 188 Bkz.: Bakara sûresi, 2/143; A'raf sûresi, 7/170; Tevbe sûresi, 9/120; Hûd sûresi, 11/115; Yusuf sûresi, 12/56, 90; Kehf sûresi, 18/30.
- 189 Hac sûresi, 39-40.
- 190 Bakara sûresi, 2/216.
- 191 Ankebût sûresi, 29/69.
- 192 Bkz.: Ankebût sûresi, 29/69.
- 193 Bkz.: İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim*, 7/16.
- 194 Ebû Dâvûd, *taharet* 79; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/258.
- 195 Buhârî, *cihad* 52; Müslim, *cihad* 78.
- 196 Nesâî, *sıhr* 18; Ebû Dâvûd, *salât* 107; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/25-26.
- 197 Buhârî, *savm* 49; Müslim, *savm* 59.
- 198 Buhârî, *teheccüd* 6; Müslim, *sıfâtü'l-münafikîn* 81. Ayrıca bkz.: Müslim, *salât* 223; Ebû Dâvûd, *salât* 148; *vitir* 5.
- 199 Buhârî, *tefsiru sûre* (9) 9; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/4.
- 200 Nisâ sûresi, 4/41.
- 201 Buhârî, *tefsiru sûre* (4) 9; Müslim, *salâtü'l-müsafirîn* 247-248.
- 202 Buhârî, *daavat* 3; Tirmizî, *tefsiru sûre* (47) 1; İbn Mâce, *edep* 57; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/282, 341.
- 203 Âl-i İmrân sûresi, 3/190.
- 204 İbn Hibban, *es-Sahih*, 2/386; İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azîm*, 2/164; el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/197.
- 205 Müslim, *salât* 221, 222; Tirmizî, *daavat* 75, 112; Nesâî, *taharet* 119; *tatbik* 47; Ebû Dâvûd, *salât* 148; *vitir* 5; İbn Mâce, *dua* 3.
- 206 Buhârî, *edep* 96; Müslim, *birr* 165.
- 207 İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/492.
- 208 el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/211; İshak İbn Rahûye, *el-Müsned*, 1/196; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannaf*, 7/79; İbnü'l-Mübarek, *ez-Zühd*, 1/201; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/49.
- 209 Nasr sûresi, 110/1-3.
- 210 Nasr sûresi, 110/3.

211 Müslim, *salât* 218, 220; Ebû Dâvûd, *salât* 119; Tirmizî, *daavat* 32.

212 Tirmizî, *fezâilü'l-cihad* 12; el-Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 5/288.

213 Tirmizî, *fezâilü'l-cihad* 8; Nesâî, *cihad* 8; İbn Mâce, *cihad* 9.

214 Hicr sûresi, 15/99.

215 Rahmân sûresi, 55/46.

216 Bkz.: Buhârî, *rikâk* 38; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/256.

Sidretü'l-Müntehâ: Hz. Peygamber Efendimiz'e (aleyhissalâtü vesselâm) miraç gecesinde hilkatın aldığı son şekli gösteren yaratılış ağacı, kâinat ağacı.

Âyât-ı tekvîniye: Kâinatta işleyen ilâhî kanunlar.

Mele-i A'lâ: Yüce topluluk.

Muzlim: Karanlık.

Serfürû: Baş eğme, itaat etme.

Sîga: Fiil çekiminde meydana gelen hâl, kip.

Telmih: Üstü kapalı, îmâ yoluyla ifade etme.

Füyûzat: İlâhî feyizler, ihsanlar, lütuflar.

Nefs-i emmare: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Zahid: Dünyevî lezzetlerden el etek çeken; fâni, geçici her şeye gönlünü kapamış kimse.

Rikkat: İncelik, yumuşaklık.

Havf: Korku, endişe.

Cehd: Emek, çaba.

Diyalektik: Herhangi bir meseleyi dış görünüşe göre (zâhirî sebeplerle) sadece akıl yürüterek çözmeye çalışma metodu.

Ehl-i tasavvuf, âlemin kıdemi hususunda maddiyyun filozoflarının getirdiği yolda gidiyorlar. İslâm akidesiyle telif edebilir misiniz?

Ehl-i tasavvuf, âlemin kıdemine kâil değildir. Hele bütünü hakkında böyle düşünmek tamamıyla hatalıdır. Mutasavvıflar içinde, âlemin kıdemine değil de, “vahdet-i vücud” hatta biraz daha ileri götürerek “vahdet-i mevcud” faraziyelerine saplananlar olmuştur; ama bu, âlemin kıdemine kâil olma demek değildir. Zâhiren, âlemin kıdemine kâil oluyor gibi görünseler de, aslında öyle olmadığı muhakkaktır.

İlk önce mutasavvifîni ve sofilîği anlamak lâzım. Mutasavvıfın, büyük ölçüde, tasavvufun nazariyatçılarıdır. Bu sahanın gerçek erleri olan sofiyyûn ise daha çok hâl üzerinde dururlar.. ve mesleklerini dayandırdıkları bir kısım noktalar da yok değildir. Sevr Mağarası’nda Resûl-i Ekrem’den (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Ebû Bekir’in mânen bir şeyler aldığı veya Hz. Ali ile baş başa kaldığı zaman, Hz. Ali’nin O’ndan bir şeyler aldığı kanaati bu meslek erbabı arasında çok yaygındır. Vâkıa, Kitap, Sünnet, İcmâ esaslarına göre hareket eden bir insanın, bu kanaatte olması zor görünse de, yolun sâliklerince bu mevzudaki inanç tamdır. “Men lem yezuk lem ya’rif – Tatmayan bilmez...”

Günümüzde olduğu gibi, o devirde de bu mesele hakkında şüphe ve kuşku bulunmuştu. Hatta, Hz. Ali’ye soranlar da oldu: “Yâ Ali, senin yanında, Resûl-i Ekrem’den sana intikal eden gizli bir şey var mıdır?” O, kılıcının kabzasında, diyete, âkile ve zimmîler hukukuna ait üç husustan başka bir şey olmadığını söyledi.²¹⁷ Bunun dışında Allah Resûlü’nden (sallallâhu aleyhi ve sellem), hususî mahiyette bir şeyler aldığına dair herhangi bir nakil bilmiyoruz.

Sevr Mağarası’nda Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Hz. Ebû Bekir arasında geçen sırlı muhaverelelere gelince, o hususu da ispat etmek oldukça zor. Evet, Kur’ân ve hadisin dışında böyle gaybî bir şey varsa, yani kitaba yazılmayan, ama sahabe ve tâbiîn’in, Sevr Mağarası’ndaki muhavereye dair anlattıkları şeyler içinde, Resûl-i Ekrem’in gizliden gizliye Hz. Ebû Bekir’e bir şey öğrettiğine dair herhangi bir hususa rastlamadığımızı da söyleyebiliriz. Bence, böyle yapılacağına, doğrudan doğruya, Cenâb-ı Hakk’ın yeryüzünde elçisi ve beşerin en büyük mümessili olan Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vesayası

altında bulunulduğu anlatılmalı ve tekellüflere girilmemelidir. Kanaatimce bu daha samimî, daha inandırıcı olur.

Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) pek çok vazifeleri vardı. Müslümanların, İslâmiyet'in bütün icaplarını rahatlıkla yerine getirme imkânlarına kavuşturulmaları; keza, Müslümanların, yeryüzünde mahkûm değil, hâkim olarak yaşayabilmeleri için, maddî-mânevî bir kısım dinamiklere sahip olmaları gibi pek çok şeylerle donatılmaları icap ediyordu. Bu noktada, gönül hayatının, her şey üzerinde hâkimiyet tesis etmesi çok önemliydi. Binaenaleyh, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), farzlardan âdâba kadar, din adına ne varsa hepsini yaşıyor, yaşanmasını teşvik ediyor ve her şeyde Allah'ın isteklerini ve hoşnutluğunu arıyordu. Meselâ O'nun hayatında, her sabah 100 defa "Lâ ilâhe illallah vahdehu lâ şerîke leh" vardı. Diğer dua ve münacatlar da öyle... Biz sabah-akşam namazlarında sadece, O'nun okuduklarının onda birini okuyabiliyoruz. Keşke hepimiz okuyabilseydik! Demek, Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) söylediği şeylerden ancak çok az bir şey yapabiliyoruz. İnşâallah, yaptıklarımızla, vazifemizi yapmış sayılırız. Gerçek sofîlik ve vilâyet ise, ihlâsla O'nun yaptıklarını yapmaktan geçer. Vâkıa, kulluk vazifemizi zirvede eda etsek dahi, Hakk'a karşı şükür, Efendimiz'e karşı da minnet borcumuzu yerine getirmiş olamayız.

Bir gün ashabdan biri gelir der ki: "Yâ Resûlallah, ben günün dörtte birini salât ü selâmla geçiriyorum." "*Güzel, daha fazla yapsan daha iyi olur.*" Adam yükseltir. Efendimiz "*Daha fazla yapsan daha iyi olur.*" demeye devam eder...²¹⁸

İşte, Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu cevabı, ibadet ü taati, altından kalkamayacak hâle getirmediikten sonra, yapabildiğin kadar yap demektir. Evet, götüreceğin kadar al! Zira; "*İnne'd-dine yüsr*" yani, din ona ait mükellefiyetleri herkesin yerine getireceği kadar kolaydır.²¹⁹ Onu ağırlaştırıp yaşanmaz hâle getiren, altında kalır-ezilir. Sonra götüremeyecek hâle gelir ve mağlup olur.

Mükellef, farzları terk edemez; müekked sünnetlerin terkinde de itap var. Sair şeylerde, artırabildiği kadar artırabilir. Bir de bunu sonuna kadar da götürmeye azimli olursa, artık ona, Allah'a yaklaşma ve dost olma yolları açılmış demektir. İşte

Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) gönüllerde inkişaf hâsıl eden, bu bâtın tarafına "Bâtın-ı Muhammedî" diyoruz. Bu yola giren kimse -inşâallah- hakikî mü'min, gerçek müttaki mânâsına uygun sofî ve tam mânâsıyla vilâyete namzet sayılır.

Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu mesleği, bir iki asır sonra perdelendi. Kur'ân okunuyordu, ama gırtlaklardan aşağıya inmiyordu. Hadis okuyorlardı; ama, muktezası gönüllerde mâkes bulmuyordu. Şunu bunu ilzam etmek için güzel laflar söylüyorlardı; ama, sözler gönüllerin derinliğinde heyecan uyarmıyordu. Bunun için mücedditler, yani dini aslına irca etmek ve yeniden Müslümanlarda eski aşk, eski heyecanı meydana getirmek isteyen kimseler zuhur etti. Meselâ Ebû Hanife, İmam Şafî, Ahmed İbn Hanbel'i bunlardan sayabiliriz. (Ömer İbn Abdülaziz, ondan sonra Şafî'dir, diyenler de var.) Aslında, bunlar, çeşitli sahaların mücedditleridirler. Bu büyük zatlar, kitlelerde heyecanın sönmüş ve ölmüş olduğunu görünce, buna bir çare aradılar. Sünnet'e dikkati çekmek için medreseler, tekyeler kurdular. Bu müesseselere fertleri davet ettiler. Bunlara, seviye, idrak ve anlayışlarına göre nasihat etmeye başladılar. Bunlar, samimî, hasbî kimselerdi... Eğri büğrü hâlleri ve yanları yoktu. Söyledikleri sözler, derhal cemaat arasında heyecan uyarıyordu. Onlar konuşurken âdeta mescit kandilleri dahi harekete geçiyordu. Bunlar, buldukları yerlerde manyetik alanlar meydana getiren güçlü kimselerdi. İbrahim İbn Edhem, Fudayl İbn İyaz, Cüneyd-i Bağdâdî, Bişr-i Hafî, Ahmed İbn Hanbel bu zahid zatlardandı. Böyle güçlü zevât, etraflarına halkı topluyor, sonra da Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) evrâd ve ezkârını onlara ders olarak veriyorlardı.

Böylece, bu müstesna zatlar sayesinde yeniden gönüller Allah'a teveccüh etti. Derken onların etrafında herkes müridler gibi toplanmaya durdu; arkasından da birer birer tasavvuf ekolleri meydana gelmeye başladı. İşte ondan sonradır ki, müteakip dönemlerde, Kâdirî, Rifâî, Mevlevî, Nakşî tarikatları gibi tarikatlar kuruldu ve bunlar, o dönem itibarıyla tarihsel olarak İslâm dünyasının dört bir yanını nura gark ettiler.

Bunlar arasında Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sünnet'ine uymayı esas alan ve Sünnet-i Seniyyeyi rehber edinen İmam Rabbânî gibi mürşitler,

hep bu esasını işlemiş ve: “Ancak Sünnet-i Seniyyeyi rehber edinen sahil-i selâmete çıkar.”²²⁰ diye ısrarla Peygamber yolunu tavsiye etmişlerdir. Sünnet mizanlarına göre hareket etmeyen insanın, dış âlemlerle alâkası kesildiği nispette, ölçüler alt üst olur. Evet, tasavvuf berzahında yaşamamanın insanî buudları değiştirdiği, insanı âdeta başkalaştırdığı içindir ki, zaman zaman bir kısım dinî ve tabî prensipler hafife alınmış ve şer’-i şerifteki muvazene de bozulmuştur. Böyle bir muvazenesizlikle, evliliğin gereksizliğine inananlar, insanlardan kaçıp kendi iç dünyalarına kapananlar, “Bana kalbim yeter.” deyip sadece kalbî ve ruhî hayatla meşgul olanlar hiç de az değildir. Zaman gelmiş böyleleri, bütün bütün zâhirî duygulara sırtını dönerek beden ve cismaniyete ait her şeyi inkâr etmişlerdir.

İşte böyle bir istiğrak ve vecd içinde bulunanın gözünde, bütün dünya ve içindekiler silinir gider de, çevresinde sadece ve sadece Allah’ın isim ve sıfatlarının tecellîleri parıldamaya başlar. Artık O’nun tecellîlerinden başka her şey yok olur. O da: “Allah’tan başka mevcut yoktur.” demeye başlar. Vâkıa, Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat “Hakâiku’l-eşya sâbitetün – Allah var, Allah’ın yarattığı eşya da var.” diyerek, eşyanın varlığını kabul etmişlerdir; ama vecd insanına göre, bunda hiçbir beis yoktur. Zira, eşya O’nunla kâimdir. O var olduğu için eşya da vardır.

Ehl-i Sünnet’in bu mevzudaki değiştirilmez, sabit hükümlerine rağmen veli, vecd ve istiğrak hâlinde verdiği bu hükmü, bu durumdan ayıldıktan sonra “sahve” haline de tatbik eder. Meselâ, Muhyiddin İbn Arabî, *Fütûhat-ı Mekkiye* ve *Fûsusu’l-Hikem*’inde; Sühreverdî, *Heyâkulu’n-Nur*’da ve daha başkaları pek çok kitapta, “Sen, ben her şey hayalât, sadece Allah var.” gibi sözleri ve benzerlerini tekrar eder dururlar. Ancak, bu büyük zatların bu mevzudaki düşünceleri vahdet-i mevcudcuların (monist) mütalâalarıyla karıştırılmamalıdır. Evet bunlar, “vahdet-i vücud” erbabıdır, “vahdet-i mevcud” değil. Vahdet-i mevcud bir bakıma, Epikür’le başlamış, Hegel’le geliştirilmiş, tarihî maddeciliğin elinde ayrı bir şekil almış “ruh-i küllî” esasına dayanan, istismara müsait bir nazariyedir. Vahdet-i vücud bir hâl ve istiğrak ifadesidir. Maddecilikle de hiçbir alâkası yoktur. Aksine, o, Allah adına, bütün kâinatın nefyi ve inkârıdır. Bundaki kusur, sadece sünnet mizanları ile ölçülüp biçilmeden, müşâhede ve duyuşa göre hüküm vermektir ileri gelmektedir. Bu kusuru niçin yaptılar diye aklınıza gelebilir. Evet, “Muhyiddin İbn Arabî, hayatı

boyunca vecd ve istiğraklarını yazdı. Keşke kendine geldiği ve yakazaya döndüğü zaman bunları tashih etseydi. Neden iltibasa müsait bu mülâhazaları olduğu gibi bıraktı?” diyebilirsiniz. Bence, evvelâ, büyüklüğünü ölçemeyeceğimiz bu kimseler hakkında, hücum ve teşni yerine daha dikkatli olmak icap eder.

Evet bunların, şeriatın ruhuna muhalif beyanları karşısında insanın “Hazret, bunları niçin daha sonra tahkik ve tashih etmedin?” diyese gelebilir. Ancak, onlar, asıl âlemi, vücud olarak, kendi sekir ve istiğraklarıyla yaşadıkları âlem kabul ediyor, bizim âlemimize döndükleri veya diğer tabirle, kendi âlemlerinden ayrıldıkları zaman, onu uykuya dönmek kabul ediyorlarsa, neyi ve niye tashih ve tahkik edecekler ki?

Onun için Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri gibi zatlar, Cenâb-ı Hakk’ın tecellîleriyle baş başa kaldıkları zaman, müncezip oluyor, o âlemi hakikî âlem olarak görüyor; bize göre rüya, onlara göre hakikat sayılan bu âlemde kalemi ellerine alıyor, o âlemde düşünüyor, o âlemin ölçü ve kıstasları içinde yazıyor; yazdıkları şeyleri biçimlendiriyor ve kat’iyen bu âleme ait hususiyetlerle telif etmeyi düşünmüyorlardı. Şayet onlar bu âlemi hakikî âlem olarak bilselerdi, herhâlde o âlemdeki hataları, bu âlemde tashih edeceklerdi. Etmediklerine göre, demek ki, bizim âlemimize hiçbir zaman hakikî âlem nazarı ile bakmadılar.

Mevzuu böylece icmal ettikten sonra diyebiliriz ki, hiçbir mutasavvıfa, maddeci demenin imkânı yoktur. Aksine maddeciler ile vahdet-i vücudcular arasında tam bir zıddiyet vardır. Maddeciler, madde ve kâinat hesabına Allah’ı inkâr ederler. “Sadece madde ve atom vardır; her atom parça ve parçacığı da şuurlu olarak hareket etmektedir.” demelerine mukabil, mutasavvifînden vahdet-i vücudcular Allah hesabına kâinatı nefyeder, “Her şey O’na dayalıdır, O’ndan başka her şey fânidir. Öyleyse biz de bunların fâniliğine hükmetmeliyiz ki, huzurumuzu ihlâl etmesinler. Çünkü O’ndan ayrı olan her şey fânidir.” derler. Aradaki bunca zıddiyete rağmen, hâlâ da ikisini “bir” görüp göstermek, doğrusu anlaşılır gibi değildir.

Bazı tenkitçiler, Mevlâna Celâleddin Rûmî Hazretleri’nin eserlerinin içine, bir kısım Batılı panteistlerin fikirlerinin sokulduğunu iddia ederler. Bu arada Afzal-i Kâşî’ye ait olduğu söylenen, pek çok panteistçe düşüncenin, İslâm ruhunu tahrif

niyetiyle, İslâm düşmanları tarafından bu eserlere karıştırıldığını ileri sürerler.

Evvelâ, Hz. Mevlâna'ya isnat edilen bütün eserlerin ve onun eserleri içindeki her parçanın ona ait olduğu söylenemez. Günümüzde Mevlâna'ya ait olduğu söylenen eserlerden bazılarının başkalarına ait olduğu şimdiye kadar çokları tarafından ortaya kondu.

Bunlardan, “*Fîhi Mâ Fih*”i için, Afzal-i Kâşî'nin adından bahsedilmektedir. Afzal-i Kâşî'nin kendisi Neoplatonisttir ve hayatı boyunca Eflatunculuğu tekrar ihya etmeyi düşünmüştür. Hatta bu hususu, hayatına gaye edinmiş olduğu da söylenebilir. Bu zat aynı zamanda, Hurûfî'dir. Harfleri kâinatın atomları gibi telâkki eden Fazlullahi'l-Hurûfî'nin mezhebinden...

Hadis-i şeriflerin bile arasına bir sürü şeylerin sokulmak istenilmesi yanında, Mevlâna ve Muhyiddin İbn Arabî gibi zatların sözleri arasına bir kısım yalan ve uydurma şeylerin sokulması mevzuunda –kanaatimce– biraz müsamahalı düşünmek lâzımdır. Yani, girebilir demek iktiza eder.

Buhârî gibi, yüzlerce hadis imamı, önünden hadisler geçerken, o söz Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mi, değil mi, onu bilebiliyordu. Bu mevzuun mütehasısı olan bu zatlar, tahkik ettikleri sözlerde, âdetâ, Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözleri kokuyor mu, kokmuyor mu, bunu hissedebiliyordu. Onun için hadisler, sağlam mihenklerle vurulup ayıklandı; ama tasavvuf büyüklerinin sözleri için böyle bir garantiden bahsedilemez.

Ayrıca Muhyiddin İbn Arabî: “Bizim durumumuzda olmayanın ve hâlimizi bilmeyenin, bizim kitaplarımızı okuması haramdır.” demiştir.

DİPNOTLAR

217 Buhârî, *diyât* 31; *ilim* 39; *cihad* 171; Tirmizî, *diyât* 16; Nesâî, *kasâme* 12.

218 Tirmizî, *sıfatü'l-kiyame* 23.

219 Buhârî, *iman* 29; Nesâî, *iman* 28.

220 İmam Rabbânî, *el-Mektûbat*, 1/240 (260. Mektup).

Sâlik: Bir yola giren, bir yolda giden.

Âkile: Diyet ödemeyi yüklenen kimse veya kimseler.

Zimmî: İslâm Devletinin hâkimiyeti altında yaşayan gayrimüslim.

Muhavere: Karşılıklı konuşmak, diyalog.

Tekellüf: Zorlama, külfet.

Müekked sünnet: Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ara vermeden, devamlı yaptıkları, bir mücbir sebep olmadıkça terk etmedikleri sünnet.

İtab: Azarlama.

Müttaki: Takva sahibi. Dinin emir, yasak ve tavsiyelerine titizlikle uyan kimse.

Zahid: Dünyevî lezzetlerden el etek çeken; fâni, geçici her şeye gönlünü kapamış kimse.

İstiğrak: Kendinden geçme, dünyayı unutma, kalbini dünyevî endişelerden temizleyip bütünüyle Hakk'a yönelme.

Vecd: İnsan benliğini bütünüyle iştiyakın sarması; hâlin, akıl, mantık ve muhakemenin önüne geçmesi.

Teşnî: Kötüleme, ayıplama.

Sekir: Basiret ve şuurunu, yaşadığı hâlin duygu ve hülyalarının baskısı altında geçici olarak kaybetme hâli.

Müncezîp: Kendini ilâhî cezbeye bırakmış, cezbeye salmış.

İcmal etmek: Özetlemek

Panteist: "Her şey Tanrı'dır." diyen, Tanrı ile evreni bir sayan felsefî görüşü benimseyen kimse.

TECVID

SAKİN MİM'İN DURUMLARI

A- İDĞAM-I MİSLEYN MEAL ĞUNNE

Sakin “mim”den sonra م harfi gelirse, genizden gelen bir sesle tutularak okunur. Buna “idğam-ı misleyn meal ğunne” denir.

م ... فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَدَاهِهِمْ مِنْ شُهَدَاءِكُمْ مِنْ يَأْتِيكُمْ مِنِّي

B- DUDAK İHFASI

Sakin “mim”den sonra ب harfi gelirse, genizden gelen bir sesle tutularak okunur. Buna “dudak ihfasi(ihfâ-yı şefevî)” denir.

ب ... هُمْ بِمُؤْمِنِينَ أَنْبِئُهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ ذَلِكَ بَلَاءٌ أَنْفُسِكُمْ

C- MİM-İ SAKİNİN İZHARI

Sakin “mim”den sonra ب ve م ‘den başka harfler gelirse açık olarak(izhar yapılarak) okunur.

يَنَاهَهُمْ نَصِيبُهُمْ دِينِكُمْ وَلِي دِينَ هُمْ يُنْفِقُونَ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا

DİĞER İDĞAMLAR

1. İDĞAM-I MÜTECÂNİSEYN:

a) ت-ذ-ط harflerinden biri sakin diğeri harekeli olarak ardı ardına gelirse sakin harf harekeli olanın mahreci içinde okunur.

أُحْيِيَتْ دَعْوَتُكُمَا وَدَّتْ طَائِفَةٌ بَسَطَتْ

b) ث-ذ-ظ harflerinden biri sakin diğeri harekeli olarak ardı ardına gelirse sakin harf harekeli olanın mahreci içinde okunur.

إِذْ ظَلَمْتُمْ إِذْ ظَلَمْتُمْ يَلْهَثُ ظ ذَلِكَ

c) م harfi sakin م harfi harekeli olarak ardı ardına gelirse, ب harfi م harfine çevrilip bir miktar tutularak okunur.

ب - م = إِرْكَبَ مَعَنَا < إِرْكَبَ مَعَنَا

2. İDĞAM-I MÜTEKÂRİBEYN:

a) ل harfi sakin ر harfi harekeli olarak ardı ardına gelirse, ل harfi okunmayıp ر harfi şeddelenerek okunur.

ل - ر = بَلَّ رَفَعَهُ اللهُ ← بَرَفَعَهُ اللهُ قُلْ رَبِّ قُرْبِ ← قُرْبِ

* بَلَّ رَانَ kelimesinde bu kural uygulanmayıp **sekte** yapılır.

b) ق harfi sakin ك harfi harekeli olarak ardı ardına gelirse, ق harfi ك harfinin içinde belli-belirsiz bir şekilde okunur.

ق - ك = أَلَمْ تَخْلُقْهُمْ

KALKALE

Sözlükte “sarsmak” anlamına gelir. (د > ب ط ق) ب ج د ط ق harflerinden biri kelimenin ortasında veya sonunda cezimli olarak geldiğinde, bu harflerin mahrecinin kuvvetli bir şekilde sarsılmasına, yani vurgulu tonla okunmasına “kalkale” denir.

Kalkale yaparken;

-Kalkale sesi, bir önceki harfin harekesine uygun çıkarılır.

-Kalkale harfine hareke verilmez.

فَلْيَفْتُلُونِ يَطْلُبُ تَجْرِي يَبْسُطُ مُدْبِرِينَ

* Sakin 'ب' den sonra ب ve sakin 'د' den sonra د gelirse **KALKALE YAPILMAZ**

لَقَدْ تَابَ اللهُ إِضْرِبْ بِعَصَاكَ

VAKIF İŞARETLERİ

Kur'an okurken manaya uygun olacak şekilde ayet sonlarında ve ayet ortalarında durmak Peygamberimize ait bir okuyuş tarzıdır.

Kur'an okurken vakif yapılması veya okumaya devam edilmesi güzel olan işaretler genel olarak şunlardır:

م : Vakf-ı lazım: **Mutlaka durmak gerekir. Geçilirse anlam bozulur.**

وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ۚ يُخَادِعُونَ اللَّهَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا ۗ وَالَّذِينَ

ط : Vakf-ı mutlak: **Geçmek için bir gerekçe yoktur, durulmalıdır.**

إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ط وَاللَّهُ عَلِيمٌ ط حَدَرَ الْمَوْتَ ط وَاللَّهُ أَبْصَارُهُمْ ط كَلَّمَا

ج: Vakf-1 caiz: **Durmak güzeldir, geçilebilir.**

حَفِظُهُمَا ج وَهُوَ الْعَلِيُّ ج وَيَرَقُّ ج يَجْعَلُونَ ج مِنْ قَبْلِكَ ج وَيَأْخِذُ ج

ز: Vakf-1 mücevvez: **Geçmek güzeldir, durulabilir.**

غِيَاوَةٌ ز وَهُمْ ز صَبْعَةٌ ز وَخُنَّ لَهُ

ص: Vakf-1 murahas: **Nefes daraldığında durulur, geçmek güzeldir.**

تَبَايَعْتُمْ ص وَلَا يُضَارُّ ص مِيثَاقِهِ ص وَيَقْطَعُونَ ص شَيْئًا ص وَلَا تَقْرَبَا

ق: **Durulur da, geçilir de...**

الْوُثْقَى ق لِأَنْفِصَامِ ق كَلِمَةٍ مِنْهُ ق اسْمُهُ ق اِمْنَا ق وَإِذَا خَلَوْا ق فَاِمْنَا ق رَبَّنَا

فف: **Durmak iyidir, geçilebilir.**

وَاعْفُ عَنَّا فف وَاعْفِرْ لَنَا فف وَارْحَمْنَا فف أَنْتَ مَوْلَانَا

لا: **Durulmaz. Durulursa geriden alınır.**

أَمَانِيهِ لَا كَلٌّ مِنْ لَا أَلِيمٌ لَا بِمَا كَانُوا عَلَيْهِمْ لَا غَيْرَ الْمَعْضُوبِ

İki üstünlü hemze ile biten kelimelerin tenvinleri okunmayıp "eeee" diye uzatılarak vakıf yapılır.

وَ نِدَاءٌ ط شَيْئًا ز بِنَاءٌ ج اِنْشَاءٌ ط

Üstün ile harekeli harflerinde vakıf, kendilerinden önceki harflerin harekesi vav'da ötre; ya'da esre ise, و harfinde ötre; ی harfinde esrenin uzatılmasıyla yapılır.

هُوَ ← هُوَ يَدْعُو ← يَدْعُو نِعْمَتِي ← نِعْمَتِي هُمِي ← هُمِي
يَأْتِي ← يَأْتِي مَا هِيَ ← مَا هِيَ نَسِي ← نَسِي هِي ← هِي

Yuvarlak te (ة) ile biten kelimelerde vakıf yuvarlak te (ة) nin cezimli he (ه) şeklinde okunmasıyla yapılır.

رَحْمَةٌ ← رَحْمَةٌ الْجَنَّةِ ← الْجَنَّةِ بَقَرَةٌ ← بَقَرَةٌ

BAZI DURUMLAR

ZAMİR

He (ه) harfi harekeli kendisinden önceki harf de harekeli ise he (ه) harfi med edilerek okunur-

مَلِكِهِ ۞ رَبُّهُ ۞ إِخْوَتِهِ ۞ ثَلَاثَهُ ۞ مِرَاجِعُهُ ۞ مَفَاتِحُهُ ۞

Harekeli “he” harfinden sonra hemze gelirse MUFASIL MED gibi okunur.

دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۞ رَبُّهُ إِنَّ ۞ أَنْزَلَهُ إِلَيْنَا ۞ اسْمُهُ أَحْمَدُ

* Zümer sûresi 7. ayetteki وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَاهُ لَكُمْ zamir **uzatılmaksızın** okunur. Çünkü altında kasr(kısa) kelimesi yazmaktadır.

LAFZATULLAH (ALLAH KELİMESİ) IN OKUNUŞU

الله kelimesinden önceki harfin harekesi **ötre veya üstün** olduğunda (الله) kelimesinin (ل) harfi **KALIN**;

أَخَذَ اللَّهُ ۞ رَسُولُ اللَّهِ ۞ وَادْكُرُوا اللَّهَ ۞ قَالَ اللَّهُ

esre olduğunda ise (الله) kelimesinin (ل) harfi **İNCE** okunur.

سَبِيلِ اللَّهِ ۞ يَا اللَّهُ ۞ آيَاتِ اللَّهِ ۞ بِسْمِ اللَّهِ

RA’NIN OKUNUŞU

1. Kalın okunduğu yerler:

1. Ra harfinin harekesi **üstün** رُ veya **ötre** رُ olduğunda,

صَدْرَكَ ۞ الرَّحْمَنُ ۞ الرَّوْحُ ۞ رَبِّ

2. Ra harfi sakin **önceki harfin** harekesi **üstün** رُ- veya **ötre** رُ- olduğunda,

أَرْكُضُ ۞ وَأَنْحَرُ ۞ مَرِيْمُ ۞ مُرْدِفَيْنِ

3. Ra harfi ve önceki harf sakin **ondan önceki harfin** harekesi **üstün** رُ- - veya **ötre** رُ- - olduğunda,

شُكُورُ ۞ فَجَزُ ۞ بِالصَّبْرِ ۞ الصُّدُورُ

4. Ra sakin önceki harfin harekesi arızî kesra olduğunda,

لِمَنِ ارْتَضَىٰ إِنَّ ارْتَبْتُمْ رَبِّ ارْجِعُونِ رَبِّي ارْجِعُونِي

5. Esredan sonra gelen sakin ra harfini istilâ (خ ص ض ط غ) harfleri takip ederse

ارْصَادًا فِرْقَانِ مِرْصَادًا

2. İnce okunduğu yerler:

1. Ra harfinin harekesi **kesra** رِ olduğunda,

رِزْقًا وَاضْرِبِ بِالْبُرِّ بِحُورِ

2. Ra harfi sakin **önceki harfin** harekesi **kesra** رِ- olduğunda,

وَاسْتَعْفِرُ مَرِيَّةٍ وَأَصْبِرُ أَحْصِرْتُمْ

3. Ra harfi ve önceki harf sakin **ondan önceki harfin** harekesi kesra رِ- olduğunda,

سِحْرٍ ذِكْرٍ بَصِيرٍ

4. Sakin Ra harfi, **harf-i lînden** رِ sonra gelip durulursa.

خَيْرٌ سِيرٌ طَيْرٌ ثَوْرٌ صَبْرٌ عَيْرٌ قَوْمٌ عَوْرٌ مَوْرٌ

5. Hûd sûresi 41. ayette geçen **جَارِيهَا** kelimesindeki “RA” harfi **imale** sebebiyle ince okunur. امالة

SEKTE

Sesi, **nefes almaksızın** bir müddet kesip devam etmektir.

عَوَجًا قِيمًا مَرَقِدِنَا هَذَا وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ كَلَّا بَلْ رَانَ

سكت سكت سكت سكت

ÖZEL OKUNUŞLAR

Harekesiz ي kendinden **önceki üstün harekeli** harfi uzatarak okutur.

زَاي ٱ قُرْبَى ٱ حَتَّى ٱ مَوْتَى ٱ أَنْثَى ٱ أَرْجَى ٱ

Harekesiz و kendinden **önceki üstün harekeli** harfi uzatarak okutur.

الْحَيَاةُ الصَّلَاةُ بِالْعَدْوَةِ الزَّكَاةُ وَالرَّيَا

Altında **قصر** bulunan harfler **uzatılmaksızın** okunurlar.

شَفَعَاؤُنَا شُرَكَاءُهُمْ وَأَنَا نِسَاؤُكُمْ وَأَوْلِيَاؤُهُمْ أَوْلِيَاؤُكُمْ قَصْر قَصْر قَصْر قَصْر قَصْر

Tenvinden sonraki harfe **geçiş** yapılırken ن ile okunur

حَبِيبَةٍ اجْتُنَّتْ ← حَبِيبَةٍ اجْتُنَّتْ

لُوطِ الْمُرْسَلِينَ ← لُوطِ الْمُرْسَلِينَ

KURAN EZBER

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا أُفْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ ﴿1﴾ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ ﴿2﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدٌ ﴿3﴾
لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿4﴾ أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿5﴾
يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا ﴿6﴾ أَيَحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿7﴾

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ﴿8﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿9﴾ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿10﴾
فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿11﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿12﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿13﴾ أَوْ
إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿14﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿15﴾ أَوْ مِسْكِينًا ذَا
مَتْرَبَةٍ ﴿16﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿17﴾
أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿18﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ
الْمَشْأَمَةِ ﴿19﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤَصَّدَةٌ ﴿20﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى
﴿٣﴾ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى ﴿٤﴾ فَمَا مَنَ أَعْطَى وَاتَّقَى ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ
بِالْحُسْنَى ﴿٦﴾ فَسَنِيْسِرُهُ لِلْيُسْرَى ﴿٧﴾ وَأَمَا مَنَ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى ﴿٨﴾
وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى ﴿٩﴾ فَسَنِيْسِرُهُ لِلْعُسْرَى ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا
تَرَدَّى ﴿١١﴾ إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَى ﴿١٣﴾
فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى ﴿١٤﴾ لَا يَصْلِيهَا إِلَّا الْأَشْقَى ﴿١٥﴾ الَّذِي كَذَّبَ
وَتَوَلَّى ﴿١٦﴾ وَسِيْجَنِبُهَا الْاَتْقَى ﴿١٧﴾ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى ﴿١٨﴾ وَمَا
لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى ﴿١٩﴾ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى ﴿٢٠﴾
وَلَسَوْفَ يَرْضَى ﴿٢١﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحِيِّهَا ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَّيَهَا ﴿٢﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّيَهَا ﴿٣﴾
وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰهَا ﴿٤﴾ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَيْهَا ﴿٥﴾ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَّىٰهَا ﴿٦﴾
وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيْتَهَا ﴿٧﴾ فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوِيهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّىٰهَا
﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّىٰهَا ﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوِيهَا ﴿١١﴾ إِذِ انبَعَثَ
أَشْقِيهَا ﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيِيهَا ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ
فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّيْنَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبَىٰهَا

﴿١٥﴾

MEAL

KUR'ÂN-I HAKÎM'İN AÇIKLAMALI MEALİ (Şuat Yıldırım)

TEVBE SÜRESİ

51 – De ki: “Allah bizim hakkımızda ne takdir etmiş, ne yazmışsa başımıza ancak o gelir.

Mevlamız, sahibimiz O’dur.

Onun için müminler yalnız Allah’a dayanıp güvensinler.”

52 – Münafıklara de ki: “Bizim hakkımızda bekleyip gözlediğiniz, iki güzel şeyden, yani zafer veya şehid olmaktan başka bir şey midir?

Biz ise Allah’ın, ya Kendi tarafından veya bizim ellerimizle sizi azaba uğratmasını bekliyoruz.

Bekleyin bakalım, biz de bekliyoruz!

53 – De ki: “Allah yolunda, ister gönül rızasıyla verin, ister gönülsüz infak edin, verdikleriniz sizden hiçbir zaman kabul edilmeyecektir.

Çünkü siz, hak yoldan çıkmış fâsıklar güruhusunuz.”

Bu âyet, nifaklarını gizlemek için bazı maddî katkılarda bulunmak isteyen münâfıklara sert bir uyarıdır.

54 – Bu teberrûlarının kabul edilmemesinin tek sebebi şudur:

Çünkü onlar Allah’a ve Resulüne karşı inkâr ve nankörlük içindedirler.

Namaza ancak üşene üşene gelirler.

Yardımda bulunurken de istemeye istemeye, gönülsüz verirler.

55 – Onların gerek mallarının, gerekse çocuklarının çokluğu seni imrendirmesin.

O hiç de önemli değil! Çünkü Allah bunlar sebebiyle dünya hayatında onlara sıkıntı çektirmeyi

ve canlarının kâfir olarak çıkmasını dilemektedir. [20,131; 23,55-56]

Nifaklarının şiddeti, kalplerinde samimî imana yer bırakmamaktadır. Kendileri bunu istedikleri için, Allah da böyle dilemiştir.

56 – O münafıklar yanınızda Allah’a yemin ederek sizden olduklarını ileri sürerler.

Aslında onlar sizden değildirler.

Doğrusu onlar kâfirlerin mâruz kaldıkları durumdan endişe etmeleri sebebiyle ödleri kopan bir topluluktur.

57 – Şayet sığınacakları bir yer, yahut barınabilecekleri mağaralar, hatta başlarını sokabilecekleri bir delik bulsalar derhal o tarafa seğirtirlerdi.

58 – Onlardan bazıları da senin zekât ve sadakaları taksim edişine dil uzatırlar.

Bu mallardan kendilerine pay verilirse memnun olurlar, verilmeyince hemen kızıp öfkelenirler.

Zekât uygulaması sonucunda müslümanlar mallarından % 2,5 ~ % 20 nisbetinde Beytülmale veriyorlar. Bu da büyük bir yekün teşkil ediyordu. Münafıklar açgözlülükle, bu servetin, Hz.Peygamberin şahsına ait olduğunu düşünüyor, kendilerine düşen paydan çok fazlasını bekliyorlardı. Zekâtı akrabasına bile yasaklayan, bu konuda çok hassas ve dikkatli davranan Hz. Peygamber (a.s.m) onların bu aşırı isteklerini yerine getiremeyince dedikodu çıkarıyorlardı.

59 – Eğer onlar Allah’ın ve Resûlünün kendilerine verdiklerine razı olsalar ve: “Allah’ın lütfu bize yeter. Allah bize lütfundan yine verir, Resûlü de. Bizim isteğimiz sadece Allah’ın rızasıdır!” deselerdi, kendileri için elbette daha iyi olurdu.

60 – Zekâtlar sadece fakirlere, düşkünlere, zekât toplayan görevlilere, kalpleri İslâma ısındırılacak olanlara, esirlik ve kölelikten kurtulmak isteyenlere, borçlulara,

Allah yoluna ve bir de muhtaç kalmış yolcu ve gariplere mahsustur.

Allah tarafından kesin olarak böyle farz buyuruldu. Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [2,177.215]

Zekât fonu bu sekiz sınıfa dağıtılır. Hz. Peygamberin ve yakın akrabaları Hâşimoğullarının zekât almaları haramdır. Zekât ahkâmının ayrıntıları fıkıh kitaplarında yer alır. Hz. Ömer (r.a)’ın nasdaki delâleti farkedip bildirmesi üzerine Hz. Ebû Bekir (r.a)’ın halifeliği sırasında, İslâma ısındırılacak olanların hisselerinin düştüğü hususunda ahab ittifak etti. Hanefî, Malikî ve Şafî mezhepleri de bu icmaı aldılar. Müslümanların güçsüz olması halinde bu hissenin yine işletileceğini bu mezhep fakihleri bildirirler. “Allah yoluna” kısmına, sadece savaş giderleri değil, Allah’ın dinini yaymak için yapılan her türlü faaliyet dahildir.

61 – Onlardan bazıları Peygamberi incitmek için “O herkese kulak veren safin biridir” derler. De ki:

“Evet öyledir, ama hep hakkınızdaki iyi sözlere kulak veren biridir,

Allah'a inanır, müminlere güvenir.

İman edenleriniz için bir rahmettir O!”

İşte böylesi bir Allah Resulünü incitenler yok mu? En acı azap onlara olacaktır.

62 – Sizin yanınıza gelir, gönlünüzü hoş etmek için Allah'a yeminler ederler, Halbuki eğer bunlar mümin iseler, herşeyden önce Allah'ın ve Resûlünün rızasını düşünmeleri gerekirdi.

63 – Hâla şunu anlayıp öğrenmediler mi ki, kim Allah'a ve Elçisine ne karşı çıkıp düşmanlık ederse, ona muhakkak cehennem ateşi var, hem de devamlı olarak orada kalacaktır.

İşte en büyük zillet, en feci rezalet!

64 – Münafıklar, kalplerinde gizledikleri küfrü yüzlerine vuracak bir sûrenin tepelerine inmesinden çekinirler

(bir yandan da sizinle alay ederler). De ki: “Eğlenin bakalım. Allah sizin o çekinip endişe ettiğiniz şeyleri meydana çıkaracaktır!” [58,8; 47,29-30]

Münafıklar içyüzlerini, Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve müslümanlar hakkında içlerinde sakladıkları gerçek düşüncelerini açıklayacak vahyin, ha geldi ha gelecek korkusu içinde idiler. Kur'ân'ın Allah'ın buyruğu olduğuna tam inanmasalar da, Resûlullahın birçok gizli halleri ortaya çıkardığına dair yeterli tecrübeleri olduğundan, bu korku onları hiç terketmiyordu.

65 – Eğer kendilerine ettikleri alay hakkında soracak olursan, yaptıklarını gizler ve:

“Ciddi bir şey konuşmuyorduk, sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk!” derler.

Sen onlara kanmayıp, suçlarını itiraf etmişlercesine de ki:

“Demek, siz Allah ile, O'nun âyetleri ile ve Onun Resûlü ile eğleniyordunuz ha!”

Tebük seferine hazırlanan müslümanların, müthiş Bizans orduları karşısında ne hallere düşeceğine dair senaryolar üretip kulis yaparak müminlerin de cesaretlerini kırmaya girişiyorlardı. Âyet onların maskelerini indiriyor.

66 – “Ey münafıklar! Hiç boşuna özür dilemeyin!

Gerçek şu ki: Siz iman ettiğinizi açıkladıktan sonra, içinizdeki inkârı açığa vurdunuz.

Sizden bir kısmınızı, (tövbeleri veya alay etmemeleri sebebiyle) affetsek de, bir kısmını suçlarında ısrar etmelerinden dolayı cezalandıracağız.”

67 – Münafık erkeklerle münafık kadınlar size değil, birbirlerine benzerler:

Kötülüğü teşvik edip iyiliği menederler

ve cimriliklerinden dolayı ellerini sımsıkı tutarlar.

Onlar Allah'ı unutup terkettiler, Allah da onları terketti. Şüphesiz ki münafıklar, hep itaat dışına çıkan fâsık kimselerdir. [45,34]

68 – Allah gerek münafık erkeklere, gerek münafık kadınlara, gerekse bütün kâfirlere, ebedî kalmak üzere girecekleri cehennem ateşini vaad etmiştir.

O onlara yeter! Allah onları rahmetinden uzaklaştırdı. Onlara devamlı bir azap vardır.

69 – Ey münafıklar! Sizin durumunuz tıpkı sizden önce helâk olan ümmetlerin durumuna benzer.

Üstelik onlar kuvvetçe sizden daha güçlü olup, malları daha fazla, evlatları daha çoktu.

Onlar bu dünyadaki nasipleri kadar zevk almak istediler.

İşte sizden öncekiler nasıl öyle nasiplerince yaşamak istedilerse, siz de yine kısmetinizce zevk almak istediniz.

Siz de o batağa dalanlar gibi daldınız.

Onların yaptıkları işler, hem dünyada hem de âhirette boşa gitti.

İşte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileri oldular.

70 – Kendilerinden önce gelip geçmiş milletlerin başlarına gelen olaylara dair haber onlara ulaşmadı mı?

Nuh kavminden, Âd, Semud ve İbrâhim kavminden, Medyen halkından ve şehirleri yerle bir edilen toplumdan haberdar olmadılar mı?

Onlara peygamberleri açık deliller getirdi ama inanmadılar, bundan dolayı Allah'ın gazabına uğradılar.

Ama onlara Allah zulmetmedi, lâkin onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

Şehirleri yerle bir edilen toplum Lut halkıdır.

71 – Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır.

Onlar iyilikleri teşvik edip kötülükleri menederler.

Namazı hakkıyla yerine getirir, zekâtı verir, Allah'a ve Resulüne itaat ederler.

İşte onları Allah geniş rahmetine mazhar edecektir.

Çünkü Allah azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [3,104]

72 – Allah mümin erkeklere de, mümin kadınlara da, ebedî kalmak üzere girecekleri, içinden ırmaklar akan cennetler vaad etti.

Hem Adn cennetlerinde hoş hoş konaklar!

Hepsinden âlası ise Allah'ın kendilerinden razı olmasıdır.

İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı budur. [10,26; 48,5; 57,12] {KM, I Pier 3,7; Tekvin 2,8-10}

73 – Ey şanlı Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla mücadele et. Onlara karşı sert davran.

Onların varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir dönüş yeridir orası! {KM, Mezmurlar 45,4-5}

Tebük seferi, turnusol gibi, münafıkları ortaya çıkardı. Burada münafıklığı iyice âşikar olanlara karşı birtakım önlemler alınmasının gereğine işaret ediliyor. Zira bu tedbirler alınmazsa münafıklar, müslüman toplumu çürütürler.

74 – Onlar Allah’a yemin ederek, olumsuz bir şey söylemediklerini ileri sürerler.

Halbuki küfür sözünü söylediler, İslâm’a girdikten sonra inkâr ettiler, başaramadıkları, netice alamadıkları birtakım cinayetlere yeltendiler.

Münafıkların Peygamber’e ve müminlere kin beslemelerinin tek sebebi, Allah ve Resulünün Kendi lütfu ile müminlerin ihtiyaçlarını gidermesiydi.

Onlar tövbe ederlerse, haklarında hayırlı olur. Yok yüz çevirirlerse, Allah onları dünyada da âhirette de acı bir azaba uğratar.

Onlara dünyada, ne bir hâmi, ne de bir yardımcı bulunur.

Küfür sözleri münafıklardan eksik olmuyordu. Meselâ: Tebük seferinde Hz. Peygamberin (a.s.m) develerinden biri kaybolunca müslümanlar onu aramaya koyuldular. Münafıklar sinsi sinsi: “Şu adamın peygamberliğine bakın: Gökten haber alıyor, fakat devesinin nerede olduğunu bilemiyor!” dediler.

Öte yandan münafıklar, Hz. Peygamberin ordusunun Bizans tarafından hezime uğratılmasına kesin gözüyle baktıklarından, Abdullah İbn Übeyy’i Medine’ye kiral yapma hazırlıklarına başlamışlardı.

75 – Onlardan kimi de Allah’a şöyle kesin söz vermişlerdi:

“Eğer Allah bize lütfundan verirse, biz de mutlaka zekât ve teberrûda bulunacak ve elbette iyi insanlardan olacağız.”

76 – Fakat Allah lütfundan onlara servet verince cimrilik edip mallarının hakkını vermediler. Zaten onlar yançizip duruyorlardı.

77 – Allah’a verdikleri sözden dönmeleri ve yalan söylemeyi âdet edinmeleri sebebiyle,

Allah da bu işlerinin neticesini, kalplerinde kıyamet gününe kadar sürecek bir münafıklık kıldı.

78 – O münafıklar hâla anlamadılar mı ki Allah onların sözlerini de, fısıldaşmalarını da bilir

hem Allah bütün gaybleri tam tamına bilir.

79 – Müminlerden gâh farz zekât dışında ayrıca gönlünden koparak bağışta bulunanları,

gâh ancak çalışıp didinerek ele geçirdikleri malları bağışlayanları dillerine dolayıp alaya alanlar var ya,

işte Allah onları alay konusu yapıp maskara etmiştir ve onlara gayet acı bir azap vardır.

Münafıkların sırf olumsuz tipler olduğunu âyet ne güzel tasvir ediyor! Kendileri zengin oldukları halde, kamu hizmeti için vermiyorlar. Elinden geldiği kadar çok verenleri ise gösteriş yapmakla suçluyorlar. Fakir olduğu için az verenler hakkında: “Şunlara bakın: Bizans İmparatorluğunun kaleleri bunların sadakalarıyla fethedilecekmiş!” diyorlar.

80 – Onlar için sen ister Allah’tan af dile, ister dileme.

Yetmiş kere bile istiğfar etsen, Allah onları asla affetmeyecektir.

Evet, böyle! Çünkü onlar Allah’ı ve Resulünü tanımayıp karşı geldiler. Allah da böylesi fâsiklar güruhunu hidâyet etmez, emellerine kavuşturamaz. {KM, Matta 18,22}

Fısk, her türlü hususta direktmek ve hududun dışına çıkmak demektir. “*Lâ yehdî’l-kavme’l-fâsikîn*” demek, Allah onları emellerine ulaştırmaz demektir. Zira bu tekvin ve teşri çarkının üzerinde döndüğü hikmete aykırıdır. Hidâyeti, “matlub olan hidâyete ulaştıran yolu gösterme” mânasına alırsak, bellidir ki, bu hidâyet gerçekleşmiştir. Fakat fâsiklar, kendi kötü tercihleri ile bu hidâyeti kabul etmeyip düştükleri çukura düşmüşlerdi. Bu son kısım, ön tarafındaki hükmü te’kid eden bir tezyildir. Zira kâfirin affedilmesi, her şeyden önce küfründen vazgeçmesi ve hakka yönelmesine bağlıdır. Ama küfre dadanan, küfre dalan, kendisini küfürle damgalayan, bu aften uzaktır.

Keza burada, Hz. Peygamber’in onlar için af dilemesindeki özrüne de dikkat çekilmektedir. O da, onların imana gelmelerinden me’yus olmamasıdır. Çünkü onların, sonuna kadar küfürde kalacaklarını bilmiyordu. Zira, ancak akibetlerini kesin bilmeden sonra onlar hakkında istiğfar yasak olurdu (Ebu’s-suûd).

81 – Savaşa çıkmayıp Resûlullahtan ayrılarak geride kalanlar, oturmalarından memnun olup sevince garkoldular.

Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad etmekten hoşlanmayıp “Bu sıcakta sefere çıkmayın!” dediler.

De ki: “Cehennem ateşi, bundan da sıcak! Ona nasıl dayanacaksınız?

Bunu bir bilip anlasalardı! [70,15-16; 22,19, 22; 4,56]

82 – Öyleyse kazandıkları günahların cezası olarak az gülsün, çok ağlasınlar!...

83 – Eğer Allah seni bu seferden (Tebük'ten) döndürür de, sen onlardan bir toplulukla karşılaşırısan ve onlar başka bir gazaya çıkmak için senden izin isterlerse onlara de ki:

“Benimle beraber asla sefere çıkmayacaksınız, asla benim maiyetimde düşmanla savaşmayacaksınız! Madem ki önce oturup seferden geri kaldınız, haydi şimdi de geri kalanlarla birlikte oturun!”

84 – Onlardan ölen hiçbir kimsenin cenaze namazını kılma ve kabri başında dua etmek üzere durma!

Çünkü onlar Allah'ı ve Resulünü tanımadılar ve yoldan çıkmış olarak öldüler.

İbn Übey öldüğünde, halis bir müslüman olan oğlu Abdullah Hz. Peygamber'e gelerek cenaze namazını kıldırmasını rica etti. Pek şefkatli olan Efendimiz (a.s.m) o tarafa doğru kalkınca Hz. Ömer 80. âyeti hatırlattı. Hz. Peygamber: “Demek Allah izin verdi, ben de yetmişden daha fazla istiğfar ederim” dedi. Bunun üzerine bu âyet indirilip kesin hükmü bildirdi.

85 – Onların malları da, evlatları da seni imrendirmesin.

Çünkü Allah bunlarla onlara dünyada sıkıntı ve azap çektirmek istemekte ve canlarının kâfir olarak çıkmasını dilemektedir. [9,55]

86 – “Allah'a iman edin ve Resülü ile birlikte cihada gidin.” diye bir sûre indiği zaman,

onlardan servet ve imkân sahibi kimseler senden sefere katılmamak için izin istediler

ve “Bırak, biz de evlerinde oturan kadınlar ve özörlölerle birlikte oturalım” dediler.

87 – Savaştan geri kalan kadınlarla birlikte oturmaya razı oldular.

Kalplerine mühür vuruldu, artık onlar (cihattaki hikmeti, Resullullah'a itaat etmedeki mutluluğu) anlayamazlar. [47,20; 33,19]

88 – Fakat Peygamber ile beraberindeki müminler hem mallarıyla, hem de canlarıyla cihad ettiler.

Hayırların her türlüü onlarındır.

Felaha erenler de onlardır!

89 – Allah onlara, içlerinden ırmaklar akan cennetler hazırladı.

Onlar oraya ebediyyen kalmak üzere gireceklerdir.

İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı!

90 – Bedevîlerden savaşa katılmamak için özürler uyduranlar, hiç değilse kendilerine izin verilsin diye geldiler.

Allah’a ve Resulüne bağlılık iddiasında yalancı olanlar ise oturdular. Ne geldiler, ne de özür dilediler.

O bedevîlerden kâfir olanlar, gayet acı bir azaba mâruz kalacaklardır.

91 – Allah ve Resulüne sadık kalmak, onlar hakkında iyi düşünceler taşımak şartıyla zayıflara, hastalara

ve savaşta harcama imkânı bulamadığından dolayı savaşa katılamayanlara sorumluluk yoktur.

Zira onlar, geri kalmakla beraber, memleketlerinde iyilik ediyorlar.

İyilik edenlere diyecek bir şey yoktur.

Gerçekten Allah gafurdur, rahîmdir (affı ve merhameti boldur).

92 – Ey Resulüm! Binek temin etmen için sana geldiklerinde:

“Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum” deyince, harcayacak para bulamamaları sebebiyle

gözyaşı döke döke dönüp gidenleri de kınamak doğru değildir.

93 – Ayıplamak gerekirse, zengin ve imkânlı olmalarına rağmen

savaşa katılmamak için bahaneler ileri sürenler ayıplanmalıdır.

İşte onlar geride kalan güçsüz kadınlarla beraber kalmaya razı oldular.

Allah da onların kalplerini mühürledi. Artık onlar işlerin gerçek mahiyetini bilemezler.

94 – Savaş dönüşü kendileriyle karşılaşıncı, katılmamaları hakkında mazeretler, bahaneler ileri sürerler.

De ki: “Boşuna özür dilemeyin, zira size inanmayacağız.

Çünkü sizin aleyhimize çevirdiğiniz hîlelerden bir kısmını Allah bize bildirdi.

Bundan böyle de, yapacağınız her şeyi Allah da, Resulü de görüp değerlendirecek, daha sonra da, gizli olsun açık olsun, herşeyi bilen Allah’ın huzuruna götürüleceksiniz.

O da bütün yaptıklarınızı bir bir önünüze koyacaktır.”

95 – Dönüp yanlarına vardığımız zaman, kendilerini affetmeniz için Allah’a yeminler edeceklerdir.

Siz onlardan yüzçevirin. Onlara muhatap bile olmayın.

Çünkü onlar o kadar murdar kimseler ki, hesap sormak ve azarlamakla yola gelmezler.

İşleyip durdukları günahlar sebebiyle onların konutları cehennem olacaktır.

96 – Kendilerinden razı olasınız diye, size karşı Allah’a nice yeminler edecekler...

Bilesiniz ki siz onlardan hoşnut olsanız bile, o yoldan çıkmış, o pis güruhtan Allah asla razı olmaz.

97 – Bedevîler inkâr ve münafıklıkta şehirlilerden daha şiddetli;

Allah’ın, Resulüne indirdiği hükümleri tanımamaya daha yatkındırlar.

Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir. [12,109]

Bedevî (a’rabî) çölde yaşayan göçebe araplara denir. Her bedevî değil, fakat genelde bedevîler, yaşadıkları çöl hayatının gereği olarak kaba ve sert huyludurlar. Böyle olunca küfür ve nifakları da daha beterdir.

98 – Kimi bedevîler, Allah yolunda harcamasını angarya ve ziyan sayar; bundan kurtulmak için başınıza türlü türlü belalar gelmesini gözler.

O belalar kendi başlarına olsun!

Allah, her şey gibi, onların söylediklerini de işitir, bütün hallerini bilir.

Müslümanlar hissedilir bir kuvvet olunca bedevîler, çıkarıcı bir tutumla İslâm’a girmeye koyuldular. Gerçek imana sahip olanlarının nisbeti azdı. Göçebe olduklarından İslâm’ın cihad, savaş, zekât, namaz vs. yükümlülüklerinden uzak durup ganimet ve menfaat sırasında pay almak işlerine geliyordu.

99 – Kimi bedevîler de Allah’ı ve âhireti tasdik eder;

Allah yolunda harcamasını, Allah’a yakın olmaya ve Resulünün dualarını almaya vesile sayar.

İyi bilin ki bu, onlar için Allah’a yakınlık vesilesidir.

Allah onları rahmet diyarı olan cennete yerleştirecektir.

Çünkü Allah gafurdur, rahimdir (affi, merhamet ve ihsanı boldur).

100 – İslâm’da birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensar ile onlara güzelce tâbi olanlar yok mu?

Allah onlardan razı, onlar da Allah’tan râzı oldular.

Allah onlara içlerinden ırmaklar akan cennetler hazırladı.

Onlar oralara devamlı kalmak üzere gireceklerdir. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı! [5,119; 59,9]

101 – Çevrenizdeki bedevîlerden ve Medine ahalisinden öyle münafıklar vardır ki onlar nifak işinde mahir olmuşlardır.

Pek sinsî hareket ettikleri için sen onları bilemezsin, ama Biz pek iyi biliriz.

Biz onları çifte cezaya çarptıracağız. Sonra da müthiş bir azaba itileceklerdir. [63,8]

102 – Diğer bir kısmı ise günahlarını itiraf ettiler. Onlar iyi işlerle kötü işleri birbirine karıştırdılar.

Onlar tövbe ederlerse umulur ki Allah da onların tövbelerini kabul buyurur.
Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affi, merhamet ve ihsanı boldur).

Bunlar daha önceki seferlere katıldıkları halde son Tebük seferine gelmemişlerdi.

103 – Onların mallarından zekât al ki, bununla onları temizleyesin ve arındırasın.

Onlar için dua da et.

Çünkü senin onlar lehine duan, onlar için büyük bir huzur ve tatmin kaynağıdır.

Allah her şeyi hakkıyla işitir, bilir. [2,43] {KM, Kohale 3,30; Luka 11,41}

104 – Bilmediler mi ki: ancak Allah, kullarının tövbelerini kabul eder, zekât ve bağışlarını alır.

Tevvab ve rahîm (tövbeleri kabul buyuran ve pek merhametli) olan da ancak Allah'tır.

105 – Ve de ki: “Çalışın: Yaptıklarınızı Allah da, Resulü de, müminler de görecekler.

Sonra gizli ve açık her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız.

O da yaptığınız her şeyi bir bir sizin önünüze çıkaracak, karşılığını verecektir.

106 – Sefere katılmayan bazı kişilerin akıbetleri de Allah'ın emrine kalmıştır:

Allah ister onları cezalandırır, ister merhamet eder.

Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Belli münafıklardan başka, müminlerin haklarında karar vermekte zorluk çektikleri kimseler de vardı. Onların gerçek durumunu Allah elbet biliyordu. Fakat Allah zanna değil, bilinçli muhakemeye dayanan kesin bilgilere dayanmaksızın hiç kimseyi mahkûm etmemek gerektiğini müslümanlara öğretmek istemektedir.

107 – Bir de şunlar var ki: müminlere zarar vermek

küfür ve küfranı yaymak

müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Resulüne savaş açmış adamı buyur etmek için, tuttular bir mescit yaptılar.

Bütün bunlardan sonra onlar: “Bundan, iyilikten başka maksat gütmedik” diye yemin edeceklerdir.

Allah şahit ki bunlar kesinlikle yalancıdırlar.

Bu savaş açan kişi Hazreç kabilesinden Ebû Âmir'dir. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden önce hıristiyan rahibi olmuştu. Peygamberimizi kendisine rakîp gördü ve düşman kesildi. İslâm aleyhinde kampanya için kabileleri dolaştı.

İslâm'ın güçlenmesini önleyemeyince, son olarak Bizans İmparatorunu harekete geçirmeye çalıştı. Tebük seferine sebep de Bizansın savaş hazırlığı olmuştu. Medine münafıkları Ebû Amir'le işbirliği içinde idiler. Ebû Amir'le, bir üs olarak kullanmak üzere cami yapmada mutabık kaldılar. Aslında Medine'de cami ihtiyacı yoktu. İhtiyaç göstererek yaptıkları mescitte, ilk namazı kıldırmasını Hz. Peygamber'den istirham ettiler. Tebük seferinin hazırlığını öne sürerek Hz. Peygamber (a.s.m) meşgul olduğunu söyledi. Burayı kötü planlar için kullanmaya başladılar. Tebük dönüşünde Peygamberimiz orayı yaktırdı.

108 – O Mescid-i dırarda hiç bir zaman namaz kılma!

Ta ilk günden, temeli takvâ üzere kurulan mescitte namaza durman daha münasıptır.

Orada, maddî ve manevî kirlerden arınmayı seven kimseler vardır.

Allah da temizlenenleri sever.

109 – Binasını, Allah'a karşı gelmekten sakınma ve Onun rızasını kazanma temelleri üzerine kuran kimse mi hayırlıdır;

yoksa yapısını, yıkılmak üzere olan bir uçurum kenarına kurarak onunla beraber cehenneme yuvarlanan mı?

Allah zalimler gürûhunu hidâyet etmez, umduklarına eriştirmez.

Münafıklıklarına bir ceza olarak onları hayra ve felaha erdirmez.

110 – Yaptıkları bina, kendileri geberip de kalpleri parçalanıncaya kadar, içlerinde hep bir ukde olarak kalacak.

Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi çok iyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

111 – Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır.

Onlar Allah yolunda mücadele ederler, öldürürler ve öldürülürler.

Bu Allah'ın Tevratta da, İncil'de de, Kur'an'da da üstlendiği gerçek bir vaattir.

Verdiği sözde Allah'tan daha sadık kim olabilir?

O halde yaptığınız bu alışverişten dolayı sevinin ey müminler!

Müjdeler olsun size, işte en büyük mutluluk, işte en büyük başarı! [35,29; 39,29; 61,10] {KM, Tesniye 20. bölüm; Matta 10,34}

112 – O tövbe edenler, o ibadet edenler, o hamd edenler, Allah’ın rızası için sefer edenler,

o rükû edenler, o secdeye kapananlar, iyilikleri yayanlar, kötülükleri önleyenler

ve Allah’ın hudutlarını bekleyip koruyanlar yok mu?

İşte o müminleri müjdele! [66,5; 4,24]

“Allah rızası için sefer” kavramına: İslâm’ı anlatmak, cihad, yerine göre hicret, ilim elde etmek, insanları eğitmek, çalışıp helâl kazanç sağlamak gibi birçok alan girer. Allah’ın hudutlarını korumaya: İmanın gerekleri, ibadetler, İslâm ahlâkına uygun davranışlar, İslâm’ın her alandaki hükümleri dahildir.

113 – Kâfir olarak ölüp cehennemlik oldukları kendilerine belli olduktan sonra,

akraba bile olsalar, müşriklerin affedilmelerini istemek,

Peygamberin de, müminlerin de yapacağı bir iş değildir. [2,119]

114 – İbrâhim’in, babası için af dilemesi ise, sırf ona yaptığı vaadi yerine getirmek için olmuştu.

Fakat onun Allah düşmanı olduğu kendisine belli olunca, onunla ilgisini kesti.

Gerçekten İbrâhim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi. [19,47-48; 60,4]

115 – Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, nelerden sakınacaklarını kendilerine bildirmediği, onları dalâlete sürüklemeyiz.

Şüphesiz ki Allah her şeyi hakkıyla bilir.

Bu âyet, müşrikler için af dilemenin yasaklığı bildirilmeden önce bunu yapanların ve haram kılınmadan önce haramları işleyenlerin sorumlu olmayacaklarını ifade etmektedir.

116 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah’ındır.

Dirilten ve öldüren O’dur. Sizin Allah’tan başka ne hâminiz, ne yardımcınız vardır.

117 – Allah, Peygamberini savaşa katılmayanlara izin verdiği için ötürü affettiği gibi, içlerinden bir kısmının kalpleri kaymaya yüz tutmuşken, o güçlük anında, Peygambere tâbi olan Muhacirlerle Ensarı da tövbeye muvaffak buyurdu ve sonra onların bu tövbelerini kabul etti.

Çünkü O, onlara karşı raûfdur, rahîmdir (pek şefkatli ve pek merhametlidir).

Başlangıçta kritik bir anda savaşa çıkmaya pek arzulu olmadıkları halde, nefislerinde gerçekleştirdikleri mücahede sonucunda, zaaflarını aşan sahabîlere işaret edilmektedir.

118 – Allah, savaştan geri kalan ve haklarındaki hüküm ertelenen o üç kişinin de tövbelerini kabul buyurdu.

Çünkü onlar öylesine bunaldılar ki dünya bütün genişliğine rağmen başlarına dar geldi. Vicdanları da kendilerini sıktıkça sıkıldı.

Nihayet, Allah'ın cezasından, yine Allah'ın kapısından başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar da, bundan sonra, önceki iyi hallerine dönsünler diye, Allah onları tövbeye muvaffak kıldı.

Çünkü Allah tevvabdır, rahîmdir (tövbeleri çok kabul eder, tövbe edenleri sever ve pek merhametlidir).

Bu üç halis müslüman Kâ'b ibn Malik, Hilal ibn Ümeyye, ve Mürâre (r.anhüm) adlı sahabîlerdi. Güçlü bir şair olan Kâ'b'ın bu kıssayı uzunca anlatımı okunmaya değer. Hz. Kâ'b'ın bu anlatımı, başta Buhârî'nin Sahîh'i olmak üzere birçok kaynakta bulunmaktadır. Bu üç zat gerçek mümin olduklarından Hz. Peygamber bunları dışladı. Müslümanları onlarla konuşmaktan menetti. Elli gün süren, kendilerine ise ellibin sene gibi gelen, büyük bir imtihan geçirdiler. Sadakatlerini ispatladıklarından Allah da onların tövbelerini kabul etti.

119 – Ey iman edenler! Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının ve dürüst insanlarla beraber olun.

120 – Ne Medine halkının, ne de etrafındaki bedevîlerin, Allahın Resulünden geri kalmaları ve ona ihtimam göstermeyip kendi canlarının derdine düşmeleri olacak şey değildir (Bunu yapacak bir tek kişi bile çıkmaz).

Bu böyledir, çünkü onların Allah yolunda uğrayacakları hiçbir susuzluk, yorgunluk, açlık,

kâfirleri öfkeli edilecek tarzda bir yere ayak basıp ele geçirmeleri ve düşmana karşı başarı kazanmaları yoktur ki, mutlaka o sebeple kendilerine güzel bir iş ve sevap yazılmış olmasın. Çünkü Allah iyi davrananların mükâfatlarını zayi etmez. [18,30]

121 – Onlar Allah yolunda, az olsun çok olsun, hiçbir harcama yapmazlar, hak yolda katettikleri hiçbir vadi olmaz ki,

Allah'ın işledikleri bu iyilikleri en güzel tarzda ödüllendirmesi için, -onların hesabına yazılmış olmasın.

122 – Bununla beraber müminlerin hepsinin topyekün sefere çıkmaları uygun değildir.

Öyleyse her topluluktan büyük kısmı savaşa çıkarken, bir takım da din hususunda sağlam bilgi sahibi olmak, dinî hükümleri öğrenmek için çalışmalı ve savaşa çıkanlar geri döndüklerinde kötülüklerden sakınmaları ümidiyle, onları uyarmalıdır.

Bu âyet, dini iyi öğrenmenin ve öğretmenin ne derece gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Zira dünya ve âhîret mutluluğu; Allah'ın hidâyetinin, kurtarıcı prensip ve ölçülerinin; rûhu ve lafzı ile, İslâm'ın doğru bilinmesine bağlıdır. [9,41-121]

123 – Ey müminler! Size mekân bakımından yakın olan kâfirlerle savaşın, onlar sizde bir ciddiyet ve üstün gayret görsünler.

İyi bilin ki Allah, fenalıklardan sakınan müttakilerle beraberdir. [5,54; 48,29; 9,73; 66,9]

124 – Yeni bir sûre indirildiğinde onlardan bazıları: “Bu inen kısım hanginizin imanını artırdı acaba?” diyerek vahyi küçümserler.

Ama bu, iman edenlerin imanını, yakinini artırır ve onlar sevinip birbirlerini müjdelerler.

Münafıkları nifakta sabit tutmak, zayıf müminlere ise şüphe verip imandan çıkarmak gayesiyle böyle derler.

125 – Fakat o sûreler, kalplerinde küfür ve nifak hastalığı bulunanların inkârlarına inkâr kattı ve onlar kâfir olarak öldüler. [17,82; 41,44]

126 – Onlar, görmüyorlar mı ki her yıl, bir veya iki kere imtihan ediliyor, çeşitli belalara çarptırılıyorlar da yine nifaklarından dönüş yapmıyor, onlar bundan ibret de almıyorlar.

127 – Aleyhlerinde bir sûre indirilince göz kırpıp alay ederek birbirlerine bakar,

sonra “Acaba bizi gören biri var mı?” diye endişe ile bakınır, gören biri yoksa hemen sıvışır giderler.

Anlamaz bir topluluk olduklarından,

onlar nasıl iman ve Kur'ân meclisinden uzaklaşıp gidiyorlarsa,

Allah da onları imandan uzaklaştırır. [74, 49-51; 70, 36-37; 61, 5]

Kur'ân'dan indirilen yeni bölümleri Hz. Peygamber (a.s.) bir hutbe tarzında müminleri toplayıp okurdu. Münafıklar, zevahiri kurtarmak için toplantıda bulduklarından, sıkılarak otururlar, geldiklerini ispatladıktan sonra sıvışıp gitme yolları ararlardı.

Önlerine konan bu devletin, bu muazzam feyiz kaynağının kıymetini bilmediklerinden, Allah da onları bu hidâyetten mahrum bıraktı.

128 – Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir.

Kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir. [2,129.151; 3,164; 26,215-217]

129 – Buna rağmen aldırılmaz, yüz çevirirlerse, ey Resulüm de ki:

“Allah bana yeter. O’ndan başka tanrı yoktur.

Ben yalnız O’na dayanırım. Çünkü O, büyük Arş’ın, muazzam hükümrânlığın sahibidir.”

YÛNUS SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup, 109 âyetten ibarettir. Sûrenin 98. âyetinde Yûnus (a.s.)’dan ve kavminden bahsedilmesi vesilesi ile bu ad verilmiştir. Oysa Hz.Nûh (a.s.) ile Hz. Mûsâ (a.s.) daha tafsilatlı bir şekilde anlatılır. Bu sûre-i şerife iman esasları üzerinde fazlaca durmaktadır. Özellikle, Kur’ân’ın Allah Teâlanın kitabı olduğunu ispata yönelir. Bunu yaparken;

1. Kâfirlerin Kur’ân hakkındaki şüphelerini iptal eder. 2. Kur’ân’la onlara meydan okuyup, güçleri yeterse benzer bir eser ortaya koymalarını ister. 3. Özendirme ve korkutma (tergib ve terhib) metoduyla Kur’ân’ı tasdik etmeye çağırır. Allah Teâlanın tarihteki âdetine işaret ve müminleri teselli için Nuh, Mûsâ ve Yûnus (aleyhimu’s-selam) kıssalarına yer verilir ve onların sabır ve sebatla, Allah’ın hükmünü beklemeleri emredilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Râ. İşte bunlar o hikmetli kitabın âyetleridir.

2 – “İnsanları uyar! Müminlere, Rab’lerinin üstün sadakat makamı vereceğini müjdele!” diye

içlerinden bir insana vahyetmemiz insanların çok mu tuhafına gitti?

Onun için mi kâfirler: “Besbelli ki bu, sihirbazın teki!” dediler. [38,4; 64,6; 7,69; 18,2-3]

3 – Sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da Arş’ı üzerinde hükümrân olan, her işi yerli yerince çekip çeviren Allah’tır.

Kendisinden izin çıkmadıkça, O’nun katında hiçbir şefaathçi iş bitiremez.

İşte Rabbiniz, bu vasıflara sahip olan Allah’tır. Öyleyse O’nu bir tanıyarak, yalnız O’na ibadet ediniz. Hâla gerçekleri düşünmeyecek misiniz? [34,3; 11,6; 6,59; 2,255; 53,26; 34,23; 43,87]

4 – Hepinizin dönüşü O’nadır. Bu, Allah’ın gerçek olarak verdiği sözdür.

Mahlûkları ilkin O yaratır.

Yoktan yaratan yaratıcı, öldükten sonra onları haydi haydi diriltir.

Diriltir ki iman edip makbul ve güzel işler yapanları, adaletleri sebebiyle ödüllendirsin.

Kâfirlere ise, dini inkâr ettikleri için, içecek olarak kaynar su ve gayet acı bir azap vardır. [30,27; 38,56-58; 56,42-43; 55,43-44]

5 – O’dur ki güneşi bir ışık yaptı. Ay’ı da bir nûr kılıp, ona birtakım konaklar tayin etti ki yılların sayısını ve vakitlerin hesabını bilesiniz.

Allah, bunları boş yere değil, ancak hikmet uyarınca, sabit bir gerçek olarak yaratmıştır.

Bilip anlayacak kimselere Allah âyetleri böylece açıklar. [2,189; 36,40; 6,96; 38,27; 23,115-116] {KM, Tekvin 1,14}

6 – Gece ve gündüzün sürelerinin değişerek peşpeşe gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı bunca varlıklarda, elbette Allah'ı sayıp kötülüklerden sakınacak kimseler için nice deliller vardır. [3,190; 10,101; 11,6]

7-8 – Onlar ki âhirette bize kavuşmayı ummaz ve sadece dünya hayatına razı olup onunla tatmin bulur ve onlar ki bizim tek İlah olduğumuzun delillerinden ve gönderdiğimiz Kur'ân âyetlerinden gaflet etmeyi sürdürür, işte bunların, irtikâb ettikleri şirk ve isyan sebebiyle varacakları yer cehennemdir.

9 – İman edip makbul ve güzel işler yapanları ise onların Rabbi, imanları sebebiyle kendilerini, içlerinden ırmaklar akan, o nimet dolu cennetlerdeki mutluluklara erdirir.

10 – Onların orada duaları, “Sübhansın Allah'ım! Her türlü noksandan münezzehe ve yücesin!” demek, birbirlerine iyi dilek ve temennileri ise hep “selam!” dır.

Duaları “El-hamdülillahi Rabbi'l-âlemin” (Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.) diye sona erer. [33,44; 56,25-26; 36,58; 13,23-24; 18,1; 6,1]

11 – Eğer Allah insanların faydalarına olan şeyleri çabucak elde etmek istemelerinde verdiği gibi, müstehak oldukları şerri de çarçabuk verseydi derhal sonları gelir, helâk edilirdilerdi.

Fakat Biz, huzurumuza çıkmayı arzu edip ummayanları, kendi hallerine bırakırız, azgınlıkları içinde bocalar, dururlar. [17,11]

12 – İnsan bir sıkıntıya mâruz kalınca gerek yan yatarken, gerek otururken veya ayakta iken, Bize yalvarıp yakarır.

Fakat Biz sıkıntısını giderdik mi, sanki uğradığı dertten dolayı Bize yalvaran kendisi değilmiş gibi eski haline geçip gider.

İşte (hayat sermayelerini boşuna harcayıp) haddini aşanlara, yaptıkları işler, kendilerine böyle süslenmiş, hoşlarına gitmiştir. [41,51; 11,10-11]

13 – Sizden önceki devirlerde geçen nice ümmetleri,

peygamberleri kendilerine açık deliller (mûcizeler) getirdikleri halde, onları yalancı sayıp hakka karşı çıkararak zulmettikleri ve iman etmeyecekleri sabit olduğu için imha ettik.

İşte suçlular güruhunu Biz böyle cezalandırırız.

14 – Sonra onların peşinden, nasıl davranacağınızı görmek için, bu dünyada onların yerine sizi geçirdik.

15 – Böyle iken, âyetlerimiz kendilerine, açık deliller halinde okunduğunda, âhirette huzurumuza varacaklarını ummayanlar,

“Bize bundan başka bir Kur’ân getir veya bunu değiştir” derler.

De ki: “Onu kendiliğimden değiştirmem asla olacak bir şey değil.

Çünkü ben sadece bana vahyedilene tâbi olurum

ve eğer sizin arzunuza uyar da Rabbime isyan edersem, o müthiş günün azabından korkarım.”

16 – De ki: “Eğer Allah dileseydi ben Kur’ân’ı size okuyamazdım, hiç bir suretle de size onu bildirmezdi.

Bilirsiniz ki, daha önce, bir ömür boyu aranızda yaşadım, böylesi bir iddiada bulunmadım.

Aklınızı kullanıp bunu anlamaz mısınız?

17 – Hem yalandan bir söz uydurup onu Allah’a mal eden veya Allah’ın âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir?

Gerçek şu ki mücrimler iflah olmazlar.

18 – Onlar, Allah’tan başka kendilerine zarar veya fayda veremeyen birtakım nesnelere ibadet ediyor ve “Onlar Allah katında bizim şfaatçilerimizdir” diyorlar.

De ki: Böyle bir şey olacak da Allah bilmeyecek ha!

Ne o, yoksa siz Allah’a göklerde ve yerde olup da bilmediği şeylerin varlığını mı haber vereceğinizi iddia ediyorsunuz?

Hâşâ! O, onların iddia ettikleri her türlü ortaktan münezzehtir, yücedir. [13,33]

Gerek bu âyette, gerekse başka bir çok âyette yer alan *min dînillah* ibaresi bazı meallerde “Allah’ı bırakıp...” diye tercüme edilmiş. Ebu’s-suûd burada der ki: “Onlar Allah’ın dışında birtakım nesnelere de ibadet ederler” demektir. Yoksa onlar Allah’a ibadeti büsbütün terketmiş değildiler. Bilakis maksat, o ibadetle yetinmediklerini ifade etmek ve nazm-ı kerimin siyakının ortaya koyduğu üzere, o ibadeti putlara ibadete makrun kılmak, yani o ibadeti putlara ibadetle birlikte yaptıklarını bildirmektir.”

19 – İnsanlar aslında tek ümmet idi. Başlangıçta hepsi tevhid inancına sahip iken sonra aralarında ihtilaf çıktı.

Şayet Allah'tan nihaî hükmü kıyamete bırakma şeklinde önceden yapılmış bir vaad olmasaydı,

ihtilaf ettikleri konudaki hüküm çoktan verilmiş, azap tepelerine inmiş olurdu. [2,213; 11,110; 20,129]

20 – Bir de kalkmış: “O Peygambere Rabbi tarafından bambaşka bir mûcize indirilse ya!” diyorlar.

Sen de ki: “Gayb âlemi ancak Allah'ındır. Gaybı bilmek O'na mahsustur.

O halde bekleyin bakalım, ben de sizinle beraber bekliyorum!. [6,37; 17,59; 10,96-97; 15,14-15]

21 – İnsanlara uğradıkları bir dertten sonra bir nimet ve âfiyet tattıracak olursak, bir de bakarsın ki âyetlerimiz hakkında yine birtakım kötü düşüncelere sapmışlar!

De ki: “Allah'ın o tuzakların hakkından gelmesi, daha da çabuk gerçekleşir.

Haberiniz olsun: meleklerimiz bütün o kötü düşüncelerinizi kaydedip duruyorlar.”

22 – Sizi karada olsun, denizde olsun gezdirip dolaştıran O'dur.

Gemide olduğunuz zamanı düşünün:

Gemiler, tatlı bir rüzgarla içindeki yolcuları alıp götürdüğü

ve yolcular da bundan ötürü keyiflendikleri bir sırada,

birden gemiye şiddetli bir fırtına gelir, dalgalar her taraftan onları sarar

ve artık kendilerinin tamamen kuşatılıp bir daha kurtulamayacaklarını zannedince,

bütün niyaz ve ibadetlerini yalnız Allah'a tahsis edip gönülden O'na yalvarırlar:

“Ahdimiz olsun ki, eğer bizi bu felaketten kurtarırsan, mutlaka şükreden kullarından olacağız!” derler. [2,139] {KM, Mezmurlar 107,23-30}

23 – Fakat Allah onları kurtarıncaya bir de bakarsın ki yine yeryüzünde haksız yere taşkınlıklar ve türlü yolsuzluklarda bulunuyorlar.

Ey insanlar! İyi biliniz ki taşkınlığınız sadece kendi aleyhinizedir.

Elde edeceğiniz en fazla şey, bu fani hayatın geçici menfaatidir.

Sonunda dönüp Bizim huzurumuza geleceksiniz ve Biz de yaptıklarınızı size bir bir göstereceğiz. [17,67; 29,65; 31,32]

24 – Bu fani dünya hayatı bilir misiniz neye benzer?

Tıpkı şuna benzer: Gökten yağmur indiririz,

derken o yağmur sebebiyle, insanların ve hayvanların yiyerek beslendikleri bitkiler bol bol yetişir, ağ gibi etrafı sarar.

Yeryüzü renk renk, çeşit çeşit meyve ve mahsullerle süslenir,
bahçe sahipleri de tam, bütün o ürünleri devşirmeye giriştikleri sırada,
geceleyin veya gündüzün birden emir çıkarırız, bir afet gelir, söküp biçer.

Sanki daha dün, o şen manzara, orada hiç olmamış gibi olur...

İşte Biz düşünüp ibret alacak kimseler için âyetleri, delilleri böyle ayrıntılı olarak açıklarız.

25 – Allah insanları esenlik ve mutluluk ülkesine dâvet eder ve dilediği kimseleri doğru yola iletir. [6,127]

26 – İyi ve güzel davranışlarda bulunanlara en güzel mükâfat yani cennet ile daha da fazlası (olarak Allah’ın cemalini görmek) var.

Onların yüzlerine ne bir leke bulaşır, ne de bir zillet! İşte onlar cennetlidir.

Onlar orada ebedî kalacaklardır. [9,72; 55, 60; 76,11] {KM, Yuhanna 17,3}

27 – Kötülük işleyenler ise, yaptıkları kötülük kadar ceza görürler. Kendilerini bir zilletle kaplayacak...

Onları Allah’ın bu cezasından koruyup kurtaracak bir kimse yoktur. Yüzleri sanki kapkaranlık gece parçalarıyla kaplanmıştı.

İşte onlar cehennemlidir.

Hem de orada ebedî kalacaklardır. [42,45; 14,42-44; 75,10-12; 3,106-107]

28-29 – Gün gelir, onların hepsini bir araya toplayıp sonra Allah’a şirik koşanlara:

“Siz de, taptığınız şirikleriniz de yerlerinize!” deriz. Artık onları putlarından tamamen ayırmışızdır.

Şirikleri: “Siz dünyada bize tapmıyordunuz. Bizimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter.

Doğrusu, sizin bize taptığınızdan hiç mi hiç haberimiz yoktu” derler. [18,47; 30,14-43; 19, 82; 46,5-6]

30 – İşte orada her kişi önce göndermiş olduğu işlerin tadını anlar:

Hepsi, gerçek sahipleri ve efendileri olan Allah’ın huzuruna götürülür

ve uydurdukları bütün şirikler onlardan ayrılıp ortalıkta görünmez olur. [86,9; 75,13; 17,13-14]

31 – De ki: Kimdir sizi gökten ve yerden rızıklandıran?

Kimdir kulaklarınızı ve gözlerinizi yaratan?

Kimdir ölüden diriye, diriden ölüyü çıkarana.

Kimdir bütün işleri çekip çeviren, kâinatı yöneten.

“Allah!” diyecekler, duraksamadan:

De ki: “O halde sakınmaz mısınız O’nun cezasından?” [3,27; 80,27-31; 67,21]

32 – İşte bunları yapan Allah’tır sizin gerçek Rabbiniz.

Gerçeğin ötesinde, dalâletten başka ne kalır?

Nasıl olur da haktan vazgeçersiniz?

33 – Öyle büsbütün doğru yoldan çıkmış, isyanda ısrar eden o fâsıklara, imana gelmedikleri için, Rabbinin azap kararı kesinleşmiştir. [39,71]

34 – De ki: “Sizin Allah’a ortak saydığınız şeriklerden mahlûkatı yaratıp onları ölümlerinden sonra da diriltebilen var mıdır?”

De ki: “Ancak Allah ilkin yaratıp sonra diriltmeye kadirdir.

Öyleyse nasıl oluyor da bu hakikatten vazgeçiriliyorsunuz?”

35 – De ki: “O şeriklerinizden hakikate götürecektir var mı?”

De ki: “Gerçeğe ancak Allah hidâyet eder.”

Şimdi söyleyin bakalım; gerçeğe ulaştırana mı tâbi olunmaya lâyıktır, yoksa elinden tutulup doğru yola götürülmedikçe kendisi yol bulamayan kimseler mi?

Ne oluyor size! Nasıl böyle yanlış hükmediyorsunuz?”

Mahlûkların ortak özelliği, yaratılmış ve âciz olmaktır. Aciz, âciz olanın derdine çare olamaz, mutlak hakikate ulaştıramaz, kalbine hidâyet veremez. Şuursuz putlar bunu zaten yapamadığı gibi, bu hususta şuurlu varlıklar bile fayda sağlayamazlar.

Akıl bile Allah hidâyet etmedikçe kendiliğinden bir ilim keşfedemez, kendi başına doğruyu bulamazken, mabudluk, mutlak hâdi (hidâyet veren, doğruya ulaştırana) olan Allah Teâla’dan başka kimin hakkı olabilir?

Burada hidâyetten maksat, bizzat ve bilfiil olan hidâyettir, vasıtalı, mecazî hidâyet değildir. Peygamberler ve doğru yolu bildiren âlimlerin vesile olma şeklindeki rehberliklerine *illa en yuhda* istisnası ile işaret edilmiştir. Yani Allah onları hidâyet ettiği için, onlar da vesile olabilirler. Fakat bu da hidâyeti kalpte yaratma şeklinde bizzat ve bilfiil olan hidâyet değildir.

36 – Onların çoğu sadece zanna uyarlar.

Halbuki zan asla gerçeğin yerini tutamaz.

Allah onların bütün yaptıklarını hakkıyla bilir.

37 – Bu Kur’ân’ın Allah tarafından gelmeyip başkası tarafından uydurulmuş olması asla mümkün değildir.

Lâkin daha önce indirilen kitapları tasdik eder

ve farzedilen hüküm ve hakikatleri açıklar.

Onda şüphe edilecek hiçbir taraf yoktur.

Rabbülâlemin tarafından gönderilmiştir. [3,7; 2,41]

38 – Yoksa “Onu kendisi uydurmuş” mu diyorlar?

De ki: “Öyleyse, iddianızda tutarlı iseniz haydi onunkine benzer bir sûre ortaya koyun ve Allah’tan başka çağırabileceğiniz kim varsa hepsini de yardımınıza çağırın.” [17,88; 2,24; 11,13]

39 – Hayır! Onlar, hakkında etraflı bir bilgi edinmeden ve henüz yorumuna tam vakıf olmadan, bu Kur’ân’ı, çarçabuk yalanladılar.

Kendilerinden öncekiler de böyle yalan saymışlardı.

Bak ve zalimlerin sonunun nasıl olduğunu anla!

40 – Onlardan Kur’ân’a iman edenler de var, iman etmeyenler de.

Rabbin, hakkı yalanlayıp halk içinde fitne ve fesat çıkaranları pek iyi bilir.

41 – Eğer seni yalancı saymakta ısrar ederlerse de ki:

“Benim yaptığım bana ait, sizin yaptığınız da size. Benim yaptıklarımla sizin, sizin yaptıklarınızla da benim ilişğim yoktur.” [109,1-6; 60,4]

42 – Onların içinde senin söylediklerini dinlemeye gelenler de var.

Fakat sen sağırlara nasıl duyurabilirsin ki? Hele akıllarını da kullanmıyorlarsa!

43 – Onların arasında sana bakanlar da var.

Fakat gözleri görmeyenlere sen nasıl doğru yolu gösterebilirsin, hele basiretleri de yoksa! [25,41-42]

Baş gözü ile beraber kalb gözü de görmezse, böyle bir âmaya birşey anlatmak mümkün olmaz. Görmekten gaye, ibret almaktır. Dolayısıyla, asıl önemli olan basirettir. Bundan ötürü kalb gözü açıksa âma, birşeyler sezer. Hatta böyle olan bir âma, ahmak olan göz sahibinin anlayamadığını anlar.

44 – Allah insanlara asla zulmetmez. Lâkin insanlar kendi kendilerine zulmederler.

45 – Kıyamet günü Allah hepsini bir araya toplayacak.

Dünyada, gündüzün ancak bir saati kadar zaman yaşamış gibi gelecek kendilerine. O şekilde ki sadece tanışacak ve birbirlerini görünce tanıyacakları kadar yaşadıklarını sanacaklar.

Allah'a kavuşmayı yalan sayıp da doğru yolu tutmamış olanlar, en büyük kayba uğramışlardır. [79,46; 20,104; 70,11-15; 23,101; 77,15]

46 – Onlara vaad ettiğimiz şeylerin bir kısmını sana göstersek, yahut seni vefat ettirsek, nasıl olsa sonunda onlar bize döneceklerdir.

Elbette Allah, kendilerinin ne yapacaklarına şahittir.

47 – Her ümmetin bir peygamberi vardır.

Peygamberleri kendilerine gelince, aralarında adaletle hükmedilir, hiç birine zulmedilmez. [39,69]

48 – Onlar: “Eğer dediğiniz doğru ise, peki bu vaadin ne zaman gerçekleşeceğini söyleyin!” derler. [42,18]

49 – De ki: “Ben kendi kendime bile, Allah'ın dilediğinden başka ne bir zararı savma, ne de bir fayda sağlama imkânına sahip değilim.

Her ümmetin belirlenmiş bir ömür süresi vardır.

Artık o vâdeleri gelince, onu ne bir saat ileri, ne de bir saat geri alabilirler.” [7,34.188; 63,11]

50 – De ki: “Ne dersiniz, şayet O'nun azabı size yatarken veya gündüzün gelirse ne yaparsınız?

Mücrimler bunlardan hangisini acele ile istiyorlar?”

51 – Olan olduktan sonra mı ona iman edeceksiniz?

Ya şimdi ha! Hani siz bunu çarçabuk istiyordunuz? [32,12; 40,84-85]

52 – Sonra o zalimlere: “Ebedî azabı tadın bakalım! Siz dünya hayatında neyi hak ettiyseniz, sadece onun karşılığını göreceksiniz.” denir.[32,14]

53 – “Sahi doğru mu bu?” diye senden haber sorarlar.

De ki: “Evet! Rabbime yemin ederim ki o elbette gerçektir ve siz bundan yakayı kurtaramazsınız.” [6,134; 36,82; 34,3; 64,7]

54 – Kendi nefesine zulmeden her kişi, dünyadaki bütün şeylere malik olsaydı bile, kendisini cezadan kurtarmak için hepsini fidye olarak verirdi.

Onlar cezaları olan azabı görünce içten içe duydukları pişmanlığı açığa vururlar.

Ne çare ki, kendilerine asla haksızlık edilmeksizin, aralarında adaletle hüküm verilmiştir.

Eserre: Hem açığa vurmak, hem de, acının şiddeti sebebiyle kişinin nutku tutulduğundan söyleyememesi yani içinde gizlemek hakkında kullanılır. Yani bu kelime bu iki zıt mânaya gelmesi itibarıyla ezdaddandır.

55 – İyi bilin ki göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ındır.

İyi bilin ki Allah'ın vâdi gerçektir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

56 – Hayatı veren de, öldürüp geri alan da O'dur. Ve sonunda hepiniz O'nun huzuruna götürüleceksiniz.

57 – Ey insanlar! İşte size, Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdeki dertlere bir şifa, müminlere doğru yolu gösteren bir hidâyet ve rahmet geldi. [17,82; 41,44]

58 – De ki: “Allah'ın lütfuyla, rahmetiyle, evet sadece bununla ferahlanın!

Çünkü bu, onların dünya malı olarak topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır.”

59 – De ki: “Peki, Allah'ın size ihsan ettiği rızıklardan, bir kısmını helâl, bir kısmını haram yapmanıza ne dersiniz?”

De ki: “Allah mı sizin böyle yapmanıza izin verdi, yoksa siz Allah'a iftira mı ediyorsunuz?”

60 – Uydurdukları yalanı Allah'a mal edenler kıyamet gününü ne zannediyorlar?

Gerçekten Allah insanlara karşı büyük lütuf sahibidir.

Fakat insanların çoğu bu nimete şükretmezler.

61 – Herhangi bir işte bulunsan, onun hakkında Kur'ân'dan herhangi bir şey okusan,

Sen ve ümmetinin fertleri her ne iş yapsanız, siz o işe dalıp coştüğünüzde, mutlaka Biz her yaptığımızı görürüz.

Yerde olsun, gökte olsun, zerre ağırlığınca bir varlık bile Rabbinin ilminden kaçamaz.

Ne bundan küçük, ne bundan büyük hiçbir şey yoktur ki, hepsi apaçık bir kitapta olmasın. [2,44; 6,59; 11,6; 26,217-218] {KM, Matta 10,30}

62 – İyi bilirsiniz ki Allah'ın velîlerine korku yoktur, onlar üzüntüye de uğramazlar.

63 – Velîler o kimselerdir ki O'na iman edip, emirlerine aykırı hareketlerden sakınırlar.

64 – Dünya hayatında da âhirette de müjde vardır onlara.

Allah'ın hükümlerinde olsun, verdiği sözlerde olsun, asla değişiklik olmaz.

İşte bu müjdeler en büyük mutluluktur. [41,30-32; 21,103; 57,12]

65 – O inkârcıların sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün izzet ve üstünlük Allah'ındır. O her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

66 – İyi bilirsiniz ki göklerde ve yerde kim varsa hepsi Allah'ın kuludur, O'nun hükmü altındadır.

Allah'tan başka birtakım şeriklere ibadet edenler de gerçekte o putlarına tâbi olmazlar.

Onlar sadece birtakım zanlara uymakta ve sırf kafadan atmaktadırlar.

67 – Dinlenip sükûnet bulmanız için geceyi karanlık, çalışıp iş yapmanız için de gündüzü aydınlık kılan O'dur.

Elbette bunda, işitip dinlemesini bilen kimseler için nice deliller ve ibretler vardır.

68 – Müşrikler “Allah evlat edindi” dediler.

Haşâ! O bundan münezzehtir. O her şeyden olduğu gibi evladı olmaktan da müstağnidir.

Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur.

Buna dair, ey müşrikler, hiçbir deliliniz yoktur.

Ne o, Allah hakkında kesin bilgi sahibi olmadan konuşuyor, rastgele şeyleri mi O'na isnad ediyorsunuz? [19,88-95]

69 – De ki: “Allah hakkında böyle yalan uydurup O'na mal edenler asla iflah olmazlar.”

70 – Olsa olsa dünyada az bir zevk alır, ama sonunda Bizim huzurumuza dönerler.

Sonra Biz de inkâr ve nankörlüklerinden ötürü o çok şiddetli azabı onlara tattırırız.

71 – Onlara Nuh hakkındaki haberi oku: O halkına:

“Ey benim halkım, dedi, “eğer benim aranızda bulunmam

ve Allah'ın âyetlerini hatırlatmam size ağır geldiyse, şunu bilin ki ben yalnız Allah'a dayanıp güvendim.

Siz de şerik koştuklarınızla beraber toplanıp işinizi kararlaştırın ki tasasını çektiğiniz bir dert olup kalmasın.

Sonra da bana hiç mühlet vermeden hakkımdaki hükmünüzü uygulayın! [3,128; 11,55-57]

72 – “Eğer bu tebliğimden yüz çevirirseniz benim kaybedeceğim bir şey yok!

Çünkü ben sizden ücret beklemiyorum ki!

Benim ücretimi siz veremezsiniz. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir ve bana, O'na teslim olanlardan olmam emredilmiştir.” [11,29; 34,47]

73 – Yine de halkı kendisini dinlemeyip onu yalancı saydılar.

Biz de hem onu, hem de gemide beraberinde olanları kurtardık ve bunları o ülkede onların yerine geçirdik.

Âyetlerimizi yalan sayanları ise suda boğduk.

İşte bak, uyarıldığı halde doğru yolu tutmayanların âkıbetlerinin nasıl olduğunu gör! [2,30; 39,40; 7,64]

74 – Nuh'tan sonra, kendi halklarına resul olarak daha nice peygamberler gönderdik.

Onlar kavimlerine âyetler, mucizeler getirdiler; ama berikiler, önce yalan söyledikleri şeye, bir türlü inanmadılar.

İşte haddi aşanların kalplerini böyle mühürleriz!

75 – Onlardan sonra da, Firavun ile ileri gelen yöneticilerine Mûsâ ile Harun'u delillerimiz, mucizelerimizle gönderdik.

Ama onlar büyüklük taslayıp kabul etmeyi kibirlerine yediremediler ve suçlu bir halk oldular. [7,60]

76 – Onlara tarafımızdan gerçek ulaştınca: “Bu besbelli bir sihirdir.” dediler. [27,14]

77 – Mûsâ dedi ki: “Size gelen gerçeği böyle mi nitelendiriyorsunuz?

İnsaf edin, sihir midir bu?

Şu bir gerçektir ki büyücüler iflah olmazlar.”

78 – “Sen”, dediler, “bizi atalarımızı üzerinde bulduğumuz dinden döndüresin de

ülkede önderlik ikinize kalsın diye mi geldin? Biz, mümkün değil, size inanmayız.” [7,70]

Dine inanmayanların bütün düşündükleri dünya menfaati olduğundan, peygamberlere bile bakışları o açıdan oluyor.

Âyet dine hizmet edenlerin bu hususa dikkat etmelerini, en ufak bir açık verilmemesi yani müminlerin şahsî ve dünyevî menfaatlere yönelmemeleri gerektiğini ima ediyor.

79 – Firavun: “Ne kadar usta sihirbaz varsa, hepsini toplayıp getirin!” emrini verdi.

80 – Büyücüler gelince Mûsâ onlara: “Ortaya atacağınız ne varsa atın, hünerinizi gösterin!” dedi.

81-82 – Onlar iplerini ve değneklerini atınca Mûsâ şöyle dedi:

“Yaptığınız şey, sihirdir. Allah onu boşa çıkaracaktır.

Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez.

Mücrimler hoşlanmasa da, Allah sözleriyle gerçeği ortaya çıkaracaktır.” [8,8]

83 – Hasılı, başlangıçta Mûsâ'ya, kendi kavminden, genç bir kuşaktan başka iman eden olmadı.

Kavmi, Firavun'un ve yöneticilerin, kendilerine işkence edeceklerinden korkuyorlardı.

Çünkü Firavun o ülkede son derece despot ve çok aşırı gidenlendendi.

84 – Mûsâ: “Ey kavmim!” dedi, “Siz Allah'a iman ettiniz, O'na tam bir teslimiyetle bağlandınızsa, öyleyse yalnız O'na dayanıp güvenin!” [67,29; 73,9; 11,123]

85-86 – Onlar da şöyle cevap verdiler: “Biz de Allah'a dayanıp güvendik.

Ey Rabbimiz! Bizi o zalim kimselerin işkenceleri ile imtihan etme ve rahmetinle kurtar bizi o kâfirler guruhundan!”

87 – Mûsâ'ya ve kardeşine: “Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın, evlerinizi namazgâh yapın, namazı hakkıyla ifa edin ve ey Mûsâ müminleri müjdele!” diye vahyettik. [12,21]

İsrailoğullarında aslolan, ibadetin mâbedde yapılmasıdır. Fakat işkence döneminde, ruhsat kabilinden, evleri namazgâh edinmelerine izin verilmişti.

88 – Mûsâ: “Ey bizim Rabbimiz!” dedi. “Sen Firavun ile onun ileri gelen adamlarına dünya hayatında muazzam zinet, haşmet ve servet verdin.

Ey bizim Rabbimiz! İnsanları neticede Senin yolundan saptırsınlar diye mi onlara bu imkânı verdin?

Ey bizim büyük Rabbimiz, mahvet, sil süpür onların servetlerini ve kalplerini şiddetle sık;

belli ki o acı azaba girmedikçe onlar imana gelmeyecekler.”

89 – Allah buyurdu ki: “Dualarınız kabul edildi. Dürüst olmaya devam edin, müstakim olun ve sakın hakikati bilmeyenlerin yoluna tâbi olmayın.”

90 – Derken, İsrailoğullarını denizden geçirdik. Hemen Firavun, askerleriyle beraber zulmederek ve saldırarak peşlerine düştü.

Nihayet boğulmak üzere iken: “İman ettim. İsrailoğullarının inandığı İlahtan başka tanrı yokmuş. Ben de müslümanlardanım” dedi. [2,50; 40,84-85; 20,78; 26,66]

91-92 – “Şimdi mi? Halbuki bundan önce isyan etmiştin, bozgunculardan olmuşsun!

Biz de bugün senin bedenini denizden kurtarıp karada bir yere çıkaracağız ki senden sonra gelecek nesillere ibret olasın.”

Doğrusu insanların birçoğu bizim âyetlerimizden, ibret alınacak delillerimizden gafildirler. [28,39-41]

Mevcut Tevrat metni, Mısır'dan çıkış konusunda küçük ayrıntılara bile yer verecek kadar tafsilat ihtiva etmesine rağmen, Firavun'un bedeninin mahfuz kalacağına dair bu önemli hadiseye hiç temas etmez. Kur'ân'ın mûcizevî bir tarzda haber verdiği bu hâdise, son asırda keşfedilmiştir. Hz. Mûsâ'yı takip edip boğulan Firavun'un cesedi zamanımıza kadar Mısır'da kalmış, oradan Londra'ya götürülmüş olup insanlar tarafından ibretle seyredilmektedir.

93 – Biz İsrailoğullarını güzel bir yerde yerleştirdik, onlara helâl hoş rızıklar verdik.

Kendilerine ilim gelinceye kadar ihtilafa düşmediler, fakat ondan sonra ihtilafa başladılar.

Elbette Rabbin, aralarında ihtilaf ettikleri hususlarda kıyamet günü hükmünü verecektir. [7,137; 26,59-60]

94-95 – Eğer, faraza, sana indirdiğimiz hususlardan herhangi birinde şüphe edersen, senden önce kitap okuyanlara sor.

Celalim hakkı için, sana Rabbin tarafından gerçek gelmiştir, bunda en ufak bir tereddüdün olmasın! Sakın Allah'ın âyetlerini yalan sayanlardan olma, yoksa hüsrana uğrayanlardan olursun. [7,157]

Kur'ân, Resulullahın Tevrat ve İncil'de müjdelendiğini bildirir. Ehl-i kitabın, kendi çocuklarını tanıdıkları gibi onu tanıdıklarını söyler. Bu âyetten maksat, Kur'ân'ın ve Hz. Peygamberin nübüvvetinin doğruluğuna dair bilgiyi te'kit etmektir. Yani:

“Olmaz ya, faraza onlarda bu bilginin olduğuna dair içine bir şüphe gelecek olursa şüpheye düşenin yapacağı iş, hemen deliller aramak ve ilim adamlarıyla görüşmektir. Sen de öyle yap, Ehl-i kitap bilginlerine sor, zira onlar bu konuda yeterli bilgi sahibidirler.” Şu halde bu âyetten maksat: “Yahudi bilginlerinin Resulullahın nübüvvetini ne derece kuvvetle bildiklerini anlatmaktır, yoksa Hz.Peygamberin şüpheye düştüğünü bildirmek değildir.”

96-97 – (Kâfir olarak ölüp cehenneme gideceklerine dair) haklarında Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar,

her türlü mûcize de önlerine gelse, gayet acı azabı görmedikçe iman etmezler. [10,88]

98 – Azap gelip çattığı zaman imana gelip de bu imanı kendilerine fayda vermiş olan bir tek memleket halkı olsun, bulunsaydı ya!

Asla böyle bir şey vaki olmamıştır.

Ancak Yunus'un halkı müstesnadır ki bunlar iman edince,

kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını uzaklaştırıp giderdik ve onları bir süre daha yaşattık. [21,87-88; 36,30; 37,139-148; 51,52]

99 – Eğer Senin Rabbin dileyseydi, dünyada ne kadar insan varsa hepsi imana gelirdi.

Ama bunu irade etmedi.

Şimdi sen mi, imana gelsinler diye insanları zorlayacaksın?

100 – Allah’ın izni olmadıkça hiç bir kimsenin iman etmesi mümkün değildir. (O, akıl ve iradelerini iman tarafına kullananlara iman nasib eder).

Fakat akıllarını çalıştırmayanlara ise şeytani musallat eder, o pislikte bırakır. [11,118-119; 13,31; 88,21-22; 28,56]

101 – De ki: “Göklerde ve yerde neler ve neler var, bir baksanıza!”

Fakat bunca işaretler ve uyarılar iman etmeyecek kimselere ne fayda verir ki?

102 – Onlar, sadece kendilerinden önce gelip geçmiş milletlerin unutulmaz azap günleri gibi bir gün gözlüyorlar değil mi?

De ki: “Gözleyin, ben de sizinle beraber bekliyorum!”

103 – Sonra Biz, resûllerimizi ve iman edenleri kurtarıyoruz.

Böylece müminleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur.

104-106 – De ki: “Ey insanlar! Eğer benim dinimden şüphede iseniz,

iyi bilin ki, ben sizin Allah’tan başka ibadet ettiğiniz şeylere asla ibadet etmem; lâkin sadece ve sadece, sizin ruhunuzu teslim alacak olan Allah’a ibadet ederim!

Bana müminlerden olmam emredildi ve “yüzünü, özünü Allah’ı bir tanıyarak dine ver ve sakın müşriklerden olma!”

“Sakın Allah’tan başka, sana fayda veya zarar veremeyecek olan putlara yalvarma,

şayet böyle yaparsan, o takdirde kesinlikle zalimlerden olursun!”

diye talimat verildi.

107 – Eğer Allah sana bir sıkıntı, bir zarar dokundurursa, onu yine O’ndan başka giderecek yoktur.

Şayet sana hayır dilerse, o durumda O’nun bu lütfunu engelleyebilecek de yoktur.

O, lütfunu ihsanını kullarından dilediğine eriştirir. O, öyle gafur, öyle rahîmdir! (affi, merhamet ve ihsanı boldur).

108 – De ki: “Ey insanlar! İşte Rabbiniz tarafından, hakikat size gelmiş bulunuyor.

Artık kim o gerçeği kabul eder de doğru yolu tutarsa, bunun faydası sadece kendisinedir.

Her kim de o yoldan saparsa, o da kendi aleyhine olarak sapar.

Bilin ki, ben işlerinizi yönetmeyi üstüne almış biri değilim.

109 – Sana Rabbinden ne vahyolunursa ona tâbi ol ve “Allah hükmünü izhar edinceye kadar sabret. Çünkü hakimlerin en hayırlısı, en güzel hüküm vereni ancak O’dur.”

HÛD SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 123 âyettir. Bu sûrede başka peygamberler ve konular anlatılmakla beraber, onlardan Hûd (a.s.)’ın seçilmesi, bu vesile ile onun hak dini tebliğ etmekteki gayretlerini ebedileştirme gayesine hizmet etmektedir. Bir önceki Yûnus sûresinde olduğu gibi tevhid, nübüvvet ve ölümden sonra diriliş gibi akide esaslarını, özellikle Kur’ân’ın Allah kelamı olduğu gerçeğini vurgular. Bu itibarla Yûnus sûresinin yanına konulmuştur. Sûrede Hz.Peygamber (a.s.) ile müminleri teselli etmek için, daha önceki kardeşleri olan Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Salih, Hz. Şuayb, Hz. Mûsâ ve Hz. Harun (aleyhimüsselam)’ın tebliğlerine tafsilatlı olarak yer verilir. Sûre, kıssaları zikretmenin hikmetini bildirir ve başlangıcında olduğu gibi, hatimesinde de tevhid akidesini vurgulayarak sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Râ. Bu öyle bir kitaptır ki âyetleri en kesin delillerle desteklenmiş, sonra da güzelce açıklanmış,

tam hüküm ve hikmet sahibi, her şeyden haberdar olan (hakîm ve habîr) tarafından gönderilmiştir. [2,1]

2 – Bundan maksat, Allah’tan başkasına ibadet etmemenizdir.

Gerçek şu ki: Ben sizi cennetle müjdelemek ve cehennemle uyarmak için O’nun tarafından gönderilmiş bulunuyorum. [21,25; 16,36]

3 – Bir maksat da şudur: Rabbinizden mağfiret dileyin. Sonra ona tövbe edin.

O’na dönün ki belirlenmiş bir ömür süresinin sonuna kadar sizi nimetleriyle yaşatsın ve faziletli bir hayat süremlere, lütuf ve fazlından mükâfatlarını versin.

Fakat imandan yüz çevirirseniz sizin tepenize incek o müthiş günün azabından korkarım. [16,97]

4 – Zaten hepinizin toptan döneceği yer, O’nun huzurudur. O da istediği her şeyi yapmaya kadirdir.

5 – Dikkat edin, işin farkına varın: O kâfirler, eğilip bükülerek haktan yañçizer, böylece Peygamberden gizlenmek isterler.

(Aslında Allah’tan kaçıp saklanmak isterler, ama nasıl saklanabilirler ki!)

Onlar örtülerine büründükleri zaman dahi Allah onların içlerinde gizlediklerini de, açığa vurduklarını da pek iyi bilir.

Çünkü O bütün sinelerin kökünü, kühünü dahi bilir.

6 – Yeryüzünde kımlıdayan hiçbir canlı yoktur ki onun rızkı Allah’a ait olmasın.

Allah her canlının hayatını geçirdiği yeri de, öleceği yeri de bilir. Bütün bunlar apaçık bir kitaptadır.[2,44; 29,17; 6,59]{KM, Mezmurlar 104, 11-12; 155,15-16}

Allah onun *müstekarrını* da, *müstevdainsi* da bilir, yani yerleştiği yeri de, emaneten bulunduğu yeri de bilir. Durduğu, oturduğu yeri de, gezdiği ve dolaştığı yeri de bilir. Babasının sulbündeki durumunu da, ana rahmindeki durumunu da bilir. Yattığı yeri de bilir, öleceği yeri veya öleceği vakti de bilir. Bütün bunları bilir de ona göre rızkını verir. Bütün o kımlıdayan canlılar, onların rızıkları, müstekarları ve müstevda'ları takdir olunup Levh-i Mahfuz'a yazılmış, Allah'ın ilminden yaratılış alanına çıkarılmıştır ki bu Kitabı görebilen melekler oradaki yazıyı açıktan okur ve anarlar.

İşte Allah'ın ilim ve kudreti öyle geniş ve fazl-ı keremi ile rububiyeti de böyle kapsamlıdır. Şu halde insan rızkını Allah'tan istemeli. Fakat rızık için değil, Allah için çalışmalıdır. Rızık meselesi o kadar endişe edecek bir şey değildir. Allah'tan başkasından rızık beklemek boşunadır.

7 – Hem O'dur ki gökleri ve yeri altı günde yarattı. Bundan önce ise arş'ı su üstünde idi.

Bu kâinatı yaratması sizden hanginizin daha güzel iş ortaya koyacağını imtihan etmek içindir.

Böyle iken sen onlara “öldükten sonra elbette dirileceksiniz!” dersin, o kâfirler bunu haber veren Kur'ân'ı kasederek “Bu, aldatıcı olma yönünden, besbelli bir büyüden başka bir şey değil!” derler. [23,115-116; 38,27; 18,7; 43,87; 6,36]

8 – Şayet Biz kendilerine azap göndermeyi belirli bir zamana kadar ertelersek: “Bu azabı alıkoyan sebep nedir?” derler.

İyi bilin ki o azap başlarına geldiği gün, artık onlardan geriye çevrilmez ve alaya aldıkları o azap, kendilerini çepeçevre kuşatmış olur.”

9 – Eğer insana tarafımızdan bir rahmet tattırır, sonra o nimeti geri alırsak o, son derece ümitsiz, son derece nankör olur.

10 – Fakat başına gelen bir dertten sonra kendisine bir nimet tattırırsak:

“Artık bütün dertler ve belalar bir daha gelmemek üzere bitti gitti!” der, sevinir, övünür durur.

11 – Ancak her iki halde de sabredip makbul ve güzel işler yapanlar başka!

İşte onlar için pek geniş bir mağfiret ve pek büyük bir mükâfat vardır. [103,1-3; 36,11; 2,25]

Bu son bölümün, daha önce 7. âyette geçen imtihan konusu ile sıkı sıkıya ilgisi vardır. Zira gerek nimetlerin verilmesi, gerek dertlerin verilmesi, imtihan

mevsimlerinden birer mevsimdir ve o âyette mücmel olan imtihanın tafsilatı kabilindedir. Mümine düşen, her iki halde de itidal ve istikametten ayrılmamaktır.

12 – İmdi, senin de muhatap olduğun imtihan icabı ey Resûlüm, o müşriklerin:

“Ona bir hazine indirilse ya!” veya “beraberinde bir melek gelse ya!” demelerinden ötürü,

belki de göğsün daralarak sana vahyolunanın bir kısmını terkedecek olursun.

Fakat sen böyle yapmazsın ve yapma! Zira sen sadece uyarıcı bir elçisin.

Bütün işleri düzenleyen, herkese lââyık olduğu neticeyi verecek olan ise Allah Teâlâdır. [3,173; 25,7-8; 15,97-98]

13 – Yoksa “Kur’ân’ı kendisi uydurmuş” mu diyorlar.

De ki: “İddianızda tutarlı iseniz, haydi belagatta onunkine benzer on sûre getirin,

isterse kendi uydurmanız olsun ve Allah’tan başka çağırabileceğiniz herkesi de yardımınıza çağırın! [2,23; 10,38]

Kur’ân, önce Kur’ân ayarında bir söz, bir eser ortaya koymalarını isteyerek insanlara, meydan okudu. Onlar, bunu yapamayınca, belagat ve tesirde onun ayarında, bari on sûre miktarında bir nazire istedi (10,38-39). Sonra bu ayette “Söylenen şeylerin gerçek olması da şart değil, uydurma, rastgele şeyler dahi söyleyebilirsiniz” diye serbestlik tanıdı. Bunu da yapamadılar. Bu hem arap ediplerinin en mahir oldukları alandaki aczlerini, hem de putlarının aczlerini ortaya koymuş oluyor, böylece Kur’ân’ın Allah kelamı olduğu kesinleşiyordu.

14 – Eğer bu dâvetinizi kabul etmezlerse, bilin ki o ancak Allah’ın ilmiyle indirilmiştir ve O’ndan başka ilah yoktur.

Nasıl, artık hakka teslim olup müslüman oluyorsunuz değil mi?

15 – Kim dünya hayatını ve dünyanın zinet ve şatafatını isterse,

Biz orada onların işlerinin karşılığını kendilerine tam tamına öderiz ve onlara dünyada asla haksızlık yapılmaz. [17,18-21; 42,20; 2,201]

16 – Fakat onlara âhirette ateşten başka bir şey yoktur.

Onların dünyada yaptıkları bütün işler hatta iyilikler bile heder olmuştur, bütün yaptıkları boşa gitmiştir.

17 – Rabbi tarafından gönderilen kesin delile (Kur’ân’a) dayanan,

peşinden de o delili destekleyen (diğer mûcizelerden şahitleri) bulunan, daha önce de rehber ve rahmet olarak gönderilmiş Mûsâ’nın kitabı ile tasdik edilen kimse, yalnız dünya hayatını arzu eden gibi olur mu?

İşte bu kesin delile dayananlar Kur’ân’a iman ederler.

Hangi zümre de onu reddederse bilsin ki varacağı yer ateştir. Bunda hiç şüphelen olmasın.

Çünkü o Rabbinden gelen hakikatin ta kendisidir; fakat insanların çoğu buna iman etmezler. [30,30; 6,19; 2,1-2; 12,103]

Bunda hiç şüphelen olmasın. Yani Kur'ân'ın Allah tarafından gönderildiğinde şüpheyeye yer yoktur.

18 – Uydurduğu bir yalanı Allah'a isnad edenden daha zalim kim olabilir?

Onlar Rab'lerinin huzuruna getirilecek ve şahitler de: “İşte Rab'leri hakkında yalan uyduranlar! İyi biliniz ki Allah'ın lâneti zalimlerin üzerindedir” diyeceklerdir.

19 – O zalimler ki insanları Allah yolundan çevirirler ve onu eğri göstermek isterler. Âhireti de inkâr ederler.

20 – Allah onları azaba uğratmak isterse, onlar dünyadan kaçıp Allah'ın hükmünden kurtulamazlar.

Allah'tan başka kendilerini koruyacak hâmileler de bulamazlar. Onların azabı kat kat olur.

Çünkü hakkı işitmeye tahammül edemiyorlardı. Hem de gerçeği görmüyorlardı. [6,134; 67,10; 16,88]

21 – İşte bunlar kendilerini büyük ziyana uğratmışlar ve uydurdukları şerikler, sözüm ona hamileri de kendilerinden uzaklaşmış, ortalıkta görünmez olmuşlardır. [46,6; 19,81-82; 29,25; 2,166]

22 – Hiç şüphe yok ki âhirette en büyük hüsrana uğrayanlar bunlardır.

23 – Fakat iman edip makbul ve güzel işler yapanlar

ve mevlâlarına gönülden bağlanıp itaat edenler ise cennetliktir.

Onlar orada ebedî kalacaklardır.

24 – Bu iki zümrenin durumu, tıpkı âma ve sağıra kıyasla, gören ve işiten kimsenin durumu gibidir.

Bunların hali hiç eşit olur mu? Artık düşünüp ibret almaz mısınız? [8,23; 35,19-24; 59,20]

25-26 – Gerçekten Biz vaktiyle, Nuh'u kendi halkına gönderdik, şunu ilan etsin diye:

“Bilesiniz ki ben sizi açıkça uyarmaya geldim. Sakın Allah'tan başkasına ibadet etmeyin!

Doğrusu, bu gidişle, ben sizin canınızı yakacak, gayet acı bir günün azabına uğramanızdan endişe ederim.” [7,59-64] {KM, Tekvin 6,5; 8,15}

27 – Buna karşı halkının ileri gelen kâfirleri hep birden kalkıp:

“Bize göre, sen sadece bizim gibi bir insansın, bizden farkın yoktur.

Hem sonra senin peşinden gidenler toplumumuzun en düşük kimseleri, bu da gözler önünde!

Ayrıca sizin bize karşı bir meziyetiniz olduğunu da görmüyoruz.

Bilakis sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz” dediler. [23,24]

28 – Nuh şöyle cevap verdi: “Ey benim halkım! Düşünün bir kere: Ya ben Rabbimden gelen çok âşikâr bir belgeye, kesin delile dayanıyorsam,

ya O, bana tarafından bir nübüvvet vermiş, bunlar size gizli kalmış da siz görememişseniz?

Ne yapalım, istemediğiniz o rahmete girmeye sizi zorlayabilir miyiz?”

29 – “Hem ey halkım! Bu tebliğimden ötürü sizden maddî bir karşılık istiyor değilim.

Benim mükâfatımı verecek olan yalnız Allah Teâlâdır.

Ben o iman edenleri kovacak da değilim. Elbette onlar Rab’lerine kavuşacaklar (O da onları imanlarından dolayı ödüllendirecektir). Ama ben sizin cehalet içinde yuvarlanan bir toplum olduğunuzu görüyorum.” [6,52-53; 10,72; 26, 111]

30 – “Hem ey halkım! Ben onları kovacak olsam

Allah indinde bu sorumluluktan beni kim kurtarabilir,

Kim bana yardım edebilir? Artık bir düşünmez misiniz?

31 – Ben size: “Allah’ın hazineleri benim elimdedir”

yok: “Ben gaybı bilirim”

yok: “Ben bir meleğim” demiyorum.

Hor gördüğünüz müminlere “Allah hiçbir hayır, hiçbir meziyet vermez” de demem. Allah onların içlerinde olanı pek iyi bilir.

Böyle bir şey yaptığım takdirde ben elbette zalimlerden olurum.” [6,50]

32 – “Ey Nûh!” dediler; bizimle mücadele ettin, bu mücadelende de hayli ileri gittin.

Yeter artık, eğer doğru söyleyenlerden isen haydi bizi tehdit edip durduğun o azabı getir de görelim!”

33 – Nuh cevap verip dedi ki: “Onu, dilerse ancak Allah getirir

ve O’nun elinden siz asla kaçıp kurtulamazsınız.”

34 – Allah sizin helâkinizi dilemişse, ben sizin iyiliğinizi arzu etsem bile,

size öğüt verip iyiliğinizi istemem size fayda etmez.

Rabbiniz O'dur ve siz O'nun huzuruna götürüleceksiniz.”

35 – Yoksa “Kur’ân’ı, kendisi uydurdu!” mu diyorlar? De ki? “Eğer uydurdumsa günahı bana aittir.

Ama ben de sizin işlediğiniz suçlardan beriyim.”

36-37 – Nuh’a şöyle vahyolundu ki: “Artık halkından, daha önce iman etmiş olanlar dışında, hiç kimse iman etmeyecek.

Öyleyse o kâfirlerin yaptıklarından dolayı kederlenme de,

Bizim gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda, gemiyi yap ve o zalimler lehinde Ben’den hiçbir ricada bulunma.

Çünkü onlar suda boğulacaklardır.” [23,27; 71,26; 54,10]

38 – Nuh gemiyi yapıyor, halkından ileri gelenler her ne zaman yanından geçseler onunla alay ediyorlardı.

Nuh da: “Siz,” dedi, “şimdi bizimle alay ediyorsanız, elbet bizim de sizinle alay edeceğimiz bir gün gelir.”

39 – “Artık rüsvay edecek azabın kime gelip çatacağını, ayrıca âhiretteki daimi azabın da kimin üzerine ineceğini yakında görüp öğrenirsiniz.”

40 – Nihayet emrimiz gelip de tennur kaydığı zaman Nuh’a dedik ki:

“Her hayvan türünden erkekli dişili ikişer eş ile

haklarında helâk hükmü verilmiş olanları hariç olmak üzere, aileni

bir de iman edenleri

gemiye al.”

Zaten beraberinde iman eden pek az insan vardı. [3,7; 26,119-121; 54,11-14] {KM, Tekvin 7,13; I Pier 3,20; 2,5}

Tennur: kapalı ocak, fırın mânasına gelir. Türkçeye tandır olarak geçmiştir. Bu kelime tefsirlerde farklı anlayışlara imkân vermiştir. Hz. Havva’dan kalan ve Hz. Nuh’a intikal eden taştan bir ocak, gemide suyun toplanıp biriktiği yer, yeryüzünün fişkırان sular sebebiyle kaynaması, tan yerinin ağarması gibi birbirinden uzak mânalar düşünülmüştür. Elmalılı Hamdi Yazır, *tennur*’un, bu geminin kazanla çalışan buharlı bir gemi, bir vapur olduğunu düşündürdüğünü yazar.

41 – Nuh dedi ki “Binin gemiye! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah’ın adıyladır.

Gerçekten Rabbim gafurdur, rahîmdir” (affi, rahmet ve ihsanı pek boldur).

42 – Gemi onları dağlar gibi dalgalar arasından geçirirken,

Nuh biraz ötede olan oğluna: “Evladım, gel sen de bizimle gemiye bin de

kâfirlerle beraber kalma!” diye seslendi. [69,11-12; 54,13-15]

Onun bu oğlu, küfrünü içinde gizleyip açığa vurmadığı için, (Hz. Nuh) onu iman ehlinde sayıp gemiye almak istemişti.

43 – O: “Beni sudan koruyacak bir dağa sığınırım” dedi.

Nuh ise: “Bugün Allah’ın helâk emrinden koruyacak hiçbir kuvvet yoktur. Ancak O’nun merhamet ettiği kurtulur” derdemez,

birden aralarına dalga girdi, ve oğlu boğulanlardan oldu.

44 – Kâfirler boğulduktan sonra yerle göğe:

“Ey yer suyunu yut ve sen ey gök suyunu tut!” diye emir buyuruldu.

Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cudi üzerinde yerleşti

ve “Kahrolsun o zalimler!” denildi. {KM, Tekvin 8,4}

Cudi, Türkiye’nin güneydoğusunda Şırnak civarında 2000 m. yüksekliğinde bir dağdır. Tevrat, Ararat dağına yerleştiğini bildirir (Tekvin, 8,4). Hz. Nûh’un Irak tarafında irşadda bulunduğunu düşünmek daha mâkuldür. Cudi ismiyle Musul, Cizre ve Şam’da birer dağ bulunduğu rivayet edilmektedir.

45 – Nuh Rabbine hitâb edip: “Ya Rabbî!”, dedi, “elbette boğulan oğlum da ailemdendi, öz evladımdı.

(Halbuki ben onları gemiye alırken Sen bana kurtulacaklarını, müjdelemiştin).

Senin vaadin elbette haktır ve Sen hâkimlerin hâkimisin!”

46 – “Ey Nuh!” buyurdu Allah, “O senin ailenden değil. Çünkü o, dürüst iş yapan, temiz bir insan değildi.

O halde, hakkında kesin bilgin olmayan bir şeyi Benden isteme.

Cahilce bir davranışta bulunmayasın diye sana öğüt veriyorum.”

Cenab-ı Allah’ın bu buyruğundan kasdı şudur: “Senin bu oğlun, kurtarmayı vaad ettiğim aile fertlerinden değildi. Çünkü kâfir idi. Kâfir senin ailenden sayılmaz. Zira müminle kâfir arasında velâyet yoktur.”

47 – “Ya Rabbî!” dedi, “hakkında kesin bilgim olmayan şeyi istemekten Sana sığınırım.

Eğer beni affetmez, bana merhamet etmezsen, her şeyi kaybedenlerden olurum.”

48 – “Ey Nuh!” denildi, “sana ve beraberinde bulunan mümin topluluklara Bizim tarafımızdan bir selâmet ve çok bereketlerle gemiden in!

Gelecek nesiller içinde niceleri de olacak ki onları dünyada bir müddet yaşatacağız,

sonra da Bizden onlara gayet acı bir azap dokunacaktır.” [2,38]

49 – İşte bunlar gayb olan birtakım haberlerdir. Onları sana Biz vahyediyoruz. Halbuki bu vahiyden önce onları sen de, milletin de bilmezsiniz.

Öyleyse onların red ve inkârlarına karşı sabret

dişini sık ve şüphen olmasın ki hayırlı âkıbet müttakilerindir! (Sonunda kazananlar, Allah'ı sayıp O'nun emirlerini çiğnemekten sakınanlar olacaktır). [3,44; 28,46; 40,51; 37,171-172]

50 – Âd kavmine de, kardeşleri Hûd'u peygamber olarak gönderdik.

O da: “Ey benim halkım! Yalnız Allah'a ibadet edin, zaten sizin O'ndan başka bir ilahınız yoktur. Siz şirk koşmakla iftira etmekten başka bir şey yapmıyorsunuz!”

51 – “Ey halkım! Risaleti tebliğden dolayı sizden hiçbir ücret beklemiyorum.

Ben mükâfatımı yalnız ve yalnız beni yaratandan beklerim. Hiç düşünmez misiniz?”

52 – “Ey halkım! Haydi Rabbinizden af dileyin, sonra ona tövbe edin,

O'na dönün ki gökten size bol bol yağmur göndersin, gücünüze güç katsın, n'olur, yüz çevirip suçlu duruma düşmeyin!” [71,11]

53 – “Ey Hûd!” dediler, “sen bize açık bir belge, bir mûcize getirmedi.

Biz de senin sözüne bakarak tanrılarımızı bırakacak değiliz. Sana asla inanacak da değiliz.”

54-56 – “Galiba tanrılarımızdan biri seni pek fena çarpmış!” demekten başka bir şey söyleyemeyiz.

Hûd dedi ki: “Ben Allah'ı şahit tutuyorum, siz de şahid olun ki: ben sizin Allah'a şerik koştuklarınızdan hiç birini tanımıyorum.

Artık hepimiz toplanın, bana istediğiniz tuzağı kurun, hiç göz açtırmayın, hiç süre tanımayın.

Ben benim de, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayanıp güvendim.

Hiç bir canlı yoktur ki mukadderatı O'nun elinde olmasın. Rabbim elbette tam istikamet üzeredir.” [10,71]

Allah'ın yaptığı her iş doğrudur, güzeldir. O'nun rızası hakta, doğruluk ve adalettedir. O, dürüstlüğün hâmisidir, doğruların yardımcısıdır.

57 – Eğer haktan yüz çevirirseniz, ben müsterihim, zira size ulaştırmakla görevli olduğum buyrukları size tebliğ ettim.

Rabbim dilerse, sizi gönderip yerinize başka bir topluluk getirir.

Ama siz O'na hiçbir şekilde zarar veremezsiniz.

Muhakkak ki Rabbim her şeyi denetlemektedir.

Allah'ın hafız yani denetleyen olmasının anlamı şudur:

Hiçbir şey O'ndan saklanamaz. Bütün işlerinizi görüp kaydettirir de ona göre karşılığını verir.

58 – Azaba dair emrimiz gelince Hûd ve beraberinde olan müminleri, tarafımızdan bir rahmet eseri olarak kurtardık, onları pek ağır bir azaptan selamete çıkardık.

Birinci kurtarma Âd halkını imha eden kum fırtnasından, ikincisi ise âhiret azabından kurtarmayı ifade eder.

59-60 – İşte Âd halkı buydu...

Rab'lerinin âyetlerini inkâr ettiler, O'nun peygamberlerine isyan ettiler ve Hakka karşı gelen her inatçı zorbanın isteklerine uydular.

Hem bu dünyada lânete tâbi tutuldular, hem de kıyamet gününde.

Evet, Âd halkı, Rab'lerini tanımayıp inkâr yolunu tuttular.

Dikkat et: Nasıl da defoldu gitti o Hûd'un kavmi Âd! [53,50]

61 – Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i elçi olarak gönderdik.

“Ey benim halkım!” dedi, “Yalnız Allah'a ibadet edin,

çünkü sizin O'ndan başka ilahınız yoktur.

Sizi topraktan yetiştirip yaratan, sizi orada yaşatan O'dur.

O halde O'ndan mağfiret dileyin, yine O'na dönün, tövbe edin.

Çünkü Rabbim kullarına çok yakın ve onların tövbe ve dualarını kabul edendir.” [2,186; 7,73-76; 26,155-159]

Şirke yer veren inanç sistemlerinde, Allah'a ancak bazı araçlar vasıtasıyla ulaşmanın şart olduğu vurgulanır. Hz. Salih (a.s.), insanların Rab'lerine perdesiz ve aracısız yönelip niyaz edebileceğini bildiriyor.

62 – “Ey Salih!” dediler, “Sen şimdiye kadar ümit bağladığımız bir kişi idin. Şimdi ne oldu sana. Ne diye bizi atalarımızın taptığı tanrılara tapmaktan vazgeçirmek istiyorsun?

Doğrusu, senin çağırdığın bu fikrin doğruluğundan şüphe içindeyiz, kuşkuluyoruz.”

63-64 – Salih: “Ey benim halkım!” dedi, “Şimdi söyleyin bakayım:

Şayet ben Rabbimden gelen kesin delile dayanıyorsam ve O bana tarafından bir nübüvvet lütfetmişse?

Peki bu durumda ben kalkıp Allah'a isyan edersem, O'nun cezasından kim beni kurtarabilir?

Sizin bana hiçbir faydanız olamaz, olsa olsa ziyanımı artırırsınız.

Hem Ey halkım! İşte size mûcize olarak Allah'ın devesi!

Bırakın onu Allah'ın mülkünde yayılsın, yesin içsin.

Sakın kötü bir maksatla ona el sürmeyin, yoksa çok geçmez sizi bir azap kıştırıverir.” [7,33]

65 – Fakat halk o deveyi tepeleyince Salih onlara: “Yurdunuzda üç günlük bir ömrünüz kaldı. Sonra helâk olacaksınız. İşte hilafı olmayan kesin söz!” dedi. [7,77]

66 – Azap emrimiz gelince, tarafımızdan bir lütuf olarak Salih'i ve beraberindeki müminleri azaptan ve o günün zilletinden kurtardık.

Şüphesiz ki senin Rabbin kavî ve azîzdir (çok kuvvetlidir, mutlak galiptir).

67-68 – Zulmedenleri ise o korkunç ses tutuverdi de diyarlarında çökekaldılar.

Sanki hiç orada yaşamamış gibi oldular, ortadan silindiler.

Evet... inkâr etti Rabbini Semûd milleti.

Evet, işte onun için defolup gitti Semûd milleti!

69 – Bir zaman da elçilerimiz İbrâhim'e varıp onu müjdelemek üzere “Selam sana!” dediler.

O da: Size de Selam!” deyip çok kalmadan, elinde nefis, güzelce kızartılmış körpe bir dana getirip ikram etti. [51,26-27; 15,52-62] {KM, Tekvin 18. bölüm}

70 – Ama misafirlerinin ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onların bu hali hoşuna gitmedi

ve onlardan kuşkulandı, kalbine bir korku girdi.

“Korkma!” dediler. “Çünkü biz aslında Lût kavmini imha etmek için gönderildik.”

Lût (a.s.), Hz. İbrâhim (a.s.)'in yakın akrabasından olup onun şeriatı üzere gönderilmiş bir Peygamberdi. Durum Hz. İbrâhim ile de ilgili olduğundan, Lût kavminin kıssasına giriş mahiyetinde Hz. İbrâhim'den bahsedilmiştir.

71 – Bu sırada hanımı da, hizmet için ayakta durmuş, onları dinliyordu.

Bunu işitince korkusunun geçmesinden ötürü gülümsedi.

Biz de ona İshak'ın, onun peşinden de Yâkub'un doğacağını müjdeledik. [2,133; 15,54] {KM, Tekvin 17,17-19; 18,12-15}

72 – İbrâhim'in hanımı: “Ay! dedi, ben bir kocakarı, kocam da bir pir iken ben mi doğuracağım!

Doğrusu bu çok şaşılacak bir şey!” {KM, Tekvin 18,12}

73 – Elçi melekler: “Sen, dediler, Allah'ın emrine mi şaşırıyorsun?

Ey ehl-i beyt! Allah'ın rahmeti ve bereketi sizin üzerinize olsun.

O gerçekten her türlü hamde lâyıktır, hayır ve ihsanı boldur.”

74-75 – Vaktaki İbrâhim’in kalbinden korku geçip gitti ve ona müjde geldi, hemen tuttu Lût’un halkı hakkında bizimle mücadeleye başladı.

Çünkü İbrâhim çok yumuşak huylu, yufka yürekli ve kendisini Allah’a teslim eden bir kuldu. [9,114] {KM, Tekvin 23,32}

76 – “İbrâhim! Vazgeç sen bu işten.

İşte Rabbinin helâk emri gelip çattı ve hiç şüphe yok ki onlara, geri çeviremeyecekleri bir azap geliyor.”

77 – O elçilerimiz Lût’a gelince o fena halde sıkıldı, onlar yüzünden göğsü daraldı ve:

“Gerçekten bu gün pek çetin bir gün!” dedi. {KM, Tekvin 19,1-25}

78 – Esasen kötü işler yapagelen halkı, kötü niyetle koşa koşa Lût’a geldiler,

Lût: “Ey halkım!” dedi, “işte kızlarım! Onlar sizin için nikâh akdi ile, daha temiz, şaibeden daha uzaktır.

Öyle ise Allah’tan korkun, emirlerini, çiğnemekten sakının da,

bari misafirlerimin yanında beni rüsvay etmeyin. Yok mu içinizde akılı başında bir adam? [26,165-166; 15,71-72]

Peygamber ümmetinin babası durumunda olduğundan halkının kızları hakkında böyle söylemiştir. Onları nikâhlayıp aile düzeni kurmalarını istemiştir. Aynı şeyi bizzat kendi kızları için de söylemiş olmasına mani yoktur.

79 – Şöyle dediler: “Sen de pek iyi bilirsin ki senin kızlarında hakkımız ve onlarla hiçbir alakamız yoktur, onlarda gözümüz yoktur, ama sen bizim ne istediğimizi pekâla biliyorsun!”

80 – “Keşke” dedi, “size karşı yetecek bir gücüm olsaydı veya pek sağlam bir kaleye dayansaydım!”

81 – Melekler: “Lût!” dediler, “biz Allah’ın elçileri sizinleyiz,

hiç merak etme, onlar size hiçbir kötülük yapamayacaklardır.

Haydi öyleyse, gecenin bir vaktinde ailenle yola çık, yürü.

Beraberindekilerin hiç biri geri dönüp bakmasın, yalnız eşin bunun dışındadır.

Zira ötekilere ulaşan hangi rüsvaylık varsa, ona da gelecektir.

Onların helâk olma zamanı sabah vaktidir.

Sahi! Sabah da pek yakın değil mi?”

82-83 – Azap emrimiz gelince o ülkenin üstünü altına çevirdik

ve üzerlerine pişirilmiş balçıktan yapılıp istif edilmiş ve Rabbinin nezdinde damgalanmış taşlar yağdırdık.

Evet bu taşlar şimdiki zalimlerden de uzak değildir. [51,33]

Damgalanıp istif edilme kavramı, her taşın kime ve nereye isabet edeceğinin ezelde takdir edildiğini gösterir. Yoksa bunlara tesadüfi bir tabiat olayı olarak bakmak doğru değildir. Çünkü gerçekte tesadüf diye birşey yoktur, âlemleri yaratan yüce kudretin tasarruf ve yönetimi vardır.

84 – Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. O da onlara:

“Ey halkım!” dedi, “yalnız Allah’a ibadet edin, çünkü sizin O’ndan başka tanrınız yoktur. Hem ölçü ve tartıyı eksik tutmayın.

Ben sizin bolluk içinde olduğunuzu görüyorum.

Ama böyle devam edecek olursanız, sizi azapla kuşatacak olan bir günden korkuyorum. [7,85-93]

Medyen, Hz. İbrâhim (a.s.)’ın bu ismi taşıyan oğlunun soyundan gelen bir toplum olup, Kızıldenizde Akabe körfezinin doğu tarafında oturlardı. Hz. Mûsâ Şuayb (a.s.)’a hizmet etmiş, ve onun damadı olmuştur. Şuayb (a.s.)’ın öğrettiklerine dikkat edilirse, zamanımız medeniyetinin genel ahlâk anlayışını özellikle ilgilendiren çok dersler bulunur.

85 – Ey halkım! Ölçü ve tartıyı dengi dengine tam tutun,
halkın hakkını yemeyin

ve ülkede müfsitlik ederek fenalık yapmayın. [6,152; 7,85]

86 – Eğer mümin iseniz, Allah’ın helâlinden bıraktığı kâr, sizin için daha hayırlıdır.

Ben sadece sizin iyiliğinizi düşünerek öğüt veriyorum, yoksa sizin üzerinizde bir bekçi değilim.” [5,100]

87 – “Şuayb!” dediler, “atalarımızın taptıkları tanrılarımızı terketmeyi

yahut mallarımız konusunda istediğimiz şekilde davranmamızı senin namazın, ibadetin mi emrediyor?

Aferin, amma da akıllı, uslu bir adamsın ha!”

Kâfirler, gerek kendilerini gerek bütün varlıkları yaratıp varlıkta tutan Allah’ın huzuruna namaz miracı ile çıkmamanın zevkini tadamazlar. Dolayısıyla bu, kendilerine faydasız bir uğraş geldiğinden namaz kılanlarla alayı öteden beri âdet edinmişlerdir. Şuayb (a.s.)’ın toplumu hayata kavuşturan mesajlarını, doğrudan doğruya reddedemediklerinden, dolaylı yoldan onları geçersiz kılmak niyeti ile, bütün bunları onun kıldığı namaza bağlayarak akılları sıra değersiz göstermeye

çalışmışlar, onun peygamberliği ile alay etmek kasdıyla, namazı ile alay etmişlerdir.

88 – Şuayb: “Ey halkım!” dedi, “ya ben Rabbimden gelen açık delile dayanıyorsam

ve O, kendi katından bana güzel bir nasip lütfetmişse?

O’na nankörlük etmem doğru olur mu?

Hem ben sizi birtakım şeylerden menederek kendim onları işlemek istemiyorum ki!

İstediğim tek şey, gücüm yettiğince ortamı düzeltmektir.

Muvaffak olmam sadece Allah’ın yardımı ile olur. Onun için ben de yalnız O’na dayanıyorum, O’na yöneliyorum.”

89 – “Ey halkım! Bana muhalif olmanız sakın sizi Nuh halkının, yahut Hûd halkının, veyahut Semûd halkının başına gelen felaketler gibi bir musîbete uğratmasın.”

Lût kavmi ise zaman ve mekân bakımından zaten uzağınızda değil, bari onların başına gelen felaketten ibret alın.

90 – Rabbinizden af ve mağfiret dileyin, sonra günahlarınızdan tövbe edip O’na sığının. O sizi affeder ve korur. Çünkü Rabbim rahimdir, veduddur” (pek merhametlidir, kullarını çok sever). [85,14] {KM, Yeremya 31,3; I Yuhanna 4,8.16; Romalılar 5,8}

Bu âyette, bir Peygamberin ağzından Cenab-ı Allah vedûd olduğunu bildiriyor. İslâm’da Allah ile kul münasebetlerinde sevginin yerinin ne derece yüksek olduğunu, tek başına bu isim göstermeye yeter. Zira Allah’ın yaratıklarını çok seven ve onlar tarafından çok sevilen olduğunu bildirir. Kulların en ideal vazifeleri Rabbe ibadetleri olup ibadet, duyulan sevginin ifade edilmesinin en ileri şeklidir. Allah’ı çok seven, O’na daha çok ibadet eder. Bu sevgi gerçeğini ispatlayan daha nice âyet ve hadis varken, bunu görmezlikten gelen bir çok müsteşrikin bulunması oldukça tuhaftır.

91 – Halkı ise “Şuayb!” dediler, “söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz, kabul etmiyoruz.

Hem içimizde seni pek zayıf görüyoruz, eğer senin üç beş kişilik akraba grubunun hatırı olmasaydı seni taşta tutar linç ederdik.

Bizim nazarımızda senin hiç önemin yoktur.”

Anlamıyorlardı, çünkü kulak vermiyorlardı, dikkatle dinlemiyorlardı, vahiy ve nübüvvete önem vermiyorlardı. Bütün fena insanlar gibi onlar da başka insanları da kendileri gibi kötü zannettiklerinden, şahsî çıkarlar peşinde koşmayan

ihlaslı insanlar olacağını düşünemiyorlardı. Bu güzel insanların yaptıkları değerli hizmetlerin arkasında gizli niyetler, art düşünceler aramaya çalışıyorlardı.

92 – Şuayb: “Ey milletim, demek akrabam sizin nazarınızda Allah Teâladan daha mı kıymetli ki siz O’nun buyruklarını arkanıza atıverdiniz.

Ama şunu hiç unutmayın ki Rabbim, yaptığınız bütün şeyleri ilmi ile ihata etmektedir.”

93 – “Ey milletim! Siz vargücünüzle elinizden geleni yapın, ben de vazifemi yapıyorum.

Zelil ve perişan eden azabın kime geleceğini ve asıl yalancının kim olduğunu yakında bilip öğreneceksiniz.

Gelecek azabı gözleyip bekleyin, ben de gözlüyorum.”

94-95 – Azap emrimiz gelince, tarafımızdan bir lütuf olarak Şuayb ve beraberindeki müminleri o azaptan kurtardık.

Zulmedenleri ise o korkunç ses bastırıverdi de diyarlarında çökekaldılar.

Sanki hiç orada yaşamamış gibi oldular.

Evet, Semûd halkı defolup gittiği gibi Medyen halkı da defoldu gitti!

96-97 – Mûsâ’yı da âyetlerimizle ve özellikle pek âşikâr bir delil ile,

Firavun’a ve ileri gelen adamlarına Peygamber olarak gönderdik.

Ama adamlar tutup Firavun’un emrine tâbi oldular.

Oysa Firavun’un emri tutarlı ve doğru bir emir değildi. [3,128; 7,60; 73,16; 79,21-26]

98 – O, kıyamet günü halkının önüne düşecek, onları ateşe götürecektir. Vardıkları o yer ne fena bir yerdir! [7,38; 33,67]

99 – Bu dünyada da, kıyamet gününde de peşlerindeki destek, lânet oldu. Ne kötü bir destektir o destek! [28,42; 40,46]

100 – İşte sana bildirdiğimiz bu haberler, helâk olmuş diyarların haberleri.

Onların kiminin izleri hâlâ dururken, kimi biçilmiş ekin gibi yok olmuştur.

101 – Biz onlara zulmetmedik, asıl onlar kendi kendilerine zulmettiler.

Rabbinin azap emri gelince Allah’tan başka taptıkları tanrılar kendilerine hiçbir fayda vermedi.

Hatta onların zararlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.

102 – Halkı zalim olan ülkeleri cezaya çarptırdığı zaman Rabbinin çarpması işte böyle olur!

Şüphesiz ki O’nun çarpması pek acı, pek çetindir!

103 – Bu anlatılan olaylarda, âhiret azabından korkanlar için elbette ibret ve ders vardır.

O gün, bütün insanların bir araya toplandığı mahşer günü olacaktır.

O gün bütün gök ve yer ehlinin tanık olacağı gündür! [40,51; 14,13-14; 18,47]

104 – Biz o günü ancak belirli bir müddete kadar erteleriz.

Dünyanın ömrü sınırsız ve sonsuz olarak devam edip gitmeyecektir. O aslında, günleri sayılı az bir süredir.

105 – O gün gelince, Allah'ın izni olmaksızın hiç kimse konuşamaz.

Artık onlardan kimi bedbaht, kimi mutludur. [78,38; 20,108; 42,7]

106 – Bedbahtlar cehenneme atılacaklar.

Çektikleri azabın dehşetinden, devamlı surette anırıp canları çıkasıya feryad edecekler.

107 – Senin Rabbinin dilemesi hariç, gökler ve yer durdukça, orada ebedî kalacaklardır. Çünkü Rabbin dilediğini yapar. [6,128; 14,48]

Bu âyette cehennemliklerin cezası hakkında “Rabbin dilediğini yapar”, 108. âyette cennetlikler hakkında ise “kesintisi olmayan ihsan” buyurulmasından bazı alimler cennetin ebedî, cehennem azabının ise sonlu olacağı neticesini çıkarmak istemişlerdir. Rabbü'l-âlemin ne dilerse onu yapar, kimse onun iradesini sınırlayamaz. Fakat O, genellikle bildiriyor ki âhiret âleminin devamını ve o devam süresinde de azgınlara ateşte ebedî kalmalarını dilemiştir.

108 – Mutlu olanlar ise cennettedirler.

Senin Rabbinin dilemesi hariç gökler ve yer durdukça orada ebedî kalacaklardır.

Kesintisi olmayan bir ihsan içinde olacaklardır.

109 – Artık o müşriklerin taptıkları şeylerin kendilerini ne feci âkıbete sürükleyeceğinden hiç şüphen olmasın.

Daha önce ataları nasıl tapınıyor idiyse bunlar da onları taklid ederek öylece tapınıyorlar. Biz de elbet müstehakları ne ise, eksiksiz tam tamına ödeyeceğiz.

110 – Mûsâ'ya Tevrat'ı verdik. Kur'ân hakkında senin halkının yaptığı gibi onun hakkında da ihtilaf edip kimi iman, kimi inkâr etti.

Şayet Rabbinin, insanlara mühlet verme vaadi olmasaydı, elbette haklarında nihâi hüküm verilmiş, iş bitirilmiş olurdu.

Bu gerçeğe rağmen, senin halkın hâla, Kur'ân'dan ve azaptan yana şiddetli bir tereddüt ve şüphe içindedir. [10,19; 17,15; 20,129-130; 6,156]

Meal, Nesefti'nin yaptığı isabetli ve güzel tefsire göre verilmiş, böylece konular arasında ilişki kurulmuştur.

111 – Hiç şüphe yok ki Rabbin herkesin işlerinin karşılığını tam tamına ödeyecektir. Çünkü O, onların bütün yaptıklarından haberdardır.

112 – Öyleyse ey Resulüm, sen beraberinde olup tövbe edenlerle birlikte, sana nasıl emredilmişse öyle dosdoğru hareket et.

Aşırı gitmeyin. Çünkü O, yaptığınızı her şeyi görmekte olup işlerinizin karşılığını da size verecektir.

113 – Bir de sakın zulmedenlere meyletmeyin, sempati duymayın. Yoksa size ateş dokunur.

Bu âyetle ilgili olarak Hz. Peygamber (a.s.): "Hûd Sûresi ve benzerleri beni ihtiyarlattı" buyurmuştur. Kurtuluş doğruluktur. Hedefe ulaşmanın en kısa yolu doğruluktur. Böyle olmakla beraber herhangi bir işte doğrunun hangi çizgide olduğunu tayin etmek bazan çok zordur. Ayrıca çeşitli noktalardan ilgisini kesip sarsılmadan dosdoğru olan o çizgi üzerinde yürüyebilmek daha zordur ve yine, istenilen hedefe ulaştıktan sonra, doğruluk üzere sebat etmek büsbütün zordur. İşte Efendimizi ihtiyarlatan, kendisinden ziyade, ümmetinin istikameti koruyup koruyamama endişesidir.

Aslında sizin Allah'tan başka yardımcınız yoktur. Sonra O'ndan da yardım görmezsiniz.

114 – Gündüzün iki tarafında, gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Zira böyle güzel işler insandan uzak olmayan günahları silip giderir.

Bu, düşünen ve ibret alanlara bir nasihattir. [3,113; 20,130]

115 – Sabret, zira Allah iyi davrananların mükâfatını zayi etmez.

116 – Sizden önceki nesillerde, dünyada fesat ve düzensizliği menedecek, böylece onları helâk olmaktan koruyacak idrâk ve fazilet sahipleri bulunmalı değil miydi?

Onların içinden görevlerini yaptıklarından ötürü kurtardığımız az kimse var.

Zalimler ise içinde buldukları refahın ardına düştüler. Doğrusu onlar suçlu kimselerdi.

Bu âyet, iyiliği yayıp kötülüğü önlemeye çalışmanın lüzumunu belirtmektedir. Ayetten anlaşılan diğer bir husus şudur: Eğer bir toplumda, iyilik için çalışanlar yeterli sayıda iseler, genel azap, bir fırsat tanımak için bir süre ertelenir. Eğer toplum, salihlere hakka hizmet için izin vermiyorsa, o toplum helâkini hazırlamış demektir.

117 – Rabbin, halkı dürüst hareket eden hem kendi nefislerini, hem de birbirlerini düzeltmeye çalışan diyarları, haksız yere asla helâk etmez. [43,76]

118-119 – Eğer Rabbin dileyseydi bütün insanları hakta ittifak eden bir tek ümmet yapardı.

Fakat O bunu irade etmediğinden ittifak etmemişlerdir
ve işte böylece ihtilaf eder vaziyette devam edeceklerdir.

Ancak Rabbinin lütfederek hakta birleşmeyi nasib ettiği kimseler bunun dışındadır. Esasen O, insanları bunun için yaratmıştır.

Böylece, Rabbinin "Ben cehennemi, bütün cin ve insanlardan müstehak olanlarla dolduracağım" sözü gerçekleşecektir. [11,99; 32,13; 51, 56]

"ve li zâlike halekahum" cümlesi şu iki tefsire elverişlidir. Birincisi: Allah Teâla farklı olmalarını dilemiştir, onları neticede ihtilafa düşmüş olacakları bir şekilde var etmiştir. (Buna göre lâm, âkıbet ifade eder). İkincisi: Zamiri, en yakın mezkûrla irtibatlandırıp, Allah onları bu merhametine nail kılmak gayesiyle yaratmıştır. Bu âyet, mukadder bir soruya cevaptır. Hemen önceki kısım ile ilgili olarak insan: "Neden yeterli salih insanlar yaratılmıyor?" gibi sorular soracak olursa Allah, hikmeti ile insanlara tercih hakkı verip sonuçlarına katlanma imkânını verdiğini bildirmektedir.

120 – Peygamberlerin haberlerinden, senin kalbini takviye edecek her şeyi sana anlatıyoruz.

Bu sûrede de sana hak ve gerçek, müminlere de bir öğüt ve talimat gelmiştir.

121-122 – İman etmeyenlere de de ki: "Siz yerinizde sayarak elinizden geleni yapın, ama biz de çalışacağız, gerekeni yapacağız.

Siz bizim için felaket gözleyin bakalım, biz de eski ümmetlerin başına gelen felaketlerin size gelmesini gözleyip bekliyoruz."

123 – Bununla beraber, göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah'a mahsustur.

Bütün işler, hükmetmesi için O'na götürülür.

Öyleyse sen yalnız O'na ibadet et, yalnız O'na dayan, O'na güven.

Rabbin yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.

YUSUF SÛRESİ

Mekke döneminin sonlarında nâzil olmuş olup 111 âyettir. Adını, sûrenin nerede ise esas konusu olan Yusuf (a.s.)'ın kıssasından alır. Aslında Hz.Yusuf (a.s.)'ın kıssası bir çerçeve olup, bu vesile ile çok sayıda dinî prensip zihinlere yerleştirilir. Bu sûrenin, Hz. Peygamber (a.s.)'ın, dünyadaki en büyük iki desteğini, yani hanımı Hz. Hatice (r.a) ile amcası Ebû Talib'i kaybedip büyük bir üzüntü içine girdiği bir dönemde gelmesi, ona tam bir teselli olmuştur. Diğer peygamber kıssaları, siyak münasebetiyle, değişik üsluplarla, farklı sûrelerde ele alındıkları halde, Yusuf kıssası yalnız bu sûrede, ama Kur'ân'ın en tafsilatlı kıssası olarak zikredilmiştir. Kıssa, bizi dünyada elimizden tutarak âhiret ebediliğine götürdükten sonra hatimesinde tekrar dünyaya döndürür, tevhid ve tebliğde metod dersi vererek sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Râ. Bunlar, [hakkı açıklayan, Hak'tan geldiği] âşikâr olan kitabın âyetleridir.

2 – Düşünüp mânasını anlamanız için Biz, onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik.

Arapça olmasından maksat, Kur'ân'ın nâzil olduğu çevrenin dili olarak, arap toplumunun bahanelerini ortadan kaldırmaktı. Elbette ilahî mesaj, insanların konuştukları dillerden biri ile gelme durumunda idi. Evrensel de olsa her hareketin mutlaka ilk çekirdeğinin bir yerde oluşturulması gerekir. Bu âyet, Kur'ân adının ancak Arapça olan aslî şekline denilip, onun tercümelerinin Kur'ân olmasına imkân ve ihtimal bulunmadığına kesin bir delildir.

3 – Biz, bu Kur'ân'ı sana vahyetmekle, geçmiş ümmetlerin birtakım haberlerini en güzel şekilde beyan ediyoruz. Şu bir gerçek ki daha önce senin bundan hiç haberin yoktu.

4 – Bir zaman Yusuf babasına, “Babacığım!” dedi. “Ben rüyamda on bir yıldızın, güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm.”

5 – “Evladım!” dedi babası, “sakın bu rüyayı kardeşlerine anlatma.

Sonra seni kıskandıklarından sana tuzak kurarlar.

Çünkü şeytan, insanın besbelli düşmanıdır.” {KM, Tekvin 37,39 vd. bölümler}

6 – “Rabbin seni öylece seçecek, sana rüya tabirini öğretecek,

ve daha önce büyük babaların İbrâhim ile İshak'a olan nimetini tamamına erdirdiği gibi, sana ve Yâkub ailesine de nimetini kemale erdirecektir. Çünkü Rabbin her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

Bu tabir, rüya tabirinden başka sezgi, basiret ve konuların gerçek mahiyetini kavramayı da içine almaktadır.

7 – Gerçekten, Yusuf ile kardeşlerinin kıssalarında, sorup ilgilenenlerin alacakları nice ibretler vardır.

Mevcut Tevrat'a göre Yusuf'un rüyayı anlatması üzerine babası Yâkub (a.s.) kızıp onu azarlamıştır (Tekvin, 37,10).

8-9 – Hani onlar, (aralarında şöyle konuşmuşlardı): “Yusuf ile öz kardeşi, babamıza daha sevimli geliyor.

Oysa biz daha güçlü bir grubuz.

Pek belli ki babamız bu işte yanılıyor.

Yusuf'u öldürün yahut onu uzak bir yere atın ki babanızın sevgi ve teveccühü yalnız size kalsın.

Ondan sonra da tövbe ederek salih kimseler olursunuz,

(babanızla münasebetleriniz düzelir, işiniz yoluna girer.)”

Onun anne baba bir kardeşi Bünyamin'i kastediyorlardı. Bünyamin dünyaya gelirken annesi ölmüş olduğundan, babaları onlara daha fazla şefkat duyardı. Diğerleri ise Yusuf'un baba tarafından kardeşleri idi.

10 – İçlerinden biri: “Yusuf'u öldürmeyin de bir kuyu dibine bırakın.

Yolcu kabilelerinden biri onu yitik olarak alıp götürsün. Eğer yaparsanız böyle yapın!” dedi. {KM, Tekvin 37,22-26}

11-12 – (Onlar buna karar verdikten sonra bir gün babalarına varıp:)

“Sevgili Babamız! dediler, sen neden güvenip de Yusuf'u bize emanet etmiyorsun.

Oysa biz onu çok seviyoruz. Ona samimiyetle bağlıyız.”

“Yarın onu bizimle gönder, gezsün oynasın, biz ona çok iyi sahip çıkarız.”

13 – Babaları: “Onu götürmeniz beni meraklandırır.

Korkarım ki siz farkında olmadan, onu kurt yer” dedi.

14 – Onlar! “Vallahi!” dediler, “Biz böylesine güçlü bir grup iken onu kurt kapar da yerse, yazıklar olsun bize! Biz ne güne duruyoruz.”

15 – Derken kardeşleri onu alıp götürünce

ve onu kuyunun dibine bırakma konusunda görüş birliğine varınca,

Biz de Yusuf'a şöyle vahyettik: "Zamanı gelecek, onların hiç hatırlarına gelmediği ve seni hiç tanımadıkları bir sırada, kendilerine yaptıkları bu işi hatırlatacağın."

16-17 – Yatsı vakti, ağlayarak babalarının yanına dönüp dediler ki:

"Sevgili babamız, biz yarışmak üzere bulunduğumuz yerden ayrılırken Yusuf'u da eşyalarımızın yanında bıraktık.

Bir de döndük ki onu kurt yemiştir!

Şimdi biz doğru da söylesek sen bize inanmayacaksın!"

18 – Onlar Yusuf'un gömleğine sahte kan bulaştırarak getirmişlerdi.

Babaları Yâkub: "Hayır!" dedi, "nefisleriniz sizi aldatmış, bu işe sevketmiş. Artık bana düşen, ümitvar olarak güzelce sabretmektir.

Ne diyeyim, sizin bu anlattıklarınız karşısında, Allah'tan başka yardım edebilecek hiç kimse olamaz!" {KM, Tekvin 37,31-33}

Sabrun Cemil: Feryatsız, şikâyetsiz, soğukkanlı ve mütevekkil bir şekilde belayı karşılamak demektir. Mevcut Tevrat metni, Hz. Yâkub (a.s.)'ın tepkisini ve yas tutmasını, bir Peygamber teslimiyetine yaraşmayacak tarzda tasvir eder.

19 – (Gelelim Yusuf'a) Öteden bir kabile gelmiş, suçularını kuyuya göndermişlerdi.

Saka vardı, kovasını sarkıttı.

"A müjde! müjde! işte bir civan!" dedi.

Sucu ile yanındakiler, onu ticaret malı olarak satmak niyetiyle, kabilede olanlara onu bildirmeyip gizlediler.

Ama Allah Teâla, onların ne yapacaklarını pek iyi biliyordu!

20 – Nihayet Mısır'a varınca, onu düşük bir fiyata, bir kaç paraya sattılar.

Zaten ona pek kıymet biçmiyorlardı. {KM, 37.28}

21 – Mısır'da Yusuf'u satın alan vezir, hanımına:

"Ona güzel bak!" dedi,

"Belki bize faydası dokunur, yahut onu evlat ediniz!"

Böylece Yusuf'un o ülkede yerini sağlamlaştırdık, ona imkân verdik ve bu cümleden olarak, ona rüyaların yorumunu öğrettik.

Allah Teâla iradesini yerine getirmekte her zaman mutlak galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler. {KM, Tekvin 10,6; Keza 39. bölüm}

Tevrat ve Talmud'a göre onu satın alan, kıraliyet muhafız alay komutanı idi. Hanımının adı Talmud'a göre Zeliha idi. İleride Hz. Yusuf ile evlenmesi şeklindeki

bilginin, Kur'ân'da ve İsrail rivayetlerinde esasî yoktur ve bir peygamberin, fuhşa teşebbüs eden biri ile evlenmesi düşünülemez.

Yusuf'un aileden gelen eğitim ve dindarlığı olmakla birlikte ilahî hikmet, medeniyetin en ileri olduğu bir ülkede, en seçkin bir ailenin evladı olarak, ona iyi bir öğrenim imkânı verdi.

22 – O kemâl çağına geldiğinde kendisine hüküm ve ilim verdik. İşte güzel iş yapanlara biz böyle karşılık veririz.

Kemâl çağı diye çevirdiğimiz “Bedenin gelişmesinin kemâle erip durulduğu 30-40 yaşlarıdır.

“Hikmet” yani “uygulanan ilim” yahut “insanlar arasında hükmetme yetkisi”, “ilim” ise burada nübüvvet demektir.

23 – Derken, bulunduğu evin hanımı, Yusuf'a sahip olmak istedi ve kapıları kapatarak “Haydi yaklaş bana!” dedi.

O: “Allah'a sığınırım!” dedi. “Doğrusu, senin kocan olan benim efendim'in çok iyiliğini gördüm.

Hıyanet ederek zalim olanlar iflah olmazlar.” {KM, Tekvin 39,7-20; 37,36; 39,1}

24 – Doğrusu, hanım ona sahip olmayı iyice aklına koymuş ve buna yeltenmişti de.

Eğer Rabbinin bürhanını görmeseydi o da kadına meyledecekti.

İşte böylece Biz fenalığı ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için bürhanımızı gösterdik. Çünkü o, Bizim tam ihlusa erdirilmiş kullarımızdandı.

Bürhan: Allah Teala'nın peygamberlerini, günahlardan uzak tutan ilahî korumasıdır. Hz. Yusuf (a.s) zinanın çirkin bir davranış olduğunu biliyordu. Fakat o sırada ilahî ismet kendisine yetişip bu davranışın iğrençliğini gözle görülecek derecede (aynel yakın) gösterdiğinden, ayet-i kerime bunu *reâ* fiiliyle beyan buyurmuştur (Âlusi).

25 – Derken, ikisi de kapıya doğru koşuştular. Kadın, Yusuf'un gömleğini arkadan yırttı. (Tam bu sırada) kapıda kadının kocasıyla karşılaştılar!

Kadın hemen “Senin ailene kötü maksatla yaklaşmanın cezası, zindana atılmaktan

veya gayet acı bir azaptan başka ne olabilir?” dedi.

Yusuf sûresindeki emarelerden anlaşılıyor ki o devirde Mısır'daki medenî hayat, cinsel özgürlük, yirminci asır Batı tipi toplumlarında görülen duruma benziyordu. Yusuf (a.s.) böyle bir toplumda çalışacaktı. Allah Teâla onu daha ilk safhada, çok soylu, güzel, zengin, mevki sahibi ve kendisine aşık olmuş bir kadınla

denedi. Bütün bu cazibeler, onu kadına celbetmeyince artık diğer kadınların ondan tamamen ümitlerini kesmeleri sağlandı.

26-27 – Yusuf ise: “Asıl o bana sahip olmak istedi” dedi. Hanımın akrabalarından biri de şöyle şahitlik etti: “Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, delikanlı ise yalancının tekidir.

Yok, eğer gömleği arkadan yırtılmışsa o yalan söylemiştir, delikanlı doğru söylemektedir.”

28-29 – Gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce (kocası, eşine:)

“Anlaşıldı!” dedi. “Bu, siz kadınların oyunlarınızdan biri! Gerçekten sizin fendiniz pek müthiştir!

Yusuf! Sakın bunu kimseye söyleme!

Kadın! Sen de günahından dolayı af dile, çünkü sen günaha girenlerden oldun”

Tekvin, 39. bölüme göre Yusuf (a.s.) elbisesini Zeliha'nın yanında bırakıp çıplak vaziyette kaçmıştır. Keza Talmud'a göre vezir, mahkemede dâva açmıştır. Gerçeğe uymayan bu bilgiler Kur'ân'da yer almaz. Böyle bir çok ayrıntıya Kur'ân'ın yer vermeyişi şu gerçeği ortaya koymasına yönünden önemlidir: Kur'ân daha önceki dinî metinler üzerinde bir hakem ve düzeltici durumdadır. Hâşâ Kur'ân bunları nakletseydi, oradaki bilgilere elbette yer verirdi. Şu halde birçok oryantalistin Kur'ân'ın Tevrat'tan naklettiği şeklindeki iddiaları, tamamen batıldır.

30 – Şehirde bir takım kadınlar: “Duydunuz mu” dediler,

“Vezirin hanımı uşağına gönlünü kaptırmış, ondan kâm almak istemiş!

Sevda ateşi bağırını yakmış. Kadın besbelli çıldırmış! Doğrusu biz bu hali ona yakıştıramıyoruz!”

31 – Hanım o kadınların kendisi aleyhindeki bu dedikodularını işitince onları konağına dâvet etmek üzere dâvetçi gönderdi.

Onlar için dayalı döşeli bir sofraya hazırlattı. Sofrada, ikram edilen meyveleri soyup kesmek gayesiyle, her misafir için bir de bıçak koydurmuştu.

Onlar meyvelerini soyup kesmekle meşgul oldukları sırada, beriden de Yusuf'a:

“Çık şimdi onların karşısına!” dedi. Kadınlar onu görünce hayran kaldılar,

onun güzelliğine dalıp gittiklerinden, farkında olmadan kendi ellerini kestiler

ve: “Hâşâ! Allah için, bu bir insan olamaz, bu pek kıymetli bir melek! Başka bir şey olamaz!” dediler.

32 – Vezirin hanımı: “İşte, beni kınamanıza sebep olan genç!

Yemin ederim ki ben ondan kâim olmak istedim, ama o iffetli davrandı.

Yine yemin ederim ki kendisine emredeğim işi yapmaması halinde o mutlaka zindana atılacak, zelil ve perişan olacaktır!”

33 – “Ya Rabbî!” dedi, “Zindan, bu kadınların beni dâvet ettikleri o işten daha iyidir.

Eğer sen onların fendini benden uzaklaştırmazsan, onlara meyledip cahilce davrananlardan olabilirim.”

34 – Rabbi onun duasını kabul buyurdu ve onu kadınların fendinden korudu.

Çünkü O, dua edenlerin dualarını işitir, durumlarına uygun olan şeyleri bilir.

35 – Sonra, vezir ve arkadaşları bunca kesin deliller görmelerine rağmen, dedikoduları kesmek gayesiyle, bir müddet için onu hapse atmayı uygun buldular.

36 – Hapishaneye onunla beraber iki genç de girmişti. Onlardan biri:

“Ben rüyamda, kendimi şarap yapmak için üzüm sıkarken gördüm.”

Öbürü de: “Ben de başımın üstünde ekme taşıdığımı ve bu ekmeği kuşların gagaladığını gördüm.

Ne olur, bu rüyamızın tabirini bildir, doğrusu biz seni iyi insanlardan biri olarak görüyoruz” dediler.

Baskılar ve tuzaklarla hakikati örtbas etmeye çalışanlar, uzun vâdede asla başarılı olamazlar. Kuyu dibine de atılsa, köleleştirilse, zindana da atılsa gerçek, güneş gibi kendisini gösterir. İşte Hz. Yusuf (a.s.) bu sefer hapishaneyi dersane haline getirerek, kıyamete kadar gelecek tebliğ ve hizmet insanlarına da üstad olup, Medrese-i Yusufiyeleri başlatıyor. “Hapishane müdürü, bütün mahkûmları Yusuf’un emrine verdi, kendisi de bir köşeye çekilip rahatına baktı” (Tekvin, 39,22-23).

37-38 – Yusuf: “Yiyeceğiniz yemek size henüz gelmeden, her birinizin rüyasının tabirini size bildirmiş olurum. Bu, Rabbimin bana öğrettiği ilimlerden.

Ama, önce biraz beni dinleyin: Ben Allah’a iman etmeyen, âhireti de inkâr eden bir halkın dinini bir tarafa atıp, atalarım İbrâhim, İshak ve Yâkub’un dinine tabi oldum. Allah’a herhangi bir şeyi şerik saymak bizim için asla doğru olmaz.

Bu tevhid inancı, Allah’ın hem bize, hem de insanlara olan ihsanıdır.

Ama ne yazık ki insanların çoğu bu nimete şükretmezler.”

39 – “Ey hapishane arkadaşlarım, bir düşünün, sizin için müteaddit rablere ibadet etmek mi,

yoksa tek mutlak hakim olan Allah'a ibadet etmek mi iyidir?

40 – Sizin Allah'tan başka ibadet ettiğiniz tanrılar, sizin ve atalarınızın uydurduğu birtakım boş isimlerden ibarettir. Allah onların tanrı olduklarına dair hiçbir delil indirmemiştir.

Hüküm yetkisi yalnız Allah'ındır. O ise, başkasına değil, yalnız Kendisine ibadet etmemizi emir buyurmuştur.

İşte dosdoğru din! Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.”

Hz. Yusuf (a.s.)'ın esas hizmeti olan bu nübüvvet tebligatı da gerek Tekvin'de, gerekse Talmud'da yer almaz. Bu hitabe ve Hz. Yusuf'un güzel tutumu, din hizmetinde olan insanlar için örneklerle doludur.

41 – (Ey hapis arkadaşlarım, gelelim rüyalarınızın tabirine:)

Sizden biriniz, efendisine yine şarap sunacak, öbürü ise asılacak, kuşlar da başını gagalayacak.

İşte yorumunu istediğiniz iş, böylece halledilip sonuçlandırılmıştır.”

42 – Onlardan kurtulacağını düşündüğü arkadaşına:

“Efendine benden bahset, suçsuz olduğumu hatırlat,” dedi.

Fakat şeytan, efendisine söylemeyi ona unutturdu. Böylece Yusuf bir kaç yıl daha hapishanede kaldı.

Hapishanede 8 yıl kaldığı anlaşılmaktadır.

43 – (Günün birinde) hükümdar gördüğü bir rüyayı anlatıp dedi ki:

“Ben yedi semiz inek gördüm, bunları yedi zayıf inek yiyordu. Bir de yedi yeşil başak ile yedi kuru başak gördüm. Ey efendiler: Siz rüya tabir ediyorsanız, benim bu rüyamı da halledin!” [7,60]

Bu hükümdar, Sina yarımadasından gelip Mısırı istila ettikten sonra M. Ö. 1700-1580 arasında hüküm süren Hiksos krallarından biri olup İbranî kavminden olan Hz. Yusuf ile menşe yakınlığı olabilir. Onun Yusuf hanedanına imkân vermesi, Mısır'da İsrail milletinin oluşumuna esas teşkil etmiş olabilir. Hiksos döneminin kapanmasından sonra Hz. Mûsâ'nın dünyaya geldiği sırada Mısır'ın yerlileri, İbranilerin dışından gelecek tehlike ile işbirliği yapacağı endişesi ile onların erkek çocuklarını öldürüyorlardı.

44 – O kâhinler “Bu gördükleriniz karışık düşlerdir. Biz böyle karışık düşlerin yorumunu bilemeyiz” dediler.

Âlimlerimiz rüyaları üçe ayırırlar.

1. Allah tarafından bir melek aracılığı ile meydana gelen kısım ki doğru, gerçek rüya budur. 2. İnsanın benliğinden kaynaklanan bir telkin. 3. Şeytanî bir

telkin ile meydana gelen zihinsel görüntüdür. Son iki grup *adgas-u ahlam* (karışık düşler)dir.

45 – O iki arkadaştan kurtulanı, aradan geçen bunca zamandan sonra, işte ancak o sırada, Yusuf'u hatırlayıp dedi ki “Rüyanın tabirini size ben bildireceğim. Hele siz beni hapishaneye bir gönderiverin!”

46 – Hapishaneye gidip: “Yusuf! Sözü doğru ve isabetli olan aziz dostum!

Şu müşkil rüya hakkında bize bir çözüm bildir lütfen:

“Yedi semiz ineği yiyen yedi zayıf inek ile yedi yeşil başak ile yedi kuru başağın anlamı ne olabilir?”

Ümid ederim ki isabetli yorumunu öğrenip ilgili insanlara aktarırım, böylece onlar da doğruyu öğrenir ve senin kıymetini bilirler.”

47 – Yusuf: “Yedi sene, bildiğiniz şekilde ekin ekersiniz. Ama biçtiğinizi, yiyeceğinizi az miktar dışında, başağında bırakır, depolarsınız.

48-49 – Sonra, bunun peşinden yedi kurak yıl gelecek, tohumluk olarak saklayacağınız az bir miktar dışında, önce biriktirdiklerinizi yiyip tüketirsiniz.

Sonra onun arkasından bir yıl gelecek ki halk bol yağmura kavuşacak, sıkıntıdan kurtulacak, bol meyve sıkıp hayvanları sağacaklar.” {KM, Tekvin 41. bölüm}

50 – Bunu duyan Hükümdar: “Onu bana getirin!” dedi.

Hükümdarın elçisi gelince Yusuf: “Sen önce dönüp efendine de ki:

“O ellerini kesen kadınların meselesi neydi, kendisine soruver.”

Zaten benim efendim, o kadınların fendini pek iyi bilir.”

İsrail kaynakları kıssanın bu bölümünde de; Kur’ân’dan farklı ayrıntılar ve Hz. Yusuf’un değerini düşürecek taraflar nakledecekler. Oysa Kur’ân’ın anlatımı, onun bir Peygamberden beklenen örnek tutumunu özetler. Onun bu davranışlarıdır ki kralı, onu Maliye bakanı (hatta Başbakan) olarak görevlendirmeye sevklemiştir.

51 – Hükümdar o kadınları toplayıp: “Ne idi sizin Yusuf’la dâvanız?” Siz Yusuf’un gönlünü çelmeye çalıştığınızda durum ne idi, Yusuf nasıl davrandı? diye sordu. Onlar da: “Hâşa! Allah için söylemek gerekirse, onun yaptığı hiç bir kötülük bilmiş, görmüş değiliz” dediler.

İşte o sırada vezirin eşi: “Şimdi gerçek meydana çıktı. Onun gönlünü çelmek isteyen bendim. O ise tam sadık ve dürüst insanlardandır” diye itiraf etti.

52-53 – Ve devamla şöyle dedi: “Bunu böylece söylüyorum ki eşim vezir de (Yusuf’a sahip olmaya yeltenmemle beraber) kendisinden gizli olarak ona (fiilen) hiyanet etmediğimi ve Allah’ın hainlerin hilesini iflah etmeyeceğini bilsin. Doğrusu, ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü Rabbimin merhamet edip

korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevkeder. Doğrusu Rabbim gafurdur, rahimdir (affi ve merhameti boldur).”

Bu âyetler için şu tefsir daha yaygındır: “(Yusuf dedi ki:) Maksadım, vezire hainlik etmediğimi, hainlerin hilelerini Allah’ın iflah etmeyeceğini onun da bilmesini sağlamaktı. Ben nefsimi temize çıkarmam (...).” Fakat ilk tefsir, Hz. Yusuf (a.s.)’ın makamına ve Kur’ân’ın siyakına daha uygundur (İbn Kesir). Zira kail, yani sözü söyleyen açıkça bildirilmiyor. Bu da vezirin eşinin sözünün devam ettiğini gösterir.

54 – Hükümdâr: “Onu yanıma getirin, özel danışman edineyim” dedi.

Onunla konuştuktan sonra da: “Sen artık bundan böyle, nezdimizde yüksek bir makam sahibi,

tam itimad edilen bir müsteşarsın” dedi.

Bu Hükümdar, Yusuf (a.s.)’ı satın alan aziz değildir. Mısırlıların Hiksoslar dedikleri, Arabistan’dan gelerek dört yüz yıl Mısır’da hüküm süren sülaleden faziletli bir zat idi.

55 – Yusuf: “Beni ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendir.” dedi. “Çünkü ben malları iyi korur, işletme ve yönetimi iyi bilirim” dedi.

Hz. Yusuf tarıma önem verdi. Üretimi artırdı. İhtiyaç fazlasını ambarlara doldurttu. Kıtlik yılları gelince ambardan yiyip ihraç etmeye bile gittiler. Civardan herkes tayinat almaya geldi.

56 – Böylece Biz Yusuf’a Mısır’da iktidar verdik. Dilediği yerde konaklayabilir, orayı dilediği şekilde yönetirdi.

Biz lütfumuzu dilediğimiz kimselere eriştirir ve güzel hareket edenlerin ücretlerini asla zayi etmeyiz.

57 – Âhiretteki ücret ve ödül, iman edip haramlardan sakınanlar için elbette daha hayırlıdır. [38,39-40]

58 – Gün geldi, Yusuf’un kardeşleri Mısır’a gelip onun huzuruna çıktılar. O onları tanıdı, ama öbürleri onu tanıyamadılar.

58-100 bölümü için bakınız : KM, Tekvin 42-44. bölümler.

59-60 – Yusuf onların zahîre yüklerini hazırlatınca dedi ki: “Siz, baba bir kardeşinizi de yanıma getirin,

gördüğünüz gibi ben size tam ölçek veriyorum ve ben dışardan gelen misafirleri ağırlamaya, başka herkesten fazla özen göstermekteyim.

Eğer onu getirmezseniz, o zaman, ne bir ölçek olsun zahire bekleyin, ne de yanıma yaklaşın!”

Gelmeyen kardeşlerini istemesi şundan idi: Kıtlık sebebiyle zahire karneye bağlanmıştı, almak için şahsın bulunması gerekiyordu. Diğerleri, baba ve kardeşler için birer hisse isteyince, Hz. Yusuf, bu seferlik verip, yaşlı babayı mâzur sayarak, gelecek defa, o kontenjani almak için, herkes gibi öbür kardeşin de gelmesinin şart olduğunu bildirmiş olmaktadır.

61 – Onlar: “Bakalım, babasından ona izin almanın bir yolunu bulup bu işi ayarlamaya çalışacağız” dediler.

62 – Yusuf, zahîre tartan görevlilerine de dedi ki:

“Onların, zahîre karşılığında verdikleri mallarını da yüklerinin içine koyun. Böylece belki ailelerine döndüklerinde, bunun farkına varıp yine gelirler.”

63 – Babalarının yanına dönünce: “Sevgili babamız, dediler, ölçüğümüz, tahsisatımız kaldırıldı.

Gelecek sefer, öbür kardeşimizi de bizimle beraber gönder ki onu vesile ederek, daha çok tahsisat alalım.

Onu gözümüz gibi koruyacağımıza kesin söz veriyoruz.!”

64 – Yâkub dedi ki: “Daha önce onun kardeşini size emanet ettiğim gibi bunu da size inanıp emânet edeyim, öyle mi?

Ben size değil sadece Allah’a ısmarlarım.

Çünkü en iyi koruyan Allah’tır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir.” [11,57]

65 – Yüklerini açınca da, zahîre bedellerinin yükleri içine geri konulduğunu gördüler ve:

“Baba, baba!” dediler, “daha ne istiyoruz, işte verdiğimiz zahîre bedellerimiz de bize geri verilmiş!

Gidelim, yine evimize erzak getiririz, kardeşimizi de koruruz, hem bir deve yükü de fazla alırız.

Çünkü bu sefer aldığımız, az bir ölçektir (ihtiyacımıza yetmez)”

66 – Yâkub şöyle cevap verdi: “Siz kendiniz helâk olmadıkça, onu bana getireceğinize dair

Allah’ın huzurunda sağlam bir söz vermeden, ben asla onu sizinle göndermem.”

Onlar kendisine kesin söz verince de dedi ki:

“Allah Teâla da bu söylediklerimize şahittir, gözeticidir.”

67 – Ve “Evlatlarım!” diye ilave etti:

“Şehre aynı kapıdan değil de, ayrı ayrı kapılardan girin.

Gerçi ben ne yapsam, Allah'tan gelecek takdiri önleyemem.

Zira hüküm yetkisi, yalnız Allah'ındır.

Onun içindir ki ben ancak O'na dayanır, O'na güvenirim.

Tevekkül edenler de yalnız O'na dayanıp güvenmelidirler.”

O zamanki yönetimin kalabalık yabancı gruplara kuşku ile bakması sebebiyle böyle bir tedbir düşünmüş olabilir.

68 – Babalarının kendilerine emrettiği şekilde ayrı ayrı kapılardan girerek onun emrini yerine getirdiler.

Ama bu tedbir, Allah'ın kendileri hakkındaki takdiri karşısında hiç bir fayda sağlamadı.

Sadece Yâkub'un içindeki bir dileği açığa çıkarmış oldu.

O, kendisine Biz öğrettiğimizden ötürü ilim sahibi idi. (Bunun içindir ki “Allah'tan gelecek takdiri önleyemem” demişti.) Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmezler.

69 – Onlar Yusuf'un huzuruna girince, öz kardeşini yanına çekti ve: “İyi bilersin ki ben senin kardeşimim, onların yaptıklarına üzülme!” dedi. {KM, Tekvin, 42 ve 43. bölümler}

70 – Onların yüklerini hazırlatırken, su kabını, öz kardeşinin yükünün içine koydurdu.

Kervan hareket edince de Yusuf'un görevlilerinden biri: “Ey kabile! Durun, siz hırsızlık yapmışsınız!” diye nida etti.

71 – Onlar geri dönüp geldiler ve: “Mesele nedir, ne kaybettiniz ki, bizi suçluyorsunuz?” dediler.

72 – Görevlilerden biri: “Hükümdarın su kabını kaybettik. Onu getirene bir deve yükü ödül var. Buna ben kefilim” dedi.

73 – “Allah'a yemin olsun ki, biz ülkede fesat çıkarmak, nizamı bozmak için gelmedik, siz de bunu biliyorsunuz. Hele hırsız, hiç değiliz!” dediler.

74 – Görevliler: “Peki, yalancı çıkarsanız, cezası ne?” dediler.

75 – “Cezası,” dediler, “kimin yükünde çıkarsa, işte o onun cezasıdır (yani çalması sebebiyle kendisi rehin ve mahkûm olur).”

Biz zalimleri böyle cezalandırırız!” {KM, Çıkış 22,2}

Hz. İbrâhim (a.s.)'ın şeriatına göre suçu sabit olan hırsız, eşya veya parasını çaldığı adamın kölesi yapılırdı.

76 – Yusuf, öz kardeşinin yükünden önce, öbürlerinin yüklerini aratmaya başladı.

Sonra su kabını kardeşinin yükünden çıkarttı.

İşte Biz Yusuf'a, kardeşini alıkoymasını için böyle bir plan öğrettik.

Yoksa, Allah dilemedikçe Hükümdarın kanununa göre, kardeşini alması uygun olmazdı.

Biz dilediğimiz kimseleri pek üstün derecelere yükseltiriz.

Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen bulunur. [58,11]

77 – Onlar: “Eğer o çalmışsa, zaten daha önce onun kardeşi de hırsızlık etmişti” dediler.

Yusuf bu sözden duyduğu üzüntüyü içine attı ve onlara belli etmedi.

İçinden de dedi ki: “Asıl kötü durumda olan sizsiniz. İleri sürdüğünüz iddiaların gerçek yönünü Allah pek iyi biliyor ya, o yeter!”

78 – Yusuf'un kardeşini alıkoymasını karşısında, onlar şöyle dediler:

“Aziz vezir! Onun pîr-i fanî bir babası var (Bu küçük evladını kaybetmeye dayanamaz),

onun yerine bizden istediğini alıkoy.

Gerçekten seni anlayış gösteren, iyilik sever insanlardan olarak görüyoruz!”

79 – Yusuf: “Biz malımızı kimin yanında bulmuşsak onu alıkoyarız.

Başkasını tutmaktan Allah'a sığınırım.

Çünkü biz öyle yaparsak zalimler arasına girmiş oluruz!”

80 – Vakta ki Yusuf'un onu vermesinden ümitlerini kestiler. Bir yana çekilip aralarında fısıldaşarak şöyle konuşmaya başladılar. Ağabeyleri dedi ki:

“Allah'ı şahit tutarak babanıza kesin söz verdiğinizizi

ve daha önce Yusuf hakkında da işlediğiniz kusuru

nasıl olur da bilmezlikten gelebilirsiniz? Ne yüzle döneceksiniz?

Ben buradan bir adım bile atmam, ayrılmam; ancak babam bana izin verirse yahut hüküm verenlerin en hayırlısı olan Allah hükmünü bildirirse, o başka!”

81 – “Siz dönün, babanıza deyin ki:

“Sevgili babamız, bizler farkına varmadan

oğlun inan ki hırsızlık etmiş.

(Su kabının onun yükünde çıktığını gözlerimizle gördük)

Biz ancak bildiğimize şahitlik ediyoruz.

Söz verdiğimiz zaman, bu durumun ortaya çıkacağını nereden bilebilirdik?

Gayb bize emanet edilmiş değil ki!”

82 – “İnanmazsan, gittiğimiz şehrin ahalisine ve yine içinde geldiğimiz kafilede bulunanlara sor.

Bütün samimiyetimizle ifade ediyoruz ki söylediğimiz, doğrunun ta kendisidir.”

Dönüp babalarına ağabeylerinin bu sözlerini naklettiler.

83 – Ama babaları Yâkub: “Hayır, hayır! Korkarım yine nefisleriniz sizi olumsuz bir işe sürükleyip ayağınızı kaydırmıştır.

Ne yapayım? Bu hale karşı sükûnet ve ümit içinde sabretmekten başka yapacak şey yok!

Ümidim var ki Allah bütün kaybettiklerimi bana lütfedecektir.

Çünkü O alîmdir, hakîmdir (benim de onların da hallerini bilir ve beni elbette hikmetini ortaya koymak için, bu imtihana tâbi tutmuştur)”

84 – Onlardan yüzünü çevirip öte tarafa dönerek ufuklara seslendi:

“Ya esafâ alâ Yusuf! (Nerdesin Yusuf! Nerdesin Yusuf!”)

Yusuf diye diye, üzüntüsünden gözlerine ak düştü.

Yaptıklarından dolayı oğullarına duyduğu kızgınlığını da belirtmiyor, öfkesini yenmeye çalışıyordu.

85 – Oğulları şöyle dediler: “Ömrün geçti gitti, hâla Yusuf’u dilinden düşürmüyorsun.

Vallahi “Yusuf!” diye diye kederden eriyeceksin veya büsbütün ölüp gideceksin”

86 – “Ben” dedi, “sıkıntımı, keder ve hüznümü sadece Allah’a arz ediyorum.

Hem sizin bilemediğiniz birçok şeyi Allah tarafından vahiy yolu ile biliyorum.”

87 – “Evlatlarım, haydi gidiniz, bütün duyularınızı, hislerinizi kullanarak vargücünüzle Yusuf ve kardeşi hakkında bilgi edinmeye çalışınız.

Allah’ın rahmetinden asla ümidinizi kesmeyiniz.

Çünkü kâfirler güruhu dışında hiç kimse Allah’ın rahmetinden ümidini kesmez.”

88 – Onlar Mısır’a varıp Yusuf’un huzuruna girerek “Aziz vezir!” dediler, “biz de, ailemiz de yine darlık ve sıkıntıya düştük, biz bu sefer pek az bir meblağ getirebildik.

Lütfen bize tahsisatımızı tam ölçek ver de,
parasını veremediğimiz kısmı da sadakanız olsun.

Şüphesiz ki Allah tasadduk edenleri fazlasıyla ödüllendirir.”

89 – Artık zamanı geldiğini düşünerek Yusuf:

“Siz,” dedi, “cahilliğiniz döneminde Yusuf ile kardeşine yaptığınız muameleyi elbette biliyorsunuzdur değil mi?”

Cahillikleri, yaptıkları işin kötülüğünü bilmeyişleri, yahut neticede doğuracağı zararı hesap edememeleri anlamına gelebilir. Yahut yeterli bilgi, tecrübe ve olgunluğa ulaşmadıkları çağ kastedilmiş olabilir. Hz. Yusuf (a.s.) bu tabiri, onları kınamak, hakaret etmek için değil, bilakis mazeret telkini konusunda ipucu vermek, tövbeye teşvik etmek için “bilmeyerek yapmıştık” dedirtmek için kullanmıştı. Zira onların içine düştükleri yoksulluk kendisine pek dokunmuştu.

90 – “Aa! Sen, yoksa sen Yusuf musun?” dediler.

O da: “Evet ben Yusuf’um, bu da kardeşim!

Gerçekten Allah bizi lütfuna mazhar etti.

Şu kesindir ki kim Allah’ı sayıp haramlardan sakınır, itaatlara devam ve imtihanlara sabrederse,

Allah da böyle güzel hareket edenlerin mükâfatını asla zayi etmez.”

91 – Kardeşleri de şöyle dediler: “Vallahi de, tallahi de Allah seni bize üstün kılmıştır. Doğrusu bizler suçlu idik!”

92 – Yusuf şöyle cevap verdi: “Bugün sizi kınayacak, serzenişte bulunacak değilim!

Ben hakkımı helâl ettim Allah da sizi affetsin.

Çünkü merhamet edenlerin en merhametlisi O’dur.”

93 – Şu gömleğimi alın babamın yanına varıp onun yüzüne sürüverin, o zaman gözü açılacaktır.

Sonra da bütün çoluk çocuğunuzla buyurun, yanıma gelin.”

Bu âyette bildirilen “gömleği yüzüne sürmekle Hz. Yâkub (a.s.)’ın gözlerinin açılması” Tevrat’ta yer almaz.

94 – Kafile daha Mısır’dan ayrılır ayrılmaz, öteden babaları:

“Şayet ‘Bunadı’ demezeniz, doğrusu, ben Yusuf’un kokusunu alıyorum!” dedi.

95 – Oradakiler: “Vallahi,” dediler, “sen hâla, o eski saflığında devam etmekteisin.”

96 – Müjdeci gelip de gömleği Yâkub’un yüzüne sürünce gözleri açıldı ve:

“Ben sizin bilmediklerinizi Allah tarafından vahiy yolu ile bilirim dememiş miydim?” dedi.

97 – Evlatları ise şöyle dediler: “Ey bizim şefkatli babamız! Bizim günahlarımız için Allah’tan mağfiret dile. Doğrusu biz günahkâriz”

98 – O şöyle cevap verdi: “Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Gerçekten O gafurdur, rahîmdir.”

99 – Yâkub ailesi Mısır’a gelip Yusuf’un yanına girdiklerinde Yusuf, annesi ile babasını kucakladı ve: “Allah’ın izniyle Mısır’a güven ve huzur içinde girin” dedi. {KM, Tekvin 35,17-20}

100 – Annesi ile babasını tahtına oturttu. Hepsi onun önünde saygı ile eğildiler.

Yusuf: “Babacığım!” dedi, “işte küçükken gördüğüm rüyanın tabiri! Rabbim o rüyayı gerçekleştirdi.

O, bana nice ihsanlarda bulundu: Beni zindandan kurtardı ve nihayet, Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirip bana kavuşturmakla da beni ihsanına mazhar etti.

Gerçekten Rabbim dilediği kimse hakkında latifdir (dilediği hususları çok güzel, pek ince bir tarzda gerçekleştirir). Şüphesiz O alîmdir, hakîmdir (herşeyi hakkıyla bilen, tam hikmet sahibidir)” [7,53] {KM, Tekvin 47,11}

Bu âyetlere dikkat edilirse Yusuf (a.s.)’ın, bütün müminlere örnek olacak nice davranışlarını ihtiva ettiği görülür: Kendisini ölüme mahkûm eden yakınları üzerinde tam yetki sahibi iken gösterdiği olgunluk ve müsamaha, kendisinin zirveye yükselişini hep Allah’ın lütfuna bağlayıp nefesine en küçük pay çıkarmama, müminler tarafından şahsına karşı yapılan en kötü bir hareketi bile te’vile gayret etme ve şeytanın kardeşlerine yaptırdıklarında “hikmet-i ilahiyyeye göre benim için bazı faydalar vardı,” deme; hep ibadet ve âhiret iştiyakı ile dolu olma gibi. Bu çok önemli ders ve hitâbe de Tekvin ve Talmud’da yer almamıştır. Gereksiz bir yığın ayrıntıyı anlatıp, uzun kıssanın en önemli dersini yazmama çok gariptir.

Kur’ân, Tekvin ve Talmud birlikte incelendiğinde görülür ki Kur’ân, bazı yerleri ilaveli anlatıyor, birçoğunu daha az anlatıyor, bazılarını ise düzeltiyor ve reddediyor. Dolayısıyla Hz. Muhammed’in bu kıssaları Yahudilerden öğrendiğini iddia etmenin hiçbir gerekçesi olamaz.

101 – “Ya Rabbî! Sen bana iktidar ve hakimiyet verdin. Kutsal metinleri ve rüyaları yorumlama ilmimi öğrettin.

Ey gökleri ve yeri yaratan! Dünyada da, âhirette de mevlam, yardımcım Sensin.

Sana tam itaat içinde bir kul olarak canımı al ve beni hayırlı ve dürüst insanlar arasına dahil eyle!” [6,14.84; 7,126; 40,34]

102 – İşte bunlar, ey Resulüm, sana vahiy yoluyla bildirdiğimiz gaybî hadiselerdendir.

Yoksa onlar, tuzak kurmak ve planlarını kararlaştırmak için toplandıklarında elbette sen onların yanında bulunmuyordun. [3,44; 28,44-46; 38,69-70]

103 – Şunu unutma ki: Sen, büyük bir kuvvetle arzu etsen bile insanların çoğu iman etmezler.

İnsanlardan maksat Mekke ahalisidir. Yahut bütün insanlardır.

104 – Halbuki sen bu tebliğ karşılığında onlardan herhangi bir ücret de istemiyorsun.

Kur'ân, sadece bütün insanlar için bir derstir, evrensel bir mesajdır. [3,7]

105 – Göklerde ve yerde Allah'ın varlığını, birliğini, kudretini gösteren nice deliller vardır ki,

insanlar yanından geçip gittikleri halde yüzlerini çevirdiklerinden farkına varmazlar.

106 – Onların ekserisi, şirk koşmaksızın Allah'a iman etmezler.

107 – Acaba onlar, farkında olmadıkları bir sırada, Allah'ın cezasına uğrayıp azabın kendilerini kaplamasından,

yahut ansızın kıyametin kopmasından emin midirler? [16,45-47; 7,97-99]

108 – Ey Resulüm de ki: “İşte benim yolum budur! Ben insanları Allah'ın yoluna, düşünmeksizin, taklit yolu ile değil, delile dayanarak, idrâklerine hitab ederek dâvet ediyorum.

Ben de, bana tâbi olanlar da böyleyiz. Allah'ı bütün eksikliklerden tenzih ederim. Ben asla müşriklerden değilim.”

109 – Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de başka değil, ancak şehirlerde oturanlardan vahye mazhar ettiğimiz bir takım erkeklerdi.

Onlar dünyayı hiç gezmediler mi ki kendilerinden önce yaşayanların âkıbetlerinin nasıl olduğunu görüp anlasınlar?

Âhiret diyarı elbette Allah'a saygı duyup haramlardan sakınanlar için daha iyidir.

Siz ey müşrikler, hâla aklınızı kullanmayacak mısınız?

110 – O müşrikler kendilerine mühlet verilmesine aldanmasınlar.

Daha öncekilere de böyle fırsat verilmişti.

Ne zaman ki peygamberler, toplumlarının imana gelmelerinden ümitlerini kesecek raddeye gelirler ve toplumları da peygamberlerinin kendilerini aldattığı

zannına kapılırlar, işte o zaman onlara yardımımız ulaşır, inkârcılar helâk olur, dilediğimiz kimseler kurtulur.

Çünkü (uzun vâdede) cezamız, suçlu toplumlardan hiçbir surette geri çevirilmez.

111 – Peygamberlerin kıssalarında elbette tam akıl sahipleri için alacak dersler vardır.

İyi bilin ki, bu Kur'ân uydurulmuş bir söz değildir.

Sadece daha önceki kitapları tasdik eden,
dine ait her şeyi açıklayan, iman edecek kimseler için
hidâyet, rehber ve rahmet(olan bir kitaptır).

RA'D SÛRESİ

Medine'de indirilmiş olup 43 âyettir. 13. âyette geçen ve "gök gürlemesi" anlamına gelen ra'd kelimesi, bu sûrenin ismi olmuştur. Konuları bakımından Mekki sûrelere benzemektedir. Mekke döneminin sonlarında indiğini söyleyenler de vardır. Allah Teâlânın varlığı, birliği, vahiy, nübüvvet ve âhiret gibi iman esaslarını konu edinir. Bu gerçekleri, meseller (paraboller) ile somutlaştırarak anlatır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Mîm, Râ. İşte bunlar sana indirilen kitabın âyetleridir. Sana Rabbin tarafından indirilen Kur'ân hak, gerçektir, ama insanların çoğu buna inanmazlar.

2 – Allah O'dur ki gökleri, sizin de görüp durduğunuz gibi, direksiz yükseltti. Sonra da Arşın üstünde kuruldu.

Güneşi ve ayı hizmet etmeleri için sizin emrinize verdi. Bunlardan her biri belirli bir vakte kadar dolaşmaktadır.

Bütün işleri O yönetir. Âyetleri size açıklar ki Rabbinize kavuşacağınıza iman edesiniz. [7,54; 11,3; 36,38; 41,37; 7,54]

Ayet-i kerimede yer alan İstiva etti tabiri: Arşın üstünde kuruldu, onları hakimiyeti altına aldı ve onlar üzerinde hükmünü yürütmeye başladı demektir. İstiva'nın mânası için bkz. 7,53.

Göklerin yükseltilmesi cümlesi iki şekilde anlaşılmaya müsaittir. Birincisini mealde yazdık. İkincisi: "Allah gökleri, sizin göremediğiniz birtakım direklerle yükseltti." Bu anlama göre âyetin, gök cisimleri arasındaki çekim kuvvetine işaret ettiği söylenebilir.

3 – Hem O'dur ki yeri yaydı. Orada sağlam dağlar yükseltti, ırmaklar akıttı. Her meyvenin içinde iki eş yarattı.

Sürekli olarak geceyi gündüze bürüyüp duruyor. Elbette bunlarda, iyice düşünen kimseler için, alacak nice dersler ve ibretler vardır. [10,3]

Çiçeklerin ve meyvelerin erkek ve dişi olarak çift unsurlara sahip oldukları ve bir döllenme olayının gerçekleştiğine işaret edilmektedir.

4 – Dünyada birbirine komşu parçalar,

üzüm bağları, ekinler, dallı veya dalsız hurma ağaçları vardır ki hepsi aynı su ile sulanmaktadır.

Bununla beraber yemede biz onların bazısını bazısından daha üstün, daha kaliteli kılabiliriz.

Elbette bunlarda aklını kullanan kimseler için alacak nice dersler, nice ibretler vardır.

5 – Eğer onların iman etmemelerine şaşırıyorsan bil ki asıl şaşılacak olan, onların: “Ölüp toprak olduktan sonra biz yeniden mi yaratılacakmısınız?” demeleridir.

İşte onlardır Rab’lerini inkâr edenler.

İşte onlardır boyunları tasmalı olanlar.

Ve işte onlardır, hem de ebedî kalmak üzere cehennemlik olanlar [17,49; 34,33; 46,33; 50,15]

Dünyada, küfür ve dalâlet tasması, kıyamette de ateşten tasmalar takılacaktır. Tasma mahkûm ve esir olmanın alametidir. Bunlar da kendi alışkanlık ve taassuplarının esiri olduklarından delilleri değerlendirmezler.

6 – Şaşılacak bir yanları da, güzellik ve mutluluk dururken, kötülüğü çarçabuk istemeleridir.

Halbuki kendilerinden önce, ibret olacak nice cezalar gelip geçmiştir. (Niçin onlardan ibret almazlar?).

Doğrusu senin Rabbin insanların zulümlerine karşı yine de mağfîret sahibidir.

Bununla beraber unutmayın ki O cezalandırdığında da cezası çetindir. [15,6-8; 29,53-54; 38,16; 8,32; 35,45; 6,147]

7 – Kâfirler diyorlar ki: “Ona Rabbinden bir mûcize indirilmeli değil miydi?” Sen, ey Resulüm, sadece bir uyarıcısın. Her millete bir yol gösteren vardır. [17,59; 2,272; 35,24]

Her topluluğa peygamberlerden yol gösteren bir zat gönderilir. O da onlara dini tanıtır, kendilerine tahsis edilen mûcize ile halkını Allah’ın yoluna çağırır. Yoksa kâfirlerin tahakkümleriyle, keyiflerine göre istedikleri mûcizeyi göstermeleri söz konusu değildir.

Âyetteki yol gösteren “hâdi” den maksat, Allah Teâla da olabilir. Yani: “Senin görevin sadece uyarmaktır. İndirilen âyetlerini yalan sayanların, inkârlarına kulak asma. Zira Allah, doğru yolu göstermek için lâzım gelen her şeyi ortaya koymuştur. Ama ancak Kendisinin bileceği bir hikmetten ötürü, bir kimseyi hidâyet etmesi, meşîet-i ilahiyyenin buna taalluk etmesine bağlıdır ve onun meşîeti de, Kendisine mahsus olan hikmetine bağlıdır.

ve liküllî kavmin hâd cümlesinin başındaki *vav*’ı atıf sayarak, “Sen sadece bir uyarıcı ve her millet için yol göstericisin” mânası da mümkündür.

8 – İşte O Allah’tır ki her bir dışının neye gebe olduğunu, karnında ne taşıdığını, ve rahimlerin neleri eksik bırakıp, artırdığını bilir. Doğrusu O’nun katında herşey bir ölçü ileler. [23,13-14; 39,6; 53,32]

Rahimlerin kazanıp artırması. Mesela beden bakımından kimin tam cüsseli, kimin kısa boylu olacağını bilir. *Mâ* mevsûle olup, yumurtanın dölyatağına tutunmasından doğum vaktine kadarki dönem kastedilmiştir; yoksa sadece, hilkatın tamamlanmasından sonraki durum sözkonusu değildir. Yani Allah Teâla rahimdeki varlıkların erkek mi dişi mi normal mi, sağlıklı mı, eksik mi, güzel mi çirkin mi, uzun mu, kısa mı vs. olacağını bilir, demektir. *Mâ* masdariyye de olabilir.

9 – Gayb ve şehâdet alemini de, görünmeyen ve görünen âlemi de bilen, büyük ve yüce olan O’dur.

10 – Sizden sözünü gizleyenle, açıkça söyleyen, geceleyin gizlenenle gündüzün meydanda gezen O’nun bilmesi bakımından hep aynı durumdadır. [20,7; 10,61; 11,5]

11 – O insanın önünde ve ardında devamlı sûretle nöbetleşerek görevlendirilen melekler vardır. Bunlar, Allah’ın emrinden ötürü, onu koruyup kollarlar.

Bir toplum kendinde olan durumu değiştirmedikçe, hiç şüphe yok ki, Allah da o toplumda olan hali değiştirmez.

Allah bir toplum için de kötülük irade buyurdu mu, onu geri çevirecek kuvvet yoktur. Artık Allah’ın dışında onları himaye edecek kimse olamaz. [8,53]

Görevli melekler, insan günah işleyince onun için mühlet isterler, mağfîret dilerler, yahut onu tehlikelerden korurlar veya Allah’ın emri sebebiyle insanın hallerini denetlerler.

12 – Size şimşeği göstererek, hem korku hem ümit verir, yağmur yüklü ağır bulutlar oluşturur.

13 – Gök gürlemesi hamd ile O’nu takdis ve tenzih eder.

Melekler de duydukları saygıdan ötürü O’nu takdis ve tenzih ederler.

O yıldırımlar gönderir, onlarla dilediği kimseleri çarpar.

Durum bu iken onlar hâla Allah hakkında birbirleriyle tartışıp, ileri geri konuşurlar. Halbuki O’nun cezası pek çetindir. [2,30; 17,44]

14 – Geçerli dua O’na yapılan duadır.

Müşriklerin O’ndan başka yöneldikleri putlar ise, kendilerine hiçbir surette icabet edemezler.

Onların durumu tıpkı, ağzına su ulaşsın diye iki elini önündeki kuyuya doğru uzatan adamın durumuna benzer.

Oysa bu durumda su, hiçbir zaman ona ulaşamaz. İşte kâfirlerin duası öyle boşa gider.

15 – Halbuki göklerde olsun, yerde olsun kim varsa isteyerek veya istemeyerek, hem kendileri hem gölgeleri hepsi sabah akşam Allah’a secde ederler. [16,48-49; 12,18] {KM, Mezmurlar 148}

16 – “Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?” de! Onların da kabul ettiği gerçeği sen açıkla! “Allah’tır!” de!

Ama siz kalkmış, O’nun dışında, kendilerine bir fayda sağlamaya veya kendilerine gelen bir belayı uzaklaştırmaya gücü yetmeyen birtakım tanrılar edinmişsiniz.

De ki: “Hiç kör ile gören bir olur mu? Yahut karanlıklarla aydınlık bir olur mu?”

Yoksa Allah’ın yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da yaratma işi kendilerine şüpheli mi geldi?” De ki: “Herşeyin yaratıcısı Allah’tır. O tektir, her şeyin üstünde mutlak hâkimdir.” [36,74; 39,3; 34,23; 53,26; 19,93-95]

17 – O gökten yağmur indirir de vâdiler, dereler kendi ölçülerince dolup sel olur akar.

Sel, suların üstünde kabaran köpüğü alıp götürür.

İnsanların zinet veya bazı eşyalar yapmak için ateşte erittikleri madenlerin de buna benzer köpüğü olur.

İşte Allah hak ile batılı, böyle bir temsil ile anlatır: Köpük yok olup gider, insanlara faydası olan cevher kısmı ise dipte kalır. Allah işte böylece misaller verir.

18 – Rab’lerinin çağrısına icabet edenlere en güzel mükâfat, cennet vardır.

Fakat O’nun dâvetini kabul etmeyenlere gelince,

şayet dünyada olan bütün şeyler ve onların bir misli daha kendilerinin olsaydı, kurtulmaları için fidye olarak hepsini verirlerdi.

İşte bunlar çetin bir hesaba mâruz kalacaklardır.

Onların kalacakları yer cehennem olacaktır. Orası ne kötü bir yerleşim yeridir! [18,87-88; 10,26]

19 – Şimdi, Rabbinden sana indirilen vahyin hak ve gerçek olduğunu bilen kişi ile âma olan kimse hiç bir olur mu? Ancak akıl sahibi kimseler düşünüp ibret alırlar. [6,115; 59,20; 11,1]

20 – Verdikleri sözde duranlar ve misakı bozmayanlar da işte onlardır.

21 – Onlar Rabbin tarafından sana gönderilenin hak ve gerçek olduğunu bilip, Allah’ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler.

Rableri olan Allah’tan çekinirler ve pek çetin bir hesaptan endişe ederler.

22 – Onlar, sırf Rab’lerinin rızasını kazanmak için sabreder, namazı tam gerektiği şekilde kılarlar.

Kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan gerek gizli, gerek açık bir tarzda bağıшта bulunur ve kötülüğe iyilikle mukabele ederler.

İşte onlardır dünya diyarının güzel âkıbetini kazananlar! {KM, Luka 6,27-28}

23-24 – O güzel âkıbet Adn cennetleri olup, onlar babalarından, eşlerinden ve nesillerinden iyi olanlarla birlikte o cennetlere girerler.

Öyle ki melekler de her kapıdan yanlarına varıp: “Sabretmenize karşılık size selamlar, selametler! Dünya diyarının ne güzel âkıbetidir bu!” diyecekler. [38,50] {KM, Vahiy 21,12-13}

25 – Ama Allah’a verdikleri sözü iyice pekiştirdikten sonra bozanlar ve Allah’ın gözetilmesini emrettiği şeyleri terkedenler ve yeryüzünde fesat çıkarıp nizamı bozanlar yok mu, işte onlara sadece lânet vardır.

En kötü yurt olan cehennem vardır.

26 – Allah dilediği kimsenin rızkını bollaştırır, dilediği kimsenin rızkını ise daraltır.

O inkârcılar, sadece dünya hayatıyla sevinirler.

Halbuki dünya hayatı, âhiretin yanında geçici, değersiz bir metadan başka bir şey değildir. [23,55-56; 87,16-17]

27-28 – Yine o inkâr edenler diyorlar ki: “Peygambere Rabbi tarafından bir mûcize verilmeli değil miydi?”

De ki: “Allah dilediğini bu tür iddiaları sebebiyle saptırır. Kendisine yöneleni de hidâyete erdirir.

İşte onlar iman edip gönülleri Allah’ı zikretmekle, O’nu anmakla huzur bulan kimselerdir.

İyi bilin ki gönüller ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” [21,5; 10,101; 6,111]

Akıllı insanların üzerinde derinden derine düşünecekleri bunca harika eserler, Hz. Muhammed (a.s.)’ın peygamberliğine dair Allah tarafından bunca âyet ve delil varken, bunları delil saymıyorlar da, kimsenin karşı koyamayacağı bir musîbeti, bir belayı isteyip duruyorlar. Halbuki bu cebir ve zorlama, ilahî hikmete aykırıdır. Yukarıda geçen bu sözlerin bir daha tekrarlanması, kâfirlerin bu isteklerini inatla sürdürdüklerini göstermektedir. Demek Peygamberimize mûcize verilmemiş değildir. Âyet onların keyiflerine göre teklif ettikleri olağanüstü şeyleri reddetmektedir.

29 – Ne mutlu iman edip de makbul ve güzel işler yapanlara!

Eninde sonunda dönüp gidilecek güzel yurt onların olacak.

30 – İşte senden önce peygamberler gönderdiğimiz gibi, sana vahyettiğimiz kitabı onlara okumân için seni de kendilerinden önce nice milletler geçmiş olan bir millete gönderdik.

Onlar ise Rahman’a nankörlük eder, O’nu tanımazlar.

De ki: “O benim Rabbimdir. O’ndan başka tanrı yoktur.

O’na dayandım, tövbem ve dönüşüm yalnız O’nadır.” [16,63; 6,34]

31 – Eğer dağları yürütecek, yeri param parça edecek, ölüleri bile konuşuracak bir kitap olsaydı, işte o, bu Kur’ân olurdu!

Ne var ki Allah böyle yapmadı. Bu mevcut durumu takdir buyurdu. Çünkü emir ve hüküm yalnız O’nundur.

Bu müminler hala öğrenmediler mi ki Allah dileseydi bütün insanları hidâyet eder, doğru yola koyardı.

O kâfirlerin kendi yaptıkları işler sebebiyle başlarına durmadan bela inecek veya ülkelerinin hemen yanına düşecek ve bu hal Allah’ın vaad ettiği kıyamet gelinceye dek sürecek. Allah asla sözünden caymaz. [46,27; 21,44; 14,47]

Bu âyette bel edatının ifade ettiği *idrab* mânası, işlerin yalnız Allah Teâlâya ait olmasına müteveccih değil, aksine onun neticesine, yani mevcut duruma yöneliktir. Yani Allah Teâlanın hikmetinin, insanların yükümlülüklerini kendi seçimlerine bina etmesine işaret etmektedir. Âyette şart cümlesinin karşılığı bulunmadığından “İşte o, bu Kur’ân olurdu!” diye takdir edilir. Bazı müfessirler ise: “Onlar yine de iman etmezlerdi” diye düşünürler.

32 – Senden önce de nice peygamberlerle alay edildi. Fakat Ben, o kâfirlere akıllarını başlarına toplamaları için bir süre mühlet verdim. Ama onlar akıllanmayınca sonra da onları azabımla kısıktırak yakaladım, cezam nasılmış, gördüler. [22,48]

33 – Tek tek her insanın ne işlediğini görüp gözeten Allah, hiç bunu yapmaktan âciz olan gibi olur mu?

Bununla beraber, tutmuşlar Allah’a ortak koşuyorlar. De ki “Haydi tavsif edin, adlandırın bakayım onları! Kimdirler, necidirler, hangi işleri gerçekleştirmişler?

Ne o, yoksa Allah’a kendi mülkünde var olup da bilmediği bir şeyi mi bildireceksiniz. Veya hiçbir gerçeğe tekabül etmeksizin sırf boş laf mı edeceksiniz?”

Doğrusu kurdukları tuzaklar o kâfirlere hoş gösterildi, hoşlandılar bundan ve hak yoldan menedildiler.

Her kimi de Allah saptırırsa artık onu yola getirecek yoktur. [10,61; 6,59; 11,6; 20,7; 53,23; 16,37]

34 – Onlara dünya hayatında bir azap vardır. Ahiret azabı ise daha çok çetindir. Onları Allah'ın elinden kurtaracak kimse de yoktur. [89,25-26; 25,11-15]

35 – Müttakilere vâd olunan cennetin durumu şuna benzer: Bahçelerinin içinden ırmaklar akar: Meyveleri gibi gölgeleri de devamlıdır. İşte, haramlardan korunan müttakilerin âkıbeti! Kâfirlerin âkıbeti ise ateştir. [47,15; 56,27-38; 59,20]

36 – Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler sana indirilen Kur'ân'dan memnun olurlar. Ama onlardan aleyhteki bazı gruplar, onun bir kısmını inkâr ederler.

De ki: “Bana yalnız Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şerik koşmamam emredildi. Sadece O'na dâvet eder ve ancak O'na yönelirim.” [2,121; 17,107-109; 3,199]

37 – Böylece biz Kur'ân'ı Arapça bir hüküm ve hikmet olarak indirdik. Şayet, sana gelen bunca ilimden sonra o muhaliflerin keyiflerine uyacak olursan, Allah'ın cezasından seni koruyacak ne bir dost, ne bir hâmi bulabilirsin. [11,1; 41,41-42; 31,2]

38 – Senden önce bir çok peygamber göndermiş, onlara da eşler ve evlatlar vermiştik. Bunlar peygamberliğe aykırı değil ki? Mûcize iddialarına gelince Allah'ın izni olmadıkça, hiçbir resul mûcize gösteremezdi. Her işin bir vâdesi vardır. [18,110]

İşte, yaratılışa böyle olduğu gibi, teşrî hususunda da durum böyledir. Allah Teâla, bir süre yürürlükte tuttuğu bir şer'î hükmü, sonra yürürlükten kaldırabilir, neshedebilir (Bkz. 2,106). Çünkü kitaplar, şeriatlar dünya ve âhiret mutluluğunu elde etmek için uyulması gereken kurallardır. Devirlerin değişmesi ile ihtiyaçlara göre hükümlerin değişmesi, ilahî hikmetin gereğidir. Bundan dolayı Kur'ân, Tevrat ve İncil'in temel ilkelerini destekleyerek Ehl-i kitabın hepsini sevindirirken, o kitaplarda insanlığın olgunluk dönemine uygun düşmeyen birtakım hükümleri de nesheder. Ve bundan dolayıdır ki Kur'ân, bütün kitaplar üzerinde müheymin (denetçi, hakem) bir kitaptır.

39 – Allah, dilediği hükmü iptal eder, dilediğini sabit bırakır. Ana kitap O'nun yanındadır.

Hiçbir sûrette değişmeyecek olan ana kitap (Levh-i Mahfuz) O'nun yanındadır. Değişecek ve değişmeyecek olan her şey orada kayıtlıdır. Bundan ötürü, şeriatlar arasında, hatta aynı kitapta dinin temel ilkelerinden olmayan bazı fer'i hükümlerin neshedilmesi, *bedâ* mânasına gelmez, yani Allah Teâlanın önce bilmediği bir şeyin sonradan farkına varması anlamına gelmez. Tekvin ve teşrîde mahv ve isbat (iptal

ve ibka) cereyan ettiği halde, ana kitaptaki hüküm değişmez. Dolayısıyla, Tevrat ve İncil'i ana kitap zannedip nesih kabul etmez diye iddia eden inkârcı Ehl-i kitap gruplarının inat ve inkârları pek boş bir hevestir. Halbuki tarihî bir gerçektir ki Kur'ân'dan önceki semavî kitaplar sadece nesih değil, tahriften bile uzak kalamamışlardır.

40 – Ya onları uyardığımız birtakım belaların bir kısmını sana gösterir, ya da bundan önce senin ruhunu teslim alırız, farketmez. Zira senin görevin sadece tebliğ etmektir, hesap görmek ise Bize aittir. [88,21-26]

Risalet ahkâmının tamamını tebliğ etmek gerekir. Fakat risalet cümlesinden olarak tebliğ edilen uyarmaların muhtevasına şahit olmak, tebliğin gereklerinden değildir.

41 – Bizim arzı (yeri) alıp onu uçlarından nasıl eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Allah öyle hükmeder ki onun hükmünü denetleyecek hiç bir merci yoktur. O, hesabı çabuk görür.

Yani Bizim mahvimizi ve isbatımızı kabul etmek istemeyen o inkârcılar, baksalar ya, yukarıda açıklandığı üzere, önce rahmet ve kudretimizle yaymış ve ayaklarının altına sermiş olduğumuz yeri aynı durumda bırakıyor muyuz? O serili yeri, üzerinde yaşadıkları o geniş toprakları, etrafından kudretimizle sarıp sıkıştırmıyor, onu eksiltmiyor muyuz? Daraltmıyor muyuz? O ilk medde karşılık onda cezirler yapmıyor muyuz? Veya çeşitli yeryüzü olayları ile onu aşındırıp parçalamıyor muyuz? Veya o kâfirlerin vatanlarını peyder pey çevresinden eksiltip durmuyor muyuz? Nüfuslarını, topluluklarını kırarak, dağıtarak, feyiz ve bereketlerini azaltarak, arazilerini, yurtlarını daraltarak, güçlerini ezikliğe, kemallerini noksana dönüştürmüyor muyuz? Yerdeki bu değişikliği veya vatanlarındaki bu daralmayı, bu sıkışmayı görmüyorlar mı?

42 – Kendilerinden önce geçenler de tuzaklar kurdular. Fakat bütün tuzaklar Allah'ındır (Allah'ın tedbiri, onların tuzaklarını boşa çıkarır). O, her insanın ne işlediğini pek iyi bilir. Yarın kâfirler de bu dünyanın sonunun kimin olduğunu anlayacaklardır. [8,30; 27,50-55]

43 – Dini inkâr edenler: “Sen Peygamber değilsin” diyorlar. De ki: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter, bir de nezdinde kitap ilmi bulunanlar.” [26,197; 7,156-157]

Kitap ilmine vakıf olanlar Kur'ân-ı Kerimi lâıyıkıyla anlayanlardır. Kur'ân'ı tanıyanlar, onun beşer sözü olmasının mümkün olmayıp ancak Rabbülâleminin sözü olduğunu, dolayısıyla Hz. Muhammed'in de O'nun elçisi olduğunu anlarlar. Ve hatta daha önceki kitaplarda ezcümle Tevrat ve İncil'de O'nun peygamberliğini

haber veren, belge niteliğinde cümleler vardır. Bunları hakkıyla bilen ve taassup göstermeyen insafly Ehl-i kitap âlimleri de buna şahitlik ederler.

İBRÂHİM SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 52 âyettir. Sûre, Kur’ân-ı Kerimin gerçekliğine dair bir girişten sonra Hz. Mûsâ (a.s.)’ın tebliğine yer verir. Daha sonra Hûd, Âd, Semûd halklarını, genel olarak inkârcıların tutumlarını ve onlara verilen dünyevî ve uhrevî cezaları bildirir.

Âhirette Şeytan’ın kâfirlere karşı yapacağı hitabeyi nakleder. Sonra Hz. İbrâhim (a.s.)’ın Mekke’de geçen kıssasına genişçe yer verir. Başlangıçta olduğu gibi Kur’ân’ın, Allah’ın insanlara yönelttiği bir bildiri olduğu hatırlatılarak, sûre sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1-3 – Elif, Lâm, Râ. Bu, Rab’lerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, azîz ve hamîd (üstün kudret sahibi ve her işi övgüye lâyık olan) Allah’ın yoluna, göklerde ve yerdeki her şeyin sahibinin yoluna

çıkarmak için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

Kendilerini bekleyen o çetin azaptan ötürü vay o inkârcıların hallerine!

Vay onlara ki, âhirete inanmalarına rağmen, bile bile dünyayı âhirete tercih ederler.

İnsanları Allah yolundan çevirir de o yolu eğri büğrü göstermek isterler.

İşte onlar haktan, doğru yoldan çok uzak bir sapıklık içindedirler. [2,257; 57,9]

Kâfirler, Allah’ın rızasına tâbi olmayıp, Allah’ın dininin kendilerine tâbi olmasını isterler. Bu din, bütün örf, âdet, gelenek ve alışkanlıklarını doğrulasın, ama hoşlanmadıkları bir tek inanç ve ibadeti bile şart koşmasın isterler. Ancak bu hale getirdikten sonra dini kabul etmeye giderler.

4 – Biz her peygamberi, kendi milletinin lisanı ile gönderdik, ta ki onlara hakikatleri iyice açıklasın.

Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. O azîzdir, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [7,158]

Allah hangi millete peygamber gönderirse, mesajını o milletin dili ile gönderir. Maksat, onların iyice anlamalarıdır. Bu sebeple bu âyet, kitabın mânalarının diğer dillere çevrilmesini de gerektirir. Fakat mesajı anlamak, kabulü gerektirmez. Bu, insanın tercihinden sonra Allah’ın takdirine bağlıdır.

5 – Bu cümleden olarak, Mûsâ’yı da “halkını karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah’ın önemli günlerini hatırlat” diye âyetlerimizle gönderdik. Elbette bunda çok sabreden ve çok şükreden herkes için nice ibretler vardır.

6 – Bir vakit Mûsâ, kavmine: “Allah’ın, sizin üzerinizdeki nimetlerini hatırlayın:

Çünkü O sizi, size en kötü bir işkence uygulayan,
doğan erkek çocuklarınızı öldürüp kızlarınızı perişan bir hayata zorlayan
Firavun’un hâkimiyetinden kurtarmıştı.

Gerçekten bunda, Rabbinizden size büyük bir imtihan vardı.

Mûsâ (a.s.)’ın bu kabil tavsiyeleri geniş olarak Tevrat, Tesniye, 4, 6, 8,10,11 ve 28. bölümlerinde yer almaktadır.

7 – Ve düşünün ki: Rabbiniz şöyle ilan buyurdu: “Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım,

ama nankörlük ederseniz haberiniz olsun ki azabım pek şiddetlidir!”

8 – Sözüne devam ederek: “Eğer,” dedi Mûsâ, “Siz ve dünyada bulunan herkes kâfir olsa,

bilesiniz ki, Allah’ın hiç kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, her türlü övgüye lâyıktır.” [39, 7;64,6]

9 – Sizden önce gelip geçmiş ümmetlerin, Nuh, Âd ve Semûd halklarının ve onlardan sonra gelip de Allah’tan başkasının tamtamına bilemeyeceği halkların başlarından geçen olaylardan haberdar olmadığınız mı?

Elçileri kendilerine delil ve mûcizeler getirdiler de onlar ellerini ağızlarına götürüp:

“Biz,” dediler, “sizinle gönderilen talimatları kabul etmiyoruz. Çünkü biz, bize yaptığınız dâvetin mahiyetinden derin bir kuşku içindeyiz”[7,65]

“Eli ağzına götürmek” hayret, red veya tahkir ifadesi olmalıdır. Red ve alaylarını göstermek amacıyla ıslık çalmak için olabileceği gibi, sükût işareti olarak, susmaya dâvet için de yapmış olabilirler.

10 – Peygamberleri onlara: “Hiç gökleri ve yeri yaratan yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi?

O günahlarınızı affetmeye çağırıyor ve muayyen bir süreye kadar size müsaade ediyor, mühlet veriyor” dediler.

Onlarsa: “Siz,” dediler, “bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsiniz.

Siz bizi atalarımızın ibadet ettiği tanrılardan vazgeçirmek istiyorsunuz. O halde bize açık delil getirin.” [11,3]

11 – Resulleri onlara: “Evet,” dediler. “biz sizin gibi beşerden başka bir şey değiliz.

Fakat Allah peygamberlik nimetini kullarından dilediğine ihsan eder.

Allah'ın izni olmadıkça size mûcize göstermemiz mümkün değildir.

O halde müminler yalnız Allah'a dayanıp güvenmelidirler.”

12 – “Biz neden Allah'a tevekkül etmeyelim ki gireceğimiz yolları bize O gösterdi.

Bize verdiğiniz her türlü eza ve sıkıntıya sabredeceğiz.

Tevekkül edenler yalnız Allah'a dayanıp güvenmelidirler.”

13-14 – Kâfirler resullerine dediler ki: “Ya sizi yurdumuzdan kovarız, yahut bizim dinimize dönersiniz.”

Rab'leri de onlara şöyle vahyetti: “Elbette Biz o zalimleri imha edeceğiz ve onlardan sonra o ülkeye sizi yerleştireceğiz.

İşte bu, huzuruma çıkmaktan ve uyardığım azaptan çekinenler içindir.” [7,88; 27,56; 17,76; 8,30]

Bu âyet, Hz. Peygamber (a.s.)'ın vatanından hicret edeceğine, fakat daha sonra kendisini çıkaranların yerine hakim olacağına işaret etmektedir.

15-17 – Resuller Allah'tan yardım ve zafer istediler. Neticede her inatçı, zorba zalim hüsrana uğradı.

İş bununla bitmeyecek, ardından cehenneme girecek.

Orada kendisine kanlı irinli su içirilecek, yutmaya çalışacak ama boğazından geçiremeyecek.

Ölüm her yandan ona geldiği halde yine de ölmeyecek.

Bunun arkasından da pek şiddetli bir azap daha vardır. [37,171-173; 58,21; 21,105; 50,24-26; 22,21; 35,36; 55,43-44; 37,64-68]

18 – Rab'lerini inkâr edenlerin durumu şudur: Onların iyi işleri, bir kül yığımına benzer.

Fırtınalı bir günde rüzgar onu şiddetle savurmaktadır...

Kazandıklarından hiç bir şeyi ellerinde tutamıyorlar. İşte asıl kayıp, asıl sapıklık budur! [25,23; 3,117]

19-20 – Görüp anlamadın mı ki Allah gökleri ve yeri, hikmetle ve ciddî bir maksat için yaratmıştır.

Eğer dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir. Allah'a göre bu, sözü edilecek bir şey değildir. [36,77-83; 47,38]

Hitap görünüşte Hz.Peygamber (a.s.)'a, gerçekte ise bütün insanlardır.

21 – Bir de bakarsın kıyamet gününde hepsi toplanarak Allah'ın huzuruna çıkmışlar.

Zayıflar büyüklük taslayanlara: “Biz,” diyecekler, “sizlere tâbi idik. Şimdi siz, bize fayda sağlayıp da Allah’ın azabından zerrece bir şey uzaklaştırabiliyor musunuz?”

Büyüklük taslayanlar şöyle cevap verecekler: “Ne yapalım? Allah bize yol gösterseydi biz de size gösterirdik.

Şimdi bizler sabretsek de, sızlansak da sonuç değişmez.

Anlaşıldı: Bizim için kaçıp sığınacağımız bir yer yok!” [34,31-33; 40,47-48; 7,38-39; 33,66-68]

22 – Hesaplar görülüp iş tamamlanınca Şeytan onlara şöyle diyecek: “Allah size doğru vaadde bulundu. Ben de size bir şeyler vaad ettim, ama sözümden caydım.

Doğrusu, benim size istediğimi yaptıracak bir gücüm yoktu.

Sadece ben sizi dâvet ettim, siz de çağrımı kabul ettiniz. O halde beni ayıplamayın, kendi kendinizi kınayın.

Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz!

Ben, sizin daha önce beni Allah’a şerik yapmanızı da reddetmişim.”

Elbette, böyle zalimlerin hakkı gayet acı bir azaptır. [4,120; 59,16]

Allah’ın hükmü herkes hakkında kesinleşip, cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girmeye hazırlandığı zaman Şeytan bu nutkunu irad edecektir.

23 – İman edip makbul ve güzel işler yapanlar, içlerinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirilecekler, Rab’lerinin izniyle orada devamlı kalacaklardır.

Orada karşılaştıklarında iyi dilek temennileri “selam” olacaktır. [39,73; 13,23-24; 10,10]

Selam: güvenlik, esenlik, her türlü zarardan kurtulma, barış anlamlarına gelip en kapsamlı bir temenni olduğundan, kaynağını da Allah’ın es-Selam ism-i şerifinden aldığından dünyada müminlere bahşedilen bir İslâm nimeti olarak cennette de devam edecektir.

24-25 – Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yaptı:

Güzel söz, kökü yerin derinliklerinde sabit, dalları ise göğe doğru yükselmiş bir ağaç gibidir ki

Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir.

Düşünüp ders çıkarsınlar diye Allah insanlara böyle temsiller getirir. [13,17] {KM, Mezmurlar 1,3-4; Matta 7,17-19; 13,4-32; Markos 4,1-34; Luka 8,5-18}

Burada iman, güzel ağaca benzetilmiştir. Bir ağacın damarları, gövdesi, dalları, meyveleri vardır. İman ağacının damarları ilim, marifet ve yakindir. Gövdesi ihlastır. Dalları iyi işler ve davranışlar, meyveleri ise güzel işlerin gerektirdiği temiz huylar, güzel hasletlerdir. Bir ağacın canlılığını sürdürmesi için sulanıp bakılması gerektiği gibi iman ağacı da ilim, iyi işler, tefekkür ile gözetilmezse, o da kuruma tehlikesine mâruz kalır. Bir hadiste Hz. Peygamber (a.s.): “Elbise nasıl yıpranırsa, kalpteki iman da öylece yıpranıp eskir. O halde, imanınızı daima tazeleyin” buyurmuştur. İbadetlere vakti vaktine devam, bu bakımı sağlar.

26 – Kötü söz ise, gövdesi toprağın üstünden kolayca çıkarılabilen, kökleşip yerleşmeyen değersiz bir ağaca benzer.

Kötü söz de köksüz bir bitkiye benzetilmiştir. Ne sağlam kökü, ne yükselen dalları, ne güzel meyveleri, ne gölgesi vardır. İşte kâfir böyledir.

27 – Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar. Zalimleri ise şaşırır. Allah elbette dilediğini yapar.

28-29 – Allah’ın nimetine bedel, inkâr ve nankörlüğü tercih edenleri, ayrıca kendi halklarını da helâk yurduna, cehenneme sürükleyenleri görmedin mi?

Onların hepsi oraya girecekler. Cehennem ne kötü bir yerleşim yeridir!

30 – İnsanları Allah’ın yolundan saptırmak için birtakım ortaklar uydurdular.

De ki: “Azıcık yararlanın bakalım, nasılsa sonunda gideceğiniz yer ateştir!” [10,70]

31 – Söyle o iman etmiş kullarıma:

Namazı tam gerektiği şekilde kılınlar; alışverişin veya dostluğun olmadığı gün gelmeden önce, gizli ve açık şekilde, kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan, nimetlerden bağışta bulunsunlar. [2,254; 57,15]

32 – Gökleri ve yeri yaratan Allah’tır.

Gökten yağmur indirip size rızık olsun diye, onunla türlü türlü meyveler ve ürünler çıkaran da O’dur.

İzni ile denizde dolaşmak üzere gemileri size râm eden,

akan suları ve ırmakları da sizin hizmetinize veren O’dur.

33 – Mûtaad seyirlerini yapan güneş ile ay’ı size âmade kılan, geceyi ve gündüzü istifadenize veren de O’dur. [36,37-40; 7,54; 39,5]

34 – Hasılı O, Kendisinden dilediğiniz her şeyi verdi. Öyle ki Allah’ın size verdiği nimetleri birer birer saymaya kalkarsanız, mümkün değil, onları toptan olarak bile sayamazsınız. Gerçekten insan zalim ve nankördür.

35 – Bir de, İbrâhim, bir vakitler şöyle demişti: “Ya Rabbî! Burayı emin bir belde kıl, beni de evlatlarımı da putlara tapmaktan uzak tut.” [2,126; 29,67; 3,96-97]

36 – “Ya Rabbî! Doğrusu onlar (putlar) insanların birçoğunu saptırdılar. Artık bundan sonra kim bana tâbi olursa, o bendendir.

Kim de bana karşı gelirse o da Senin merhametine kalmıştır, şüphesiz Sen gafursun, rahîmsin.”

Putlar birçok insanın sapmasına sebep olduğundan mecazî olarak saptırma işi onlara maledilmiştir. Hz. İbrâhim (a.s.) doğru yolda gidenler için dua edip nimet ve bereket istiyor. Fakat isyan edenler için ceza istemeyip, Allah’ın mağfiret ve merhametine havale ediyor. Bu onun meşhur şefkatinin tezahürlerinden biridir. Benzeri bir davranışı Hz. İsa (a.s.) da yapmıştır. [5,118]

37 – “Ey bizim Rabbimiz! Ben zürriyetimden bir kısmını senin kutsal mâbedinin yanında, ekin bitmez bir vâdide yerleştirdim.

Ey bizim Rabbimiz! Namazı gereğince kılsınlar diye böyle yaptım.

Ya Rabbî! Artık insanların bir kısmının gönüllerini onlara doğru yönelt, onları her türlü ürünlerden rızıklandır ki Sana şükretsinsin.” [2,125-127; 5,97; 28,57] {KM, Tekvin 16. bölüm ve 17,18-20; 25,12-18}

Bu duanın bereketiyedir ki Hz. Muhammed (a.s.)’dan önce bütün Arabistan, ondan sonra ise bütün dünya oraya akın ediyorlar. Senenin her mevsiminde her çeşit sebze, meyve ve ürünler, hem de uygun fiatlarla orada bulunuyor.

38 – “Ey bizim Rabbimiz! Biz ister gizleyelim, ister açığa vuralım, yaptığımız herşeyi bilirsin. Zaten göklerde ve yerde Allah’a gizli kalan hiçbir şey yoktur.”

39 – “Hamd olsun Allah’a ki, hayli yaşlı olmama rağmen, bu ihtiyarlık halimde İsmâil ve İshak’ı bana ihsan etti. Şüphesiz ki Rabbim duayı kabul buyurur.”

40 – “Ya Rabbî! Beni de, neslimden çoğunu da namazı devamlı olarak ve gereğince kılan kullarından eyle! Duamı, lütfen kabul buyur Ya Rabbi!”

41 – “Ey Rabbimiz! Beni, annemi, babamı ve bütün müminleri kıyamet günü affeyle.”

Hz. İbrâhim (a.s.) vatanından ayrılırken babası için Allah’a dua edip af dileme sözü vermişti [19,47]. Onu yerine getirmek üzere böyle dua ediyor. Fakat daha sonra onun din düşmanı olduğunu kesin olarak anlayınca, onunla manevî ilişkilerini de kesti [9,114]

42 – Sen, o zalimlerin işlediklerinden, sakın Rabbinin habersiz olduğunu zannetme!

O, sadece onların, dehşetinden gözlerinin donup kalacağı bir güne ertelemektedir.

43 – O gün onlar başlarını dikmiş, gözleri donup kalmış, kalpleri bomboş koşup dururlar. [54,8; 20,108-111; 70,44]

44 – Hem, azabın geleceği günü hatırlatarak insanları uyar!

O gün zalimler: “Ey bizim Rabbimiz! diyecekler, ne olur, bize kısa bir süre ver de senin çağrına uyma imkânı bulalım ve peygamberlerin izince gidelim.”

Peki, daha önce hiç zeval bulmayıp sürekli yaşayacağımıza dair yemin eden siz değil miydiniz? [23,99-100; 6,27-28]

45 – Sizden önce, kendilerine zulmetmiş olanların diyarlarına yerleştiniz.

Onlara neler yaptıklarımız da size iyice belli oldu ve size meseller getirerek gerçekleri anlattık.

46 – Onlar tuzaklar kurdular, ama Allah nezdinde de onlara tuzak var, isterse onların tuzakları dağları yerinden oynatacak olsun!

47 – Sakın Allah’ın, peygamberlerine yaptığı vaadden cayacağını zannetme! Allah elbette mutlak galiptir, intikam sahibidir.

48 – Gün gelir, yer başka bir yere, gökler de başka göklere çevrilir.

Bütün insanlar kabirlerinden kalkıp tek hâkim olan Allah’ın huzuruna çıkarlar. {KM, Vahiy 21. bölüm; İşaya 65,17}

Tebdil ya özde olan bir değişiklik [4,56] veya vasıfta olan bir değişiklik [25,70] anlamlarına gelebilir. Bundan ötürü gerek eski, gerek yakın dönemde yaşamış müfessirler ve kelim alimleri her iki mânaya göre de tefsir etmişlerdir.

49-50 – O gün suçlu kâfirlerin birbirine yaklaştırılarak kelepçelendiğini görürsün. Gömlekleri katrandandır, yüzlerini ise ateş kaplar. [37,22; 25,3; 38,37-38; 23,104]

51 – Allah her insana kazandığının karşılığını vermek için (diriltir). Allah, hesabı çok çabuk görür. [53,31; 21,1]

52 – İşte bu Kur’ân insanlara belîğ bir tebliğdir,

ta ki onunla uyarılsınlar,

ta ki Allah’ın tek İlah olduğunu bilsinler.

Ve ta ki aklı ve vicdanı temiz olanlar,

düşünüp ders alsınlar... [6,19]

HİCR SÛRESİ

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 99 âyettir. 80. âyette bahsedilen Hicr ahalisi, sûreye isim olmuştur. Hicr halkı, Hz. Salih (a.s.)'ın kavmi olan Semûd halkıdır. Hicr sûresi, Kur'ân'ın Allah Teâlanın sözü olduğunu vurgulamaktadır. Bu sûre peygamberlerin tebliğleri karşısında bir grup kâfirin her zaman direktmiş olduğunu hatırlatır. Allah'ın varlığının ve birliğinin bazı delillerini serdedir. Sonra insanlığın en büyük kıssası olan Hz. Adem (a.s.) ile İblis'in kıssasını anlatır. Büyük Kur'ân nimetine dikkat çekilerek sûre sona erdirilir.

Bismillahirrahmanirrahim.

1 – Elif Lâm Râ. Bunlar kitabın ve Kur'ân-ı Mübin'in âyetleridir.

Mübin teriminin anlamı için: (26,2; 54,17)

2 – Bir zaman olur kâfirler, “Keşke vaktiyle müslüman olmuş olsaydık!” diye çok hasret çekerler. [6,27]

Bu pişmanlığı Allah müminlere zafer verdiği ve ölecekleri sırada yahut kıyamet günü dile getirirler.

3 – Bırak onları, yesin içsinler, zevklerine düşünler, arzu ve emelleri kendilerini oyalaya dursun. Yakında bilecekler! [77,46]

4 – Bizim imha ettiğimiz her memleket hakkında mutlaka daha önce kararlaştırılmış, malum bir vâde vardır.

5 – Hiç bir ümmet vadesini öne alamaz veya erteleyemez.

6-7 – O kâfirler, alay ederek: “Ey o kendisine kitap indirilmiş olan!” dediler, “mutlaka sen bir delisin!

Eğer iddianda tutarlı isen, ne diye bize o melekleri getirip göstermiyorsun?” [23,70; 43,53; 25,21-22] {KM, Markos 3,22; Matta 11,18}

8 – Biz o melekleri ancak hikmet gereğince göndeririz.

Ama o zaman da, kendilerine hiç mühlet verilmez, derhal işleri bitirilir, mahvolup giderler.

9 – Hiç şüphe yok ki o zikri, Kur'ân'ı Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biz'iz. [5,67]

Kur'ân mesajı öyle dikkatli, titiz bir şekilde korunmuştur ki bugün dünyanın her tarafında en yaygın kitap olan bu eser, bir harf farkı olmaksızın binlerce yıldan beri okunmaktadır. Matbaa, kaydetme, ulaşım imkânlarına rağmen yirminci asırda yaşamış ünlü şahısların eserlerinde bile farklılıklar bulunması, bu işin başlı başına mucize olduğunu gösterir.

10-11 – Senden önce gelip geçen milletlere de Biz Peygamberler gönderdik. Ama onlara hiç bir resul gelmedi ki onunla alay etmiş olmasınlar.

12-13 – Biz böylece o inkâr ve alayı suçluların kalplerine sokarız.

Geçmiş ümmetlerin başlarına gelen felaketler ibret teşkil ettiği halde yine de onlar iman etmezler.

14-15 – Hatta o kâfirlere gökten bir kapı açsak, onlar da yukarı yükselip çıksalar,

yine de “Galiba gözlerimiz bağlandı, belki de büyüye tutulduk!” derler.

16-18 – Gerçekten Biz, gökte burçlar yarattık ve onları seyredenler için yıldızlarla süsledik.

Hem onu kovulmuş her şeytandan koruduk. Ancak kulak hırsızlığı edenler olursa, onu da parlak bir ışık kovalar. [25,61; 85,1; 26,212; 37,8-10] {KM, Luka 10,18}

Burç: Kale, hisar, yüksek köşk mânalarına gelir. Gökyüzünde özel bir şekilde toplanmış olan birtakım yıldız kümelerine de burç denilmiştir. Bu kümelerin meşhur olanları on iki tane olmakla beraber, âyet-i kerimede “bürûcen” nekire şeklinde zikredildiğine göre, gökte daha keşfedilmemiş birçok yıldız kümesinin bulunduğu işaret edilmektedir.

Şihab: “parlak ışık, alev” demektir. Göktaşısı veya henüz keşfedilmemiş bir ışın türü olabilir.

Eğer göktaşısı olarak düşünürsek, bunların dünya atmosferine son derecede fazla miktarda düştüğü bilinmektedir. Pek mümkündür ki şeytanların uzayda yükselmeleri bu şihablarla önleniyordur. Fakat bunlar dünyada insanların hayatlarını imha etmezler. Zira göktaşları dünya küresini çevreleyen atmosfer küresine girer girmez yanıp kül olmakta, son derece nadir olarak, ibret olsun diye yere düşmektedir. Hasılı, dünyamız burçlarla korunmasaydı bu şihablar hayatımızı çoktan imha etmiş olurlardı.

19 – Yeri de yaydık, genişlettik ve oraya sağlam dağlar çaktık ve orada hikmetle ölçülmüş olarak her türlü nebatı yetiştirdik. [37,6] {KM, Tekvin 3,24}

20 – Orada hem siz insanlar için, hem rızkını sizin vermediğiniz daha nice yaratıklar için geçimlikler meydana getirdik.

21 – Hiçbir şey yoktur ki onu meydana getiren hazinelerin anahtarları elimizde olmasın. Biz onu ancak belirli bir ölçü ile indiririz.

22 – Aşılâyıcı olarak rüzgârlar gönderdik. Derken gökten yağmur indirip onunla sizi suladık.

Halbuki o suyu hazinelerde depolayan da sizler değilsiniz. [39,21; 56,68-74; 16,10; 67,30]

Rüzgarların bitkilerdeki erkek ve dişi unsurlar arasında döllemeyi sağladıklarına işaret ediliyor.

Âyetin son kısmı ise kaynak sularını oluşturan ilahî kanuna işaret ediyor. Yağmurla inen su yerde kaybolmaz. Yüzeğe yakın taş havuzlarda depolanır. Tuzlardan ve kirlere arıtılmış olarak tatlı bir hayat kaynağı halinde mahlûklara ikram edilir.

23 – Muhakkak ki hayatı veren de Biz’iz, hayatı geri alıp öldüren de ve elbette hepsine vâris olacak, hepsinden sonraya kalacak olan baki de Biziz.

24 – Doğrusu sizden, önden gidenleri de, geri kalanları da Biz pek iyi biliriz.

Doğup ölenleri veya ileride dünyaya gelip ölecekleri yahut İslâm’da, Cihadda, taatte öne geçip geri kalanları da biliriz. Sizin hallerinizden hiç biri Bize gizli kalmaz, demektir.

25 – Senin Rabbin, elbette onları mahşerde toplayacaktır. Çünkü O hakîmdir, alîmdir (tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi bilir).

26 – Biz insanı kara çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık. [55,14-15; 6,2]

27 – Cinleri de daha önce, zehirli ateşten yaratmıştık.

28 – Ve hani Rabbin meleklerle: “Ben,” demişt”i, kuru çamurdan, şekillenmiş bir çamurdan bir beşer yaratacağım.”

29 – “Bu itibarla, Ben onu düzenlediğim insan şekline koyduğum ve içine ruhumdan üflediğim zaman, derhal onun için secdeye kapanınız.”

Allah’ın isimlerinin insanda böyle tecelli etmesidir ki insanı dünyada halife kılmış ve bütün mahlûkat üzerine çıkarmıştır.

30-31 – İblis hariç bütün melekler secdeye kapandılar. O ise kibirlenip, secde edenler arasında yer almadı.

32 – Allah İblis’e: “Sen niye secde edenlerle beraber olmadın?” diye sordu.

33 – “Benim,” dedi, “kuru çamurdan şekillenmiş balçıktan yarattığın bir beşere secde etmem mümkün değildir.” [2,34; 7,12; 17,62] [38,76]

34-35 – Allah şöyle buyurdu: “O halde, defol buradan! Çünkü sen kovuldun, ve bu lânet, hesap gününe kadar senin üzerinde devam edecektir.”

36 – “Ya Rabbî!” dedi, “O halde insanların diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver!”

37-38 – “Haydi,” buyurdu, “belirli bir güne kadar sana müsaade edildi.”

39-40 – İblis dedi ki: “Ya Rabbî! Beni azdırmama karşılık, yemin ederim ki ben de dünyada onlara günahları süsleyeceğim ve ancak senin ihlase erdirdiğin kulların müstesna, onların hepsini azdıracam” [17,62; 38,82-83]

İblis şunu demek istiyor: “Ya Rabbî, benden aşağıda olan birine boyun eğmemi istedin. Benim bu emre uymayacağım sence mâlumdu. İşte böylece azmama sebep oldun ve bu da bu insanlar sebebiyle başıma geldi. İşte ben de onları azdıracam.”

41 – Allah buyurdu: “Bu seçkin kullarımın tuttuğu yol, işte Ben'im gözettiğim dosdoğru yoldur.” [16,9; 1,6-7]

42 – “Şüphesiz Benim o seçkin kullarım üzerinde senin hiçbir nüfûzun yoktur, ancak senin peşine takılmış şaşkın azgınlar başka!”

43-44 – Şüphesiz cehennem de o azgınların hepsinin varacakları yerdir.

Oranın yedi kapısı vardır ve onlardan her kapıdan kimlerin gireceği belirlenmiştir. Onlar kapılara bölüştürülmüşlerdir.

İblis kıssasının hatırlatılması şu muhtevada olmuştur: Daha önceki âyetlerde kâfirlerin felakete götüren yollara tâbi oldukları üzerinde durulmuştu. Bu sapıklıkların gerisinde, en büyük bir düşmanın bulunduğunu, insanların buna karşı daima uyanık ve tetikte olmalarının lüzumunu hatırlatmak için bu kıssaya yer verilmiş ve denilmek istenmiştir ki: “Peygamber sizi bu tehlikeden kurtarmak istiyor. Fakat siz dostunuzu düşmanınızı ayırd edemiyorsunuz.”

45 – Şeytana uymaktan korunan müttakiler ise cennetlerde ve pınar başlarında dırlar.

46 – “Esenlikle, emin olarak girin oraya” (denir onlara).

47 – Onların kalplerindeki kini söküp çıkarmışızdır. Dost ve kardeş olarak, divanlar üzerinde karşı karşıya otururlar.

48 – Orada kendilerine hiç bir zahmet ve meşakkat dokunmaz, oradan hiç çıkarılmazlar.

49-50 – Kullarıma haber ver ki (günahları örten) gafur, (ihsanı bol olan) rahîm Ben'im.

Bununla beraber azabım da elîm mi elîm!

51 – Onlara İbrâhim'in misafirlerinden de bahset. [11,69; 51,24] {KM, Tekvin 18. bölüm}

Hız. İbrâhim (a.s.)'ın kıssasının münasebeti şudur. Bu sûrenin başında 7. âyette müşriklerin “Eğer iddianda tutarlı isen ne diye bize melekleri

getirmiyorsun?” sözleri nakledilmişti. Onlara şu denilmek isteniyor: “Melekler gelirse, kesin hükmü icra için gelirler, artık size mühlet verilmez.”

52 – Onun yanına girdiklerinde “Selam!” dediler. İbrâhim: “Biz sizden korkuyoruz” dedi.

Misafirlere ikram ettiği yiyecekleri yemediklerini görünce böyle dedi.

53 – “Korkma!” dediler. “Biz sana akıllı, bilgin bir oğlunuzun dünyaya geleceğini müjdeliyoruz.”

54 – “Beni mi müjdeliyorsunuz?” dedi. “Bana ihtiyarlık gelip çatmışken, artık beni nasıl tebşir edersiniz?”

55 – “Sana gerçeği müjdeledik, onun için ümit kesenlerden olma!” dediler.

56 – O da: “Rabbinin rahmetinden, hak yoldan sapanlardan başka kim ümit keser ki?” dedi.

57 – Ve ilave etti: “Ey elçiler, bundan başka işiniz nedir? sorabilir miyim?”

58-60 – “Haberin olsun” dediler, “Biz suçlu bir topluluğu cezalandırmak için gönderildik.

Ancak eşi dışında Lut’un ailesi müstesna.

Çünkü onların hepsini kurtaracağız. Eşinin suçlularla beraber kalmasını gerekli gördük.”

61-62 – Elçiler Lut’un evine gelince O: “Doğrusu, siz ürkülecek kimselersiniz” dedi.

63-65 – “Yok” dediler, “biz sana, onların şüphe ettikleri cezayı getirdik ve sana emr-i Hak ile geldik, emin ol bizler sadık kimseleriz.

Hemen gecenin sonunda aileni yola çıkar, sen de arkalarından git, içinizden hiç kimse dönüp ardına bakmasın, size emredilen yere geçin gidin.” [15,8; 11,65]

Bundan maksat: “Sakın arkana bakma, yoksa taş kesilirsin!” değildir. Maksat şudur: “Arkanıza bakarsanız felakette helâk olanların müthiş çığlıkları, manzaraları ile karşılaşacaksınız. Şimdi ne onların lââyık oldukları cezayı bulmaları sebebiyle sevinme, ne de üzülme zamanı değildir. Oradan hızla uzaklaşmalısınız ki azap yağmurundan etkilenmeyesiniz.”

66 – Ona şu kesin emri vahyettik: “Sabaha çıkarlarken onların kökü kesilmiş olacaktır!” [11,81]

67 – Şehir halkı da misafirlerin geldiğini duyup eğlenmek için gelmişlerdi.

68-69 – “Bunlar benim misafirlerim!” dedi, “Ne olur beni mahcûp etmeyin. Allah’tan korkun da beni rüsvay etmeyin.”

Bu âyetler onların saldırganlıkta âdeta gözlerinin döndüğünü zarif bir üslûpla ifade ediyor. Halk tarafından saygı duyulan birine, kısa süre için uğrayan bir misafir bile emin olamıyordu. Talmudda bu çürümelerin çok somut örnekleri rivâyet edilir.

70 – Onlarsa: “Biz seni elalemin işine karışmaktan menetmemiş miydik? (şunu bunu korumak sana mı kalmış!)” dediler.

71 – Lût: “Eğer evlenmek isterseniz, işte kızlarım, onlarla evlenebilirsiniz” dedi.

72 – (Resulüm!) “Hayatın hakkı için onlar, kendilerini öylesine kaybetmişlerdi ki sarhoşlukları içinde sürünüp gitmekte idiler.”

Bu hitabı yapan Cenab-ı Allah’tır. Bir başka tefsire göre, hitab edenler elçi melekler “Hayatın hakkı için, onlar sarhoşlukları içinde sürünüp gitmektedirler” demişlerdi.

73 – Güneş doğarken o korkunç ses bastırıverdi onları!

74 – Bir anda şehirlerinin üstünü altına çevirdik. Pişirilmiş çamurdan yapılmış taş yağmuruna tuttuk onları!

75 – Elbette bunda işareten anlayanlar için alınacak nice ibretler vardır.

76 – Hem o şehir harabesi uğrak bir yol üzerindedir.

Bu şehrin harabeleri Hicaz’dan Suriye ve Mısır’a giden yol üzerindedir.

77 – Elbette bunda, iman edecekler için çok ibretler vardır.

78 – Eyke halkı da zalim mi zalim bir halk idi.

Eyke, Tebük’ün eski adı olup Şuayb (a.s)’ın halkıdır.

79 – Onlara da hak ettikleri cezayı verdik. Bu her iki şehir harabesi de uğrak bir yol üzerindedir.

80 – Hicr halkı da peygamberleri yalancı saydı.

Hicr, Semud’un başkenti idi. Kalıntıları Medine’nin kuzeybatısında el-Ula kasabasının yanındadır. Medine -Tebük karayolu üzerindedir. Hz. Peygamber (a.s.)’ın tavsiyesine uyararak buradan geçenler orada konaklamazlar.

81 – Onlara delil ve mûcizelerimizi verdik, ama onlar bu delillerden yüzçevirdiler [41,17]

82 – Dağlarda evler yontarak güven içinde bulunuyorlardı.

83 – Bir sabah o korkunç ses bastırıverdi onları!

84 – Kazanıp ele geçirdikleri mal ve imkânlar hiçbir fayda vermedi kendilerine.

Bu âyet Hz. Peygamberi ve müminleri teselli etmektedir. Hakikatin mutlaka zuhur edeceğini, batılın savletinin devamlı olmadığını bildirmektedir.

85 – Öyle ya, Biz gökleri, yeri ve bu ikisinin aralarında bulunan varlıkları elbette boşuna değil, gerçek bir gaye ve hikmetle yarattık.

Hiç şüphe yok ki o kıyamet saati gelip çatacaktır. Öyleyse müsamaha ile tatlılıkla davran onlara! [23,115-116; 38,27; 53,31; 43,89]

86 – Elbette senin Rabbin mükemmel yaratan ve herşeyi hakkıyla bilendir. [36,81-83]

87 – Şu kesin ki biz sana Seb-i mesânî ile şu yüce Kur’ân’ı verdik.

Seb-i mesânî: Fatiha sûresidir.

88 – Sakın o kâfirlerden bir kısmına geçici bir zevk olarak verdiğimiz dünya nimetlerine göz atma!

Onların iman etmemelerinden ötürü üzülme ve müminlere kol kanat ger, onları şefkatle koru! [20,131; 26,215; 9,128] {KM, Çıkış 18,15-16}

89 – Ve de ki: “Sizleri bekleyen felakete karşı sizi açıkça uyarıyorum.”

90-91 – Tıpkı o bölüşenlerin, O Kur’ân’ı parça parça edenlerin başlarına indirdiğimiz felaket gibi.

Muktesimîn: bölüşenler, bölenler veya yemin edenler mânalarına gelir. İlk mânaya göre:Kur’ân’ı kısım kısım ayırarak bir kısmını kabul, öbür kısmını reddedenler mânasına gelir. Bunlar, birinci derecede, kendileri de kısım kısım bölünmüş olan Yahudi ve Hıristiyanlardır. Ayrıca, inkârlarını var güçleriyle yemin ederek pekiştirenler de kasedilmiş olabilir.

92 – Rabbin hakkı için, onların hepsini sorguya çekeceğiz!

93 – Onları yaptıkları işlerden sorumlu tutacağız.

94 – Şimdi sen, sana ne emredilmişse onu açıkça onlara söyle!

O müşriklerden yüzçevir! [54,6; 68,10]

95 – Seninle alay edenlerin haklarından gelmeye Biz yeteriz.

96 – Onlar Allah’tan başka tanrı uyduruyorlar ama yaptıklarının sonucunu yakında öğrenecekler!

97 – Onların bu kabil iddialarından ötürü senin canının sıkıldığını çok iyi biliyoruz.

98 – Ama sen Rabbin hamd ile tenzih et ve secde edenlerden ol.

99 – Sana ölüm gelip çatıncaya kadar da Rabbine ibadet et! [74, 46-47]

Yakîn: Mûfessirlerin ekserisi tarafından “ölüm” diye tefsir edilmektedir. Süleyman Ateş “kesin bilgi” diye yorumlayarak: “Rabbine ibadet et ki sana yakın gelsin, (kesin bilgiye eresin)” demektedir.

NAHL SÛRESİ

Mekkî dönemin sonlarında nâzil olmuştur. 128 âyettir. Bal arısı mânasına gelen nahl, 68. âyette geçer. Allah Teâlanın yaratıcılığı ve ilhamı, bal arısının bal yapmasında açıkça meydanda olduğundan Allah Teâla bu ilhama dikkatimizi çekmektedir. Hz. Peygamberin risaletine, imanın ve küfrün neticelerine değinilip sonra Allah'ın birliğine dair delillere geçilir. Küfür ve nankörlüğün, şükürsüzlüğün neticeleri bildirilir. Sonra esas gaye olan, insanları hak dine münasip usul ile çağırma üzerinde durularak sûre sona erdirilir.

Bismillahirrahmanirrahim.

1 – Allah'ın emri ha geldi ha gelecek! Artık onun gelmesini çabuklaştırmak istemeyin. Allah müşriklerin koştığı ortaklardan münezzehtir, yücedir. [21,1; 54,1]

2 – Allah melekleri, Kendi tarafından bir vahiy ile kullarından dilediği kimselere, “Benden başka tanrı yoktur. Bana karşı gelmekten sakının!” diye uyarmak üzere gönderir. [42,52; 6,124; 22,75; 21,25]

3 – O, gökleri ve yeri hikmetle, ciddi bir maksatla yarattı. O, müşriklerin koştıkları ortaklardan yücedir! [53,31]

4 – Nitekim O, insanı bir damla sudan yarattı. Ama o yaman bir hasım kesiliverdi. [36,77-79; 25,54]

5 – Allah davarları da yarattı.

Bunlarda sizi soğuktan koruyan (deri, yün, kıl gibi) maddeler ve birçok faydalar vardır.

Hem onların etlerini ve ürünlerini de yersiniz.

6 – Onları akşamleyin ağıllarına getirir, sabahleyin otlaklara götürürken bambaşka bir zevk alırsınız! [6,142]

7 – Bunlar yüklerinizi taşırlar; öyle uzak diyarlara kadar götürürler ki, onlar olmaksızın, son derece zahmet ve meşakkat çekmeden varamazdınız oralara.

Gerçekten, bunları size âmade kılan Rabbiniz pek şefkatlidir, rahmet ve ihsanı boldur. [36,71-72; 23,21-22; 40,79-81; 43,12-14]

8 – Hem binmeniz, hem de zinet olsun diye atlar, katırlar, merkepler yarattı.

Hem sizin bilemeyeceğiniz daha neler neler yaratacak!

Bu hayvanların etlerinin yenmemesine, ayrıca her zaman yeni binitlerin yaratılacağına işaret edilmektedir.

9 – Doğru yolu bildirmek Allah’a aittir. Kimi yollar ise eğridir. Şayet O dileseydi, hepinizi toptan doğru yola getirirdi. [76,3; 6,153] [10,99; 11,117-119]

İnsanın maddî hayatını sürdürebilmesi için sayısız nimetler yaratıp insanın emrine veren Allah’ın, onun manevî hayatını düzenleyen yolu göstermemesi imkânsızdır. O bu yolu göstermekle beraber, insanı o yola girmeye mecbur etmemiş, insanı eğitip kemale erdirmek kasdıyla, onun kendi iradesi ile doğru yola yönelmesini istemiştir.

10 – O’dur ki gökten yağmur indirir.

Hem içeceğiniz su ondan oluşur,

hem de hayvanlarınızı içinde otlattığınız ot ve ağaçlar!

11 – Allah o su sayesinde sizin için ekinler, zeytinlikler, hurmalıklar, üzüm bağları ve çeşit çeşit meyveler yetiştirir.

Elbette bunda düşünen kimseler için alınacak bir ders var! [27,60; 7,57; 6,99]

12 – Hem geceyi ve gündüzü, güneşi ve ay’ı sizin hizmetinize verdi.

Diğer yıldızlar da O’nun emriyle size râm edilmiştir. Elbette aklını çalıştıran kimseler için bunda alınacak nice dersler var!

13 – Yeryüzünde türlü türlü renklerle, her çeşitten bitki ve hayvan olarak sizin için yarattığı daha neler neler var!

Elbette bunda düşünen kimseler için alınacak ibret var.

14 – Yine O’dur ki denizi sizin hizmetinize verdi ki

oradan taptaze et yiyesiniz ve takınıp kuşanacağınız zinet eşyası çıkarasınız.

Denizde gemilerin suları yara yara akıp gittiklerini görürsün.

Bütün bunlar Onun lutfedeceği nasibi aramanız ve nimetine şükretmeniz içindir.

15 – Hem hareketiyle sizi sarsmasın diye,

yeryüzüne ağır baskılar çaktı, sabit dağlar koydu.

Amaçlarınıza ermeniz için ırmaklar, geçitler yerleştirdi. [79,32; 21,31] {KM, Mezmurlar 114,5}

16 – Yol bulmada yararlanacağınız daha birçok alametler, işaretler koydu.

Yıldızlarla da bir kısım insanlar yol bulurlar.

17 – Yaratan hiç yaratamayana benzer mi?Hâla aklınızı kullanmayacak mısınız?

18 – Halbuki Allah’ın nimetini saymaya kalksanız, mümkün değil, sayamazsınız. Gerçekten Rabbin gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

Sûrenin 3. âyetinden buraya kadar olan kısmı, keza ileride gelecek 65-83 bölümü, kâinat kitabının değişik sayfalarını ve manzaralarını göstererek insanı bunlar üzerinde düşünmeye, bu muazzam nizâmı kurup yöneten Allah’ın kudreti önünde eğilmeye, O’nun nimetlerinden yararlanıp Ona şükretmeye teşvik etmektedir.

19 – Allah sizin neleri gizleyip neleri açığa vurduğunuzu pek iyi bilir.

20-21 – O müşriklerin Allah’tan başka ibadet edip yalvardıkları sahte tanrılar ise,

hiçbir şey yaratamazlar. Zaten kendileri yaratılmaktadırlar.

Hep ölüdürler, diri değildirler.

Kendilerine tapanların bile ne zaman diriltileceklerini bilemezler. [37,95-96]

22 – Sizin ilahınız bir tek İlahtır. Öyle iken âhireti inkâr edenlerin kalpleri, bu gerçeği de inkâr eder. Hep kibirlenip dururlar. [38,5; 39,45; 40,60]

23 – Hiç şüphe yok ki Allah, onların neleri gizleyip, neleri açığa vurduklarını pek iyi bilir ve şu kesindir ki kibirlenenleri hiç sevmez.

24-25 – Onlara: “Rabbimiz ne gönderdi?” denildiğinde “Öncekilerin masallarını!” derler.

Böylece kıyamet günü kendi günahlarını tastamam yüklenmelerinden başka, bilgisizlikleri sebebiyle saptırdıkları kimselerin günahlarının epey bir kısmını da yüklenmeleri için böyle derler.

Bak! Ne fena bir yük yükleniyorlar! [25,5-9; 74,18-24; 29,13]

26 – Kendilerinden önceki kâfirler de peygamberler için hileler, tuzaklar kurmuşlardı.

Ama neticede Allah onların binalarını ta temellerinden yıktı da üstlerindeki tavan tepelerine çöktü.

Hem de bu azap onlara hiç farkedemedikleri bir yerden gelmişti. [5,64; 59,2]

27 – Sonra kıyamet günü de Allah onları zelil eder ve:

“Hani” der, “nerede sizin o uğurlarında müminlere düşman kesildiğiniz ortaklarım(!)”

Kendilerine ilim nasib edilenler de: “Gerçekten her türlü zillet ve sefalet bugün kâfirlerin başıdır!” derler. [86,9-10; 26,93]

28-29 – Kendi öz canlarına zulmederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler azabı görünce:

“Biz, bir kötülük olsun diye yapmıyorduk!” diye başlarını öne eğerler.

Kendilerine iman ilmi nasib edilmiş olanlar da:

“Hayır, hayır! Allah yaptığınız işi ne maksatla yaptığınızı pek iyi biliyor!

O halde girin bakalım içinde ebediyyen kalmak üzere cehennem kapılarından!

Ne fena bir yerdir o kibirlililerin yeri!” derler. [6,23; 58,18] [35,36; 40,46]

30 – Allah’a karşı gelmekten sakınanlara ise: “Rabbiniz ne indirdi?” denildiğinde: “Hayır indirdi” derler.

Bu dünyada güzel işler yapanlara güzel bir mükâfat var.

Âhret yurdu cennet, dünyadan ve içindeki her şeyden elbette daha hayırlıdır.

Takvâ sahiplerinin yurdu ne güzel yurttur!” [16,97; 28,80; 93,4; 3,198]

31 – Adn cennetleri, oraya girecek onlar...

Zemininden ırmaklar akar.

Onlara orada ne isterlerse var...

İşte Allah müttakileri böyle ödüllendirir! [43,71; 41,30-32]

32 – Onlar ki melekler canlarını tatlılıkla alırlar:

“Selam size! Yaptığınız işlerden dolayı buyurun cennete!” derler.

33-34 – Dini inkâr edenler ille kendilerine meleklerin gelmesini, yahut Rabbinin azap emrinin gelmesini mi bekliyorlar?

Onlardan öncekiler de böyle yaptılar.

Allah zulmetmedi onlara, kendi canlarına zulmediyordu onlar!

Kendilerini buldu, yaptıkları kötü işler.

Sarıp kuşatıverdi onları alay ettikleri şeyler. [52,14]

35 – Bir de müşrikler dediler ki: “Eğer Allah dileseydi ne biz, ne de atalarımız,

Kendisinden başkasına ibadet etmez.

Onun emri olmadan hiçbir şeyi haram kılmazdık.”

Bunlardan öncekiler de böyle söylemiş, böyle yapmışlardı.

O halde, peygamberlere açık bir tebliğden başka bir vazife düşer mi?

36 – Biz her millete bir peygamber gönderdik.

O da “Allah’a ibadet edin, tağuttan uzak durun!” dedi.

Sonra onlardan bir kısmına Allah hidâyet nasib etti, bir kısmı hakkında da sapacaklarına dair hüküm kesinleşti.

İşte gezin dolaşın dünyayı da peygamberleri yalancı sayanların âkıbetlerinin ne olduğunu görün! [21,25; 43,45; 47,10; 67,18]

Bu âyette, küfür ve dalâleti tercih edenleri Allah'ın dalâlette bıraktığı, Dünyada da ceza olarak Allah'ın onları imha edip, diyarlarını boşalttığı bildiriliyor. Müteakip âyette ise Kureyş'in inadı, Resûlullah (a.s.)'in ise onların yola gelmelerine ne derece düşkün olduğu hatırlatılıp, üzülmemesi, zira onların, haklarında dalâlet kararının kesinleştiği kısımdan oldukları bildiriliyor.

37 – Sen onların hidâyete gelmelerine ne kadar düşkün olsan da, şunu bil ki: Allah dalâlette bıraktığı kimselere hidâyet vermez.

Onlara yardım eden de bulunmaz. [5,41; 11,34; 7,186; 10,96-97]

Âyetin mânası şudur: Bir insan, iradesini kötüye kullanıp dalâleti tercih eder, hep orada kalmakta ısrar ederse Allah onun kalbinde dalâleti yaratır. Böyle birini, kendi isteği rağmen, zorla hidâyete getirmez (Âlûsî).

38 – Onlar vargüçleriyle yemin ederek: “Allah, ölen kimseyi diriltmez!” dediler.

Hayır, diriltecek!

Bu O'nun verdiği kesin bir sözdür, fakat insanların ekserisi bunu bilmezler.

39 – Diriltecek ki hakkında ihtilaf ettikleri o ba's, o diriliş gerçeğini meydana çıkarsın

ve bunu inkâr edenler de kendilerinin yalancı olduklarını bilsinler. [53,31; 52,14-16; 20,15]

40 – Biz herhangi bir şeyin olmasını istediğimizde,

sadece “Ol!” deriz, o da hemen oluverir. [54,50; 31,28; 36,82]

41 – Zulme mâruz kaldıktan sonra Allah uğrunda hicret edenleri, elbette dünyada güzel bir yere yerleştiririz.

Âhiret mükâfatı ise daha büyüktür. Bunu bir bilselerdi!

Hicretten ötürü yapılan bu vaad, kısa zamanda gerçekleşmiş, Medine dönemin'den itibaren müslümanlar teşkil ettikleri sağlam toplum ile hakkı yaymışlardır.

42 – O muhacirler hak yolda sabreder ve yalnız Rab'lerine dayanıp güvenirler.

43 – Senden önce de, gönderdiğimiz elçiler, kendilerine vahyettiğimiz bir kısım adamlardan başka bir varlık değildiler.

Eğer bu konuları bilmiyorsanız ilim adamlarına sorunuz.

44 – Evet, belgeler, mucizeler ve kitaplarla gönderdik onları.

Sana da ey Resulüm bu zikri indirdik ki kendilerine indirileni insanlara açıklayasın. Umulur ki düşünüp anlarlar. [17,93-94; 25,20; 21,8; 18,110]

Bu âyetteki Zikir: Kur'ân-ı Kerim veya Sünnet-i Nebeviye olarak tefsir edilir. İkinci tefsir daha az yaygın olmakla beraber daha tutarlıdır. Zira indirilen Kur'ân'ı Hz. Peygamberin (a.s.m.) açıklaması, yine ona indirilen bu Zikir sayesinde olmaktadır. Bu âyet, Kur'ân'ın Sünnet ile açıklanması gerektiğine en kuvvetli delillerdendir. “Dinin tek kaynağı Kur'ân'dır” diyenler şöyle derler: a) Peygamberin görevi sadece tebliğdir. b) Bugün için sadece Kitap gereklidir, zira Peygamberin açıklaması olarak rivayet edilen bilgiler gerekliliğini yitirmiştir. c) Peygambere mal edilen rivayetler güvenilir yolla ulaşmamıştır.

Bunların her üçü de batıldır. Zira, a) Allah'ın muradı sırf mesajı ulaştırmak olsaydı onu melekle veya başka bir tarzda gönderirdi. İnsanlardan bir resul ile gönderdiğine göre, birçok âyette açıkça bildirdiği üzere, ona açıklama ve uygulama görevi vermiştir. b) Hz. Peygamberin Kur'ân'ı tebliğ vazifesinden başka tebyin (açıklama) ve tatbik görevi de vardır. c) Kur'ân'ın birçok hükmünü hatta namaz ve zekât gibi en kesin emirlerini Sünnetin açıklaması olmaksızın uygulamak mümkün değildir. d) Hz. Peygamberden sahih surette nakledilen çok hadis vardır. Bunları inkâr edenin tarihi de inkâr etmesi gerekir.

45-46 – Şer planları hazırlayanlar, emin mi oldular: Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmesinden yahut hiç ummadıkları bir yerden azabın gelmesinden, yahut gezip dolaşırlarken Allah'ın kendilerini kısıkıvrak yakalamasından? Çünkü onlar, kaçıp kurtulacak durumda değildirler. [67,16-17]

47 – Yahut da kendilerini korkuta korkuta, eksilte eksilte alıvermesinden emin mi oldular? Demek ki Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametlidir.

48 – Görmüyorlar mı ki Allah'ın yarattığı şeylerin gölgeleri bile nasıl sağdan soldan sürünüp Allah'a secde ederek dönmektedir?

49 – Hem göklerde ve yerde ne varsa hepsi, herhangi bir canlı olsun, melaike olsun hepsi Allah'a secde eder, asla kibirlenmezler.

Bu âyeti okuyanın veya dinleyenin secde etmesi vaciptir.

50 – Üstlerindeki Rab'lerinden korkar ve kendilerine ne emredilirse onu yaparlar.

51 – Allah buyurdu ki: “İki tanrı edinmeyin. O ancak tek Tanrıdır. O halde yalnız Benden korkun!”

52 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hep O'nundur.

İtaat daima O'nadır.

Öyle iken Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?

53 – Hem sizde nimet namına ne varsa hepsi Allah'tandır.

Kaldı ki size bir sıkıntı dokunduğunda da yalnız O'na yalvarırsınız. [17,67; 14,34]

54 – Ama sonra sizin o sıkıntınızı giderince, içinizden bir kısmı hemen Rab'lerine ortak koşarlar.

55 – İşte bunca nimete şükür yerine neticede, böyle nankörlük ederler.

Şimdi bir süre eğlenin bakalım, yakında başınıza gelecek âkıbeti öğrenirsiniz.

56 – Bir de kendilerine nasib ettiğimiz nimetlerimizden, tutuyor gerçek yüzünü kendilerinin de bilmedikleri o bilinçsiz putlara pay ayırıyorlar.

Allah hakkı için, uydurduğunuz bu iftiraların mutlaka hesabı sorulacaktır. [6,136]

57 – Allah'ın kızları olduğunu iddia ediyorlar. O, çocuğu olmaktan münezzehdir.

Hoşlandıkları erkek çocuklarını ise kendilerine yakıştırlar. [43,15-18; 53,21-22]

58 – Onlardan birine bir kızının dünyaya geldiği müjdelenince, öfkesinden ve üzüntüsünden, yüzü mosmor kesilir.

59 – Müjdelendiği bu kötü haberin etkisiyle utanıp eşinden dostundan saklanmaya çalışır.

Şimdi ne yapsın:

Hor, hakir, itilip kakılan bir bela olarak onu hayatta mı bıraksın, yoksa toprağa mı gömsün, ne yapsın? diye kara kara düşünür!

Dikkat ediniz, ne fena hükümlerdi verdikleri bu hükümler!

60 – Âhirete inanmayanların böylesine kötü sıfatları vardır.

En yüce sıfatlar ise Allah'ındır.

Aziz O'dur, hakim O! (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

61 – Eğer Allah zulümleri yüzünden insanları cezalandıracak olsaydı dünyada tek canlı bile bırakmazdı.

Fakat onları takdir ettiği bir vâdeye kadar bekletir. Vâdeleri gelince ne bir an öne alabilir, ne bir an erteleyebilirler.

62 – Hem utanmadan, kendilerinin beğenmedikleri şeyleri Allah'a yakıştırıyor,

O'nun dinini, peygamberini hafife alıyorlar, hem de en güzel âkıbetin kendilerini beklediği yalanını uyduruyorlar.

Beklesinler bakalım!

Onlara olsa olsa ateş vardır!

Hem de oraya gireceklerin önünde olacaklardır. [41,50; 18,35-36; 11,9-10; 19,77]

63 – Allah şahittir ki, Biz senden önce bir çok ümmete kendilerini irşad etmeleri için resuller gönderdik, fakat şeytan onların batıl işlerini kendilerine güzel gösterdi. Bu yüzden peygamberlerini yalancı saydılar.

İşte şeytan dünyada olduğu gibi, bu gün de onların dostudur. Onlara gayet acı bir azap vardır.

64 – Ey Resulüm, sana bu kitabı indirmemiz, sırf onların, hakkında ihtilaf ettikleri gerçekleri açıklaman ve sırf iman edecek kimselere hidâyet ve rahmet olması içindir.

65 – Allah gökten yağmur indirip onunla ölmüş olan yeryüzüne hayat verir.

Elbette bunda gerçeğe kulak verecek kimseler için ibret ve delil vardır.

66 – Doğrusu davarlarda da size deliller vardır:

Zira size onların karınlarındaki işkembe ile kan arasından,

halis bir süt içiriyoruz ki içenlerin boğazından âfiyetle geçer.

67 – Hurma ve üzümünden hem sarhoşluk veren içki, hem de güzel gıdalar elde edersiniz.

Şüphesiz bunda aklını çalıştıran kimseler için alacak ibret vardır.

Bu âyet, hurma ve üzümünden, güzel gıdadan farklı olarak sarhoşluk veren bir madde de elde edildiğini bildirmektedir. Böylece sarhoşluk veren şeylerin güzel ve makbul içecek sayılmadığı tasrih edilmekle onun ileride yasaklanacağı da ima edilmektedir. Mekke döneminde içki hakkında başka âyet yoktur. [Bkz, 2,219; 4,43; 5,90-91]

68-69 – Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: “Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine göz göz ev (kovan) edin.

Sonra da her türlü meyveden ye de Rabbinin sana yayılman için belirlediği yolları tut!”

Onların karınlarından renkleri çeşit çeşit bir şerbet çıkar ki onda insanlara şifa vardır.

Elbette düşünen kimseler için bunda alacak ibret vardır. {KM, Yoel 2,22-24}

Bu âyette vahiy, ilham anlamındadır. Kuşun uçmayı, balığın yüzmeyi, yeni doğan bebeğin emmeyi öğrenmesi gibi bütün canlıların hayat vesilelerini öğrenmeleri de ilham eseridir. Bütün büyük keşifler, önemli edebiyat ve san’at

eserleri de bu kabildendir. Bal arısının harika kimyagerliğine âyet özellikle yer vermektedir.

70 – Sizi Allah yarattı. Sonra da sizi O öldürecek.

İçinizden kimi, bilgi sahibi olmasından sonra (çocuk gibi), bir şey bilmesin diye,

ömrün en fena devrine vardırılır.

Allah her şeyi hakkıyla bilir, her şeye kadirdir. [30,54]

71 – Allah sizi, maişet ve rızık hususunda kiminizi kiminize üstün kıldı.

Nasipleri bol olanlar kendi nasiplerini,

kendileriyle eşit seviyeye inecek derecede,

yanlarında çalıştırdıkları köle (ve hizmetçi)lere vermezler.

O halde nasıl olur da Allah'ın nimetini, Allah'ın kendilerinin üzerindeki hakkını bile bile inkâr ederler? [30,28] {KM, Çıkış 21,2; I Korintos. 12,13}

72 – Allah kendilerinizden, insan kardeşlerinizden size eşler yarattı.

Eşlerinizden size oğullar, torunlar verdi ve sizleri hoş, güzel gıdalarla besledi.

Böyle iken onlar batıla inanıyor da Allah'ın bunca nimetlerini inkâr mı ediyorlar?

73 – Allah'tan başka, kendilerine, göklerden veya yerden zerre miktar rızık verme gücü olmayan ve bunu yapma ihtimali de bulunmayan birtakım nesnelere tapıyorlar.

74 – Artık birtakım benzetmelerle, temsillerle Allah'a benzerler icad etmeyin.

Çünkü Allah benzeri olmadığını bilir, ama siz bu gerçekleri bilmezsiniz.

Allah'ı başka varlıklara kıyas etmeyin. O'nu muhafızlar, nöbetçiler, sekreterler aracılığı ile kendisine ulaşılan dünya krallarına kıyas etmeyin. Herkes doğrudan doğruya O'nun huzuruna girebilir.

75 – Allah size bir temsil getiriyor:

Bir tarafta bir şahsın kölesi olup hiçbir güç ve yetkisi olmayan âciz bir adam, öbür tarafta kendisine tarafımızdan bol bol rızık ve imkân nasib ettiğimiz bir zat ki

o maldan gizli-açık dilediği gibi harcayıp kullanıyor.

Hiç bu ikisi eşit tutulabilir mi?

Bütün hamdler, övgüye vesile olan herşey, Allah'a aittir.

Ne var ki onların çoğu bunu bilmezler.

76 – Allah bir de şu temsili getiriyor:

İki kişi var. Birisi dilsiz, hiçbir şey beceremez, efendisine sadece bir yük!
Ne tarafa gönderse hiçbir işe yaramaz!
Şimdi hiç bu zavallı ile, hakkı hakikati bilen,
adaleti dile getirip gerçekleştiren, dosdoğru yol üzere ilerleyen bir insan eşit tutulabilir mi?

77 – Bütün göklerin ve yerin gaybını bilmek de Allah’a mahsustur!

Kıyametin oluş işi ise, başka değil, ancak göz açıp kapama yahut daha da kısa bir anda olup biter.

Şüphe yok ki Allah her şeye kadir! [54,50; 31,28] {KM, I Korintos. 15,52}

78 – Allah sizi analarımızın karınlarından öyle bir halde çıkardı ki hiçbir şey bilmiyordunuz.

Öyle iken size kulaklar, gözler, kalpler verdi ki şükredesiniz. [67,23-24]

79 – Gökyüzünün genişliğinde Allah’ın emrine râm olarak uçan kuşları görmezler mi?

Bunları orada Allah’tan başkası tutmuyor.

Elbette bunda iman edecek kimseler için çok deliller, çok işaretler vardır. [67,19]

80 – Allah evlerinizi sizin için bir huzur ocağı yaptı.

Davarların derilerinden de, gerek göçtüğünüz, gerek konakladığınız günlerde sizin için taşınması kolay evler (çadırlar, portatif evler) nasib etti.

O davarların yünlerinden, tüylerinden veya kıllarından bir süreye kadar faydalanacağınız

giyilecek, döşenecek ve kullanılacak eşyalar yapma imkânı verdi.

81 – Allah yarattığı şeylerin bir kısmında size gölgelikler, dağlarda da sizin için barınaklar yaptı.

Sizi sıcaktan ve soğuktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar var etti.

Böylece Allah üzerinizdeki nimetlerini tamamlar ki O’na teslimiyetle itaat edesiniz.

82 – Eğer bunca nimetlere rağmen yüz çevirirlerse sen sorumlu değilsin.

Çünkü senin açık tebliğden başka bir görevin yoktur.

83 – Müşrikler Allah’ın nimetini bilmekle beraber, bunları kendilerine veren Allah’tan başkasına ibadet etmekle bu nimetleri inkâr ederler.

Onların çoğu işte böyle nankördürler!

84 – Gün gelecek, o gün her ümmetten birer şahit getireceğiz.

Artık ne o kâfirlere konuşmaları için izin verilecek, ne de özür dileme imkânı bırakılacak. [77,35-36]

Şahit, o ümmetin peygamberi veya onun tebligatını güncelleştiren peygamber vârislerinden biridir.

85 – O zalimler cehennem azabını görünce yalvarıp yakaracaklar.

Fakat ne azapları hafifletilecek, ne de kendilerine mühlet verilecektir. [25,12-14; 18,53; 21, 39-40]

86 – Müşrikler orada şeriklerini görünce:

“Yüce Rabbimiz! işte Sen’den başka yalvardığımız, Sana ortak saydığımız putlarımız.

Onlar yok mu onlar, işte onlar bizi şaşırttılar!” diyecek,

onlarsa bunların suratlarına şu sözü çarpacaklardır: “Yalancının tekisiniz siz!” [46,5-6; 19,81-82; 29,25; 18,52]

87 – Ve o gün zalimler Allah’ın hükmüne teslim olur,

uydurdukları tanrılar da kendilerini bırakıp ortalıkta görünmez olurlar. [32,12; 20,111]

88 – Onlar ki kendileri kâfir oldukları gibi başkalarını da Allah yolundan çevirirler...

İşte başka insanları da ifsad ettikleri için, onların cezalarını kat kat artırırız.

89 – Gün gelir, her ümmetten kendilerine birer şahit getiririz.

Seni de ümmetin üzerine bir şahit olarak getirip dinleriz.

Ey Resulüm! İşte sana bu kutlu kitabı indirdik ki her şeyi açıklasın, doğru yolu göstereyim,

Allah’a teslimiyetle itaat edecek olanlara, rahmetin ve müjdenin ta kendisi olsun. [7,6; 5,109; 4,41]

Kur’ân-ı Kerim hidâyet ve dalâletin, âhiretteki kurtuluş veya azabın sebeplerini bildirmiş, dinin hükümlerini ayrıntılı veya mücmel olarak ihtiva etmiştir. Mücmel (çok özlü) hükümleri ise, Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in sünneti açıklamıştır.

90 – Allah başkalarına adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı, en güzel davranışı ve muhtaç oldukları şeyleri yakınlarına vermeyi emreder.

Hayasızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir. [16,126; 5,8; 17,26; 7,33]

Bu âyet, iyiliğin ve fenalığın çeşitli derecelerini göstererek sağlıklı bir toplumun başlıca dayanaklarını zihinlere yerleştirmektedir. Dolayısıyla cuma namazında hutbenin sonunda okunup bu esasların hatırlatılması pek isabetlidir.

91 – Bir de sözleşme yaptığınızda Allah'ın huzurunda verdiğiniz sözü yerine getirin.

Allah'ı kefil ederek bağlandığınız yeminleri te'kid ettikten sonra bozmayın.

Hiç şüphe yok ki Allah yaptığınız her şeyi bilir. [2,224; 5,89]

92 – Bir topluluk, diğer bir topluluktan sayıca, nüfuzca veya malca daha çok olduğu için, yeminlerinizi aranızda bir aldatma ve işi bozma sebebi kılıp da

ipliğini sağlamca büküp eğirdikten sonra çözen, böylece bütün emeğini boşa çıkaran ahmak kadının durumuna düşmeyin.

Gerçekten Allah sizi bununla (sözünüzü yerine getirmekle veya nüfuz ve servet çokluğu ile) imtihan eder.

Kıyamet günü de hakkında ihtilafa düşmüş olduğunuz şeyleri size açıklayacaktır.

93 – Allah dileseydi sizin hepinizi bir tek ümmet yapardı.

Lâkin O, dilediğini şaşırır, dilediğini doğru yola iletir.

Şu kesin ki sizler bütün yaptıklarınızdan sorguya çekileceksiniz. [10,99; 11,118-119]

Diğer dinleri yok etmeyi mübah saymak yanlıştır. Zira aksi halde Allah, insanlara seçme hürriyeti vermez, hepsini mümin ve itaatli yaratırdı. Allah kullarını imtihan etmektedir.

94 – Yeminlerinizi aranızda bir aldatma ve fesat aleti yapmayın ki sonra ayağınız sapasağlam bastıktan sonra kayabilir, insanları Allah yolundan alıkoymanız sebebiyle kötülüğün cezasını tadarsınız, âhirette de size pek büyük bir azap olur.

95 – Allah'a verdiğiniz sözü değersiz bir menfaat karşılığında satmayın.

Zira âhirette Allah nezdinde olan nimet, eğer bilerseniz, sizin için elbette daha hayırlıdır.

96 – Sizin elinizdekiler tükenir, ama Allah'ın elinde olanlar bakidir.

Biz sabredenleri, işledikleri en güzel işleri esas alarak ödüllendirecek, kötülüklerini bağışlayacağız.

97 – Erkek olsun kadın olsun, kim mümin olarak güzel işler yaparsa, elbette ona güzel bir hayat yaşatacak ve onları işledikleri en güzel işleri esas alarak ödüllendirecek, kötülüklerini bağışlayacağız.

98 – İmdi, Kur’ân okuyacağın zaman, o kovulmuş şeytandan Allah’a sığın.

Kur’ân okumaya başlarken şeytandan Allah’a sığınmak yetmeyip tilavet boyunca da onun vesveselerinden sığınıp korunmaya çalışmak gerekir. Şeytanın, insanı Kur’ân hidâyetinden alıkoymak için çalıştığını unutmamalıdır.

99 – Aslında iman edip Rab’lerine güvenen ve dayananlar üzerinde onun bir nüfuzu yoktur.

100 – Onun nüfuzu, ancak onu dost edinenler ve onu Allah’a, ortak sayanlar üzerindedir.

101 – Biz bir âyetin yerine onun hükmünü neshedecek başka bir âyet getirdiğimiz zaman

-ki Allah göndereceği âyetleri pek iyi bilmektedir-

onlar: “Sen iftiracının tekisin!” dediler.

Hayır, hiç de öyle değil! Onların çoğu işin gerçeğini bilmiyorlar.

Bu âyeti nesih delili sayanlar vardır. Fakat bazı alimler neshin Mekke döneminde sözkonusu olmadığını söyleyerek âyeti şöyle anlarlar: Kur’ân aynı konuyu farklı yerlerde yeniden ele alır, yeni ayrıntılar ekler. Yahut aynı konuyu değişik yerlerde farklı örneklerle açıklar. Yahut vahyi safha safha gönderir. İnsanlara açıklamak için değişik üsluplar, yollar ve metodlar izler.

102 – Söyle onlara: “İman edenlere tam bir sebat vermek

ve Allah’a teslimiyet gösterecek müslümanlara bir hidâyet ve müjde olmak üzere Kur’ân’ı,

Rabbin tarafından gerçek olarak getiren, Ruhu’l-kudüstür.

103 – Biz onların, Peygamber hakkında:“Mutlaka ona öğreten bir insan vardır!” dediklerini pek iyi biliyoruz.

Hakikatten uzaklaşarak tahminle kendisine yöneldikleri şahsın dili, yabancı bir dildir, halbuki bu Kur’ân, açık bir Arapça ifadedir.

104 – Allah’ın âyetlerine iman etmeyenler var ya (onlar inkârı, tercih ettikleri müddetçe)

Allah onları hidâyete erdirmez.

Onlara gayet acı bir azap vardır.

105 – Allah’ın âyetlerine iman etmeyenlerdir ki uydurdukları yalanı Allah’a mal ederler!

İşte yalancıların ta kendileri onlardır.

106 – Kalbi imanla dolu olarak mutmain iken, dini inkâr etmeye mecbur bırakılıp da yalnız dilleriyle inkâr sözünü söyleyenler hariç, kim imanından sonra

Allah'ı inkâr ederek gönlünü inkâra açar, göğsüne küfrü yerleştirirse, onlara Allah tarafından bir gazap, hem de müthiş bir azap vardır.

Kureyş, Yasir ile ailesini dinden dönmeye zorladılar. Kabul etmeyince Yasir ile Sümeyye'yi develerle parçalattılar. Babası ile annesinin bu durumunu gören Ammar (r.a.) dili ile onların istedikleri sözü söyledi. Peygamberimiz (a.s.) onun ruhsatı (izni) kullandığını bildirdi. Âyet bu ruhsatı beyan buyurmak üzere indirilmiştir.

107 – Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar dünya hayatını âhirete üstün tutmuşlar, âhiretlerini dünyalarına feda etmişlerdir ve çünkü onlar inkârı tercih ettikleri müddetçe Allah kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez.

108 – Bunlar o kimselerdir ki Allah onların kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlemiştir.

İşte hakkı göremeyen gafiller onlardır.

109 – Hiç şüphe yok ki âhirette de hüsrana uğrayanlar onlar olacaktır.

110 – Bundan sonra şunu bil ki: Şüphesiz ki senin Rabbin, mihnet ve işkenceye, zulme ve baskıya uğradıktan sonra mücahede edip sabreden, ardından da hicret edenlerle beraberdir.

Evet Rabbin, onların bütün bu güzel hareketlerine karşılık elbette onları bağışlayıp ihsanda bulunacaktır. Çünkü O gafurdur, rahîmdir.

Burada öncelikle Habeşistana hicret eden müminlere işaret edilmektedir.

111 – Gün gelecek, herkes sadece kendisini kurtarmaya bakacak, gözü başkasını görmeyecek, her şahsa, yaptıklarının karşılığı tamtamına ödenecek, kendilerine asla haksızlık edilmeyecektir.

112 – Allah şöyle bir temsil getirir:

Bir şehir halkı vardı: Güvenlik ve huzur içinde idi, rızıkları her yandan bol bol, rahatça geliyordu.

Derken Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler,

Allah da halkının işlediği suçlar sebebiyle o şehre açlığı ve korkuyu tattırdı, açlık ve korku elbise gibi kaplayıverdi bütün vücudlarını.

113 – Onlara, içlerinden bir peygamber geldi, onlar onu yalancı saydılar.

Derken onlar zulümlerine devam ederken, çok geçmeden azap kendilerini kısıvrak yakaladı. [28,58-59; 14,28-29; 3,164; 2,151]

114 – Onun için siz Allah'ın size verdiği rızıklardan helâl ve hoş olarak yeyin.

Yalnız Allah'a ibadet ediyorsanız O'nun nimetlerine şükredin.

115 – Allah size sadece leşi, kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesilen hayvanın etini haram kıldı.

Ama kim çaresiz kalırsa zaruret miktarını aşmayarak ve başkasının hakkına da tecavüz etmeyerek, haram kılınan şeyden yerse bunda günah yoktur.

Şüphesiz Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

116 – Kendi dillerinizin yalan yanlış nitelendirmesiyle uydurduğunuz yalanı Allah’a mal ederek “bu helâldir, şu haramdır” demeyin.

Çünkü Allah adına yalan söyleyenler asla iflah olmazlar.

117 – Onların bütün bulacakları, dünyanın azıcık bir zevkidir.

Onlara gayet acı bir azap vardır. [31,24; 10,70]

118 – Yahudilere de, daha önce sana bildirdiğimiz şeyleri haram kılmıştık.

Bununla Biz onlara zulmetmedik.

Lâkin onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı. [4,160; 6,146; 6,119]

Daha önce indirilen, 6,146. âyetine işaret ediliyor.

119 – Bundan sonra şunu bil ki: Rabbin, cahillik sebebiyle fenalık yapan, peşinden tövbe edip halini ve işini düzeltenleri bağışlar.

Rabbin, onların bu hallerinden sonra elbette gafur ve rahîm olduğunu gösterir.

120 – Gerçekten İbrâhim, hak dine yönelen,

Allah’a itaat üzere bulunan tek başına bir ümmet,

bütün hayırlı halleri kendinde toplayan bir önder idi.

O hiçbir zaman müşriklerden olmadı.

Yaşadığı dönemde dünyada tevhid sancağını taşıyan tek müslüman idi. Normalde bir ümmet tarafından yürütülen bir görevi yaptığı için, bir ümmet sayılırdı.

121 – Allah’ın nimetlerine şükreden bir zat idi. Çünkü Allah onu seçmiş ve doğru yola iletmişti. [4,125; 21,51; 53,37]

122 – Biz ona dünyada iyilik verdik. Elbette o, âhirette de salihlerden olacaktır.

123 – Sonra da sana vahyettik ki: Doğru yola yönelerek İbrâhim’in dinine tâbi ol; zira o müşriklerden değildi.

124 – Sebt (cumartesi) tatili, ancak onda ihtilaf edenlere farz edilmişti.

Rabbin kıyamet günü ihtilaf ettikleri hususlarda onlar hakkında elbette hükmünü verecektir.

(Krş. Tevrat, Çıkış 20,8-11; 23,12-13; Sayılar 15,32-36) Aslında kendilerinin cuma gününü ibadete tahsis etmeleri istenmiş, muhalefet etmeleri üzerine, sıkı bir tatil cumartesi gününe riayet hükmü getirilmişti.

125 – Sen insanları Allah yoluna hikmetle, güzel ve makul öğütlerle dâvet et, gerektiği zaman da onlarla en güzel tarzda mücadele et.

Rabbin, elbette, yolundan sapanları en iyi bildiği gibi kimlerin doğru yola geleceğini de pek iyi bilir. [29,46; 20,44]

Bu âyet, İslâm tebliğinin esas metodunu tesbit etmektedir. İnsanlar başlıca üç kısımdır. Birinci kısım: aklını kullanmasını bilenler olup bunlara gerçeği anlatmak hikmetle, delilleri bildirmekle olur. İkinci kısım: daha geniş kitle olup bunlar akli delillerden çok, selim fitratlarını koruyan fayda ve zararını düşünen kimselerdir. Bu gruba güzel öğüt vererek, hakka uymakla sağlayacakları faydaları, uymamakla mâruz kalacakları zararları anlatmak gerekir.

Bu ikisinden anlamayıp muhalif olan kâfirlere de, şartlara göre tartışmanın en verimli şekli ile gerçeği anlatıp savunmak gerekir. Unutmamalı ki Allah Firavun’a gönderdiği Hz. Mûsa ile Hz. Harun’a da: “Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitab edin. Olur ki aklını başına alır, yahut hiç değilse biraz çekinir” (20,44) talimatını vermişti.

126 – Ceza verecek olursanız, size yapılan azap ve cezanın misliyle cezalandırın.

Ama eğer bu hususta sabrederseniz, bilin ki bu, sabredenler için daha hayırlıdır. [5,45; 42,40]

127 – Sabret! Senin sabrın da ancak Allah’ın yardımı iledir.

Kâfirlerin yüz çevirmelerinden mahzun olma, yaptıkları hilelerden dolayı da telaş edip darlanma. [9,40]

128 – Çünkü Allah fenalıktan korunanlar ve hep güzel davrananlarla beraberdir.

İSRÂ SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 111 âyettir. İlk âyetinde İsrâ olayından bahsettiğinden bu ismi almıştır. Hicretten takriben bir - birbuçuk yıl önce indirildiği düşünülebilir. İsrâ sûresi de diğer Mekki sûreler gibi tevhid, nübüvvet, âhîret inançlarına yer verdiği gibi namaz, infak emirlerinin yanında anne babaya itaat, zina yasağı ve birçok ahlâkî prensiplere; de ihtiva eder. 60. âyetten itibaren birkaç âyette isranın (miracın) hikmetleri bildirilir. Daha sonra Hz. Âdem - İblis kıssası yeniden ele alınır. Kur’ân’ın faziletlerine dair açıklamalar yapılır. Kâfirlerin ısrar ve tahakkümle mûcize istekleri cevaplandırılır. Hz. Mûsâ (a.s.)’a buna benzer dokuz mûcize verildiği halde, muhataplarının iman etmedikleri bildirilir. Tevhidi ilan eden âyetlerle sûre sona erdirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Bir gece, kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammedi, Mescid-i Haramdan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksaya götürün O zatın şanı ne yücedir! Bütün eksikliklerden uzaktır O! Gerçekten, herşeyi işiten, her şeyi gören O’dur. [53,18; 17,60]

Mescid-i Aksa, Kudüs’teki Beytü’l-Makdisdir. Nitekim İsrâ (mirac) hadisinde Hz. Peygamber (a.s.) “Buraka bindim, Beytü’l-Makdis’evardım” buyurmuştur. Efendimiz oradan göğe yükseltildi, nebîler ve meleklerle (aleyhimü’s-selam) görüştü. Cennet ve cehennemi, daha başka işaretleri gördü. Nihayet beş vakit namaz emri ile aynı gece döndü (Daha önce sabah ve yatsı kılınyordu).

2 – Biz Mûsâ’ya kitap verdik ve onu, İsrailoğullarına “Benden başkasını Rab edinmeyin, benden başkasının himayesine girmeyin” diye, doğru yolu gösteren bir rehber kıldık.

3 – Ey Nûh ile birlikte gemide taşıdığımız kimselerin nesli!Yalnız Bana güvenip, dayanın, Bana şükredin! Şunu bilin ki Nûh çok şükreden bir kul idi.

4 – Biz İsrailoğullarına kitapta şu hükmü de bildirdik: “Siz ülkede iki kere bozgunculuk yapacak ve açık zorbalıklar edeceksiniz”

5 – Onlardan birincisinin vâdesi gelince, kuvvet ve şiddet sahibi olan kullarımızı sizin üzerinize musallat ettik de onlar sizi yakalayabilmek için evlerin aralarına bile girerek her tarafı didik didik edip araştırdılar. Bu, yerine getirilmesi gereken bir vaad idi.

Bozgunculukları neticesinde mâruz kaldıkları ilk felaket M. Ö. 598’de Babil kralı Buhtunnasr’ın istilasıdır. O Kudüs’ü ve Beyt-i Makdis’iyerle bir etti. İsrailoğullarını Filistinden sürüp çeşitli ülkelere dağıttı. Bir kısmını

da Babil'e götürdü. Onlara verilen ilk ceza budur. 529'da Pers kralı Hüsrev Babil'i alınca İsrailoğullarına Kudüs'e dönme ve mâbedi inşa etme izni verdi. Daha sonra Ezra, kaybolan Tevratı yeniden derledi. Dini ıslahat yapıldı. M. Ö. 4. yüzyılda Yunan işgalinden sonra, M. Ö. ikinci yüzyıl sonunda dinî bir canlanma ile Makkabiler devletini kurdular. Tekrar bir çürüme ve tefrika, Romalıların M. Ö. 63'de Filistini işgal etmeleriyle sonuçlandı. Manevî çöküşleri daha da arttı. M. S. 70'de Romalı Titus Kudüs'ü alıp Yahudileri kılıçtan geçirdi. Beyt-i Makdis'i yaktı yıktı. Âyette bildirilen felaket bu olabilir. Unutmamak gerekir ki Yahudilerin mâruz kaldıkları başka musîbetler de olmuştur.

İkinci ceza için bir de şu ihtimal vardır. Siyonizm, Batının süper güçlerinin desteği ile sun'i İsrail devletini 1948'de kurdu. Üç milyon kadar Filistinli müslümanı yurtlarından kovup, 50 küsur yıldan beri İslâm dünyasını kana ve ateşe verdi. Dolayısıyla bu âyet, mazlum müslümanların haklarını alıp vatanlarına kavuşacaklarına da işaret olabilir. Buharî'den şu hadisi nakledelim: "Müslümanlarla Yahudiler arasında kanlı bir harp olmadıkça kıyamet kopmaz. Müslümanlar onları kırıp mahvedecek. Hatta onlardan bir Yahudi taş arkasına saklansa da taş dile gelerek: "Ey Allah'ın kulu, şu arkamda Yahudi var, onu da öldür!" diyecektir.

6 – Sonra o istilacılara karşı size galibiyet ve zafer verdik, servet ve oğullarla kuvvetlendirdik, sayınızı daha da çoğalttık.

7 – İyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz, onu da kendi aleyhinize işlemiş olursunuz. Derken sonraki taşkınlığınızın vâdesi gelince, kederinizden suratlarınız asılsın, daha önce girdikleri gibi yine Mescide girsinler ve istila ettikleri yeri mahvedip dursunlar diye başınıza yine düşmanlarınızı musallat ederiz. [41,46]

8 – Olur ki tövbe edersiniz de Rabbiniz size merhamet eder.

Eğer tekrar bozgunculuğa dönerseniz, Biz de size ceza vermeye döneriz. Zaten cehennemi kâfirlere zindan kılmışız.

9 – Gerçekten bu Kur'ân insanları en doğru yola, en isabetli tutuma yöneltir.

Güzel ve makbul işler yapan müminlere nail olacakları büyük mükâfatı müjdeler.

10 – Âhirete inanmayanlara ise gayet acı bir azap hazırladığımızı bildirir.

11 – İnsan, bazan şerri, tıpkı hayrı istercesine ister. Pek acelecidir bu insan! [10,11]

İnsan, peşin zevk peşindedir. Âhiret nimetlerini de dünyada görmek ister. Acelecilikle, vakti gelmeyen nimete çarçabuk ulaşmak isteyen, ondan mahrum

kalmakla cezalandırılır. Öyleyse müminler beddua değil, sabır ve ihtiyat ile hayra dua edip yararlı işler yapmalıdırlar.

12 – Biz gece ve gündüzü kudretimizi gösteren iki delil kıldık.

Gece delili ay'ı sildik, gündüz delili güneş'i aydınlatıcı yaptık ki hem Rabbinizin lütfedeceği nimetlerin peşine düşesiniz, hem de yılların sayısını ve hesabı bilesiniz.

Biz her şeyi açık açık bildirdik. [28,71-73; 25,61-62; 36,37-38]

13 – Her insanın vebalini, kendi nefesine bağladık, her insan yaptıklarına göre muamele görür.

Nitekim kıyamet günü hesap defterini önünde açılmış bulacaktır. [99,7-8; 52,16; 4,123; 75,12-14] [İşaya 65,6; Daniel 7,10; Vahiy 20,12]

Âyet: “Her insanın kuşunu, kendisinin boynuna bağladık” buyurmaktadır. Cahiliye arapları kuşların uçuşlarının kendi mukadderatlarını belirlediklerine inanırlardı. Kur'ân bu batıl inancı yıkıp, insanın ancak yaptıklarına göre muamele göreceğini bildiriyor.

Âyet-i kerime insanın yaptığı her hareketle, âdeta bir kalem gibi, daha doğrusu tuşa dokunmuş gibi, kendi ekranında hayat boyunca bir şeyler yazıp durduğunu, kıyamet günü de, âdeta bunun çıktısını alacağı izlenimini vermektedir. Dünya hayatında nefsin ihtirasları, gafletli insanın iyi ve kötüyü değerlendirmesini önlemektedir. Ama âhirette her şey gözönüne serilecektir.

14 – Şöyle deriz ona: “Defterini oku. Bugün muhasebeci olarak kendi işini görmeye kendin yetersin!”

15 – Kim doğru yolu seçerse, kendisi için seçmiş olur;

kim de doğru yoldan saparsa, kendi aleyhinde sapmış olur.

Hiçbir kimse başkasının günah yükünü taşımaz.

Biz peygamber göndermediğimiz hiçbir halkı cezalandırmayız. [35,18; 29,13; 16,25; 67,8-9; 39,70-71; 35,37]

Bu âyetten anlaşıldığı üzere peygamber tebliği, matlup şartlara göre ulaşmayan insanlar, İslâmı öğrenip kabul etmediklerinden dolayı âhirette sorumlu olmazlar.

16 – Herhangi bir beldeyi imha etmek istediğimizde

oranın lüks içinde yaşayan şımarıklarına iyilikleri emrederiz.

Buna rağmen onlar dinlemez, fışk-u fücra devam ederler.

Bu sebeple, onun hakkında cezalandırma hükmü kesinleşir. Biz de orayı yerle bir ederiz. {KM, İşaya 6,9-13; Hezekiel 18. bölüm}

17 – Hem Nuh'tan sonra öyle nesiller helâk ettik ki saymaya gelmez!

Kullarının günahlarını senin Rabbinin görüp bilmesi yeter.

18 – Kim şu peşin dünya zevkini isterse, Biz de dilediğimiz kimse hakkında ve dilediğimiz miktarda olmak kaydıyla, o dünya zevkini ona veririz.

Ama sonra ona cehennemi mekân kılarız,

O da yerilmiş ve kovulmuş olarak oraya atılır.

19 – Kim de âhireti ister ve ona lâıyk bir biçimde mümin olarak gayret gösterirse, işte bunların çalışmaları makbul olur.

20 – Hepsine, dünyayı isteyenlere de, âhireti isteyenlere de Rabbinin ihsanından veririz.

Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir.

21 – Bak nasıl dünyada onların kimini kimine üstün kıldık!

Elbette âhirette erişilecek daha büyük mertebeler, kazanılacak daha yüksek faziletler vardır.

Servet, sağlık ve diğer imkânlar yönünden insanların farklı olmaları Allah'ın takdiridir. Bu âyet, dünyadaki işlere göre, âhirette de insanların farklı durumlarda olacağını bildirmektedir. Öyleyse insan asıl ebedî hayatta yüksek derecelere ulaşmak için çalışmalıdır.

22 – Sakın Allah ile beraber başka tanrı edinme, yoksa yerilmiş, bir kenara itilmiş vaziyette kalırsın. {KM, Tesniye 32,39; İşaya 42,8}

23 – Rabbin şöyle buyurdu: Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Anneye ve babaya güzel muamele edin.

Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa sakın onlara hizmetten yüksünme, “öff!” bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle. [31,14]

22-39 bölümü, Medine döneminin başlamak üzere olduğu sırada gittikçe güçlenecek olan İslâm toplumunun hangi temel esaslar üzerine kurulacağını ilan etmektedir. Bkz. 6,151-153

24 – Şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat ger ve şöyle dua et:

“Ya Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni ihtimamla yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak Sen de onlara merhamet buyur!”

25 – Rabbiniz ruhlarınızdaki duyguları pek iyi bilir.

Eğer siz iyi kimseler iseniz şunu bilin ki Allah kötülüklerden, özellikle anne ve babasına yaptığı kötü muamelelerden, tövbe edenlere karşı, günahları çok affedicidir. {KM, Hezekiel 18,21; Yoel 2,12-14; II Tarihler 30,9}

26-27 – Yakınlarına, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver, sakın saçıp savurma. Çünkü savurganlar şeytanların kardeşleri olmuşlardır.

Şeytan ise Rabbine karşı pek nankördür. [25,67]

28 – Eğer elinin dar olması sebebiyle Rabbinden umduğun bir lütfu, bir imkânı, beklerken

o hak sahiplerine şimdilik ilgi gösteremiyorsan, hiç değilse onlara gönül alıcı bir şeyler söyle.

29 – Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma ki

herkes tarafından ayıplanan, kaybettiklerine hasret çeken bir hale düşmeyesin.

30 – Şu kesin ki Rabbin dilediği kimsenin nasîbini bollaştırır, dilediğinin nasîbini daraltır. Çünkü Rabbin kullarının her halini bilip görmektedir.

Birçok insan, servet bakımından insanların farklı seviyelerde olmasının hikmetini anlayamaz. Oysa Allah insanları zekâ, kabiliyet, güç ve enerji bakımından farklı yaratmıştır. Herkesin hukukta eşitliği esastır. Fakat fazilette ve neticede eşit kılmak, Allah'ın koyduğu fitrat kanununa aykırıdır. Onun için uygulanma şansı yoktur. Uygulama gayretleri, işi daha da bozmuştur (20. asırdaki Sovyetler tecrübesinin sonucu mâlumdur). Fıtrata ve insanlık şerefine en uygun nizam, meşrû yoldan kazanıp meşrû şekilde harcamayı ve toplumun mahrum kısmını ihmal etmemeyi esas prensip edinen ilahî buyruklara uymaktır.

31 – Fakirliğe düşme endişesi ile evlatlarınızı öldürmeyiniz. Onların da sizin de rızkınızı veren Biz'iz, Şüphesiz ki onları öldürmek büyük bir suçtur.

Cahiliye döneminin, kız çocukları öldürme âdetinin ötesinde, âyet kürtajı yasaklıyor. Nüfus nüfuzu artırır. Tarih bize, ülkelerin nüfusları ile beslenme kaynaklarının aynı, hatta daha hızlı bir oranla arttığını göstermektedir. Mesela; Türkiyenin nüfusu 20 milyon iken, 65 milyon olduğu döneme göre maddî imkanlarının çok daha az olduğu kesin bir gerçektir.

32 – Sakın zinaya yaklaşmayın; Çünkü o, çirkinliği meydanda olan bir hayasızlıktır, çok kötü bir yoldur.

33 – Haklı bir gerekçe olmaksızın Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın. Bir kimse zulmen öldürülürse onun velisine (mirasçısına) bir yetki vermişizdir; artık o da kısas hususunda aşırı davranmasın, meşrû hakla yetinsin. Zaten kendisine yetki verilmekle gerekli destek sağlanmıştır. {KM, Sayılar 35,12.19; Tesniye 19,6.12; Yuşa 20,3}

Öldürme yasağına insanın kendisi de dahildir. Onun için intihar da adam öldürme gibi haramdır. Âyette yetkiden maksat kısas, veya diyet olup uygulama işi yönetime aittir.

34 – Büluğ çağına ermeyen yetimin malına, en güzel tarzdan başka bir şekilde yaklaşmayın. Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluk gerektirir. [4,2-6; 6,152; 81,8]

Büluğ çağının başlamasının alameti: erkekte ihtilam, kızda ay halidir. Bunlar olmazsa Ebû Yusuf'a göre 15, İmam Ebû Hanife'ye göre erkek için 18, kız için 17 yaşına girmez.

35 – Ölçtüğünüz zaman dürüst olun, tam ölçün. Doğru terazi ile tartın. Bu hem ticaretiniz için daha hayırlı, hem de âkıbet yönünden daha güzeldir.

36 – Bilmediğin şeyin peşine düşme! Çünkü kulak, göz, kalb gibi azaların hepsi de sorguya çekilecektir. [49,12]

37-38 – Hem kibirli kibirli yürüme!

Zira ne kadar kibirlenirsen kibirlen, ne yeri yarabilirsin, ne de dağların boyuna erişebilirsin!

Böylesi davranışların hepsi kötü olup, Rabbinin nazarında hoş görülmeyen şeylerdir.

39 – İşte bunlar Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Sakın Allah'ın yanısıra başka bir tanrı uydurma,

yoksa yerilmiş, rahmetten kovulmuş olarak cehenneme fırlatılırsın.

40 – Ya! Demek Rabbiniz sizi erkek evlatlarla onurlandırdı da, sizin iddianıza göre, işi bilmiyormuş gibi, melekleri de biçare kız çocukları olarak Kendisine ayırdı öyle mi?

Gerçekten siz pek müthiş, vebali çok büyük bir iddia ileri sürüyorsunuz. [19,88-95; 37,150]

41 – İnsanlar düşünüp ders alsınlar diye

Biz Kur'ân'da bu gerçekleri farklı üsluplarla beyan ettik.

Ne var ki bu, onları daha da kaçırmaktan başka bir sonuç vermedi. [16,101; 7,58]

42 – De ki: Faraza müşriklerin iddia ettikleri gibi Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı,

elbette onlar Arş'ın ve kâinat hakimiyetinin sahibi Yüce Allah'a üstün gelmek için çareler arayacaklardı! (Ama besbelli ki böyle bir şey asla vaki değildir).

Bu âyet, tevhidin kuvvetli bir delilini özetleyerek. Kelam ilminin en önemli prensiplerinden birini ortaya koyar. Şöyle ki: a) Birden fazla müstakil ilah olsaydı, mutlaka ihtilaf çıkar, kâinatın devamı mümkün olmazdı. b) Faraza biri en üstün ilah, diğeri O'nun yetkili kıldığı ilahlar olsalardı, bunlar arasında rekabet çıkar ve kendilerince en iyi yönetimi gerçekleştirmek için hakimiyeti ele geçirmek

isterlerdi. Âlemde nizam bozulmadığına göre tek İlahın nizamı işlemektedir. Aksi halde bir buğday tanesi bile yetişmezdi.

43 – Allah onların, iddialarından münezzehtir, Son derece yücedir, uludur.

44 – Yedi kat gök, dünya ve onların içinde olan herkes Allah'ı takdis ve tenzih eder. Hatta hiçbir şey yoktur ki O'na hamd ile tenzih etmesin.

Ne var ki siz onların bu tenzih ve takdislerini iyi anlayamazsınız. Bunca azametiyle beraber, kullarının gaflet ve cürümlerine karşı, O, halimdir, gafurdur (çok müsamahalıdır, affedicidir).

45 – Sen Kur'ân okuduğun zaman, seninle âhirete inanmayanlar arasına görünmez bir perde çekeriz.

İlk bakışta bazılarının zannettiği gibi burada bir kısım insanları küfre zorlama yoktur. Yani Allah hiç kimsenin kalbini kılıflı, manevî kulaklarını sağır yaratıp iman etmelerini engellemez. Ama kâfirler kendilerine yapılan tebliğleri işitmeyi, Allah'ın tevhid delillerini görüp anlamamayı âdet haline getire getire kendi kendilerine bu perdeleri çekmiş olmaktadırlar. Fıtratını bozacak derecede iradelerini olumsuz yönde kullanma süreci sonucunda bu duvarlar çekilmektedir.

Bu da Allah'ın koyduğu bir nizam gereği olduğundan, mecazî olarak Allah bu fiili Kendisine izafe etmektedir. Nitekim aynı fiilleri Fussilet, 5. âyetinde kâfirler kendi fiilleri olarak ifade etmişlerdir.

46 – Ve kalplerinin üzerine onu iyi anlamalarına mani kılıflar geçirir, kulaklarına da ağırlıklar koyarız.

Sen Kur'ân'da Rabbini tek olarak andığın zaman, nefretle arkalarını dönüp giderler. [39,45]

47 – Onlar senin okuyuşunu dinlerken ne maksatla dinlediklerini, kulis yaparken insanlara:

“Siz, sadece sihir tesirinde kalmış birinin peşinde gidiyorsunuz, aklınızı kullanın!”

diye fısıldaşarak vesvese verdiklerini pek iyi biliyoruz.

48 – Bak Resulüm, seni nelere kıyas ettiler (gâh şair, gâh büyücü, gâh kâhin, gâh mecnûn dediler) de

nasıl dalâlete düştüler? Hem öyle sersemleştiler ki artık yol bulacak halleri kalmadı.

49 – Bir de şöyle dediler: “Sahi, biz kupkuru kemik yığını ve ufalanmış toz haline geldiğimiz zaman,

biz mi yeniden yaratılıp dirileceğiz! (bu olacak iş değil!)” [36,78-79; 79,10-12]

50-51 – De ki: “İster taş olun, ister demir.

İsterse yeniden dirilmesi aklınızca imkânsız gibi görünen herhangi bir yaratık, ne olursanız olun, mutlaka diriltip kaldırılacaksınız.”

“O halde” diyecekler, “kimdir bizi diriltecek olan?” De ki: “Sizi ilk defa yoktan yaratan!”

Bu sefer, alay ederek başlarını sallayacak da:

“Ne zamanmış o?” diyecekler.

De ki: “Belki de yakındır.” [30,27; 42,18]

52 – Allah, Sizi kabirlerden çağıracağı gün, derhal O’na hamd ederek koşarcasına çağırısına uyacaksınız.

Kendi kendinize bir düşünüp, dünyada pek az kaldığınızı sanırsınız. [79,46; 23,112-114] [30,25; 54,50]

53 – Söyle o kullarıma: “Hep en güzel sözleri söylesinler, çünkü şeytan aralarını bozmaya çalışır. Gerçekten şeytan insanın açık düşmanıdır.”

Muhaliflere delil getirirken, delilleri en güzel tarzda ifade etsinler, hiddet göstermeye, sövüp saymaya kalkışmasınlar.

54 – Rabbiniz sizi pek iyi bilir. Dilerse size merhamet eder yahut dilerse sizi cezalandırır.

Bunun içindir ki, ey Resulüm, seni onlar üzerine yönetici, onlardan sorumlu olarak göndermedik.

55 – Hem senin Rabbin, göklerde ve yerde olan kim varsa hepsini pek iyi bilir.

Biz nebîlerden bazısını bazısına üstün kıldık, nitekim Davud’a da Zebûr’u verdik. [2,253; 33,7; 42,13]

56 – De ki: “İbadetlerde Allah’ın ortakları olduklarını yalan yere iddia ettiğiniz tanrılarınızı çağırın çağırabildiğiniz kadar!

Onlar ne sizin sıkıntınızı giderebilir, ne de durumunuzu değiştirebilirler!” {KM, İşaya 41,23-24}

57 – Onların tanrılaştırıp yalvardıkları kimseler,

“Ne yaparsam O’na daha yakın olabilirim?” diye Rab’lerine vesile ararlar.

O’nun rahmetini arar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten korkunçtur.

Bunlar, çeşitli şirk inançlarına göre gâh melaike; gâh İsâ (a.s.) veya Uzeyr (a.s.) olabilir. Veyahut müşrik Cahiliye Araplarından bazılarının ibadet

ettikleri bazı cinler olabilir ki o cinler ihtida edip müslüman oldukları halde, onlara tapanlar, bundan haberdar olmamışlardı.

58 – Hiç bir şehir yoktur ki kıyamet gününden önce Biz orayı imha etmeyelim

veya şiddetli bir azaba uğratmayalım. Bu, kitapta (Levh-i Mahfuz'da) yazılıdır. [11,101; 65,8-9]

59 – Kâfirlerin keyfi olarak istedikleri mûcizeleri göndermeyişimizin tek sebebi,

daha önceki kâfirlerin bu gibi mûcizeleri yalanlamış olmalarıdır.

Nitekim Semud halkına açık bir mûcize olarak o dişi deveyi verdik de onu öldürdüler ve bu yüzden kendilerine zulmettiler.

Biz o âyetleri sadece korkutmak için göndeririz. [5,115; 7,65] {KM, Markos 8,12}

60 – Unutma ki vaktiyle sana: “Rabbin insanları ilim ve kudretiyle kuşatmıştır” demiştik.

Gerek miraçta sana gösterdiğimiz temaşayı, gerek Kur’ân’da lânetlenen ve cehennem dibinde biten o zakkum ağacını, sırf insanları deneme vesilesi kıldık.

Biz onları tehdit ediyoruz da bu, onların azgınlığını artırmaktan başka bir işe yaramıyor.

Bu âyette rüya “düş” anlamına olmayıp, dış dünyada görülen şey mânâsındadır. Miraca işaretler. Sadece düş olsaydı, insanlar için ciddi bir imtihan olmazdı.

61-62 – Bir zaman meleklerle: “Ademe secde edin” dedik, onlar da hemen secdeye kapandılar,

yalnız İblis secde etmeyip: “Çamurdan yarattığın kimseye secde mi ederim!”

“Benden üstün kıldığın adam bu mu?”

Eğer kıyamet gününe kadar bana bir mühlet versen, mutlaka onun soyunu pek azı dışında kumandam altına alırım!” dedi. [7,12; 38,75-76]

63 – “Defol! oradan” buyurdu Allah;

“Onlardan kim sana tâbi olursa, iyi bilin ki cehennem de sizin cezanızdır. Ceza ki ne ceza!” [38,80; 15,37]

64 – Allah sonra şöyle buyurdu: “Onlardan gücünün yettiğini sesinle aldatıp kötülöklere kaydır.

Süvari veya piyade olarak bütün kuvvetlerini toplayarak onların üzerine yürü, mallarına ve evlatlarına ortak ol, bol bol vaadlerde bulun onlara!”

Şeytan bu! Onları aldatmadan başka ne vaad eder ki! [19,38; 14,22]

65 – “Benim gerçek kullarıma senin asla bir hakimiyetin olamayacaktır. Rabbinin onları koruyucu olması yeter de artar!”

66 – Rabbiniz o muazzam kudret sahibidir ki lütfundan nasibinizi aramanız için denizde gemiler yürütür.

Gerçekten O’nun size ihsan ve merhameti pek fazladır.

67 – Denizde musîbete mâruz kaldığınızda

Allah’tan başka yalvardığınız bütün putlar ortada görünmez olur.

Ama O sizi kurtarıp selamete karaya çıkarınca,

Ona arkanızı dönersiniz. İşte öyle nankördür bu insanoğlu!

68 – Karada sizi yerin dibine geçirmesinden

yahut çakıl savuran bir kasırga göndermesinden emin mi oldunuz?

Sonra kendinize bir koruyucu da bulamazsınız. [67,16-17]

69 – Yahut sizi tekrar denize gönderip de üzerinize kırıp geçiren bir fırtına göndererek,

inkârınız ve nankörlüğünüz sebebiyle sizi boğmayacağından emin mi oldunuz?

Sonra Bize karşı size arka çıkacak hiç bir kuvvet bulamazsınız.

70 – Gerçekten Biz Âdem evlatlarını şerefli kıldık,

karada ve denizde kendilerini taşıyacak vasıtalar nasib ettik,

onlara helâl ve hoş rızıklar verdik

ve onları yarattığımız varlıkların çoğuna üstün kıldık.

Bu âyetler, şunu hatırlatmak istiyor: “Canlı ve cansız bütün kâinatı, güneşten, aydan, yıldızlardan, atmosfer küresinden, topraktan, sudan madenlerden, kuşlardan, balıklardan, koyunlardan, ineklerden, meyvelere, zerrelere kadar bütün kâinatı insana hizmet ettiren, ne insanın kendisi, ne başka insanlar, ne cinler, ne başka varlıklar ve ne de kör tesadüflerdir. Belli ki rahmeti nihayetsiz Yaratıcının rahmeti ve iradesi bunu dilemiştir. Şu halde insanı bu derece yücelten O iken, nasıl olur da insan O’na değil de, başka âcizlere kulluk eder, nihayetsiz aptallık edip kendi değerini düşürür.”

71 – Gün gelecek, her sınıftan insanları, tâbi oldukları önderlerine nisbet ederek çağıracağız.

Kimin hesap defteri sağından verilirse işte onlar defterlerini emin olarak okur ve kıl kadar olsun, haksızlığa uğratılmazlar. [10,47; 36,12; 18,49; 45,28-29]

72 – Kim bu dünyada gerçekleri görmede kör ise,

âhirette de kördür, hatta yol bulmadaki şaşkınlığı daha da beterdir.

73 – Az kalsın, seni bile sana vahyettiğimizden başka bir şeyi uydurup,
Bize mal etmen için akılları sıra kandıracak
ve ancak o takdirde seni dost edineceklerdi.

Hiz. Peygamberin ve müminlerin kritik imtihanlarını anlayabilmek için Mekke döneminde Peygamberimiz (a.s.)'ın yaşadığı halleri düşünelim: Baskı, tehdid, büyük servet teklifleri, kral yapma, en güzel kadınları sağlama, tuzaklar kurma, kendine ve taraflarına yıllarca süren sosyal ve ekonomik boykotlar uygulama gibi. Bunlardan bir tekinin bile nice dâva adamlarını çekip götürdüğü düşünülürse, meselenin kolay olmadığı ortaya çıkar. Âyet Peygamberimizin bunlara önem verdiği mânasına gelmeyip, müminleri çok ciddî imtihanlara hazırlama gayesine mâtuftur.

74 – Eğer sana sebat vermeseydik
nerdeyse azıcık da olsa onlara meyledecektin.

75 – O takdirde de hem hayatın, hem de ölümün acısını sana
kat kat tattırırdık.

Sonra Bize karşı hiçbir yardımcı da bulamazdın. [33,30; 7,38; 35,69; 57,28]

Bu kısım iki noktayı vurgulamaktadır.

1. Batıla meyiletmen halinde, hem dünyada, hem de âhirette Allah'ın azabına müstehak olurdun.

2. Küfrün düzenlerine karşı Allah'ın lütfu olmazsa, Resulullah bile mukavemet edemez.

76 – Onlar yurdundan çıkarmak için seni tedirgin edip dururlar.

O takdirde kendileri de senden sonra pek az kalır, sonra da yok olur giderler.

77 – Senden önce gönderdiğimiz resuller hakkında cari olan ilahî kanun budur.

Sen Bizim nizamımızda asla bir değişiklik bulamazsın!

Peygamberi süren veya öldüren bir topluluk hakkında cari olan hüküm şudur: Ya helâk edilirler, ya düşman idaresine girerler, ya da peygamberin taraftarlarınca hezimete uğratılırlar.

78 – Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırınca kadar belli vakitlerde namaz kıl ve özellikle sabah namazını! Zira sabah namazı meşhuddur.

Hem gece hem de gündüz melekleri sabah namazında hazır olurlar, şahid olurlar. Sabahleyin bütün kâinat uyanır.

79 – Sana mahsus bir namaz olmak üzere gecenin bir kısmında kalkıp Kur'ân oku, teheccüd namazı kıl.

Böylece Rabbinin seni makam-ı mahmûda eriştireceğini umabilirsin. [3,113]

Bu âyette beş vakit namaz mücmel olarak yer alır. Vakitleri ayrıntılı olarak Hz.Peygamber (a.s.) bildirmiştir. Böylece miraç gecesi bildirilen beş vakit namaz, miraç ile en çok ilgili İsra sûresinde Peygamberimize öğretilmiş, o da “Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle kılın” buyurmuştur. Aksi halde namazı Allah’ın istediği tarzda eda etmenin mümkün olmadığına böylece dikkat çekmiştir. Gece uykudan uyanmak suretiyle kılınan teheccüd namazı Hz.Peygambere farz, ümmete sünnettir.

Makam-i mahmud: Allah’a yakınlık ve âhiretteki en büyük şefaath makamıdır.

80 – De ki: “Ya Rabbî, gireceğim yere dürüst olarak girmemi, çıkacağım yerden de dürüst olarak çıkmamı nasib et

ve Kendi katından beni destekleyecek kuvvetli bir delil ver bana!” [57,25]

81 – De ki: “Hak geldi, batıl yıkılıp gitti. Çünkü batıl, yok olmaya mahkûmdur.” [21,18]

82 – Biz Kur’ân’ı müminlere şifa ve rahmet olarak indiririz. Ama o, zalimlerin ise sadece ziyanını artırır. [41,44; 9,124-125]

83 – İnsana her ne zaman nimet versek, Allah’ı anmaktan yan çizer, umursamaz.

Başına bir dert gelince de ümitsizliğe düşer. [17,67; 10,12]

84 – De ki: Her insan kendi seciye ve karakterine göre davranır.

Kimin daha isabetli olduğunu ise asıl Rabbiniz bilir. [11,121-122]

85 – Bir de sana “rûh” hakkında soru sorarlar. De ki:

“Rûh Rabbinin emrindedir, O’nun bileceği işlerdendir. Size sadece az bir ilim verilmiştir.”

Bu âyetteki ruh, genellikle “İnsanın ruhu, canı” olarak anlaşılır. Kur’ân’da Cebrail (a.s.) hakkında da kullanılır. Âyetin, Kur’ân vahyinden bahsedilen bir siyak içinde yer alması, Cebrail’in de vahyi getiren melek olması karineleriyle, bazı müfessirler burada ikinci tefsir üzerinde dururlar. “Vahyi Cebrail getiriyor” cevabını alan müşrikler onun hakkında bilgi istemiş olabilirler.

86 – Eğer dileseydik sana vahyettiğimiz Kur’ân’ı hafızalardan ve sayfalardan giderirdik.

Sonra, sen de onu ele geçirmek için karşımızda bir yardımcı da bulamazdın.

87 – Ama böyle yapmayı Kur’ân âyetlerini muhafaza etmesi, sırf Rabbinin ihsanının sonucudur. Gerçekten O’nun sana olan lütfu pek büyüktür.

88 – De ki: “Yemin ederim! Eğer insanlar ve cinler, bu Kur’ân’ın benzerini yapmak için bir araya toplansalar,

hatta birbirlerine destek olup güçlerini birleştirseler bile, yine de onun gibi bir Kitap meydana getiremezler.”

Bu âyet i'caz konusunda meydan okumanın en kapsamlı ifade edildiği âyettir. Kısaca şunları ihtiva eder: 1. Üslubu, delilleri, konuları, öğretileri, muhtevasının zenginliği, gaybe dair verdiği haberler gibi yönlerden mûcizedir. Değil bir insan, bütün insanlar ve cinler bir araya toplansalar da Kur'ân'ın benzerini yapamazlar. 2. Hz. Muhammed daha önce içinizde kırk yıl yaşadı, bu misyonunun en ufak bir emaresi bile onda görülmedi. 3. Vahiy hali dışında söylediği sözlerle vahiy olduğunu bildirdiklerini kıyaslayın. Arapçaya vakıf olan herkes, hadîslerle Kur'ân'ın ayrı ayrı zatların sözleri olduğunu kabul eder.

89 – Bu Kur'ân'da Biz her türlü mânayı, çeşitli tarzlarda tekrar tekrar açıkladık.

Ama insanların çoğu inkârcılıkta ısrar ettiler.

90 – Ve “Biz” dediler; “Sana asla inanmayacağız. Ta ki yerden bir pınar akıtasın.

91 – Yahut senin hurma ve üzüm bağların olsun da aralarından gürül gürül ırmaklar akıtasın.

92 – Yahut iddia ettiğin gibi gökyüzünü parçalayıp üzerimize kısım kısım düşüresin, ya da Allah'ı ve melekleri karşımıza getiresin de onlar senin söylediklerine şahitlik etsinler.

93 – Yok, yok! Bu da yetmez, senin altundan bir evin olmalı yahut göğe çıkmalısın.

Ama unutma! Sen bize oradan dönerken okuyacağımız bir kitap indirmediğin yine de senin oraya çıktığına inanmayız ha!”

De ki: “Fe Sübhanallah! Ben sadece elçi olan bir insandan başka bir şey miyim?” [17,59; 25,7-11; 26,187]

Mûcize isteyen kâfirlerin dikkatleri, daha önemli, çünkü devamlı olan ilmî mûcizeye çeviriliyor. Kur'ân'ı anlamak istemeyenlerin, tuhaf bir psikoloji içinde inanıp dikkat etmek için değil de, alaya almak veya imtihan edip sıkıştırmak için mûcize istekleri devam ediyor. Allah, Resulüne: esas görevinin tebliğ olduğunu, yoksa öbür harikaları göstermenin elçinin görevi olmadığını bildirmesini emrediyor.

94 – Zaten, insanların ekserisinin, kendilerine hidâyet geldiği halde iman etmemelerinin başlıca sebebi:

“Allah bula bula bir insan mı seçip halka elçi gönderdi?” demeleridir.

95 – De onlara: “Eğer yeryüzünde uslu uslu yürüyen melekler olsaydı, ancak o takdirde Biz onlara melek elçi gönderirdik.” [10,2; 64,6; 14,10; 23,47]

96 – De ki: “Sizinle benim aramda şahit olarak Allah yeter!

Doğrusu O kullarının bütün hallerini bilip görmektedir.” [6,19; 69,44-46]

97 – Allah kimi doğru yola iletirse işte doğru yolda olan odur.

Kimi şaşırtırsa, artık Allah’tan başka ona hâmi ve yardımcı bulamazsın.

Kıyamet günü onları kör, sağır ve dilsiz olarak yüzükoyun haşrederiz.

Varacakları yer cehennemdir. Onun ateşi zayıfladıkça onlara çılgın alevi artırırız. [18,17]

98 – İşte onların cezaları budur! Çünkü onlar âyetlerimizi inkâr ediyorlar ve:

“Bir kemik yığını ve ufalanan kırıntı haline geldikten sonra mı biz diriltilip yeniden yaratılacağız!” diye dinle alay ediyorlardı.

99 – Görüp düşünmüyorlar mı ki gökleri ve yeri yaratan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya elbette kadirdir?

O, kendileri için asla şüphe götürmeyecek bir vâde belirlemiştir.

Ama zalimlerin işleri güçleri inkârdan ibaret! [40,57; 36,81-82] [11,104]

100 – De ki: “Rabbimin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, harcamakla tükenir korkusuyla cimrilik ederdiniz. Çok cimridir insan!” [4,53; 70,18-19; 64,16]

101 – Mûsâ’ya, açık açık dokuz mûcize (açık belge) verdik.

İşte İsrailoğullarına sor: Mûsâ kendilerine geldiğinde Firavun ona:

“Bana bak Mûsâ!” dedi, “Ben senin büyülendiğini zannediyorum.”

Bazıları bu âyeti çarpıtarak, hadisleri inkâr etmeye sebep göstermek isterler. Oysa bunu diyen kâfirlerin esas maksadı, vahyi saçma buldukları için o sözlerin ancak bir büyü etkisiyle olabileceğini iddia etmektir. İmdi onlara kanıp Kur’ân vahyini de reddetmek mi gerekir? Kur’ân’da Hz. Mûsâ’nın sihirden etkilendiği de yer alır (20,57-66). Bu hadis inkârcıları buna ne diyecekler? Gerçek şu ki bir zehirin, bir mikrobun, bir yaralamanın Hz. Peygamberi geçici etkisi altına alması gibi, sağlığı da büyü ile etkilenebilir. Fakat büyü, ilahî mesaja tesir edemez.

102 – Mûsâ da şöyle cevap verdi: “Pek iyi bilirsin ki bu âyetleri, birer belge olmak üzere, indiren, göklerin ve yerin Rabbinden başkası değildir.

Ey Firavun! Ben de senin mahvolduğunu zannediyorum.”

103 – Firavun onları ülkeden söküp atmak istedi.

Ama Biz onu ve beraberindeki bütün ordusunu suda boğduk.

104 – Bu olaydan sonra İsrailoğullarına da dedik ki: “Haydin, yerleşin size gösterilen yere!

Ne zaman ki âhîret vâdesi gelir, işte o vakit hepinizi bir araya toplar, hakkınızda gereken hükmü veririz!”

101-104 bölümü Hz. Mûsâ-Firavun kıssasına yer verir. Gaye Firavun’un inat, kibir ve saltanatına rağmen Hz. Mûsâ’nın tebliğinin başarılı olduğunu, Mekkeli müşriklere hatırlatmak, aynı âkıbetin kendilerini de beklediğini vurgulamaktır.

105 – Biz Kur’ân’ı hak olarak indirdik.

O da hakkın ve gerçeğin ta kendisi olarak indi.

Seni de ey Resulüm, sadece rahmetle müjdelemen ve inanmayanları ise azapla uyarman için gönderdik. [4,166]

106 – Hem o vahyi, insanların zihinlerine sindire sindire okuman için zaman zaman gelen Kur’ân dersleri halinde indirdik [16,101-102; 25,32]

107 – De ki: “İster inanın ona, ister inanmayın.

Şu bir gerçektir ki daha önce kendilerine ilim verilenlere Kur’ân okununca derhal yüzüstü secdeye kapanırlar.”

Bu âyeti okuyanın veya dinleyenin tilavet secdesi yapması vaciptir.

108 – “Ulu Rabbimizin şanı yücedir. Ne vâd ederse mutlaka gerçekleşir.” derler.

109 – Yine yüzüstü secdeye kapanırlar.

İşte Kur’ân, onların saygısını böyle artırır. [47,17; 41,44; 3,113-115]

110 – De ki: “Dua ederken ister “Allah” ister “Rahman” diye hitab edin.

Hangisini deseniz en güzel isimler hep O’nundur!”

Namazında sesini pek yükseltme, ama iyice de kısma, ikisinin arası bir yol tut. [59,22-24; 25,60]

111 – Her türlü hamd O Allah’a mahsustur ki, asla evlad edinmemiştir.

“Hakimiyetinde hiç bir ortağı yoktur.

Acze düşüp de bir desteğe muhtaç olmamıştır” de ve tekbir getirerek O’nun büyüklüğünü ilan et.

FIKIH

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

ORUÇ BÖLÜMÜ

Orucun Mahiyeti

1- Oruç, ikinci fecirden başlayarak güneşin batışına kadar yemekten, içmekten ve cinsel ilişkiden nefsi kesmek, demektir. Oruç kelimesinin Arabçası, siyam ve savm'dır ki, nefsi tutmak ve engellemek manasındadır. "Siyam" sözü, Savm'ın çoğulu olarak da kullanılır. Din deyiminde "Müftirat" (oruç bozucu) denilen şeylerden nefsi gerçekten veya hükmen yasaklamak bir imsak (oruç tutmak)'tır. Yanılarak ve unutarak bir şey yeyip içildiği takdirde hükmen imsak bulunmuş olacağından oruç bozulmuş olmaz. Bu konu ileride açıklanacaktır.

2- İmsak sözünün karşıtı İftar'dır. Şöyle ki: Hiç oruç tutmamak bir iftar olduğu gibi, güneşin batışından sonra orucu açmak da bir iftardır. Oruçlu iken orucu bozacak bir şeyin yapılması da bir iftardır. İftar eden kimseye "Muftır" denildiği gibi, orucu bozan şeylerden her birine de "Muftir" denilir. Bunun çoğulu "Muftirat"dır.

3- Ramazan-ı Şerif ayına Şehr-i Sıyam (oruç ayı) denir. Ramazan bayramına da, imsaka son verileceği için İd'-i Fıtır (İftar bayramı) denilir. Bayram anlamına gelen İd'in çoğulu, A'yad'dır.

4- Ramazan orucu, Peygamberin hicretinden bir buçuk sene sonra Şaban ayının onuncu günü farz kılınmıştır. Bunun farzıyeti kitab, sünnet ve icma ile sabittir. "Oruç size farz kılındı." (Bakara sûresi, âyet: 183) âyet-i kerîmesi bunu emretmektedir.

Bu çok mübarek ve pek feyizli ibadete gereği üzere devam edenlere müjdeler olsun!..

Orucun Nevileri

5- Oruçlar: Farz, vacib, nafil ve mekruh nevilerine ayrılır. Farz ve vacib oruçlar da belirli ve belirsiz kısımlara ayrılır. Şöyle ki: Ramazan ayı orucu belirli bir farzdır. Kazaya kalan ramazan ayına ait oruçlarla keffaret olarak tutulacak oruçlar da belirsiz birer farzdır. Bunlar, istenilen mubah günlerde tutulabilir. Belli bir günde tutulması adanan bir oruç, belirli bir vacibdir. Herhangi bir gün, herhangi bir ay veya herhangi bir hafta gibi, belirlenmeyip tutulması adanan bir oruç da belirsiz bir vacibdir. Adanan itikaf oruçları da birer belirli vacib demektir ki, itikaf zamanlarına mahsustur. Bu ileride açıklanacaktır.

6- Allah Teala'nın rızası için tutulacak nafil oruçlar da başlı başına bir nevi teşkil eder. Bunlar sünnet, müstahab, mendub diye isimlenirler. Aşura günü ile beraber

ondan bir gün önce veya bir gün sonra tutulan oruçlar ve Eyyam-ı Biyz denilen her ayın on üçüncü, on dördüncü ve on beşinci günleri tutulan oruçlar gibi. Bunlar müstahabdır.

"Haram Aylar" denilen Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb aylarının perşembe, cuma ve cumartesi günlerinde ve Zilhiccenin başından dokuz günde tutulacak oruçlar da müstahabdır.

7- Ramazan bayramının birinci gününde, Kurban bayramının dört gününde tutulacak oruçlar tahrimen mekruhtur. Çünkü bu günler, Yüce Allah'ın kullarına olan birer ziyafet günüdür. Bu ziyafetten kaçınmak uygun olmaz. Bununla beraber bu, günlerde tutulan oruçlar yine oruçtur. Şu kadar var ki, bozulursa kazası gerekmez. Çünkü caiz görülmeyen şey benimsenmiştir. Diğer bir görüşe göre, kazası gerekir.

8- Nevruz denilen ilkbahar gününde ve "Mehrican" denilen son bahar gününde kasden tutulan oruçlar tenzihen mekruhtur. Çünkü bu günlere hürmet edilmiş gibi olur. Oysa ki bunlara hürmet haramdır. Eğer adet üzere tutulan bir oruç bu günlere rastlarsa, bunun keraheti olmaz.

9- Yalnız cuma veya yalnız cumartesi günü ve özellikle Muharrem'in "Aşure günü" denilen yalnız onuncu günü oruç tutmak da tenzihen mekruhtur.

10- Geceleyin orucu bozmayıp iki gün birbirine bitişik olarak oruç tutulması da mekruhtur. Buna "Savm-i Visal" denilir. Nafile oruçlarda iyi olan oruç tutma şekli, birgün oruç tutmak ve birgün de tutmamaktır. Bu şekilde tutulan oruca "Savm-i Davudi" denir. .

11- Hacılar için, güçsüzlük verecek olduğu takdirde, "terviye" ve "arefe" günlerinde oruç tutmak mekruhtur. Çünkü daha sonra yapacakları hac işlerini yerine getirmekten aciz kalabilirler.

12- Şek günü denilen günde Ramazan ayına veya bir vacibe niyet edilerek tutulan oruç da mekruhtur. Şek günü, Şaban ayının otuzuncu günüdür. İsterse havada bir engel bulunmasın. Çünkü o gün, başka bir beldede hilalin görünmüş olması mümkündür. Bu, hilalin doğuşunun değişik yerlerde olabileceğine itibar edilmemesine göredir. Hilalin doğuşunun değişik yerlerde olabileceğini kabul edenlere göre, bir günün şek günü sayılabilmesi için hava bulutlu olmalıdır. Yahut gecenin otuzuncu gece olduğuna dair bir alamet bulunmalıdır. Misal: Hilalin görüldüğüne dair olan şahadet reddedilmiş olmalıdır.

13- Şek günü, ramazan ayına veya bir vacib oruca niyet edilerek oruç tutulsa, bakılır: Eğer ramazan olduğu anlaşılırsa, bu oruç ramazan orucundan sayılır. Ramazan olmadığı anlaşılırsa, ramazan orucuna niyet edilmiş olduğu takdirde nafile bir oruç olur, iftar edilirse, kazası gerekir. Fakat bir vacibe niyet edilmiş

olduğu takdirde, o vacib oruç sahih olur. Eğer o günün Şaban'dan mı, yoksa Ramazan'dan mı olduğu anlaşılmazsa, bir vacib için niyet edilmiş olan oruç, o vacib için sahih olmaz. Çünkü o günün Ramazan'dan olması ihtimali vardır.

14- Şek gününde nafil oruca niyet edilse, sahih olan görüşe göre, bunda bir sakınca yoktur. Ramazan olduğu anlaşılırsa, Ramazan orucu tutulmuş olur. Şaban olduğu bilirse, bu oruç bir nafil olur. Bu durumda iftar edilse kazası gerekir, çünkü bunun tutulması benimsenmiştir.

15- Şek gününde: "Ramazan ise oruç tutmaya, değilse iftar etmeye" şeklinde niyet etmiş olan bir kimse, oruç tutmuş olmaz. Çünkü oruca niyet edilince kesinlik gerekir. Böyle tereddütle oruca niyet olamaz.

16- Şek günü, insanlara yaymamak suretiyle oruç tutmak, ilim sahibi kimseler için daha faziletlidir. Halk için tedbirli olmak daha faziletlidir. Onlar ihtiyatlı davranarak zeval vaktine kadar, orucu bozan şeylerden sakınırlar. Ramazan olmadığı anlaşılınca iftar ederler. Böylece ramazandan olmayan bir günü ramazandan saymış olmazlar. Bu hususta bilgi sahibi sayılanlar, şek gününde oruca nasıl niyet edileceğini bilenler ve aynı zamanda o günün ramazan olduğuna dair kesin kanaat sahibi olmayanlardır. Bu şekilde niyet edilmesini bilmeyenlerde halk sınıfıdır. Bunlara, "havas" karşıtı olarak "avam" denilir.

17- Şaban ayında tamamen oruç tutan veya son üç gününde oruçlu bulunan kimse için de, şek günü oruç tutması daha faziletlidir.

18- Oruç tutup bununla beraber bir ibadet inancı ile hiç bir şey konuşmamak suretiyle "Sükut Orucu" tutmak mekruhtur. Fakat düşünmek için veya faydasız sözlerden kaçınmak için susmakta kerahet yoktur.

19- Bir kadın için, kocasının izni olmaksızın nafil oruç tutmak mekruhtur. Kocasının bu orucu bozdurabilir. Kadın da sonradan kocasının izin verince veya kadın yalnız kalınca, o bozmuş olduğu orucu kaza eder. Bununla beraber bir erkek hasta olursa veya oruçlu bulunursa veya hac ve umre için ihramda ise, zevcesini nafil oruçtan men edemez. Çünkü bu durumlarda zevcesine yakınlık gösteremez.

20- Bir ücret karşılığında hizmet gören kimse, hizmet ve çalışmasına noksanlık verecekse, işverenin rızası olmadıkça nafil oruç tutamaz. Fakat böyle bir zarara sebebiyet vermeyince, işverenin izin vermesine bakmaksızın nafil oruç tutabilir.

21- Üzerinde Ramazan ayından kazaya kalmış oruç bulunan kimsenin, nafil oruç tutması mekruh değildir.

22- Oruç tutulması yasaklanan bayram günlerinde iftar edilmeksizin tam bir sene devamlı oruç tutulması mekruhtur. Buna, "Savm-i Dehr" denir. Bayram günleri iftar edildiği takdirde, böyle bir oruçta sakınca yoktur. Ancak bu oruç, oruç

sahibini takatsiz düşürmemeli ve onu bir adet haline getirmemelidir. İbadet, adet dışında sadece Allah'ın rızası için yapılır.

23- Şevval ayında ayrı ayrı günlerde, haftada iki gün olmak üzere altı gün oruç müstahabdır. Bununla beraber arka arkaya altı gün oruç tutulmasında da, tercih edilen görüşe göre, bir sakınca yoktur. Bazı alimlere göre böyle arka arkaya tutulmasında kerahet vardır.

24- Şek gününde ihtiyaten oruç tutan kimse, unutarak bir şey yedikten sonra, o günün Ramazan olduğu anlaşılınca oruca niyet etse, bu yeterli olmaz, o günü kaza etmesi gerekir. Ancak, o gün akşama kadar bir şey yeyip içmemesi lazım gelir. Diğer bir görüşe göre, bu halde niyet ederek tutacağı oruç, sahih olur. Çünkü niyetten önce olan unutmama, niyetten sonraki unutmama gibidir.

Oruçların Farz ve Vacip Olmasındaki Sebepler

25- Ramazan orucunun sebebi: Ramazan günlerinden herhangi birinin oruca başlamaya elverişli bir kısmına yetişmektir. Bu kısım, ikinci fecirden başlayarak "Dahvetü'l-Kübra" denilen ve gündüzün yarısı bulunan kaba kuşluk (İstiva= Güneşin tam tepeye gelmesi) zamanına kadar devam eder. İşte bu zamana yetişen veya bu müddet içinde oruca ehliyet kazanan her müslüman için o günün orucu farzdır.

Ramazan orucunun kazasına sebep, yine evvelce ramazan ayına yetişmiş olmaktan başka bir şey değildir.

26- Keffaret olarak tutulan oruçların sebepleri, mahiyetlerine göre değişir. Şöyle ki: Ramazan ayına ait keffaretin sebebi, bu orucu bir isyan eseri olarak kasden bozmaktır.

Zihar keffaretinin sebebi, helâl olan bir bedeni veya bir organı, haram olan bir bedene veya organa benzetmek ve sonra da cinsel ilişki kurmayı istemektir. Yemin keffaretinin sebebi, yemin üzerinde durmayıp onu bozmaktır. Adam öldürme keffaretinin sebebi, suçu olmayan bir insanı hata yolu ile öldürmektir. İleride bunlar açıklanacaktır.

27- Vacib oruçların sebebi, bunların adamak suretiyle kabullenilmiş olmasıdır. Bunların kazasının sebebi de, benimsenmiş olan bir ibadetin tamamlanması gereğidir.

28- Nafile oruçların tutulmalarını zorunlu kılacak dinde bir sebep yoktur. Bunlar, yalnız sevab kazanmak için dileyenlerin tutacakları oruçlardır. Ancak böyle bir oruç tutulmaya başlandıktan sonra bozulacak olursa, onun kazası gerekir. Bu kazanın sebebi de, böyle bir ibadete Hak rızası için başlanmış olmasıdır ki, bunu yarıda bırakmak caiz olmayacağından kaza şeklinde tamamlanması vacib olur.

Orucun Meşru Olmasındaki Hikmet

29- Orucun meşru kılınmasındaki hikmet, pek aşikârdır. Şüphe yok ki, Allahü Teâlâ Hazretleri, kayıtsız ve şartsız her şeye hakimdir. Elbette O'nun kullarına emrettiği ve caiz gördüğü şeylerde birçok yararlar vardır. Biz bunları gereği gibi bilmesek de, muhakkak hikmetleri vardır. Bununla beraber orucun din ve âhiret yararlarından başka, sağlık yönünden, sosyal ahlâk bakımından birçok yararlarını pek, iyi takdir edebilmekteyiz. Bu konu üzerinde yazılmış bir hayli yazı ve risale vardır.

Bir hadîs-i şerîf de buyurulmuştur: "Her şey için bir zekât vardır. Bedenin zekâtı da oruçtur. Oruç sabrın yarısıdır." İnsan oruç sayesinde hayvanî duygularını azaltır, ruhunu artırır ve meleklik sıfatı ile vasıflanmaya başlamış olur. Oruç sayesinde cemiyetin içtimaî ve ahlâkî hayatından başka bir fazilet ve aydınlık doğar.

Oruç tutan kimse, nefisini birtakım şiddetli arzuların saldırısına karşı direnmeye alıştırmış, nefsin taşkınlıklarına karşı koymayı sağlar. Oruç tutan kimse, bir zaman mahrumiyete katlanır. Bu mahrumiyet, yiyecek ve içecek bulumayan herhangi bir yaratığın içine düştüğü acizliğin benzeri değildir. Bu irade bile benimsenmiş, yüksek bir hedefe yönelik bir mahrumiyettir, bir nefis mücadelesidir. İnsan bu mahrumiyet sayesinde yoksulların ve mahrumların hallerini tecrübe ile anlamış olur. Böylece kendisinde acıma, şefkat ve yardımlaşma duyguları artar, insaniyet için pek faydalı hale gelir. Ayrıca kendisinin duyacağı manevî hazlar ise, her türlü düşüncesinin üstündedir. Mabud'unun kutsal emrine bağlanarak, hak sahibi olduğu nimetlerinden bir müddet mahrumiyete katlanan insan, artık başkalarının nimetlerine göz diker mi? Başkalarının zararına çalışır mı? İşte, bütün insanlığın yararına hizmet eden kutsal bir ibadetin şer'î yönden hikmeti apaçıktır. Bunu anlayamamak için insanın düşünce ve duygudan büsbütün mahrum olması gerekir.

Oruçlu için Müstahab Olan Şeyler

30- Oruç tutacak kimsenin sahur yemeği yemesi müstahabdır. Bunun vakti, gecenin sonudur. Alimlerden Ebu'l-Leys'e göre, gecenin son altıda biridir. Sahur yemeği, insana oruç için kuvvet verir. Sahurun geciktirilmesi müstahab ise de, ikinci fecrin doğup doğmadığından şübhe edilecek bir zamana kadar geciktirilmesi mekruhtur.

Sahur, seher vaktinde yenecek yemektir. Bu yemeği yemeğe "Sahur Yemek" denir. Seher de, ikinci fecirden biraz öncesine kadar olan vakittir.

31- İftarı acele yapmak, yani akşam namazından önce oruç açmak müstahabdır. Böylece oruç hali, namazda kalbin huzuruna engel olmaz. Fakat hava bulutlu olunca, iftar için acele edilmez, ezan okunmuş olsa bile... Minare gibi çok yüksekte

bulunan kimse, güneşin batışını görmedikçe iftar edemez. Aşağıda bulunanların güneşin batması ile iftar etmeleri ona tesir etmez.

32- Akşamleyin iftar ederken şöyle dua (*) yapılması sünnettir: Şöyle de dua (**) edilir:

33- Orucu hurma gibi tatlı bir şeyle açmak mendubdur.

34- Oruçlu kimsenin, yakınlarına ve fakirlere fazlaca yardımda bulunması müstahabdır.

35- Oruçlunun mümkün olduğu kadar gece ve gündüz Kur'an okumak, zikir yapmak, Peygamberimize Salat ve Selam getirmek ve ilimle uğraşmak suretiyle meşgul olması müstahabdır.

36- Oruçlunun boş ve yararsız sözlerden dilini tutması da müstahabdır. Gıybetten, söz taşımadan kaçınmak ise her zaman vacibdir. Ancak bu kaçınmanın gerekliliği Ramazanda daha çok kuvvet kazanır.

37- Oruçlu için İtikaf da müstahabdır. İleride anlatılacaktır.

38- Ramazan orucunu tutmaya engel olacak derecede bedene takatsizlik verici işlerde bulunmak caiz değildir. Öğleye kadar çalışıp sonra dinlenmelidir. Mümkün bazı işleri, ücret karşılığında başkasına gördürmelidir. Sonuç olarak denir ki, kesin bir zaruret bulunmadıkça, insanın kendisini pek ağır işlerle yorarak oruç tutamaz hale getirmesi caiz görülemez.

(*) "Allahumme leke Sumtü ve bike amentü ve aleye tevekkeltü ve alâ rızkıke aftartü ve sevmelğedi min şehriramazane neveytü. Feğfir lî ma kaddemtü ve ma ahkertü."

Anlamı: "Allah'ım! Senin rızan için oruç tuttum, sana iman ettim, sana güvendim, senin rızkınla iftar ettim (orucumu açtım). Ramazan ayının yarınki gününü oruç tutmaya da niyet ettim. Artık benim geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışla..."

(**) "Ya vasi'al-mağfireti, iğfir-lî ve livalideyye ve lil-müminine yevme yekumu'l-hisab..."

Anlamı: "Ey bağışlaması bol olan Rabbim! Beni, ana-babamı ve mü'minleri hesab gününde bağışla..."

Orucun Şartları

39- Orucun farz oluşuna ve yerine getirilmesinin (edasının) farz oluşu ile sıhhatına dair şartlar vardır. Şöyle ki:

1) Oruçla mükellef olmak için İslâm, akıl ve bülûğ şarttır. Onun için bu vasıfları toplamayan bir kimseye oruç farz değildir. Ancak akıl sahibi bulunan mümeyyiz bir İslâm çocuğunun tuttuğu oruç nafil olarak sahih olur.

2) Orucun yerine getirilmesi (edası)nın farz olması için sıhhat ve ikamet şarttır. Onun için hasta olana ve yolculuk halinde bulunanlara, bu hallerinde oruç tutmak farz değildir. Bunlar oruçlarını tutamayınca, sonra o tutamadıkları oruçları kaza ederler.

Bir orucun edası (yerine getirilmesi)nin sahih olması için niyet etmek, hayız ve nifas hallerinden temizlenmiş olmak şarttır. Bunun için niyet edilmeksizin tutulan bir oruç, müctehidlerin tümüne göre din yönünden geçerli değildir. Hayız ve nifaz halinde oruç tutan bir kadının da orucu sahih değildir. Bunların, ramazan orucunu sonradan kaza etmeleri gerekir. Bu konu ileride açıklanacaktır.

Orucun Vakti

40- Orucun vakti ikinci fecirden başlayarak güneşin batışına kadar devam eden müddettir. Bununla beraber, ikinci fecrin ilk doğuşu anına mı, yoksa aydınlığının ufukta uzanıp dağılmaya başladığı zamana mı itibar olunacaktır meselesinde ihtilâf vardır. Bazı alimlere göre, ikinci fecrin ilk doğuşu anı esastır. İhtiyata en yakın olan görüş de budur. Diğer bazı alimlere göre, aydınlığın biraz uzayıp dağılmaya başladığı zamana itibar edilmelidir. Oruç tutacaklar hakkında daha elverişli olan da budur.

Bunun için birinci görüşe göre ikinci (gerçek) fecrin ilk doğuşundan itibaren, ikinci görüşe göre de bu fecrin doğuşundan sonra aydınlığının dağılmaya başlaması anından itibaren oruca başlamak gerekir.

41- Fecrin doğuşunda şüpheye düşen kimse için faziletli olan, yeyip içmeyi bırakmaktır. Bununla beraber yeyip içse, orucu yine tamamdır. Ancak fecirden sonra yeyip içtiği anlaşılırsa, o zaman kaza etmesi gerekir. Fecirden sonra sahur yapıldığında zan kuvvetli olsa ve başka bir delil de bulunmasa, sağlam olan rivayete göre, buna itibar olunmaz. Fakat bu halde tutulan orucun kaza edilmesi ihtiyata uygundur.

42- Oruçlu kimse, güneşin batışından şübhe etse, iftar etmesi helâl olmaz. İftar edip de gerçek durum anlaşılmazsa, üzerine kaza gerekir. Keffaretin gereği hakkında ise iki rivayet vardır. Fakat batıştan önce iftar etmiş olduğu anlaşılırsa, üzerine kazadan başka keffaret de lâzım gelir. Güneşin batmış olduğu hakkında kuvvetli bir zanna sahib olduğu halde iftar eden kimse hakkında hüküm böyledir. Güneşin batışından önce iftar etmiş olduğu anlaşılınsın veya anlaşılmasın hüküm değişmez.

43- Araştırma yaparak hem sahur, hem iftar yapmak caizdir. Şöyle ki: Oruç tutacak kimse, başka bir vasıta bulamayınca, galip zannına göre sahur yemeği yer ve fecrin

doğduğuna kanaat getirince oruca başlar. Güneşin batışını da araştırarak yine galip zannına göre orucunu açabilir. Bununla beraber fecrin doğuşunu iyice kestiremeyen için, bir an önce oruca başlamak ve güneşin battığını kestirmeyen için de, hemen orucu bozmamak ihtiyat gereğidir.

44- Davul, top sesi veya kandil yakılması ile oruca başlamak veya iftar edebilmek için de, bunların güvenilebilecek şekilde muntazam olmasına ve her taraftan görülüp işitilir bir halde bulunmasına dikkat etmek gerekir. Saatlerin muntazam bir şekilde işlemekte olduğu da tecrübe ile bilinmekte olmalıdır.

Ramazan Hilâli İle Diğer Hilâllerin Sübutu

45-Ramazan ayı, kamerî aylardandır. Bunların sübutu hilâllerin, yani yeni ayların görülmesi ile olur. Bunun için Şaban ayının yirmi dokuzuncu günü güneşin batışında insanların hilâli araştırmaları bir görevdir. Hilâli görürlerse, ertesi günün Ramazan orucuna başlarlar. Hava bulutlu, dumanlı bulunup da hilâl görülemezse, Şaban ayını otuz gün olarak tamamlar, sonra oruca başlarlar. Bununla beraber Şaban ayının hilâlini de, Receb ayının yirmi dokuzunda araştırmak uygundur. Bu şekilde Şabanın kaç gün olduğu daha iyi anlaşılmış olur.

46- Ramazan ayının yirmi dokuzuncu günü de, güneşin batışından itibaren Şevval ayının hilâli araştırılır. Görülürse bayram yapılır, görülmezse, Ramazan otuz gün tutulur.

47- Kamerî aylar, bazan otuz, bazan da yirmi dokuz gün olur. Yay şeklinde görülen her yeni aya, üçüncü gecesine kadar "Hilâl" denildiği gibi, her ayın yirmi altıncı, yirmi yedinci gecelerine de "Hilâl" denir. Diğer günlerdekine de, sadece Kamer denir.

48- Her kamerî ayın başlangıcı, ya hilâl görmekle veya ondan önceki ayın günleri otuza tamamlanmakla tesbit edilir. Hilâl'in çoğulu "Ehille"dir. Hilâl görüldüğü zaman; "Hilâl! Hilâl!" diye işaret etmek mekruhtur, bir cahiliyet âdetidir. Hilâl görülünce üç kez tekbir ve tehlilden sonra üç kez şöyle demeli: Sonra da: şöyle dua etmelidir. (*)

49- Hilâlin güneş batışı arkasından görülmesi geçerlidir. Bunun için hilâl, zeval (öğle) vaktinden önce veya sonra görülse bununla o gün ne oruca başlanır, ne de oruçtan çıkılır. Gerçekten bu hilâl gelecek geceye ait bulunmuş olur. Bu, İmam Azam ile İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, zevalden sonra görülen hilâl gelecek geceye ait ise de, zevalden önce görülen bir hilâl evvelki geceye ait olur. Bunun için bu hilâl ile Ramazan veya bayram gerçekleşmiş olur. Çünkü bir hilâl iki gecelik olmadıkça, âdete göre zevalden önce görülemez. (Üç İmama göre, gündüzün görülen hilâle itibar edilmez. Bu hilâl mutlaka gelecek

geceye aittir. Bu konuda münecimlerin sözleri de geçerli değildir. Herhalde hilâl geceleyin görülmelidir.)

50- Hava kapalı olunca, Ramazan hilâlinin görüldüğüne müslim, âkil, baliğ ve âdil bir kimsenin şهادeti yeterlidir. Bunun hilâl görmüş olduğunu söylemesine dayanarak oruca başlamak gerekir. Bu kimsenin erkek veya kadın olmasında fark yoktur. Bu halde böyle bir kimsenin şهادetine, yine böyle kimsenin şهادet etmesi de geçerlidir. Bu hususta âdilden maksad, iyiliği kötülüğüne üstün gelen kimse demektir. Bu konuda hali kapalı olan kimsenin şهادeti de, Sahih olan görüşe göre, kabul olunur. Bu şهادet, bir haber demektir, bir din işini bildirmekten ibarettir. Bunda şهادet sözü, dava, mahkeme, hakimin hükmü şart değildir. İhtiyat bunu kabul etmektir.

51- Hilâli görenin bunu açıklaması, yani: "Ben beldenin şu yerinden veya dışından baktım, hilâli, ufkun şu tarafında bulutun hemen kenarında veya iki bulutun açık bulunan kısmında şu şekilde gördüm," diye açıklaması gerekir mi, gerekmez mi? Bazı zatlara göre lâzımdır. Fakat sağlam rivayete göre lâzım değildir, böyle açıklama yapılmaksızın da şهادet geçerli olur. Bu şهادeti işitenler için oruca başlamak gerekir.

52- Ramazan hilâlini gören bir müslüman için hemen o gece şهادette bulunmak lâzımdır. Hatta bu, evinde beklemesi gereken bir kadın bile olsa, kocasının veya efendisinin izin vermesine bakmaksızın çıkıp gördüğü hilâl hakkında şهادet eder; çünkü bu din bakımından vacib olan bir görevdir.

53- Hilâli gören kimse, eğer hâkimi bulunan bir şehirde ise hemen hâkimin huzuruna çıkar ve şahidlikte bulunur. Hâkim de durumu ilân eder. Hâkim bulunmayan bir yerde ise, mescide gidip şahidlikte bulunur. Şahid olan kimse âdil olarak biliniyorsa, onun sözüne dayanarak insanlar oruca başlarlar. (Şafîilere göre, hâkimin hükmü ile bütün insanlara oruç tutmak farz olur. İsterse bu hüküm, yalnız âdil bir şahidin görüşüne dayanmış bulunsun. Hâkimin hükmü ihtilâfi ortadan kaldırır ve başka mezheb sahiblerine de oruç tutmak gerekli olur.)

54- Hilâlin görülmesi, ayın girmesi doğrudan doğruya değil, bir olaya bağlı olarak hüküm altına alınabilir. Meselâ: Bir kimse mahkemede bir şahsı dava ederek: "Benim bu kimsede, Ramazanın ilk gününde ödemek üzere şu kadar kuruş alacağım vardır, şimdi ise Ramazan hilâli görülmüştür. Bunun için bu alacağımı bana vermesini istiyorum," dese, borçlu şahıs da: "Evet, anlattığı şekilde borcum vardır, fakat henüz Ramazan ayı girmemiştir," diye itiraz etmekle hakim, o davacının hilâli gördüklerine dair getireceği iki şahidin şهادeti üzerine o borcun ödenmesine hüküm verse, Ramazan hilâlinin gördüğüne de hüküm vermiş olur. Hilâl isbat için bu şekilde dava açılması, İmam Azam'a göre uygundur. İki İmama göre, böyle bir davaya gerek yoktur.

55- Yalnız başına hilâli gören kimsenin şahidliği kabul edilmese de, kendisinin oruç tutması gerekir. Eğer o gün oruç tutmazsa, kaza eder. Bundan dolayı keffaret gerekmez. Çünkü gördüğü şeyin hilâl değil, bir hayal olduğu düşünülebilir. Bir kimsenin şahidliği hakim tarafından henüz red edilmeden iftar ettiği takdirde de yine keffaret gerekmez. Çünkü reddedilmek şüphesi vardır. Keffaretler ise, şüphe ile kalkar. Fakat şehadet kabul edildikten sonra iftar edecek olsa keffaret gerekir. Çünkü bu durumda onun şahidliği hakimin kararı ile kuvvet bulmuştur.

56- Hava kapalı olmayınca, Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâlleri hususunda bir iki kimsenin değil, onlarla beraber kuvvetli bir zan meydana gelecek başka çok kimselerin şehadetleri kabul edilir. Bunların sayısını belirlemek idarecinin görüşüne bağlıdır. Bir görüşe göre, bunların elli erkek olması gerekir. Bu hususta şahidlerin belde haricinden olup olmaması, kuvvetli rivayete göre, fark etmez. Bir görüşe göre de, bu durumda belde dışından gelen iki adil şahidin şehadeti kabul olunur. Onların daha uygun ve elverişli bir yerden hilâli görmüş olmaları düşünülebilir.

İmam Azam'dan rivayete göre de, bu durumda taşradan gelmiş veya gelmemiş olsun, iki adil şahidin şehadeti ile yetinilir. Deniliyor ki, zamanımızda herkes hilâli araştırma görevini yerine getirmek için çalışmadığından, şimdi böyle iki şahidin şehadetine güvenmek uygundur.

57- Hava kapalı olunca, Şevval ve Zilhicce hilâlleri hakkında adil iki erkeğin veya bir erkek ile iki kadının şehadetleri kabul olunur. Bu hususta adalet, hürriyet ve şahid sayısı şarttır. Şahidlerin tezkiyeleri de yapılmalıdır. Şehadet sözünün ve dava etmenin şart olup olmamasından ihtilâf vardır. Hakim ve valisi bulunmayan bir yerde hava kapalı olduğu halde, iki adil kimse Şevval hilâlini gördüklerini haber verecek olsalar, insanların iftar etmesinde bir sakınca yoktur.

58- Kapalı bir havada Ramazan hilâlini yalnız hakim görecektir, dilerse yerine birini vekil tayin ederek onun huzurunda hilâli gördüğüne şehadet eder, dilerse doğrudan doğruya insanlara oruç tutmalarını ilân eder. Fakat bayram (şevval) hilâlinde böyle bir kişilik şehadet geçerli olmaz. Çünkü bununla bir ibadete son verilecektir. Bununla beraber bu durumda insanların hukukuna şehadet manası da vardır; çünkü oruçtan çıkacaklardır. İnsanların hukukunda ise, ikiden noksan şahidin şehadeti geçerli değildir. Bunun için idare amiri veya hakim yalnız başına Şevval hilâlini görecektir, ne bayram namazı yerine çıkarlar ve ne de insanlara namaz yerine çıkmalarını emrederler. Ne de gizli veya aşikâr oruçlarını açarlar. Çünkü görülen hilâlin bir hayal olması ihtimali vardır.

59- Şevval ayının hilâli, Ramazanın yirmi dokuzuncu günü, güneşin batışı arkasından araştırılır. Bu hilâli yalnız başına gören kimse, ibadet hususunda ihtiyatı gözeterek iftar etmez. Eğer iftar ederse, yalnız kaza gerekir. Şehadeti kabul edilmediği halde de iftar etse, yine yalnız kaza lâzım gelir, keffaret gerekmez.

60- Bir kimsenin şehadetine dayanarak Ramazan orucuna başlamış olanlar, otuzuncu günü Şevval hilâlini görmeseler de, sahih olan görüşe göre, oruca son verirler. Hava kapalı ve bulutlu olunca, ihtilafsız bayram yaparlar. (Şafîlere göre,

Şevval için de bir adil şahidin şهادeti yeterlidir, tercih edilen görüş onlarca budur. Hakim bununla karar verince bayram yapılır.)

61- Hava kapalı olduğu halde, iki kimsenin şهادetini hakim kabul ederek otuz gün oruç tutulduktan sonra Şevval hilâli görülme, bakılır: Eğer hava yine kapalı ise, ertesi gün iftar ederler. Bunda ittifak vardır. Fakat hava açık ise, bir görüşe göre iftar etmezler. Ancak sahih olan diğer bir görüşe göre, bu durumda da iftar edip bayram yaparlar.

62- Bir belde halkı yirmi dokuz gün oruç tuttuktan sonra iki adil kimse; "Biz Ramazan hilâlini, sizin oruca başlamanızdan bir gün önce görmüştük," diye şهادette bulunsalar, bakılır: Eğer bunlar, o belde halkından iseler, uygun olan şهادliklerinin kabul edilmesidir; çünkü bunlar, Allah için yapılacak olan bir şهادeti önceden terk etmişlerdir. Fakat uzak bir yerden gelmiş iseler, şهادetleri caiz olur; çünkü bunlar, bu şahitliklerinde kınanmazlar.

63- Ramazan ayından başka ayların sübutu için, hava kapalı ise, en az iki adil erkeğin veya bir erkekle iki kadının şهادetleri gerekir. Hava açık ise, büyük bir cemaatin şهادeti gerekir. Bu cemaat, kesinlik kazandıracak derecede kalabalık ve sağlamsa şهادetlerinin kabulü için İslâm olmak şart kılınmaz. Diğer bir görüşe göre, Ramazan, Şevval ve Zilhicce'den başka diğer dokuz ayın hilâlini isbat için, hava kapalı olsun veya olmasın, iki adil şahidin şهادetleri yeterli olur. Çünkü bu ayların hilâllerini görmek için büyük bir topluluk ilgilenmez.

64- Bir belde halkı hilâli görmeksizin yirmi sekiz gün oruç tutup da, sonra Şevval hilâlini görecek olsalar, bakılır: Eğer Şaban hilâlini görüp onu otuz gün saymışlarsa, yalnız bir gün kaza ederler. Ramazan ayı yirmi dokuz gün bulunmuş olur. Fakat Şaban hilâlini görmeksizin onu otuz gün saymışlarsa, iki gün kaza etmeleri gerekir; çünkü şaban ayının yirmi dokuz gün olması ihtimali vardır. Fakat bu belde halkı yirmi dokuz gün oruç tutup da sonra Şevval hilâlini görseler, üzerlerine kaza gerekmez. Çünkü Ramazan ayı yirmi dokuz gün olabilir.

65- Bir beldede Ramazan orucu, hilâlin görülmesi ile yirmi dokuz gün tutulmuş olsa, o beldedeki hastalar da ileride bu Ramazan orucunu yirmi dokuz gün olarak kaza ederler. Fakat böyle bir hasta, o belde halkının nasıl hareket etmiş olduklarını bilmezlerse, borcun kesin bir şekilde kurtulması için, tam otuz gün kaza orucu tutar.

66- Ayın ve güneşin doğmuş oldukları yerler, beldelere ve arazi parçalarına göre değişik bulunur. Fakat oruç hususunda kabul edilen görüşe göre, bunların doğuş yerlerine bakılmaz. Fetva buna göredir. Bundan dolayı, batı ülkesinde bulunanlar Ramazan hilâlini görecek olsalar, bunu haber alan doğu bölgelerindeki müslümanlar üzerine de oruç tutmak gerekir. Ancak bir beldedeki görünüş, diğer bir belde halkı hakkında geçerli olabilmesi için, bu görünüş hakkında olan şهادetin hakim tarafından benimsenip karara bağlanması lâzımdır. Yoksa sadece

bir görüşü haber vermek, hilâli göremeyen memleket halkı için bir delil olamaz. Şöyle ki: Bir belde hakimine iki adil adam gelip şöyle demelidirler: "Falan memlekette hilâli gördüklerine dair olan şahidlerin şahadetlerini, o memleketin hakimi usulüne göre kabul edip hüküm vermiştir." Hakimin hükmü bir senet ve delildir. Bunlar da bu hükme şahidlik etmiş olurlar. Artık öteki memleketin hakimi de bu şahadeti kabul ederek ona göre hüküm verebilir. Başka bir memlekette, hilâlin görülmüş ve karara bağlanmış olduğunu gelip haber verenler, sözleri inkar edilemeyecek kadar büyük bir çoğunluksa, böyle bir hükme ihtiyaç görülmeksizin haber gereği üzere işlem yapılır.

67- Oruç hususunda ayın doğuş yerlerinin çeşitli oluşuna ve bunun hesapla belirlenmesine itibar edilmemesi, şu hadîs-i şerîf ile aynı manayı taşıyan başka hadislere dayanmaktadır. "Hilâli gördüğünüz zaman oruç tutunuz ve hilâli görünce de iftar ediniz." Bu hadîs-i şerîfe göre oruç ile iftar, hilâlin görülmesine bağlanmıştır. Bundan dolayı müslümanlardan bir kısmının hilâli görmesi ile, oruca esas olan hilâli görme olayı meydana çıkmış olur. Böylece farz olan orucu tutma ve bayram yapma gereği hepsine yönelmiş bulunur. Dinin bu hükümleri, hilâlin değişik beldelerde farklı zamanlarda doğuşuna itibar edilmesini veya hesap ehlinden sorulmasını emretmemiştir. Hilâlin fenne dayanarak görülemeyeceğini araştırmak da gerekmemektedir. Çünkü bu fennî araştırma, her yerde ve her zaman mümkün olmaz. Dinin gösterdiği kolaylığa da uymaz. Yine, hilâli haber veren iki haberciden birinin fenne dayanarak haberini, diğerinin rüyete (görüşe) dayanarak haberini tercih etmek de çok kere uygun olamaz. Çünkü bunlardan birinin hesabda, diğerinin görmede hataya düşmesi ihtimali vardır. (Malikî ve Hanbelîlerin mezheplerine göre de doğuşun değişik olmasına itibar olunmaz. Şafiîlere göre, aralarında yirmi dört fersah veya daha çok bir uzaklık bulunan iki beldede, değişik doğuşlara itibar olunur. Birinde hilâlin görülmesi, diğeri için görülme sayılmaz.)

68- Hilâlin doğuş yeri değişikliklerine itibar edilmediğine göre, bir belde halkı Ramazan hilâlini görüp yirmi dokuz gün oruç tuttuktan sonra bayram yapsalar, diğer bir belde halkı da yine hilâli görerek otuz gün oruç tuttukları meydana çıksa, önceki belde halkının bayramdan sonra kaza olarak bir gün oruç tutmaları gerekir. Çünkü ilk hilâli görüşe itibar olunmaz. Bu belde halkının hilâli bir gün sonra görmüş olmaları ihtimali vardır.

69- Hanefî fıkıh alimlerinden bazılarının göre, doğuş yerlerinin değişik olması geçerlidir. Bundan dolayı batıda hilâlin görülmesi sebebiyle doğuda bulunan müslümanlar için o gün oruç tutmak veya iftar etmek gerekmez. Bu hususta her belde halkı, kendi görgüsüne göre işlem yapar, oruç tutar, bayram yapar ve kurban keser. Bununla beraber, aralarında yirmi dört fersahdan az bir uzaklık bulunan iki belde arasında bu ayrılık mümkün olmaz. İşte böyle birbirine yakın iki beldeden birinde görülen hilâl, diğerinde geçerli olur.

70- Ramazan orucuna başlanması veya bayram yapılması için astronomi ilmini bilen adalet sahibi vakit uzmanlarının sözlerine baş vurulup vurulamayacağı

hususunda fıkıh alimleri arasında iki görüş vardır. Sahih kabul edilen çoğunluğun görüşü, bu konuda onların sözü kabul edilmez. Öyle ki, bir vakit uzmanının yaptığı hesap ile kendisinin işlem yapması bile caiz değildir. Gerçekten fennî hesaplar kesin ise de, bu hesapları yapanların hata yapmayacakları kesin değildir. Bundan dolayı takvimler arasında daima ayrılık görülmektedir. Bununla beraber, her yerde böyle ince hesaplar yapılabilecek insanlar bulunamayacağından bunların sözlerine başvurmak gereği, özellikle sahra gibi yerlerde ve dağınık bir halde yaşayan müslümanlar için zorluğu gerektirir. Halbuki şeriat bu hususta kolaylık göstermiştir. Bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur: "Hilâli gördükten sonra oruç tutunuz ve hilâli gördükten sonra iftar ediniz (bayram yapınız). Size hava kapalı olunca da, Şaban ayını otuza tamamlayınız." Anlaşıyor ki, şeriaat orucu, hiç bir zaman değişmeyecek temelli ve basit olan, herkes tarafından anlaşılıp kabul edilecek olan bir delile bağlanmıştır ki, o da hilâlin görülmesidir. Gerçekten müneccimlerin sözleri hesap kurallarına dayanır. Fakat aralarında çok kere ayrılık bulunmakta, sözleri kararlı bulunmamaktadır. Bir de hesaba nazaran kamerî aylar, mutlaka otuz veya yirmi dokuz gün olmayıp az çok kesirli bulunmaktadır. Şeriat ise, orucun ya tam otuz veya tam yirmi dokuz gün tutulmasını emretmiştir. Azınlık olanlara ait diğer bir görüşe göre, bu konuda vakit uzmanlarının ve müneccimlerin sözlerine başvurulabilir. Bunların sözlerine güvenmekte bir sakınca yoktur. Fıkıh alimlerinden Muhammed ibni Mukatil, onların kendi aralarında fikir birliği yaptıkları sözlerine güvenir ve onlardan sorardı. Ancak bu konuda onlardan bir topluluğun fikir birliği yapılmış olması lâzımdır. Kadı Abdülcebbar da; "Müneccimlerin sözlerine güvenmekte bir sakınca yoktur," demiştir. Memleketimizde bir müddetten beri, bu görüşe uygun olarak kamerî aylar Rasathane tarafından bir belge halinde tayin edilmektedir. (Malikî ve Hanbelî fıkıh alimlerine göre müneccimlerin sözlerine güvenilmez. Bunun için onların sözleri ile herkes için oruca başlamak gerekmez. Yalnız Malikîlerce, güvenilir bir görüşe göre, müneccimler kendi hesapları ile işlem yaparak oruç tutabilirler. Müneccimlerden işitip doğru olduğuna kuvvetle inanan kimse de, onun hesabına dayanarak oruca başlayabilir. Şafiîlerce de müneccimin sözü, kendi hakkında ve kendisini doğrulayan kimse hakkında geçerli ise de, tercih edilen görüşe göre, bütün insanlar için geçerli değildir. Buna göre, müneccimin sözü üzerine herkesin oruca başlaması vacib olmaz. Şafiîlerden yalnız İmam Sübkî'nin bu konuda bir eseri vardır. Bu şahıs, hesabın kesin olduğunu göz önüne alarak müneccimlerin sözlerine güvenileceğine inanmıştır. Fakat diğer Şafiî olan alimler tarafından bunun sözü kabul edilmemiştir.)

(*) "Hilâle hayrin ve rüşdin! Amentü billâhillezî halekake. Elhamdü lillâhillezî zehebe bişehrin keza ve cae bişehrin keza. Allahümme ahlilhü aleyna bil-emal ve'l-imani vesselâmeti vesselam." Anlamı: "Ey hayır ve salah hilâli? Seni yanatan Allahü Teâlâ'ya iman ettim. Şu ayı (Şabanı) götürüp bu ayı (Ramazan) getiren Yüce Allah'a hamd olsun, Allah'ım! Bu ayı bizlere emniyetle, imanla, selâmet ve selâmla bulundur."

Oruçlara Ait Niyetler

71- Herhangi bir oruca kalb ile niyet yeterlidir. Oruç için sahura kalkılması da bir niyettir. Niyetin dil ile de yapılması mendubdur.

72- Ramazan orucu, tayin edilmiş adak ve mutlak nafile oruçlar için niyetin vakti, güneşin batışından başlayarak kaba kuşluğa kadar devam eder. Bu zaman içinde niyet edilebilir. Fakat güneş batmadan önce veya tam istiva zamanında veya ondan sonra akşama kadar hiç bir oruca niyet edilemez. Böyle niyet hususunda, mukîm, misafir, sağlıklı ve hasta olanlar eşittir. Bununla beraber istiva zamanına kadar böyle niyet edilebilmesi, ikinci fecirden sonra yiyip içmek gibi orucu bozan haller bulunmadığı taktirdedir. Böyle orucu bozan bir şey, kasden veya sehven yapılacak olsa, artık niyet caiz olmaz.

(Malikîlere göre, nafile oruç için böyle gün ortasına kadar niyet edilemez. Çünkü sabahleyin niyet edilmeyince, o gün iftar etmek kararlaştırılmış olur. Bir günün hem oruca, hem de iftara ihtimali olamaz. Şafiîlere göre güneşin batışından öncesine kadar niyet edilebilir. Yeter ki, sabahdan itibaren oruca aykırı bir iş yapılmamış olsun. Çünkü nafile ibadet için din yönünden takdir edilmiş bir zaman yoktur. Bu oruç, oruç tutacak olan kimsenin isteğine bağlıdır. Zevalden sonra da oruç tutma arzusu bulunabilir.)

73- Bütün kaza ve keffaret oruçları ile mutlak adak oruçları için niyetin geceleyin veya ikinci fecrin başlangıcında yapılması şarttır. Ayrıca bu oruçları niyette göstermek (tayin etmek) lazımdır. Bundan dolayı bunlardan herhangi biri için fecirden sonra niyet edilirse veya bunlardan hangisinin tutulacağı kalb ile tayin edilmezse, bu oruçların tutulmaları sahih olmaz. Çünkü bu oruçlar için belli bir gün yoktur. Bunlara hangi günlerin ayrılacağı, ancak böyle bir niyet ile tayin edilmiş olur. Ramazan orucu, belirlenmiş adak, herhangi bir nafile oruç için mutlak bir niyet yeterlidir. "Yarınki günün orucunu tutmaya, yarın oruç tutmaya, yarın nafile oruç tutmaya". diye niyet edilebilir. Bununla beraber bunlar için geceleyin niyet edilmesi, bu oruçların tayin edilmesi ve şöyle denilmesi daha faziletlidir: "Yarınki Ramazan orucunu tutmaya niyet ettim."

74- Ramazanın her günü için ayrıca bir niyet gerekir. Çünkü araya geceler girmektedir. Ayrıca her günün orucu başlıbaşına bir ibadet bulunmaktadır. Bunun içindir ki, bir günün orucundaki bozukluk, diğer günün sıhhatine engel olmaz.

75- Bir kaza orucuna fecrin doğuşundan sonra niyet edilecek olsa, bununla kaza sahih olamayacağından, nafile oruç tutulmuş olur. Eğer bu oruç bozulacak olsa, kaza edilmesi gerekir. Çünkü başlanmış olan bir ibadet yarıda bırakılmaz

76- Bir kimse, daha güneş batmadan: "Yarın oruç tutayım," diye niyet edip de, sonra yarınki günün istiva zamanına kadar uyusa, gafil veya baygın bir hal de bulunsa, oruç tutmuş olmaz. Fakat güneşin batmasından sonra böyle niyet etmiş olursa, orucu sahih olur.

77- Bir kimse, ramazan ayında ramazan olduğunu bildiği halde, ne oruca ve ne de iftara niyet etmemiş bulursa, sağlam rivayete göre, oruçlu bulunmuş olmaz.

78- Bir kimse, geceleyin herhangi bir oruç için niyet etmiş bulursa, sonra fecrin doğuşundan önce bu niyetinden dönse, bu dönüşü sahih olur. Fakat oruçlu bir kimse, orucunu bozmaya niyet ettiği halde bozmasa, sadece bu niyet ile orucu bozulmuş olmaz.

79- "İnşallah yarın oruç tutmaya niyet ettim," diye yapılan bir niyet sahihtir. Fakat: "Yarın davete çağırılısam iftar etmeye, çağırılmazsam oruç tutmaya," diye yapılan bir niyet geçerli değildir. Böyle tereddütlü bir niyetle oruç tutulmuş olmaz.

80- İstiva zamanına kadar niyet edilmesi caiz olan oruçlarda, gündüzün niyet edileceği takdirde, o günün başlangıcından itibaren oruçlu bulunmuş olmaya niyet edilmesi gerekir. Niyet edileceği andan itibaren oruç tutmaya niyet edilecek olsa, bununla oruç tutulmuş olmaz.

81- Ramazan gecesinde veya gündüzünde bayılan veya deliren kimse, istiva zamanından önce kendine gelip oruca niyet edince oruçlu bulunmuş olur.

82- Bir kimse, Ramazan ayında başka bir vacib oruca niyet edecek olsa, o kimse Ramazan orucuna niyet etmiş sayılır. Bu konuda iki imama göre, mukim ile misafir arasında fark yoktur. İmamı Azam'a göre, misafir olunca, niyet ettiği vacib için oruçlu bulunmuş olur. Çünkü misafirin Ramazan orucunu tutma mecburiyeti yoktur.

Nafile oruca niyet edilecek olsa, sahih olan görüşe göre, ramazan orucuna niyet edilmiş olur. Hastanın da bu şekilde olan niyetleri, sahih olan görüşe göre, Ramazan orucuna sayılır. Misafir ile hastanın mutlak şekildeki niyetleri de Ramazan orucuna sayılır.

83- Muayyen bir adak gününde, keffaret veya ramazan orucunu kaza gibi, başka bir vacibe niyet edilerek oruç tutulmuş olsa, sahih olan görüşe göre, bu oruç o vacib için sayılır; o muayyen nezir orucunun kaza edilmesi gerekir.

84- Bir oruç için hem keffarete, hem de nafileye niyet edilse, keffaret olarak caiz olur. Fakat bir oruç için kazaya, hem de yemin keffaretine niyet edilecek olsa, hiç biri geçerli olmaz. Çünkü bunların aralarında zıddiyet vardır. Bu durumda o oruç bir nafile olmuş olur.

85- Bir veya birkaç ramazandan orucu kazaya kalmış olan kimse için uygun düşen, bunları kaza ederken: "Üzerine kazası ilk vacib olan oruca" niyet etmektir. Bununla beraber böyle belirtilmeksizin yalnız kazaya niyet etmesi de yeterlidir.

86- Bir kadın henüz adet içinde iken, geceleyin oruca niyet edip fecirden önce temizlenecek olsa, orucu sahih olur.

87- Esir bulunan kimse, Ramazan ayının girip girmediğini bilemezse araştırır ve kanaatine göre oruç tutar. Sonra bakılır: Eğer orucu ramazana raslamışsa veya ramazandan yahut oruç tutulması yasak olan günlerden sonra geceleyin niyet ederek oruç tutmuş ise, orucu ramazandan sayılır. Ramazan günlerinden noksan olarak oruç tutmuşsa, bu noksan günleri kaza eder. Fakat Ramazandan öncesine raslamışsa, caiz olmaz, yalnız nafile bir oruç olur.

Oruçlu İçin Mekruh Olan ve Olmayan Şeyler

88- Oruçlu olanın su ile ıslatılmış bir misvaki kullanması İmam Ebu Yusuf'a göre mekruhtur. Fakat diğer alimlere göre, sabahleyin yahut zevalden sonra yağ ve kuru misvak kullanmakta kerahet yoktur.

(İmam Şafî'ye göre, zevalden sonra misvak kullanılması mekruhtur.)

89- Oruçlu kimsenin istincada (büyük abdest temizliğinde) ve abdest alırken ağızına, burnuna su verirken aşırı gitmesi, fazla su doldurup taşıması mekruhtur.

90- Oruçlunun bir özrü bulunmaksızın pişirilen yemeği yalnız ağız ile tadması mekruhtur. Bir kocanın kötü huylu olması, karısı için bir özürdür, böyle bir kadın pişireceği yemeğin, yutmaksızın, tadına ve tuzuna bakabilir.

91- Oruçlu bir kimsenin satın alacağı bal ve yağ gibi şeylerin iyi olup olmadığını anlamak için yalnız ağız ile onlardan tadmasında kerahet vardır. Bir görüşe göre, muhakkak satın alınması gerekiyorsa yahut aldanmaktan korkuluyorsa, boğaza kaçırmamak şartı ile tadına bakılmasında kerahet yoktur.

92- Oruçlu kimsenin, önceden çiğnenmiş beyaz ve parçalanmaz bir sakızı çiğnemesi mekruhtur. Fakat yeni bir sakızı çiğnemek caiz değildir. Erkekler oruçlu olmadıkları zamanlarda da sakız çiğnemeleri hoş değildir. Bir özür sebebiyle çiğneyeceklerse, gizlice çiğnemeleri güzel görülmüştür.

93- Oruçlunun kan aldırması, orucunu koruyamayacak şekilde zayıf düşmesinden korkulursa mekruhtur, değilse mekruh olmaz. Bununla beraber uygun düşen, bunu güneş batışından sonraya bırakmaktır.

94- Ramazanda harareti azaltıp serinlenmek için ağza ve buruna su almak ve soğuk su ile yıkanmak, İmamı Azam'a göre mekruhtur. Çünkü böyle bir hareket, ibadet için bir daralma göstermek demektir. Fakat İmam Ebû Yûsuf'a göre, bunda kerahet yoktur. Çünkü böyle yapmakla ibadete yardım edilmiş ve doğal olan sıkıntı giderilmiş olur. Fetva da buna göredir.

95- Kendine güvenemeyen bir oruçlunun zevcesini öpmesi ve okşaması mekruhtur.

96- Oruçlu kimsenin zevcesi ile çıplak olduktan halde boyun boyuna sarılmaları kendine güvensin veya güvenmesin, her halde mekruhtur. Bu harekete "Fahiş mübaşeret = Aşırı yaklaşma" denir. Zevcesinin dudaklarını emmesi de, her halde mekruhtur, buna da "Fahiş kuble = Aşırı öpüş" denir.

97- Oruçlu kimsenin cünüb olarak sabahlaması veya gündüzün uyuyup ihtilam olması orucuna zarar vermez. Fakat mümkün olduğu halde geceleyin yıkanmamak mekruh değildir, denemez.

98- Oruçlu kimsenin gül ve misk gibi kokuları koklaması da mekruh değildir. Sürme çekmesi, bıyık yağı kullanması da mekruh değildir. Ancak erkeklerin süs maksadı ile sürme çekmeleri ve bıyıklarına yağ sürmeleri mekruhtur.

Orucu Bozan ve Bozmayan Şeyler

99- Kasden yeyip içmek ve oruca aykırı olan işleri yapmak orucu bozar. Bu işlerin bir kısmı yalnız kazayı ve bir kısmı da hem kaza, hem de keffareti gerektirir. Bunlar açıklanacaktır.

100- Unutarak bir şey yemek ve içmek veya cinsel ilişkide bulunmak orucu bozmez. Bu hususta farz, vacib ve nafil oruçlar arasında bir fark yoktur. Çünkü unutma ve yanılma ile yapılan işler bağışlanmıştır. (Malikilere göre, bunların her biri ile farz olan oruç bozular, kazası gerekir. Çünkü orucun rüknü olan imsak kaybolmuştur.)

101- Yanılarak yemek yiyen bir oruçluya raslanınca, bakılır: Eğer oruç tutmaya güçlü görülüyorsa, ona oruçlu olduğunu hatırlatmamak, tercih edilen görüşe göre, harama yakın mekruhtur. Fakat çok yaşlı ve zayıf kimse olunca, diğer ibadetleri sağlam yapabilmesi için, ona hatırlatılmaz. Uykuya dalmış bir kimseyi, vakti geçmeden namaz kılmak için uyandırmak da bir görevdir. Uyuyan özürlü sayılır; fakat uyandırmayan özürlü sayılmayacağı için günah işlemiş olur.

102- Uyku halinde bir şey yeyip içmek orucu bozar. Bu yanılma işi gibi sayılmaz.

103- Oruçlu olduğu halde yemek yiyen kimseye: "Sen oruçlusun" denildiği halde, hiç aldırış etmeyerek yemesine devam etse, sahih olan görüşe göre, orucu bozular ve ona kaza gerekir.

104- Hata yolu ile yeyip içmek de orucu bozar. Bunun için, oruçlu olduğunu bildiği halde bir kimse, kasıd olmaksızın hata ile bir şey yeyip içse, abdest alırken boğazından aşağı su kaçsa veya ağzına yağmur ve kar daneleri düşüp midesine

doğru gitse orucu bozulur ve üzerine kaza gerekir. Fakat oruçlu olduğu hatırında yoksa, bunlardan dolayı orucu bozulmaz.

105- Ağza su verip çalkaladıktan sonra ağızda kalan yaşığın tükürkle beraber yutulması orucu bozmaz. Yine insanın baş kısmından burnuna inen akıntıyı kasden içeri çekip yutması da orucu bozmaz.

106- Dişlerin arasından çıkan kan boğaza gidecek olsa, bakılır: Eğer az olur da içeriye geçmezse, orucu bozmaz. Çünkü adet gereği bundan korunmak mümkün değildir. Çok olmakla beraber çoğunluğu tükürük teşkil ediyorsa, hüküm yine böyledir. Fakat çoğunluğu kan olur ve tadı duyurulur bir halde veya kanla tükürük eşit bulunursa, yutulunca oruç bozulur. Çıkarılan diş için de bu haller geçerlidir.

107- Ağızdan dışarı çeneye doğru iplik halinde sarkan ve ağızdan kopup ayrılmayan ağız salyasını içeriye çekip yutmak da orucu bozmaz. Çünkü bu halde henüz ağızdan çıkmamış sayılır. Bunun gibi, herhangi bir sebeble ağızdan çıkıp yine ağıza girerek boğaza giden bir su ile de oruç bozulmaz.

108- Kişinin konuşmaktan veya başka bir sebebden dolayı tükürkle ıslanmış dudaklarını emmesi, orucunu bozmaz. Çünkü bunda bir zaruret vardır.

109- Göz yaşı veya yüz teri ağıza girecek olsa, bakılır: Eğer bir ve iki damla gibi az bir şey ise, orucu bozmaz. Çünkü bundan kaçınmak mümkün değildir. Fakat tuzluluğu bütün ağız içinde duyulacak derecede fazla olup da oruç hatırda iken yutulacak olsa, orucu bozar.

110- Yenilmesi kasdedilmeyen ve kendisinden kaçınılması mümkün olmayan bir şeyin içeriye gitmesi orucu bozmaz. Onun için, ilaç olarak ağrıyan dişe konulan karanfilin tadı tükürkle boğaza kaçarsa, havada dağılan bir duman ve toz-toprakdan, öğütülen veya tokmakla dövölen şeylerden kalkan toz, orucu bozmaz. Uçan bir sineğin boğaza kaçması da böyledir. Fakat dişe ilaç olarak konulan bir nesnenin mesela karanfilin yutulması orucu bozar. Yine, oruçlu bulunduğunu hatırladığı halde, kokladığı bir "Buhurun = Kokunun" dumanı içine gitse veya bir sineği tutup yutsa, orucu bozulur. Böyle bozulan bir orucu kaza etmek gerekir.

111- Renk veren bir iplik parçasını defalarca ağıza alıp çıkarmak orucu bozmaz. Fakat oruçlu olduğunu hatırlayan kimse, ağızına aldığı herhangi bir renkteki ipliğin tükürüğünü yutacak olsa, orucu bozulur.

112- Dişlerin arasında kalmış olan bir yemek kırıntısı yutulsa, bakılır: Eğer az bir şey ise, orucu bozmaz: fakat çok olursa bozar. Nohut tanesinden küçük olan şey azdır, nohut danesi kadar olan şey de çoktur. Bu bir ölçüdür.

113- Dişlerin arasında kalan susam veya buğday danesi gibi pek az bir şeyi yutmak orucu bozmaz. Fakat böyle bir şey dışardan alınıp yutulsa, orucu bozar. Bu halde, tercih edilen görüşe göre, keffaret de gerekir. Ancak böyle pek az bir şey ağıza alınıp çiğnense oruca zarar vermez. Çünkü bu ağız içinde dağılır bir zerre haline gelir. Ancak bunun tadı boğaza giderse oruç bozulur. Nohut büyüklüğünden az olup dişler arasında kalan bir şey, ağızdan çıkarılıp sonra yenirse orucu bozar. Ancak sahih olan görüşe göre keffaret gerekmez. Çünkü böyle bir şeyi yemek, olağan dışı bir iştir.

114- Bir kusuntu, kendiliğinden gelince bakılır: Eğer ağız dolusu olmayıp içeriye dönerse, ittifakla orucu bozmaz. Fakat içeriye döndürülürse, İmam Muhammed'e göre orucu bozar. Çünkü imsak kaybolmuştur, İmam Ebû Yusuf'a göre bozmaz; çünkü bu az olduğu için abdesti bozmadığı gibi, orucu da bozmaz. Fakat bu kusuntu ağız dolusu olup kendi başına içeriye dönecek olsa, İmam Ebû Yusuf'a göre orucu bozar. Çünkü bu, taharete engeldir, İmam Muhammed'e göre bozmaz; çünkü imsak kasden terkedilmiş değildir. Ancak böyle bir kusuntu kısmen veya tamamen sahibi tarafından geriye çevrilirse, ittifakla orucu bozar.

115- Bir kusuntu, sahibi tarafından kasden getirilince bakılır: Eğer ağız dolusu ise, ittifakla orucu bozar. Çünkü bu hal, hem taharete, hem de imsake engeldir. Bu halde, içeriye az çok bir şey dönüp gider. Bunun için orucun kazası gerekir. Fakat ağız dolusundan az olup da kendi başına geri dönerse, İmam Muhammed'e göre, orucu bozar. Çünkü bu imsake engeldir, İmam Ebû Yusuf'a göre bozmaz; çünkü az olduğundan taharete engel değildir. Bu kusuntu, içeriye çevrildiği takdirde, hem İmam Muhammed, hem de İmam Ebû Yusuf'dan bir rivayete göre, orucu bozar, İmam Ebû Yusuf dan diğer bir rivayete göre ise, bozmaz.

116- Yalnız yapışmak, öpmek ve oynamakla oruç bozulmayacağı gibi, yalnız bakmak ve düşünmek sonucu olarak inzal olmakla da bozulmaz. Bunun için bir kimsenin zevcesini öpüp okşaması ile onun orucu bozulmaz. Yine, zevcesinin veya başkasının yüzüne veya herhangi bir uzvuna tekrar suretinde olsa dahi, bakması ile ve bakışından veya bunları düşünüşünden dolayı şehvetle akıntı olması ile de orucu bozulmaz.

117- İki yoldan başka herhangi bir uzva yapılacak temas sonunda inzal olmazsa, oruç bozulmaz. Fakat inzal olunca oruç bozulur ve yalnız kaza gerekir. El ile meni getirmek veya hayvan ve ölüye temasla olan inzal da böyledir.

118- Zevcesinin sıcaklığını duymayacak şekilde elbisesi üstünden tutmakla inzal olsa orucu bozulmaz, sıcaklığını duymuşsa bozulur. Yine, bir kadın kocasını, inzal oluncaya kadar tutsa, kocasının orucu bozulmaz. Fakat bu tutması, kocasının teklifi üzerine ise, bu durumda orucunun bozulup bozulmamasında ihtilaf vardır.

119- Bir erkek zevcesini veya bir kadın kocasını öpüp de erkekten meni, kadından bir yaşlık belirse, bunların orucu bozulmuş olur, bundan dolayı da kaza gerekir. Kadın bu öpme sonunda bir yaşlık değil de, bir lezzet duyacak olsa, İmam Ebû Yusuf'a göre orucu bozulur, İmam Muhammed'e göre bozulmaz. Okşamak, el tutuşmak, boyuna sarılmak da, öpme gibidir.

120- Oruçlu olan kimse, büyük abdest temizliği yaparken, içeriye su geçmemesi için nefes alıp vermemelidir. Bu temizlik üzerinde aşırı gidilir de, su hukne yerine kadar ulaşırsa, orucu bozar. Hukne (lâvman için kullanılan) bir ilaçtır. Bunu kullanmaya "İhtikan" denir. Hukne için kullanılan özel alete de "Mihkane = Şırınga" denir. Bu şırınganın ucu, aşağıdan (makaddan) nereye kadar yetişirse, oraya varacak kadar yapılacak bir istinca orucu bozar. Böyle bir istinca da pek az yapılabilir. Zaten bunun yapılması sağlığa zararlıdır.

121- İhtikan (şırınga yapmak), buruna ilaç akıtmak, kulağa yağ damlatmak orucu bozar ve kazayı gerektirir. Fakat kulağa giren su, orucu bozmadığı gibi, kulağa dökülen su da, tercih edilen görüşe göre orucu bozmaz. Bunun gibi, üzerinde kulak kiri bulunan bir karıştırıcının kulağa birkaç defa sokulup çıkarılması ile de oruç bozulmaz. (İmam Şafi'ye göre bozar.)

122- Erkeğin tenasül aletine damlatılan su veya yağ, mesaneye kadar gitse bile, İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göre orucu bozmaz. Fakat mesaneye kadar gitmeyip de tenasül organı içinde kalırsa, ittifakla bozmaz.

123- Su veya yağ ile ıslanmış bir parmağın ön veya arka tarafa sokulması, oruç hatırlanması halinde olursa orucu bozar. Unutma halinde ise, bozmaz. Kuru bir parmağın sokulması, her iki halde de orucu bozmaz.

124- İnsanın derisinden içeriye sızan şeyler orucu bozmaz. Bunun için vücuda sürülen bir yağ veya yıkanılıp içeriye soğukluğu geçen bir su, orucu bozmaz. Yine, göze dökülen bir ilaç orucu bozmaz, boğazda duyulsa bile... Göze sürülen bir sürme de böyledir, izi ve rengi tükürükte görülse de... Çünkü bunların öyle içeriye geçmesi derideki emişlerledir.

125- Oruçlunun kendi işi olarak ağzından başka, vücudunun herhangi bir kısmından içine tamamen sokulup kaybolan veya başkası tarafından sokulup vücuda yarar sağlayan herhangi bir şey orucu bozar. Bu hususta içeriye giden şeye bakılır, gittiği yola bakılmaz. Bundan dolayı bir kimsenin başkası tarafından herhangi bir uzvuna saplanıp vücutta kaybolan odun ve demir benzeri bir şey orucu bozar. Fakat böyle bir şeyin bir ucu dışarda kalmış olursa, orucu bozmaz. Bir parçası içeriye sokulmuş olan bir süngü veya bir odun parçası gibi... Yine, iç boşluğa veya dimağa kadar uzayan derin bir yaraya konulan yağ bir ilaç, içeriye veya dimağa kadar geçince orucu bozar, kazayı gerektirir. Bu mesele, İmam Serahsinin "Mebcut" adlı kitabındaki açıklamasına bakılırsa, İmamı Azam'a göre dir. Bu esas üzerine denilir ki, Ramazanda gündüz vakti vücuda yapılan iğne

de orucu bozar ve kazayı gerektirir. Çünkü bu, hem oruçlunun rızası ile yapılmakta, hem de vücudun yararına yapılmış bulunmaktadır. İğne aracılığı ile vücutta bir yol açılıyor ve böylece ilaç tam vücudun içine akıtılmış oluyor. Artık bu şekilde ilacın içeriye girmesi, suyun deriden emilerek içeriye geçmesi gibi değildir. Bundan dolayı açık bir ihtiyaç veya zaruret bulunmayınca, iğneler iftardan sonra yapılmalıdır. İhtiyata uygun olan budur. Hatta bir görüşe göre, başkası tarafından sokulup vücudun içinde kaybolan demir parçası gibi bir şey, vücudun yararına olmadığı halde, yine orucu bozar. İki imama gelince, bunlara göre bir şey, tabii yoldan içeriye gitmedikçe oruç bozulmaz. Çünkü oruç; "Yaratılıştaki bir yol ve kanal olan bir uzuvdan (organdan) bir şeyi içeriye sokmaktan kendini tutmaktır." Biz böyle bir imsak ile emrolunmuşuz. Bu hususta geçici olan yol ve kanallara itibar edilmez.

Bunun için dışardan bir yaraya konulan ilaç, boşluğa kadar gitse de, orucu bozamaz. Vücudun derisini yırtarak içeriye gidip kaybolan bir demir, bir kurşun parçası hakkında da hüküm böyledir. Buna göre iğne ile de orucun bozulmaması gerekir. Evvelce, fetvahane tarafından da bu yolda fetva verilmişti. Fakat daima ihtiyat yolunun gözetilmesi iyidir. 126- Baştaki veya karındaki bir yaraya konulup yaranın ıslaklığı ile dimağa veya boşluğa gitmeyen bir ilaçtan ittifakla oruç bozulmaz. Fakat böyle bir yaraya konulup dimağa veya ileriye gidip gitmediğinden şüphe edilen sıvı bir ilaç, İmamı Azam'a göre orucu bozar. Çünkü böyle bir ilaç adet bakımından içeriye geçer, iki imama göre, bununla oruç bozulmuş olmaz. Çünkü böyle şüphe ile oruç bozulamayacağı gibi, tabii olmayan bir yoldan içeri giren bir ilaç ile de oruç bozulmaz.

Kaza Edilmesi Gereken ve Gerekmeyen Oruçlar

127- Yolculuk veya hastalık özrü ile Ramazan orucunu tutmamış olan kimse, bunları kaza etmeye elverişli bir vakit bulamadan önce ölse, üzerine kaza gerekmediği gibi, fidye vermesi de lazım gelmez. Ancak oruçları için fidye verilmesini vasiyet etmiş olursa, malının üçte birinden bu vasiyetin yerine getirilmesi gerekir. Fidye, fakir bir kimseyi sabah ve akşam doyuracak olan bir günlük yiyecektir. Bu, bir fitre sadakasına eşittir.

128- Yolculuk veya hastalık sebebi ile Ramazan orucunu tutamamış olan kimse, bunun tamamını veya bir kısmını kaza edebilecek bir zaman bulmuş olduğu halde, bunları kaza etmeden ölürse, malı olduğu takdirde, kazaya kalan her gün için malının üçte birinden ödenmek üzere bir fidye ödenmesini vasiyet etmesi gerekir. Bu fidye fakirlere verilir. Bir özrü olmaksızın kasden Ramazan orucunu tutmayan kimse üzerine de, öldüğü zaman malının üçte birinden fidye verilmesini vasiyet etmelidir ki, bu vacibdir. Kaza edecek zaman bulamasa da hüküm aynıdır. Çünkü yapılması mümkün olan bir ibadeti terk etmiştir. Vasiyet etmediği takdirde, varislerin bu fidyeyi vermeleri üzerine vacib olmaz, isterlerse kendi mallarından bir bağış olarak verebilirler. Varisler ve varis olmayanlar, ölü adına orucu tutmak

suretiyle kaza edemezler. Böyle beden ile yapılan ibadetlerde, başkasına vekalet edilemez. Ancak kendileri için tuttıkları oruçların sevabını ölüye bağışlayabilirler. (İmam Şafiîye göre, ölü vasiyet etsin veya etmesin, onun geriye bıraktığı malın tümünden kazaya kalmış oruçlarının fidyesi verilir. Böyle bir ölü adına da velisi oruç tutabilir.)

129- Tutulamayan oruçlardan dolayı fidye verilmesi, Ramazan orucu ile Ramazan ayından kazaya kalan oruçlara ve nezir oruçlarına mahsustur. Yemin ve adam öldürme keffaretleri için gereken oruçları tutmaktan aciz kalan kimsenin, daha hayatta iken fidye vermesi caiz değildir. Fakat bu oruçlar için vasiyet etmesi caizdir.

130- Bozulan herhangi bir nafîle orucun kazası gerekir, ister bu orucu bozma, oruçlunun kendi isteği ile olsun, ister olmasın aynıdır. Bunun için nafîle oruç tutmaya başlayan bir kadın, adet görecektir, sahîh olan görüşe göre, bu orucu kaza etmesi gerekir. Çünkü başlanmış bir ibadeti yarıda bırakmamak ve yüklenilen bir din görevini yok etmemek vacibdir, gereklidir. (Şafîilere göre böyle bir oruçlu serbesttir, dilerse bu orucu kaza eder, dilerse etmez. Çünkü üzerine vacib olmayan bir ibadete başlamıştır. Yerine getirmedeği fazladan bir ibadet için kendisine kaza gerekmez.)

131- Bir kimse, fecrin doğuşundan sonra kaza orucuna niyet etse, bu oruç kaza yerine geçmez, nafîle bir oruç olur. Çünkü geceden niyet edilmesi gerekirdi. Bu orucu bozacak olsa, ayrıca kazası gerekir.

132- Ramazanın başından sonuna kadar baygın bir halde olan kimse, sonradan kendine gelince, üzerine kaza gerekmez. Bunda ittifak vardır. Çünkü bayılma hali bir hastalıktır. Fakat böyle bir halin bu kadar uzaması da çok az olur. Nadir olan şeylerdeki güçlük de izne sebep olamaz.

133- Delirmiş olan bir adam, Ramazan içinde kendine gelip iyileşse, geçmiş günleri kaza eder. Fakat bir kimsenin delirmesi Ramazanın başından sonuna kadar veya son günün zevalinden sonraya kadar devam etse, sonradan iyileşmekle kendisine kaza gerekmez. Çünkü bunda güçlük vardır: Sahîh olan da, budur. Yine böyle delirmiş olan kimse, Ramazan gecelerinden birinde iyileşip de, sonra fecirden itibaren yine delirse, üzerine kaza gerekmez. Delirmiş olan kimsenin iyileşmesi, kendisindeki delirmenin tamamen ortadan kalkması ile olur. (Malikîlere göre, delirme de bayılma gibidir. Onun için kazası gerekir.)

134- Orucu kazaya kalan kimse, bunu kaza etmeden ilerki Ramazana yetişince, gelen Ramazan orucunu, kaza orucundan önce tutar. Çünkü kaza için zaman geniştir ve elverişlidir. (Şafîilere göre, bir ramazana ait kaza orucunu, diğer Ramazan gelmeden önce tutmak gerekir. Önceki Ramazan orucu tutulmadan ikinci bir Ramazan gelince, hem kaza ve hem de her gün için bir fidye vermek gerekir. Çünkü kaza vaktinden çıkarılmıştır. Kazayı vaktinden sonraya bırakmak ise, yerine

getirilmesi gereken bir ibadeti sonraya bırakmak gibidir. Hanefi mezhebinde, kaza için belli bir vakit gösterilmemiştir. Buna dair ayet-i kerime kazayı herhangi bir vakitle sınırlandırmış değildir.

135- Bir gayrimüslim Ramazan ayı içinde müslüman olduğu halde, geri kalan günleri oruç tutmayacak olsa, bakılır: Eğer küfür diyarında İslam'a girmişse ve Ramazan ayı çıkıncaya kadar orucun farz olduğunu öğrenmemişse, özürlü sayılır. İslama girdikten sonra geçirdiği günler için kaza etmesi gerekmez. Fakat İslam yurdunda ihtida (İslam dinini kabul) etmişse, her halde kaza etmesi lazımdır. Çünkü İslam ilinde bu gibi cehalet özür sayılmaz.

136- Çocuklar için oruç tutmak, namaz gibidir. Bunun için on yaşında bulunan bir çocuğa oruç tutması emredilir. Tutmasa hafifçe dövülebilir. Bununla beraber tutmazsa, kaza etmesi gerekmez. Bir de çocuğun oruca gücü yetmelidir. Oruçtan zarar göreceği olan çocuğa: "Oruç tut" diye emredilmez.

Keffareti Gerektirmeyen Oruçlar

137- Ramazan orucundan başka hiç bir orucun bozulmasından dolayı bir ceza ve geçmişteki kusuru düzeltme olarak iki ay oruç tutmak gerekmez. Çünkü Kur'an'ın açık beyanı, yalnız tutulan Ramazan orucunun bozulması üzerine keffareti gerekli kılmaktadır.

138- Ramazan orucunun bozulmasından dolayı keffaret gerekmesi için, hem şekil ve hem de mana bakımından iftar (orucu bozan bir şey) gerçekleşmelidir. Bu da, adet olarak gıdalanmak, tedavi olmak veya lezzetlenmek kasdi ile yenip içilen şeylerden birini kendi isteğiyle ve kasden yutmakla veya bir canlı kişiye kendi isteğiyle kasden iki yoldan biriyle cinsel ilişki kurmakla meydana gelir. Bunda inzal olması şart değildir. Bunun için gıda sayılmayan, beden için elverişli olmayan, aslen murdar olup kendisinden tiksiniyen bir şeyin rıza ile ve kasden yenip içilmesinden veya bir ilacın ağızdan başka bir yerden içeriye akıtılmasından dolayı keffaret gerekmez. Yine, diri bir insana başka bir taraftan veya ölü insana normal yoldan, ölü veya diri bir hayvana herhangi bir taraftan isteyerek yapılan ve inzal bulunan temaslar da bu hükümdedir. Yalnız kazayı gerektirir. Dinde yasak ve haram olan işleri yapmak da ayrıca azaba sebep olur. (Şafîilere göre, ölü veya hayvan hakkındaki cinsel ilişki keffareti gerektirir. Çünkü bu halde, oruca engel olan bir temas bulur.)

139- Keffaret, oruç tutmamanın değil, orucu bozmanın bir cezasıdır. Bunun için bir kimse, Ramazanda oruca asla niyet etmediği gibi, asla iftar da etmeyip imsak etmiş bulursa (oruç tutsa), üzerine yalnız kaza lazım gelir. Fakat İmam Züfer'e göre, oruç için mutlak surette imsak yeterlidir. Bunun için, niyet bulunmasa da, yalnız imsak yapılırsa oruç tutulmuş olur. Artık ne kaza, ne de keffaret lazım gelir. Bu durumda kasden yapılacak bir iftar hem kazayı, hem de keffareti gerektirir. Yine; Oruca asla niyet etmediği halde, gündüzün kasden iftar edilse, yalnız kaza gerekir. Böyle bir

yersiz davranıştan dolayı, ayrıca sorumluluk doğar. Tевbe edip mağfiret dilemek gerekir. Fakat keffaret gerekmez. Yine, geceleyin niyet edilmeyip sabahleyin zevalden önce (nehar-i şer'inin yarısından önce) oruca niyet edilip de, ondan sonra kasden iftar edilecek olsa, yine yalnız kaza gerekir, keffaret gerekmez. Bu İmamı Azam'a göredir, iki İmama göre (İmam Muhammed - İmam Ebû Yusuf), niyet bulunmaksızın imsak edilse (oruç tutulsa) veya zevaldan sonra iftar edilse, kaza lazım gelir, keffaret gerekmez. Fakat zevalden önce iftar edilse, hem kaza, hem de keffaret gerekir, çünkü zevalden önce oruca niyet edilmesi mümkündür. (İmam Malik'e göre, bir özrü bulunmadığı halde iftar eden her mükellef üzerine keffaret gerekir. İmam Şafiî'ye göre, yalnız cinsel ilişkiden dolayı keffaret gerekir ve bu iş tekrarlandıkça, keffaret de tekrarlanır. Çünkü keffaretlerde ibadet manası daha yüksektir, ibadetlerde tedahül (birkaç keffaretin bir sayılması) mümkün değildir.

140- Ramazanda oruca niyet etmiş bir kimse için bilerek ve isteyerek yenilmesi ve içilmesi keffareti gerektiren şeylerden bir kısmı şunlardır: Ekmek, yemek, yağ, peynir, buğday, kavrulmuş arpa, yağ ile yoğrulmuş darı otu, pişmiş veya çiğ et, su, kar, dolu, sebze suları, karpuz, kavun, yaş ve kuru meyveler, yaş olup temiz bulunan karpuz kabuğu, üzüm tanesi, taze küçük üzüm yaprağı, yenen diğer yapraklar, bitkiler, safran, misk, kafur, herhangi bir ilaç, yenmesi adet halinde olan çamur, kilermeni, gebenin canı isteyip yiyeceği çamur, bütün içkiler, tütün, nargile, enfiye, emilen bir şekerin boğaza giden tadı. Bunlarda, yenip içilmek bakımından şeklen iftar bulunduğu gibi, bedenın yararına elverişli bulunmaları veya bunlarla lezzetlenilmesi bakımından da mana yönünden iftar vardır.

141- Kasden yutulacak bir taş, bir demir, bir kurşun, bir çekirdek, kuru kabuklu bir fındık veya badem, orucu bozar. Kazayı gerektirirse de, keffaret icab etmez. Çünkü bunlarda şeklen iftar varsa da, yenilmeleri adet edinilmediğinden mana bakımından iftar yoktur. Yine, yutulan bir kağıt parçası, bir pamuk, adi çamur, bir toprak, kuru bir ot, bir saman parçası, yetişmemiş ayva, tanesi kuru veya yaş kabuklu ceviz tanesi, kabuklu yumurta kazayı gerektirirse de, keffareti gerektirmez. Çünkü adet bakımından bunlarla gıdalanılmaz ve bunlarda tedavi kastedilmez. Kuru fıstık ise, içi olduğu halde çiğnenirse, keffareti gerektirir. Çiğnenmeden yutulursa, keffareti gerektirmez. Fıstığın başı yarılmış olsa da, hüküm yine aynıdır.

142- Kuru pirinç, kuru darı, mercimek, fiğ de keffareti gerektirmez. Çünkü bunlarla gıdalanmak adet değildir. Buruna kaçan su veya akıtılan ilaç da böyledir. Çünkü bunlarda, rıza ile yutup iftar yapmak yoktur. Sadece bir yararlanma ise, yalnız kazayı gerektirir.

143- Başkasının tükürüğünü, başkasının ağzından çıkmış olan lokmayı, kendi ağzından çıkıp da biraz dışarda kalmış olan lokmayı alıp yutmak da yalnız kaza gerektirir, keffaret gerekmez. Çünkü insan yaratılışı bakımından bunlardan tiksindir. Geçerli sayılan rivayete göre, kan da böyledir. Fakat dostun tükürüğünü alıp

yutmak, Ramazan orucu için keffareti gerektirir. Çünkü bununla lezzetlenir. Afyon gibi sarhoşluk veren kuru otlar da böyledir. Sonuç: Keffaret, insanları bazı işlerden engellemek içindir. Bu engelleme, yenip içilmesi adet olan ve yaratılış gereği kendilerine meyil duyulan şeylere karşı uygulanır, insanlar yaratılışı gereği tiksineceği şeylerden zaten kaçınacakları için bunlardan dolayı zorlamaya gerek yoktur.

144- Yenilmesi adet halinde olan bir şeyi Ramazanda oruçlu iken unutarak ağzına alan kimse, oruçlu olduğunu hatırlayınca hemen onu ağzından çıkarıp atması gerekir. Fakat ağzındakini çıkarmayıp yutarsa, üzerine keffaret gerekir. Ancak ağzından çıkarır da onu soğuduktan sonra yutacak olursa, yalnız ona kaza gerekir. Çünkü böyle bir şeyi yutmak tiksinti veren bir şeydir.

145- Bir kimse, fecir doğduğu halde, henüz doğmamıştır zannı ile sahur yemeğini yese veya güneş batmamış olduğu halde, battı sanarak iftar etse, üzerine kaza gerekir, keffaret lazım gelmez. Çünkü kasden iftar etmiş değildir.

146- Bir kimse, Ramazanda zevcesine: "Bak, fecir doğmuş mu, doğmamış mı?" dedikten sonra, kadın bakıp henüz doğmadığını haber vermesi üzerine, o kimse oruca aykırı bir harekette bulunsa; fakat daha sonra fecrin doğmuş olduğu anlaşılrsa, kendisine yalnız kaza gerekir, keffaret gerekmez. Fakat kadın fecrin doğmuş olduğunu bilerek böyle bir harekette bulunmuş ise, ona keffaret de lazım gelir.

147- İki kimse güneşin battığına, iki kimse de güneşin henüz batmamış olduğuna şahidlik ettiği halde iftar edilecek olsa ve sonradan güneşin batmamış olduğu anlaşılrsa, bundan dolayı ittifakla yalnız kaza gerekir. Keffaret gerekmez.

148- İnsanların hukukunda iki kimsenin şahidliği isbata yeterli olduğu gibi, oruç hakkında da böyle şahidlik ettikleri halde, bir kimse yemek yeyip sonradan fecrin doğmuş olduğu anlaşılrsa üzerine hem kaza, hem de keffaret gerekir. Bunda ittifak vardır. Bu konuda bir şeyin yokluğuna şahadet (fecrin doğmadığını söylemek) isbat hususundaki şahadete (fecrin doğmuş olmasına) karşı çıkamaz. Fakat bu hadisede böyle şahadet edenler birer kimse olsa, yalnız kaza gerekir. Çünkü fecrin doğuşu hakkında bir kişinin şahidliği tam bir delil değildir.

149- Unutarak bir şey yiyen veya fecir doğmuşken, henüz doğmamıştır sanarak veya uyku halinde oruca aykırı bir harekette bulunan kimse, artık orucunun bozulduğunu zannederek tekrar kasıtlı olarak yese, üzerine keffaret gerekmez. Bu unutmaya ile orucunun bozulmayacağını bildiği halde iftar etse, İmamı Azam'a göre yine keffaret gerekmez. Sahih olan da budur. Çünkü bunda orucun bozulma şüphesi vardır.

150- Kendisine içten kusuntu gelen veya ağzına su verirken hata eseri boğazına su kaçan veya bir kadının güzelliğine bakan kimse, bununla orucun bozulduğunu sanarak Ramazanda kasden iftar edecek olsa, üzerine keffaret gerekmez. Fakat bununla orucun bozulmayacağını bildiği halde iftar etse, keffaret de gerekir. Çünkü burada şüpheyeye yer yoktur.

151- Bir kimse Ramazanda gündüzün misvak kullansa veya gıybet etse de bu yüzden orucun bozulduğunu sanarak iftar etmekle üzerine keffaret gerekmez. Fakat bununla orucun bozulmayacağını öğrenmiş ise, keffaret gerekir.

152- Ramazan günü ihtilam olan kimse, orucunu bozsa bakılır: Eğer bu ihtilamla orucunun bozulmuş olduğunu zannetmiş ise, üzerine keffaret gerekmez. Fakat bununla orucun bozulmayacağını biliyordu ise, keffaret gerekir.

153- Ramazan ayında oruçlu olduğunu unutarak cinsel ilişkide bulunan kimse, oruçlu olduğunu hatırlar hatırlamaz, kendini geri çekse, orucu bozulmuş olmaz. Sonradan inzal zarar vermez. Bu, bir ihtilam gibi olmuş olur. Fakat hiç hareket etmeksizin inzal oluncaya kadar duracak olsa, kendisine yalnız kaza gerekir. Fakat kendisini tahrik ettiği takdirde, keffaret gerekir. Çünkü bu durumda cinayet tamamlanmış olur. Kendini geri alıp tekrar münasebette bulunmak da, böyle keffareti gerektirir. Böyle bir ilişkinin ikinci fecir zamanına raslaması halinde de hüküm aynen geçerlidir.

154- Bir kadın oruca niyet ettikten sonra uyuduğu veya geçici olarak cinnet getirdiği halde, kocası onunla ilişki kursa, orucu bozular, üzerine yalnız kaza gerekir, keffaret icab etmez.

155- Ramazan günü nefsinin bir çocuğa veya bir mecnuna teslim edip cinsel ilişki kuran oruçlu bir kadın hakkında ittifakla keffaret gerekir.

156- Ramazan günü zor kullanmak suretiyle yapılan cinsel ilişkiden dolayı, bu işe zorlanan kimseye yalnız kaza gerekir, keffaret gerekmez. Zor kullanmak, can almak, bir azayı (organı) kesmek veya bunlardan birine sebebiyet verecek şekilde dövmekle yapılan zorlamadır. Yalnız üzüntü ve acı verecek derecede olan dövmek veya yalnız hapsetmek suretiyle yapılan bir zorlamadan dolayı orucu bozmak keffareti düşürmez.

157- Bir yolcu zevaldan önce memleketine (ikamet vatanına) dönmekle bir şey yememiş olduğu halde oruca niyet edip ondan sonra kasden orucunu bozacak olsa, üzerine keffaret gerekmez. Zevaldan önce iyileşip kendine gelen bir mecnun niyet etmişken, sonra orucunu bozarsa, ona da keffaret gerekmez.

158- Orucunu bozan kimseye, o gün oruç tutmamasını mubah kılacak bir hal gelirse, ondan keffaret düşer. Misal: Sağlıklı bir kimse, Ramazanda oruca niyet etmişken, gündüzün orucunu bozsa da aynı günde bayılsa veya bir kadın adet

görmeğe başlasa yahut oruç tutamayacak bir halde hastalansa, üzerine yalnız kaza gerekir, keffaret gerekmez. Doğru olan görüş budur. Bunlar birer semavi özürdür. Fakat böyle bir kimse, kendini yaralayıp da oruç tutamaz hale gelse, sahih olan görüşe göre, üzerinden keffaret düşmez. Çünkü bu duruma düşmeye kendisi sebep olmuştur.

Yine, orucu açtıktan sonra isteyerek veya zorlanarak yolculuğa çıksa, yine keffaret düşmez. Çünkü yolculuk semavî bir özür değildir. Sefere (yolculuğa) çıktıktan sonra orucu bozmak ise, yalnız kazayı gerektirir. Çünkü o gün aslen oruç tutmakla mükellef değildi.

159- Ramazanda oruçlu olarak yolculuğa başlamış bir kimse, unutmuş olduğu bir şeyi almak için evine dönüp de bir şey yedikten sonra tekrar yola çıksa, üzerine keffaret gerekir. Çünkü evine dönmekle yolculuktan çıkmış olduğundan yemek yediği sırada mukim sayılmıştır. Fakat beldenin evlerini geçtikten sonra bir şey yeyip de, ondan sonra evine dönüp yine bir şey yiyecek olsa, üzerine keffaret gerekmez. Böyle yedikten sonra yolculuktan tamamen vazgeçmiş olsa da yine keffaret gerekmez. Çünkü bu yemesi bir ruhsat (izin) haline rasgelmiştir. (Zahirîye mezhebine göre, yolculuk halinde oruç tutmak nassa (Kur'anın hükmüne) aykırı olacağından aslen caiz değildir. Diğer mezheblere göre, yolcu serbesttir, dilerse orucunu tutar, dilerse tutmaz. Sonradan kaza eder. Öyle ki, kendisine zarar vermezse, orucunu tutması bizce daha iyidir.)

Oruç Tutmamayı Mubah Kılan Özürler

160- Aşağıdaki on sebebden ötürü oruç tutmamak veya tutulmuş bir orucu bozmak mubahtır:

1) Yolculuk: Ramazanda en az üç günlük (on sekiz saatlik) bir yere gidecek olan kimse, geceden oruca niyet etmeyebilir. Bundan dolayı o gün yola çıkınca oruçlu bulunmamış olur. Fakat bir kimse oruç tuttuktan sonra, gündüzün yolculuğa çıksa, bu yolculuk o ilk gün için bir özür sayılmaz, orucuna devam etmesi gerekir. Ancak o gün yola çıkar da, ondan sonra orucunu açarsa, kendisine keffaret gerekmez, yine sadece kaza gerekir.

2) Hastalık: Bir hasta canının helak olacağından veya aklının gitmesinden veya hastalığının artmasından veya uzamasından korkacak olursa, oruç tutmayabilir ve tutmuş olduğu orucu bozabilir. Sonradan iyileşince tutamadığı günleri kaza eder. İlerlemesinden korkulan göz ağrısı da böyledir; çünkü bu da bir hastalıktır. Bununla beraber yalnızca bir kuruntuya bağlı korku yeterli değildir. Ya hastanın tecrübesinden veya görülen belirtilerden dolayı kendisince kuvvetli bir zan bulunmalıdır. Yahut uzman olan müslüman bir doktor tarafından haber verilmelidir.

Oruç tuttuğu takdirde, böyle hasta olacağı delilden doğan kuvvetli bir zanna veya yetkili müslüman bir doktorun haberine dayanan sağlam bir kimse de hasta hükmündedir.

Yine, ağır sıtma nöbetine tutulan kimse, henüz sıtma belirmeden orucunu bozacak olsa, bunda bir sakınca yoktur. Fakat gün aşırı sıtmaya tutulan kimse, belli günde sıtmanın geri dönmesi sebebiyle kendisini zayıf düşüreceğini düşünerek orucunu bozduğu halde, sıtma meydana çıkmamış olsa, kendisine keffaret gerekmez.

3) Düşmanla Cihad: Ramazanda düşmanla savaşıacak bir İslâm mücahidi, düşman karşısında zayıf düşeceğinden korkarsa, oruç tutmayabilir. Sonra savaş yapılmasa da yine kendisine kazadan başka bir şey gerekmez.

4) Zorlama (ikrah) Hali: Hayata tesir edecek veya bir uzvun (organın) telef olmasına sebebiyet verecek şekilde bir zorlamadan dolayı oruç açılabilir, bu caizdir. Bununla beraber yolcu veya hasta bulunmayan bir kimse, böyle bir zorlamaya rağmen ramazan orucunu bozmaz da zulmen öldürülürse günahkar olmaz, daha büyük bir sevab kazanır ve dindeki sağlamlığını göstermiş olur. Fakat yolcu veya hasta olan kimse, bu zorlamaya rağmen orucunu açmaz da öldürülecek olursa, günaha girmiş olur. Çünkü bunlar için aslında oruçlarını açma izni dinde vardır. Bu ruhsattan zorlanma halinde yararlanmamak doğru olmaz.

5) Şiddetli açlık ve susuzluk: Oruçlu bir kimse açlıktan veya susuzluktan dolayı helak olmasından veya aklına bir noksanlık gelmesinden bir tecrübeye ve belirtiyeye veya müslüman bir doktorun haberine dayanarak korkarsa, orucunu sonra kaza etmek şartı ile bozabilir.

6) Gebelik, süt annelik: Şöyle ki, Ramazanda gebe bulunan, ya kendisinin veya başkasının çocuğuna süt veren bir kadın, kendisine veya çocuğa bir zarar gelmesinden korkarsa, orucunu bozabilir. Sonra onu kaza eder. Ancak süt analığı gerçekleşmiş olmalıdır, çocuğa süt verecek kendisinden başka bir kimse bulunmamalıdır. Yahut bulunduğu halde çocuk memesini emmemelidir.

7) Hayz ve Nifas Hali: Bir kadın Ramazanda gündüzün adet görmeğe başlarsa veya çocuk doğurursa, orucu bozulmuş olur. Artık adet günlerinde ve lohusalık müddetinde oruç tutamaz, caiz değildir. Fakat bir kadın adet günü sanarak orucunu bozduğu halde, o gün adet görmemiş olursa, kendisine keffaret de gerekir. Tercih edilen görüş budur. Ramazanda adet gören bir kadın geceleyin adet kesilip temizlenecek olsa bakılır: Eğer adet günleri tam on gün ise, ertesi gün ramazan orucuna başlar. Fakat on günden az ise, adeti kesildikten sonra imsak vaktine kadar yıkanmasına yetecek kadar fazla bir zaman kalmışsa, yine oruca başlar. Bu kadar bir vakit bulunmaz ise, yıkanması arkasından hemen imsak zamanı olursa, o gün oruca başlamaz; çünkü böyle on günden noksan adet görenler hakkında yıkanma müddeti de adet vaktinden sayılır.

8) Ziyafet: Ziyafet vermek veya bir ziyafete çağrılmak, nafile oruçları bozmak hususunda bir özür sayılabilir. Bunun için, sonradan kaza edebileceğine güvenen kimse, vereceği veya çağrıldığı bir ziyafetten dolayı, nafile olarak tutmuş olduğu orucunu bozabilir. Çünkü orucuna devam ettiği takdirde, bir müslüman kardeşini gücendirmiş olabilir. Bir görüşe göre, nafile oruç ziyafet için zevalden önce açılabilirse de, zevalden sonra artık açılmaz. Eğer ana ve babanın haklarına riayetsizliği gerektiren bir hal olursa, o zaman bu oruç bozulabilir. Ziyafet, farz ve vacib oruçlar için bir özür değildir.

9) Talaka (boşamaya) Yemin: Nafile veya kaza orucuna başlamış olan bir kimseye orucunu bozması için bir şahıs kendi hanımının boş olmasına yemin etse, orucunu bozmasa karısının boş olacağını söylese, bu oruçlunun o yemin eden adamı zarardan ve eziyetten kurtarması için orucunu açması mendub olur. Bazı alimlere göre, daha istiva zamanı olmamış ise, bu mendubdur (iyidir), değilse mendub olmaz. Fakat yemin eden kimse oruçlunun babası ise mendub olur.

10) Yaş büyüklüğü: Kendisine şeyh-i fani denilen çok yaşlı ve güçsüz bir kimse oruç tutmayabilir. Şeyh-i fani, o ihtiyar kimsedir ki, ölüncüye kadar vücuduna zafiyet gelir ve tekrar kuvvet bulmadan ölür. Böyle bir kimse için her ramazan gününün orucuna karşılık bir fidye vermek gerekir. Bu fidye ramazanın başında verilebileceği gibi, sonra da verilebilir. Birçok fakire verilebileceği gibi, bir fakire de verilebilir. Bunun için otuz günün fidyesi, ibahe (yemek yedirmek) sureti ile de ödenebilir. Şöyle ki, her günün orucuna bedel fakire sabah-akşam doycak kadar yemek yedirilmesi yeterli olur.

161- Sağlığında üzerine borç kalan fidyeleri ödemeyen kimsenin, malı varsa, bunların ödenmesini vasiyet etmesi gerekir. Eğer geriye bıraktığı mal, fidye borçlarını karşılamayacak derecede ise veya ölü hakkında bağış yapmak isteyenin koyduğu para yetmiyorsa "devir" yapılır. Buna "İskat-ı Savm" denilir. ("İskat-ı Salât" bölümüne bakılsın.)

162- Kendisini şeyh-i fani sanıp fidye vermiş olan kimse, sonradan oruç tutmaya güç kazansa, fidyenin hükmü kalmaz. Oruç tutması ve geçmiş günleri kaza etmesi gerekir.

163- Yolcu, hasta hayz ve lohusa halinde bulunanların kendilerini oruçlu gibi göstermeleri gerekmez. Yolcu ile hasta aşikare yiyebilirler. Ancak kendilerini yolcu veya hasta tanımayan insanlara karşı açıkta yemeleri uygun değildir. Suçlanmadan kurtulmak ve din kardeşlerine saygı göstermek için meydanda yememelidir. Haiz ve lohusa için de, gizli yiyip içmek edebe daha uygundur.

164- Oruç tutması gerekmeyen bir kimse, ramazan günleri içinde oruç tutmasını gerektiren bir hal ile karşılaşır, günün geri kalanını oruç tutması (yeyip içmemesi) uygundur. Örnek: İmsak vaktinden sonra temizlenen haiz veya lohusa bir kadın, o günün akşamına kadar imsak etmelidir. Yine, bir yolcu oruçlu olarak sabahlayıp da ondan sonra beldesine dönse veya başka bir beldeye girip ikamet etse veya oruçlu olmadığı halde imsak vaktinden sonra ikametgahına dönse, artık o günün akşamına kadar imsak etmelidir. İftar etmesi çirkindir. Yine, imsak vaktinden sonra sağlığa kavuşan bir hasta, aklını kaybettikten sonra kendine gelen bir mecnun, buluşa eren çocuk, İslamı kabul etmekle ihtida eden kimse ve herhangi bir sebeple orucu bozulan için gerekli olan, günün geri kalan kısmını oruçlu gibi geçirmektir. Din terbiyesi bunu gösterir. Hatta böyle davranmak, sahih olan görüşe göre vacibdir. Diğer bir görüşe göre müstahabdır. Buluşa eren çocuk ile ihtida eden (İslamı kabul eden) şahsa, o günün orucunu ayrıca kaza etmek

gerekmez. Çünkü bunlar imsak vaktinde mükellef bulunmamışlardır. Diğerlerine ise, kaza etmek gerekir.

165- Bir yolcu için güçlük yoksa, ramazan orucunu tutması daha faziletlidir. Fakat güçlük çekilecekse veya arkadaşları oruçsuz olup yiyecekleri aralarında müşterek ise, iftar etmesi daha faziletlidir.

166- Nafkasını (geçimini) kazanmaya muhtaç olan bir işçi veya sanatkar, bu işle uğraştığı takdirde, orucunu bozmasını mubah kılacak bir hastalığa uğrayacağını bilecek olsa, daha hasta olmadan iftar etmesi helal olmaz.

Keffaretin Mahiyeti ve Nevileri

167- Keffaret, lûgat deyiminde gidermek ve örtmek manasındadır. Allah, bazı kusurları ve günahları birtakım vesilelerle bağışlayıp örttüğünden bu vesilelerden her birine "Keffaret" denilmiştir. Bunun çoğulu "Keffarât"dır. Günahları affetmeğe de "Tekfir-i Zünûb" denilir.

168- Keffaretler, "Keffaret-i Savm = Oruç Keffareti". "Keffaret-i zihar= zevceyi haram kılma keffareti" Keffaret-i halk = ihramda tıraş olmanın keffareti". "Keffaret-i katil = hataen adam öldürme keffareti" ve "Yemin keffareti" diye başlıca beş kısımdır. Bu keffaretler, yasak olan şeylerden insanları alıkor ve engeller. Yapılan bir günaha, verilen bir ceza yerinde bulunur. Aynı zamanda bir ibadet manasında bulunduğundan günahların bağışlanmasına bir vesile olur. Bunları sırasıyla açıklıyoruz:

Oruç Keffareti

169- Oruç keffareti, Ramazanda bir özür bulunmaksızın belli şartlar içinde orucunu bozan bir mükellefin, müslüman veya gayr-i müslim bir köle veya cariye azad etmesidir. Buna gücü yetmiyorsa, arka arkaya kesinti yapmaksızın iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmezse altmış fakire (sabah akşam) yemek yedirir. Oruç keffareti böyle yemek yedirmekle olabileceği gibi, yiyeceği aynen verip temlik etmekle de olur. (Oruç keffaretinde böyle sırayı gözetmek hem Hanefilerce, hem de Şafîilerce gereklidir. Malikîlerde sıra gözetmek yoktur, insan dilerse köle azad ederek, dilerse oruç tutarak ve dilerse yemek yedirerek bunu yapar.)

170- Yemek, aç olan bülüğa ermiş veya yaklaşmış altmış fakiri sabah akşam doyuracak kadar yedirmektir. Bu yedirilecek yemek yalnız buğday ekmeği de olabilir, buğday ekmeği yanında katık mecburiyeti yoktur. Fakat katıksız arpa ekmeği yeterli değildir.

171- Eğer yüz yirmi fakire yalnız bir vakit yemek yedirilse, bu ancak altmış fakire yedirilmiş sayılır. Bunlardan altmış fakire tekrar sabah veya akşam yemek

yedirmek gerekir. Böyle altmış fakire bir defa yemek yedirildikten sonra dağılıp gitseler, ya gelip hazır olmalarını beklemeli, ya da tekrar altmış fakiri sabah-akşam doyurmalıdır.

172- Oruç keffaretinin eşya verilip temlik yolu ile yapılmasına gelince, altmış fakirden her birine beş yüz yirmi dirhem (yarım sa') buğday veya bin kırk dirhem (bir sa') arpa veya hurma veya kuru üzüm verilir. Bu, tam bir fitre sadakası miktarıdır. Bunların kıymetini vermek de caizdir.

173- Oruç keffaretinde bir fakire altmış gün sabah-akşam yahut yüz yirmi sabah veya yüz yirmi akşam yemek yedirmek de yeterlidir. Yine, bir fakire iki ayda her gün ya aynen veya kıymet olarak birerden altmış fitre sadakası verilmesi de yeterlidir. Fakat bir fakire bir günde topluca verilecek altmış fitre miktarı, yalnız bir günlük fitre yerine geçer. Onun için her gün bir fakire bir fitre miktarı verilir. Bu keffaretlerde uygulanır.

174- Oruç keffaretinin iyi hal sahibi olan fakirlere verilmesi daha faziletlidir. İmam Ebû Yusuf'a göre, bu keffaret bedeli gayr-i müslim fakirlere verilemez. Fetva da buna göredir.

175- Oruç keffareti, oruç tutmak suretiyle olunca, bunda kesintisiz arka arkaya tutmak şarttır. Onun için oruca başlayan kimse, ara vermeden iki ay oruç tutar. Eğer daha iki ay dolmadan herhangi bir sebeble orucunu bozarsa, yeniden iki ay oruç tutmaya başlar. Bundan kadınların lohusa halleri değil de, adet halleri müstesnadır. Geçirecekleri adet günleri kesinti sayılmaz. Çünkü bu halden kurtulmak kadınlar için mümkün olmayacak derecede zordur. Ramazan orucunun veya muayyen bayram günlerinin araya girmesi de, keffaretin arka arkaya olmasına engeldir.

176- Keffaret hususunda, keffaret ödeyecek kimsenin ödeme zamanındaki haline bakılır. Buna göre, bir keffaret ödeyicisi, keffaretin gerektiği zamanda zengin iken, bunu ödeyeceği zaman fakir düşmüşse, keffaretini oruç tutmakla yerine getirir. Fakat daha orucunu bitirmeden tekrar zenginleşip köle azad etmeye güç kazansa, köle azad etmek suretiyle keffareti yerine getirmesi gerekir.

177- Keffaret orucuna, kamerî aylardan birinin başlangıcında başlanırsa. ayın ilk günü esas alınır. Böylece tam iki ayın geçmesiyle oruç keffareti tamamlanmış olur. Fakat ayın başında oruca başlanmazsa, birinci ay üçüncü aydan tamamlanarak otuz gün hesap edilir, ikinci ay ise, ayın başı alınarak oruca devam edilir. Bu, iki İmama göredir. İmamı Azam'a göre, bu takdirde tam altmış gün oruç tutmak gerekir, ay başına bakılmaz.

178- Bir kimse bir ramazan içinde veya birkaç ramazanda özürsüz olarak birkaç defa kasden orucunu bozmuş olsa, bunlardan dolayı yalnız bir keffaret öder. Sahih

olan görüş budur. Çünkü ceza yönü, keffarete üstün gelmektedir. Sebepleri bir olan cezalarda bir ceza yeterlidir. Bu bir ceza hepsine yeter. Fakat keffaret yapıldıktan sonra tekrar orucunu aynı şekilde kasden bozacak olursa, bundan dolayı ayrıca bir keffaret gerekir. Birinci keffaret ile tam bir ders alınmadığı anlaşılmış olur.

Zihar Keffareti

179- Bir kimse karısının tamamını veya onun yarısı gibi bir payını veya tümüne delâlet edecek bir uzvunu, kendisine ebedî olarak haram bulunan anne ve kız kardeş gibi bir kadının tamamına veya bakması haram olan bir uzvuna benzetirse, bu zihar olur. Karısına şöyle demesi gibi: "Sen bana anam gibisin, sen bana anamın arkası gibisin, senin boynun annemin arkası gibidir." Bu şekilde söz söyleyen mükellef bir müslüman üzerine keffaret gerekir ki, bu keffareti yerine getirmeden karısı ile ilişki kurması helâl olmaz. Böyle söylemekle yalan konuşmuş ve helâl olan bir şeyi haram göstermiş olur.

Zihar keffareti aynen oruç keffareti gibidir. Bu konuda "Hukuki İslâmiye ve Istılâhat-ı Fıkhiye" adındaki eserimizde ayrıntılı açıklama vardır.

Tıraş Olma Keffareti

180- Tıraş keffareti, hac için ihrama girip de, bir özürden dolayı saçlarını vaktinden önce tıraş ettirenin tutacağı üç gün oruçtan ibarettir. Bu orucun arka arkaya tutulması şart değildir, ayrı ayrı günlerde de tutulabilir. Hac bölümüne bakılsın. Adam Öldürme (Katil) Keffareti

181- Adam öldürme keffareti, bir müslümanı veya İslâm idaresi altında yaşamakta olan bir gayr-i müslimi (zimmîyi) kasıtlı olarak değil de, bir hata sonucu öldüren bir müslümana gereken keffarettir. Gücü varsa bir mü'min köle veya cariye azad eder. Buna gücü yoksa iki ay arka arkaya oruç tutar. Ava atılan bir kurşun ile bir şahsın öldürülmesi, hata yolu ile adam öldürme kısmındadır.

Yemin Keffareti

182- Yemin keffareti, yaptığı bir yemine bağlı kalmayıp onu bozan bir müslümana gereken bir keffarettir. Eğer gücü yetiyorsa, müslim veya gayr-i müslim bir köle veya cariye azad etmekten veya on fakiri akşam-sabah doyurmaktan ibarettir. Yahut on fakire birer parça orta halli birer elbise giydirmektir. Bu üç şeye gücü yetmeyen üç gün arka arkaya oruç tutar. Bu oruç arasına, hayız sebebiyle dahi olsa, bir kesinti girerse yeniden tutulması gerekir. (Şafiîlere göre, bu oruçta tevali (arka arkaya oruç tutmak) şart değildir.)

183- Yemin keffareti için on fakire fitre miktarı bir şey verilmesi de yeterli olur. Bir fakire on gün birer fitre verilmesi veya on gün sabah-akşam yemek yedirilmesi de yetişir. Çünkü bir fakir değişik günlerde başka başka fakir yerindedir. Bir vakit yemek verip bir vakit yemeğin bedelini vermek de caizdir.

184- Yemin keffareti için bir fakire on gün birer elbise verilmesi de caizdir. Fakat on elbise bir fakire bir günde verilse, yalnız bir elbise verilmiş gibi olur. Yine bu

keffaret için on fitre miktarı bir fakire bir günde verilse, bir fitre verilmiş sayılır. Keffaret için her fakire verilecek elbise, hiç olmazsa onun bedeninin tamamını veya çok kısmını örtecek bir halde bulunmalıdır. Boylu bir entari gibi. Onun için yalnız kısa bir gömlek veya yalnız bir don verilse yeterli olmaz. Çünkü bunlardan yalnız birini giyinen kimse örf bakımından çıplak sayılır. Doğru olan görüş budur. Bu elbisenin iki-üç parçadan ibaret olması ise, daha iyidir. Bununla beraber bir elbise kısa da olsa, yemek yerine bir bedel olarak da verilebilir.

185- Bir kimse yeminini bozmadan keffarete bulunamaz. Çünkü keffaret bir tevbe demektir. Tevbe ise, günahdan sonra yapılır. Bir de keffaret, yeminde sadık olma yerine geçer. Asıl üzerinde durmak mümkün oldukça onun yerini tutacak olana gidilmez.

186- Mal ile yapılan keffaretler, ölülerin kefenlerine, borçlarına veya mescidlerin inşasına harcanamaz. Çünkü keffaret bedellerinin fakirlere yedirilmesi veya onlara temlik edilmesi (mülkiyetlerine geçirilmesi) şarttır. Bu harcamalarda ise yemek yedirme ve mülkiyete geçirme bulunmaz.

Yeminin Mahiyeti ve Yemin Sayılıp Sayılmayan Şeyler

187- Yemin, lûgatta kuvvet manasındadır. Din deyiminde, bir işi yapmak veya yapmamak için verilen karara kuvvet kazandırılınsın diye Yüce Allah'a and vermektir. Yahut boşamak ve azad etmek gibi bir şeye bağlamak suretiyle yapılan bir bağlantıdır. Buna Türkçemizde "and" da denir. Misal: Vallahi falan işi yaptım veya yapmadım, şeklinde yapılan yemin, şarta bağlı olmayan bir yemindir. Falan işi yaparsam veya yaptım ise, kölem azad olsun, demek de talik (şarta bağlı) bir yemindir.

188- Yemin edene "halif = and için" denir. Yemini korumaya "berr" yemini koruyup sadık kalana da "barr" denir. Aksine olarak, yemini bozmaya veya gerçeğe aykırı yemin etmeye "hins" denildiği gibi, yemini bozan veya gerçeğe aykırı yemin eden kimseye de, "hanis" denir.

189- Kasem sureti ile olan yemin ya: "Vallahi, Billâhi, Tallahi" denilmekle Allah'ın zatına veya Allah'a yemin edilmesi âdet haline gelen "Rahman ve Rahim" gibi mübarek isimlerinden birine veya "Allah'ın izzeti ve kudreti" gibi sıfatlarından birine and içmekle olur. Allah'dan ve O'nun sıfatlarından başka olan şeylere, peygamberlere, Kabe'ye yemin edilemez. Yaratıklardan birinin başına ve hayatına yemin edilmesi de caiz değildir.

190- "Kasem ederim", "Yemin ederim", "Şehadet ederim", "Allahü Teâlâ ile ahd olsun", "Allahü Teâlâ ile misakım olsun", "Üzerime yemin olsun", "Üzerime ahd olsun" sözleri de birer yemin sayılır.

191- Bir kimseye hitaben: "Sen vallahi bugün şöyle yapacaksın" veya "Yapmayacaksın" şeklindeki sözler de birer yemindir. Bunun için o şahıs bu yemine aykırı olarak hareket ederse, bu sözü söyleyen kimse yemininde hanis olur. Eğer bu sözle o şahsa yemin verdirmek istemişse, o zaman ikisine de bir şey gerekmez.

192- Helâli haram kılmak da yemin sayılır. "Şu yemeği yemek bana haram olsun" demek bir yemindir. Onun için bu yemeği sonradan yemek, keffareti gerektirir.

193- Bir kimse: "Şöyle yaparsam kâfir olayım" yahut "Yahudi, Hıristiyan olayım", yahut "Allah'ın kulu, Peygamberim ümmeti olmayayım", yahut "Kıblesi başka tarafa olanlardan olayım" yahut "Allah ruhumu imansız alsın" yahut "Allah'a iki demişlerden olayım, Peygamberin ümmetinden olmayayım" yahut "Peygambere dil uzatanlardan olayım", demiş olsa onun inancına ve maksadına bakılır. Eğer bu sözü yemin maksadı ile sözünü sadece kuvvetlendirmek için söylemişse, bu bir yemin olur. Yeminini bozunca (hanis olunca), üzerine keffaret gerekir. Fakat söylediği o sözle kâfir olacağına inanarak söylemişse, bu yemin olmaz. Ancak tevbe ve istiğfar etmesi ve böylece hem imanını, hem de evli ise nikâhını yenilemesi gerekir. Yeminini bozsun (hanis olsun), olmasın fark etmez. Dine ve imana sövmek de bu hükümdedir. İmanın ve nikâhın yenilenmesi icab eder.

194- Bir kimse: "Şöyle yaparsam Allah'ın gazabına, lanetine, buğzuna uğrayayım, zani olayım, hırsız olayım" diye söylese, bununla yemin etmiş olmaz. "Namazım, orucum şu kâfirin olsun," demesi de böyledir. Bununla beraber bir görüşe göre, namazın ve orucun bir ibadet, Allah'ın rahmetine bir yakınlık olması bakımından kâfire ait olması kastedilirse, yemin olmaz. Bu gibi sözler İslâm terbiye ve âdabına aykırıdır. Bunlardan sakınmalı. Eğer böyle bir söz çıkarsa, hemen tevbe edip istiğfarda bulunmalıdır.

195- "Mushaf hakkı için, Kur'ân hakkı için, okuduğum Kur'ân hakkı için falan işi yapmam" dediği halde, o işi yaparsa keffaret gerekmez. Tevbe edip mağfiredilemesi lâzım gelir. Bununla beraber Kur'ân-ı Kerîm, Allah kelâmı olduğundan bir görüşe göre, Kur'ân'a yemin geçerlidir.

196- Yalan yere: "Allah bilir ki, şu şöyledir, şöyle değildir," denilmesi bir görüşe göre küfrü gerektirir. Çünkü Yüce Allah'a bilmezlik nisbet edilmiş olur. Diğer bir görüşe göre de, küfrü gerektirmez. Çünkü bununla küfür değil, yalanın geçerli kılınması kastedilmiştir. Ancak bu büyük bir günah olduğundan hemen tevbe edilmesi gerekir. Yalan yere: "Allah şahiddir ki," denilmesi de keffareti değil, tevbe ve istiğfarı gerektirir.

Kasem Suretiyle Olan Yeminin Nevileri ve Hükümleri

197- Kasem suretiyle olan yeminler: Lağıv (boş yere) yemin, Gamus (yalan yere) yemin ve mün'akid (şarta bağlı yemin) kısımlarına ayrılır. Şöyle ki:

- 1) Lağıv yemin: Yanlışlıkla veya doğru olduğu zannı ile yalan yere yapılan yemindir. Bir kimsenin bir maksadı olmaksızın başka bir şey söylecek yerde "Vallahi" diye yemin etmesi bu kısımdandır. Yine, borcunu ödemediği halde, ödemiş olduğunu sanarak "Vallahi borcumu ödedim" diye yemin etmesi böyledir. Bu tür yeminden dolayı keffaret gerekmez. Bunun bağışlanacağı umulur.
- 2) Gamus yemin: Yalan yere kasden yapılan yemindir. Borcunu ödemediğini bildiği halde bir şahsın: "Vallahi ben borcumu ödedim" diye yemin etmesi bu türdendir. Bu, pek büyük bir günahdır. Böyle yalan bir yemin evleri harab eder, yalancıları perişan bırakır. Bunun bağışlanması için keffaret yeterli olmaz. Bundan dolayı yalnız tevbe edip mağfiret dilemek ve bu yüzden bir kimsenin hakkını zayi etmişse onu yerine getirip helâllik almak gerekir. (İmam Şafiîye göre, Gamus yeminden dolayı da keffaret gerekir.)
- 3) Mün'akid yemin: Mümkün olan ve geleceğe ait olan bir şey hakkında yapılan yemindir. "Vallahi ben yarın borcumu vereceğim, vallahi ben falan kimse ile konuşmayacağım" denilmesi gibi... Böyle bir yemin üzerinde durulursa keffaret gerekmez. Fakat yemin bozulursa, keffaret gerekir. Yukarıdaki yemininde borcunu ödemezse veya adamla konuşursa yemin bozulmuş olur ve keffaret ödenir. İşte bizce, yalnız bu tür yeminlere riayet edilmemesinden dolayı keffaret gerekir. İster riayetsizlik bir zorlama karşısında, ister unutarak, ister yanılarak olsun, hüküm aynıdır. Bu tür yeminin bozulmasında dinî bir görevi yerine getirme veya insanlar için bir yarar varsa, yemin bozulur ve keffaret ödenir. Bozulmasında bir yarar yoksa, yemine riayet edilmesi gerekir. Bu kimse borcunu ödememeye veya babası ile konuşmamaya yemin etse, bu yemine riayet edemez. Borcunu vermesi ve babası ile konuşması gerekir. Sonra da af dileyerek keffaretini yerine getirir.

Yemine Dair Çeşitli Meseleler

198- Yemin birkaç tane olunca, keffaretler de ona göre olur. Yeminlerin yapıldığı yer değişirse de yine hüküm böyledir. Buna göre, bir kimse şöyle yapacağına veya yapmayacağına "Vallahi" diye yemin ettikten sonra başka başka yerlerde benzeri yeminler yapsa, yeminler birkaç tane olur. Bozduğu bu yeminlerin her birinden dolayı ayrı ayrı keffaret ödemesi gerekir. Fakat İmam Muhammed'e göre, yemin keffaretleri çoğalınca, bunlar bir keffaret ile ödenir. Tercin edilen görüş budur.

199- "Vallahi falan ve falan kimselerle konuşmayacağım" yahut "falan ve falan yerlere gitmeyeceğim" gibi sözler bir yemin sayılır. Onun için o iki kimseden yalnız birisiyle konuşulsa veya o iki yerden yalnız birine gidilse, yemin bozulmuş olmaz.

"Vallahi yemek ve su tatmam" denilmesi de öyledir. Bunlardan birini tatmakla yemin bozulmuş olmaz. Ancak bunlardan herhangi birini tatmaya niyet etmişse, o zaman bunlardan birini tatmakla yemin bozulur.

200- Olumsuz bir ek ilâvesiyle: "Vallahi ne falan ve ne de falanla konuşurum" veya : "Vallahi ne yemek ve ne de su tadarım" denilse bu, iki yemin olmuş olur. Hangi biri ile konuşulsa veya herhangi biri tadılrsa, yemin bozulmuş olur ve keffaret gerekir.

201- Yeminlerin hükmü, örf de kullanılan sözlere göredir. Yemin edenin maksad ve niyetine göre değıldir. Onun için bir kimse, bir şahsa hiç bir şey vermemek maksadı ile: "Ben sana para vermeyeceğim," diye yemin etse, ona paradan başka bir şey vermekle yeminini bozmuş olmaz. Çünkü söz ve yemin para lâfzı ile yapılmıştır. Örfde (geleneğe) başka şeye para denmez. Yine bir kimse: "Evde oturup dışarıya çıkmam" diye yemin etse, o evin bacasından veya penceresinden çıkmakla yemininde hanis (yeminin bozmuş) olmaz. "Şu odaya girmem" diye yemin edildiğı halde, onun harabesine girildiğı takdirde de hüküm böyledir. Çünkü harabe örfde oda sayılmaz.

202- Yeminler, yapıldıkları beldelerin örfüne (geleneğine) göre değerlendirilir. Onun için bir kimse: "Baş yemeyeceğine" yemin etse, bu yemini, bulunduğu beldede satılan başlara bağılı kalır. Serçe ve çekirgi gibi hayvanların başlarını kapsamaz. Bunları yemekle yeminini bozmuş olmaz. Yine, bir kimse "Meyve yemeyeceğim" diye yemin etse, yemini beldesinde örfen meyve sayılan şeylere bağılı kalır. Yaş üzüm gibi, meyve sayılmayan şeyleri kapsamaz. Anlaşıyor ki, yeminde kullanılan bu gibi umumi ifadeler, örf ile özelleştirilip kısıtlanıyor.

203- Aklen mümkün olup da âdet bakımından muhal olan bir şeye yemin, hemen hanis olmayı gerektirir. Bunun için bir kimse: "Ben göğe çıkacağım, ben şu taşı altın yapacağım" diye yemin etse, hemen hanis olur (yemini bozulur ve keffaret ödemesi gerekir.) Fakat böyle bir yemin, bir vakte bağlanmış olursa, o vakit çıkmadıkça hanis olmaz. "Vallahi şu demiri on güne kadar elmas yapacağım" diye yemin edilmesi gibi. Bu yemin üzerinden on gün geçmeden hanis olmayacağı gibi, on günden önce ölse yine hanis olmaz, keffaret de gerekmez.

204- Zaman belirlemeksizin yapılan yeminlerde, yemin edilen şey imkânsız hale gelmedikçe yemin bozulmaz. Fakat iş imkânsız hale gelince, yemin bozulur ve keffaret gerekir. Bir kimse bir zata hitaben: "Vallahi ben seni ziyaret edeceğim" dediğı halde uzun bir müddet ziyaret etmese, yemini bozulmaz. Fakat ziyaret etmeden o yemin eden veya ziyaret edilecek zat ölürse, yemin bozulur (hanis olur.) Zaman belirlenince, o zamanın sonuna bakılır, "Ben seni yarın ziyaret edeceğim " yemin edilmesi gibi ki, o günün güneş batması zamanına kadar devam eder. O gün ziyaret yapılmadan güneş batınca yemini bozulur.

205- Bir hududa bağılı olan bir yemin, o hududun kalkması ile geçersiz olur. Çünkü yeminde durmaya bir imkân kalmamıştır. Bunun için bir kimse: "falan zat izin vermedikçe, ben şu kimse ile konuşmam" diye yemin edip de, o zat izin vermeden ölse, artık yeminin bir hükmü kalmaz. Yemin eden şahıs, o kimse ile konuşur ve

bundan dolayı da keffaret gerekmez. "Sen borcunu vermedikçe senden ayrılmam" diye yemin yaptıktan sonra, borcun bağışlanması da bu türdendir. Artık yemin kalkmış olur. Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre, bu gibi hallerde yemin devamlılığını sürdürür. Artık şart (mesela konuşma) ne zaman gerçekleşirse yemin bozulur ve keffaret veya şarta bağlanan ceza gerekli olur.

206- Yemin edilen şeyin yok olması veya gitmesi, yemin bağlantısına engel olur. Buna göre bir insan: "Falana şu hakkını yarın veririm" diye yemin ettiği halde, bugün verecek olsa yemininde hanis olmaz (yemini bozulmaz) ve keffaret gerekmez. Bu mesele İmam Azam ile Muhammed'e göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, ertesi gün olunca hanis olur.

207- Yeminler evvelce söylenmiş bir söz veya işle bağlantılı olur. Buna göre bir kimse, hazırlanan belli bir yemeğe davet edilmekle: "Vallahi ben yemem" diye yemin etse, bu yemini o belli yemeğe bağlı kalır. Başka bir yemek yemesi ile hanis (yeminini bozmuş) olmaz.

208- Yeminler mümkün olan bir mertebe ile bağlı kalır. Bunun için: "Falan şahsı şu eve sokmayacağım" diye yemin edilse, bakılır: Eğer yemin eden o evin sahibi ise, o şahsı eve girmekten hem söz, hem de fiil ile mümkün olduğu kadar engellenmesi lâzım gelir. Değilse, eve girmekle hanis olur. Fakat ev başkasının olduğu takdirde, yalnız sözle engellemesi yeterlidir. Çünkü kiracılıktan dolayı onu bilfiil çıkarmak hakkına sahib değildir. Yemin eden için mümkün olan böyle sözle çıkarmaya teşebbüs etmektir. Yine, bir şahsa hitaben: "Ben, seni hapsedtirmem", diye yemin eden kimse, o şahsı hapsedtirmek isteyen alacaklılara karşı sözü ile engel olmaya çalıştığı halde, engel olamazsa hanis olmaz (yemini bozulmaz). Yine, "Falan şahıstaki alacağımı bugün onda bırakmayacağım" diye yemin eden kimse, o gün hakime başvurup alacağını istese (dava etse), borçlunun da inkârı üzerine ona yemin teklif edilmesini istese, artık hanis olmaz. Çünkü kendisi için mümkün olan bundan başka bir şey yoktur.

209- Yeminler nisbetin kaybolması ile son bulur. Şöyle ki: "Falan şahsın evine girmem" veya "yemeğinden yemem, elbisesini giymem, zevcesiyle ve dostu ile konuşmam" diye yemin eden kimse, ev satıldıktan sonra o şahsın evine girse veya yemeğinden yese veya elbisesini giyinse veya kendisinden tamamen ayrılan zevcesi ile veya o adama düşman kesilen dostu ile konuşsa, yemini bozulmuş olmaz. Fakat yeniden satın alacağı bir eve girse veya yemeğinden yese veya elbisesini giyse veya nikahlayacağı yeni zevcesi ile veya edineceği yeni bir dostu ile konuşsa, yemini bozulur ve keffaret gerekir. Ev, yemek ve elbise işaretle belirtilmiş olsun veya olmasın fark etmez. Çünkü bunlardan dolayı sahiplerine düşmanlık edilmez. Fakat zevceye veya dosta işaret ederek: "Şu karısı ile, şu dostu ile konuşmam" diye yemin edilirse, yemin bunlara bağlı kalır. Bunlarla zevciyet veya dostluk ilgisinin kalkmasından sonra da, onlarla konuşulursa hanis olur

(yemin bozulur ve keffaret gerekir). Çünkü bunların zatlarına düşmanlıktan dolayı yemin edilmiş olması mümkündür.

210- Bir kimse karısına veya borçlusuna: "Benim iznim olmadıkça evimden veya şehirden bir tarafa çıkmayacaksın", diye yemin etse, bu yemin zevciyet ve alacağın devamına bağlanır. Zevciyet kalktıktan veya borç ödendikten sonra çıkacak olsalar, artık o yemin eden kimse hanis olmaz (yemini bozulmuş olmaz)

211- Yeminin bir cümlesinde bulunan bir belirsizlik, aynı cümledeki diğer bir belirsizliğe dahil olur. Fakat belirli olan bir şey, belirsizliğe dahil olmaz. Buna göre, bir insan: "Şu eve kim girerse, şöyle olsun" diye yemin etse, o eve kendisinin girmesi ile de hanis olur. O ister kendisine ait olsun, ister olmasın fark etmez. Fakat: "Şu evime her kim girerse, şöyle olsun" diye yemin ederse, oraya kendisinin girmesi ile hanis olmaz. Çünkü evi kendisine nisbet etmekle kendisi belirlenmiş oluyor. Artık aynı cümlede bulunan belirsiz bir anlama dahil olmaz. Başkasına hitaben: "Senin şu evine her kim girerse, senin yemeğinden her kim yerse, şöyle şöyle olsun" diye yapılan bir yeminde de, muhatabın o eve girmesiyle veya o yemekten yemesiyle yemin bozulmuş olmaz (keffaret gerekmez).

212- Yemin ifadesinin bir cümlesindeki belirlilik, diğer bir cümlesindeki belirsizliğe dahil olur. Örnek: Bir kişi kendi kölesine hitaben: "Bana şu haberi her kim müjdelerse, sen azad ol" diye şarta bağlayarak yemin ederse, o haberi bizzat kölesi de müjdelese, köle azad olur. Demek ki, bu durumda, "Sen azad ol" hüküm cümlesine muhatap olan köle "her kim müjdelerse" şart cümlesinin kapsamı içine girmiş oluyor.

213- Bir kimse âdete göre bizzat kendisinin de yapabileceği bir işi yapmamaya yemin ettiği halde, o işi kendisi için başkasına vekâlet ve emir suretiyle yaptırrsa, bakılır: Eğer o işlem, hukuku bizzat yapana ait işlemlerden ise, bunun yapılmasından dolayı o kimse hanis olmaz. Alım, satım, kiraya verme, kiralama, bir maldan ikrar yolu ile sulh olma, bir malı bölme, bir davayı ikrar veya inkâr yolu ile cevablama, akıl ve baliğ olan bir çocuğu evlendirme gibi işlemler bu türdendir. Örnek: Bir kimse: "Vallahi ben bu evi satın almayacağım" diye yemin ettiği halde, onu bir vekil aracılığı ile satın alsa, yemininde hanis olmaz. Fakat yemin edilen işlem, işi yapana ait olmayıp müvekkile ve emreden kimseye ait işlemlerden ise, bu işi vekil ve emir suretiyle yaptırmakla da o kimse hanis olur. Evlenme, boşanma, mal karşılığında boşanma, hibe, sadaka, havale, vasiyet, vakıf, emanet, ariyet verme ve alma, borç alma, kıstastan dolayı sulh, emanet verip alma, borcu ödeme, borcu alma, elbise dikme, elbise giydirme, hayvan kesme, hayvana bindirme, küçük yaştaki çocuğu evlendirme gibi... Örnek: "Vallahi falan kadını nikahlamayacağım" diye yemin eden kimse, o kadını bir vekil aracılığı ile nikahlasa, yemininde hanis olmakla üzerine keffaret gerekir. Çünkü bu hususta vekil, bir araç ve bir elçiden başka bir şey değildir. Bu işlemin bütün hakları o yemin edene aittir.

214- "Şunu , şu adama bağışlayacağım" diye yemin eden kimse, o şeyi bağışladığı halde, o adam kabul etmese hanis olmaz (yemini bozulmuş sayılmaz). Ariyet, vasiyet ikrar gibi, diğer bağış suretiyle olan sözleşmelerde de hüküm böyledir. Fakat: "Şu malı falan zata satacağım" diye yemin eden kimse, o malı sattığı halde o zat malı kabul etmese hanis olur (yemini bozulmuş olduğundan keffaret gerekir). Çünkü satma işlemi kabule bağlıdır. Yalnız sattım demekle bağlantı olmaz. Satma işlemi de yapılmamış olur. Kiralama, nikâh ve rehin gibi, iki tarafın icab ve kabulleri üzerine yapılan işlemlerde de hüküm böyledir. Bunlar üzerindeki yemin, olumsuz olarak yapıldığı takdirde de bu hüküm uygulanır. Örnek: Bir kimse: "Şu malı falan adama bağışlamayacağım" diye yemin ettiği halde, bağışlayıp da o adam kabul etmese, hanis olur. Aksine olarak: "Satmayacağım" diye yemin ettiği halde satsa da o adam kabul etmese, hanis olmaz. Demek oluyor ki, hibe gibi bağışlamalarda, yalnız bağışlayıcının icabı (tek taraflı irade beyanı) yeterli oluyor. Fakat alışveriş ve kiralama gibi karşılıklı irade beyanlarını (icab ve kabulü) gerektiren işlemlerde, yalnız bir taraftan yapılan icab beyanı yeterli olmuyor. Kabulün de bulunması gerekiyor.

215- Sohbet ve birbiriyle anlaşıp yaklaşma, lezzet ve acı duyma, üzüntü ve sevinç gibi sağlığa bağlı bulunan işlerde yemin, yalnız sağlıkla kayıtlanır. Ölünün diriye ortak olacağı işlerde ise, hem hayat hem de ölüm hallerinde geçerli olur. Buna göre, bir kimse, bir adama hitaben: "Seninle konuşursam, senin yanına girersen, seni öpersem, seni döğersen şöyle olsun" şeklinde yemin ettikten sonra, o adam ölse, artık yeminin bir hükmü kalmaz. Ölü halinde olan o adama söz söylemekle veya yanına girmekle veya onu öpmekle veya onun cesedine vurup dövmekle yemin bozulmaz ve ceza gerekmez. Fakat: "Seni yıkarsam, sana elbise giydirirsem, sana dokunursam, seni bir şeye bindirirsem, seni taşırsam" şeklinde yemin etse, onu öldükten sonra yıkamakla, kefenlemekle, vücudunu okşamakla, bir şeye bindirmekle veya taşımakla hanis olur, keffaret gerekir.

216- "Falan kimse ile konuşmayacağım, söz söylemeyeceğim" diye yapılan yemin, o kimseye sadece işaret etmekle, mektub yazmakla veya haber göndermekle bozulmuş olmaz. Çünkü bu işler, konuşma ve söyleme sayılmaz.

217- "Konuşmayacağım" diye yemin eden kimse, namazda Kur'ân okumakla veya tesbih çekmekle hanis olmaz (yemini bozulmaz). Namaz dışında ise bir görüşe göre hanis olur, diğer bir görüşe göre olmaz. Çünkü bu okuma, örfde konuşma sayılmaz. Diğer kitabları okumada da alimlerin ihtilâfi vardır.

218- "Oruç tutmam" diye yemin eden kimse oruca niyet edip başlayınca hanis olur. Çünkü orucun mahiyeti mutlak surette imsaktan ibarettir. O da, oruca başlamakla gerçekleşmiş olur. "Namaz kılmamaya" yemin eden kimse, namaza başlayıp ilk rek'atta secdeye alnını koymakla hanis olur. Çünkü böyle bir rekât kılınmadıkça

namazın mahiyeti tamamen bulunmuş olmaz. "Hac yapmamaya" yemin eden bir kimse de, sahih bir hacca başlayıp farz olan tavafın çoğunu yapınca hanis olur.

219- "Zevcesini dögmemeğe" yemin eden kimse, onun saçlarını çekse veya gerdanını ısırsa veya sıkıştırırsa veya burnuna dokunup kanatsa bakılır: Eğer bunları öfke halinde yapmışsa hanis olur. Oynaşma halinde yapmış ise, sahih olan görüşe göre hanis olmaz. Bununla beraber bu dögmekte acı vermek şarttır. Maksada gelince, bunda iki görüş vardır. Bir görüşe göre, kasıd da şarttır. Diğer bir görüşe göre şart değildir. Onun için böyle yemin eden kimse, başkasını dögmek isterken, yanlışlıkla zevcesine vuracak olsa, birinci görüşe göre hanis olmaz, çünkü kasıd bulunmamıştır. Buna örfen de dögmeye denmez. İkinci görüşe göre hanis olur; çünkü dögmeye işi gerçekleşmiştir (bunda kasıd aranmaz).

220- "Yeryüzünde oturmamaya" yemin eden kimse, yere bitişik olmayan bir sergi, bir hasır, deri veya tahta üzerine otursa hanis olmaz. Yine: "Şu döşek üzerinde uyumamaya" yemin eden kimse, o döşek üzerine konulan başka bir döşek üzerinde uyusa hanis olmaz. Yine: "Şu tahta üzerinde uyumamaya" yemin eden kimse, onun üzerine konulan diğer bir tahta üzerinde uyusa, yemininde hanis olmaz. Fakat döşek üzerine bir yüz takılsa veya tahtanın üzerine bir sergi çekilse, bir hasır döşense hanis olur.

221- "Yatağımda" veya "şu yatakta uyumam" diye yemin eden kimse, bedeninin çoğunluğu ile o yatağa girip uyumadıkça hanis olmaz.

222- "Bir yere veya bir eve ayağını basmayacağına" yemin eden kimse, o yere sonradan yürüyerek veya bir şeye binerek gidecek olsa hanis olur. Çünkü bir yere ayak basmak, örfde oraya girmek demektir. Fakat böyle yemin ederken yürüyerek girmeyeceğini kasetmiş bulunursa, binitli olarak girmekle hanis olmaz. Çünkü sözünün gerçeğini dilemiş olur.

223- "Bir yere girmeyeceğine" yemin eden kimse, oraya tutulup sokulsa, hanis olmaz. Bu davranışa karşı çıkmasa da hüküm aynıdır. Çünkü yemini, bizzat kendisinin gitmesi ile ilgilidir. Fakat bu yere sonradan kendisi girecek olsa, hanis olur.

224- Şiddet ve zorlama, bir maksadı gidermeyeceği cihetle, yeminin akdine engel olmaz. Buna göre: "Şu belli şeyi yemeyeceğim" diye zorla veya rızası üzere yemin eden kimse, o şeyi sonradan şiddet ve zorlama ile yiyecek olsa hanis olur. Yine baygın veya mecnun olduğu halde yediği takdirde de hüküm böyledir. Fakat: "İçmeyeceğine" yemin ettiği bir şeyi, başkaları zorla boğazına akıtacak olsalar hanis olmaz. Çünkü bunda kendi işi bulunmamıştır. Sonradan kendi rızası ile içerse hanis olur. (İmam Şafiîye göre zorlama, yemin bağlantısına engel olur.)

225- "Vallahi yersem, içersem, giyersem şöyle olsun" şeklinde yemin eden kimse, her ne yese, ne içse, ne giyinse hanis olur. Eğer ben şu yemeği, şu suyu veya şu elbiseyi kasdettim dese, benimsenen görüşe göre gerek kaza (mahkeme hükmü), gerekse diyanet bakımından sözü kabul edilmez. Fakat, "Vallahi bir şey yersem, bir şey içersem, bir şey giyersem şöyle olsun" diye yemin eden kimse, bununla belli bir şeyi kasdetmiş olduğunu söylerse, kaza (hüküm) bakımından değil de, diyanetçe tasdik olunur.

226- "Falan şahsın kardeşleri, zevceleri, dostları ile konuşmayacağım" diye yemin eden kimse, bunların hepsi ile konuşmadıkça hanis olmaz. Kardeşlerinin veya dostlarının bir kısmı ile konuşmuş olsa da hanis olmaz; çünkü yeminde bunların tümü murad edilmiştir. Fakat o şahsın yalnız bir kardeşi veya bir zevcesi veya bir dostu olduğunu bildiği halde böyle yemin etse, yalnız biri ile konuşmakla hanis olur.

227- Bir kimse, başkasındaki bir alacağını taksit taksit almayacağına yemin ettiği halde, ondan bir miktarını alacak olsa, bundan sonra geri kalanını da almadıkça hanis olmaz.

228- Bir kimse: "Malı bulunmadığına" dair yemin ettiği halde, ticaret için olmayan eşyası, akarı veya arazisi bulursa, bununla hanis olmaz, çünkü bunlara örfde mal denmez, denilirse hanis olur.

229- "Ben bu işi elbette yapacağım, şu adamı elbette ziyaret edeceğim" şeklinde yapılan yeminler, bir defa için geçerlidir. Bir defa ziyaret yapılıncaya yemin yerine gelmiş olur.

230- Çocukların, delilerin, uykuda bulunanların yeminleri geçerli değildir. Fakat sarhoşluk veren içkilerden birini içmiş olan bir sarhoşun yemini, akli başında onanın yemini gibidir. Çünkü onun sarhoşluğu, kendi kasıd ve iradesine bağlıdır. Onun için ettiği yemine bağlı kalmazsa hanis olur.

231- "İnşallah=Allah dilerse" şeklinde istisnada bulunarak Allah'ın dilemesine bağlanan yemin ve adaklarda, yemine veya adağa aykırı bulunmak hali düşünülmez. Bunun için bir kimse: "Allah'a kasem ederim ki, yarın inşallah şu işi yapacağım" diye yemin etse veya: "Şu işim olursa, İnşallah şu kadar gün oruç tutayım" diye adakta bulursa da ertesi gün o işi yapmamış olsa veya işi olduğu halde adadığı orucu tutmasa hanis olmaz ve günah işlemiş olmaz. Çünkü bu halde o işin yapılması veya orucun tutulması, Yüce Allah'ın dilemesine bağlanmıştır. Allah'ın herhangi bir işi dileyip dilemediği, o iş meydana gelmeden önce bizim tarafımızdan bilinemez. Bu gibi istisnalar (Allah dilerse sözleri), İmam Azam ile İmam Muhammed'e göre sözün hükmünü geçersiz kılar. O sözü kesinlik halinde çıkarır. İmam EbûYusuf'a göre de, o bir şart yerindedir. Artık o şart bizce gerçekleşmedikçe (yemin anında o işin meydana gelmesi bizce bilinmedikçe) ceza

gerekmez.

(İmam Malik'e göre, bu istisna halinde de, yeminin ve nezrin hükmü lâzım gelir.Çünkü her şey Allah'ın dilemesine bağlıdır. İnşallah denmesi, teberrük içindir. Bundan dolayı onu söylemekle yapılan yeminin veya nezrin hükmü değişmez.)

Nezrin Mahiyeti ve Nevileri

232- Nezir, Yüce Allah'a saygı için yasak olmayan bir işin yapılmasını üzerine alıp yüklenmektir. Böyle bir işin yapılmasını kendine vacib kılmaktır. Nezrin çoğulu "Nuzûr"dur. Necr edene de "Nâzir" denir. Nezrin Türkçesi adaktır.

233- Sadece Yüce Allah'ın rızası için ibadet sayılacak bazı şeyleri adamak geçerlidir ve sevaba bir yoldur. "Nezrim olsun, yarın Allah rızası için oruç tutayım veya fakire şu kadar para vereyim" denilmesi gibi. Fakat dünyalık sağlamak için yapılacak adak makbul değildir. "Falan işim yoluna girerse, üç gün oruç tutayım, fakire para vereyim" gibi. Böyle dünyaya ait bir maksad için yapılan bir ibadet ve taat, kutsal bir maksada değil, dünyaya ait bir isteğe ve amaca dayanmış olur. Bu ise, ibadet ve taatlarda aranılan ihlâsa aykırıdır. Böyle bir adak kaderi değiştiremez. Mukadder ne ise, yine o meydana gelir. Şu kadar var ki, bazan böyle bir adak için cimriden bir mal çıkmış olur. Bununla beraber adaklara riayet etmek gerekir. Çünkü adak yapan Yüce Allah ile sözleşme yapmış demektir. Onun için yapılan adağa vefa gösterilmesi, verilen sözün yerine getirilmesi gerekir. Yüce Allah, adaklarını yerine getirenleri Kur'ân-ı Kerîm'de övmüştür.

234- Adaklar, zaman, yer, şahıs ve adanan şey bakımından belirli ve belirsiz nevilerine ayrıldıkları gibi, bir şarta bağlı olup olmamak bakımından da mutlak ve muallak nevilerine ayrılmıştır. Bunlar ileride görülecektir.

Nezrin Şartları

235- Bir nezrin din yönünden sahîh ve geçerli, yerine getirilmesi gerekli olabilmesi için şu şartları vardır:

1) Nezredilen şeyin cinsinden bir farz veya vacib bulunmalıdır. Buna göre: "Bir gün oruç tutayım" diye yapılan bir adak sahîhdir. Fakat: "Falan hastayı ziyarette bulunayım" diye yapılacak bir adak sahîh olmaz. Her halde bunu yerine getirmek gerekmez. Çünkü hasta ziyareti cinsinden bir farz veya vacib ibadet yoktur.

2) Nezredilen şeyin cinsinden olan farz veya vacib bizzat kastedilmiş olmalıdır, başka bir farz veya vacibe vesile olmamalıdır. Buna göre "İki rekât namaz kılayım" diye yapılan bir nezir sahîhdir. Fakat: "Nezrim olsun abdest alayım" veya "Tilâvet secdesinde bulunayım" diye yapılacak bir adak geçerli değildir. Çünkü abdest ile tilâvet secdesi, bizzat kastedilen ibadet değildir. Bizzat kastedilen ibadetlere birer vesiledir.

3) Nezredilen şey, insan üzerine hemen veya gelecekte yapılması farz veya vacib

olan bir ibadet olmamalıdır. Onun için: "Nezrim olsun yarınki sabah namazını, vitir, namazını kılayım" şeklindeki adaklar sahih olmaz.

4) Adanan şey aslında bir günah olmamalıdır. Onun için: "Şu işim olursa, kendimi Hak yolunda kurban edeyim, intihar edeyim" diye yapılan adak sahih olmaz. Fakat aslen meşru iken, başka bir sebepten dolayı yasaklanmış olan bir şeyle adak sahihtir.

Örnek: Bir kimse Ramazan bayramının birinci gününde veya Kurban bayramının dört gününde oruç tutmayı nezretse bu sahih olur. Ancak o günlerde oruç tutulması yasaklandığından o günlerde iftar edip sonradan kaza yapar. Bununla beraber iftar yapmayıp o günleri oruç tutsa, adağını yerine getirmiş olur. "Allah için evlâdını kurban edeceğini" nezreden kimseye, İmam Ebû Yusuf ile İmam Şafî'ye göre bir şey gerekmez; çünkü bu, caiz olmayan bir adaktır. Fakat İmam Azam ile İmam Muhammed'e göre, bu halde bir koyun kurban edilmesi gerekir. Çünkü İbrahim aleyhisselâm, böyle bir kurban kesmekle emrolunmuştur.

5) Nezredilen şey aslında gerçekleşemez olmamalıdır. Buna göre bir kimse: "Geçen falan günde oruç tutayım" diye nezir yapsa, üzerine bir şey gerekmez. Yine: "Falan zatın geleceği gün oruç tutayım" diye adak yaptığı halde, o zat zeval vaktinden sonra gelse veya kendisinden oruca aykırı bir hal meydana çıktıktan sonra gelse, nezir adına bir şey gerekmez. Çünkü o günde oruç tutulması artık gerçekleşemez (muhal) olmuştur. Geceleyin geldiği takdirde de hüküm böyledir. Çünkü adak gündüz içindir.

6) Adanan şey, adak yapanın mülkünden daha fazla veya başkasına ait bulunmamalıdır. Buna göre: "Hemen bin lira sadaka vermesini" adayan kimsenin yalnız yüz lirası bulursa, ancak bu yüz lirayı sadaka vermesi gerekir. Veya başkasına ait bir koyunun kurban edilmesini adayan kimseye de, bu adağından dolayı bir şey gerekmez.

Belirli ve Belirsiz, Mutlak ve Muallak Adaklar

236- "Nezrim olsun, yarın oruç tutayım" gibi bir adak, muayyen (belirlenmiş) bir adaktır. "Nezrim olsun, bir gün oruç tutayım" denilmesi de gayrimuayyen (belirlenmemiş) bir nezirdir. Bunlar, aynı zamanda bir şarta bağlı olmayan mutlak (bağlantısız) nezirlerdir.

"Falan kimse gelirse, Allah için nezrim olsun bir gün oruç tutayım, şu kadar sadaka vereyim" gibi, şarta bağlı nezirler de birer muallak (bağlantılı) nezirdir.

237- Mutlak olan (bir şarta bağlı olmayan) nezirleri yerine getirmek vacibdir. Belli gününde yerine getirilmeyen bir nezir, başka bir günde kaza edilir. Bugün fakire sadaka vermesini adadığı halde, bu sadakayı o gün vermezse, başka bir günde verilmekle yerine getirilir. Buna kaza denilir.

238- Olması istenilen bir şarta bağlı nezir, o şartın gerçekleşmesi halinde yerine getirilmesi vacib olur. Olması istenmeyen bir şarta bağlanmış bulunan bir nezre

gelince, bunda adak yapan serbestir. Şart gerçekleşince, dilerse nezrini yerine getirir, dilerse yalnız yemin keffareti öder. Sahih olan budur. Örnek: "Şu nimete kavuşursam bir ay oruç tutayım" diye adak yapan kimse, o nimete kavuşunca bir ay oruç tutması vacib olur. Çünkü şart kılınan nimet, adak sahibi için istenen şeydir.

Aksine olarak; bir kimse kendini yalan söylemekten engellemek için: "Eğer yalan söylersem, bir ay oruç tutmak nezrim olsun" diye nezrettiği halde yine yalan söylerse, serbestir. Dilerse bu adağını yerine getirir, bir ay oruç tutar. Dilerse yemin keffareti öder. Çünkü şart koştuğu yalan söyleme işi, kendisince istenen şey değildir. Bu nezir bir nevi yemin demektir.

239- Mutlak bir nezir, muayyen (belirli) olsa bile, zamana, mekâna, belli bir paraya, belli bir fakire bağlı kalmaz. Bu nezir, gerek oruçla, gerek namazla ve itikâfla olsun, gerek para ve diğer şeylerle olsun eşittir. Buna göre, bir kimse: "Cuma günü oruç tutayım" veya "Beytül-Makdis'de şu kadar namaz kılayım" veya "Bu parayı cuma günü falan beldede olan falan fakire vereyim" diye nezrettiği halde, buna aykırı olarak başka bir günde oruç tutsa, başka bir mescidde o kadar namaz kılsa, o miktarda başka bir parayı başka bir beldedeki başka bir fakire verse, adağını yerine getirmiş olur.

240- Bir şarta bağlanmış olan bir nezir, o şartın bulunmasından önce yerine getirilemez. "Falan zat gelince üç gün oruç tutayım" diye nezreden kimse, daha o zat gelmeden üç gün oruç tutacak olsa, nezrini yerine getirmiş olmaz.

241- Şarta bağlanarak yapılan bir nezir de, zamanla, mekânla, belli bir para ve belli bir fakirle kayıtlanmaz. Örnek: "Falan işim olursa cuma günü oruç tutayım, şu yerdeki falan fakire şu parayı vereyim" şeklinde nezir yapan kimse, o iş olduktan sonra herhangi bir günde o orucu tutabilir veya herhangi bir yerdeki başka bir fakire o paranın karşılığını verebilir.

242- Bir vakte kadar izafe edilen bir oruç, o vaktin gelmesinden önce tutulursa, İmam Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre caiz olur. İmam Muhammed'e göre caiz olmaz. Receb ayında tutulması nezredilen bir orucun daha önce gelen Rebiulahirde tutulması gibi...

243- "Bir sene oruç tutayım" diye mutlak şekilde yapılan bir nezirden dolayı, hilâllere göre tam bir sene oruç tutulması gerekir. Şöyle ki: Eğer arka arkaya devamlı tutulması söylenmemiş ise, bu oruç değişik günlerde tutulabilir. Eğer fasıla vermeden tutulursa, otuz beş günün kazası gerekir. Bunun otuz günü ramazana ve beş günü de bayramlara raslayan günlere karşılıktır. Böyle nezreden kadın ise, bu yıl içinde tutmayacağı adet günlerini de kaza etmesi gerekir. Fakat böyle bir yıl aralıksız oruç tutulması nezredilirse, Ramazan günlerini kaza etmek gerekmez. Çünkü böyle bir sene Ramazandan dışta kalamayacağı için, Ramazan günleri bu nezirden ayrı tutulmuş gibi olur.

244- Bir kimse: "Falan ayda, (Receb ayında) oruç tutayım" diye nezrettiği halde, o ayda hasta olsa iftar eder. Sonra Ramazan orucunda olduğu gibi kaza eder.

245- "Allah rızası için bir gün oruç tutayım" diye yapılan bir nezrin günü belli değildir. Nezreden dilediği gün, o borcu tutabilir. İki gün, üç gün... denildiği takdirde de hüküm böyledir. Bu günlerin oruçları fasılasız tutulabileceği gibi, parça parça olarak da tutulabilir. Ancak nezir esnasında fasılasız tutulmasına niyet edilmiş olursa, o zaman ara vermeden tutulması gerekir. Örnek: "Ara vermeden on gün oruç tutayım" diye nezretmiş bulunan bir kadın, beş gün oruç tuttuktan sonra âdet görmeye başlasa, tuttuğu oruçlar nezirden sayılmaz. Temizlendikten sonra yeniden on gün tutması gerekir. Fakat dağınık olarak ayrı ayrı günlerde oruç tutmayı adayan kimse, o kadar gün fasılasız oruç tutsa, adağını yerine getirmiş olur.

246- "Üzerime oruç vacib olsun" diyen kimseye, bir gün oruç tutmak gerekir. Mikdarına niyet etmeksizin "Birçok günler oruç tutayım" diye nezreden kimsenin de, İmam Azam'a göre on iki İmama göre yedi gün oruç tutması gerekir.

247- "Nezrim olsun ki, yalan söylemeyeyim, nezrim olsun ki, falan yere girmeyeyim" gibi sözler, "Ahdim olsun" yerinde birer yemin sayılır. Buna göre, yalan konuşsa veya o yere gitse, yalnız yemin keffareti gerekir. "Üzerime nezrolsun" sözü de böyledir. Ancak bu sözlerle sadaka vermek, oruç tutmak, haccetmek gibi bir ibadet niyeti olursa, o zaman o ibadeti yerine getirmek gerekir. Yalnız: "Nezrim olsun" denilmesi de böyledir. Bu halde bakılır: Eğer bununla herhangi bir sayı olmaksızın oruca niyet edilmiş ise, üç gün oruç gerekir. Miktarsız sadakaya niyet edilmişse, on fakire birer fitre mikdarı vermek gerekir.

248- Nezirde kasd ve kasıdsızlık (hüküm bakımından) eşittir. Buna göre "Allah için bir gün oruç tutayım" diyecek yerde yanılarak: "Bir ay oruç tutayım" denilse, bir ay oruç tutulması gerekir. Bu ayı belirlemek nezreden kimseye aittir. Nezrin arkasından hemen oruca başlanması şart değildir.

249- "Allah rızası için şu gün (perşembe günü) oruç tutayım" diye yapılan bir nezir, en yakın olan perşembe gününe ait bulunmuş olur. Yalnız o gün tutulacak oruç ile bu nezir yerine getirilmiş olur. Her perşembe oruç tutulması gerekmez. Fakat buna niyet edilirse, her perşembe oruç gerekir.

250- Nezredilen günlerden birinde iftar edilirse, kaza gerekir. Örnek: Belli günlerde oruç tutmaya nezreden kimse, o günlerin şiddetli sıcağından oruç tutmaya gücü yetmezse, iftar eder ve elverişli günlerde tutamadığı günleri kaza eder.

251- Oruç tutmak üzere yaptığı adaktan dolayı üzerine kaza gereken kimse, bu kazayı geciktirip de kocasa (şeyh-i fani olsa) veya geçimini kazanmak için pek zor

bir sanat ile meşgul bulursa iftar eder, her gün için fidye verir. Fakirliğinden dolayı fidye vermeye gücü yetmezse, Yüce Allah'dan mağfiret diler. Çünkü Yüce Allah'ın mağfireti boldur, merhameti geniştir.

252- Bir kimse: "Bir ay oruç tutayım, itikâfda bulunayım" şeklinde nezrettiği halde, henüz bir gün geçmeden vefat etse, kendisine bir ay oruç tutmak veya itikâfta bulunmak gerekir. Ayın belli olup olmaması eşittir. Bu halde her gün için bir fidye verilmesini vasiyet etmesi gerekir, vasiyet bulunmadığı takdirde varislerinin izinleri ile bu fidye terekkesinden verilebilir. Fakat bir kimse hasta olduğu halde böyle bir nezirde bulunup da iyileşmeden vefat etse, kendisine bir şey gerekmez. Amma arada bir gün dahi olsun, iyileşmiş olsa, bir aylık fidye vasiyet etmesi gerekir. İmam Muhammed'e göre, yalnız sağlığa kavuştuğu günler miktarı fidye vasiyet etmesi gerekir.

253- "Yüce Allah'ın rızası için kurban keseyim" veya "Nezrim olsun kurban kesip etini fakirlere sadaka olarak vereyim" diye yapılan bir nezir geçerlidir. Fakat: "Şu hastalıktan iyi olursam, bir koyun keseyim" veya "Falan türbe için bir kurban keseyim" gibi nezirler, söz vermeler bir nezir hükmü taşımaz. Allah'ın rızasından başka bir kimse adına kurban kesilmesi caiz değildir.

254- "Falan kimseye şu kadar para adadım, falan türbeye şu kadar mum adadım, falan zatın gelmesi için kuban keseceğim" gibi sözler caiz değildir. Hele bir ölü hakkında: "Ey mübarek zat! Sen benim şu işimi yoluna koyarsan, şu hastama şifa verirsen, şu kayıp malımı bana geri çevirtirsen, senin türbene şu kadar şey harcayayım" şeklindeki adaklar batıldır, haramdır. Belki: "Allah rızası için şu fakire şu kadar para vermek adağım olsun, Allahü Teâlâ hastama şifa verirse, şu kayıp malı bana geri döndürürse, Hak rızası için sadaka vereyim, kurban kesip etini sadaka vereyim, onlann mescidlerine hasır ve zeytinyağı alayım" şeklinde bir adak yapılabilir.

255- Adak kurbanının etini nezreden kimse yiyemeyeceği gibi, zevcesi ile usul ve furuu (baba, babanın babası, evlad ve evladlarının çocukları) da yiyemezler. Bunu fakirlere sadak olarak dağıtmak gerekir. Eğer yiyecek olursa, yediklerinin kıymetini fakirlere vermek gerekir.

256- Yapılan bir nezir veya yemin keffareti yerine getirilmezse, hakim tarafından yapılmasına adam zorlanamaz. Çünkü bunlar, sadece diyanetle ilgili olarak mükellefe yönelen birer borçtur.

İtikâfın Mahiyeti, Nevileri ve Teşriî Hikmeti

257- İtikâf lûgat deyiminde bir şeye devam etmek manasındadır. Bir şeye devam eden kimseye de mutekif (itikâf yapan) denir. Şeriatta ise itikâf: Bir mescidde veya o hükümdeki bir yerde itikâf niyeti ile durmaktan ibarettir.

258- İtikâflar: Vacib, müekked sünnet ve müstahab nevilerine ayrılır. Şöyle ki: Dil ile nezredilen bir itikâf vacibdir. Ramazan ayının son on gününde itikâf, kifaye yolu ile bir müekked sünnettir. Başka bir zamanda ibadet niyeti ile bir mescidde bir müddet yapılan itikâf da müstahabdır.

259- Bir itikâfın en az müddeti, İmam Ebu Yusuf'a göre bir gündür. İmam Muhammed'e göre bir saattir. Bir saat, fıkıh alimlerine göre, zamanın belirsiz olan az veya çok bir parçası demektir. Yoksa bir günün yirmi dört saatte biri demek değildir.

(İtikâfın en az müddeti, Malikî'lerce tercih edilen görüşe göre bir gündüz kadar, bir gecedir. Şafîilere göre de, "Sübhanellah" denilmesinden bir an kadar fazla olan pek az bir zamandır.)

260- İtikâfın meşru olmasındaki hikmet ve yarara gelince, bu pek önemlidir. Resulü Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Medine-i Münevvere'ye hicretinden sonra ahirete göçüşlerine kadar her Ramazanın son on gününü itikâf ile geçirirlerdi.

İhlâs ile olan bir itikâf, amellerin pek şerefli sayılmaktadır. Bu sayede kalbler bir müddet olsun, dünya işlerinden uzak kalır ve Hakka yönelir, birer Beytullah olan mescidlerden birine şu şekilde devam eden bir mü'min çok kuvvetli bir kaleye sığınmış, kerim olan mabudunun feyiz ve yardım kapısına sığınmış olur. İslâm büyüklerinden ünlü Ata demiştir ki: "İtikâf yapan, ihtiyacından dolayı büyük bir zatın kapısında oturup dilediğini elde etmedikçe buradan ayrılıp gitmem, diye yalvaran bir kimseye benzer ki, Allah'ın bir mabedine sokulmuş, beni bağışlamadıkça buradan ayrılıp gitmem demektir." Bir mü'minin her gün azalmakta olan hayat günlerinden faydalanarak böyle kutsal bir yerde bir zaman ebedi ve ezeli yaratıcısına olanca varlığı ile yönelip saf bir kalb ve temiz bir dil ile ibadette bulunması, manevî bir zevke dalması ne büyük bir nimettir. İtikâf yapan bir kimse, bütün vakitlerini ibadete, namaza ayırmış demektir. Çünkü fiilî olarak namaz kılmadığı vakitlerde de mescid içinde namaza hazır bir haldedir. Bu bekleyiş ise, namaz hükmindedir. Sonuç: İtikâf sayesinde insanın maneviyatı yükselir, kalbi nurlanır, simasında kulluk nişanları parlar, ilâhi feyizlere kavuşur. Ne mübarek, ne güzel bir hayat anı!..

İtikâfın Şartları

261- Bir itikâfın sıhhati şu şartların bulunmasına bağlıdır:

1) İtikâf yapan, müslüman, akıllı ve temiz bulunmalıdır. Onun için müslüman olmayanın, delinin, cünubun, hayız ile nifastan temiz bulunmayanın itikâfı olmaz. Gayr-i müslim ibadete, mecnun da niyete ehil değildir. Temiz olmayanların da mescidlere girmesi yasaktır.

2) İtikâfa niyet edilmiş olmalıdır. Buna göre niyetsiz olarak yapılan bir İtikâf geçerli değildir. Çünkü bunun bir ibadet olabilmesi niyete bağlıdır.

3) İtikâf, mescidde veya o hükümdeki bir yerde yapılmalıdır. Şöyle ki: İçinde cemaatla namaz kılınan herhangi bir mescidde İtikâf yapılabilir. Büyük camilerde yapılması daha faziletlidir. Kadınlar da kendi evlerinde mescid edinilen veya mescid olarak ayıracakları bir odada itikâfda bulunurlar. Buraları onların hakkında birer mescid sayılır. Kadınların dışardaki mescidlerde itikâf etmeleri caiz ise de, kerahetten kurtulamaz. Kadınların kendi evlerinde namaz kılmaları, mescidlerde namaz kılmalarında daha faziletli olduğu gibi evlerinde itikafları da her türlü fitne ve fesad düşüncesinden beri olacağı cihetle mescidlerde itikâfda bulunmalarından daha faziletlidir.

(İmam Şafî'ye göre , itikâf tazime lâyük bir yerde yapılabilir ki, o da mescidlerdir. Evlerde mescid edinilen yerler, bu tazime lâyük değildir.)

4) Vacib olan bir itikâfda, itikâf yapan oruçlu bulunmalıdır. Bu halde orucun yanılarak bozulması itikâfa zarar vermez. Diğer itikâflar için oruç şart değildir. Çünkü onlar için bir müddet yoktur. Öyle ki camiden bir iki saat içinde çıkıncaya kadar itikâfa niyet edilmesi de sahihtir.

(Şafî'lere göre, vacib bir itikâfda da oruç şart değildir.)

262-İtikâf için bülüğ, erkeklik, hürriyet şart değildir. Buna göre akıllı olan çocuğun, kadının, kölenin itikâfları sahihtir. Şu kadar var ki, kadının itikâfi kocasının ve kölenin itikâfi da efendisinin iznine bağlıdır. İsterse bunlar itikâfi nezretmiş olsunlar, hüküm ayındır. İzin bulunmayınca kadın, nezretmiş olduğu itikâfi kocasından ayrıldıktan sonra, köle de azad edildikten sonra kaza eder.

263- Bir kimse, itikâf için zevcesine izin verse bundan dönemez, artık engellenmesi doğru olmaz. Efendi ise, kölesine verdiği izinden dönebilir. Mükâteb (sözleşmeli) bir köle ise, efendisinin izni olmasa da, itikâfda bulunabilir. Çünkü kısmen hürriyetine sahibdir.

İtikâfın Edebleri

264- İtikâfın şu edebleri vardır:

1) İtikâf, Ramazan ayının son on gününde ve mescidlerin en faziletlisinde yapılmalıdır.

2) İtikâf esnasında hayırdan başka bir şey söylenmemelidir. Günah gerektirmeyen şeyleri konuşmakta bir sakınca yoktur. Bir ibadet inancı ile susmak ise mekruhtur. Günah sayılan şeylerden dili tutmak ise, ibadetlerin büyüklerinden biridir.

3) İtikâf esnasından Kur'ân-ı Kerîm okumaya, hadîs-i şerîf, Peygamberlerin yüksek siyerlerine, dinî meseleleri öğretmeye devam etmelidir.

4) İtikâf yapan kimse, temiz elbiselerini giymeli, güzel kokular sürünmelidir. Başını da yağlayabilir.

5) Nefsine itikâfi vacib kılacak kimse, buna yalnız kalben niyetle yetinmemeli, dili ile de söylemelidir.

İtikâfa Dair Bazı Meseleler

265- Belli bir mescidde, Mescid-i Haram'da itikâfa niyet eden kimse, başka bir mescidde itikâfa girebilir.

266- Bir ay itikâf adansa ve bundan yalnız gecelere veya gündüzlere niyet edilse, bu niyet sahih olmaz. Çünkü ay, belli miktardaki geceler ile gündüzlerden ibarettir. Onun için geceli ve gündüzlü bir ay itikâf gerekir.

267- Yalnız gündüzleri itikâfda bulunmaya niyet edilmesi sahihdir. Bu durumda her gün fecrin doğuşundan önce mescide girip güneşin batışından sonra çıkılır. Fasılasız itikâfa niyet edilmemişse, istenilen günlerde itikâf yapılabilir. Bir gün için itikâfa niyet edildiği zaman da, buna gece dahil olmaz. Fakat fasılasız şu kadar gün itikâfa denilerek nezdilse, geceler de bu nezre girer. Aksi de böyledir. Bu durumda itikâf için güneşin batışından önce mescide gidilir. Belli olan geceler ve gündüzler mescidde kalınır. Son günün güneş batışından sonra mescidden çıkılır. Böylece itikâf sona erer.

268- Muayyen bir ramazan ayını itikâfla geçirmeğe nezdilse, o ramazan orucu bu itikâf orucu içinde yeterli olur. Böyle bir nezir yapıldığı halde, ramazan orucu tutulup da itikâf yapılmısa, başka bir zamanda oruçlu olarak fasılasız bir ay itikâf edilmesi gerekir. Eğer itikâf yapılmaksızın diğer bir ramazan girecek olsa, artık bunda yapılacak itikâf yeterli olmaz. Çünkü bu takdirde kazaya kalan itikâfın orucu, insan üzerine düşen bir borç olmuştur. Bu, ikinci ramazan orucu ile ödenmiş olamaz.

269- Belirtilmeksizin bir ay itikâf yapmayı nezreden kimse, ramazanda bir ay itikâfda bulunmakla bu nezrini yerine getiremez. Çünkü bu itikâf için, bir ay oruç tutmayı da bu nezirle üzerine yüklenmiş bulunur. Ramazan orucu ise, kendisine ayrıca farz olan bir ibadettir.

270- Bir kimse nezrettiği bir itikâfı yapmadan ölecek olsa, her gün için bir fidye ödenmesini vasiyet etmiş olması gerekir. Çünkü vacib olan bir itikâf, orucun bir parçasıdır. Onun için oruçtaki fidye, bunda da gerekli olur. Ancak fakir ise, o zaman Yüce Allah'dan af ve mağfiret dilemelidir.

İtikâfı Bozan ve Bozmayan Şeyler

271-İtikâf halinde olan bir kimsenin dinî ve tabîî ihtiyaçları için zaruri olarak mescidden dışarı çıkması, itikâfı bozmaz. Örnek: İtikâfda bulunanın (mutekifin) cuma namazını kılmak için mescidden çıkması, din bakımından bir özür olduğundan itikâfına engel değildir. Zaten cuma namazının süresi bilinmiş olduğundan, adağın dışında kalmış olur. Yine, abdest ihtiyaçlarını gidermek ve

gusletmek için çıkması da tabî bir özür olduğundan itikâfa zarar vermez. Yine, bulunduğu mescidin yıkılmaya yüz tutması veya oradan zorla çıkarılması da zarurî bir özür olduğundan itikâfa zarar vermez.

(Şafiî'lere göre, cuma namazı için başka bir camiye çıkılıp gidilmesi itikâfi bozar. İtikâf bir hafta devam edecekse, cuma namazı kılınan bir mescidde itikâfa girmelidir.)

272- Cuma namazını kılmak veya ihtiyacı gidermek için en yakın olan yere gidilir, arkasından mescide dönülür. Bir özürden dolayı mescidden çıkılınca, başka bir mescidde o itikâf tamamlanır.

273-Bir özür olmaksızın mescidden çıkmak itikâfi bozar. Onun için itikâf yapan bir kimse, geceleyin veya gündüzün özür bulunmaksızın bir müddet kasden veya sehven mescidden çıkarsa itikâfi bozulur. Bu müddet, iki İmama göre, bir günün yarısından ziyade bir zamandır. Bir görüşe göre de, günün belirsiz bir saatinden ibarettir. Kadın da itikâf ettiği odadan özürsüz evinin içine çıksa, itikâfi bozulur.

274- Şu işleri yapmak için mescidden dışarıya çıkmak da itikâfa engel olur: Hasta ziyaretinde bulunmak, cenaze hizmetinde bulunmak, cenaze namazı kılmak, şahidlik etmek, bir hastalık sebebiyle bir saat kadar dışarı çıkmak da itikâfi bozar. Ancak itikâf adağı yapılırken, hastaları ziyaret ve cenaze namazında bulunmak şart kılınmışsa, bunlar için çıkılması itikâfi bozamaz.

275- Pek az rastlanan bir özürden dolayı da dışarı çıkmak itikâfi bozar. Boğulmakta olan veya yangına düşmüşü kurtarmak için dışarı çıkmak itikâfi bozduğu gibi, cemaatin dağılmasıyla dışarıya çıkmak da bozar.

276- İtikâfda bulunan bir kimseye, bu ibadeti esnasında birkaç gün baygınlık veya cinnet gelse, itikâfi bozulur. İyileşip kendine gelince yeniden itikâfa başlar. Öyle ki, bu durum devam ederek birkaç sene sonra üzerinden kalksa, yine itikâfi kaza etmesi gerekir.

277- Yukarıda anlatılan meseleler, vacib olan itikaflar içindir. Nafîle olan itikaflarda, bir özür bulunsun veya bulunmasın, dışarı çıkmakla veya hastayı ziyaret etmekle itikâf bozulmaz.

278- Vacib olan bir itikâf bozulunca, onun kazası gerekir. Meselâ: Belli bir ay için yapılan itikâf esnasında bir gün oruç bozulsa veya dışarıya çıkılrsa, yalnız bir günlük itikâf için kaza gerekir. Fakat belirsiz olarak fasılasız bir ay için nezredilmiş bir itikâf esnasında, böyle bir gün oruç bozulacak veya dışarıya çıkılacak olsa, yeniden bir aylık itikâfa başlamak gerekir. İtikâf yapan kimse ister kendi iradesi ile oruç yesin ve dışarı çıksın, ister iradesi dışında olarak cinnet ve bayılma durumuna düşsün, eşittir.

279- Başladıktan sonra bırakılan nafîle bir itikâfın, tercih edilen görüşe göre, kazası gerekmez.

280- İtikâf eden kimse için, zevcesi ile cinsel ilişki kurmak veya buna sebep olacak öpme ve okşama gibi herhangi bir hareket, gerek gündüz ve gerek geceleyin olsun, haramdır. Cinsel ilişki ister kasden, ister unutarak olsun, itikâfı bozar. İnzal olması şart değildir. Diğer hareketler ise, inzal olmadıkça itikâfı bozmaz. Bakmak ve düşünmek sonunda meydana gelecek inzal ve ihtilâm da itikâfı bozmaz.

281- İtikâf halinde olan kimse, muhtaç olduğu şeyleri mescidde bulundurmaksızın mescidde satın alabilir. Mescide zarar vermeyecek şeyleri mescide getirebilir. Mescid içinde yer-içer. Mescid içinde hazırlanmış uygun bir yer varsa orada abdest alıp gusledebilir. Böyle bir yer yoksa, dışarıya çıkar ve en yakın yerde abdestini alır ve yıkanır, beklemeksizin hemen mescidine döner.

282- İtikâfda olan kimse, ezan okumak için minareye çıkabilir. Minarenin kapısı mescidin dışında olsa bile zarar vermez. "Allahım, bizi kendini senin kulluğuna adanmış, emirlerine ve yasaklarına titizlikle uyan kullarından eyle. Amin. Ve övgü, âlemleri terbiye eden Allah'a mahsustur.

ZEKAT BÖLÜMÜ

Zekâtın Mahiyeti

1- Zekat lügat deyiminde temizlik, bereket, çoğalma, güzel övgü manalarını taşır. Din deyiminde ise; "Bir malın belli bir mikdarını, belli bir zaman sonra hak sahibi olan bir kısım müslümanlara Yüce Allah'ın rızası için tamamen temlik etmek (mülkiyetine geçirmek) tir." Zekat, kulların kulluk görevindeki sadakatlerine delalet eder. Bu yöndendir ki, zekata "sadaka"da denmiştir. Bununla beraber "sadaka" sözü, zekattan daha kapsamlı mana taşır. Vacibleri de, nafileleri de içine alır.

Zekat vermeye, "Tezkiye", zekat verene de "Müzekkî" denilir. Şahidler hakkında yapılan övgüye de "Tezkiye" dendiği bilinmektedir.

2- Zekat vermek farzdır. Peygamberimizin hicretlerinin ikinci yılında, oruçtan önce farz kılınmıştır. İslâmın şartlarından birini teşkil etmektedir. Belli miktarda bulunan nakid paraların ve ticaret mallarının üzerinden bir yıl geçince, zekatlarını geciktirmeden hemen vermek gerekir. Çünkü bu zekat mallarına yoksulların hakkı geçmiş oluyor. Artık bu hakkı özürsüz olarak geciktirmek caiz olmaz. Diğer bir görüşe göre, zekatın verilmesi geciktirmeli olarak farzdır. Sene sonunda hemen verilmesi gerekmez. Zekat borcu olan kimse, bunu hayatta bulunduğu sürece ödeyebilir. Ödeyemediği ölürse, o zaman günahkar olur. Fakat doğru olan birinci görüştür.

3- Zekatın aşikare verilmesi daha faziletlidir. Çünkü bu şekilde verilmesi, başkalarına bir örnek olur ve teşvik yerine geçer. Kendisi hakkında, zekat vermiyor diye, kötü bir zannı da kaldırmış olur. Zekat bir farz olduğu için, bunun yerine getirilmesinde gösteriş olmaz. Nafile olarak verilen sadakalarda ise, durum böyle değildir. Bunların gizli verilmesi ve gösteriş yapılmasına engel olunması daha faziletlidir.

Zekatın Teşriî Hikmeti

4- Zekatın meşru olmasındaki hikmet pek önemlidir, herkese göre açık ve meydandadır da denilebilir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur: "Mallarınızı zekatla koruyunuz, hastalarınızı sadaka ile tedavi ediniz, bela dalgalarını da dua ve yalvarışla karşılayınız" İşte zekat sayesinde mallar korunmuş oluyor. Sadakalar da, maddî ve manevî hastalıklar için birer ilaç yerine geçiyor. Doğrusu zekat ve sadaka verenlerin mallarında ve canlarında bir feyiz ve bereket, bir sağlık ve afiyet yüz gösterir. Bunun çok üstünde olarak da, kendileri Yüce Allah'ın rızasını kazanıp nice manevî mükafatlara kavuşurlar, nice manevî tehlikelerden kurtulurlar.

5- Zekatın her yönden birçok yararları vardır. Bilindiği gibi, kalplerde pek ziyade yer tutan mal ve mülk sevgisi, insanı yüksek duygulardan yoksun bırakır, insanı bazan fena işlere sürükler. Zekat sayesinde ise kalbin bu zararlı duygusuna ve

meyline direnilmiş olur, nefis'de cimrilikten kurtulmuş olur. Mal, başkasının hakkından arındırılarak insanda şefkat ve hayırseverlik duyguları gelişir. Başkalarını gözetme ve koruma gibi yüksek duygular meydana gelir. Sonra zekat, sosyal hayatın huzur ve mutluluğuna, beraberliğine ve refahına sebebedir. Yoksulları ve acizleri, kendi varlığından faydalandıran bir zengin, cemiyetin en değerli ve sevimli uzvu (organı) sayılır. Fakirlerin ve muhtaçların acılarını azalttığından, onların övgülerini, sevgi ve dualarını kazanır. Mal varlığı da hain ve hırslı gözlerin saldırısından güven içinde bulunur. Artık böyle birbiri için hayır düşünen, yardımsever olup duacı bulunan bir cemiyet içinde güzel bir yaşantı meydana gelmiş olmaz mı?

6- Bir de zekat vermek, güzel bir inancın eseridir. Böyle bir inanca sahip olan kimse, bağlı bulunduğu cemiyet için zararlı olmaktan uzak, çok yararlı bir insan olur. Çünkü kendi malından bir kısmını sadece Allah rızası için ayırıp fakir din kardeşlerine veren ve bundan dolayı onlardan hiç bir karşılık gözetmeyen bir insan, artık çevresine yararlı olmaz mı? Böyle bir kimse hiç kendisine ait olmayan şeylere göz dikip de başkalarının zararına çalışır mı? Başkalarının ellerindeki mallara saldırır mı?

7- Bununla beraber zekat Allah'ın nimetlerine karşı bir şükran görevidir. Zekat veren müslüman şöyle düşünür. Elde ettiğim bu varlık, bana Yüce Allah'ın ihsanıdır. Nice insanlar vardır ki, daha güçlü ve daha bilgili oldukları halde bu mal varlığından yoksun bulunuyorlar. Bunun için ikram ve ihsanı sonsuz olan Yüce Allah'ın nimetlerine karşı şükretmek gerekir, işte bu şükür, farz olan zekatın ödenmesiyle yerine getirilmiş olur. Şu da düşünülmelidir ki, insanın elde ettiği nimet üzerinde, onun bulunduğu çevrenin çok yönlü etkisi vardır. Eğer o zengin böyle bir çevrede yaşamamış olsaydı, bu mal varlığını kazanabilecek miydi? İşte bu da bir nimettir. Bu nimete karşı da şükür, o çevredeki yoksul ve perişan insanlara karşı yardımda bulunmakla olur. Zekat ve sadakanın verilmesi de, böyle bir yardımı gerçekleştirir.

Zekatın Farz Olmasının Şartları

9- Bir, kimseye zekat'ın farz olması için onda şu şartların bulunması gerekir: 1) Zekat verecek kimse, müslüman, hür, akla sahip ve buluş çağına ermiş olmalıdır. Buna göre, müslüman olmayanlar, köle ve cariyeler, mecnunlar ve çocuklar zekat vermekle yükümlü değildirler. Gayri müslimler zekat vermekle mükellef değildirler. Öyle ki, (Allah korusun), bir müslüman bir müddet hak dinden çıkıp ondan sonra tevbe ederek Allah'dan mağfiret dilese, dinden çıkış (irtidat) zamanında zekat vermek ona farz olmayacağı gibi, irtidatından daha önceki zamana ait zekat borçları da düşmüş olur. Çünkü zekatın farzıyetinde İslam şart olduğu gibi, bekasında da şarttır. Kölelerle cariyelere gelince, onlar aslen bir mala sahip olamayacakları için, zekat vermeye ehil değildirler. Kendilerine ticaret için izin verilse de, yine hüküm aynıdır. Mecnunlara gelince, bunlarda iki durum düşünülebilir. Birincisi, doğuştan beri mecnun (deli) bulunmaktır. Bunların bu

durumu devam ettikçe, onlar zekatla yükümlü olmazlar. Fakat bunlar buluş çağına erdikten sonra iyileşip düzelseler, sağlığa kavuşmalarından itibaren zekat vermekle mükellef olurlar. İkincisi, buluşa erdikten sonra bir müddet mecnun olmaktır. Bu durumda bunların cinnetleri (delilikleri) bütün bir yıl devam ederse, bu yıl için zekat vermeleri onlara farz olmaz. Çünkü bu durumda onlardan yükümlülük düşmüş olur. Fakat bu yıl içinde bir iki gün gibi kısa bir zaman iyileşecek olsalar, zekat vermeleri onlara farz olur. Bu mesele İmam Muhammed'e göredir, İmam Ebû Yusuf'a göre, yılın çoğunda sağlık üzere bulunmadıkça, o yılın zekatı gerekmez. Baygınlık hali ise, zekat verme mükellefiyetine engel değildir. Çocuklara gelince, bunlar akılları başlarında olarak buluşa ermedikçe, zekat vermekle yükümlü olmazlar. Onun için bunların mallarından velileri zekat veremez. Bunların zekat vermeleri buluş çağına ermekle başlar. Bir sene sonunda yerine getirilmesi gerekir. (İmam Şafî'ye göre çocukların ve delilerin mallarından zekat verilmesi gerekir. Bunu velileri mallarından öderler. Çünkü zekat mala gereken bir haktır. Küçüklük ve noksanlık bu hakkın varlığını gideremez. Öşürde de durum böyledir.) Bize göre zekat malî bir ibadettir. Bunlar ise ibadetle mükellef değillerdir.

2) Zekat verecek kimse, temel ihtiyaçlarından ve borçlarından başka nisab miktarı veya daha fazla bir mala sahip bulunmalıdır. Bu miktar malı bulunmayana zekat farz olmaz. "Nisab", şeriatın bir şey için koymuş olduğu belli bir ölçü ve miktar demektir. Şöyle ki: Zekat vermek için altının nisabı yirmi miskaldır. Gümüşün nisabı iki yüz dirhemdir. Koyun ile keçinin nisabı kırk koyun veya keçidir. Sığır ile mandanın nisabı otuz ve deveninki de otuz beşdir. Temel ihtiyaçlar: Bundan maksad, oturacak ev ile eve gerekli olan eşya, kışlık ve yazlık elbise, gerekli silah ve aletler, kitaplar, binek hayvanı, hizmetçi, köle veya cariye, bir aylık -doğru kabul edilen başka bir görüşe göre, bir yıllık- nafaka demektir. Borç karşılığı olarak elde bulunan para da böyledir.

3) Zekatı verilmesi gereken mal, gerçekten veya hüküm bakımından artıcı bulunmalıdır. Böyle olmayan mallardan zekat gerekmez. Nisab miktarından fazla olması hükmü değiştirmez. Gerçekten artıcılık, ticaret veya doğurma ve üreme yolu ile olur. Ticaret için kullanılan herhangi bir eşya ve hayvan zekata bağlı olduğu gibi, dölünü veya sütünü almak için, yılın çoğunu kırlarda otlayarak idare eden ve "Saime" adını alan hayvanlar da zekata bağlıdır, ileride anlatılacaktır. Hüküm itibariyle artış da, çoğalmaya ve artmaya elverişli bulunan ve sahibinin veya vekilinin elinde olan altın ve gümüşteki geçerliliğidir. Altın ve gümüşün maddeleri ile ihtiyaçlar giderilemez. Bunlar ticarete kullanılmak ve malların değiştirilmesinde vasıta olmak yolu ile ihtiyaçları karşılar. Bu yönü ile bunlar, yaratılış bakımından artmaya ve ticarete mahsustur. Onun için elde bulunan altın ve gümüş paralar, külçeler ve süs eşyaları, kendileriyle ticarete niyet edilmese veya bunlar nafakaya ve ev satın alınmasına harcanmak üzere saklansa bile, nisab miktarına ulaşıncaya zekata tabi olurlar.

4) Zekatın gereği için, tam bir mülkiyet bulunmalıdır. Bir malın mülkiyetiyle beraber onun elde de bulunması gerekir. Onun için bir kadın mehrini eline geçirmedikçe, onun zekatı ile yükümlü olmaz. Çünkü o mehre (nikah bedeline) malik ise de, onu eline geçirmiş değildir. Yine, elinde rehin mal bulunan bir

kimseye, rehinden dolayı zekat gerekmez. Çünkü rehin, bir borç karşılığıdır. Bunda malikin ele geçirip sahib olma hakkı yoktur. Satın alınıp da henüz de geçirilmemiş bulunan bir mal, ele geçmiş hükmünde olarak zekata bağlıdır. Bu nisaba girer, ondan zekat vermek gerekir. Yolculuk halinde bulunan kimse de, malının zekatını vermekle yükümlüdür. Her ne kadar o, malını elinde bulundurmuyorsa da, vekili aracılığı ile onu kullanmaya gücü vardır.

5) Zekat gerekmesi için, bir mal üzerinden tam bir yıl geçmiş bulunmalıdır. Buna "Havl-i havelân" denir. Çünkü bu zaman içinde artış ve çoğalma gerçekleşir, döllenme ve üreme olur. Mevsimlerin değişmesiyle ihtiyaçlar ve fiyatlar değişir. Şöyle ki: En az nisab miktarında olmak şartı ile artmaya elverişli bir mal üzerinden tam bir kamerî yıl geçip son bulmadıkça ona zekat gerekmez. Nisab miktarı hem senenin başında, hem de sonunda bulunmalıdır. Bu miktarın sene ortasında azalması, zekatın verilmesine engel olmaz. Aksine olarak sene içinde artan mal da, sene sonunda diğer mal ile beraber zekata tabi olur. Örnek: Bir kimsenin (1364) senesi başında temel ihtiyaçlarından fazla iki yüz dirhem gümüş miktarı artıcı bir malı olup mal, sene sonuna kadar devam etse, bundan beş dirhem zekat vermek gerekir. Bu mal, sene ortasında yüz dirheme indiği halde, sene sonunda yine iki yüz dirhem miktarına çıkmış bulursa, yine beş dirhem zekat gerekir. Sene başında en az iki yüz dirhem miktarı iken, sene içinde ticaret, bağış ve miras gibi sebeplerle dört yüz dirhem miktarına çıkıp sene sonuna kadar devam etse, on dirhem miktarı zekat gerekir. Fakat böyle bir mal, sene başında yüz doksan dirhem miktarı iken sene sonunda iki yüz veya üç yüz dirhem miktarına çıkmış bulursa yahut sene başında iki-üç yüz dirhem miktarı iken, sene sonunda yüz doksan dokuz dirhem miktarına düşse, zekat gerekmez. Ancak iki yüz dirhem olduğu günden itibaren devam edecek olan bir yıl sonunda yine aynı miktara veya daha fazlasına erişecek olursa zekat gerekir. İmam Züfer'e göre, nisab miktarı, senenin başından sonuna kadar bulunmalıdır. (İmam Şafî'ye göre, saime denilen hayvanlarda da hüküm böyledir. Fakat ticaret mallarında nisabın yalnız ticaret mallarında sene sonunda tam bulunması lazımdır. Sene başında ve ortasında nisabın noksan olması, zekatın verilmesine engel olmaz.)

10- Zekata bağlı bir mal üzerinden bir yıl geçtikten sonra bu mal artacak olsa, ana paraya bağlı olarak yıl sonunda zekata girer.

Zekatın Sıhhatının Şartı

11- Verilen bir zekatın sahih olabilmesi için, zekatı verirken veya onu ayırırken niyetin bulunması şarttır. Bu esastan şu meseleler doğar:

1) Zekatı fakire verirken veya zekat için bir mal ayırırken bunun zekat olduğunu kalb ile niyet etmek gerekir. Dil ile söylenmesi gerekmez. Öyle ki, bir malı fakire zekat niyeti ile verirken bunun bir bağış veya bir borç olarak verildiğini dil ile söylemek zekata engel değildir.

2) Bir mal fakire niyetsiz olarak verilince bakılır: Eğer mal henüz fakirin elinde bulunuyorsa, zekata niyet edilmesi yeterlidir. Fakat elinden çıkmış ise, niyet

edilmesi yeterli değildir. Yine, bir kimse, bir adamın malından onun adına zekatını verdiği zaman, o kimse buna rıza gösterirse bakılır: Eğer o mal fakirin yanında mevcut bulunuyorsa, bu zekat sahih olur; değilse olmaz.

3) Zekat vermede vekilin niyeti değil, müvekkilin niyeti geçerlidir. Onun için bir kimse, zekatını vermek için bir adamı vekil tayin etse, zekat olarak vereceği malı teslim ettiği zaman veya o malı vekil fakire vereceği zaman zekata niyet etmesi gerekir. Vekilin niyeti yeterli olmaz. Bu vekil, müslüman olabileceği gibi, bir gayri müslim (Zimmî) de olabilir.

4) Zekat vermek niyetinde olan bir kimse, bunun için bir mal ayırmaksızın zaman zaman fakirlere bir şeyler verdiği halde, zekata niyet etmek hatırına gelmese, bu verdikleri zekata sayılmaz. Fakat fakire böyle bir mal verirken: "Bunu niçin veriyorsun?" diye sorulacak soruya, düşünmeksizin hemen "zekat olarak veriyorum" diyebilecek bir durumda ise, bu niyet yerine geçer.

5) Bir kimse fakirlere bir gün sadaka verdikten sonra: "Şu süre içinde verdiğim sadakaların zekatımdan olmasına niyet ettim." demesi yeterli olmaz.

6) Bir kimse elinde bulunan bir malı zekata niyet etmeksizin tamamen sadaka olarak verse, bunun zekatı kendisinden düşmüş olur. İster nafîle sadakaya niyet etmiş olsun, ister olmasın, hüküm aynıdır. Fakat verilen bu mal ile bir nezre veya başka bir vacibe niyet etmiş olursa, bu mal o niyete göre verilmiş olur. Verilen bu mala düşecek zekatı ayrıca ödemek gerekir.

7) Bir kimse, üzerine zekat düşen malının bir kısmını bir fakire bağışlasa, buna isabet eden zekat kendisinden düşer.

Örnek: Bir zengin, bir fakirde olan yüz bin lira alacağını o fakire bağışlasa, yalnız bir yüz bin liranın zekatını vermiş olur. Burada zekata niyet edip etmemek eşittir. Bu yüz bin lirayı diğer mallarının zekatına sayamaz. Yine, fakir olmayan bir borçluya bir mal bağışlansa, bununla ne o malın ve ne de başka mallarının zekatı verilmiş olmaz. Sahih olan görüşe göre, bu bağışlanan mala düşen zekatın da ayrıca verilmesi gerekir.

Zekata Bağlı Olan Mallar

12- Mallar, "Emval-ı batine - Emval-i zahire (kapalı ve açık mallar)" adı ile iki kısımdır. Nakid paralarla evlerde ve mağazalarda bulunan ticaret malları "emval-ı batine (kapalı mallar)"dır. Saime denilen (yılın çoğunu kırlarda otlayarak beslenen) hayvanlar ile bir kısım arazi gelirleri ve madenler, yer altındaki hazineler ve gümrüklere uğrayan ticaret malları "emval-ı zahire (açık mallar)" dendir. Bunların hepsi de belli bir ölçüde zekata bağlıdır.

13- Batınî malların zekatını vermek, sahiblerinin din anlayışına bırakılmıştır. Bu zenginler, bu tür mallarının zekatını diledikleri fakirlere ve muhtaçlara verebilirler. Zahirî (açıkta olan) malların zekatlarını (vergilerini) belli ölçüler içinde devlet, özel memurlar aracılığı ile toplayarak belli yerlere harcar. Bu memurlara "Amil, Saî, Aşir" gibi adlar verilmiştir.

14- Önceleri, tüccarları yol kesicilerden ve saldırlardan korumak karşılığında bir kısım zekatlarını almak için uygun görülen yerlerde "Aşir" adı altında bir takım memurlar görevlendirilmiş bulunuyordu. Bu memurlar, nisab miktarına ulaşan ve üzerlerinden bir yıl geçmiş bulunan ticaret mallarından ve paralardan kırkta birini müslümanlardan toplarlardı. Ancak bu malların sahipleri, daha yola çıkmadan önce o malların zekatlarını bulduktan yerde ödediklerini veya bu mallar karşılığında borçlu bulduklarını veya mallarının ticaret malı olmadığını veya zekatlarının başka bir "Aşir" tarafından alınmış olduğunu söylerler ve bu ifadelerinin de aksi meydana çıkmazsa onlardan zekat alınmazdı. Bu memurlar, tüccarların yanında bulunur ve çabuk bozulacak sebze, yaş hurma, yaş üzüm gibi şeylerden zekat almazlardı; isterse kıymetleri nisab miktarından fazla olsun... İslam ülkelerinde tacirler, ticaret malları için İslam gümrüklerinde verdikleri vergileri bu malların zekatına sayabilirler.

Zekata Bağlı Olmayan Mallar

15- Bir kimse, hem kendi ihtiyacını ve hem de geçimleri kendi üzerine olan kimselerin ihtiyaçlarını karşılayan ve temel ihtiyaçlar adını alan şeylerden zekat vermez. Oturulan evler, evlerin lüzumlu eşyaları, giyinip kuşanmaya ait elbiseler, silahlar, binek hayvanları, hizmet için kullanılan köle ve cariyeler bir aylık veya bir yıllık yiyecek ve içecek şeyler, ilim sahiblerinin birer cildten veya takımdan ibaret kitapları, sanatçıların birer takım aletleri temel ihtiyaçlardan sayılır. İşte bunlar nisab ölçüsüne girmezler.

16- Ticaret için olmayan fazla miktardaki ev eşyasından kitablardan, sanat aletlerinden ve yine ihtiyaçtan fazla olan elbiselerden yenilecek ve içilecek şeylerden, altın ve gümüşten başka süs eşyalarından, yakut, zümrüt, inci ve elmas gibi ziynet eşyalarından da zekat vermek gerekmez. Çünkü bunlar (hakikaten veya hükmen) artııcı değillerdir. Ancak bunlar temel ihtiyaçlar dışında olup kıymetleri en az nisab miktarına ulaşınca, sahipleri zengin sayılır. Her ne kadar zekat vermekle yükümlü olmazlarsa da, kendileri zekat ve sadaka alamazlar ve bunlar üzerine fitr sadakası ile kurban kesmek vacib olur.

17- Bir kimsenin kendi malı olduğu halde elinden çıkıp da faydalanamadığı ve eline bir daha geçmesi de düşünülmediği mallardan zekat verilmez. Bu mallara "Mal-ı zimar" denir. Bu durumdaki mallar "nami = çoğalıcı" sayılmayacaklarından zekata bağlı olmazlar. İsbatı mümkün olmayıp inkar edilen alacak paralar, zorla alınan, çalınan, el konulan ve geri alınması umulmayan mallar, denize düşüp çıkarılması mümkün görülmemeyen mallar, kırdan gömülüp yerleri unutulmuş geçer paralar ve kaybolmuş diğer mallar bu kısımdandır. Bunlar elden çıktığı için ve bunlardan yararlanılmadığı için, ele geçmedikleri müddetçe zekata bağlı olmazlar. Fakat bunlar tekrar ele geçince bakılır: Nisab miktarına ulaşır da zekata bağlı mallardan olursa, ele geçtikleri tarihten itibaren bir yıl son bulunca, zekatlarını vermek gerekir. Örnek: Yıllarca inkar edilip bir delil ile isbatı mümkün olmayan yüz bin liradan ibaret bir alacaktan dolayı bu geçmiş yıllar için

zekat gerekmez. Fakat daha sonra borçlunun ikrarı veya şahid ve sened gibi bir delille alacak isbat edilip tahsil edilse, bu alacağın isbatı anından itibaren zekata bağlı olur. Aradan bir yıl geçince de zekatını ödemek gerekir. Ancak para sahibinin zekata tabi başka malı da bulunursa, o zaman bunların zekatı ile beraber, o ele geçirilen malların da zekatını vermek gerekir, bunlar üzerinden bir sene geçmesi beklenilmez.

(İmam Züfer ile İmam Şafiî'ye göre, bu tür malların geçmiş yılları için de zekat gerekir. Çünkü mülkiyet vardır.)

18- İnsanlara borçlanıp da, onlar tarafından ödenmesi istenen bir borcun karşılığında aynı miktarda borçlunun elinde geçer para veya ticaret malı veya saime hayvan bulunursa, bu zekata tabî olmaz. Ödünç alınmış paralar, yok olmuş eşya bedeli, zevcelere ödenecek mehir paraları, geçmiş yıllara ait zekat borçları, hep bu borç kısmındandır. Bunun için bir kimsenin temel ihtiyaçlarından başka elinde nisab miktarı geçer parası veya ticaret eşyası bulunduğu halde, bu miktara denk borcu bulursa, kendisine zekat farz olmaz.

19- Bir kimsenin nisabdan fazla malı olduğu halde, bir miktar da borcu bulursa bakılır: Eğer bu mevcut malından borcu çıktıktan sonra nisabdan noksan olmamak üzere bir malı kalırsa, yalnız bu malın zekatı gerekir. Fakat nisab mikdarından (iki yüz dirhem gümüş kıymetinden) az bir şey kalırsa, bundan zekat gerekmez.

20- Bir kimsenin yüz bin lira fazla parası olduğu halde, geçmiş yıllardan üzerinde kalmış zekattan yüz bin lira borcu bulursa, kendisine bu yüz bin lira için zekat gerekmez; çünkü bunun karşılığı kadar borç vardır. Fakat zekattan kırk bin lira borcu olursa, geri kalan altmış bin liranın zekatını vermek gerekir. Zekat, Allah'ın hakkı olmakla beraber, verilmediği takdirde, en büyük idareci tarafından istenilip verilmesi gereken yerlere harcanabilir. Bu bakımdan da zekat, insanlar tarafından istenecek borçlardan sayılır. Adaktan, keffaretten, fitır sadakasından ve hac farzından dolayı olan borçlar ise böyle değildir. Bunların ödenmesi insanlar tarafından istenemez. Bunun için, bu gibi borçların bulunması, eldeki mevcut malların zekata bağlı olmasına engel olamaz. (İmam Şafiî'ye göre, nisab miktarı artıcı (nami) bir mala sahip olan, bunun karşılığında borcu olsa da, yine zekatla yükümlü olur. Çünkü zekatın vacib olması, nisab miktarı olan artıcı (nami) mal sebebiyledir. Bu borçlu ise, buna sahiptir. Hür bir insanın borcu, onun kişiliği üzerine yüklenir. Hemen onun elindeki mala yüklenmez. Bunun içindir ki, bu malını istediği gibi kullanma hakkına sahiptir. Borç ile zekat ayrı ayrı haklardır. Birinin bulunması, diğerinin gerekli olmasına engel değildir.) Bizce, borçlu fakirdir. Nisab miktarı fazla malı yoksa, kendisine zekat verilmesi bile caizdir. Zekat vermek ise, zengin olana farzdır.

21- İnsanlar tarafından istenen bir borcun zekata engel olması, bu borcun geçer paradan olması veya başka eşyadan bulunması itibariyle eşittir. Aynı zamanda borç müddetinin girmiş olup olmaması da eşittir, hükmü değiştirmez. Ancak bu borç,

zekat vacib olmadan önce, insanın üzerine geçmiş bulunmalıdır. Yoksa bir malın zekatını vermek vacib olduktan sonra, gelecek olan bir borç, geçmiş zekat borcunu düşürmez.

İmam Ebû Yusuf'a göre, insan üzerine yüklenen bir borç, zekatın vücubuna (gerekli olmasına) engel olmazsa da, İmam Muhammed'e göre engel olur.

22- Bir borca kefil olan kimsenin, kefil olduğu borca denk malından zekat vermesi gerekmez. Bu kefalet, borçlunun emriyle olsun veya olmasın eşittir. Çünkü kefil de borçlu demektir.

23- Bir borç herhangi bir şekilde düşünce, ona denk olan malın zekatı için sene başı bu düşüş tarihinden başlar. Örnek: Bir kimsenin temel ihtiyaçlarından başka nisab miktarı nami (artıcı) bir malı bulunduğu gibi, o kadar da borcu bulursa, kendisine zekat gerekmez. Fakat bu borç kendisine, bağışlansa, bu bağışlama tarihinden itibaren bir sene geçince, bu nisab miktarının zekatını vermek gerekir. Bu mesele, İmamı Azam'a göredir. İmam Muhammed'e göre, bu halde o malın üzerinden bir sene geçmiş olunca zekatı gerekir. Borç düştükten sonra bir yıl geçmesine lüzum yoktur.

24- Geçer para (nakit) ticaret eşyası, saime denilen hayvanlardan ayrı ayrı nisablara sahip olan bir kimsenin bir miktar borcu olsa, bu borcuna temel ihtiyaçlarından (ev gibi) biri karşılık tutulamaz. Zekata bağlı olan mallarından dilediğini karşılık tutar ve diğerlerinin zekatını verir. Ancak bu mallardan bazısının zekatı devlet tarafından tahsil edilmiş olursa, o zaman önce borcuna karşı geçer paraları karşılık tutulur. Geçer paralar yetişmezse, ticaret eşyası karşı tutulur. Bu da yetmezse, zekati az olan hayvanları karşılık tutmak gerekir. Nisab miktarı veya daha fazla bir şey kalırsa onun zekatı verilir.

25- Ticaret için değil de, yalnız kiralarını almak üzere insanın mülkiyetinde bulunan evlerden, dükkanlardan, gelir getiren tesislerden, kapılardan, aletlerden makinelerden ve nakil vasıtalarından zekat gerekmez. Ancak bunların kira ve gelirlerinden toplanan paralar nisab miktarı olur da karşılığında borç bulunmazsa, toplanan para üzerinden tam bir yıl geçince veya zekatı verilecek diğer para ve eşyalara ilave edilmekle zekata tabi olurlar.

26- Ticaret için olmayan atlar, iki İmama göre (İmam Muhammed ve İmam Ebû Yusuf), saime olsun veya olmasın, dişilerle erkekleri karışık olsun olmasın zekata tabi değildirlen. Fetva da buna göredir. İmamı Azam ile İmam Züfer'e göre, bu atlar saime olur da; dişileri ile erkekleri karışık bulunursa, bunlar zekata tabidir. Bunlarda nisab aranmaz. Bunların sahibi, kıymetlerinin kırkta birini zekat olarak verir. Bir görüşe göre de, her at başına bir dinar (altın) veya on dirhem gümüş verir. Önceleri bir dinar altın, on dirhem gümüşe denk bulunuyordu. Bu zekatı devlet tahsil etmez. Yükümlü olan kimse, bu zekatı dilediği fakire verebilir.

27- Ticaret için olmayan sırf erkek atlar, saime olsun olmasın, İmamı Azam'a göre

de zekata tabi değillerdir. Fakat saime bulunan sade kısıraklar için İmamı Azam'a göre zekat gerekir. Çünkü bunlara kaçak erkek atların karışması ihtimali vardır. Bununla beraber İmamı Azam'dan başka bir görüş de rivayet edilmiştir.

28- Merkeb, katır, av için öğretilmiş köpek ve pars, ticaret için olmayınca, zekata tabi olmazlar, isterse saime olsunlar... Çünkü bunların saime olmaları pek azdır. Çok az olan şeye ise değer verilmez.

29- Yük hayvanları ile çiftte koşulan hayvanlar, kesilip etleri yenmek veya damızlık için ahırlarda ve kırlarda beslenen hayvanlar ve ayrıca en az altı ay ahırlarda yemle beslenen "alüfa" adındaki hayvanlar zekata tabi değildir.

(İmam Malik'e göre, bunlar da zekata bağlıdırlar. Çünkü zekat, mülk ve maliyet itibariyledir. Zekat buna şükür olarak verilir, işte bu hayvanlarda da mülk ve maliyet vardır.)

30- Haram mal için zekat verilemez. Böyle haram bir mala sahip olan kimse, o malı asıl sahibine geri vermesi gerekir. Yoksa fakirlere sadaka olarak verilmesi gerekmez. Fakat haram bir mal, helal bir mala karışmış olur da, aralarını ayırmak mümkün değilse, hepsinin zekatını vermek gerekir.

31- Zekat zimmete değil, malın aynına bağlı kalır. Onun için bir mal, zekatı verilmek icab ettikten sonra helak olsa, zekatı düşer. Fakat o mal başkasına bağışlanmak veya onunla bir ev alınmak suretiyle harcansa, zekatı düşmez, onun zekatını ödemek gerekir.

32- Zekat için ayrılmış olan bir mal, ziyana uğrasa zekat düşmez. Fakat zekat için ayrılan bir mal fakirlere verilmeden para sahibi ölse, bu para varislerine miras kalır.

33- Zekattan borcu olan kimse ölünce, bu borcu vasiyet etmemiş olursa, onun terekesinden bu para alınamaz. Onun malı varislerine geçmiş olur. Varislerden ehil olanlar, isterlerse, ölünün bu borcunu kendi hisselerinden bağış yoluyla verebilirler.

34- Çok kimselerin zekatlarını vermeye vekil olan kimse, bunlardan aldığı zekat mallarını birbirine karıştırmaksızın fakirlere vermesi gerekir. Onları birbirine karıştırdıktan sonra verirse, kendi adına sadaka vermiş olur ve o zekat mallarını ayrıca ödemesi gerekir.

Ehli Hayvanlara Ait Zekatlar

35- Ehli hayvanlar, koyun, keçi, sığır, manda, deve ve at olmak üzere altı cinstir. Bunlardan, senenin yarısından çoğunu kırlarda ve meralarda otlayıp geçinmek şartı ile sütlerini almak, üretmek ve semizletmek için beslenen hayvanlara "Saime"

denir. Bunun çoğulu "Sevaim"dir. Bu mer'alarda ve kırlarda altı ay ve daha az bir zaman otlayıp bu maksadlarla beslenen hayvanlar "Saime" sayılmadığından zekata bağlı değildir. Yine yalnız binilmek veya yük taşımak yahut kesilip, etleri alınmak için meralarda az çok bir müddet otlatılan hayvanlar da zekata tabi değildir. Ticaret için olan malların hükmü ise aşağıda yazılıdır.

36- Saime denilen hayvanlardan, cinslerine göre, senede bir defa olmak üzere belli bir zekat alınır. Şöyle ki:

1) Koyun ve Keçilerin Zekatı Saime olan koyun ve keçinin zekat nisabı kırktır. Bunlar kırktan az ise, zekatları yoktur. Bunlar kırk koyun olunca, bir koyun zekat verilir. Kırktan sonra yüz yirmi bir koyuna kadar zekat yoktur. Yüz yirmi bir koyundan iki yüz bir koyuna kadar iki koyun zekat verilir, iki yüz bir koyundan dört yüz koyuna kadar üç koyun verilir. Tam dört yüz koyun için de dört koyun zekat verilir. Bundan sonra her yüz koyun için bir koyun verilir. Yüzü doldurmayan koyun sayısı zekata bağlı olmaz. Zekat olarak verilecek koyun bir yaşını doldurmuş olmalıdır, sahih olan budur. Keçi de koyun gibidir. Bunlar bir cins sayılır. Bunlar, nisabı doldurmak için birbirlerine ilave edilirler. Böylece otuz koyun ile on keçiden bir koyun zekat gerekir. Bunların erkekleri ile dişileri zekat hesabı bakımından eşittir. Zekat olarak verilecek hayvan erkek de, dişi de olabilir. Karışık olan koyun ve keçilerden hangisi daha fazla ise, ondan zekat vermek sünnettir. Eğer bunlar eşit ise, mal sahibi dilediği cinsten zekatı verir. Fakat bu hayvanların hepsi aynı cinsten olursa, o cinsten zekatın verilmesi gerekir. Mevcut olan koyunlar yerine keçiden veya keçiler yerine koyundan zekat veremez.

2) Sığır ve Mandaların Zekatı Saime olan sığırlarda zekat nisabı otuzdur. Bundan azı için zekat gerekmez. Otuz sığırdan kırk sığıra kadar zekat olarak iki yaşına basmış erkek veya dişi bir buzağı verilir. Kırk sığırdan altmış sığıra kadar, üç yaşına girmiş erkek veya dişi bir dana verilir. Tam altmış sığır olunca, birer yaşını bitirmiş iki buzağı verilir. Sonra her otuzda bir buzağı ve her kırkta bir dana verilmek suretiyle hesap edilir. Örnek: Yetmiş sığır için bir buzağı ile bir dana zekat verilebileceği gibi, seksen sığır için de iki dana, doksan sığır için üç buzağı, yüz sığır için bir dana ile iki buzağı ve yüz on sığır için de dört buzağı veya üç dana vermek arasında sahibi serbesttir. Çünkü bunda dört otuz ve üç kırk vardır. Daha çok sayılar için de bu şekilde işlem yapılır. Zekat verme bakımından sığır ile manda arasında fark yoktur, bunlar bir cins sayılır. Bunlar karışık olunca birbirlerine ilave edilirler. Yirmi sığır ile on manda bulunsa, bunlar için iki yaşına girmiş bir buzağı zekat verilir. Bu iki cinsten hangisi fazla ise, zekat o fazla cinsten çıkarılır. Her iki cins eşit bulunursa, değerleri az olan cinsten en iyisinden veya değeri yüksek olan cinsten düşüğünden zekat verilir. Sığırlar değer bakımından düşükse, bu sığırların en iyi buzağlarından zekat verilir ve bu şekilde denge sağlanmış olur.

3) Develerin Zekatı Saime olan develerde zekat nisabı beştir. Beşten az olan develerde zekat yoktur. Birer yaşını bitirmiş beş deve için bir koyun zekat verilir. Beşten ona kadar bağışlanmıştır. On deveden yirmi beş deveye kadar her beşde bir koyun verilmesi gerekir. Tam yirmi beş deve için de, iki yaşına girmiş bir dişi deve

yavrusu verilir. Otuz beş deveye kadar başka bir şey verilmez. Tam otuz altı deveden kırkbeşe kadar da üç yaşını bitirmiş bir dişi deve verilir. Kırk altı deveden altmışa kadar da, dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Tam altmış bir deveden yetmiş beş deveye kadar da beş yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Yetmiş altı deveden doksana kadar da, üçer yaşına girmiş iki dişi deve vermek gerekir. Tam doksan, birden yüz yirmiye kadar da, dört yaşına girmiş iki dişi deve verilir. Yüz yirmi deveden yüz kırk beş deveye kadarda, böyle dört yaşında iki deve ile beraber her beş devede de bir koyun verilir. Yüz kırk beşden sonra da, fıkıh kitaplarımızda açıklandığı ölçülerle zekaları verilir. Zekaları verilecek develerin erkek ve dişi olarak karışık bulunmaları veya arab ve acem develeri olmaları fark etmez. Ancak zekat olarak verilecek develerin orta değerinde dişi olması şarttır. Erkek deve verildiği takdirde, kıymeti itibariyle verilir.

37- Sene başında nisab miktarında bulunan saime hayvanlara, sene içinde bağış miras ve satın alma gibi yollarla aynı cinsten bir kısım saime hayvanlar eklenecek olsa, sene sonunu bunların tümünden zekat vermek gerekir. (İmam Şafî'ye göre, bu eklenen kısım nisab miktarına ulaşsın veya ulaşmasın, mülkiyete geçme tarihinden itibaren bir yıl geçmedikçe zekata tabi olmaz.)

38- Saime bulunan hayvanlar arasındaki kör ve zayıf hayvanlar da nisab hesabına girer. Fakat bunlar zekat olarak verilmez.

39- Saime olup da henüz birer yaşını doldurmamış olan kuzulardan ve sığır, manda, deve yavrularından da zekat vermek gerekmez. Bu, İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göredir. İsterse sayıları nisab miktarından çok fazla olsun. Fakat bu yavrular arasında kendi cinslerinden büyük hayvanlar bulunursa, bu büyüklere bağlı olarak onlar için zekat gerekir. Mesela: Sene başından sene sonuna kadar bir koyun ile otuz dokuz kuzu bulunsa, sene sonunda bu koyun zekat olarak verilir. Bunlardan bir kuzu verilmesi yeterli olmaz. Yine, yirmi dokuz sığır yavrusu ile bir tane sığır bulunsa, iki yaşına girmiş bir buzağı vermek gerekir. Yine, dört deve yavrusu ile bir tane de iki veya üç yaşına girmiş deve bulunsa, bir koyun verilmesi gerekir. Eğer sene içinde veya sene çıktıktan sonra bu yaşlı hayvanlar ölecek olsa, geride kalan kuzu ve yavrular için yine zekat vermek gerekmez. İmam Ebû Yusuf'a göre, böyle yaşlarını henüz doldurmamış hayvanlardan nisab miktarına ulaşan olursa, zekat gerekir. Böylece kırk kuzu için bir kuzu zekat verilir.

(İmam Şafî Hazretlerinin de görüşü böyledir.)

40- Saime olan hayvanlarda iki nisab arasındaki miktar, ittifakla zekat dışında kaldığından bundan dolayı zekat gerekmez. Zekata bağlı olmayan bu iki nisab arasındaki hayvanlar helak olduğu takdirde de, bunların helaki İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre zekata tesir etmez. Fakat İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre, bunlar helak olunca, zekat da o nisbette, düşer. Mesela: Bir kimsenin altmış koyunu bulunsa, bunlardan kırk koyun için yalnız bir koyun zekat gerekir.

Bunlar yüz yirmi koyuna ulaşmadıkça geri kalan yirmi koyun için zekat gerekmez, bunlar zekattan müstesnadır. Bu durumda bu altmış koyundan on veya yirmi koyun telef (helak) olsa, yine geri kalan kırk koyun için İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre, bir koyun zekat ödenmesi gerekir. Fakat İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre, böyle altmış koyundan on veya yirmisi telef olsa, zekat da o nisbette azalır. Şöyle ki: On koyun telef olunca, bir koyunun altıda biri, yirmi koyun telef olunca, bir koyunun altıda ikisi nisbetinde zekat miktarı azalmış olur.

Ticaret Mallarının Zekatı

41- Her nevi ticaret malları zekata tabidir. Ticaret malları, uruz denilen mallardan ve kumaşlardan olabileceği gibi, buğday, arpa, pirinç benzeri ürünlerden ve demir, bakır, kalay gibi ağırlık eşyalarından, koyun, deve ve at gibi hayvanlardan, ev, dükkan ve han gibi gelir getiren mallardan da olabilir. Ticaret (alım-satım) için olan akarların kira bedelleri de ticaret malı sayılır. Bu ticaret için olan mülklerden alınan gelirlerde ticaret niyeti olması şart değildir.

42- Sene başında nisab miktarına ulaşan (kıymetleri en az iki yüz dirhem gümüş veya yirmi miskal altın bulunan) ticaret mallarının zekatı için, sene sonundaki kıymetlerine itibar olunur ve bu kıymetlere göre zekat verilir. Bu kıymetler nisab miktarından aşağıya düşerse, zekat verilmez. Sene ortasında azalıp çoğalmalarının bir tesiri olmaz. Ticaret için olan hayvanlarda da, hayvanların sayısına veya saime olmalarına bakılmaz. Her halde bunların kıymetleri esas alınır.

43- Ticaret mallarının sene sonundaki kıymetleri, bulduktan yerdeki piyasaya göre takdir edilir. Bu fiyat biçmede sahipleri serbestir. Dilerlerse bu kıymetleri altın ile ve dilerlerse gümüş ile takdir ve tayin edebilirler. Fakat bunlardan birine göre nisab miktarında bulunduğu halde, diğerine göre nisaba ulaşmasa, nisaba ulaşan değere göre zekatı vermek gerekir. Mesela: Bir ticaret malının kıymeti iki yüz dirhem gümüşe eşit olduğu halde, yirmi miskal altına eşit olmayıp bundan eksik olsa, nisab bulunduğu göre hesaplanarak o malın zekatı verilir.

44- Ticaret niyeti, ticaret işi ile beraber olmalıdır. Böyle bir işten soyutlanmış olan bir niyetle bir mal, ticaret için olmuş olmaz. Buna göre, bir insan bir malı satın alırken veya satmak için birine verirken ticarete niyet etse, o mal ticaret için olur. Fakat bir kimse, kendisine miras bırakılan, bağışlanan veya vasiyet gibi bir yolla geçen mal hakkında ticareti niyet etse, yalnız bu niyetle o mal ticaret için olmaz. Bu mesele İmam Muhammed'e göredir. Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre, bir kimse kendisine bağışlanan veya vasiyet edilen bir malı ticaret niyetiyle kabul etse, o mal ticaret için olmuş olur. Çünkü ticaret mal kazanmak için yapılan bir sözleşmedir. Bir kimsenin kabulü bulunmadıkça, mülküne girmeyecek olan bir şey ise, onun kabulü ile bir kazancı olur. Artık onun bu işinde ticaret niyetinin bulunması sahih olur.

45- Başlangıçta ticaret niyeti ile satın alınmamış olan bir takım eşya veya bir miktar zahire benzeri mal, ileride satılmak üzere saklanırsa, bu bir ticaret malı sayılmaz. Onun için bunun üzerinden bir yıl geçmekle zekatı gerekmez.

46- Ölçülür, tartılır veya sayılır şeylerden olan bir ticaret malının kıymeti, sene sonundan sonra artacak veya eksilecek olursa, buna bakılmaz. Ancak tam sene sonundaki kıymetine bakılır, ona göre zekatı verilir. Örnek: Sene başından sonuna kadar yüz bin lira kıymetinde bulunan kırk kilelik bir ticaret zahiresi, sene sonundan sonra yüz yirmi bin liraya çıksa veya seksen bin liraya düşse, bu değişikliğe bakılmaz, tam sene sonundaki yüzbin liradan ibaret olan kıymete göre zekat verilir. Buna göre, zekatı, malın kendinden kırkta bir nisbeti ile verilmediği takdirde, kıymeti olan yüz bin liradan aynı kırkta bir nisbeti ile ödenir.

47- Ticaret malları bir yıl içinde kendi cinsleriyle veya başka cinslerle değiştirilecek olsa, bir senelik müddet kesilmiş olmaz; yine sene sonunda zekatlarını vermek gerekir. Geçer paraların değiştirilmesi hakkında da hüküm böyledir.

Örnek: Bir kimse sene başında en az iki yüz dirhem gümüş kıymetinde bir ticaret malına sahip olsa veya bu değerde geçer parası olsa, sene ortasında bunlarla başka bir ticaret malı aldığı zaman bakılır. Eğer elde olan bu mal sene sonunda yine iki yüz dirhem gümüş kıymetinde veya daha ziyade ise zekata bağlı olur.

48- Ticaret için olmayan Saime hayvanlar, sene içinde gerek kendi cinsleri ve gerek başkası ile değiştirilecek olsa, sene başından başlayan müddetin hükmü kalmaz. Değiştirmek suretiyle ele geçen mal veya nakid üzerinden, değişme tarihinden itibaren bir yıl geçmedikçe zekat gerekmez. Örnek: Saime olan kırk koyun, sene içinde başkasına verilip bunların yerine yine saime olan kırk koyun veya beş deve alınacak olsa, bunların alınışı üzerinden bir yıl geçmedikçe onlardan zekat alınmaz. Çünkü saimelerden alınacak zekat, onların ayinleri (bizzat kendileri) ile geçerli olur. Onlara karşılık alınan saime hayvanlar ise, önceki saime hayvanların aynı değildir. Halbuki ticaret mallarında bu ayniyet işine bakılmaz. Bunlarda geçerli olan sadece maliyettir. Ticarete ise bu değişiklik istenen bir esas olup bu maliyete aykırı değildir. Ancak bu saime hayvanlardan zekatları verilmeden veya verildikten sonra geçer para ile değiştirilecek olur da adamın yanında başka geçer paralar nisab miktarı bulunursa, bu nakidler birbirine ilave edilir. Bu nisab miktarı ana para üzerinden bir yıl geçince, hayvanlardan ele geçirdiği paralar da buna ilave edilerek zekatları toptan verilir. Nisab miktarı ticaret malı bulunduğu takdirde de hüküm böyledir. İmam Züfer'e göre, bu saime hayvanlar kendi cinsleri ile değiştirilirse, bu değişiklik müddetin hükmüne engel olmaz. Yine aynı senenin sonunda zekatlarını vermek gerekir, değiştirme tarihine bakılmaz.

(İmam Şafii'ye göre de, gerek kendi cinsleri ile, gerek cinslerinden başkası ile değiştirilmiş olsunlar, müddet kesilmiş olmaz.)

49- Ticaret maksadı ile kırlarda, mubah meralarda beslenen ehli hayvanlar, saime zekatına değil, diğer ticaret malları gibi, kıymetlerinin kırkta biri nisbetinden zekata tabi olurlar. Fakat sonradan yalnız sütleri veya dölleri alınmak üzere saime olmalarına niyet edilecek olursa, o zaman saime zekatına bağlanırlar ve zekat başlangıcı bu niyet tarihinden başlayarak tam bir yıl sonunda geçerli olur. Böylece sene sonunda zekaları saime olarak verilir. Mubah mer'alardan maksad, para ve kira karşılığı olmaksızın bütün insanların hayvanlarını parasız olatmalarına ayrılan yerlerdir.

Altın ile Gümüşün Zekatı

50- Altın ile gümüş ister külçe halinde olsun, ister darbedilmiş olsun, bunlar hangi maksadla bulundurulursa bulundurulsun, nisab miktarına ulaşıp da üzerlerinden bir yıl geçerse, zekata tabi olurlar. Altının nisabı yirmi miskaldır. Gümüşün nisabı iki yüz dirhemdir. Bir miskal yirmi kırattır. Her kırat da beş arpa ağırlığıdır. Bir şer'î dirhem ise, on dört kırattır. Bu halde on şer'i dirhem, yedi miskal ağırlığına denktir. Bir de örfî dirhem vardır ki, on altı kırattır. O halde yirmi miskal yirmi beş örfî dirheme eşittir. İki yüz şer'i dirhem de yüz yetmiş beş örfî dirheme eşittir.

Bazı fıkıh alimlerine göre, zekat ve fitre sadakası konusunda her beldenin örfî dirhemi esas alınmalıdır. Buna göre gümüşün nisabı, iki yüz örfî dirhemden ibarettir. Bu şekilde de fetva verilmiştir. Fitre konusuna bakılsın...

51- Yirmi miskal altının zekatı, yarım miskal altın olduğu gibi, ikiyüz dirhem gümüşün zekatı da, beş dirhem gümüştür. Yirmi miskalden fazla olan altın dört miskale ulaşmadıkça ve iki yüz dirhem gümüşten fazla olan miktar kırk dirheme ulaşmadıkça, bu fazlalıklar için ayrıca zekat gerekmez. Ancak bu fazla miktar ile beraber başka bir ticaret malı da bulunursa o zaman bu fazla miktarlarla hepsinin zekatı verilir. Fakat altın ile gümüşten nisab üstünde fazla olan miktar, kıymetçe dört miskala veya kırk dirheme eşit olursa, bu fazladan da zekat gerekir. Bu mesele İmam Azam'a göredir, iki İmama (İmam Muhammed ve İmam Ebû Yusuf) göre ise, böyle küsurlarında ne olursa olsun, zekatını vermek gerekir. Örnek: Bir kimsenin yalnız iki yüz otuz dokuz dirhem gümüşü bulursa, İmamı Azam'a göre, yalnız iki yüz dirhem için beş dirhem zekat vermek gerekir. Küsur olan otuz dokuz dirhem için zekat gerekmez. Bu küsur kırka ulaşmadıkça zekatı yoktur.

İki imama göre, bu küsurlar için de kırkta bir nisbetinde zekat vermek gerekir. Yine, bir kimsenin yalnız iki yüz yetmiş dirhem gümüşü bulursa, İmamı Azam'a göre, iki yüz kırk dirhem için altı dirhem zekat vermesi gerekir, geri kalan otuz dirhem için bir şey gerekmez. Fakat iki imama göre, bu geri kalan kısım için de zekat gerekir. Altın hakkında da hüküm böyledir.

52- Altın ile gümüşün nisablarında, bunlardan zekat verilmesi için, kıymetlerine değil, ağırlıklarına bakılır. Bunda ittifak vardır. Buna göre altından yapılmış bir tepsinin ağırlığı nisab miktarından az, mesela on dokuz miskal olduğu halde,

kıymeti yirmi miskalden fazla bulunsa, ittifakla zekata tabi olmaz. Ancak bununla beraber zekata tabi başka bir mal bulunur da, tümü nisab miktarına ulaşırsa zekat gerekir.

Yine, iki yüz adet gümüş dirhemden biri ağırlıkça biraz noksan bulunsa, bunlara zekat gerekmez. Fakat başka bir zekat malı bulunursa, zekat gerekir.

53- Kendilerinde riba (faiz) uygulanmayan, şer'an ölçek ve tartı esasına bağlı bulunmayan mallardan zekat verilmesinde kıymetlerine bakılır. Ağırlık ve adetlerine bakılmaz. Buna göre, üzerine zekat olarak orta durumda iki koyun farz olan kimse, bunların kıymetlerini para olarak verebileceği gibi, bu ikisinin kıymetine denk iyi bir koyun vererek de zekatını ödeyebilir. Çünkü koyunlar kıymete bağlı mallardandır. Bunlarda riba (faiz) olmaz. Fakat kendilerinde riba işlemi yürütülebilen mallarda böyle kıymete değil, ağırlığa itibar edilir. Mesela: Zekat olarak verilmesi gereken beş kilo buğday karşılığında, dört kilo iyi cins buğday verilemez. Yine, iki miskal altın yerine, bir miskal ağırlığında olup üzerindeki sanattan dolayı, iki miskal kıymetinde bulunan bir altın verilemez. Çünkü bu durumda riba (faiz) gerçekleşir. Bu mesele, İmamı Azam ile iki İmama göredir, İmam Züfer'e göre verilebilir. Çünkü kıymetleri eşittir. Kıymetler eşit olunca, kul ile Yüce Allah arasında riba düşünülemez. (Riba'ya bağlı mallar için, kerahet ve istihsan bölümüne bakılsın.)

54- Altın veya gümüşten yapılmış bulunan ziynet takımları ve süs eşyaları, tablolar gibi maddelerden de, nisab miktarına ulaşıncaya zekat gerekir. Bu zekat kendi cinslerinden olmayan bir mal ile ödeneceği takdirde, ağırlıklarına değil, kıymetlerine bakılır. Bunda da ittifak vardır. Fakat kendi cinsleriyle ödeneceği takdirde, İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre, ağırlıkları esas alınır, İmam Züfer'e göre kıymetlerine bakılır. İmam Muhammed'e göre de, fakir için daha faydalı olan tarafa itibar edilir. Örnek: Yirmi miskal ağırlığında bulunan bir altın bilezik, kendisindeki sanat bakımından yirmi beş miskal kıymetinde bulunsa, bakılır. Eğer zekatı gümüş gibi başka bir cinsten verilecek olursa ağırlığı olan yirmi miskale değil, kıymeti olan yirmi beş miskale bakılarak zekatını vermek gerekir. Fakat bunun zekatı kendi cinsinden olan altından verilecekse, İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre, ağırlığı olan yirmi miskal altına göre verilmesi gerekir, İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre, bu yeterli olmaz, altının kıymetine göre, değer farkı olan beş miskalin de ayrıca zekatını vermek gerekir. Yine, iki yüz dirhem has gümüş için, dört dirhem has gümüş kıymetinde olan beş dirhem karışık gümüş verilse, bu İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre yeterli olur. Çünkü ağırlık bakımından istenen miktara eşittir. Fakat İmam Züfer ile İmam Muhammed'e göre yeterli olmaz; çünkü kıymet bakımından İstenen değerden daha azdır.

Aksine olarak iki yüz dirhem karışık gümüş için beş dirhem karışık gümüş kıymetinde dört dirhem saf gümüş verilse, bu İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre yeterli olmaz. Çünkü ağırlık esasına göre noksandır. Fakat İmam Züfer'e göre

yeterlidir, çünkü kıymet bakımından eşitlik vardır. Cenabı Hak ile kul arasında riba düşünülemez.

55- Altın ile gümüşün ve ticaret mallarının nisabında, bunların bir cinsten olmaları şart değildir. Onun için bir kimsenin bir miktar altını ile gümüşü ve bir miktar da ticaret malı bulunur da, bunların tümünün kıymeti bir nisab miktarı olan iki yüz dirhem gümüşe denk olursa, kırkta bir zekatlarını vermek gerekir.

56- Her biri nisab miktarından noksan olan altın ile gümüş, İmamı Azam'a göre, kıymet bakımından birbirini tamamlayarak nisab aranır, iki imama göre ise ağırlık bakımından birbirini tamamlarlar. Buna göre: Bir kimsenin yüz dirhem gümüşü ve yüz dirhem gümüş kıymetinde de on miskal altını bulursa, bunun için ittifakla beş dirhem gümüş zekat vermesi gerekir. Fakat yüz dirhem gümüş ile yüz dirhem gümüş kıymetinde beş miskal altını yahut elli dirhem gümüş ile yüz elli dirhem gümüş kıymetinde on miskal altını bulursa İmamı Azam'a göre beş dirhem miktarı zekat gerekirse de, iki imama göre gerekmez; çünkü cüz bakımından nisabları noksandır. Fakat yüz elli dirhem gümüş ile elli dirhem kıymetinde beş miskal altın bulursa, yine ittifakla zekatları gerekir. Çünkü kıymetleri tam gümüş nisabına denktir. Bundan başka birinin nisabı dörtte üç, diğerinin nisabı dörtte bir nisbetinde mevcut olduğundan tamamı bir nisaba denk bulunmuş olur.

57- Yüz elli dirhem gümüşle beraber altmış veya seksen dirhem gümüş kıymetinde beş miskal altın bulursa, İmamı Azam'a göre iki yüz dirhem kırkta biri olarak beş dirhem zekat gerekir. Kusurlar kırka ulaşmadığı için bunlardan zekat gerekmez, iki İmam'ın görüşüne göre, bu kusurlardan dolayı da kırkta bir nisbetinde zekat vermek gerekir. Kusurlarda bağış, iki İmam'a göre yalnız saime hayvanlara mahsustur. Bu bağışlanan kusur, geçerli para ile ticaret eşyalarında olmaz. (İmam Şafi'ye göre, altın ile gümüş, nisabı doldurmak için birbirlerine ilave edilemez; çünkü cinsleri değişiktir. Bunların her biri için ayrı ayrı tam bir nisab şarttır.)

58- Geçerli olan karışıklı paraların altınları veya gümüşleri, kendilerine karışmış bulunan yabancı maddelerden daha fazla veya eşit bir halde ise, bunlar altın ve gümüş hükmündedir, ona göre zekatları verilir. Eğer bu paraların altın veya gümüş kısmı, onlara karıştırılan yabancı maddelerden az ise, bunlar ticaret malı hükmüne girerler. Sene sonunda kıymetlerine göre zekatları verilir. Bunlarda ticaret niyeti aranmaz; çünkü geçerli para yerindedirler.

59- Geçerli olan paralar veya ticaret malları altın ile gümüşten karışık halde olsalar bakılır: Altınları karışan yabancı maddeden fazla olanlar altın hükmünde, gümüşleri fazla olanlar da gümüş hükmünde olur. Buna göre nisab miktarın ulaşıncaya, zekata girerler. Böyle altın veya gümüşü, yabancı maddeden daha fazla olan geçerli paralar ticaret malı olmayınca ağırlıklarına bakılır. Eğer nisaba

ulaşırlarsa zekatları verilir, değilse verilmez. Ancak nisabdan az olan bu gibi geçerli paralar yanında zekata bağlı başka mal varsa, ona göre zekat gerekir.

60- Para halinde geçerli olmayan altın ile gümüş, başka bir madenle karışık olunca çoğunluğa göre hükmedilir. Altın veya gümüş yabancı maddeden fazla veya eşit durumda ise, tümü altın veya gümüş hesab edilir. Eğer altın veya gümüş, karıştırılmış yabancı maddeden az ise bakılır: Altın veya gümüş kısmı kıymetçe nisaba ulaşırsa veya ulaşmadığı takdirde, zekata bağlı başka mallar varsa, onlarla beraber zekatlarını vermek gerekir. Bunlar ticaret mallarından ise, diğer maden kısmı da ayrıca nazara alınır. Bunların altın veya gümüş kısmı, böyle nisab miktarına ulaşmıyorsa, hepsi ticaret eşyası hükmünde olur. Bu halde ticaret mallarından ise, kıymetleri en az iki yüz dirhem gümüşe denk olmalıdır ki, zekata bağlı olsunlar. Yahut nisaba varmıyorsa, kendileriyle beraber başka ticaret malı veya geçerli para mevcut ise, bunlarla zekata tabi olurlar, değilse olmaz.

61- Altın ile gümüş darbedilmiş geçerli para cinsinden olmamak üzere karışık bir halde bulunursa, bakılır: Eğer yalnız başına olarak altın nisab miktarında ise veya ikisi bir nisab miktarında olup altın gümüşe ağırlık veya kıymetçe üstün veya eşit ise, hepsi altın sayılır. Ona göre zekat gerekir. Fakat altın nisab miktarında olmayıp kendisine gümüş galip ise, o zaman hepsi gümüş sayılır. Örnek: Altın yirmi miskal olduğu halde, gümüş iki yüz veya üç yüz dirhem bulursa, bunların hepsi altın sayılır (çünkü yalnız başına altın nisabı gerçekleşmiştir. Bu esas alınır.) Yine, altın on miskal olduğu halde, iki veya üç yüz dirhem gümüş kıymetinden daha değerli olsa, yine hepsi altın sayılır. Fakat altın on miskal olduğu halde, gümüş kısmı yüz veya iki-üç yüz dirhem kadar olup kıymetçe on miskal altından daha yüksek bulursa, hepsi de gümüş sayılır.

Kağıt Paralarla Banknotların Zekatı

62- Kaime ve evrak-ı nakdiye denilen kağıt paralar, istenilen zamanda bankaların nakde çevirdiği ve bedellerinin alınabildiği banknotlar nakid para hükmündedir. Çünkü bunların altın ve gümüş gibi piyasada kullanılması adet haline gelmiştir. Bunların karşılıkları gerçekten veya hükmen mevcut bulunmaktadır. Bunlar hazır bir mal demektir ve bütün insanların servetini teşkil etmektedir. Bunlardan yeterince elde bulunduranlar fakir değil, zengin sayılmaktadır. Bunlar sadece bir alacak senedi yerinde değildir. Bunlardan hemen faydalanmak mümkündür. Bunlar birer geçerli para ve değişim vasıtası olarak kabul edilmiştir. Bunlar diğer paralar gibi istenilen zamanda harcanır ve değiştirilerek karşılığında yarar sağlanır. Onun için bunlar, geçerli para ve ticaret malları hükmünde olup kendi başlarına veya diğer altın ve gümüş paralarla veya ticaret malları ile beraber nisab miktarında olunca en az iki yüz dirhem kıymetine denk bulununca, sene sonunda altın veya gümüş ile olan kıymetlerinin kırkta biri nisbetinde zekata bağlı olurlar. Bu zekat kendi cinslerinden de verilebilir. Örnek: Kırk liranın zekatı için bir lira zekat verilmesi caizdir. Aynı şekilde, karışım halinde olup altın ve gümüşü

az bulunan madenî paralarla sırf bakırdan, nikelden veya deriden yapılarak geçerli durumda olan paralar hakkında da hüküm böyledir. Eğer bunlar, altın ve gümüş gibi nakid sayılmayıp zekata bağlanmasalar, fakirler zekat nimetinden mahrum olur. Birçok zenginlerde, servetlerini bu gibi kağıt ve madeni paralara bağlayarak zekat gibi büyük bir nimetin sevabından nasipsiz kalmış bulunurlardı. Böylece zekatın farzıyetindeki şer'î hikmet de ortaya çıkmazdı.

63- Bankalara yatırılan ve belli müddetlerde alınabilen ve karşılığında senedleri bulunup başkalarına devredilebilen asıl paralar da, ikrarla, senedle sabit borç paralar hükmündedir. Onun için bunlar da nisab miktarında bulunup üzerlerinden her sene geçtikçe zekata bağlı olurlar.

İstenen Borç Paraların Zekatı

64- Başkalarının üzerinde olup deyn (borç) denilen ve nisab miktarına ulaşmış bulunan paralar zekata tabi olup olmama bakımından şöyle üç kısımdır:

1) Kuvvetli Alacak: Bunlar, borç olarak verilen paralar ile ticaret mallarının bedeli olan alacaklardır. Bu alacaklar, borçlular tarafından ikrar edilince, tahsil edildikleri zaman geçmiş senelere ait zekatları da verilmek gerekir. Şöyle ki: Bir kimsenin iki sene müddetle üzerinde olup ikrar ettiği on bin lira borcu, kendisinden tahsil edilince, geçen o iki yıla ait zekatı vermek gerekir. Bu halde, bu on bin lira, kıymetçe bin dirhem gümüşe eşit olsa, bundan birinci sene için 250 lira, veya 25 dirhem gümüş zekat verilir. Geri kalan 9750 liradan da ikinci sene için İmamı Azam'a göre 240 lira veya 24 dirhem gümüş verilir ki, bu miktar küsur olan on beş dirhem hariç kalmak üzere 9750 dirhem kırkta birine eşittir. İki imama göre ise 243 lira 30 kuruş zekat vermek gerekir. Çünkü küsur kalan on beş dirhem de kırkta bir nisbetinde zekata tabidir. Böyle kuvvetli bir borç olup da üzerinden sene geçmiş ise, bundan en az kırk dirhem miktarı tahsil edilirse, bunun zekatı hemen verilir. Bundan az tahsil edilirse, hemen zekatının verilmesi gerekmez. Ancak bu miktar borcu tahsil eden kimsenin başka zekat malı varsa onunla beraber bunun da zekatını verir. Fakat böyle bir borç inkar edilmekte ise, tahsil edildiği zaman geçmiş yıllara ait zekatı, İmam Muhammed'e göre gerekmez. Alacaklının elinde sened veya şahid bulunması bu hükmü değiştirmez. Çünkü her delil hakim için geçerli olmaz. Herkes de dava açıp delillerini ortaya koyamaz. Sahih kabul edilen görüş budur.

2) Orta Alacak: Ticaret için olmayan bir malın bedelinden bir kimse üzerinde kalan alacaktır. Ev kirasından bir kimse üzerinde kalan bir alacak veya eski bir elbisenin verilmesinden dolayı karşılığında istenen bir para gibi. Bu gibi alacaklar, borçlunun üzerinde kaldığı müddet geçecek yıllar için zekata tabi olmazlar. Ancak tam nisab miktarı (iki yüz dirhem gümüş miktarı) tahsil edilince zekatı gerekir. Nisabdan az tahsil edilen için gerekmez. Yalnız sahibinin zekata tabi başka malları varsa, o zaman nisab miktarını bulan bu mallar arasında bunun da zekatı verilir. İmamı Azam'dan, daha sahih görülen bir rivayete göre, bu kısım alacakların geçmiş yıllara ait zekatları gerekmez. Ele geçtikten sonra, üzerlerinden bir yıl

geçmedikçe zekaları gerekmez. Eğer para sahibinin zekata bağlı başka malı olursa, o zaman hepsinin zekatı verilir.

3) Zayıf Alacak: Bu, bir malın bedeli olmaksızın bir kimsenin üzerinde kalan alacaktır. Varisin üzerinde kalan ve sahibine ödenmesi gereken vasiyet parası, henüz ele geçmemiş diyet bedeli, kadının kocası üzerindeki mehir alacağı, boşama anlaşması sonunda alınacak mal bedeli gibi. Bu nevi alacakların geçmiş yıllar için zekatı gerekmez. Nisab miktarı ele geçip üzerinden bir yıl geçmedikçe de zekaları verilmaz. Ancak az çok ne kadar tahsil edilirse, zekata bağlı diğer mallara ilave edilirler. Böylece onların da zekatı birlikte verilmiş olur. Bir rivayete göre, bunlardan diyet ve kitabet bedeli müstesnadır. Bunlar ele geçişlerinden itibaren zekata girerler.

(İmam Şafî'ye göre alacak, zekatın ödenmesini geciktiremez. Ele geçmese de onun zekatını vermek gerekir. Çünkü borç verilmesi, hak sahibinin arzu ve isteği ile olmuştur. Bu bakımdan fakirin hakkını geciktirmekte hakkı bulunmaz.)

Arazi Ürünlerinin Zekatı

65- Arazi ürünlerinden devletçe alınacak miktar, arazinin cinsine göre değişir. Bu miktar, zekat, sadaka, haraç ve icar bedeli mahiyetinde olur. Şöyle ki: Bugün müslümanların ellerindeki arazi, başlıca şu dört kısma ayrılmıştır:

1) Öşür Arazisi: Fethedilen bir memleketin halkı kendi rızaları ile müslüman olur da, ellerindeki arazi onların mülkiyetine geçirilirse veya bir memleket kuvvet gücü ile fethedilip arazileri İslam mücahidlerine mülkiyet üzere verilmiş olursa, bu gibi topraklar Öşür arazisidir. Arab yarımadası bu çeşit arazidir. Bu toprakların ürünlerinden onda bir veya yirmide bir nisbetinde "öşür" adı ile zekat alındığı için bunlara "Öşür Arazisi" denmiştir.

2) Haraç Arazisi: Bu, anlaşma veya üstünlük elde etmek suretiyle fethedilip yerli bulunan gayri müslim halka veya diğer gayri müslimlere temlik edilmiş olan topraklardır. Irak köyleri ve çevresi bu kısımdandır. Bu çeşit araziden, ya ürününe göre veya uygun görülecek belli bir miktarda (haraç) adıyla bir vergi alınır. Bu zekat değildir.

3) Sırf Mülk Arazisi: Memleket arazisinden olup Hazineye ait iken sonradan bir bedel karşılığında bazı kimselere satılmış bulunan topraklardır. Bunların ürünleri de, sahipleri müslüman olunca, zekat bakımından Öşür arazisinin ürünleri gibidir. Yalnız mülk evlerin çevresindeki mülk bahçeler, bu evlere bağlı olduğundan bunların ürünlerinden ve ağaçlarının meyvalarından öşür vesaire alınmaz.

4) Memleket Arazisi: Vaktiyle müslümanlar tarafından fethedilip bir kimsenin mülkiyetine geçirilmeksizin bütün müslümanların yararına bırakılmış olan topraklardır. Bunlar bütün halk adına devlete ait olup kullanma hakkı halka tapu ile verilmiştir. Bunların yalnız kullanma hakları belli kimselere aittir. Bu haklara sahip olanlar icarcı (kiralayan) hükmündedir. Devlete verecekleri belli hisse veya

vergiler de, icar bedeli hükmündedir. Bundan dolayı böyle bir arazinin ürününden öşür ve diğer bir nam altında zekat gerekmez. Çünkü öşür ile haraç veya öşür ile bu hükümde bulunan icar bedeli bir arazide toplanmaz. Türkiye'deki arazi genellikle bu kısımdandır.

66- Arazi ürünlerinde İmamı Azam'a göre nisab aranmaz. Buğday, arpa, pirinç, darı, karpuz, hıyar, patlıcan, yonca, şeker kamışı benzeri öşür arazisi ürünlerinde, az da olsa çok da olsa, "Öşür" adı ile hisse alınır. İki İmam'a göre, beş vask (*) mikdarı olmayan ekinlerden ve insanların elinde bir sene kalmayacak sebzelerden öşür alınmaz.

67- Bir öşür arazisi yağmur veya ırmak, çay suları ile sulanırsa, ürünleri onda bir nisbetinde "öşür" zekatına tabi olur. Eğer dalya, dolap ve hayvan ile veya satın alınacak sularla bütün sene veya senenin yarısından çoğu sulanacak olursa yirmide bir nisbetinde öşür alınır. Tohumlar, amele ücretleri ve diğer masraflar elde edilen üründen çıkarılmaz. Bu ürünler üzerinden bir yıl geçmesi de gerekmez. Bir yıl içinde birkaç defa elde edilen ürünlerin hepsinden aynı ölçülerle öşür alınır.

68- Öşürde esas arazidir, mal sahibi değildir. Bir öşür arazi vakfedilse, çocuklara veya mecnunlara ait bulunsa, yine ürün'den "öşür" alınır.

69- Öşür arazisindeki bal ve kudret helvasından da onda bir nisbetinde zekat alınır. Ekilmeden başka bir işe yaramayan tohumlar ise, zekata tabi olmaz. Bunlar ticaret için olursa, ticaret malı kısmına girip zekatları verilir.

70- Zeytin ve susam tanelerinden öşür alındığı takdirde, sonradan elde edilecek yağlarından tekrar öşür alınmaz. Yine, öşrü verilen üzümler için sonradan tekrar zekat vacib olmaz.

71- Öşür arazisi ürünlerinden alınacak muayyen hisseler, ürünler tamamen yetişip elde edildiği zaman alınır. Bundan önce alınmaz. Öyle ki, daha bitmemiş ekinlerin ve belirmemiş meyvelerin öşürlerini vermek caiz değildir. Fakat bunlar bittiği ve belirmediği zaman, sahipleri dilerse öşürlerini verebilirler.

72- Daha öşrü verilmemiş olan ekinlerden veya ağaç üstündeki meyvelerden yenmemelidir. Bununla beraber öşrünü hesap edip ödemek niyeti ile yenilmesi helal olur. Çünkü yediğini ödemiş olacaktır.

73- Öşür arazisi ürünlerinin öşrü veya memleket arazisinin icar bedeli zamanında verilmeyip sonradan zayi olsa veya sahibi ölse, bunu ödemek gerekir.

74- Mer'alardan ve çayırlardan biçilip toplanan otlardan, mubah kabul edilen dağlarda yetişip kendiliğinden büyüyen kerestelik ağaçlardan, kamışlardan veya kendiliğinden yetişmiş başka ağaçlardan, derelerden avlanan balıklardan öşür alınmaz.

Fakat dağlardan toplanan meyvelerden öşür alınacağı gibi, ağaçlık, kamışlık edinilen yahut çayır elde etmek için su verilen öşür arazisinden ve müslümanlara ait mülk araziden her yıl kesilip satılacak ağaçlardan, kamışlardan ve otlardan da öşür alınır. Yine, bu arazide bulunup kendisi ile ipek böceği beslenen dut yapraklarından öşür alınır, ipeğinden alınmaz. Bu ipek hayvana bağlıdır, ipek böceği öşre bağlı olmadığından, onun bir parçası sayılan ipek de öşre bağlı olmaz.

75- Öşür arazisi ürünlerinden veya memleket arazisi ürünlerinden bir kısmı, sahipleri tarafından ticaret maksadı olmaksızın anbarda saklanır da üzerinden bir yıl geçtikten sonra satılırsa, bedelleri olan paralar nisab miktarı olsa bile, bunlara zekat vermek gerekmez. Çünkü zekat, öşür ile veya kira bedeli ile birleşmez. Ancak satılıp alınan bedeller üzerinden bir yıl geçerse o zaman zekat gerekir. Yine bu ürünlerin sahibine bir ay veya bir sene yiyecek olmak üzere yetecek miktardan fazlası nisab miktarına ulaşır da, ticaret niyeti ile saklanırsa, üzerinden bir sene geçince zekata bağlı olur.

* Bir "vask" altmış sa'dır. Bu da (62400) dirheme eşittir. Bunun beş katı da yaklaşık olarak 950 kg.dır.

Madenlerin ve Definelerin Zekatı

76- Yerlerin altında yaratılmış veya saklanmış olarak bulunan mallara "Rikaz" denir. Yaratılmış olanlar madenlerdir. Saklanmış olan mallar da, definelerdir ki, bunlara "Kenz" de denir.

77- Madenler üç çeşittir.

1) Ateşle yumuşayıp eriyebilenler. Altın, gümüş, bakır, kalay, nikel ve demir madenleri gibi... Civa da bu kısma girer. Öşür ve haraç arazisinde veya sırf mülk arazide veya sahralarda bu cins madenlerden beşte bir nisbetinde devlet adına hisse alınır. Geri kalan kısmı, sahibi varsa ona ait olur, yoksa bulanın olur. Bu duruma göre, memleket arazisi içinde bulunan madenlerin de tamamen devlete ait olması gerekir. Çünkü bunların sahibi, toplum adına devlettir. Fakat İmamı Azam'dan diğer bir rivayete göre, öşür arazisi ve haraç arazisi gibi bütün mülk arazilerde bulunan madenler sahiblerine aittir. Bunlardan beşte bir (humus) alınmaz.

2) Ateşle yumuşayıp erimeyen madenler: Kireç, alçı taşı, yakut, elmas, firuze gibi maddeler. Bu gibi madenlerden hisse alınmaz. Bunların tamamı sahibine, sahibi yoksa bulana aittir.

3) Sıvı halinde bulunan madenler: Su, tuz, zift, petrol (petrol) gibi. Bunlardan da bir şey alınmaz. Bunlar tamamen arazi sahibine aittir.

78- Definelere gelince, bunlar da şöylece üç kısımdır:

1) İslam definesi: Bu, üzerinde İslam nişanı, tevhid kelimesi gibi bir alamet bulunan para ve eşyalardır. Bunlar yitik eşya hükmündedir. Bunları bulanlar, fakir iseler kendilerine harcarlar, değilse ya fakirlere veya devlete verirler.

2) Cahiliyet defnesi: Üzerinde put resmi gibi cahiliyet devrine ait nişan bulunan gömülü para ve eşyalardır. Bunların beşte biri devlete verilir. Geri kalan kısmı arazi sahibine, arazinin sahibi yoksa bulana ait olur. Dağ ve sahra gibi mülk olmayan yerlerdeki böyle definelerin de beşte biri devlete, geri kalanı bulan kimseye ait olur. Bulanın zimmî olması da aynıdır. Bulma hakkına sahib olur.

3) Şüpheli define: Üzerinde özel bir alamet bulunmayan, müslümanlara mı, yoksa müslüman olmayanlara mı ait olduğu bilinmeyen gömülü para ve eşyalardır. Bunlar bir görüşe göre, "Cahiliyet defnesi" hükmündedir. Diğer bir görüşe göre de, yitik eşya yerinde sayılır. Denizlerden çıkarılan incilerden, gömülmüş geçer paralardan, balıklardan ve anberlerden zekat olarak bir şey alınmaz. Bu, İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, denizden çıkarılan geçer paralardan, inciden ve anberden beşte bir nisbetinde bir hisse alınır. (İmam Şafî'ye göre, altın ile gümüşten başka madenlerden zekat alınmaz. Altın ile gümüşten de, nisab mikdarından noksan olmamak şartı ile kırkta bir nisbetinde zekat alınır.)

Zekatı Ödeme Yolları

79- Zekata bağlı olan altın, gümüş, ekin, hayvanat ve ticaret mallarının zekatlarını bizzat kendilerinden (ayınlarından) vermek caiz olduğu gibi, bunların kıymetlerini vermek de caizdir. Burada mal sahipleri serbesttir. Keffaretlerde, nezirlerde ve fitrelerde de hüküm böyledir. Çünkü İslam şeriatında mal sahiplerine kolaylık gösterilmesi gerekli olmuştur. Bu ibadetin vacib olmasındaki hikmet, fakirleri ihtiyaçtan kurtarmaktır. Bu hikmet ise, bu malların kıymetlerini vermekle de gerçekleşir.

Bundan dolayı bir kimse, altının zekatı için gümüş, zahire veya kumaş verebilir. Saime olan hayvanlar için veya ticaret malları için de, nakden para verilebilir. Ancak burada fakirler için daha faydalı olan yönü seçmek iyidir. (İmam Şafî'ye göre, üzerlerine zekat gereken şeylerin aynen kendilerinden verilmesi lazım gelir. Kıymetleri verilmez.)

80- Zekatı gerektiren bir eşya veya alacak karşılığında diğer bir eşyayı zekat vermek caiz olduğu gibi, bir borcu da ele geçirilemeyecek bir borç karşılığında fakire bağışlamak caizdir. Fakat bir borcu, bir malın veya ele geçirilecek bir borcun karşılığında zekat olarak bağışlamak caiz değildir. Çünkü borç, maliyet bakımından maldan (ayinden) noksandır. Artık tam olan bir şey karşılığında noksan olan bir şey verilemez. Ele geçirilecek bir borç da, ayın (mal) yerindedir. Bunun için bir kimse, elindeki üç lirasını veya üç lira kıymetindeki bir ticaret malını, yüz yirmi liradan ibaret olan bir nakid mevcudu için veya birisinde alacağı olan bu mikdar para için zekat olarak verebilir. Yine, bir fakirdeki alacağını o fakire tamamen bağışlasa, zekata niyet etmiş olsun olmasın, bu alacağın zekatını vermiş olur. Fakat bu alacağının bir kısmını bu fakire bağışlasa, yalnız bu bağışlanan kısmın zekatı verilmiş olur. Tahsil edeceği diğer paranın zekatı verilmiş olmaz.

Yine, bir kimse bir fakirdeki alacağını, kendi elindeki bir malın zekatı için o fakire

bağışlasa, bununla o malın zekatını vermiş olmaz. Yine, bir kimse bir fakirin üzerindeki alacağını diğer bir şahsın üzerindeki alacağının zekatı için o fakire bağışlasa, bununla o şahıstaki alacağının zekatını vermiş olamaz.

81- Bir kimse, fakir olan borçlusunu borcundan kurtarmak ve kendisi de elindeki malların zekatını kısmen olsun ödemek isterse, borçlusuna borcu kadar nakid bir parayı zekat niyeti ile verir. Borçlu da eline geçirdiği bu para ile borcunu alacaklısına öder.

82- Zengin bir kimsenin üzerindeki bir borç, üzerinden bir sene geçtikten sonra o zengine bağışlansa, sahih olan görüşe göre, bu borcun zekatı düşmez.

83- Bir kimse, bir adamdaki alacağını, elindeki bir malın zekatına saymak üzere, bir fakirin o parayı gidip almasına müsaade etse, bununla o zekat fakirin eline geçmesiyle ödenmiş olur.

84- Toplanmış olan nisabları ayırmak caiz olmadığı gibi, ayrılmış nisabları toplamak da caiz değildir. Şöyle ki: Bir kimsenin seksen koyunu bulursa, yalnız bir koyun zekat vermesi gerekir. Yoksa koyunlar iki nisab miktarına ulaştığı için iki koyun zekat vermek gerekmez. Fakat iki kişinin eşitlik üzere ortak seksen koyunu bulursa, bunların iki koyun zekat vermesi gerekir. Çünkü her ortağın nisab miktarı koyunu vardır. Bunlar toplanamaz. Bu koyunlar, yalnız bir kişinin malı imiş gibi sayılamaz. İki kişi arasında ortak olan kırk koyun veya yirmi miskal altın ise, zekata bağlı başka mallar bulunmayınca, zekat gerekmez. Çünkü ortaklardan hiç biri nisab miktarına tek başına sahip değildir. İki ortaktan birinin hissesi nisab miktarına ulaştığı halde diğerininki ulaşmıyorsa, bu kimse zekat vermez. Nisaba malik olan verir. Birisinin koyunları kırk, diğerinin koyunları yirmi tane bulursa, birincisi bir koyun zekat verir, ikincisi hiç vermez. Aynı şekilde, zekat vermekle yükümlü olan bir kimse ile yükümlü olmayan arasında ortak olan mallar hakkında da hüküm böyledir. Yükümlü olan zekatını verir, yükümlü olmayan ortak ise, hissesi miktarına göre zekatını verir, diğerinin hissesinden zekat gerekmez.

85- Nisab miktarında olan bir malın zekatı, daha sene dolmadan erkene alınarak verilebilir. Çünkü vücuda sebep olan nisab bulunmuştur. Sonradan ödenecek olan bir borcu öne alıp acele ödemek esasen sahihtir. Bu fakirler için yararlı olan bir iştir. Fakat nisab miktarında olmayan bir mal için, böyle zekatın yıl dolmadan önce verilmesi caiz değildir. Bu mal sonradan nisab miktarına ulaşmış olursa, o andan itibaren bir sene sonunda ayrıca zekatını vermek gerekir. Önceden verilmiş olan zekat, bir sadaka yerine geçer.

(İmam Malik'e göre, zekat acele edilerek vaktinden önce verilemez, ibadetler de aynı şekilde, vakitlerinden önce yerine getirilemez. İmam Şafî'ye göre, yalnız bir senelik zekat önceden verilebilir. Daha fazla yıllar için önceden verilemez.)

86- Nisab miktarındaki bir malın birkaç senelik zekatı birden verilebilir. Yıl sonunda bu miktar mevcut bulunmadıkça zekatları verilmiş olur. Bu miktar azalır, verilen fazla kısım sadaka yerine geçer.

87- Bir kimsenin mesela, yüz lirası olduğu halde, önceden acele olarak iki yüz liralık zekat verip de aynı yılda sahip olacağı diğer yüz liranın zekatına ve sahip olmadığı takdirde bu mevcut yüz liranın ertesi sene için olan zekatına sayılmasına niyet etse, bu niyeti caiz olur.

88- Bir kimsenin mesela, bin lirası olduğu halde, iki bin lira sanarak ona göre zekat verecek olsa, bu fazla verdiği zekatı ertesi senenin zekatına sayabilir.

89- Bir kimse, her ikisi de, ayrı ayrı nisab miktarında olan altın ve gümüşten ibaret mallarından yalnız birinin adına zekatını acele ederek önceden vermiş bulursa, bu zekat her ikisine sayılarak verilmiş olur. Çünkü bunlar, cinsleri bir sayılıp birbirine ilave edildiğinden böyle bir ayırım boşunadır. Onun için bunlardan biri, yıl içinde helak olsa, bu zekat tamamen diğeri için sayılmış olur. Fakat hayvanlar hakkında böyle değildir. Bu cins hayvanların zekatını böyle acele olarak önceden vermek, diğerlerinin zekatına sayılmaz.

90- Bir kimse, malının zekatından bir fakirin borcunu, fakirin izni ile ödeyecek olsa, zekatını vermiş olur. Fakat fakirin izni olmadan ödeyecek olsa, borç düşer; fakat zekat verilmiş olmaz.

91- Bir kimse, usul ve fıruundan olmayan ve yalnız akrabalık yönünden nafakası üzerine düşen bir yetime, zekat niyeti ile elbise yaptırır veya bir yiyecek verse, zekatı yerine geçer. Fakat böyle bir yetimi kendi sofrasına alıp beraberce yedikleri yemeği zekatına saymak isterse, bu İmam Ebû Yusuf'a göre caiz olursa da, İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göre caiz olmaz. Çünkü bu halde temlik bulunmaz.

92- Zekatın, zekata ehil olan kimseye temlik edilmesi (mülkiyetine geçirilmesi) şarttır. Onun için fakirlere ikram olarak yedirilen yemek zekat sayılmaz. Yine, bir hayır işine harcanan para zekata sayılamaz. Zekat parası ile hac yaptırılamaz. Yine zekat parası ile ölümlere kefen alınmaz veya borçları ödenemez. Fakat bir fakir, aldığı zekat parasını kendi rızası ile bu gibi hayır yollarına harcasa, bundan hem o fakir, hem de ona zekatı vermiş olan şahıs sevab kazanmış olur. Yine, bir fakiri bir evde oturtmakla zekata saymak caiz olmaz. Çünkü bu bir temlik sayılmaz.

Zekatın Verileceği Yerler

93- Zekat verilecek kimseler, müslüman fakirler, miskinler, borçlular, yolcular, mükâtebler (sözleşmeli köleler), mücahidler ve amiller (zekat toplayıcıları) olmak üzere yedi kısımdır. Şöyle ki:

- 1) Fakir: İhtiyacından fazla olarak nisab miktarı bir mala sahip olmayan kimsedir. Bu kimsenin temel ihtiyaçlardan olan evi, ev eşyası ve borcuna denk parası bulursa da, yine fakir sayılır.
- 2) Miskin: Hiç bir şeye sahip olmayıp yemesi ve giymesi için dilenmeye muhtaç olan yoksul kimsedir.
- 3) Borçlu: Bundan maksad, borcundan fazla nisab miktarı mala sahip olmayan veya kendisinin de başkasında malı varsa da, alması mümkün olmayan kimsedir. Böyle borçlu olan kimseye zekat vermek, borcu olmayan fakire vermekten daha faziletlidir.
- 4) Yolcu: Bundan maksad, malı memleketinde kalıp elinde bir şey bulunmayan garib kimsedir. Böyle bir adam yalnız ihtiyacı kadar zekat alabilir, ihtiyaçtan fazla alması helal olmaz. Bununla beraber bu gibi kimselerin mümkün olunca borç almaları, zekat almalarından daha iyidir. Kendi memleketinde bulunduğu halde malını kaybeden ve böylece muhtaç durumda kalan kimse de yolcu hükmündedir. Bunlar, sonradan mallarını ele geçirmekle, almış oldukları zekat paralarından arta kalanı sadaka olarak fakirlere vermeleri gerekmez.
- 5) Mükâteb: Bir bedel karşılığında azad edilmek üzere efendisi ile bir anlaşma yapmış olan köle veya cariye demektir. Böyle borç altına girmiş olan bir köleyi bir an önce hürriyetine kavuşturmak için ona zekat verilebilir. Fakat bir kimse, kendi mükâtebine zekat veremez. Çünkü bunun yararı kendisine dönmüş olur.
- 6) Mücahid: Bundan maksad, Allah yolunda gönüllü olarak savaşa katılmak istediği halde, yiyecekten, silahdan ve diğer şeylerden mahrum olan kimse demektir. Böyle bir kimseye, ihtiyaçlarını gidermesi için zekat verilebilir. Buna: "Fi sebilillah infak = Allah yolunda harcama" denir.
- 7) Amil: Bundan maksad, idareci tarafından meydandaki zekat mallarının zekatlarını toplamakla görevlendirilen kimsedir. Buna "Saî, tahsildar" da denir. Böyle bir görevliye, bu çalışması süresince, fakir olmasa bile, ailesinin ve kendisinin ihtiyaçları için yeterince zekat verilebilir.

94- Yukarıda gösterilen yedi kısımdan her biri, zekatın verileceği yerdir. Bir kimse zekatını bunlardan herhangi birine verebileceği gibi, bir kısmına veya tümüne de dağıtabilir. Bununla beraber nisab miktarına ulaşmayan bir zekatın, bunlardan yalnız birine verilmesi daha faziletlidir. Çünkü bu ihtiyacı karşılamış bulunur.

95- Bir fakire bir elden nisab miktarı zekat vermek caiz ise de, keraheti vardır. Ancak fakirin borcu varsa veya kalabalık nüfusu olur da bu zekatı onlarla bölüştüğü zaman nisab miktarı kendilerine düşmezse, bunda kerahet yoktur.

96- Bir fakir bir zenginden malının zekatını isteyerek mahkemede dava edemez. Çünkü zekatın o davacı şahsa verilmesi bir borç değildir. Aynı zamanda bu bir ibadet olduğundan sahibinin din anlayışına bırakılmıştır.

Kimlere Zekat Verilir, Kimlere Verilmez?

97- Bir kimse, kendi zekatını fakir bulunan zevcesine, usulüne (babasına, dedesine, anasına ninesine...) ve fûruuna (çocuklarına, çocuklarının çocuklarına...) veremez. İddet beklemekte olan boşanmış zevcesine de veremez. Çünkü buna vereceği zekatın yararı kısmen de olsa kendisine ait bulunmuş olur. Oysa bu yarar, tamamen kendisinden kesilmiş bulunmalıdır. İmamı Azam'a göre, bir kadın da zekatını, fakir bulunan kocasına veremez. Çünkü adete göre, aralarında bir menfaat ortaklığı vardır, iki İmama göre, kadın fakir olan kocasına zekatını verebilir.

98- Temel ihtiyaçlarından başka nisab miktarı bir mala sahip olana da zekat verilemez; çünkü bu kimse zengin sayılır, ihtiyaçtan fazla olarak elde bulunan malın ticaret eşyası, nakid para gibi artan bir mal yahut ev ve ev eşyası gibi artmayan bir mal olması fark etmez. Fakat zengin bir kimseye, nafîle şeklinde olan bir sadakanın verilmesi caizdir. Bu yönü iledir ki, vakıfların sadaka kısmından sayılan gelirlerini vakfiye senedi gereğince, zengin kimselerin almaları da helal bulunmuştur. Bu bir bağış ve ikram yerindedir.

99- Haşim Oğulları ile bunların azadlılarına zekat verilemeyeceği gibi, öşür, adak, keffaret benzeri diğer sadakalar da verilemez. Zekat ve bunun cinsinden sayılan şeyler, insanların yıkantısı sayılır. Haşim oğullarının şeref ve kıymeti böyle bir şeyi kabulden beridir. Bunlara ancak bir ikram ve hediye şekli ile sadaka verilebilir. Haşim Oğullarından maksad, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem efendimizin amcaları Hazret-i Abbas ile Haris'in evlad ve torunlarından ve Hazreti Ali ile kardeşleri Akıl ve Cafer'in neslinden gelenlerdir. Bu şahısların, ihtiyaçlarına göre, Hazinesin ganimetler kısmından payları vardır. Bu paylarını almadıkları takdirde, ihtiyaçtan kurtulmaları için, kendilerine zekat verilebileceğini söyleyen fıkıh alimleri de vardır.

100- Kendisine zekat verilecek kimse, zekatı alma zamanında zekat almaya ehil bulunmalıdır. Bu ehliyetin sonradan kaybolması, peşin verilen zekatın sıhhatine engel olmaz. Buna göre, bir malın zekatı daha sene dolmadan bir fakire verildikten sonra, sene henüz sona ermeden o fakir zengin olsa veya ölse, o malın zekatını yeniden vermek gerekmez ve böyle verilen zekat da geri alınamaz. Çünkü verilmesinden beklenen sevab kazanılmıştır.

101- Bir kimse zekatını, zengin bir erkeğin (buluğa ermemiş) küçük çocuğuna veremez. Çünkü bu çocuk, babasının malı ile zengin sayılır. Fakat zengin bir kadının fakir ve yetim olan ve babası müslüman olan çocuğuna zekat verilebilir. Çünkü bu çocuğun nesebi, baba tarafından sabittir; anasının serveti ile zengin sayılmaz.

Yine, bir kimse zekatını, zengin bir adamın fakir ve müslüman olan babasına veya zengin bir adamın fakir ve müslüman olan (buluğa ermiş) büyük çocuğuna veya o şahsın fakir ve müslüman bulunan zevcesine verebilir. Çünkü bunlar birer şahıs olarak tasarrufa ehildirler, birbirlerinin serveti ile zengin sayılmazlar.

102- Zekat, müslüman olmayanlara verilemez. Çünkü zekat müslim olan fakirlerin

hakkıdır. Bir hadis-i şerifde: "Zekatı, müslümanların zenginlerinden alıp fakirlerine veriniz," buyurulmuştur. Bunun için müslüman olmayanlar zekat vermekle yükümlü değillerdir. Bu ibadet, müslümanlara ait dinî ve içtimaî (sosyal) bir görevdir. Bu göreve ortaklık etmeyenlerin bundan faydalanma hakları olamaz. Yalnız İmam Züfer, zekatın zimmîlere (İslam idaresi altındaki gayri müslimlere) de verilmesini caiz görmüştür. Çünkü zekattan maksad, bir ibadet yolu ile muhtaç kimseleri ihtiyaçtan kurtarmaktır. Bu maksad da, fakir zimmîlere zekatı vermekle elde edilir. Bununla beraber nafîle sayılan sadakaların zimmîlere verilebileceğinde ittifak vardır.

103- Zekatı akrabaya vermek daha faziletlidir. Şöyle ki: Önce muhtaç olan erkek veya kız kardeşlere, sonra bunların çocuklarına, sonra amcalara, halalara, sonra bunların çocuklarına; sonra dayılara, teyzelere ve bunların çocuklarına, daha sonra akraba sayılan diğer yakınlar vermek daha faziletlidir. Bunlardan sonra da fakir komşulara ve meslek arkadaşlarına vermekte fazilet vardır.

104- Zekatı, malın bulunduğu yerdeki fakirlere vermelidir. Yıl sonunda başka memleketlerdeki fakirlere gönderilmesi mekruhtur. Ancak kendilerine zekat gönderilecek kimseler, akraba iseler veya malın bulunduğu yerdeki fakirlerden daha muhtaç iseler, o zaman uzakta olan bu gibilere gönderilmesinde kerahet olmaz.

Bununla beraber zekatı, daha senesi dolmadan başka bir memlekete göndermekte bir sakınca yoktur.

105- Bayramlarda ve diğer günlerde muhtaç olan hizmetçilere veya çocuklara veya müjde getiren fakir kimselere verilecek bahşişlerin zekat niyeti ile verilmesi caizdir.

106- Verilen bir zekat, fakir tarafından veya fakir olan çocuğun ve mecnunun velisi veya vasisi tarafından alınmadıkça tamam olmaz. Fakir olan bir bunağın veya buluşa yaklaşmışın veya paranın kıymetini bilip aldanmayacak bir yaşta bulunan çocuğun zekatı alması yeterlidir.

107- Bir kimse zekatını vermek için araştırma yapıp zekata ehil olduğunu anladığı bir adama zekatını verir de, gerçekten o adamın zekata ehil olduğu meydana çıkarsa, ittifakla bu zekat caiz olur. Aksine durumu anlaşılamaz veya zengin olduğu sonradan meydana çıkarsa, İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göre, yine zekat geçerli olur. Fakat araştırma yapmaksızın ve zekata ehil olup olmadığını hiç düşünmeden zekat verilecek olsa, geçerli olursa da, zekata ehil olmadığı sonradan meydana çıkarsa, yeniden zekatı vermek gerekir. Çünkü araştırma işinde noksanlık yapılmıştır.

108- Zekata ehil olup olmadığı şüphe edilen bir kimseye araştırma yapmaksızın

verilen zekat, geçerli olmamak tehlikesindedir. Eğer sonradan o kimsenin fakir olduğu meydana çıkmış olursa, zekat yerini bulmuş olur, değilse olmaz.

Fitre Sadakası

109- Fitre sadakası, Ramazan ayının sonuna yetişen ve temel ihtiyaçlarından başka en az nisab miktarı bir mala sahip bulunan her müslüman için verilmesi vacib olan bir sadakadır. Buna yalnız "Fitre"de denir. Fıtrat sadakası, sevab için verilen yaratılış ikramı demektir.

110- Fitre sadakasının vacib olması, zekatın farz kılınmasından öncedir. Orucun farz kılındığı yıla raslar. Bu bir yardımlaşmadır, orucun kabulüne ve can çekişme ile kabir azabından kurtuluşa bir yoldur. Yoksulların ihtiyaçlarını gidermeye, bayram gününün sevincine katılmalarına bir yardımdır. Bu yönü ile fitre sadakası, insanlık için bir hayır ve bir görevdir.

111- Fitre sadakası, Ramazan Bayramının birinci günü fecrin doğuşundan itibaren vacib olursa da, bundan önce ve bundan daha sonra da verilebilir. Önceden verilmesiyle fakirler bayramlık ihtiyaçlarını gidermiş olurlar. (Üç İmama göre, fitre sadakası Ramazanın son akşamında güneşin batmasından itibaren vacib olur. Bayramdan sonraya bırakılması ile bu sadaka düşmez, kaza edilmesi gerekir.)

112- Fitre sadakası, nisab miktarı bir mala sahip olan her hür müslüman için vacibdir, ister çocuk olsun, ister mecnun olsun... Bunların velileri, bunların mallarından bu sadakayı vermezlerse, kendileri baliğ olduktan veya iyileştikten sonra bu sadakayı ödemekle yükümlü bulunurlar. Bu mesele, İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göredir, İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre, bunlara fitre sadakası vacib olmaz. Bu gibilerin babaları veya vasileri bu sadakayı onların mallarından verirlerse, onu ödemek zorunda olurlar. Bu sadakayı onlar adına vermek, babalar üzerine vacib olur. Fitrelerini babalar kendi mallarından verirler. Bu nisabdan maksad, iki yüz dirhem gümüş veya yirmi miskal altın veya bunların kıymetine denk bir maldır. Bu mal, temel ihtiyaçlardan (borçtan, oturlan evden, ev eşyasından, bineceği at ve kuşanacağı silahdan, ailesinin bir aylık veya bir yıllık geçiminden) fazla bulunmalıdır. Bu fazla malların para veya ticaret malı olması şart değildir. Bu fazla olan mal üzerinden bir yıl geçmesi de aranmaz. İşte bu miktar bir mala sahip olan her müslüman için zekat almak veya vacib olan sadakaları kabul etmek haramdır. Üzerlerine kurban kesmek de vacibdir. (Üç İmama'a göre, Bayram günü ile bayram gecesine mahsus olmak üzere, kendisi ile aile halkının yiyeceklerinden ve temel ihtiyaçlarından fazla fitre miktarı bir mala sahip olan bir müslüman için fitre sadakası vacib olur.)

113- Ramazan Bayramının ilk günü fecrin doğuşundan önce vefat eden veya fakir düşen veya fecrin doğuşundan sonra dünyaya gelen veya (İslama giren) bir müslümana fitre sadakası vacib olmaz. Fakat fecirden sonra ölen bir müslümana

vacib olur. Eğer vasiyet etmişse, terekesinin üçte birinden ödenir. Varislerin kendi mallarından vermeleri de caizdir.

114- Nisab mikdarı mal, fitre sadakasının vücubundan sonra telef olsa fitre düşmez, çünkü verilmesi için önceden bir imkan hasıl olmuştu. Zekat ise böyle değildir, onda kolaylığı gerektiren bir imkan gereklidir.

115- Ramazanda bir özür sebebiyle oruç tutamayan kimseye de fitre sadakasını vermek vacibdir. Hasta, yolcu ve takatsiz kalmış ihtiyar gibi...

116- Nisaba malik olan bir mü'min hem kendisi, hem bunak ve mecnun olan evladı, hem küçük yaşta olan çocukları ve hem de hizmetinde bulunan köle ve cariyeleri için fitre sadakasını vermekle yükümlüdür. Köle ve cariyeleri müslüman olmasalar da, bunlar için fitre vermesi yine vacibdir. Fakat ticaret için olan köle ve cariyelerden ötürü fitre vermek gerekmez. Çünkü bunlar zekata bağılırlar. Bir maldan hem zekat, hem de fitre vermek olmaz. Bunlar birleşmez. Yukarıda açıklandığı gibi, İmam Muhammed'e göre, zengin olan çocuklar için de fitre sadakası vermek babalarının malına düşen bir borçtur.

117- Fakir bir çocuğun babası ölmüş olursa veya fakir düşerse, dedesi (babasının babası) nisaba malik ise, çocuğun babası yerine geçer ve fitre sadakasını verir. Bununla beraber sahih görülen bir görüşe göre, bu çocuk için fitre vermek dedesi üzerine vacib olmaz.

118- Bir kimse, kendi zevcesinin ve akıl sağlığı yerinde büyük evladının fitre sadakasını vermekle yükümlü olmaz. Çünkü bunlardan her biri kendi başına tasarruf hakkına sahip mükellef kimselerdir. Onun için bunlardan her biri nisaba malik ise, zekatını kendi malından vereceği gibi, fitre sadakasını da kendi malından vermekle yükümlüdür. Aynı zamanda sadakalarda bir ibadet manası vardır. Koca, zevcesine ait bir ibadet görevini yüklenmek için evlenmemiştir.

119- Bir kimse, zevcesinin veya büyük yaştaki evladının fitrelerini onların izinleri ile kendi malından verecek olsa yeterli olur. Bunlar kendi idaresinde ve geçimi altında buldukları takdirde izinleri olmaksızın vermesi de yeterlidir. Çünkü bu durumda adet bakımından izin var sayılır. Aile arasında bulunan diğer şahıslar hakkında da hüküm böyledir. Gerçek yönden veya adet bakımından izin gereklidir. Çünkü fitre sadakasında niyet bulunmalıdır, niyetsiz verilemez. Böyle bir izin ise, niyet yerine geçer. (İmam Şafi'ye göre, zevcenin fitre sadakası, kendisi zengin olsa bile, kocasına aittir. Kendilerine ücret tayin edilmeyen hizmetçiler hakkında da hüküm böyledir.)

120- Bir kimse, kendi geçimi altında bulunsalar bile, babasının ve annesinin fitre sadakasını vermekle yükümlü değildir. Baba fakir olduğu halde mecnun ise, fitresini vermek zorundadır.

121- Fitre sadakası dört cins maldan belli bir miktarda verilir. Şöyle ki: Buğdaydan yarım sa'(Irakî) ki, beş yüz yirmi dirhem verilir. Buğday unu ile kavutu da, buğday hükmündedir. Arpadan, kuru üzümünden ve kuru hurmadan da bir sa'(bin kırk dirhem) verilir. Bunların yerlerine kıymetlerinin verilmesi de caiz hatta daha faziletlidir. Fakat fakirlerin ihtiyacı bunların kendilerine daha çok ise, o zaman kendilerini vermek daha iyi olur.(*)

122- Burada dirhemden maksad, zekat nisabında olduğu gibi, Şer'i dirhemdir. Bununla beraber her beldenin Örfde kullandığı dirhem ölçüsünü esas kabul etmek gerektiğini söyleyenler de vardır. Örfi dirhem daha fazla olduğu için, fitre sadakasını bundan vermek ihtiyata uygundur ve ziyade sevabı vardır. (Üç İmama göre, fitre sadakası buğdaydan da bir sa'dır. Fakat bu sa'dan maksad, Irak sa'yi değil, Hicaz sa'yi olan 693 1/3 dirhem miktarıdır.)

123- Fitre sadakası için buğday, arpa, üzüm ve hurma birer değişmez ölçüdür. Çünkü bunlardan maksad, fakirin bir günlük ihtiyacını gidermektir. O da bunlarla karşılanır. Eğer belli bir para ölçü olarak gösterilmiş olsaydı, bu gaye elde edilemezdi. Çünkü yiyeceklerin fiyatı zaman zaman değişmekte olduğundan, belli para bazı yıllar bu maksadı karşılar ve bazan da karşılayamazdı.

124- Fitre sadakası, zekat gibi niyet edilerek fakirlere temlik şekli ile verilir. Yemek ikramı şeklinde verilemez. Bu niyet, malı ayırırken yapılabileceği gibi, fakire verirken de yapılabilir. Ancak fakire bunu verirken fitre olduğunu söylemek gerekmez.

125- Fitre sadakasını, aralarında zevciyet veya doğum bakımından ilgi bulunanların birbirlerine vermesi sahih değildir. Bir kimse fitresini, fakir olan karısına, babasına ve oğluna veremez. Fitre sadakası, İmam Ebû Yusuf ile İmam Şafi'ye göre, fakir olan zimmîlere de verilemez. Fetva da bu şekildedir. Çünkü bunun verilmesindeki maksad, bayram gününde fakir müslümanların ihtiyaçlarını gidererek onların da bayrama sevinçle katılmalarını sağlamaktır. Bu maksad, fitrenin zimmîlere verilmesi ile elde edilmez. Bununla beraber, fitrenin zimmîlere verilebileceğini söyleyen alimler diyorlar ki: Bu sadakadan asıl maksad, mutlak olarak fakirlerin ihtiyacını bir ibadet niyeti ile karşılamaktır. Bu maksad, fakir zimmîlere verilmekle de kazanılır. Çünkü onlara verilecek sadaka da bir ibadettir.

126- Bir kimse fitresini bir fakire verebileceği gibi, birkaç fakire de dağıtabilir. Birçok kimseler de, fitrelerini birkaç fakire verebilecekleri gibi, bir fakire de verebilirler. Fakat bir görüşe göre, bir fitre birkaç kimseye verilemez.

127- Birkaç fitre, gerek aynen ve gerek kıymet olarak sahiblerinin izni ile karıştırılmış bir halde fakirlere verilebilir. Her fitreyi diğerinden ayırmaya gerek yoktur. Bununla beraber fitrelerin ayrı ayrı verilmesi ihtiyata daha uygundur.

128- Fitre sadakası, yükümlünün bulunduğu yerdeki fakirlere verilmelidir. Başka

yerlere gönderilmesi mekruhtur. "Eksiklikten ve fazlalıktan münezzehtir ve yüce olan Allah, doğruyu daha iyi bilir ve O'nun keremini kemâlinde başarıya ulaştırması ve mükâfatlandırması umulur."

* Bir sa' (Irakî), 1040 Şer'i dirhemdir. 910 örfi dirheme eşittir. O halde 520 şer'i dirhem de 455 örfi dirheme eşittir. Küsurlara bakılmazsa, 1040 şer'i dirhem 2917 kg.dır. 1040 örfi dirhem de (3.333 kg.) eder. O halde, 520 şer'i dirhem 1.458 kg.dır. 520 örfi dirhem de 1.667 kg.dır. Bir kg 357 şer'i dirheme ve 312 örfi dirheme eşittir. Bir kilo miktarındaki bir şeyin, bir buğdayın fiyatı elli lira kabul edilecek olsa, 1.667 kg. buğdayın tutarı, $1.667 \times 50 = 83$ lira 35 kuruş olur.

HADİS

RIYÂZUS-SÂLIHÎN

(İmam Nevevî)

BÖLÜM: 53

KORKU İLE ÜMİD ARASINDA YAŞAMAK

قال الله تعالى : ﴿ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴾

“Allah’ın önceden kestirilemeyen kurduğu ince tertip ve düzeninden kim kendini güvenlik içinde görebilir? Fakat büyük zararı göze alanlardan başka hiçbir kimse bu tür tertip ve düzenden kendini güvenlik içinde göremez.” (7 Araf 99)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴾

“Ancak kafirler topluluğundan başkası (Allah’tan gelen gerçekleri örtbas eden toplumlar) O’nun rahmetinden ümidlerini keserler.” (12 Yusuf 87)

قال الله تعالى : ﴿ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ﴾

“Bazı yüzlerin mutluluktan parladığı bazı yüzlerin de ızdırap ile karardığı o hesap günü (düşünün).” (3 Al-i İmran 106)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

“... Doğrusu Rabbin, cezayı çabucak verendir, aynı zamanda da çok acıyan ve bağışlayandır.” (7 Araf 167)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴾

“Gerçekten hayırlı ve iyi olanlar imanlarında sadık ve samimi olup doğru dürüst işler işleyenler nimet cennetlerindedirler. Kafirler ve günahlara dadananlar ise yakıcı bir ateş içindedirler.” (82 İnfitar 13-14)

قال الله تعالى : ﴿ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ

مَوَازِينُهُ فَأَمَّهُ هَآوِيَةٌ ﴾

“Artık o zaman iyiliklerinin tartısı ağır basan kendisini mutlu bir hayatın içinde bulacak, kimin de iyiliklerinin tartısı hafif gelirse onun ana kucağı gibi sığınacağı yeri ana yurdu cehennem uçurumu olacaktır.” (101 Karia 6-9)

444 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال : لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعُقُوبَةِ، مَا طَمَعَ بِجَنَّتِهِ أَحَدٌ، وَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ، مَا قَنَطَ مِنْ جَنَّتِهِ أَحَدٌ .

444: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Mü’min kimse Allah’ın azabının şiddet ve derecesini bilseydi cennet ümidine kapılmazdı. Kafir de Allah katındaki rahmetin çokluğunu kavrayabilseydi O’nun cennetinden asla ümid kesmezdi.” (Müslim, tevbe 23)

445 - وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال : إِذَا وُضِعَتِ الْجِنَازَةُ وَاحْتَمَلَهَا النَّاسُ أَوْ الرِّجَالُ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ، فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَالَتْ : قَدِّمُونِي قَدِّمُونِي، وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ، قَالَتْ : يَا وَيْلَهَا! أَيْنَ تَذْهَبُونَ بِهَا ؟ يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ، وَلَوْ سَمِعَهُ صَعَقَ .

445: Ebu Said el Hudrî (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ölü tabuta konup ta insanlar veya erkekler onu yüklediği zaman cenaze iyi bir kişi ise: Gideceğim yere beni hemen ulaştırın, hemen ulaştırın, der. Ölen kimse iyi bir kimse değilse: Eyvah nereye götürüyorsunuz beni diye bir çığlık atar. Onun sesini insanlardan başka her şey duyar eğer insan bu sesi duysaydı bayılıp düşerdi.” (Buhari, Cenaiz 50)

446 - وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : الْجَنَّةُ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ، وَالنَّارُ مِثْلُ ذَلِكَ .

446: Abdullah ibni Mes’ud (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Cennet size ayakkabınızın bağından daha yakındır, cehennemde böyledir.”

BÖLÜM: 54

DİNİ HEYECAN VE AHİRET ENDİŞESİNDEN DOLAYI AĞLAMAK VE AĞLAMANIN DEĞERİ

قال الله تعالى : ﴿ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴾

“İşte böyle deyip ağlayarak yüzüstü yere kapanırlar da Kur’anı dinleyişleri onların gönül alçaklığını ve itaatlerini artırır.” (17 İsra 109)

قال الله تعالى : ﴿ أَفَمَنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴾

“Siz bu Kur’anı ve haberlerini mi tuhaf buluyorsunuz, ağlayacağınız yere gülüyorsunuz.” (53 Necm 59-60)

447 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ لِي النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم : اِقْرَأْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ قَلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، اِقْرَأْ عَلَيَّكَ ، وَعَلَيْكَ أَنْزَلَ ؟ قَالَ : إِنِّي أَحَبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي . فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ سُورَةَ النَّسَاءِ ، حَتَّى جِئْتُ إِلَى هَذِهِ آيَاتِهِ : ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴾ [النساء: 41] ، قَالَ : حَسْبُكَ الْآنَ فَالْتَفَتُ إِلَيْهِ ، فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ .

447: Abdullah ibni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bana Kur'an oku" buyurdu. Ben:

-Ey Allah'ın Rasulü Kur'an sana indirilmişken ben mi sana Kur'an okuyacağım! dedim. O da: "Ben Kur'anı başkalarından dinlemeyi severim," buyurması üzerine Nisa suresini okumaya başladım. "Öyleyse hesap günü her topluluk içinden şahitler getireceğimiz ve seni de onlara şahid tutacağımız zaman..." (4 Nisa 41) anlamındaki ayete geldiğimde, "Şimdilik bu kadar okuman yeter" buyurdu. Bir de baktım gözlerinden yaşlar akıyordu.

448 - وَعَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ : خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم خُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ ، فَقَالَ : لَوْ تَعَلَّمُونَ مَا أَعَلَّمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا ، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا . قَالَ : فَغَطَّى أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَجُوهَهُمْ ، وَلَهُمْ خَنِينٌ .

448: Enes ibni Malik (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) daha önce bir benzerini asla duymadığım pek etkili bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu: "Eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz mutlaka az güler çok ağlardınız."

Enes diyor ki: Bunun üzerine Peygamberin ashabı ellerini yüzlerine kapatarak hıçkıra hıçkıra ağlamışlardı. (Buhari, Küsuf 2, Müslim, Salat 112)

449 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : لَا يَلْجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ، حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ ، وَلَا يَجْتَمِعُ غَبَارٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَدُخَانُ جَهَنَّمَ .

449: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'ın büyüklüğüne saygı ve azabından korkusuyla gözyaşı döken kişi sağılmış süt memeye dönmedikçe cehenneme girmez. Allah yolunda cihad ederken oluşan tozla cehennem dumanı asla birleşmez." (Tirmizi , Fezailül cihad 8)

450 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ : إِمَامٌ عَادِلٌ ، وَشَابٌ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ تَعَالَى ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ ، اجْتَمَعَا عَلَيْهِ ، وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ أَمْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ ، فَقَالَ : إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ .

450: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah yedi insanı arşının gölgesinde barındıracaktır.

1. Adaletli devlet başkanı,
2. Allah'a ibadet ve itaat ederek yetişen genç,
3. Kalbi mescidlere bağlı kimse,
4. Allah için birbirlerini sevip, bu uğurda bir araya gelip ayrılan kişiler,
5. Makam ve güzellik sahibi bir kadının zina çağrısını, Ben Allah'tan korkarım diyerek reddeden kimse,
6. Sağ elinin verdiğini sol eli bilemeyecek kadar gizli sadaka veren kimse,
7. Kendi başına kaldığında Allah'ı anarak gözyaşı akıtan kimse. (Buhari, Ezan 36, Müslim, Zekat 91)

451 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ رضي الله عنه ، قَالَ : أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي وَلِجُوفِهِ أَزِيْرٌ

كَأَزِيْرِ الْمَرْجَلِ مِنَ الْبُكَاءِ .

451: Abdullah ibni Şihhir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelmişim. Namaz kılıyordu. Ağlamaktan dolayı kaynayan tencerenin çıkardığı ses gibi içinden sesler geliyordu. (Ebu Davud, Salat 158)

452 - وَعَنْ أَنَسٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، لِأَبِي بِنِ كَعْبٍ رضي الله عنه : إِنْ اللَّهُ ،

عَزَّ وَجَلَّ ، أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ : ﴿لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ قَالَ : وَسَمَّانِي؟ قَالَ : نَعَمْ . فَبَكَى أَبِي .
وَفِي رِوَايَةٍ : فَجَعَلَ أَبِي يَبْكِي .

452: Enes ibni Malik (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Übey ibni Ka'b (Allah Ondan razı olsun)'a hitaben şöyle buyurmuştur:

-Allah Lem yekünillezine keferu suresini sana okumamı bana emretti. Übey ibni Ka'b:

-Allah benim ismimi andı mı? dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de:

-Evet, buyurdu. Übey duygulanarak ağladı. (Buhari, Menakıbü'l Ensar 16, Müslim, Müsafirin 246)

* Müslim'in başka bir rivayetinde Übey ağlamaya başladı ifadesi geçmektedir. (Müslim, Müsafirin 245)

453 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ أَبُو بَكْرٍ لِعَمْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : انْطَلِقْ بِنَا

إِلَى أُمَّ أَيْمَنَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنْ نَزُورَهَا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَزُورُهَا . فَلَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَيْهَا بَكَتْ ، فَقَالَا لَهَا : مَا يُبْكِيكِ ؟ أَمَا تَعْلَمِينَ مَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى خَيْرٌ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ ! قَالَتْ : إِنْ لَأَبْكِي إِنْ لَأَعْلَمُ أَنْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَكِنِّي أَبْكِي أَنْ الْوَحْيَ قَدِ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ ، فَهَيَّجَتْهُمَا عَلَى الْبُكَاءِ ، فَجَعَلَا يَبْكِيَانِ مَعَهَا .

453: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in vefatından sonra Ebu Bekir, Ömer (Allah Ondan razı olsun)'ya : Ümmü Eymen

(Allah Ondan razı olsun)'ya gidelim, Rasulullah'ın ziyaret ettiği gibi bizde onu ziyaret edelim, dedi. İkisi beraber oraya geldiklerinde Ümmü Eymen ağladı. Onlar da:

-Niçin ağlıyorsun, Allah katındaki nimetin Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) için çok daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun? dediler. Ümmü Eymen'de:

-Ben Rasulullah vefat etti diye ağlamıyorum. Allah katındaki nimetlerin Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hakkında daha hayırlı olduğunu biliyorum. Fakat ben vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, deyince Ebu Bekir ve Ömer (Allah Ondan razı olsun)'de duygulandılar ve hep birlikte ağlamaya başladılar. (Müslim, Fezailüs Sahabe 3)

454 - وعن ابنِ عمرِ رضي اللهُ عَنْهُمَا قَالَ : لَمَّا اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَجَعُهُ، قِيلَ لَهُ فِي الصَّلَاةِ، فَقَالَ : مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا : أَنْ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيقٌ، إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ غَلَبَهُ الْبُكَاءُ، فَقَالَ : مُرُّهُ فَلْيُصَلِّ .

وَفِي رِوَايَةٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ : قُلْتُ : إِنْ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ مَقَامَكَ، لَمْ يَسْمَعْ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ .

454: Abdullah İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in hastalığı ağırlaşınca kendisine kimin namaz kıldırmasını istediği soruldu. O da:

-Ebubekir'e uğrayınız insanlara namazı kıldırın, buyurdu.

Bunun üzerine Aişe (Allah Ondan razı olsun): "Ebubekir yufka yüreklidir. Kur'an okurken kendisini tutamaz ağlar, başkasına emretseniz de o kıldırırsa" dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ebubekir'e uğrayınız namazı o kıldırın," buyurdu. Müminlerin annesi Aişe (Allah Ondan razı olsun)dan gelen bir rivayette şöyle buyurmuştur: "Ebubekir yerine geçip namaz kıldırırsa, arkasındaki insanlar ağlamasından bir şey duymaz", dedim, (Buhari, Ezan 39, Müslim, Salat 94)

455 - وعن إبراهيمِ بنِ عبدِ الرَّحْمَنِ بنِ عَوْفٍ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بنَ عَوْفٍ ﷺ، أَتَى بِطَعَامٍ وَكَانَ صَائِمًا، فَقَالَ : قُتِلَ مُصْعَبُ بنُ عُمَيْرٍ، وَهُوَ خَيْرٌ مِنِّي، فَلَمْ يُوْجَدْ لَهُ مَا يُكْفَنُ فِيهِ، إِلَّا بُرْدَةٌ إِنْ غُطِّيَ بِهَا رَأْسُهُ، بَدَتْ رِجْلَاهُ، وَإِنْ غُطِّيَ بِهَا رِجْلَاهُ، بَدَتْ رَأْسُهُ، ثُمَّ بَسِطَ لَنَا مِنَ الدُّنْيَا مَا بَسِطَ - أَوْ قَالَ : أَعْطَيْنَا مِنَ الدُّنْيَا مَا أَعْطَيْنَا - وَقَدْ خَشِينَا أَنْ تَكُونَ حَسَنَاتِنَا عُجِّلَتْ لَنَا. ثُمَّ جَعَلَ يَبْكِي حَتَّى تَرَكَ الطَّعَامَ.

455: İbrahim ibni Abdurrahman ibni Avf'tan rivayet edildiğine göre oruçlu olduğu bir gün Abdurrahman ibni Avf (Allah Ondan razı olsun)'ın önüne bir yemek sofrası getirildi. Sofraya bakıp şunları söyledi: Mus'ab ibni Umeyr Uhud savaşında şehid edildi. O benden daha hayırlı bir kul idi, ama kefen olarak bir kaftandan başka bir şeyi yoktu. Onunla başı örtülse ayakları, ayakları örtülse başı açıkta kalıyordu. Sonraları bize dünyalık her şey bol bol verildi de böyle sofralar hazırlanır oldu. İyiliklerimizin karşılığının da bu dünyada peşin verilmiş olmasından korkup endişeleniyorum, dedi ve ağlamaya başladı, yemeği bırakıp iftar bile etmedi. (Buhari, Cenaiz 27)

456 - وعن أبي أمامة صُدَيِّ بنِ عجلانِ الباهليِّ رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ قَطْرَتَيْنِ وَأَثَرَيْنِ : قَطْرَةٌ دُمُوعٍ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ، وَقَطْرَةٌ دَمٍ تُهْرَاقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . وَأَمَّا الْأَثَرَانِ : فَأَثَرٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى ، وَأَثَرٌ فِي فَرِيضَةٍ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ تَعَالَى .

حديث العرباض بن سارية رضي الله عنه ، قال : وَعَظَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مَوْعِظَةً وَجَلَّتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ ، وَذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ .

456: Ebu Ümame Suday ibni Aclan el Bahlî (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Allah katında iki damla ve iki izden daha sevimli bir şey yoktur:

- 1- Allah korkusuyla akıtılan gözyaşı damlası ve
- 2- Allah yolunda dökülen kan damlası. İki iz ise;
 - 1- Allah yolunda çarpışırken alınan yara izi,
 - 2- Allah'ın emrettiği farzlardan birini yerine getirirken meydana gelen izler.

İrbâd İbn-i Sariyete (Allah Ondan razı olsun) den gelen hadiste şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) gözleri yaşartan, kalpleri ürperten çok tesirli bir konuşma yaptı.

Bu konuda pek çok hadis bulunmakta olup ayrıca Tirmizi Fezailül-Cihad 12’de “İki göze cehennem ateşi dokunmaz: 1- Allah’ın büyüklüğünü düşünerek ağlayan göz, 2- Allah yolunda geceleri uyanık kalan göz, buyurmuştur.

BÖLÜM: 55

DÜNYADA İHTİYAÇTAN FAZLASINA SARILMAMANIN GEREKLİLİĞİ VE FAKİRLİĞİN ÜSTÜNLÜĞÜ

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَيَّنَّتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَغْنِ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ. ﴾

“Dünya hayatının örneği tıpkı şuna benzer: Gökten indirdiğimiz su sebebiyle insan ve hayvanların yediği yeryüzündeki bitkiler onunla birbirine karışır ta ki yeryüzü bütün güzelliklerini takınıp süslendiği, yeryüzü ehli de kendilerini onun ürününü biçip toplamaya güç yetireceklerini zannettikleri bir sırada geceleyin ve gündüzün o yere emrimiz gelir de sanki bir gün önce o hiç bitkisiyle süslenip zengin olmamış gibi onu kökünden biçilmiş

yapıverdik, süs ve zenginliğini yok ettik. İşte biz düşünen bir toplum için ayetleri böyle geniş geniş açıklıyoruz.” (10 Yunus 24)

قال الله تعالى : ﴿ وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَّاحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴾

“Onlara örnek olarak anlat: Dünya hayatı gökten yağdırdığımız yağmura benzer ki onunla yeryüzünün bitkileri büyüyüp birbirine karışır derken çok geçmeden bu canlılık çeşitlilik rüzgarın savurup götürdüğü çer çöpe döner. Allah’ın gücü her şeye yeter. Mal mülk ve çocuklar dünya hayatının süsleridir. Edebi ve sürekli olan dürüst ve erdemli davranışlar ise karşılığı bakımından Rabbinin katında sevapça daha değerli ve bir ümid kaynağı olmaya daha layıktır.” (18 Kehf 45-46)

قال الله تعالى : ﴿ اَعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيغُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ. ﴾

“Bilin ki ey insanlar bu dünya hayatı ve yaşantısı, sadece bir oyundan, geçici bir eğlence, bir süs, aranızda bir övünme, böbürlenme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ve yarışından ibarettir. Mal ve evlat çoğaltma yarışından ibarettir. Bu dünyanın durumu hayat getiren yağmurun hikayesine benzer. Yağmurun yeşerttiği bitki toprağı ekenlere sevinç verir ama sonra kurur ve sen onun sarardığını görürsün. Sonra kül ufak olmuş dağılıp gitmiştir. Ve ahirette ise Allah’tan gelen gerçekleri örtbas edenler için çetin bir azap, itaat edenler için ise bağışlanma ve hoşnutluk vardır. Ve dünya hayatı aldatıcı bir geçimlik ve yararlanmadan ibarettir.” (57 Hadid 20)

قال الله تعالى : ﴿ زِينٌ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ. ﴾

“Nefsani arzulara (özellikle) kadınlara, çocuklara, altın ve gümüş cinsinden yığın yığın biriktirilmiş hazinelere soylu atlara, sığırlara ve arazilere yönelik dünyevi zevkler insanoğlu için çekici kılınmıştır. Bütün bu zevkler bu dünya hayatının geçici şeyleridir. Ama hedeflerin en güzeli Allah katında olandır.” (3 Al-i İmran 14)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا فَلَا تُغْرَنَكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ. ﴾

“Ey insanlar! Şüphe yok ki, Allah’ın her konudaki verdiği söz gerçektir ve mutlaka gerçekleşecektir. O halde dünya hayatı nimet ve süsleriyle sizi ahiret hayatından alıkoyup aldatmasın. Çok aldatıcı olan şeytan da sakın sizi aldatıp Allah’ın lütuf ve bağışlamasına ümidlendirmesin.” (35 Fatır 5)

قال الله تعالى : ﴿ أَلْهَاكُمْ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴾

“Aç gözlülük saplantısı içinde mal mülk çokluğuyla övünmek oyaladı sizleri. Öyle ki mezarlarınıza girinceye kadar bu oyalanmaya devam ettiniz veya çokluk için mezarları bile soymaya kalktınız. Ama zamanı geldiğinde bunların boş olduğunu anlayacaksınız. İş öyle değil ama zamanı geldiğinde ahirette azapla karşılaşınca daha iyi bilip anlayacaksınız. Hayır Hayır kesin bir bilgiyle yaptıklarınızın ne kazandırdığını bir bilseydiniz.” (102 tekasür 1-5)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ. ﴾

“Bu dünya hayatı eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Ahiret yurdu ise, işte asıl hayat odur. Keşke bu gerçeği tüm insanlar bilselerdi.” (29 Ankebut 64)

457 - عن عمرو بن عوف الأنصاري رضي الله عنه : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث أبا عبيدة بن الجراح رضي الله عنه ، إلى البحرين يأتي بجزيرتها فقدم بمال من البحرين ، فسمعت الأنصار بقُدوم أبي عبيدة ، فوافوا صلاة الفجر مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم انصرف فتعرضوا له ، فتبسم رسول الله صلى الله عليه وسلم حين رآهم ، ثم قال : أظنكم سمعتم أن أبا عبيدة قدم بشيء من البحرين ؟ فقالوا : أجل يا رسول الله ، فقال : أبشروا وأملوا ما يسرركم ، فوالله ما الفقر أخشى عليكم ، ولكنني أخشى عليكم أن تبسط الدنيا عليكم كما بسطت على من كان قبلكم ، فتنافسوها كما تنافسوها ، فتهلككم كما أهلكتهم .

457: Amr ibni Avf el Ensari (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebu Ubeyde ibnül Cerrah (Allah Ondan razı olsun)'ı cizye tahsildarı olarak Bahreyn'e göndermişti. Ebu Ubeyde cizye ve topladığı mal ile Bahreyn'den geldi. Ensar Ebu Ubeyde'nin geldiğini duyup sabah namazını Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile kılmak üzere geldiler. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kılıp gitmeye kalkınca önüne durdular. Rasulullah onları bu vaziyette görünce gülümsedi ve:

-Ebu Ubeyde'nin Bahreyn'den malla geldiğini duydunuz zannediyorum, dedi. Ensar da: Evet Ya Rasulallah, diye cevap verdiler. Bunun üzerine peygamber efendimiz:“Sevininiz ileride sizi sevindirecek şeyler bekleyiniz. Allah'a yemin olsun ki sizin hakkınızda korktuğum şey fakirlik değildir. Fakat ben sizden öncekilerin önüne serildiği gibi dünyanın sizin önünüze serilmesinden onların dünya için yarışıp ahireti unuttukları gibi sizin de yarışa girmenizden ve bu uğurda onları mahvettikleri gibi, sizin mahvolmanızdan da korkuyorum.” (Buhari, Rikak 7, Müslim, Zühd 6)

458 - وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه ، قال : جلس رسول الله صلى الله عليه وسلم على المنبر ، وجلسنا حوله ، فقال : إن مما أخاف عليكم من بعدي ما يفتح عليكم من زهرة الدنيا وزينتها .

458: Ebu Said el Hudrî (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) minber üzerine oturmuş biz de onun etrafında dizilmiştik. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Benden sonra size dünya nimetlerinin ve güzelliklerinin açılmasından ve onlara gönlünüzü kaptracağınızdan korkuyorum.” (Buhari, Zekat 47, Müslim, Zekat 121)

459 - وعنه أن رسول الله ﷺ قال : أن الدنيا حلوة خضرة وإن الله تعالى مستخلفكم فيها . فينظر كيف تعملون ، فاتقوا الدنيا واتقوا النساء .

459: Ebu Said el Hudrî (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Dünya tatlıdır, manzarası hoştur. Allah sizi dünyada sizden evvel geçenlerin yerine geçirecek ve nasıl davranacağınıza ve ne gibi işler yapacağınıza bakacaktır. O halde yolunuzu Allah ve Rasulü vasıtasıyla bulmak suretiyle dünyadan sakının, kadınlardan da korununuz.” (Müslim, Zikir 99)

460 - وعن أنس رضي الله عنه ، أن النبي ﷺ قال : اللهم لا عيش إلا عيش الآخرة .

460: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allahım gerçek hayat ancak ahiret hayatıdır.” (Buhari, Rikak 1, Müslim, Cihad 126)

461 - وعنه عن رسول الله ﷺ قال : يتبع الميت ثلاثة : أهله وماله وعمله . فيرجع اثنان ، ويبقى معه واحد : يرجع أهله وماله . ويبقى عمله .

461: Yine Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ölen kimseyi peşinden üç şey takip eder. Aile çevresi, malı ve yaptığı işler. Bunlardan ikisi geri döner, aile çevresi ve malı. Yaptığı işler ise kendisiyle birlikte kalır.” (Buhari, Rikak 42, Müslim, Zühd 5)

462 - وعنه قال : قال رسول الله ﷺ : يؤتى بأهل الدنيا من أهل النار يوم القيامة ، فيصبع في النار صبغة ، ثم يقال : يا ابن آدم ، هل رأيت خيراً قط ؟ هل مررت بكم نعيم قط ؟ فيقول : لا والله يا رب . ويؤتى بأشد الناس بؤساً في الدنيا من أهل الجنة فيصبع صبغة في الجنة ، فيقال له : يا ابن آدم هل رأيت بؤساً قط ؟ هل مررت بكم شدة قط ؟ فيقول : لا والله ، ما مررت بي بؤساً قط ، ولا رأيت شدة قط .

462: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Cehennemliklerden olup da dünyada çok konforlu bir hayat yaşayan kişi kıyamet günü cehenneme bir kere daldırılır ve: Ey Ademoğlu sen hayatında iyi bir gün geçirdin mi? Konforlu bir hayat yaşadın mı? diye sorulur. O kişi de: Vallahi görmedim Ya Rabbi, cevabını verir.

Cennetliklerden olup dünyada şiddet ve ızdırapla gün geçiren bir kişi getirilir. Cennete bir kere daldırılır. Ona da: Ey Ademoğlu sen hayatında hiçbir sıkıntı çektin mi zorluk darlık gördün mü? denilir. O kişi de: Hayır vallahi Rabbim, hiçbir yoksulluk ve sıkıntı görmedim, zorluk ve darlık çekmedim, der. (Müslim, Münafikîn 55)

463 - وعن المُستَوْرِدِ بْنِ شَدَادٍ رضي الله عنه ، قال : قال رسولُ الله ﷺ : مَا الدُّنْيَا فِي الآخِرَةِ إِلَّا مِثْلُ مَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ أُصْبَعَهُ فِي اليَمِّ ، فَلْيَنْظُرْ بِمَ يَرْجِعُ .

463: Müstevrid ibni Şeddad (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ahirete göre dünyanın değeri ancak sizden birinin parmağını denize daldırmasına benzer. Parmağıyla denizden aldığı suyu göz önüne getirip bir baksın -kısa, değersiz ve yok denecek kadar az.- (Müslim, cennet 55)

464 - وعن جَابِرِ رضي الله عنه أَن رَسُوْلَ اللهِ ﷺ مَرَّ بِالسُّوقِ وَالنَّاسُ كَنَفَتِيهِ ، فَمَرَّ بِجَدِي أَسَكَّ مِيَّتٍ ، فَتَنَاوَلَهُ ، فَأَخَذَ بِأُذُنِهِ ، ثُمَّ قَالَ : أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ هَذَا لَهُ بِدِرْهَمٍ ؟ . فَقَالُوا : مَا نُحِبُّ أَنَّهُ لَنَا بِشَيْءٍ ، وَمَا نَصْنَعُ بِهِ ؟ ثُمَّ قَالَ : أَنَحِبُّونَ أَنَّهُ لَكُمْ ؟ . قَالُوا : وَاللَّهِ لَوْ كَانَ حَيًّا كَانَ عَيْبًا . أَنَّهُ أَسَكَّ . فَكَيْفَ وَهُوَ مَيِّتٌ ! فَقَالَ : فَوَاللَّهِ لَلدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ هَذَا عَلَيْكُمْ .

464: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir gün çarşıya uğramıştı, ashabı da etrafında idi. Küçük kulaklı bir oğlak ölüsüne rastladı, onu kulağından tutarak: “Hanginiz bunu bir dirheme satın almak ister?” buyurdu. Ashab:

-Onu daha az para ile de olsa almayız, onu ne yapalım ki, dediler. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

-Size bedava verilse ister misiniz? diye sordu. Onlar:

-Allah'a yemin ederiz ki, o diri bile olsa kulaksız olduğu için kusurludur, ölü iken onu ne yapalım? Diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah'a yemin ederim ki bu oğlak sizce nasıl değersiz ise dünya da Allah katında ondan daha değersizdir.” Buyurdular.

465 - وعن أَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه ، قال : كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَرَّةٍ بِالْمَدِينَةِ ، فَاسْتَقْبَلَنَا أَحَدٌ فَقَالَ : يَا أَبَا ذَرٍّ . قُلْتُ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ . فَقَالَ : مَا يَسْرُنِي عِنْدِي مِثْلُ أَحَدٍ هَذَا ذَهَبًا تَمْضِي عَلَيَّ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَعِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ ، إِلَّا شَيْءٌ أُرْصَدُهُ لِدَيْنٍ ، إِلَّا أَنْ أَقُولَ بِهِ فِي عِبَادِ اللهِ هَكَذَا . وَهَكَذَا . وَهَكَذَا . عَنِ يَمِينِهِ وَعَنِ شِمَالِهِ وَعَنِ خَلْفِهِ . ثُمَّ سَارَ فَقَالَ : إِنَّ الْأَكْثَرِينَ هُمُ الْأَقْلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا مَنْ قَالَ : بِالْمَالِ هَكَذَا . وَهَكَذَا . وَهَكَذَا . عَنِ يَمِينِهِ ، وَعَنِ شِمَالِهِ ، وَمِنْ خَلْفِهِ . وَقَلِيلٌ مَا هُمْ . ثُمَّ قَالَ لِي : مَكَانَكَ لَا تَبْرَحَ حَتَّى آتِيكَ . ثُمَّ انْطَلَقَ فِي سَوَادِ اللَّيْلِ حَتَّى تَوَارَى ، فَسَمِعْتُ صَوْتًا قَدْ ارْتَفَعَ ، فَتَخَوَّفْتُ أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ عَرَضَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَأَرَدْتُ أَنْ آتِيَهُ ، فَذَكَرْتُ قَوْلَهُ : لَا تَبْرَحَ حَتَّى آتِيكَ . فَلَمْ أَبْرَحَ حَتَّى آتَانِي ، فَقُلْتُ : لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتًا تَخَوَّفْتُ مِنْهُ ، فَذَكَرْتُ لَهُ ، فَقَالَ : وَهَلْ سَمِعْتَهُ ؟ . قُلْتُ : نَعَمْ ، قَالَ : ذَاكَ جِبْرِيلُ آتَانِي فَقَالَ : مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِكَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ ، قُلْتُ : وَإِنْ رَزَى وَإِنْ سَرَقَ ؟ قَالَ : وَإِنْ رَزَى وَإِنْ سَرَقَ .

465: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Medine'nin Harra mevkiinde yürüyordum. Derken Uhud dağı karşımıza çıkıverdi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ya Eba Zerr" dedi. Ben de: Buyur Ya Rasulallah, emrine amadeyim dedim. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

-Yanımda şu Uhud dağı kadar altın olsa bu iş beni sevindirmez. Bir borcu ödemek için ayırdığımdan başka da yanımda bir dinar bulunduğu halde üç gün geçmesin istemem. - Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) , sağına, soluna ve arkasına verme işareti yaparak yanımda bulunanı şöyle şöyle Allah'ın kullarına dağıtmak isterim, buyurdu ve yoluna devam ederek: Dünyada kendilerine çok mal verilenler ahirette sevabı az olanlardır veya cennette onlar azınlıktadırlar. Yalnız sağına soluna ve arkasına şöyle şöyle infak edenler müstesnadır. Onlar da ne kadar azdır. Sonra bana: Ben yanına gelinceye kadar yerinde dur, diye tenbih ederek gecenin karanlığında yürüyüp gözden kayboldu. Bir müddet sonra yükselen bir ses duydum. Bir kimsenin Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e saldırmasından korktum yanına gitmek istedim. Fakat ben gelinceye kadar olduğun yerden ayrılma emrini hatırlayarak o gelinceye kadar bir yere ayrılmadım. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma gelince bir ses duydum ve korktum diyerek olanları anlattım. Sen o sesi duydun mu? diye sordu. Ben evet diye cevap verdim. Bunun üzerine bana dedi ki: O Cebrail idi. Bana ümmetinden Allah'a ortak koşmayarak ölen kimse cennete girer, dedi. Ben zina edip hırsızlık yapsada mı? dedim. Zina etse de hırsızlık yapsa da cennete girer, buyurdular. (Buhari, İstikraz 3, Müslim, Zekat 32)

466 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله ﷺ قال : لو كان لي مثل أحد ذهباً لَسَرَّني لا تمرُّ عليّ ثلاث لَيالٍ وعندي منه شيء إلا شيء أرصده لدين .

466: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Uhud dağı kadar altınım olsa borcum kadarı hariç, ondan yanımda bir miktar bulunduğu halde üzerimden üç gece bile kalmaması beni sevindirir." (Buhari, temenni 2, Müslim, Zekat 31)

467 - وعنه قال : قال رسول الله ﷺ : انظروا إلى من هو أسفل منكم ولا تنظروا إلى من هو فوقكم، فهو أجدر أن لا تزدروا نعمة الله عليكم .

وفي رواية البخاري: إذا نظر أحدكم إلى من فضل عليه في المال والخلق، فليُنظر إلى من هو أسفل منه .

467: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hayat şartları kendinizden aşağı olanlara bakınız, sizden üstün olanlara bakmayınız. Bu hareket elinizdeki Allah'ın nimetini hor görmemeniz için en uygun yoldur." (Müslim, Zühhd 9)

* Buhari'nin değişik bir rivayeti şöyledir: "Sizden biriniz mal ve yaradılış yönünden kendisinden üstün birini görürse hemen ardından kendinden aşağı durumda bulunan kimselere baksın." (Buhari, Rikak 36)

468 - وعنه عن النبي ﷺ قال : تَعَسَّ عَبْدُ الدِّينَارِ وَالدَّرْهَمِ وَالْقَطِيفَةَ وَالْخَمِصَةَ، إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ .

468: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Altın, gümüş, kumaş ve elbiseye kul köle olanlar helak oldular. Bu tip insanlar kendilerine verilse sevinirler, verilmezse hoşlanmazlar.” (Buhari, Rikak 10)

469 - وعنه ﷺ قال : لَقَدْ رَأَيْتُ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الصَّفَةِ، مَا مِنْهُمْ رَجُلٌ عَلَيْهِ رِداءٌ، إِمَّا إِزَارٌ، وَإِمَّا كِسَاءٌ، قَدْ رَبَطُوا فِي أَعْنَاقِهِمْ، فَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ نِصْفَ السَّاقَيْنِ، وَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ الْكَعْبَيْنِ، فَيَجْمَعُهُ بِيَدِهِ كَرَاهِيَةً أَنْ تُرَى عَوْرَتُهُ .

469: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den, şöyle demiştir: Suffe ashabından yetmiş kişiyi gördüm ki onlardan hiç birinin üzerinde örtünecek bir şeyleri yoktu. Ya sadece üst tarafı örten bir gömlek veya alt tarafı örtecek eteklik giymişler bu elbise parçalarını boyunlarına bağlardı da bu giysilerden kimisi baldırlarının yarısına kimisi de topuklarına kadar erişebilirdi de avret yerleri görülmemesi için uçlarını elleriyle topluyordular. (Buhari, Salat 58)

470 - وعنه قال : قال رسول الله ﷺ : الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ .

470: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Dünya mü'minin zindanı, kafirin cennetidir.” (Müslim, Zühd 1)

471 - وعن ابن عمر رضي الله عنهما ، قال : أخذ رسولُ الله ﷺ بِمَنْكَبِيَّ، فَقَالَ : كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ .

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ : إِذَا أَمْسَيْتَ، فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ، فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ، وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ، وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ .

471: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) omuzumdan tuttu ve: “Dünyada sanki bir garip veya yolcu gibi ol” buyurdu. İbni Ömer şöyle derdi: Akşama ulaştığında sabahı gözetme, sabaha kavuştuğunda da akşamı bekleme, sağlığın yerindeyken hastalığın, hayatta iken ölümün için hazırlık yap. (Buhari, Rikak 3)

472 - وعن أبي العباس سهل بن سعد الساعدي ﷺ ، قال : جاء رجلٌ إلى النبي ﷺ فقال : يا رسولَ الله، دُنِّي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمَلْتُهُ أَحْبَبْتَنِي اللَّهُ، وَأَحْبَبَنِي النَّاسُ، فَقَالَ : ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يُحِبَّكَ النَّاسُ .

472: Ebul Abbas Sehl İbni Sa'd es Saidî (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir adam geldi ve: Ya Rasulallah! Bana yaptığım zaman hem Allah'ın hem de insanların beni seveceği bir iş söyle dedi. Rasulullah

(sallallahu aleyhi vesellem)'de: "Dünyaya fazla bağlanma ki Allah seni sevsin, insanların elindekilere göz dikme ki insanlar seni sevsin." (İbn Mace, Zühd 1)

473 – وعن النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : ذَكَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضي الله عنه ، مَا أَصَابَ النَّاسُ مِنَ الدُّنْيَا . فَقَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم ، يَظَلُّ الْيَوْمَ يَلْتَوِي مَا يَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ مَا يَمْلَأُ بِهِ بَطْنَهُ .

473: Numan ibni Beşir (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Ömer ibni Hattab (Allah Ondan razı olsun) insanların sahip oldukları dünyalıkları ortaya koyarak şöyle dedi: Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in gün boyu açlıktan kıvranıp durduğunu, karnını doyuracak âdi bir hurma bile bulamadığını gördüm. (Müslim, Zühd 36)

474 – وعن عائشة ، رضي الله عنها . قالت : تُوْفِّي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَمَا فِي بَيْتِي مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ دُو كَيْدٍ إِلَّا شَطْرُ شَعِيرٍ فِي رَفِّ لِي ، فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَالَ عَلِيٌّ ، فَكَلَّمْتُهُ فَفَنِي .

474: Aişe (Allah Onlardan razı olsun)'dan aktarılmıştır. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde evimde bana ait olan rafta biraz arpadan başka hiçbir canlının yiyeceği hiçbir şey yoktu. Uzun zaman hep ondan yedim, bitecek diye telaşlanıp ölçtüm böylece tevekkül ortadan kalkmış oldu ve hemen tükeniverdi. (Buhari, Humus 3, Müslim, Zühd 27)

475 – وعن عمرو بن الحارث أخى جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عِنْدَ مَوْتِهِ دِينَارًا ، وَلَا دِرْهَمًا ، وَلَا عَبْدًا ، وَلَا أَمَةً ، وَلَا شَيْئًا إِلَّا بَعَلَّتْهُ الْبَيْضَاءُ الَّتِي كَانَ يَرْكَبُهَا وَسِلَاحَهُ ، وَأَرْضًا جَعَلَهَا لِابْنِ السَّبِيلِ صَدَقَةً

475: Mü'minlerin annesi Cüveyriyye binti Haris'in erkek kardeşi Amr ibni Haris (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde geride sadece bindiği beyaz katırı, silahı ve yolcular için vakfettiği arazi dışında ne altın ne gümüş ne köle ne cariye ne de hiçbir şey bırakmadı. (Buhari, Vesaya 1)

476 – وعن خَبَّابِ بْنِ الْأَرْتِّ رضي الله عنه ، قَالَ : هَاجَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم نَلْتَمِسُ وَجْهَ اللَّهِ تَعَالَى ، فَوَقَعَ أَجْرُنَا عَلَى اللَّهِ ، فَمِنَّا مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْ أَجْرِهِ شَيْئًا . مِنْهُمْ مُصْنَعُ بْنُ عُمَيْرٍ رضي الله عنه ، قَتَلَ يَوْمَ أُحُدٍ ، وَتَرَكَ نَمْرَةً ، فَكُنَّا إِذَا غَطَّيْنَا بِهَا رَأْسَهُ ، بَدَتِ رِجْلَاهُ ، وَإِذَا غَطَّيْنَا بِهَا رِجْلَيْهِ ، بَدَا رَأْسُهُ ، فَأَمَرْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ نُغَطِّيَ رَأْسَهُ ، وَنَجْعَلَ عَلَى رِجْلَيْهِ شَيْئًا مِنَ الْأَذْخَرِ ، وَمِنَّا مَنْ أَيْنَعَتْ لَهُ ثَمَرْتُهُ ، فَهُوَ يَهْدِيهَا .

476: Habbab ibni Eret (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Allah'ın rızasını kazanmak için Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le birlikte Medine'ye hicret ettik. Hicretimizin mükafatı Allah'a kalmıştı. Arkadaşlarımızdan bazıları elde edecekleri mükafattan hiçbir şey yemeden vefat ettiler. Onlardan biri de Mus'ab ibni Umeyr (Allah Ondan razı olsun)'dır. O Uhud günü şehid edilmişti. Yünden yapılmış renkli bir kaftandan başka hiçbir şeyi yoktu. Bu kaftanı kefen olarak başına örttüğümüzde ayakları açılıyor,

ayaklarına örttüğümüzde de başı açılıyordu. Neticede Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) başını örtmemizi ve ayak tarafını izhir denilen güzel kokulu ottan koymamızı emretti.

Bizden bazıları da vardı ki hicretin meyvelerine ulaştı ve onları devşirdi yani pek çok dünya nimetlerine kavuştu. (Buhari, Cenaiz 27, Müslim, cenaiz 44)

477 - وعن سَهْلِ بْنِ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ، مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ .

477: Sehl ibni Sa'd es Saidî (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Eğer dünya sivrisineğin kanadına denk bir değere sahip olsaydı Allah hiçbir kafire dünyadan bir yudum su bile içirmezdi." (Tirmizi Zühd 13)

478 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : أَلَا إِنَّ الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ، مَلْعُونٌ مَا فِيهَا إِلَّا ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى، وَمَا وَالَاهُ، وَعَالِمًا وَمُتَعَلِّمًا .

478: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun), Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim demiştir. "Dikkat edin uyanık olun. Dünya ve içindeki tüm şeyler değersiz ve kıymetsiz olup lanetlenmiştir. Ancak Allah'ı anmak, onun rızasına uygun şeyleri öğrenmek müstesnadır." (Tirmizi ,Zühd 14)

479 - وعن عبدِ اللهِ بنِ مسعودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تَتَّخِذُوا الضَّيْعَةَ فَتَرْغَبُوا فِي الدُّنْيَا .

479: Abdullah ibni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Çiftlik ve akar edinerek dünyaya dalmaktan sakınınız." (Tirmizi , Zühd 20)

480 - وعن عبدِ اللهِ بنِ عمرو بنِ العاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : مَرَّ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ نَعَالِجُ خُصًّا لَنَا، فَقَالَ : مَا هَذَا؟ فَقُلْنَا: قَدْ وَهَى، فَنَحْنُ نُصَلِّحُهُ، فَقَالَ : مَا أَرَى الْأَمْرَ إِلَّا أَعْجَلَ مِنْ ذَلِكَ .

24/480: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize uğramıştı, biz de oturduğumuz kulübeyi tamir ediyorduk. "Ne yapıyorsunuz?" diye sordu. Biz de yıkılmak üzere olan kulübemizi onarıyoruz dedik. Bunun üzerine: "Ölümün bu yıkılma işinden daha çabuk geleceğini sanıyorum." buyurdular. (Ebu Davud, Edeb 169)

481 - وعن كَعْبِ بْنِ عِيَاضٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ فِتْنَةٌ، وَفِتْنَةُ أُمَّتِي الْمَالُ .

25/481: Ka'b ibni İyaz (Allah Ondan razı olsun) Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle söylediğini işitmiştir: "Şüphesiz her ümmetin bir fitnesi vardır. Benim ümmetimin fitnesi, imtihan vesilesi de maldır." (Tirmizi , Zühd 26)

482 – وعن أبي عمرو، ويقال : أبو عبد الله، ويقال : أبو ليلى، عثمان ابن عفان ؓ، أن النبي ﷺ قال : ليس لابن آدم حق في سوى هذه الخصال: بيت يسكنه، وثوب يوارى عورته، وجلف الخبز، والماء .

26/482: Ebu Amr ki Ebu Abdullah ve Ebu Leyla'da denilir. Osman ibni Affan (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu. "Adem oğlunun şunlar dışında dünyada bir hakkı yoktur. Oturacağı ev, avret yerini örtecek elbise yiyecek ve içeceğini koyacağı kaplar." (Tirmizi , Zühd)

483 – وعن عبد الله بن الشخير ؓ، أنه قال : أتيت النبي ﷺ وهو يقرأ: ﴿أَهَاكُمُ التَّكَاثُرُ﴾ قال : يقول ابن آدم: مالي، مالي، وهل لك يا ابن آدم من مالك إلا ما أكلت فأفنيته، أو لبست فأبليت، أو تصدقت فأمضيت .

27/483: Abdullah ibni Şihhîr (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına gelmişim. O sırada "elhakümüttekasür" suresini okuyordu. Sureyi tamamlayınca şöyle buyurdu:

"Ademoğlu malım malım deyip duruyor. Ey Ademoğlu yiyip tükettiğinden, giyip eskittiğinden ve sevap kazanmak için sadaka olarak önden gönderdiğinden başka malın mı var ki geri kalan tüm malların mirasçılarındır." (Müslim, Zühd 3)

484 – وعن عبد الله بن مفضل ؓ، قال : قال رجلٌ للنبي ﷺ : يا رسول الله ، والله إني لأحبك، فقال له: أنظر ماذا تقول ؟ قال : والله إني لأحبك، ثلاث مرّاتٍ، فقال : إن كنت تُحِبُّنِي فَأَعِدْ لِلْفَقْرِ تَجَفَّافًا، فَإِنَّ الْفَقْرَ أَسْرَعُ إِلَى مَنْ يُحِبُّنِي مِنَ السَّيْلِ إِلَى مُنْتَهَاهُ.

484: Abdullah ibni Muğaffel (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e: -Ey Allahın Rasulü, Allah'a yemin ederim ki ben seni seviyorum, dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) o kişiye: "Ne söylediğini iyi düşün", deyince adam: -Allah'a yemin ederim ki ben seni seviyorum, dedi ve bu sözü üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

"Beni seversen fakirliğe karşı zırh hazırla çünkü fakirlik beni sevenlere ulaşmakta selin akışından daha çabuk yol alır." (Tirmizi , Zühd 36)

485 – وعن كعب بن مالك ؓ، قال : قال رسول الله ﷺ : ما ذنبا جأعا أرسلنا في غمِّ بأفسد لها من حرص المرء على المال والشرف لدينه .

29/485: Ka'b ibni Malik (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Bir koyun sürüsüne salıverilmiş iki aç kurdun yaptığı zarar, mala ve mevkiye düşkün bir adamın dinine verdiği zarardan daha büyük değildir.” (Tirmizi , zühd 43)

486 - وعن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ، قال : نَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى حَصِيرٍ ، فَقَامَ وَقَدُ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ . قُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اتَّخَذْنَا لَكَ وَطَاءً فَقَالَ : مَالِي وَلِدُنِّيَا ؟ مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا كَرَكَابٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا .

486: Abdullah ibni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir hasır üzerinde yatıp uyumuştur. Uyandığında hasır vücuduna iz bırakmıştı. Bunun üzerine biz:

-Ya Rasulallah sizin için bir yatak edinsek dedik. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) :

“Benim dünya ile işim ve ilgim ne ? Ben bu dünyada bir ağaç altında gölgelenip de bırakıp giden bir yolcu gibiyim.” (Tirmizi , Zühd 44)

487 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله ﷺ : يَدْخُلُ الْفُقَرَاءُ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْأَغْنِيَاءِ بِخَمْسِ مِائَةِ عَامٍ .

487: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Fakirler cennete zenginlerden beşyüz yıl önce girerler.” (Tirmizi , Zühd 44)

488 - وعن ابن عباسٍ ، وعمران بن الحصين رضي الله عنهما عن النبي ﷺ قال : أَطَّلَعْتُ فِي الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا الْفُقَرَاءَ ، وَأَطَّلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ .

488: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) ve İmran ibni Husayn (Allah Onlardan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Cennete baktım gördüm ki orada bulunanların çoğunluğunun fakirler olduğunu gördüm. Cehennemi de gördüm baktım ki orada bulunanların çoğunluğu da kadınlardır.” (Buhari, Nikah 88, Müslim, Zikir 94)

489 - وعن أسامة بن زيد رضي الله عنهما عن النبي ﷺ قال : قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ ، فَكَانَ عَامَّةً مَنْ دَخَلَهَا الْمَسَاكِينُ . وَأَصْحَابُ الْجَدِّ مَحْبُوسُونَ ، غَيْرَ أَنْ أَصْحَابَ النَّارِ قَدْ أَمْرِبَهُمْ إِلَى النَّارِ .

489: Usame ibni Zeyd (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Cennetin kapısında durdum, oraya girenlerin çoğu dünyada malı mülkü olmayan yoksullardı. Varlıklı kimseler ise hesaba çekilmek üzere alıkonulmuşlardı. Ne var ki onlardan cehenneme gidecek olanların cehenneme götürülme emri verilmişti.” (Buhari, Nikah 87, Müslim, Zikir 93)

490 - وعن أبي هريرة عن النبي ﷺ قال : أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا شَاعِرٌ كَلِمَةٌ لَيْبِدٍ : أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ .

490: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Şairlerin söylediği sözlerin en doğrusu Lebid’in şu sözüdür: İyi biliniz ki Allah’tan başka her şey yok olacaktır.” (Buhari, Edeb 90, Müslim, Birr2)

BÖLÜM: 56

AÇLIK VE SADE YAŞAMANIN ÜSTÜNLÜĞÜ

قال الله تعالى : ﴿ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا. ﴾

“Onların ardından öyle kötü nesiller geldi ki, namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular. Bunlar da azgınlıklarının cezasını(Çayy denilen cehennemdeki vadi de) bulacaklardır. Ancak pişman olup Allah’a yönelen, iman edip doğru ve dürüst işler işleyenler cennete girerler ve hiçbir haksızlığa uğramazlar.” (19 Meryem 59-60)

قال الله تعالى : ﴿ فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ﴾

“Kârûn, görkem ve debdebesi içinde milletin karşısına çıktı. Dünya hayatına gözünü dikenler: “Ne olurdu bize de, Kârûn’a verilenin bir benzeri verilseydi, şüphe yok ki, o çok şanslı(ne zengin, ne büyük devlet sahibiymiş!)” dediler. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise: Yazıklar olsun size, iman edip doğru dürüst işler yapanlar için Allah’ın mükafatı daha hayırlıdır. Bu mükafata da, ancak her türlü güçlülere göğüs gerebilenler kavuşabilir.” (28 Kasas 79-80)

قال الله تعالى : ﴿ ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴾

“Sonra o gün size verilen tüm nimetlerden iğneden ipliğe mutlaka sorguya çekileceksiniz.” (102 tekasür 8)

قال الله تعالى : ﴿ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴾

“ Her kim bu çarçabuk geçen dünya hayatını ve içindekileri tercih ederse, ona yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir sonrada onu kınanmış ve mahrum bırakılmış, kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız.” (17 İsra 18)

491 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : ما شبع آل محمد صلى الله عليهم وسلم من خبز شعير يومين متتابعين .

حَتَّى قَبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم .

وَفِي رِوَايَةٍ : مَا شَبِعَ آلَ مُحَمَّدٍ ﷺ مِنْذَ قَدَمِ الْمَدِينَةِ مِنْ طَعَامِ الْبُرْتَالِثِ لِيَالِ تَبَاعَا حَتَّى قَبْضٍ .

491: Aişe (Allah Ondan razı olsun)şöyle demiştir: Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)in ailesi onun vefat ettiği ana kadar iki gün arka arkaya arpa ekmeğiyle karnını doyumadı.” (Buhari, Eyman 22, Müslim, Zühd 22) Başka bir rivayette : Medineye geleli Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)in ailesi onun vefat ettiği ana kadar üç gün arka arkaya buğday ekmeğiyle karnını doyumadı.” (Buhari, Eyman , Müslim, Zühd)

492 – وَعَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ: وَاللَّهِ يَا ابْنَ أَخْتِي كُنَّا لَنَنْظُرُ إِلَى الْهِلَالِ، ثُمَّ الْهِلَالِ، ثُمَّ الْهِلَالِ: ثَلَاثَةَ أَهْلَةٍ فِي شَهْرَيْنِ، وَمَا أُوقِدَ فِي آيَاتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَارٌ. قُلْتُ: يَا خَالَةَ، فَمَا كَانَ يُعِيشُكُمْ؟ قَالَتْ: الْأَسْوَدَانِ: التَّمْرُ وَالْمَاءُ، إِلَّا أَنَّهُ قَدْ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ جِيرَانٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، وَكَانَتْ لَهُمْ مَنَاطِحٌ وَكَانُوا يُرْسِلُونَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَلْبَانِهَا فَيَسْقِينَا.

492: Urve (Allah Onlardan razı olsun)'ın Aişe (r. anha)'dan rivayet ettiğine göre o: Ey kız kardeşimin oğlu Allah'a yemin ederim ki biz bir hilâli sonra diğerini sonra bir başkasını, yani iki ayda üç hilali görürdük de Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in evlerinde hiç ateş yakılmazdı, demişti. Ben de: -teyzeciğim o halde ne ile geçinirdiniz? diye sordum. Teyzem iki siyah, yani hurma ve su. Ancak şu var ki Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in sağmal hayvanları bulunan ensardan komşuları vardı, onlar Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e bu hayvanların sütlerinden gönderirlerdi. O da bize içirirdi, dedi. (Buhari, Hibe 1, Müslim Zühd 28)

493 – وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، أَنَّهُ مَرَّ بِقَوْمٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ شَاةٌ مَصْلِيَةٌ، فَدَعَا فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ، وَقَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الدُّنْيَا وَلَمْ يَشْبَعْ مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ.

493: Ebu Said el-Makburi'nin Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayetine göre Ebu Hureyre bir gün önlerinde kızartılmış bir koyun bulunan bir toplumun yanına uğradı. Onlar sofraya davet ettilerse de o yemekten çekindi ve Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) arpa ekmeğine bile doymadan dünyadan göçüp gitti. (Buhari Et'ime 23)

494 – وَعَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: لَمْ يَأْكُلِ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى خِوَانٍ حَتَّى مَاتَ، وَمَا أَكَلَ خُبْزًا مَرَقًا حَتَّى مَاتَ. وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ وَلَا رَأَى شَاةً سَمِيطًا بِعَيْنِهِ قَطُّ.

494: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) vefatına kadar yükseltilmiş masamsı ayaklı sofranın üzerinde yemek yememiştir yine vefat edinceye kadar elenmiş undan yapılmış yumuşak ekmeğin de yememiştir. (Buhari Etime 16)

Buharinin başka bir rivayetinde : Peygamber efendimiz (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edinceye gözleriyle kadar soyulmuş ve kızartılmış bir koyun ettini görmemiştir.

495 – وَعَنْ النُّعْمَانَ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ ﷺ وَمَا يَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ مَا يَمَلَأُ بِهِ بَطْنَهُ.

495: Numan ibn-i Beşir (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir.

“Ben Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)’i gördüm karnını doyuracak kadar âdi hurma bile bulamadığı günler oldu. (Müslim Zühd 34)

496 – وعن سهل بن سعد رضي الله عنه، قال : ما رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم النقي من حين ابتعثه الله تعالى حتى قبضه الله، فقيل له: هل كان لكم في عهد رسول الله مناخل؟ قال : ما رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم منخلاً من حين ابتعثه الله تعالى حتى قبضه الله تعالى، فقيل له : كيف كنتم تأكلون الشعير غير منخول؟ قال : كنا نطحنه وننفضه، فيطير ما طار، وما بقي ثريناه.

496: Sehl ibn-i Sa’d (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) peygamber olduğu günden vefatına kadar elenmiş un beyaz ekmek görmedi. Sehl’e Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında siz elek kullanır mıydınız? diye soruldu Sehl: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) peygamber olarak gönderildiği andan vefat ettiği ana kadar elek görmedi dedi.

- Elenmemiş arpa ununu nasıl yiyordunuz? Dediklerinde O; “Biz onu öğütüp savururuz uçanı uçar kalanını da hamur yapardık.” dedi. (Buhari Etime 23)

497 – وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات يوم أو ليلة، فإذا هو بأبي بكر وعمر رضي الله عنهما فقال : ما أخرجكما من بيوتكما هذه الساعة؟ قالا : الجوع يا رسول الله قال : وأنا، والذي نفسي بيده، لأخرجني الذي أخرجكما. قوما فقاما معه، فأتى رجلاً من الأنصار، فإذا هو ليس في بيته، فلما رآته المرأة قالت : مرحباً وأهلاً. فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم : أين فلان؟ قالت : ذهب يستعذب لنا من الماء، إذ جاء الأنصاري، فنظر إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم وصاحبيه، ثم قال : الحمد لله، ما أحد اليوم أكرم أضيافاً مني. فانطلق، فجاءهم بعدق فيه بسرّ وتمر ورطب، فقال : كلوا، وأخذ المدينة، فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم إياك والحلّوب فذبح لهم، فأكلوا من الشاة، ومن ذلك العدق، وشربوا. فلما أن شبعوا ورؤوا قال رسول الله لأبي بكر وعمر رضي الله عنهما: والذي نفسي بيده، لتسألن عن هذا النعيم يوم القيامة، أخرجكم من بيوتكم الجوع، ثم لم ترجعوا حتى أصابكم هذا النعيم .

497: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir gün veya bir gece evinden çıkmıştı. Ebu Bekir ve Ömer’e rastladı onlara – Bu saatte sizi evinizden çıkaran sebep nedir? diye sordu. Onlarda; Açlık Ya Rasulullah dediler, peygamberimiz:

- Gücü ve canımı elinde tutan Allah’a yemin ederim ki sizi evlerinizden çıkaran sebep beni de çıkardı haydi kalkınız buyurdu. Onlarda Rasulullah ile birlikte kalktılar Ensardan bir zatın evine geldiler. Fakat o zat o anda evde değildi. Ama evin hanımı Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) i görünce hoşgeldiniz buyurun dedi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem): “Evin sahibi falan nerededir” diye sordu. Kadın: Bize tatlı su getirmeye gitmişti dedi. tam o sırada ev sahibi olan ensârî çıkageldi Peygamberle iki arkadaşını

görünce; Allah'a hamdolsun bu gün hiçbir kimse misafir yönünden benden daha bahtiyar değildir dedi. Hemen gidip içerisinde koruk, olgun ve yaşı bulunan bir hurma salkımı getirdi ve buyurunuz dedi. Bıçağa davranınca Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sakın ha sağılan hayvanlara dokunma" dedi. Ev sahibi onlara bir koyun kesti koyun etinden ve hurmadan bir parça yediler tatlı sudan da içtiler. Hepsi doyup suya kanınca Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebu Bekir ve Ömer'e hitap ederek: " canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, kıyamet gününde bu nimetlerden mutlaka sorguya çekileceksiniz açlık sizi evlerinizden çıkardı evinize dönmeden de bu nimetlere kavuştunuz." (Müslim Eşribe 140)

498 - وعن خالد بن عمر العدوي قال : خطبنا عتبة بن غزوان، وكان أميراً على البصرة، فحمد الله وأثنى عليه، ثم قال : أما بعد، فإن الدنيا قد أدنت بصرم، وولت حداءً، ولم يبق منها إلا صبابة كصبابة الإناء، يتصائبها صاحبها، وإنكم منتقلون منها إلى دار لا زوال لها. فانتقلوا بخير ما بحضرتكم، فإنه قد ذكر لنا أن الحجر يلقي من شفير جهنم، فيهبوي فيها سبعين عاماً لا يدرك لها قعراً والله لثملأن... أفعجبتم؟ ولقد ذكر لنا أن ما بين مصرعين من مصاريع الجنة مسيرة أربعين عاماً وليأتين عليه يوم وهو كظيظ من الزحام، ولقد رأيتني سابع سبعة مع رسول الله ﷺ ما لنا طعام إلا ورق الشجر، حتى قرحت أشداقنا فالتقطت بردة فشققتها بيني وبين سعد بن مالك، فأنزرت بنصفها وأتزر سعد بنصفها فما أصبح اليوم منّا أحد إلا أصبح أميراً على مصر من الأمصار، وإني أعود بالله أكون في نفسي عظيماً وعند الله صغيراً.

498: Halid ibni Ömer el Adevi (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir. Basra emiri olan Utbe ibni Gazvan bize bir konuşma yaptı. Allah'a hamdü senadan sonra sözlerine şöyle devam etti. Dünya geçici ve yok olucu olduğunu bildirdi ve durmadan da arkasına dönüp gidiyor ondan kalan kişinin içip te dibinde bıraktığı su kadar bir miktardır. Siz bu dünyadan geçici ve yok olucu olmayan bir yere göç edeceksiniz. Şu halde oraya hayırlı amellerle taşınmaya çalışınız. Çünkü bize haber verildiğine cehennemin yukarı tarafından atılan bir taş yetmiş senede cehennemin dibine ulaşmaz. Allah'a yemin olsun ki bize bildirildiğine göre cennetin kapılarının iki kanadı arasında kırk yıllık bir mesafe vardır. Bir gün gelecek cennette doldurulacak izdihamdan yer bulunmayacak hale gelecektir.

Müslüman olanların yedincisi olduğumu biliyorsunuz. Bizim ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz yoktu bu yüzden dudaklarımız yara olmuştu. Derken giyecek bir örtü parçası bulmuştum da ikiye bölüp Sa'd ibni Malik'le paylaşmıştık yarısını ben, yarısını da Sa'd beline dolamıştı. Bu gün her birimiz bir şehre vali olmuş durumdayız. Bu yüzden ben kendi gözünde büyük bir adam haline gelip kendimi büyük görüp, Allah katında küçük olmaktan Allah'a sığınırım. (Müslim Zühd 14)

499 - وعن أبي موسى الأشعري قال : أخرجت لنا عائشة رضي الله عنها كساءً وإزاراً غليظاً قالت : قبض رسول الله ﷺ في هذين.

499: Ebu Musa el-Eş'arî (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir; Aişe (Allah Ondan razı olsun) bize keçeleşmiş bir omuz örtüsü ve kalın bir peştamal çıkardı ve: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunların içinde vefat etti demiştir. (Buhari Humus 5, Müslim Libas 35)

500 - وعن سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رضي الله عنه، قال: إني لأَوَّلُ الْعَرَبِ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَلَقَدْ كُنَّا نَعْرُزُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقُ الْحُبْلَةِ، وَهَذَا السَّمْرُ، حَتَّى إِنْ كَانَ أَحَدُنَا لَيَضَعُ كَمَا تَضَعُ الشَّاةُ مَا لَهُ خِلْطٌ

500: Sa'd ibni Ebu Vakkas (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir;

Allah yolunda ok atan Arapların ilki benim. Biz Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) 'le birlikte harp ettiğimizde ağaç yapraklarından başka yiyeceğimiz olmazdı. Hatta Semür denilen bu çöl ağacından yediğimizden dolayı koyun keçi gibi birbirine karışmayacak kaskatı şekilde abdest bozardık. (Buhari Et'ime 23, Müslim Zühd 12)

501 - وعن أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، قال: قال رسول الله ﷺ اللَّهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قَوْتًا

501: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayete göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu; "Allah'ım Muhammed ailesine ancak yetecek kadar rızık ihsan eyle." (Buhari Rıyak 17, Müslim Zuhd 18)

502 - وعن أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، قال: وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، إِنْ كُنْتُ لِأَعْتَمِدَ بِكَبِدِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْجُوعِ، وَإِنْ كُنْتُ لِأَشُدُّ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِي مِنَ الْجُوعِ. وَلَقَدْ قَعَدْتُ يَوْمًا عَلَى طَرِيقِهِمُ الَّذِي يَخْرُجُونَ مِنْهُ، فَمَرَّ بِي النَّبِيُّ ﷺ فَتَبَسَّمَ حِينَ رَأَيْتِي، وَعَرَفَ مَا فِي وَجْهِ وَمَا فِي نَفْسِي، ثُمَّ قَالَ: أبا هريرة قلت: لبيك يا رسول الله، قال: الحق ومضى فاتبعته، فدخل فاستأذن، فأذن لي: فدخلت، فوجدت لبناً في قدح فقال: من أين هذا اللبن؟ قالوا: أهدها لك فلان - أو فلانة - قال: أبا هريرة قلت: لبيك يا رسول الله، قال: الحق إلى أهل الصفة فادعهم لي. قال: وأهل الصفة أضياف الإسلام، لا يأوون على أهل، ولا مال، ولا على أحد، وكان إذا أتته صدقة بعث بها إليهم، ولم يتناول منه شيئاً وإذا أتته هدية أرسل إليهم، وأصاب منها وأشركهم فيها فسأني ذلك، فقلت: وما هذا اللبن في أهل الصفة! كنت أحقاً أصيب من هذا اللبن شربة أتقوى به أن فإذا جاؤوا أمرني فكنت أنا أعطيهم، وما عسى أن يبلغني من هذا اللبن، ولم يكن من طاعة الله وطاعة رسوله ﷺ بد، فأتيتهم فدعوتهم، فأقبلوا واستأذنوا، فأذن لهم، وأخذوا مجالسهم من البيت. قال: يا أبا هريرة قلت: لبيك يا رسول الله قال: خذ فأعطهم. قال: فأخذت القدح، فجعلت أعطيه الرجل فيشرب حتى يروى، ثم يرد علي القدح، فأعطيه الرجل فيشرب حتى يروى، ثم يرد علي القدح، حتى انتهيت إلى النبي ﷺ وقد روي القوم كلهم، فأخذ القدح فوضعه على يده، فنظر إلي فتبسّم، فقال: أبا هريرة قلت: لبيك يا

رسول الله، قال : بقيتُ أنا وأنت. قلتُ : صدقتُ يا رسولَ الله، قال : أَعُدُّ فَاشْرَبْ؟ فَتَعَدَّتْ فَشَرِبْتُ. فقال : اشْرَبْ؟ فَشَرِبْتُ، فَمَا زَالَ يَقُولُ : اشْرَبْ حَتَّى قُلْتُ : لا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا! قال : فَأَرِنِي. فَأَعْطَيْتُهُ الْقَدَحَ، فَحَمِدَ اللهُ، وَسَمَّى وَشَرِبَ الْفَضْلَةَ.

502: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Kendisinden başka gerçek ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki açlıktan karnımı yere dayadığım ve karnıma taş bağladığım olurdu. Bir gün halkın gelip geçeceği bir yol üzerine oturdum Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) benim yanımdan geçti ve gülümsedi kalbimdeki yemek ihtiyacını yüzümden anladı ve "Ey Ebu Hureyre!" dedi. Bende buyurunuz Ya Rasulullah dedim. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)de arkamdan gel buyurdu, ve yürüdü ben de peşinden yürüdüm sonunda evine girdi, ben de izin istedim izin verdi, içeri girdim. Bir kap içinde süt buldu ve: "Bu süt nereden geldi?" diye sordu. Falan veya filan size hediye ettiler denildi. Bunun üzerine Ey Ebu Hureyre dedi ben de buyurunuz Ya Rasulullah dedim. "Suffe ehline git onları buraya çağır" buyurdu. Ebu Hureyre der ki:

Suffe ehli islamın konuklarıdır barınacak aileleri malları ve hiçbir kimseleri yoktur. peygambere bir sadaka gelse onlara gönderirdi kendisi ona el sürmezdi. Eğer hediye gelirse yine onlara gönderir kendisinde ondan bir parça alarak o hediyeyi bunlarla paylaşırdı. Şimdi Suffe ehlini davet etmesi benim hoşuma gitmedi ve kendi kendime bu süt Suffe ehlinde kime yetecek ki, o sütü sadece ben içip açlığımı gidermeliydim dedim. Onlar gelince Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) sütü onlara ikram etmemi emreder ben de onlara içirsem bana ne kalır? diye düşünüyordum. Fakat Allah ve Peygamberine itaatten başka çare olmadığından onlara gittim ve kendilerini davet ettim. Onlar bu daveti kabul edip içeri girmek için izin istediler kendilerine izin verildi. onlar da evde yerlerini alıp oturdular. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)

- Ya Ebu Hureyre diye seslendi;

-Buyurunuz Ya Rasulullah dedim.

-Sütü al onlara ikram et buyurdular. Süt kabını alıp herkese vermeye başladım, verdiğim kimse kanıncaya kadar içiyor sonra kabı geri veriyor, bende başkasına veriyordum o da kanıncaya kadar içiyor sonra kabı geri veriyordu. Sonunda kabı Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)e verdim süt kabını eline alarak bana bakıp gülümsedi sonra:

-Ey Ebu Hureyre dedi. Buyurunuz Ya Rasulullah dedim.

-Bir ben kaldım bir de sen buyurdu. Ben de doğru söylediniz Ya Rasulullah dedim. Otur da iç buyurdular. Ben de oturup içtim. tekrar iç buyurdular. Yine içtim. Rasulullah durmadan iç iç buyuruyorlardı sonun da ben,

-Hayır seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki artık içecek yerim kalmadı dedim.

Bana ver buyurdu. Kabı Rasulullah'a verdim Allah'a hamd edip besmele çekti ve kalan sütü de kendisi içti. (Buhari Rikak 17)

503 - وعن مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ، قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَإِنِّي لِأَخْرُفِيمَا بَيْنَ مَنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِلَى حُجْرَةِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا مَغْشِيًّا عَلَيَّ، فَيَجِيءُ الْجَائِي، فَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلَى عُنُقِي، وَيَرَى أَنِّي، مَجْنُونٌ. وَمَا بِي مِنْ جُنُونٍ، مَا بِي إِلَّا الْجُوعُ .

503: Muhammed ibni Sirin'den nakledildiğine göre Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)şöyle demiştir. Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)in minberi ile Hz. Aişe'nin odası arasında bayılıp düştüğümü biliyorum. Biri gelip beni deli sanıp adetleri üzere ayaklarını boynuma koyarlardı oysa ben deli değildim açlıktan başka bir derdim de yoktu. (Buhari İ'tisam 16)

504 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : تُوِّفِيَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَدِرْعُهُ مَرْهُونَةٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ فِي ثَلَاثِينَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ .

504: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiği zaman onun zırhı otuz ölçek arpa karşılığında bir yahudinin yanında rehin olarak bulunuyordu. (Buhari Cihad 89)

505 - وعن أنس رضي الله عنه قَالَ : رَهَنَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم دِرْعَهُ بِشَعِيرٍ، وَمَشَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بِخُبْزِ شَعِيرٍ، وَإِهَالَةٍ سَنَخَةٍ، وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: مَا أَصْبَحَ لَالٍ مُحَمَّدٌ صَاعٌ وَلَا أَمْسَى. وَإِنَّهُمْ لَتِسْعَةُ أَبْيَاتٍ.

505: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) birkaç ölçek arpa karşılığında zırhını rehin bırakmıştı. Ben peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)e bir arpa ekmeği ve erimiş bayat iç yağı götürmüştüm. O'nun şöyle buyurduğunu işittim: "Muhammed ailesi yalnız bir ölçek arpa bile bulunmadığı halde sabahlayıp akşamladıkları olurdu. Enes der ki ; Peygamber efendimizin dokuz evi bulunuyordu." (Buhari Büyü' 14)

506 - وعن أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الصُّفَةِ، مَا مِنْهُمْ رَجُلٌ عَلَيْهِ رِدَاءٌ، إِمَّا إِزَارٌ وَإِمَّا كِسَاءٌ، قَدْ رَبَطُوا فِي أَعْنَاقِهِمْ. فَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ نِصْفَ السَّاقَيْنِ، وَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ الْكَعْبَيْنِ، فَيَجْمَعُهُ بِيَدِهِ كَرَاهِيَةَ أَنْ تُرَى عَوْرَتُهُ.

506: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Suffe ashabından yetmiş kişiyi gördüm ki onlardan hiç birinin üzerinde örtünecek bir şeyleri yoktu. Ya sadece üst tarafı örten bir gömlek veya alt tarafı örtecek eteklik giymişler bu elbise parçalarını boyunlarına bağarlardı da bu giysilerden kimisi baldırlarının yarısına kimisi de topuklarına kadar erişebilirdi de avret yerleri görülmemesi için uçlarını elleriyle topluyorlardı. (Buhari, Salat 58)

507 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مِنْ أَدَمٍ حَشْوُهُ مِنْ لِيْفٍ .

507: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)in yatağının yüzü tabaklanmış deriden içi de yumuşak hurma lifindendi. (Buhari Rikak 17)

508 – وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : كُنَّا جُلُوسًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، إِذْ جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ أَدْبَرَ الْأَنْصَارِي ، فَقَالَ : رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَا أَخَا الْأَنْصَارِ ، كَيْفَ أَخِي سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ؟ فَقَالَ : صَالِحٌ ، فَقَالَ : رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ يَعُودُهُ مِنْكُمْ؟ فَقَامَ وَقَمْنَا مَعَهُ ، وَنَحْنُ بَضْعَةَ عَشْرَ ، مَا عَلَيْنَا نِعَالَ ، وَلَا خِفَافٌ ، وَلَا قَلَانِسٌ ، وَلَا قُمُصٌ ، نَمْشِي فِي تَلْكَ السَّبَاخِ ، حَتَّى جِئْنَا ، فَاسْتَأْخَرَ قَوْمُهُ مِنْ حَوْلِهِ حَتَّى دَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ الَّذِينَ مَعَهُ .

508: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir. Biz Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile oturuyorduk. O sırada ensardan bir kişi gelip kendisine selam verip geri döndü Rasulullah o kimseye: “Ey Ensârî kardeş, kardeşim Sa’d ibni Ubade nasıldır?” diye sordu o da biraz iyice cevabını verdi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Sizden hanginiz onu ziyaret etmek ister?” dedi ve ayağa kalktı bizde onunla beraber ayağa kalktık. Bizler on kişiden fazla idik, Ayaklarımızda ne ayakkabı(yalınayak) ve nede huffe (genellikle derden yapılmış ve mes yapmak için kullanılan bir ayakkabı çeşidi) vardı. Başlarımızı örtecek keppede yoktu(başlarımız açıktı) üzerimizde gömlekte yoktu nihayet çorak arazide yürüyerek Sa’dın yanına geldik Peygamber ve beraberindeki arkadaşları ona yaklaşsınlar diye yanında bulunanlar geriye çekildiler de biz hastanın yanına oturabildik. (Müslim Cenaiz 13)

509 – وعن عمران بن الحصين رضي الله عنهما عن النبي ﷺ أنه قال : خَيْرُكُمْ قَرْنِي ، ثُمَّ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ ، ثُمَّ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ . قَالَ : عمران : فَمَا أَدْرِي قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا . ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُمْ قَوْمٌ يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ ، وَيَخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمُّونَ ، وَيَنْذِرُونَ وَلَا يُؤْفُونَ ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السَّمَنُ .

509: İmran ibni Husayn (Allah Onlardan razı olsun)den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizin en hayırlınız zamanımda yaşayanlardır, sonra zamanımda yaşayanlara yakın olanlar sonrada onlara yakın olanlardır.” İmran der ki Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)in sonra onlara yakın olanlar sözünü iki defa mı yoksa üç sefer mi söylediğini bilmiyorum. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözüne şöyle devam etti. “Bunlardan sonra öyle bir topluluk gelir ki kendilerinden şahitlik istenmediği halde şahitlik ederler, hainlik ederler kendilerine itimat edilmez, bir adakta bulunurlar fakat yerine getirmezler, başka bir düşünceleri olmadığı sadece yiyip içmeyi düşündükleri için onlarda şişmanlık baş gösterir.” (Buhari Şehâdât 9, Müslim Fedâil-üs-sahâbe 214)

510 – وعن أبي أمامة رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : يَا ابْنَ آدَمَ : إِنَّكَ أَنْ تَبْدَلَ الْفَضْلَ خَيْرٌ لَكَ ، وَأَنْ تُمْسِكَهُ شَرٌّ لَكَ ، وَلَا تُلَامُ عَلَى كِفَافٍ ، وَأَبْدَأُ بِمَنْ تَعُولُ .

510: Ebu Uname (Allah Ondan razı olsun)den rivayete göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ey Ademoğlu ihtiyacından fazla olan malını sadaka olarak vermen senin için hayırlıdır eğer vermeyip elinde tutsan senin için kötüdür. Yeterli miktarda mala sahip olmaktan kınanmaz Allah katında sorumlu tutulmazsın. Harcamaya bakmakla hükümlü olduklarından başla.” (Tirmizi Zekat 32)

511 - وعن عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِحْصَنِ الْأَنْصَارِيِّ الْخَطَمِيِّ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمْ آمِنًا فِي سَرِيهِ، مُعَافَى فِي جَسَدِهِ، عِنْدَهُ قُوَّةٌ يَوْمِهِ، فَكَأَنَّمَا حَيَّرْتَ لَهُ الدُّنْيَا بِحَدَافِيرِهَا .

511: Ubeydullah ibni Mihsan el-Ensari el Hatmî (Allah Ondan razı olsun)den rivayet olunduğuna göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu. “Sizden biriniz canı ve malı emniyet içinde vücudu sıhhat ve afiyette, günlük azığı da yanında olduğu halde sabahlarsa, sanki bütün dünya kendisine verilmiş gibi demektir.” (Tirmizi Zuhd 34)

512 - وعن عبدِ الله بن عمرو بن العاصِ رضي الله عنهما ، أن رسولَ الله ﷺ قال : قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ، وَكَانَ رِزْقُهُ كَفَافًا، وَقَنَعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ .

512: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun)dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Müslüman olup ta kendisine yeteri kadar rızık verilen ve Allah’ın kendisine verdiği nimete kanaat eden kimse gerçekten kurtulmuştur.” (Müslim Zekat 125)

513 - وعن أبي مُحَمَّدٍ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدِ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: طُوبَى لِمَنْ هَدِيَ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَكَانَ عَيْشُهُ كَفَافًا وَقَنَعَ .

513: Ebu Muhammed Fedale ibni Ubeyd el Ensari (Allah Ondan razı olsun)den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Müslüman olup da yeteri miktarda geçimi olan ve buna kanaat eden kimse ne mutludur.” (Tirmizi Zuhd 35)

514 - وعن ابن عباسٍ رضي الله عنهما قال : كان رسولُ الله ﷺ يبيتُ الليالي المتتَابِعَةَ طَاوِيًا وَأَهْلُهُ لَا يَجِدُونَ عِشَاءً، وَكَانَ أَكْثَرُ خُبْزِهِمْ خُبْزَ الشَّعِيرِ .

514: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemek yemeksizin birkaç geceyi aç olarak geçirirdi. Aileleri de akşam yemeği bulup yiyemezlerdi. Ekmeklerinin çoğu ise arpa ekmeği idi. (Tirmizi Zuhd 38)

515 - وعن فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدِ رضي الله عنه ، أن رسولَ الله ﷺ كان إذا صَلَّى بِالنَّاسِ، يَخْرُجُ رِجَالٌ مِنْ قَامَتِهِمْ فِي الصَّلَاةِ مِنَ الْخِصَاصَةِ - وَهُمْ أَصْحَابُ الصُّفَّةِ - حَتَّى يَقُولَ الْأَعْرَابُ: هُوَ لَأَمْ جَانِينُ، فَإِذَا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْصَرَفَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ : لَوْ تَعَلَّمُونَ مَا لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى، لِأَحْبَبْتُمْ أَنْ تَرْتَدُّوا فَاقَةً وَحَاجَةً .

(الْخِصَاصَةُ): الْفَاقَةُ وَالْجُوعُ الشَّدِيدُ.

515: Fedale ibni Übeyd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabına namaz kıldırırken Suffe ashabından açlıktan dolayı namazda duramayarak bayılıp düşenler olurdu dışardan gelen bedeviler bunlar delidirler derlerdi. Rasulullah namazı bitirince açlıktan bayılanların yanına gider ve onlara “Allah’ın yanında sizin için neler hazırlandığını bir bilseydiniz daha fazla yoksul ve muhtaç olmayı isterdiniz” buyurdu. (Tirmizi Zuhd 39)

516 - وعن أبي كريمة المقدام بن معد يكرب رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول : ما ملأ آدمي وعاء شراً من بطن، بحسب ابن آدم أكالات يضمن صلبه، فإن كان لا محالة فثلث لطعامه، وثلث لشرابه، وثلث لنفسه.

516: Ebu Kerime Mikdad ibni Ma’dikerib (Allah Ondan razı olsun)den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Hiçbir kimse midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Oysa insana kendini ayakta tutacak kadar birkaç lokma yer. Çaresiz çok yemesi gerekiyorsa midesinin üçte birini yemeğe üçte birini içeceğe ve üçte birini de boş bırakmak suretiyle midesinin teneffüsüne imkan bıraksın.” (Tirmizi Zuhd 47)

517 - وعن أبي أمامة إياس بن ثعلبة الأنصاري الحارثي رضي الله عنه قال : ذكر أصحاب رسول الله ﷺ يوماً عنده الدنيا فقال رسول الله ﷺ : ألا تسمعون؟ ألا تسمعون؟ إن البذاذة من الإيمان، إن البذاذة من الإيمان يعني: التَّقْلُّ.

517: Ebu Ümâme İyas ibni Sa’lebe el ensarî (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Bir gün Rasulullah’ın ashabı onun yanında dünyalıktan bahsettiler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle diyordu: “Duymuyor musunuz? Duymuyor musunuz? Sade yaşamak imandandır. Sade hayat sürmek imandandır.” (Ebu Davut, tereccül 2)

518 - وعن أبي عبد الله جابر بن عبد الله رضي الله عنهما قال : بعثنا رسول الله ﷺ ، وأمر علينا أبا عبدة ، نتلقى عيرا لقريش، وزودنا جراباً من تمرٍ لم نجد لنا غيره، فكان أبو عبدة يعطينا ثمرة تمر، فقيل: كيف كنتم تصنعون بها؟ قال : نمصها كما يمص الصبي، ثم نشرب عليها الماء، فتكفينا يوماً إلى الليل، وكنا نضرب بعصيتنا الخبط، ثم نبله بالماء فنأكله. قال : وانطلقنا على ساحل البحر، فرُفِعَ لنا على ساحل البحر كهيئة الكتيب الضخم، فأتيناه فإذا هي دابة تدعى العنبر، فقال أبو عبدة : مينة، ثم قال : لا، بل نحن رسل رسول الله ﷺ وفي سبيل الله، وقد اضطررتم فكلوا، فأقمنا عليه شهراً، ونحن ثلاثمائة، حتى سمنا ولقد رأيتنا نغترف من وقب عينه بالقلال الدهن، ونقطع منه الفدر كالثور أو كقدر الثور، ولقد أخذ منا أبو عبدة ثلاثة عشر رجلاً فأقعدهم في وقب عينه وأخذ ضلعاً من أضلاعهم فأقامها ثم رحل أعظم بعير معنا فمر من تحتها وتزودنا من لحمه وشائق، فلما

قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ : هُوَ رِزْقُ أَخْرَجَهُ اللَّهُ لَكُمْ، فَهَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٍ فَتَطْعَمُونَا؟ فَأَرْسَلْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْهُ، فَأَكَلَهُ.

518: Ebu Abdullah Cabir ibni Abdullah (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebu Ubeyde (Allah Ondan razı olsun)'ı başımıza kumandan tayin etti ve Kureyş kervanını karşılamak üzere bizi gönderdi bize azık olarak ta bir deriden yapılı bir kap dolusu(bir dağarcık) hurma verdi bundan başka bir şey bulamamıştı. Ebu Ubeyde bize hurmayı tane tane veriyordu. O bir hurma ile nasıl geçinebiliyordunuz diye sordular Cabir: o hurmayı çocuğun meme emmesi gibi emer sonra üzerine su içerdik de o gün geceye kadar o bize yeterdi. Değneklerimizle ağaç yapraklarını silker sonra onları su ile ıslatıp yedik nihayet deniz sahiline geldik önümüze büyük kum tepesi gibi bir şey görüldü, yanına vardığımızda onun anber balığı olduğunu öğrendik Ebu Ubeyde, bu ölü bir hayvandır yenilmez dedi sonra biz Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)in elçileriyiz Allah yolundayız ve son derece sıkıntılıyız onun için yiyiniz dedi. Biz üç yüz kişi idik bir ay onu yiyerek yaşadık hatta şişmanladık, balığın göz çukurundan kapla yağ doldurduk o balıktan öküz büyüklüğünde parçalar kesiyorduk. Ebu Ubeyde bizden onüç kişiyi alıp balığın göz çukuruna oturttu onun kaburga kemiklerinden birini alıp yanımızdaki develerin en yükseğini eğerleyerek kaburga kemiğinin altından geçti. Balığın etinden pastırma yapıp sakladık Medine'ye geldiğimizde Rasulullah'ın yanına gidip olup bitenleri anlattık bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O Allah'ın sizin için çıkardığı bir rızaktır onun etinden yanınızda bir şey var mı? bize de yediriniz" buyurdu. Biz de ondan Rasulullah'a bir parça gönderdik o da yemiş oldu. (Müslim Sayd 17)

519 - وعن أسماء بنت يزيد رضي الله عنها قالت : كان كم قميص رسول الله ﷺ إلى الرصغ .

519: Esmâ binti Yezid (Allah Ondan razı olsun) şöyle demişti.

"Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)in gömleğinin kolu bileğine kadardı." (Ebu Davud Libas 3)

520 - وعن جابر ﷺ قال : إنا كنا يوم الخندق نحفر، فعرضت كدية شديدة، فجاؤوا إلى النبي ﷺ فقالوا: هذه كدية عرضت في الخندق. فقال : أنا نازلٌ . ثم قام، ويطنه معصوبٌ بحجرٍ، ولبيثنا ثلاثة أيامٍ لا نذوق ذواقاً فأخذ النبي ﷺ المعولَ، فضربَ، فعاد كثيباً أهيلَ، أو أهيمَ، فقلتُ : يا رسولَ الله ائذن لي إلى البيتِ، فقلتُ لإمرأتي : رأيتُ بالنبي ﷺ شيئاً ما في ذلك صبرٌ فعندك شيءٌ؟ فقالت : عندي شعيرٌ وعناقٌ، فدبحتُ العناقَ، وطحنتُ الشعيرَ حتى جعلنا اللحمَ في البرمةِ، ثم جئتُ النبي ﷺ، والعجينُ قد انكسرَ، والبرمةُ بين الأثافي قد كادت تنضجُ، فقلتُ : طعيمٌ لي، فقم أنت يا رسولَ الله ورجلٌ أو رجلان، قال : كم هو؟ فذكرتُ له فقال : كثيرٌ طيبٌ، قل لها لا تنزع البرمةَ، ولا الخبزَ من التَّنُورِ حتى آتي فقال : قوموا : فقام المهاجرون والأنصار، فدخلتُ عليها. فقلتُ : ويحك، قد جاء النبي ﷺ والمهاجرون

وَالْأَنْصَارَ وَمَنْ مَعَهُمْ! قَالَتْ : هَلْ سَأَلَكُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ : ادْخُلُوا وَلَا تَضَاغَطُوا. فَجَعَلَ يَكْسِرُ الْخُبْزَ، وَيَجْعَلُ عَلَيْهِ اللَّحْمَ، وَيُخَمِّرُ الْبُرْمَةَ وَالتُّنُورَ إِذَا أَخَذَ مِنْهُ، وَيُقَرِّبُ إِلَى أَصْحَابِهِ ثُمَّ يَنْزِعُ، فَلَمْ يَزَلْ يَكْسِرُ وَيَعْرِفُ حَتَّى شَبِعُوا. وَبَقِيَ مِنْهُ، فَقَالَ : كُلِّي هَذَا وَأَهْدِي، فَإِنَّ النَّاسَ أَصَابَتْهُمْ مَجَاعَةٌ .

وَفِي رَوَايَةٍ: قَالَ : جَابِرٌ: لَمَّا حَضَرَ الْخَنْدَقَ رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ ﷺ خَمَصًا فَكَفَّاتُ إِلَى امْرَأَتِي فَقُلْتُ: هَلْ عِنْدَكَ شَيْءٌ؟ فَإِنِّي رَأَيْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ خَمَصًا شَدِيدًا. فَأَخْرَجَتْ إِلَيَّ جِرَابًا فِيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ، وَلَنَا بُهَيْمَةٌ دَاجِنٌ فَذَبَحْتُهَا وَطَحَنْتُ الشَّعِيرَ، فَفَرَعْتُ إِلَى فَرَاعِي، وَقَطَعْتُهَا فِي بُرْمَتِهَا ثُمَّ وَلَّيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَتْ : لَا تَفْضَحْنِي بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَنْ مَعَهُ، فَجِئْتُهُ فَسَارَرْتُهُ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، ذَبَحْنَا بُهَيْمَةً لَنَا وَطَحَنْتُ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، فَتَعَالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ مَعَكَ، فَصَاحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ: أَنْ جَابِرًا قَدْ صَنَعَ سُورًا فَحِيَهْلًا بِكُمْ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : لَا تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلَا تَخْبِرُنَّ عَجِينَكُمْ حَتَّى أَجِيءَ فَجِئْتُ، وَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْدُمُ النَّاسَ، حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتِي فَقَالَتْ: بِكَ وَبِكَ! فَقُلْتُ : قَدْ فَعَلْتُ الَّذِي قُلْتَ. فَأَخْرَجَتْ عَجِينًا فَبَصَقَ فِيهِ وَبَارَكَ، ثُمَّ عَمَدَ إِلَى بُرْمَتِنَا فَبَسَقَ فِيهَا وَبَارَكَ، ثُمَّ قَالَ : ادْعُ خَابِزَةً فَلْتَخْبِرْ مَعَكَ، وَأَقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكُمْ وَلَا تُنْزِلُوهَا. وَهُمْ أَلْفٌ، فَأَقْسِمُ بِاللَّهِ لِأَكْلُوا حَتَّى تَرْكُوهُ وَانْحَرْفُوا. وَإِنْ بُرْمَتَنَا لَتَغُطُّ كَمَا هِيَ، وَإِنْ عَجِينَنَا لِيُخْبِرَ كَمَا هُوَ.

520: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Biz Hendek savaşı gününde siper kazıyorduk sert bir yere rastladık. Ashap Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)e gelip önümüze sert bir kaya çıktı dediler. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) hendeğe ben inerim dedi. Sonra kalktı, açlıktan karnına taş bağlamıştı, biz ağzımıza üç gündür bir şey koymamıştık. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kazmayı eline alıp indirince kaya un ufak olup kum gibi dağıldı. Ben -Ya Rasulullah eve gitmeme müsaade ediniz dedim. Eve gidip eşime ben Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)de dayanılmayacak bir hal gördüm, yanında yiyecek bir şey var mı? diye sordu. Eşim - Biraz arpa ile bir de oğlak var dedi, ben oğlağı kestim arpayı da öğüttüm eti tencereye koyduk sonra ben ekmek pişerken tencere de kaynamakta iken Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)in yanına geldim.

- Ey Allah'ın Resülü birazcık yemeğim var, bir veya iki kişiyle beraber bize gidelim, dedim. Rasulü Ekrem: "O yemek ne kadar diye sordu, ben de olanı söyledim bunun üzerine:

- Hem çok hem de ne iyi. Hanımına söyle de ben gelene kadar tencereyi ateşten indirmesin, ekmeği de tenur(ekmek pişirmek için çamurdan yapılmış) çıkarmasın. Sonra ashaba:

- Kalkınız dedi. Ensar ve muhacirler hep birlikte kalktılar. Ben telaşla evimin yanına varıp: Vay başıma gelenlere işte Peygamber ve yanında muhacirler ve ensar beraberce geliyorlar dedim. Eşim: -Sana ne kadar yemeğimin olduğunu sordu mu? Dedi ben evet

dedim. (Öyleyse rahat ol, Allah ve Resulu bu durumu daha iyi bilir biz yanımızdaki durumu ona anlattık dedi.)

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) evimize gelen ashaba hitaben: “Giriniz birbirinizi sıkıştırmayınız” buyurdu. Rasulullah ekmeği koparıp üzerine et koyuyor ve her aldıkça da tencereyi ve tenuru kapatıyordu, ashaplarına yaklaşıyor ve onlara veriyordu, sonra yine aynen açıyordu onların hepsi doyuncaya kadar bu işe devam etti. Sonunda bir miktar arttı Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) karıma “Bunu ye, komşulara da hediye et çünkü insanları açlık perişan etti.” buyurdu. (Buhari Megazi 29)

* Başka bir rivayette Cabir diyor ki;

Hendek kazıldığı gün Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’i çok acıkmış gördüm ailemin yanına döndüm yiyecek bir şey var mı? ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)i çok acıkmış gördüm dedim. O da bana içinde bir ölçek arpa bulunan bir dağarcık çıkardı. Bir de beslediğimiz kuzumuz vardı onu kestim arpayı da eşim öğüttü ben işimi bitirinceye kadar o da işini bitirmişti. Eti parçalayıp tencereye koydum. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)in yanına dönerken eşim bana:

-Sakin beni Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve yanındakiler yanında rezil etme dedi. Bu sebeple Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)e gizli söyleyerek: Ya Rasulallah küçük bir kuzumuz vardı onu kestik bir ölçek arpamızı da öğüttük birkaç kişi ile buyurunuz dedim. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Hendek kazanlar Cabir bizim için yemek hazırlamış haydi gidelim” dedi ve bana dönerek “Ben gelene kadar sakın tencereyi ateşten indirmeyin ekmeği de tenurdan (fırından) çıkarmayın” dedi.

Ben eve geldim Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)de cemaatin önünde idi. Hanımım bana çıkıştı bende söylediğini aynen yaptım dedim. Hamuru çıkardı Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onun bereketlenmesi için dua okudu ve üfledi sonra tenceremize gelip onun da bereketine dua edip üfledi sonra da hanımıma: “Bir ekmek yapacak kadın çağır da seninle birlikte ekmek yapsın, tencerenizden yemeği kepçe ile alıp onu ateşten indirmeyiniz.” buyurdu.

Gelenler bin kişi idiler, hepsi geldiler yediler ve bırakıp gittiler. Bu arada tenceremiz fıkır fıkır eksilmeden kaynıyor, azalmayan hamurumuzdan da iki hanım tarafından boyuna ekmek yapıyordu. (Müslim Eşribe 41)

521 - وعن أنس رضي الله عنه قال : قال أبو طلحة لأُمِّ سُلَيْمٍ : قَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ضَعِيفاً أَعْرَفُ فِيهِ الْجُوعَ ، فَهَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ ؟ فَقَالَتْ : نَعَمْ ، فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصاً مِنْ شَعِيرٍ ، ثُمَّ أَخَذَتْ خِمَاراً لَهَا فَلَفَّتِ الْخُبْزَ بِبَعْضِهِ ، ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ ثَوْبِي . وَرَدَّتْنِي بِبَعْضِهِ ، ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَذَهَبْتُ بِهِ ، فَوَجَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَالِساً فِي الْمَسْجِدِ ، وَمَعَهُ النَّاسُ ، فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ ؟ فَقُلْتُ : نَعَمْ ، فَقَالَ : الْطَّعَامُ ؟ . فَقُلْتُ : نَعَمْ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : قَوْمُوا فَاَنْطَلِقُوا . وَأَنْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ حَتَّى جِئْتُ أَبَا طَلْحَةَ فَأَخْبَرْتُهُ ، فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : يَا أُمَّ سُلَيْمٍ : قَدْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالنَّاسِ وَلَيْسَ عِنْدَنَا مَا نُطْعِمُهُمْ ؟ فَقَالَتْ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . فَاَنْطَلَقَ أَبُو طَلْحَةَ حَتَّى لَقِيَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَهُ حَتَّى دَخَلَ .

فقال رسول الله ﷺ : هَلُمِّي مَا عِنْدَكَ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ؟ فَآتَتْ بِذَلِكَ الْخُبْزِ، فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَفَتَتْ، وَعَصَرَتْ عَلَيْهِ أُمَّ سُلَيْمٍ عُكَّةً فَأَدَمَتْهُ، ثُمَّ قَالَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ، ثُمَّ قَالَ : ائِذْنِ لِعَشْرَةِ فَأَذِنَ لَهُمْ، فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قَالَ : ائِذْنِ لِعَشْرَةِ فَأَذِنَ لَهُمْ حَتَّى أَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا، ثُمَّ خَرَجُوا، ثُمَّ قَالَ : ائِذْنِ لِعَشْرَةِ. فَأَذِنَ لَهُمْ حَتَّى أَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ وَشَبِعُوا، وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ رَجُلًا أَوْ ثَمَانُونَ.

وفي رواية: فما زال يدخلُ عشرةً ويخرجُ عشرةً، حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا دَخَلَ، فَأَكَلَ حَتَّى شَبِعَ، ثُمَّ هَيَّأَهَا فَإِذَا هِيَ مِثْلَهَا حِينَ أَكَلُوا مِنْهَا.

وفي رواية : فَأَكَلُوا عَشْرَةَ عَشْرَةَ، حَتَّى فَعَلَ ذَلِكَ بِثَمَانِينَ رَجُلًا، ثُمَّ أَكَلَ النَّبِيُّ ﷺ بَعْدَ ذَلِكَ وَأَهْلُ الْبَيْتِ، وَتَرَكُوا سُورًا.

وفي رواية : ثُمَّ أَفْضَلُوا مَا بَلَّغُوا جِيرَانَهُمْ.

وفي روايةٍ عن أنس قال : جِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا فَوَجَدْتُهُ جَالِسًا مَعَ أَصْحَابِهِ، وَقَدْ عَصَبَ بَطْنُهُ بِعَصَابَةٍ، فَقُلْتُ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ: لِمَ عَصَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَطْنَهُ؟ فَقَالُوا: مِنَ الْجُوعِ، فَذَهَبْتُ إِلَى أَبِي طَلْحَةَ، وَهُوَ زَوْجُ أُمَّ سُلَيْمِ بِنْتِ مِلْحَانَ، فَقُلْتُ : يَا أَبَتَاهُ، قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَصَبَ بَطْنَهُ بِعَصَابَةٍ، فَسَأَلْتُ بَعْضَ أَصْحَابِهِ، فَقَالُوا: مِنَ الْجُوعِ. فَدَخَلَ أَبُو طَلْحَةَ عَلَى أُمِّي فَقَالَ : هَلْ مِنْ شَيْءٍ؟ قَالَتْ : نَعَمْ عِنْدِي كَسْرٌ مِنْ خُبْزٍ وَتَمْرَاتٍ، فَإِنْ جَاءَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحَدَهُ أَشْبَعَنَاهُ، وَإِنْ جَاءَ آخَرُ مَعَهُ قَلَّ عَنْهُمْ. وَذَكَرَ تَمَامَ لِأَحَدِيثِ.

521: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Üvey babam Ebu Talha annem Ümmü Süleyme; Rasulullah'ın sesini kısık görüyorum kendisinin aç olduğunu da biliyorum yanında yiyecek bir şey var mı? dedi. O da: -Evet var dedi arpa ekmeğinden yapılmış birkaç ekmek çıkardı sonra başörtüsünün arasına sarıp dürdü ve elbisemin altına yerleştirdi örtünün bir kısmını da belime sardı beni Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)e gönderdi. Ben de mescidde bulunan peygamberin yanına vardım yanlarında dikildim Peygamber;

-Seni Ebu talha'mı gönderdi? Buyurdu. Ben Evet dedim.

-Yemek için mi buyurdu. Evet diye cevap verdim. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bulunanlara "kalkınız" buyurdu. Onlarda kalkıp yürüdüler ben de önlerinden yürüdüm Ebu Talha'ya gelerek durumu bildirdim. Bunun üzerine Ebu Talha:

-Ey Ümmü Süleym Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) cemaatle birlikte geldi, halbuki bizde onları doyuracak yemek yok deyince kadın:

- Allah ve Resülü daha iyi bilir dedi. Ebu Talha da hemen gidip Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)i karşıladı Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla birlikte içeri girdi ve : "Ey Ümmü Süleym yanında olanları getir" buyurdu. O da bu ekmekleri getirdi. Rasulullah emredip ekmekleri parçalattı. Ümmü Süleym de yağ tulumunu sıkarak

ekmeklere katık yapmış oldu. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) o ekmek üzerine Allah'ın dilediği duaları okudu sonra Ebu Talha'ya "İçeri on kişi al" buyurdu. Ebu Talha on kişiye izin verdi onlar doyuncaya kadar yediler sonra çıktılar Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) "On kişi daha al" buyurdu onlarda yiyip çıktılar Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) "Bir on kişiye daha izin ver" buyurdu neticede hepsi yediler ve doydular. Bu cemaat yetmiş veya seksen kişi idi. (Buhari Menakıb 25, Müslim Eşribe 142)

* Değişik bir rivayette şöyle geçmektedir.

Onar onar girip çıkıyorlardı neticede onlardan içeri girip karnını doyurmayan hiç kimse kalmadı. Sonra Ebu Talha sofrayı topladı, bir de ne görsün yemekler sanki el değmemiş gibi duruyordu.

* Bir başka rivayet ise şöyledir;

Onar kişi onar kişi yediler seksen kişinin hepside yediler ve doydular ev sahipleri ile peygamberimiz de yediler, yine de arttı, artanı da bıraktılar.

*Başka bir rivayet ise şöyledir;

Sonra komşularına yetecek kadarını arttırdılar (Müslim Eşribe 143)

Enes bir rivayetinde de şöyle demiştir,

Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)e gelmişim, onu ashabıyla birlikte gördüm karnına bir sargı sarmıştı. Ashabından bazılarına Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) karnını niye sardı diye sordum. Onlar;

-Açlıktan diye cevap verdiler. Bunun üzerine annem Ümmü Süleym binti Milhan'ın eşi Ebu Talha'ya gittim ve; -Ey babacığım ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)i karnını bir sargıyla sarmış vaziyette gördüm, ashabından bazılarına bunun sebebini sordum, açlıktan olduğunu söylediler dedim. Bunun üzerine Ebu Talha annemin yanına geldi ve yiyecek bir şey var mı?diye sordu. Annem de;

-Evet evde bir parça ekmek ve birkaç hurma var eğer Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize tek başına gelirse kendisini doyururuz. Eğer fazla gelirlerse, onlara yetmez dedi ve hadisin tamamını zikretti. (Müslim Eşribe 143)

BÖLÜM: 57

KANAAT, TOK GÖZLÜLÜK VE ORTA YOLU SEÇMEK

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا... ﴾

"Yer yüzünde yaşayan hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın." (11 Hud 6)

قال الله تعالى : ﴿ لِّلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴾

“Sadakalarınızı şu fakirlere verin ki, Allah yolunda savaş için bedenî ve fikrî çabalarıyla kapanıp kalmışlardır. Yer yüzünde rızık aramak için çıkıp dolaşamazlar. Onlar yüz suyu dökmediklerinden; durumlarını bilmeyen onları zengin sanır. Sen onları görünce yüzlerinden tanırsın. Çünkü onlar yüzüzlük ederek, ısrarla insanlardan istemezler. Onlara ne iyilik yaparsanız, doğrusu Allah hepsini bilir.” (2 Bakara 273)

قال الله تعالى : ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴾

“Ve onlar ki, harcadıkları zaman, ne saçıp savururlar, ne de cimrilik yaparlar bu ikisi arasında dengeli bir yol tutarlar.” (25 Furkan 67)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ ﴾

“ Ve iyi bilin ki, ben insanları ve cinleri ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ve ben onlardan ne rızık istiyorum, ne de beni doyurmalarını.” (51 Zariyat 56-57)

522 - عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : ليس الغنى عن كثرة العرض، ولكن

الغنى غنى النفس .

522: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Gerçek zenginlik malın fazla olması değil, kalb zenginliği gönül tokluğudur.” (Buhari, Rikak 15, Müslim, Zekat 130)

523 - وعن عبد الله بن عمرو أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : قد أفلح من أسلم، ورزق كفافاً

وقنعهُ الله بما آتاه .

523: Abdullah ibni Amr (Allah Onlardan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Müslüman olup yetecek kadar malı da olan ve verilene kanaat etmesini bilen gerçekten kurtulmuştur.” (Müslim, Zekat 125)

524 - وعن حكيم بن حزام رضي الله عنه قال : سألتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم فأعطيني، ثم سألتُهُ

فأعطيني، ثم سألتُهُ فأعطيني، ثم قال : يا حكيم، أن هذا المال خضيرٌ حلوٌّ، فمن أخذه بسخاوةِ نفسٍ بورك له فيه، ومن أخذه بإشرافِ نفسٍ لم يُبارك له فيه، وكان كالذي يأكل ولا يشبع، واليدُ العليا خيرٌ من اليدِ السفلى. قال حكيمٌ : فقلتُ: يا رسولَ الله، والذي بعثك بالحق لا أرى أحداً بعدك شيئاً حتى أفرق الدنيا. فكان أبو بكرٍ يدعُو حكيماً ليُعطيَهُ العطاء، فيأبى أن يقبلَ منه شيئاً. ثم عمر رضي الله عنه دعاهُ ليُعطيَهُ، فأبى أن يقبلَهُ. فقال : يا معشرَ المسلمين، أشهدكم على

حَكِيمٍ إِنِّي أُعْرِضُ عَلَيْهِ حَقَّهُ الَّذِي قَسَمَهُ اللَّهُ لَهُ فِي هَذَا الضِّمِّ فَيَأْبَى أَنْ يَأْخُذَهُ. فَلَمْ يَرِزْ حَكِيمٍ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ حَتَّى تُوفِّيَ.

524: Hakîm ibni Hizam (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den mal istedim verdi, bir daha istedim yine verdi, tekrar istedim yine verdi ve sonra şöyle buyurdu: "Ey Hakîm şu dünya malı gerçekten çekici ve tatlıdır. Kim onu hırslanmaksızın gönül hoşluğuyla tok gözlülükle alırsa onun hesabına bereketli olur. Kim de ona göz dikerek aç gözlülükle alırsa o malın bereketi olmaz. Böylesi kişi yediği halde doymayan kimse gibidir. Veren el alan elden daha üstün ve hayırlıdır." Hakîm diyor ki: Bunun üzerine ben:

-Ya Rasulallah, yaşadığım sürece senden başka kimseden bir şey almıyacağım, dedim. Gün geçti Ebubekir halife oldu. Hakîm'i kendisine ganimet malından hisse vermek için çağırıldı. Fakat Hakîm onu almadı. Sonra Hz. Ömer halifeliği döneminde kendisine bir şeyler vermek istedi. Ondan da hiçbir şey almayınca Hz. Ömer:

-Ey müslümanlar, Hakîm hakkında şahid olunuz bu ganimetten Allah'ın ona ayırdığı hissesini veriyorum da o almak istemiyor, dedi.

İşte bu şekilde Hakîm Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in vefatından sonra ölünceye kadar kimseden bir şey kabul etmedi. (Buhari, Vesaya 9, Müslim, Zekat 96)

525 - وعن أبي بُرْدَةَ عن أبي موسى الأشعري ﷺ قال : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزَاةٍ، وَنَحْنُ سِتَّةٌ نَفَرٍ بَيْنَنَا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ، فَنَقَبْتُ أَقْدَامَنَا وَنَقَبْتُ قَدَمِي، وَسَقَطَتْ أَظْفَارِي، فَكُنَّا نَلْفُ عَلَى أَرْجُلِنَا الْخَرَقَ، فَسُمِّيَتْ غَزْوَةٌ ذَاتِ الرَّقَاعِ لِمَا كُنَّا نَعْصِبُ عَلَى أَرْجُلِنَا مِنَ الْخَرَقِ . قَالَ : أَبُو بُرْدَةَ : فَحَدَّثْتُ أَبُو مُوسَى بِهَذَا الْحَدِيثِ، ثُمَّ كَرِهَ ذَلِكَ، وَقَالَ : مَا كُنْتُ أَصْنَعُ بِأَنْ أذْكَرَهُ، قَالَ : كَأَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَكُونَ شَيْئًا مِنْ عَمَلِهِ أَفْشَاهُ.

525: Ebu Bürde (Allah Ondan razı olsun)'den rivayete göre Ebu Musa el Eş'ari (Allah Ondan razı olsun) şöyle anlatıyor. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le birlikte bir savaşa çıkmıştık. Altı kişi biz nöbetleşe bir deveye biniyorduk. Ayaklarımız aşınıp delinmişti. Benim de ayaklarım aşınıp tırnaklarım düşmüştü. Ayaklarımıza bez parçaları sarıyorduk. Bundan dolayı bu gazveye Zat-ür Rika (çaput sarılıp dolanan gazve) adı verildi.

Ebu Bürde şöyle devam etti: Ebu Musa bunları söyledi sonra da yaptığından hoşlanmadı ve bunları söylemekle hiç de iyi etmedim diye pişmanlığını dile getirdi.

Ebu Bürde Ebu Musa'nın bu tavrını "Herhalde o yaptığı yiğitliğin ve iyiliğin açıklanmış olmasını hoş görmedi" diye yorumladı. (Buhari Megazi 31 Müslim Cihad 149)

526 - وعن عمرو بن تغلب ﷺ أن رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى بِمَالٍ أَوْ سَبِيٍّ فَقَسَمَهُ، فَأَعْطَى رِجَالًا وَتَرَكَ رِجَالًا، فَبَلَغَهُ أَنَّ الَّذِينَ تَرَكَ عَتَبُوا. فَحَمِدَ اللَّهُ، ثُمَّ أَتَنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ : أَمَّا بَعْدُ؟ فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْطِي الرَّجُلَ، وَأَدْعُ الرَّجُلَ، وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِي، وَلَكِنِّي إِنَّمَا أُعْطِي أَقْوَامًا لِمَا أَرَى

فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْجَزَعِ وَالْهَلَعِ، وَأَكَلُ أَقْوَامًا إِلَى مَا جَعَلَ اللَّهُ فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْغِنَى وَالْخَيْرِ، مِنْهُمْ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبَ. قَالَ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبَ : فَوَاللَّهِ مَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِكَلِمَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُمْرَ النَّعَمِ.

526: Amr İbni tağlib (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e ganimet malları veya esirler getirildi. Bunları kimine verdi kimine vermedi dağıtıp bitirdi. Mal vermediği kimselerin ileri geri söylendikleri kendisine ulaşınca Allaha hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu.

“Allah’a yemin olsun ki ben kimilerine veriyor kimilerine vermiyorum. Aslında mal vermediğim kimseler verdiklerimden daha sevgilidir. Ben bazı kimselerin kalplerinde (mala karşı) sabırsızlık, aşırı tamah gördüğüm için veririm. Bazı kimseleri de Allah’ın kalplerinde bıraktığı kanaate ve hayra havale ediyorum. Amr ibni Tağlib de bunlardan biridir.”

Amr İbni Tağlib der ki: Vallahi Peygamberimin hakkımda söylediği bu söz benim için bütün dünyaya bedeldir. (Buhari Cuma 29)

527 - وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَابْتَدَأَ بِمَنْ تَعُولُ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ عَنْ ظَهْرِ غِنَى، وَمَنْ يَسْتَعْضِفْ يُعْضِفْهُ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَعْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ .

527: Hakim İbni Hizam (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Üstteki(veren) el alttaki(alan) elden daha hayırlıdır. Harcamada önce geçimini üstlendiğin kimselerden başla. Sadakanın iyisi ihtiyaç fazlası maldan verilir veya fakiri bolluğa kavuşturacak olandır. Halktan bir şey istemekten sakınan kimseyi Allah iffetli kılar, kimseye muhtaç etmez. Kim de kendini halka karşı tok gözlü davranarak başkasına muhtaç görmezse Allah da onu muhtaç olmaktan korur.” (Buhari zekat 18 Müslim zekat 95)

528 - وَعَنْ أَبِي سُفْيَانَ صَخْرِ بْنِ حَرْبٍ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تُلْحِقُوا فِي الْمَسْأَلَةِ، فَوَاللَّهِ لَا يَسْأَلُنِي أَحَدٌ مِنْكُمْ شَيْئًا فَتُخْرِجَ لَهُ مَسْأَلَتُهُ مِنِّي شَيْئًا وَأَنَا لَهُ كَارَةٌ، فَيَبَارِكَ لَهُ فِيمَا أُعْطِيَتْهُ .

528: Ebu Abdurrahman Muaviye ibni Ebu Süfyan Sahr ibni Harb (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir şey isterken ısrarlı davranmayınız. Allah’a yemin ederim ki sizden biri benden bir şey ister de benim gönülsüzlüğüme rağmen benden bir şey koparırsa verdiğim malın bereketini görmez.” (Müslim, Zekat 99)

529 - وَعَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَوْفِ بْنِ مَالِكِ الْأَشْجَعِيِّ ﷺ قَالَ : كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تِسْعَةً أَوْ ثَمَانِيَةً أَوْ سَبْعَةً، فَقَالَ : أَلَا تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ؟ . وَكُنَّا حَدِيثِي عَهْدٍ بِبَيْعَةٍ، فَقُلْنَا : قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . ثُمَّ قَالَ : أَلَا تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ؟ . فَبَسَطْنَا أَيْدِينَا وَقُلْنَا : قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَعَلَامَ تُبَايِعُكَ ؟ قَالَ : عَلَى أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا .

وَالصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ، وَتَطِيعُوا. وَأَسْرَ كَلِمَةً خَفِيَّةً: وَلَا تَسْأَلُوا النَّاسَ شَيْئًا، فَلَقَدْ رَأَيْتُ بَعْضَ أَوْلِيكَ النَّفَرِ يَسْقُطُ سَوْطُ أَحَدِهِمْ فَمَا يَسْأَلُ أَحَدًا يُنَاوِلُهُ إِيَّاهُ.

529: Ebu Abdurrahman Avf ibni Malik el-Eşca'î (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Biz dokuz veya sekiz veya yedi kişi olarak Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında oturuyorduk. Bize: "Allah'ın elçisine biat etmez misiniz?" buyurdu. Oysa biz yeni biat etmiştik. Bu sebeple: -Ey Allah'ın elçisi, biz sana biat ettik ya, dedik. Sonra tekrar: "Allah'ın elçisine biat etmeyecek misiniz?" buyurdu. Bu defa biat için ellerimizi uzattık ve: -Ey Allah'ın elçisi biz sana biat etmiştik, şimdi ne üzerine biat edeceğiz, dedik. "Allah'a kulluk edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamak, beş vakit namazı kılmak, Allah'a itaat etmek -ve sesini alçaltarak- kimseden bir şey istememek üzere biat edeceksiniz", buyurdu. Avf ibni Malik diyor ki: Bu gruptan bazılarını görürdüm, kamçıları yere düşerdi de kimseden onu alivermesini istemezlerdi. (Müslim, Zekat 108)

530 - وعن ابنِ عمرَ أنِ النبي ﷺ قال : لا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ تَعَالَى وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةٌ لَحْمٍ .

530: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu "Bir şeyler istemek herhangi birinizi o hale getirir ki kıyamet gününde yüzünde bir parça et bile kalmamış vaziyette Allah'ın huzuruna çıkarılır." (Buhari, Zekat 52, Müslim, Zekat 103)

531 - وعنه أن رسولَ الله ﷺ قال : وهو على المنبرِ، وَذَكَرَ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَفُّفَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ : الْيَدِ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى. وَالْيَدِ الْعُلْيَا هِيَ الْمُنْفَقَةُ، وَالسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَةُ .

531: Yine İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) minber üzerinde iken sadaka vermekten, dilenmeyip iffetli yaşamaktan bahsetmiş ve şöyle buyurmuştur: "Üstteki el alttaki elden daha hayırlıdır. Üstteki el veren eldir. Alttaki el ise dilenip alan eldir." (Buhari, Zekat 18, Müslim, Zekat 94)

532 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله ﷺ : مَنْ سَأَلَ النَّاسَ تَكَثُّرًا فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا، فَلَيْسَتْ قِلًّا أَوْ لَيْسَتْ كَثْرًا .

532: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Mal biriktirmek için halktan isteyenler gerçekte ateş kuru istiyorlar demektir. İster az istesin ister çok istesin." (Müslim, Zekat 105)

533 - وعن سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله ﷺ : أَنْ الْمَسْأَلَةَ كَدٌّ، يَكْدُ بِهَا الرَّجُلُ وَجْهَهُ، إِلَّا أَنْ يَسْأَلَ الرَّجُلُ سُلْطَانًا أَوْ فِي أَمْرٍ لَا بُدَّ مِنْهُ .

533: Semure ibni Cündeb (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Halktan bir şeyler istemek kişinin kendi yüzüne açtığı bir yaradır. Kişi böylece kendi yüzünü berelemiş olur. Kişinin devlet başkanından hakkını istemesi ya da çok zaruri durumlardan dolayı istemek böyle değildir." (Tirmizi, Zekat 38)

534 - وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : مَنْ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فَاقَتُهُ، وَمَنْ أَنْزَلَهَا بِاللَّهِ، فَيُوشِكُ اللَّهُ لَهُ بِرِزْقٍ عَاجِلٍ أَوْ آجِلٍ .

534: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim sıkıntıya düşer de halini insanlara açarsa sıkıntıdan kurtulamaz. Fakat her kim düştüğü sıkıntıdan dolayı ihtiyacını Allah'a arz edip havale ederse Allah'ın er veya geç bir rızık vereceği umulur." (Ebu Davud, Zekat 28)

535 - وَعَنْ ثَوْبَانَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : مَنْ تَكْفَلَ لِي أَنْ لَا يَسْأَلَ النَّاسَ شَيْئًا وَأَتَكْفَلَ لَهُ بِالْجَنَّةِ؟ فَقُلْتُ: أَنَا. فَكَانَ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا .

535: Sevban (Allah Ondan razı olsun)'den şöyle demiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) : "Kim bana hiçbir kimseden bir şey istemeyeceğine dair söz verirse ben de onun cennete girmesine kefil olurum", buyurdu. Bunun üzerine ben: Söz veriyorum dedim ve hiçbir kimseden hiçbir şey istemedim. (Ebu Davud, Zekat 27)

536 - وعن أبي بشرٍ قبيصة بن المخارق رضي الله عنه قالت : حَمَلْتُ حَمَالَةً فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَسْأَلُهُ فِيهَا فَقَالَ : أَقِمِ حَتَّى تَأْتِينَا الصَّدَقَةَ فَنَأْمُرَ لَكَ بِهَا ثُمَّ قَالَ : يَا قَبِيصَةَ أَنْ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا لِأَحَدٍ ثَلَاثَةً : رَجُلٌ تَحْمَلُ حَمَالَةً، وَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَهَا ثُمَّ يُمْسِكُ. وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ اجْتَا حَتَّ مَالَهُ، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قَوْمًا مِنْ عَيْشٍ، أَوْ قَالَ : سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ. وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ، حَتَّى يَقُولَ ثَلَاثَةً مِنْ ذَوِي الْحِجَى مِنْ قَوْمِهِ : لَقَدْ أَصَابَتْ فُلَانًا فَاقَةٌ، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قَوْمًا مِنْ عَيْشٍ، أَوْ قَالَ : سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ. فَمَا سِوَاهُنَّ مَنْ الْمَسْأَلَةَ يَا قَبِيصَةَ سَحَتْ، يَأْكُلُهَا صَاحِبُهَا سَحْتًا .

536: Ebu Bişr Kabisa ibn-il Muharik (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir takım büyük işler yüklendim de ağır borç altına girdim ve bu yüzden Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e müracaat ettim. O da bana: " Biraz bekle sadaka malı gelsin de ondan sana verilmesini emrederiz," dedi ve şöyle devam etti:

-Ey Kabisa; dilenmek, istemek yalnızca üç kimse için helaldir.

1- Kan davası için diyet borcu altına giren kimse veya büyük bir meblağ için kefil olup da borç altına giren kimsenin o borcu ödeyinceye kadar istemesi helaldir, sonra dilenmekten vazgeçer.

2- Bütün mal varlığını yok eden (İflas, depresyon, yangın vs.) bir felakete uğramış kimse geçimini yoluna koyacak kadar istemesi helaldir, sonra dilenmeyi bırakır.

3- Son derece fakirliğe düşüp de kendisini tanıyanlardan en az akli başında üç kişinin "Çok fakir düştü" denecek hale gelen kimsenin de geçimini temin edecek kadar isteyip dilenmesi helaldir.

Ey Kabisa bu hallerin dışında dilenmek haramdır. Dilenen haram yemiştir." (Müslim, Zekat 109)

537 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال : لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللَّقْمَةَ وَاللُّقْمَتَانِ، وَالتَّمْرَةَ وَالتَّمْرَتَانِ، وَلَكِنَّ الْمِسْكِينَ الَّذِي لَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ، وَلَا يَفْطَنُ لَهُ، فَيَتَّصِقَ عَلَيْهِ، وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ .

537: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Miskin ve yoksul bir iki lokma bir iki hurma diye kapı kapı dolaşan kimse değildir. Gerçek yoksul ihtiyaç sahibi miskin ihtiyacını karşılayacak bir şeyi bulunmadığı halde mali durumu bilinmediği için kendisine sadaka verilmeyen ve kendisi de kalkıp insanlardan bir şey istemeyen kimsedir." (Buhari, Zekat 25, Müslim, Zekat 101)

BÖLÜM: 58

GÖZ DİKMEKSİZİN VE İSTEMEYEREK SADAKA ALMANIN CAİZ OLUŞU

538 - عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْطِينِي الْعَطَاءَ، فَأَقُولُ : أَعْطِهِ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي، فَقَالَ : خُذْهُ إِذَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ. وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ، فَخُذْهُ فَتَمَوَّلْهُ فَإِنْ شِئْتَ كُلَّهُ. وَإِنْ شِئْتَ تَصَدَّقْ بِهِ، وَمَا لَا ، فَلَا تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ قَالَ : سَأَلْتُ : فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا وَلَا يَرُدُّ شَيْئًا أُعْطِيَهُ.

538: Salim ibni Abdullah ibni Ömer, babası Abdullah ibni Ömer'den o da Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan bildirdiğine göre Ömer (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) arada sırada bana gazilik bahşişi verirdi. Ben de kendisine bunu benden daha fakir ihtiyaç içinde olan birine verseniz derdim. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de buna cevaben: "Ganimet malından sana bir şey gelirse onu al, göz dikmediğin ve istekli de olmadığın halde sana gelen böylesi malı al, kendine mal et sonra istersen onu ye, istersen başkalarına tasadduk et. Fakat sana gelmeyen malın peşine de takılma."

Hadisin ravilerinden olan Salim babası Abdullah hakkında şöyle der: O kimseden bir şey istemez, kendisine verileni de geri çevirmezdi. (Buhari, Zekat 51, Müslim, Zekat 110)

BÖLÜM: 59

ELİNİN EMEĞİYLE GEÇİNİP KİMSEDEN BİR ŞEY İSTEMEMEK

قال الله تعالى : ﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ
وَأذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾

“Ve Cuma namazı kılınıp bittiğinde, yeryüzüne serbestçe dağılın ve Allah’ın lütfundan rızıkınızı aramaya devam edin ve Allah’ı namaz dışında da daima hatırlayın ki, gerçek mutluluğa erişebilirsiniz.” (62 Cuma 10)

539 - عن أبي عبد الله الزبير بن العوام رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : لأن يأخذ
أحدكم أحب له، ثم يأتي الجبل، فيأتي بحزمة من حطب على ظهره فيبيعها، فيكف الله بها
وجهه، خير له من أن يسأل الناس، أعطوه أو منعوه .

539: Ebu Abdullah Zübeyr İbn-il-Avvam (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden birinizin ipini alıp dağa gitmesi ve sırtında bir bağ odun getirerek onu satması ve Allah’ın bu sebeble onun şahsiyet ve onurunu koruması istediği verilse de verilmese de halktan dilenmesinden daha hayırlıdır.” (Buhari, Zekat 50)

540 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : لأن يحتطب أحدكم حزمة على
ظهره، خير له من أن يسأل أحدا، فيعطيه أو يمنعه .

540: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden birinizin sırtında odun toplaması dilenmesinden daha hayırlıdır. Dilenip istediği kimse ya verir veya vermez.” (Buhari, Zekat 50, Müslim, Zekat 106)

541 - وعنه عن النبي ﷺ قال : كان داود عليه السلام لا يأكل إلا من عمل يده .

541: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Davud aleyhisselam elinin emeğinden başka bir şey yemezdi.” (Buhari, Büyu’ 15)

542 - وعنه أن رسول الله ﷺ قال : كان زكريا عليه السلام نجارا .

542: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Zekeriyya aleyhisselam marangozdu yani o da elinin emeğinden yerdi.” (Müslim, Fezail 169)

543 - وعن المقدام بن معد يكرب رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ، وَإِنْ نَبِيََّ اللَّهُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ .

543: Mikdam ibni Ma'dikerb (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İnsan kendi elinin emeğinden ve kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın peygamberi Davud aleyhisselam da kendi elinin emeğinden ve kazancından yerdi." (Buhari, Büyü' 15)

BÖLÜM: 60

CÖMERTLİK VE HAYIR YOLLARINA HARCAMAK

قال الله تعالى : ﴿ أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ . ﴾

"... Siz Allah rızası için, başkalarına ne harcarsanız, onun yerini daima doldurur. Şüphesiz Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır" (34 Sebe' 39)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَأَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ . ﴾

"... Ve Allah'ın rızasını kazanmak için harcamanız şartıyla başkalarına her ne iyilik yaparsanız, bu kendi yararınızdır. Çünkü yapacağınız her iyilik size olduğu gibi geri dönecek ve size de hiçbir şekilde haksızlık edilmeyecektir." (2 Bakara 272)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴾

"... Hayırdan her ne iyilik yapar harcamada bulunursanız doğrusu Allah hepsini bilir." (2 Bakara 273)

544 - وعن ابن مسعود عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَهُ عَلَىٰ هَلْكَتِهِ فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا .

544: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yalnızca şu iki kimseye imrenilebilir. Onlar gibi olmak istenebilir veya bu iki kimseye hased edilir, bunlardaki bu nimetin yok olması istenir. Biri; Allah'ın kendisine verdiği malı hak yolunda harcamayı becerip başarabilen kimse, ikincisi; kendisine ilim ve hikmet verilip onunla hükmeden ve onları öğreten kimse." (Buhari, İlim 15, Müslim Müsafirin 268)

545 - وعنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أَيُّكُمْ مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ؟ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا مِثْلًا أَحَدًا إِلَّا مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ. قال : فَإِنَّ مَالَهُ مَا قَدَّمَ، وَمَالٌ وَارِثُهُ مَا أَخَّرَ .

545: Yine İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabına: Hanginize mirasçısının malı kendi malından daha sevimlidir ? diye sordu. Onlar: Hepimiz kendi malımızı başkalarının malından fazla severiz, dediler. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de:

“Kişinin kendi malı hayır ve iyilikler yaparak infak edip önceden gönderdiği mallardır. Mirasçısının malı ise harcamayıp geriye bıraktığı menkul, gayri menkul her türlü maldır”, buyurdu. (Buhari, Rikak 12)

546 - وَعَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : اتَّقُوا النَّارَ وَكُلُوا بِشِقِّ تَمْرَةٍ .

546: Adî ibni Hatim (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yarım hurma ile de olsa (sadaka verip) cehennem ateşinden korununuz.” (Buhari, Zekat 9, Müslim, Zekat 66)

547 - وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ : مَا سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا قَطُّ فَقَالَ : لَا .

547: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. “Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den bir şey istendiği zaman asla yok demezdi.” (Buhari, Edeb 39, Müslim, Fezail 56)

548 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ، فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا وَيَقُولُ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفَاءً .

548: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Her sabah yeryüzüne iki melek iner. Biri:

-Ya Rabbi, infak edip iyilik edenin malının yerine yenisini ver, der. Diğeri de:

-Ya Rab cimrilik edenin malını telef et, diye dua eder.” (Buhari, Zekat 27, Müslim, Zekat 57)

549 - وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : أَنْفِقْ يَا ابْنَ آدَمَ يُنْفِقْ عَلَيْكَ .

549: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allahu teala şöyle buyurdu demiştir: “Ey Adem oğlu, infak et(malını hayır yolunda sarfet ki) sana da infak (Allah sana karşılığını hem bu dünyada ve hemde ahirette versin) olunsun.” (Buhari, tevhid 35, Müslim, Zekat 36)

550 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ :

أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ : تُطْعِمُ الطَّعَامَ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ .

550: Abdullah ibni Amr ibni Âs (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre bir kimse Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e: Müslümanın hangi ameli daha hayırlıdır, diye sordu. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)'de:

“Yemek yedirmen ve tanıdık tanımadık herkese selam vermendir.” buyurdu. (Buhari, İman 6, Müslim, İman 63)

551 - وعنه قال : قال رسولُ الله ﷺ : أَرْبَعُونَ خَصْلَةً أَعْلَاهَا مَنِيحَةُ الْعَنْزِ مَا مِنْ عَامِلٍ يَعْمَلُ بِخَصْلَةٍ مِنْهَا رَجَاءً ثَوَابَهَا وَتَصَدِيقَ مَوْعُودِهَا إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا الْجَنَّةَ

551: Yine Abdullah ibni Amr ibni Âs (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kırk çeşit iyilik vardır ki bunlardan en üstünü, bir kimseye sağıp sütünden istifade etmesi için ödünç olarak sütlü bir keçi vermektir. Kim Allah'tan sevap bekleyerek ve hakkında vadedilen sevaba inanarak bu güzel huylardan herhangi birini işlerse o kimseyi Allah o güzel huy sebebiyle cennetine koyar." (Buhari, Hibe 35)

552 - وعن أبي أمّامة صُدَيِّ بْنِ عَجْلَانَ ؓ قال : قال رسولُ الله ﷺ : يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ أَنْ تَبْدُلَ الْفَضْلَ خَيْرٌ لَكَ، وَإِنْ تُمْسِكَهُ شَرٌّ لَكَ، وَلَا تُلَامُ عَلَى كِفَافٍ، وَأَبْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ، وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى .

552: Ebu Umame Suday İbni Aclan (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Ademoğlu, ihtiyacından fazla olan malını sadaka olarak vermen senin için hayırlıdır. Onu tutman da senin için şerli ve kötüdür. İhtiyacına yetecek kadarını elinde tutmandan dolayı kınanıp ayıplanmazsın, harcamaya evvela geçimini üstlendiklerinden başla. Veren el alan elden üstündür." (Müslim, Zekat 97)

553 - وعن أنس ؓ قال : ما سئِلَ رسولُ الله ﷺ على الإسلام شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاهُ، وَلَقَدْ جَاءَهُ رَجُلٌ، فَأَعْطَاهُ غَنَمًا بَيْنَ جَبَلَيْنِ، فَرَجَعَ إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ : يَا قَوْمِ أَسْلَمُوا؟ فَإِنْ مُحَمَّدًا يُعْطِي عَطَاءً مَنْ لَا يَخْشَى الْفَقْرَ، وَإِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيْسَ لَهُ مَا يُرِيدُ إِلَّا الدُّنْيَا فَمَا يَلْبَثُ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى يَكُونَ الْإِسْلَامَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا .

553: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) islam için ne istenirse mutlaka verirdi. Bir defasında yanına gelen bir adama iki dağ arasını dolduracak kadar bir koyun sürüsü vermişti. Bu adam kabilesine döndüğü zaman: Ey Kavmim koşun müslüman olun. Çünkü Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) fakirlik ve ihtiyaç korkusu duymadan çok büyük ikram ve ihsanlarda bulunup mal dağıtıyor, dedi.

Hadisin ravisi Enes diyor ki: Kimileri sadece dünyalık elde etmek için müslüman olurlardı. Fakat çok geçmeden müslümanlık onların gözünde dünyadan ve dünya üzerindeki her şeyden daha değerli daha sevimli hale geliyordu. (Müslim, Fezail 57-58)

554 - وعن عُمَرَ ؓ قال : قَسَمَ رسولُ الله ﷺ قَسَمًا، فَقُلْتُ: يَا رسولَ الله لَعَيْرُهُؤُلَاءِ كَانُوا أَحَقَّ بِهِ مِنْهُمْ؟ قال : إِنَّهُمْ خَيْرُونِي أَنْ يَسْأَلُونِي بِالْفُحْشِ، أَوْ يُيَخِّلُونِي، وَلَسْتُ بِبَاخِلٍ .

554: Ömer (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ganimet malı taksim ediyordu. -Ya Rasulallah kendilerine ganimet malı verilmeyenler verilenlerden daha fazla o mala layıktır, dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'de: "Onlar beni iki durum arasında bıraktılar. Ya çirkin sözlerle benden mal

isteyecekler, vereceğim, ya da vermeyeceğim de onlar beni cimrilikle suçlayacaklar. Halbuki ben cimri değilim.” (Müslim, Zekat 127)

555 - وعن جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ : بَيْنَمَا هُوَ يَسِيرُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم مَقْفَلَهُ مِنْ حُنَيْنٍ، فَعَلِقَهُ الْأَعْرَابُ يَسْأَلُونَهُ، حَتَّى اضْطَرُّوهُ إِلَى سَمْرَةَ، فَخَطَفَتْ رِدَاءَهُ، فَوَقَفَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ : أَعْطُونِي رِدَائِي، فَلَوْ كَانَ لِي عِدَدُ هَذِهِ الْعِضَاهِ نَعَمًا لَقَسَمْتُه بَيْنَكُمْ، ثُمَّ لَا تَجِدُونِي بِخِيَلًا وَلَا كَذَابًا وَلَا جَبَانًا .

555 : Cübeyr İbni Mutim (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Huneyn gazvesi dönüşünde Rasulullah ile birlikte yürürken bedeviler ganimetin taksimini ısrarla istemeye başladılar ve neticede peygamberimizi bir semüre ağacına sıkıştırdılar. Cübbesi ağaca takılıp kaldı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) devesini durdurup:

“Cübbemi verin bana! Şayet şu gördüğünüz dikenli ağaçlar kadar hayvanım ve eşyam olsaydı tamamını aranızda bölüştürürdüm. Siz de benim cimri, yalancı, korkak olmadığımı görürdünüz”, buyurdu. (Buhari, Cihad 24)

556 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ عَرْوَةً .

556: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sadaka vermekle mal eksilmez. Allah affeden kulunun değerini artırır. Allah alçak gönüllü olanları yükseltir ve yüceltir.” (Müslim, Birr 69)

557 - وعن أبي كبشة عمرو بن سعدٍ الأِنْمَارِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ : ثَلَاثَةٌ أَقْسِمُ عَلَيْهِنَّ وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا فَاحْفَظُوهُ: مَا نَقَصَ مَالٌ عَبْدٍ مِنْ صَدَقَةٍ، وَلَا ظَلَمَ عَبْدٌ مَظْلَمَةً صَبَرَ عَلَيْهَا إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ عِزًّا، وَلَا فَتَحَ عَبْدٌ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ، أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا. وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا فَاحْفَظُوهُ قَالَ : إِنَّمَا الدُّنْيَا لِأَرْبَعَةٍ نَصَرِ: عَبْدٌ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا وَعِلْمًا، فَهُوَ يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ، وَيَصِلُ فِيهِ رَحْمَهُ، وَيَعْلَمُ اللَّهُ فِيهِ حَقًّا فَهَذَا بِأَفْضَلِ الْمَنَازِلِ. وَعَبْدٌ رَزَقَهُ اللَّهُ عِلْمًا، وَلَمْ يَرِزُقْهُ مَالًا فَهُوَ صَادِقُ النَّيَّةِ يَقُولُ : لَوْ أَنَّ لِي مَالًا لَعَمَلْتُ بِعَمَلِ فُلَانٍ، فَهُوَ بِنَيْتِهِ، فَأَجْرُهُمَا سَوَاءٌ. وَعَبْدٌ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا وَلَمْ يَرِزُقْهُ عِلْمًا، فَهُوَ يَخْبِطُ فِي مَالِهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ، لَا يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ، وَلَا يَصِلُ فِيهِ رَحْمَهُ، وَلَا يَعْلَمُ اللَّهُ فِيهِ حَقًّا فَهَذَا بِأَخْبَثِ الْمَنَازِلِ. وَعَبْدٌ لَمْ يَرِزُقْهُ اللَّهُ مَالًا وَلَا عِلْمًا، فَهُوَ يَقُولُ : لَوْ أَنَّ لِي مَالًا لَعَمَلْتُ فِيهِ بِعَمَلِ فُلَانٍ، فَهُوَ نَيْتُهُ، فَوَزْرُهُمَا سَوَاءٌ .

557: Ebu Kebşe Amr ibni Sa'd el Enmarî (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken dinlemiştir:

“Üç haslet vardır ki şimdi onlar hakkında yemin ederek şunları söyleyeceğim. Bu sözlerimi iyi belleyiniz.

- 1- Sadaka vermekle kulun malı eksilmez.
- 2- Uğradığı haksızlığa sabreden kimsenin Allah şerefini artırır.
- 3- Dilenme kapısına açan kimseye Allah fakirlik kapısını açar. Yada buna benzer bir şey dedi.

Şu söyleyeceklerimi de iyi belleyin. Dünyada dört çeşit insan vardır.

1- Bir kul ki Allah kendisine hem mal hem de ilim vermiştir. O da Allah korkusuyla hareket ederek hısım akrabasını görüp gözetmiş, malında Allah'ın hakkı olduğunu bilmiş ve yerine getirmiştir. Bu kimse en üst derecededir.

2- Bir kul da vardır ki Allah kendisine ilim verip mal vermemiştir. İyi ve doğru niyetli kimsedir. O iyi niyetle "Eğer malım olsaydı ben de falan adam gibi davranırdım", diyor. Bu iyi niyetinin karşılığını görür, böylece ikisinin sevabı da birbirine denk olur.

3- Bir kul daha vardır ki Allah kendisine mal vermiş ilim vermemiştir. Bilgisizliği yüzünden malını gelişi güzel yanlış yerlerde harcar. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmaz, hısım akrabasını görüp gözetmez, o malda Allah'ın hakkı olduğunu idrak etmez. Böylesi kişi en kötü durumdadır.

4- Allah'ın ne mal ne de ilim vermediği bir kuldür. Bu kişi der ki: "Eğer malım olsaydı ben de falan gibi yaşar malımı öylece harcardım." ona da niyetinin karşılığı yazılır. Böylece ikisi de günah yönünden birbirine denk olurlar." (Tirmizi , Zühd 17)

558 - وعن عائشة رضي الله عنها: إنهم ذبحوا شاة، فقال النبي ﷺ: ما بقي منها؟

قالت: ما بقي منها إلا كتفها قال: بقي كلها غير كتفها

558: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ailesi bir koyun kesmişlerdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ondan ne kaldı?" buyurdu. Ancak kürek kemiği kaldı hepsini dağıttık cevabını verdik. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Desene bir kürek kemiği hariç hepsi duruyor", buyurdu. (Tirmizi , Sıfat-ul kıyame 35)

559 - وعن أسماء بنت أبي بكر الصديق رضي الله عنهما قالت: قال لي رسول الله ﷺ:

لا تُوكي، فيوكي عليك. وفي رواية: أنفقي أو انفحي، أو انضحني، ولا تُحصي فيحصي الله عليك، ولا تُوعي، فيوعي الله عليك.

559: Esma Binti Ebu Bekir (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Esma, Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle buyurdu demiştir:

"Malını mülkünü (Allah için harcamayıp) bağlatma, bekletme senin de rızkın bağlanır, Allah' da sana sıkarak verir." (Buhari, Zekat 20)

Başka bir rivayette: "İnfak et, sayıp durma, sana da sayı ile verilir, fazlalık malını ve paranı muhtaç kimselerden esirgeme, senin de rızkın engelenir." (Buhari, Zekat 21, Müslim, Zekat 88)

560 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أنه سمع رسول الله ﷺ يقول: **مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُنْفِقِ، كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُنَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ مِنْ تُدْيِهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا، فَأَمَّا الْمُنْفِقُ، فَلَا يُنْفِقُ إِلَّا سَبَعَتْ، أَوْ وَفَرَتْ عَلَى جَلْدِهِ حَتَّى تُخْفِيَ بَنَانَهُ، وَتَعْفُو أَثَرَهُ، وَأَمَّا الْبَخِيلُ، فَلَا يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيْئًا إِلَّا لَزِقَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ مَكَانَهَا، فَهُوَ يُوسِعُهَا فَلَا تَتَّسِعُ.**

560: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre o Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

“Cimri kişi ile cömert kişinin durumu göğüslerinden köprücük kemiklerine kadar iki zırh giyinmiş kişinin durumuna benzer.

Cömert kimse sadaka verdikçe üzerindeki zırh genişler, uzar, ayak parmaklarını örtecek hale gelir ve ayak izlerini bile siler.

Cimri ise bir şey vermek istediğinde zırhın halkaları birbirine iyice geçer ve onu sıkıştırır. Genişletmek için ne kadar çalışsa da başaramaz, infak etmek ister de bir türlü infak edemez.” (Buhari, Cihad 89, Müslim, Zekat 76)

561 - وعنه قال: قال رسول الله ﷺ: **مَنْ تَصَدَّقَ بَعْدَ ثَمَرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ، وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ، فَإِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُهَا بِيَمِينِهِ، ثُمَّ يُرَبِّيَهَا لِصَاحِبِهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدَكُمْ فَلَوْهُ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ.**

561: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Bir kimse helal kazancından bir hurma kadar sadaka verirse -ki Allah helaldan başkasını kabul etmez- Allah o sadakayı kabul eder. . Sonra onu sizden birinizin atının yavrusunu büyüttüğü gibi ihtimamla sadaka sahibi için büyütür hatta onun sevabı dağ gibi kocaman olur.”

562 - وعنه، عن النبي ﷺ قال: **بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِفَلَاةٍ مِنَ الْأَرْضِ، فَسَمِعَ صَوْتًا فِي سَحَابَةٍ: اسْقِ حَدِيقَةَ فُلَانٍ، فَتَنَحَّى ذَلِكَ السَّحَابَ فَأَفْرَغَ مَاءَهُ فِي حَرَّةٍ، فَإِذَا شَرْجَةٌ مِنْ تِلْكَ الشَّرَاحِ قَدِ اسْتَوْعَبَتْ ذَلِكَ الْمَاءَ كُلَّهُ، فَتَتَّبَعِ الْمَاءَ، فَإِذَا رَجُلٌ قَائِمٌ فِي حَدِيقَتِهِ يُحَوِّلُ الْمَاءَ بِمِسْحَاتِهِ، فَقَالَ لَهُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ مَا اسْمُكَ؟ قَالَ: فُلَانٌ لِلِاسْمِ الَّذِي سَمِعَ فِي السَّحَابَةِ، فَقَالَ لَهُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ لِمَ تَسْأَلُنِي عَنِ اسْمِي؟ فَقَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ صَوْتًا فِي السَّحَابِ الَّذِي هَذَا مَاؤُهُ يَقُولُ: اسْقِ حَدِيقَةَ فُلَانٍ لِاسْمِكَ، فَمَا تَصْنَعُ فِيهَا؟ فَقَالَ: أَمَا إِذْ قُلْتَ هَذَا فَإِنِّي أَنْظَرُ إِلَى مَا يَخْرُجُ مِنْهَا، فَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثِهِ، وَأَكُلُ أَنَا وَعِيَالِي ثُلُثًا وَأَرُدُّ فِيهَا ثُلُثَهُ.**

562: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

-Adamın biri çölde giderken Filancanın bahçesini sula diye bir ses işitti. Bunun üzerine o bulut kara taşlık bir yere saptı ve oraya suyunu boşalttı derken su yollarından biri o suyun

hepsini topladı, bu adam suyu takip etti. Bu sırada bahçesinde bulunan bir adamın çapasıyla o suyu öteye beriye çevirdiğini gördü ve -Ey Allah'ın kulu ismin nedir? Diye sordu. -İsmim filancadır, dedi ve buluttan işittiği ismi söyledi. Bunun üzerine o adam: -Ey Allah'ın kulu adımı niçin soruyorsun? dedi. O da:

-Ben şu suyu yağdıran buluttan isminizi anarak filancanın bahçesini sula dediğini duydum. Onun için soruyorum, sen ne yapıyorsun ki bu lütfâ eriştin, dedi. Bahçe sahibi:

-Madem ki merak ediyorsun söyleyeyim: "Ben bu bahçeden çıkan ürünü hesap ederim. Üçte birini sadaka olarak dağıtırım. Üçte birini çoluk çocuğumla yerim, üçte birini de tohumluk olarak ayırırım, dedi. (Müslim, Zühd 45)

BÖLÜM: 61

CİMRİLİK VE AÇ GÖZLÜLÜKTEN SAKINMAK

قال الله تعالى : ﴿ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ﴾

"Sizden her kim de malını başkaları için harcamayıp cimrilik eder ve kendi kendine yeterli olduğunu zannedip Allah'a ibadet ve sığınma ihtiyacı duymazsa, kelime-i tevhidi, cenneti ve islam dinini yalanlarsa ona da güçlük, zorluk ve sıkıntıya giden yolu kolaylaştıracamız. Ve o kimse kabir çukuruna veya cehennem çukuruna düştüğünde malı ona bir fayda sağlamayacaktır." (92 Leyl 8-11)

قال الله تعالى : ﴿ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾

"... Kim nefsinin aç gözlülüğünden, hırsından ve cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erip umduğuna nail olanlardır." (64 teğabün 16)

563 - عن جابر أن رسول الله ﷺ قال : اتَّقُوا الظُّلْمَ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَاتَّقُوا الشُّحَّ، فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، حَمَلَهُمْ عَلَىٰ أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ، وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ .

563: Cabir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulallah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Zulmetmekten sakının çünkü zulüm, sahibini kıyamette karanlıkta bırakır. Cimrilikten de sakının zira cimrilik sizden önce yaşayan insanları helak etmiştir. Onları kan dökmeye ve haramı helal görmeye yöneltmiştir." (Müslim, Birr 56)

BÖLÜM: 62

BAŞKALARINI KENDİNE TERCİH ETMEK

قال الله تعالى : ﴿ وَيُؤْتِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾

“... ve kendilerini yoksulluk içinde bulunsalar bile, diğerlerini kendilerine tercih ederler. Kim cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erip umduğuna nail olanlardır” (59 Haşr 9)

قال الله تعالى : ﴿ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴾

“Allah’a olan sevgileri için veya mala olan sevgilerine rağmen yemeklerini, yoksula, yetime ve tutsağa verirler, onları doyururlar.” (76 İnsan 8)

564 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : جاء رجلٌ إلى النبي ﷺ فقال : إني مجهُودٌ، فأرسل إلى بعض نِسائِهِ، فقالت : والذي بعثك بالحق ما عندي إلا ماءٌ، ثم أرسل إلى أخرى، فقالت : مثل ذلك، حتى قلن كلهن مثل ذلك : لا والذي بعثك بالحق ما عندي إلا ماءٌ. فقال النبي ﷺ : (مَنْ يُضِيفُ هَذَا اللَّيْلَةَ؟)، فقال رجلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: أنا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فانطلق به إلى رَحْلِهِ، فقال لَأَمْرَأَتِهِ : أَكْرَمِي ضَيْفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

وفي روايةٍ : قال لامرأته : هل عندك شيءٌ؟ فقالت : لا، إلا قُوتَ صِبياني. قال : عَلَّيْهِمْ بِشَيْءٍ وَإِذَا أَرَادُوا الْعِشَاءَ فَنَوْمِيهِمْ، وَإِذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا فَأَطْفِئِي السَّرَّاجَ، وَأَرِيهِ أَنَا نَأْكُلُ، فَتَقَعْدُوا وَأَكَلِ الضَّيْفُ وَبَاتَا طَاوِيئِينَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ، غَدَا عَلَى النَّبِيِّ فَقَالَ : (لَقَدْ عَجَبَ اللَّهُ مِن صَنِيعِكُمَا بِضَيْفِكُمَا اللَّيْلَةَ .

564: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Bir adam Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’e gelerek: Ben açım, dedi. Allah’ın Rasulü hanımlarından birine haber gönderip yiyecek göndermesini istedi. O da: -Seni peygamber olarak gönderen Allah’a yemin ederim ki evde sudan başka bir şey yok, dedi.

Sonra diğer bir hanımına haber gönderdi. O da aynı cevabı verdi. Nihayet tüm hanımları aynı cevabı verince; Bu gece bu adamı kim misafir edecektir ? buyurdu. Ensardan biri Ya Rasulallah ben misafir ederim, dedi. Onu evine götürdü ve karısına peygamberin misafirine yemek hazırla, dedi.

* Başka bir rivayette: Evde yiyecek bir şeyler var mı? diye sordu. Hanımı

-Hayır sadece çocukların yiyeceği kadar bir şey var, dedi. Ensâri:

-Öyleyse çocukları bir şeylerle avut, sofraya gelmek isterlerse onları uyut. Misafirimiz içeri girince lambayı söndür, ona kendimiz de yiyormuş gibi gösterelim dedi. Sofraya oturdular. Misafir karnını doyurdu, onlar da aç yattılar. Sabahleyin o sahabi Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına gitti, onu gören Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Bu gece yaptıklarınızdan dolayı Allah sizden razı oldu.” (Buhari, Menakıb-ül Ensar 10, Müslim, Eşribe 172)

565 - وعنه قال : قال رسولُ الله ﷺ : طَعَامُ الاثْنَيْنِ كَافِي الثَّلَاثَةِ ، وَطَعَامُ الثَّلَاثَةِ

كَافِي الأَرْبَعَةِ .

وَفِي رَوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِي الْاِثْنَيْنِ ، وَطَعَامُ الْاِثْنَيْنِ يَكْفِي الأَرْبَعَةَ ، وَطَعَامُ الأَرْبَعَةِ يَكْفِي الثَّمَانِيَةَ .

565: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İki kişinin yiyeceği üç kişiye, üç kişinin yiyeceği dört kişiye yeter.” (Buhari, Et’ime 11, Müslim, Eşribe 178)

* Müslim'in Cabir'den rivayetine göre: “Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye, dört kişinin yiyeceği ise sekiz kişiye yeter.” (Müslim, Eşribe 179)

566 - وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : بينما نحن في سفرٍ مع النبي ﷺ إذ جاء

رَجُلٌ عَلَى رَاحِلَةٍ لَهُ ، فَجَعَلَ يَصْرِفُ بَصْرَهُ يَمِينًا وَشِمَالًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلٌ ظَهَرَ فَلْيَعُدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا ظَهَرَ لَهُ ، وَمَنْ كَانَ لَهُ فَضْلٌ مِنْ زَادٍ ، فَلْيَعُدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا زَادَ لَهُ فَذَكَرَ مِنْ أَصْنَافِ المَالِ مَا ذَكَرَ حَتَّى رَأَيْنَا أَنَّهُ لَا حَقَّ لِأَحَدٍ مِنَّا فِي فَضْلٍ .

566: Ebu Said el Hudrî (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Günün birinde Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'le birlikte bir seferde bulunuyorduk. Bu sırada devesine binmiş bir adam çıkageldi. Bir şeyler umarcasına sağa sola bakınıyordu. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“Fazla binek hayvanı olanlar olmayanlara versin, fazla azığı olanlar olmayanlara versin.” Bu konuşmasında her cinsden malı saydı. İşte o zaman hiçbir müslümanın ihtiyacından fazla bir şey bulundurmaya ve saklamaya hakkı olmadığını anladık. (Müslim, Lukata 18)

567 - وعن سهل بن سعد رضي الله عنه أن امرأةً جاءت إلى رسول الله ﷺ ببردٍ منسوجةٍ ، فقالت :

نَسَجْتُهَا بِيَدَيَّ لِأَكْسُوكَهَا فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا فَخَرَجَ إِلَيْنَا وَإِنهَا لِأَزَارُهُ ، فَقَالَ فُلَانُ : اكْسُنِيهَا مَا أَحْسَنَهَا ! فَقَالَ : نَعَمْ . فَجَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ فِي المَجْلِسِ ، ثُمَّ رَجَعَ فَطَوَّأَهَا ثُمَّ أَرْسَلَ بِهَا إِلَيْهِ . فَقَالَ لَهُ القَوْمُ : مَا أَحْسَنَتْ ! لَيْسَهَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا ثُمَّ سَأَلْتَهُ ، وَعَلِمَتْ

أَنَّهُ لَا يَرُدُّ سَائِلًا. فَقَالَ : إِنِّي وَاللَّهِ مَا سَأَلْتُهُ لِأَلْبَسَهَا إِنَّمَا سَأَلْتُهُ لِتَكُونَ كَفَنِي. قَالَ سَهْلٌ : فَكَانَتْ كَفَنَهُ

567: Sehl İbni Sa'd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir kadın dokuduğu bir kumaşı getirip Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e hediye olarak verdi ve:

-Bunu giyesiniz diye kendi ellerimle dokudum, dedi. Bunun üzerine böyle bir kumaşa ihtiyacı olan Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu alıp belden aşağısına giyerek yanımıza geldi. ashabtan biri:

-Ne güzel kumaşmış bunu bana ver de giyineyim dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) peki dedi. Orada biraz oturduktan sonra evine döndü kumaşı katlayıp o adama gönderdi. Ashabı kiram o sahabiye: Hiç de iyi yapmadın Rasulullah onu ihtiyacı olduğu için giyinmişti, üstelik sen Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in bir şey isteyenini geri çevirmediğini bile bile o kumaşı istedin, dediler. O sahabi de şunları söyledi:

-Vallahi ben o kumaşı giyinmek için değil kendime kefen yapmak için istedim.

Sehl der ki: O kumaş sonunda o kimsenin kefeni oldu. (Buhari, Cenaiz 25)

568 – وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : أن الأشعريين إذا أرمَلُوا في الغَزْوِ، أو قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِمْ بِالْمَدِينَةِ، جَمَعُوا ما كان عندهم في ثوبٍ واحدٍ، ثمَّ اقتسموه بينهم في إناءٍ واحدٍ بالسَّوِيَّةِ فهُم مَنِّي وإنا منهم .

568: Ebu Musa el Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Eş'ariler herhangi bir savaşta erzakları bitince veya Medine'deki ailelerinin yiyecekleri azaldığı zaman hepsi yanlarında bulunan yiyeceği ne varsa getirip bir yaygıya dökerler sonra toplanan aralarında bir kap içinde ölçerek eşit bir şekilde paylaşırlardı. İşte bu yüzden Eş'ariler bendendir, ben de Eş'arilerdenim.” (Buhari, Şirket 11, Müslim Fezailüs-Sahabe 167)

BÖLÜM: 63

AHİRETE YARIŞIRCASINA HAZIRLANMAK

قال الله تعالى : ﴿ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴾

“... Öyleyse değerli şeylere ulaşmak için can atanlar, yarışanlar bunca nimetlerin bulunduğu cennete girmek için yarışsınlar.” (83 Mutaffifin 26)

569 - وعن سهل بن سعد رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ أتى بِشَرَابٍ، فَشَرِبَ مِنْهُ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ، وَعَنْ يَسَارِهِ الْأَشْيَاحُ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ: أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هَؤُلَاءِ؟ فَقَالَ الْغُلَامُ: لَا، وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا أُؤْثِرُ بِنَصِيبِي مِنْكَ أَحَدًا، فَتَلَّهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَدِهِ.

569: Sehl ibni Sa'd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e içecek bir şeyler getirildi. O da içti bu sırada sağında bir çocuk solunda ise ihtiyarlar bulunuyordu. Rasulullah çocuğa dönerek: "Bu bardaktakini yaşlılara verebilir miyim? diye sordu. Çocuk:

-Hayır vallahi olmaz Ya Rasulallah senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, dedi. Rasulullah da çocuğa verdi. (Buhari, şirb vel Müsakat 1, Müslim, Eşribe 122)

570 - وعن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال: بَيْنَمَا أَيُّوبُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَغْتَسِلُ عُريَانًا، فَخَرَّ عَلَيْهِ جَرَادٌ مِنْ ذَهَبٍ، فَجَعَلَ أَيُّوبُ يَحْثِي فِي ثَوْبِهِ، فَنَادَاهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا أَيُّوبُ، أَلَمْ أَكُنْ أَغْنَيْتُكَ عَمَّا تَرَى؟ قَالَ: بَلَى وَعِزَّتِكَ، وَلَكِنْ لَا غِنَى بِي عَنْ بَرَكَتِكَ.

570: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Bir gün Eyyub peygamber çıplak olarak yıkanırken üzerine Altın çekirgeler düşmeye başladı. Eyyub da onları toplayıp elbisesine doldurmaya başladı. Bunun üzerine Allah ona şöyle seslendi: Ya Eyyub! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı? Eyyub da:

-Evet izzetine yemin ederim ki beni çok zengin kıldın ancak senin verdiğin bereketine de asla doyamam", dedi." (Buhari, Gusül 20)

BÖLÜM: 64

ŞÜKREDEN ZENGİNİN FAZİLETİ

قال الله تعالى: ﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى﴾

"Sizden her kim başkaları için harcar ve Allahtan korkarsa ve o en güzel kelimeyi yani kelime-i tevhidi tasdik eder ve doğrularsa artık ona en kolay yolu kolaylaştırıp o yolda başarılı kılacağız." (92 Leyl 5-7)

قال الله تعالى: ﴿وَسَيَجْنِبُهَا الْأَتَقَى الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾

"Allahtan korkanları o cehennem ateşinden uzak kalacaklardır. Onlar ki, mallarını ve öz benliklerini arındırmak için başkalarına harcarlar. Böyleleri iyiliğine karşı hiçbir kimseden karşılık beklemez. Verdiğini sadece yüce Rabbinin rızasına ermek için verir. İşte

böyleleri de zamanı geldiğinde, Allah'ın vereceği nimet ve ikramlara razı olacaklardır veya Rabbi de onlardan razı olacaktır." (92 Leyl 18-21)

قال الله تعالى : ﴿ إِن تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِّن سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴾

"Yardımları açıktan yapmanız iyidir, güzeldir. Ama muhtaç kimseye gizlice vermeniz sizin için daha hayırlı olur. Böylelikle Allah o sadaka ile günahlarınızdan bir kısmını örter. Allah yapmakta olduklarınızdan haberi olandır." (2 Bakara 271)

قال الله تعالى : ﴿ لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِن شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴾

"Size gelince ey mü'minler! sevdiğiniz şeylerden Allah rızası için başkalarına harcamadıkça, gerçek erdemliliğe ve hayra ulaşamazsınız. Ve her ne harcamışsanız Allah mutlaka onu bilir." (3 Al-i İmran 92)

571 - وعن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ : لا حسد إلا في اثنتين : رجل آتاه الله مالا فسلطه علىهلكته في الحق، ورجل آتاه الله حكمة فهو يقضي بها ويعلمها .

571: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yalnızca şu iki kimseye imrenilebilir, onlar gibi olmak istenebilir veya bu iki kimseye hased edilir ve bunlardaki bu nimetin yok olması istenir. Biri Allah'ın kendisine verdiği malı hak yolunda harcamayı becerip başarabilen kimse, ikincisi kendisine ilim ve hikmet verilip onunla hükmeden ve onları öğreten kimse." (Buhari, İlim 15, Müslim Müsafirin 268)

572 - وعن ابن عمر رضي الله عنهما ، عن النبي ﷺ قال : لا حسد إلا في اثنتين : رجل آتاه الله القرآن، فهو يقوم به إناء الليل وإناء النهار، ورجل آتاه الله مالا فهو ينفقه إناء الليل وإناء النهار .

572: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yalnız şu iki kimseye imrenilir ve onlar gibi olmak istenebilir. Veya bu iki kimseye hased edilir ve bunlardaki bu nimetin yok olması istenir. Biri Allah'ın kendisine verdiği Kur'an ile gece ve gündüz meşgul olan kimse, diğeri de Allah'ın kendisine verdiği malı gece gündüz harcayan kimse." (Buhari, temenni 5, Müslim, Misafirin 266)

573 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن فقراء المهاجرين أتوا رسول الله ﷺ ، فقالوا : ذهب أهل الدثور بالدرجات العلى، والتعيم المقيم، فقال : وما ذاك؟ فقالوا : يصلون كما نصلي، ويصومون كما نصوم، ويتصدقون ولا نتصدق، ويعتقون ولا نعتق، فقال رسول الله ﷺ : أفلا أعلمكم شيئا تدركون به من سبقكم، وتسبقون به من بعدكم، ولا يكون أحد أفضل منكم إلا

مَنْ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُمْ؟. قَالُوا : بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ : تَسْبِحُونَ، وَتَحْمَدُونَ وَتَكْبُرُونَ، دُبَّرَ كُلُّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ مَرَّةً. فَرَجَعَ فَقَرَأَ الْمُهَاجِرِينَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالُوا: سَمِعَ إِخْوَانَنَا أَهْلُ الْأَمْوَالِ بِمَا فَعَلْنَا فَفَعَلُوا مِثْلَهُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ.

573: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Muhacirlerin fakirleri bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelerek: Varlık sahibi müslümanlar cennetin yüksek derecelerini ve ebedi nimetlerini kazandılar gittiler, dediler. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): Hayrola onlar ne yaptılar ki, diye sordu. Fakir muhacirler de:

-Bizim kıldığımız gibi onlar da namaz kılıyorlar, bizim gibi oruç tutuyorlar üstelik onlar sadaka veriyorlar, biz veremiyoruz, onlar köleleri hürriyetlerine kavuşturuyorlar biz bunu da yapamıyoruz, dediler. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara:

“Size bir şey öğreteyim ki bu sayede sizden önde gidenlere yetişirsiniz hatta ileride geçersiniz. Sizden sonra sizin yaptıklarınız gibi yapmadıkça kimse sizden üstün olamaz”, buyurdu. Onlar da: Evet söyle Ya Rasulallah, dediler. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de şöyle buyurdu:

“Her farz namazın arkasında 33 sefer Sübhanellah, 33 sefer Elhamdülillah, 33 sefer Allahü ekber, dersiniz.”

Birkaç gün sonra fakir muhacirler tekrar Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)e gelerek: Zengin kardeşlerimiz de bizim yaptığımız tesbihleri duymuşlar aynısını onlar da yapıyorlar, deyince Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Ne yapalım. Artık bu Allah'ın bir lütfü keremidir. Allah lütfunu dilediğine verir.” (Buhari, Ezan 155, Müslim, Mesacid 142)

BÖLÜM: 65

ÖLÜMÜ DEVAMLILIK HATIRLAMAK VE NEFSİN ARZULARINI DİZGİNLEMEK

قال الله تعالى : ﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴾

“Her canlı ölümü tadacaktır. Böylece kıyamet günü yapıp ettiklerinizin karşılığı size tam olarak ödenecektir. Orada ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulacak olanlar, gerçek kurtuluşa ermişlerdir. Zira bu dünya hayatına düşkünlük, aldatıcı bir zevkten başka bir şey değildir.” (3 Al-i İmran 185)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ﴾

“... Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını sevgi mi, nefret mi, günah mı, sevap mı, kâr mı, zarar mı bilemez yine hiçbir kimse hangi toprak parçasında ve nasıl öleceğini de asla bilemez.” (31 Lokman 34)

قال الله تعالى : ﴿ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴾

“... O insanların dünyadaki yaşama süreleri dolduğu zaman bu sonlarını bir an olsun ne geciktirebilirler ve ne de öne alabilirler.” (16 Nahl 61)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ وَانْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴾

“Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah’ı anmaktan meşgul edip alıkoymasın. Kim böyle yaparsa yani dünya ve şeytan kimi Allah’a ibadet ve itaatten alıorsa ziyana uğrayanlar onlardır.

Birinize ölüm gelip de “Rabbim ne olur beni yakın bir süreye kadar erteleyeydin de sadaka verip iyilerden olsaydım!” Demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan hemen şimdi O’nun yolunda harcayın. Ama ölüm vakti geldiği zaman hiçbir kimseye kesinlikle mühlet tanımaz ecelini ertelemeyiz. Allah tüm yaptıklarınızı tam olarak bilir.” (63 Münafikûn 9-11)

قال الله تعالى : ﴿ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ. فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ. فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ تَلْفَحُ وُجُوهُهُمُ النَّارَ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴾

“Ölümden sonraki hayata inanmamakta direktip, kendi kendilerini aldatanlardan herhangi birisine, ölüm gelip çattınca: “Ey Rabbim beni hayata geri döndür ki, terkettiğim dünyada belki yararlı bir iş yaparım.” Hayır, bu onun söylediği boş ve anlamsız bir sözden ibarettir. Çünkü dünyayı terketmiş olanların ardında, yeniden diriltilecekleri güne kadar aşılması imkansız bir engel vardır. Ve kıyamet günü sūra üfürüldüğü zaman, ne aralarındaki kan bağları yani akrabalık bağları işe yarayacaktır, ne de birbirlerine olup biten hakkında soru sorabileceklerdir. Ve o gün iyi eylem ve davranışları tartıda ağır gelen kimseler, işte kurtuluşa erişecek olanlar bunlardır. Ve kimin de iyilikleri hafif gelirse, işte cehennemde ebedi kalmak üzere, kendi kendilerine yazık edenler de bunlardır. Ateş onların yüzlerini yalayarak yakar da, ateşin içinde yüz etleri sıyrılmış olarak çirkin ve gülünç halde sırttan dişleriyle kalıverirler. Ve Allah onlara: siz değil miydiniz size ayetlerim okunurken onları yalanlayanlar...” (23 Mü’minûn 99-105)

قال الله تعالى : ﴿ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِينَ قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنْتُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ أَفَحَسِبْتُمْ أَنْمَّا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنْتُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴾

“Allah inkarcılara, yeryüzünde kaç yıl kaldınız ? diye sorar. Onlar da orada bir gün veya bir günden daha az. Bunu zamanı sayanlara ve bilenlere sor diyecekler. Bunun üzerine Allah: orada sadece az bir süre kaldınız. Keşke bunu bir bilseydiniz, dünyaya sarılıp kalmazdınız. Sizi boşuna yarattığımızı ve bize döndürülemeyeceğinizi mi sandınız?” (23 Mü’minûn 112-115)

قال الله تعالى : ﴿ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴾

İnananlar için hala vakit gelmedi mi ki, kalpleri Allah’ın zikrine ve Ondan inen Kur’an’a karşı kalpleri örpersin, ve bundan önce kendilerine kitap verilmiş sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalpleri katılaştırmış çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar.” (57 Hadid 16)

574 - وعن ابن عمر قال : أخذ رسول الله ﷺ بمنكبي فقال : كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ .

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ : إِذَا أَمْسَيْتَ ، فَلَا تَتَنَظَّرِ الصَّبَاحَ ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ ، فَلَا تَتَنَظَّرِ الْمَسَاءَ ، وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ ، وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ .

574: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) omuzumdan tutarak şöyle buyurdu: “Dünyada bir garib gibi hatta bir yolcu gibi yaşa.” İbni Ömer şöyle derdi: Akşama ulaştığında sabahı bekleme, sabaha çıktığında da akşamı bekleme. Sağlıklı günlerinde hastalanacağın vakit için hayatın boyunca da öleceğin zaman için tedbir al. (Buhari, Rikak 3)

575 - وعنه، أن رسول الله ﷺ قال : مَا حَقُّ أَمْرٍ مُسْلِمٍ ، لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ ، يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ . وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ يَبِيتُ ثَلَاثَ لَيَالٍ .

قال ابن عمر: مَا مَرَّتْ عَلَيَّ لَيْلَةٌ مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : ذَلِكَ إِلَّا وَعِنْدِي وَصِيَّتِي .

575: Yine İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Vasiyet etmeğe değer bir malı bulunan kimsenin vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmesi doğru değildir.” (Buhari, Vesaya 1, Müslim, Vasiyet 4)

* Müslim’in diğer bir rivayetinde üç gece geçirmesi şeklindedir.

İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) der ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’den bu sözü duyduğumdan beri yanımda vasiyetim olmadan bir gece bile geçirmedim. (Müslim, Vasiyet 4)

576 - وعن أنس رضي الله عنه قال : خَطَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم خُطُوطًا ، فَقَالَ : هَذَا لِلْإِنْسَانِ ، وَهَذَا أَجَلُهُ ، فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ جَاءَ الْخَطُّ الْأَقْرَبُ .

576: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yere bir takım çizgiler çizdi. Sonra da çizgileri göstererek şöyle buyurdu:

“Bunlar insanın istek ve arzuları, şu da onun ecelidir. Bu vaziyette yaşayıp giderken bir de bakar ki en yakın çizgi olan ölüm karşısına çıkıvermiş.” (Buhari, Rikak 4)

577 - وعن ابن مسعود قال : خَطَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم خَطًّا مُرْبَعًا ، وَخَطَّ خَطًّا فِي الْوَسْطِ خَارِجًا مِنْهُ ، وَخَطَّ خُطُوطًا صِغَارًا إِلَى هَذَا الَّذِي فِي الْوَسْطِ مِنْ جَانِبِهِ الَّذِي فِي الْوَسْطِ ، فَقَالَ : هَذَا لِلْإِنْسَانِ ، وَهَذَا أَجَلُهُ مُحِيطٌ بِهِ - أَوْ قَدْ أَحَاطَ بِهِ - وَهَذَا الَّذِي هُوَ خَارِجٌ أَمْلُهُ ، وَهَذِهِ الْخُطُوطُ الصِّغَارُ الْأَعْرَاضُ ، فَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا وَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا

577: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yere bir dörtgen çizdi. Dörtgenin ortasına onu bir kenarından keserek dışarı çıkan bir çizgi çekti. Ortadaki bu çizginin iki tarafına da bir takım küçük çizgiler çizdi ve çizgileri göstererek şöyle buyurdu:

“Şu kalın siyah çizgi insandır. Şu çift çizgiler ise onu her yandan kuşatmış olan eceli ölümdür. Dörtgeni keserek dışarı çıkan siyah çizgi ise insanın arzu ve hevesleridir. Ortadaki küçük çizgiler ise dert ve ızdıraplardır. İnsan bu dertlerin birinden kurtulsa öteki gelip çarpar. Birinden kurtulsa bir diğeri gelip yakalar. Bunlardan hiç biri insanı rahatsız etmezse ecel mutlaka gelip yakalar.”

578 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ سَبْعًا هَلْ تَنْتَظِرُونَ إِلَّا فَقْرًا مُنْسِيًا أَوْ غِنًى مُطْغِيًا أَوْ مَرَضًا مُفْسِدًا أَوْ هَرَمًا مُفْنِدًا أَوْ مَوْتًا مُجْهِزًا أَوِ الدَّجَالَ ، فَشَرُّ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ ، أَوِ السَّاعَةِ وَالسَّاعَةِ أَدْهَى وَأَمْرٌ ؟ .

578: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Yedi şey gelip çatmadan hayırlı ameller yapmaya bakın yoksa siz iyi ameller işlemek için: Her şeyi unutturan fakirliği mi, azdıran zenginliği mi, insanın aklını ve bedenini bozan hastalığı mı, bunaklaştıran ihtiyarlığı mı? ansızın ve süratli gelen ölümü mü? Yoksa beklenen şeylerin en kötüsü Deccali mi yoksa bunların hepsinden çok daha zor ve acı olan kıyameti mi? bekliyorsunuz da hala hayırlı ameller yapmıyorsunuz.” (Tirmizi , Zühd 3)

579 - وعنه قال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : أَكْثَرُ مَا ذَكَرَ هَادِمِ اللَّذَاتِ . يَعْنِي الْمَوْتَ .

579: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ağız tadını bozan ölümü çok hatırlayınız.” (Tirmizi , Zühd 4) (İbn-i Mace, Zühd 31)

580 - وعن أبي بن كعب : كان رسولُ الله ﷺ إذا ذهبَ ثلثُ الليلِ، قامَ فقال : يا أيها الناسُ اذكُرُوا اللهَ، جاءتِ الرَّاجِفةُ، تَتَّبِعُهَا الرَّادِفةُ، جاءَ الموتُ بما فيه، جاءَ الموتُ بما فيه. قلتُ : يا رسولَ الله إني أَكثِرُ الصَّلَاةَ عَلَيْكَ، فَكَمْ أَجْعَلُ لَكَ مِن صَلَاتِي؟ قال : مَا شِئْتَ. قلتُ: الربعُ ؟ قال : مَا شِئْتَ، فَإِن زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قلتُ: فَالْنِصْفُ ؟ قال : مَا شِئْتَ، فَإِن زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قلتُ: فَالثَّلَاثِينَ؟ قال : مَا شِئْتَ فَإِن زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قلتُ: أَجْعَلُ لَكَ صَلَاتِي كُلَّهَا ؟ قال : إِذَا تَكْفَى هَمَّكَ، وَيُعْضِرَ لَكَ دَنْبُكَ .

580: Übey İbn-i Ka'b (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) gecenin üçte biri geçince kalktı ve şöyle buyurdu:

“Ey insanlar Allah’ı hatırlınızdan çıkarmayın, çok anın. Birinci sur’a üfleme zamanı hemen hemen geldi çattı. Arkasından ikincisi gelecek.” Bunun üzerine ben:

-Ey Allah’ın Rasulü, ben sana çok salevat getiriyorum. Acaba bunu ne kadar yapmalıyım, diye sordum.

-Dilediğin kadar, buyurdu.

-Dualarımın dörtte birini salevata ayırsam uygun mudur? Diye sordum.

-Dilediğin kadarını ayır ama fazla zaman ayırırsan senin için hayırlı olur, buyurdu.

-Öyleyse duamın yarısını salevatı şerifeye ayırayım, dedim.

-Dilediğin kadar yap ama fazlaştırırsan senin için hayırlı olur, buyurdu. Ben yine:

-Yaptığım duaların üçte ikisini sana salevat getirsem yeter mi? diye sordum.

-Dilediğin kadar yap ama artırırsan senin için hayırlı olur, buyurdu.

-Öyleyse ben de duamın hepsini senin için yaparım, deyince;

-O zaman Allah senin bütün sıkıntılarını giderir, dünya ve ahiret işlerinde sana kafidir ve bütün günahlarını da bağışlar. (Tirmizi , Kıyamet 23)

BÖLÜM: 66

KABİR ZİYARETİ VE BU ZİYARETTE NE DENİLECEĞİ

581 - عن بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، قال : قال رسولُ الله ﷺ : كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا .

581: Büreyde (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kabirleri ziyaret etmenizi yasaklamıştım, artık şimdi ziyaret edebilirsiniz.” (Müslim, Cenaiz 106)

582 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : كان رسولُ الله ﷺ ، كلما كان ليلتها من رسولِ الله ﷺ يخرجُ من آخرِ الليلِ إلى البقيعِ فيقولُ : السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ، وَأَتَاكُمْ مَا تُوعَدُونَ ، غَدًا مُؤَجَّلُونَ ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَهْلِ بَقِيْعِ الْغَرْقَدِ .

582: Aişe (r. anha) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Aişenin yanında kaldığı gecelerin sonuna doğru Baki mezarlığına giderek şöyle derdi:

“Selam size ey mü'minler diyarı. Yarın için başınıza geleceği söylenen şey yani ölümle karşılaştınız. İnşaallah biz de yakında aranızda katılacağız. Allah'ım Baki ul-Gargad mezarlığında yatanları bağışla.” (Müslim, Cenaiz 102)

583 - وعن بُرَيْدَةَ ، قال : كان النَّبِيُّ ﷺ يُعَلِّمُهُمْ إِذَا خَرَجُوا إِلَى الْمَقَابِرِ أَنْ يَقُولَ قَائِلُهُمْ : السَّلامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ ، أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ .

583: Büreyde (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ashabına kabristana gittikleri zaman şöyle dua etmelerini öğretirdi:

“Selam size bu kabirde yatan mü'minler ve müslümanlar, inşaallah bizde peşinizden geleceğiz. Allah'ın bizi de sizi de bağışlamasını dilerim.” (Müslim, Cenaiz 104)

584 - وعن ابنِ عَبَّاسٍ قال : مرَّ رسولُ الله ﷺ بِقُبُورِ الْمَدِينَةِ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ فَقَالَ : السَّلامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَنَا وَلَكُمْ أَنْتُمْ سَلَفُنَا وَنَحْنُ بِالْآثِرِ .

584: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'de bazı kabirlere uğradı ve onlara dönerek şöyle buyurdu:

“Ey bu kabirlerde yatanlar size selam olsun. Allah sizi de bizi de bağışlasın. Siz bizden önce gittiniz, biz de peşinizden geleceğiz.”

BÖLÜM: 67

BAŞA GELENLERDEN DOLAYI ÖLÜMÜ İSTEMENİN DOĞRU OLMADIĞI

585 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : لَا يَتَمَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ إِذَا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ يَزْدَادُ ، وَإِذَا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ يَسْتَعْتَبُ .

وفي روايةٍ لمسلم عن أبي هُرَيْرَةَ ﷺ عن رسولِ الله ﷺ قال : لَا يَتَمَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ ، وَلَا يَدْعُ بِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُ ؟ إِنَّهُ إِذَا مَاتَ انْقَطَعَ عَمَلُهُ ، وَإِنَّهُ لَا يَزِيدُ الْمُؤْمِنَ عُمُرَهُ إِلَّا خَيْرًا .

585: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden hiç biriniz ölümü istemesin. Bu kimse

iyilerden ise belki daha çok hayır ve iyilik yapar, şayet kötü biriyse olabilir ki tevbe edip iyilikler yapar.” (Buhari, Temenni 6, Müslim, Zikir 10)

* Müslim’in değişik bir rivayetinde ise şöyle buyurulmuştur. “Hiç biriniz ölümü istemeyin. Ölüm kendiliğinden gelmeden önce öleyim diye dua etmesin. İnsan ölünce ameli kesilmiş olur. Gerçek şu ki mü’mine ömrünün uzun oluşu hayatta kalması iyiliklerini çoğaltır.” (Müslim, Zikir 13)

586 - وعن أنس قال : قال رسول الله ﷺ : لا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لِضُرِّ أَصَابِهِ فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَلْيَقُلْ : اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي، وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي .

586: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Başa gelen bir sıkıntı sebebiyle hiç biriniz ölmeyi istemesin. Eğer ölümü istemek zorunda kalırsa şöyle desin: Allah’ım yaşamak benim için hayırlı ise bana hayat ver, ölmek benim için hayırlı olduğu zaman canımı al.” (Buhari, Merda 19, Müslim, Zikir 10)

587 - وَعَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ : دَخَلْنَا عَلَى خَبَّابِ بْنِ الْأَرْتِّ نَعُوذُهُ وَقَدْ اِكْتَوَى سَبْعَ كَيَّاتٍ فَقَالَ : إِنْ أَصْحَابَنَا الَّذِينَ سَلَفُوا مَضَوْا وَلَمْ تَنْقُصْهُمْ الدُّنْيَا. وَإِنَّا أَصَبْنَا مَا لَا نَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا التُّرَابَ، وَلَوْ لَا أَنْ النَّبِيَّ ﷺ نَهَانَا أَنْ نَدْعُوَ بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ، ثُمَّ أَتَيْنَاهُ مَرَّةً أُخْرَى وَهُوَ يَبْنِي حَائِطًا لَهُ، فَقَالَ : إِنْ الْمُسْلِمَ لِيُؤْجَرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ يُنْفِقُهُ إِلَّا فِي شَيْءٍ يَجْعَلُهُ فِي هَذَا التُّرَابِ.

587: Kays ibni Ebu Hazım şöyle demiştir:

Habbab ibnü'l Eret'i hasta olduğu için ziyaretine gittik. Vücudu yedi yerden şifa için dağlanmıştı. Bize şöyle dedi:

-Eski dostlarımız dünyaya kapılmadan göçüp gittiler. Dünyalık onların sevaplarını eksiltmedi. Biz ise o kadar çok mala sahip olduk ki koyacak yer bulamayıp (inşaat ve bina olarak) toprağa gömdük. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bizi ölümü istemekten yasaklamış olmasaydı ölümüm için dua edecektim.

Başka bir zaman Habbab'ın yanına gittiğimizde duvar örüyordu. Bize şunları söyledi: Müslüman şu toprağa (ihtiyaç dışında yapılan evler, binalar...) harcadığından başka harcadığı her şeyden ecir alır, sevap kazanır. Buhari, Merda 19, Müslim, Zikir 12)

BÖLÜM: 68

GÜNAHTAN SAKINIP ŞÜPHELİ ŞEYLERDEN UZAK DURMAK

قال الله تعالى : ﴿ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴾

“Çünkü siz bu iftirayı dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında sahibi olmadığınız şeyi ağızınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz günahsız ve kolay bir iş sanıyorsunuz. Halbuki o Allah katında büyük bir günahdır.” (24 Nur 15)

قال الله تعالى : ﴿ إِنْ رَبَّكَ لِبِالْمِرْصَادِ ﴾

“Çünkü Rabbin her an ve zamanda herkesi ve her şeyi gözetleyip durmaktadır.” (89 Fecr 14)

588 - وعن النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضي الله عنه قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : إِنْ الْحَالَالَ بَيْنَ، وَإِنْ الْحَرَامَ بَيْنَ، وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، فَمَنْ انْتَقَى الشُّبُهَاتِ، اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ، وَقَعَ فِي الْحَرَامِ، كَالرَّاعِي يَرعى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ، أَلَا وَإِنْ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمَى، أَلَا وَإِنْ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ، أَلَا وَإِنْ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةٌ إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ: أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ .

588: Numan ibni Beşir (Allah Onlardan razı olsun) Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken dinledim dedi:

“Helal olan şeyler bellidir, haram olan şeyler de bellidir. Bu ikisinin arasında halkın bir çoğunun helal mi haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır.

Şüpheli işlerden sakınanlar dinlerini ve ırzlarını korumuş olurlar. Şüpheli şeylerden sakınmayanlar ise zamanla harama dalıp giderler. Aynen sürüsünü başkasına ait bir arazinin etrafında otlatan çoban gibi ki onların o araziye girmesi mümkündür ve tehlikelidir.

Dikkat edin her hükümdarın girilmesi yasaklanmış bir arazisi vardır. Unutmayın Allah'ın yasak arazisi de haram kıldığı şeylerdir. Şunu iyi bilin ki insan vücudunda bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalbdır.” (Buhari, iman 39, Müslim Müsakat 109)

589 - وعن أنس أن النبي ﷺ وجدَ تَمْرَةً فِي الطَّرِيقِ، فَقَالَ : لَوْ لَا إِنِّي أَخَافُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لَأَكَلْتُهَا .

589: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) yolda bir hurma buldu ve: “Bu hurmanın sadaka olması ihtimalinden korkmasaydım onu yerdim”, buyurdu. (Buhari, Büyü’ 4, Müslim, Zekat 164)

590 – وعن النّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ ، وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي نَفْسِكَ ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلَعَ عَلَيْه النَّاسُ .

590: Nevvas ibni Seman (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Gerçek müslüman olmak demek; güzel ahlaklı olmak demektir. Günah ise, kalbini tırmalayıp rahatsız eden(tereddüt uyandıran) ve insanların bilmesini istemediğin her şeydir.” (Müslim, Birr 14)

591 – وعن وابصة بن معبدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : جِئْتَ تَسْأَلُ عَنِ الْبِرِّ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، فَقَالَ : اسْتَفْتِ قَلْبَكَ، الْبِرُّ : مَا اطْمَأَنَّتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ، وَاطْمَأَنَّ إِلَيْهِ الْقَلْبُ، وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ، وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوْكَ .

591: Vabısa ibni Ma’bed (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına varmışım. “Bana gerçek müslümanlığın ne olduğunu sormaya mı geldin?” buyurdu. Evet dedim. O zaman şunları söyledi:

“Kalbine sor, kalbine danış, kalbine müracaat et. Gerçek müslüman olmak demek; nefsin uygun gördüğü ve yapılmasını kalbin onayladığı şeydir.

Günah ise kalbini tırmalayıp seni rahatsız eden ve başkaları sana nice nice fetvalar verse bile kalbinde şüphe ve tereddüd uyandıran şeydir.” (Ahmed ibni Hanbel, Müsned IV. 227-28, Darimi, Büyü’ 2)

592 – وعن أبي سرورَةَ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ عَلِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ تَزَوَّجَ ابْنَةَ لِأَبِي إِهَابِ بْنِ عَزِيزٍ، فَآتَتْهُ أَمْرًا فَقَالَتْ : إِنِّي قَدْ أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالَّتِي قَدْ تَزَوَّجَ بِهَا فَقَالَ لَهَا عُقْبَةُ : مَا أَعْلَمُ إِنَّكَ أَرْضَعْتَنِي وَلَا أَخْبَرْتَنِي، فَرَكِبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ، فَسَأَلَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كَيْفَا، وَقَدْ قِيلَ!؟ فَفَارَقَهَا عُقْبَةُ وَنَكَحَتْ زَوْجًا غَيْرَهُ.

592: Ebu Sirvea Ukbe İbni Haris (Allah Ondan razı olsun) den bildirildiğine göre kendisi Ebu İhab ibni Aziz'in kızı ile evlenmişti. Sonra bir kadın gelip ona şöyle dedi-Ben Ukbe'yi de evlendiği kadını da emzirmiştim Ukbe o kadına- Beni emzirdiğini bilmiyorum. Bu konuda daha önce bana haber vermedin, dedi. Sonra da hemen bineğine atlayıp Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e danışmak üzere Medine'ye gitti. Oraya vardı ve olayın hükmünü sordu: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) 'de: “Madem ki böyle kardeş olduğunuz söyleniyor o kadınla nasıl evli kalabilirsin?” buyurunca Ukbe derhal ondan ayrıldı, kadın da başka biriyle evlendi. (Buhari, İlim 26)

593 – وعن الحسن بن علي رضي الله عنهما قال : حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : دَعَا مَا يَرِيْبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيْبُكَ .

593: Hasan ibni Ali (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu kendisinden duyup ezberledim:

“Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyene bak!..” (Tirmizi , Kıyame 60)

594 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : كَانَ لِأَبِي بَكْرٍ الصُّدِّيقِ، غُلَامٌ يُخْرِجُ لَهُ الْخَرَاجَ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يَأْكُلُ مِنْ خَرَاجِهِ، فَجَاءَ يَوْمًا بِشَيْءٍ، فَأَكَلَ مَعَهُ أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ لَهُ الْغُلَامُ : تَدْرِي مَا هَذَا ؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : وَمَا هُوَ ؟ قَالَ : كُنْتُ تَكْهَنْتُ لِإِنْسَانٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَمَا أَحْسِنُ الْكَهَانَةَ إِلَّا إِنِّي خَدَعْتُهُ، فَلَقِيَنِي، فَأَعْطَانِي بِذَلِكَ هَذَا الَّذِي أَكَلْتُ مِنْهُ، فَأَدْخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَدَهُ فَقَاءَ كُلَّ شَيْءٍ فِي بَطْنِهِ.

594: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ebu Bekir es-Sıddık (Allah Ondan razı olsun)'ın bir kölesi vardı. Bu köle kazancının belli bir kısmını Ebu Bekir'e verir, o da bundan yerdi.

Yine bir gün köle kazandığı bir şeyi getirdi. Ebu Bekir de onu yemeğe başladı. Köle Ebu Bekir'e:

-Yediğin şeyin ne olduğunu biliyor musun? Diye sordu. Ebu Bekir de: Söyle bakalım neymiş bu? deyince köle:

-Falcılıktan anlamadığım halde cahiliye devrinde bir kimseye falcılık yaparak adamı aldatmıştım. Bu gün onunla karşılaştık, adam o gün yaptığım işe karşılık işte bu yediğin şeyi verdi, dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir parmağını ağzına sokarak yediklerinin hepsini çıkarıp kustu. (Buhari, Menakıbul Ensar 26)

595 - وَعَنْ نَافِعٍ أَنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، كَانَ فَرَضَ لِّلْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ أَرْبَعَةَ أَلْفٍ وَفَرَضَ لِابْنِهِ ثَلَاثَةَ أَلْفٍ وَخَمْسَمِائَةَ، فَقِيلَ لَهُ : هُوَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ فَلِمَ نَقَصَهُ ؟ فَقَالَ : إِنَّمَا هَاجَرَ بِهِ أَبُوهُ. يَقُولُ : لَيْسَ هُوَ كَمَنْ هَاجَرَ بِنَفْسِهِ.

595: Nafi'den rivayet edildiğine göre Ömer ibn-ül Hattab (Allah Ondan razı olsun) ilk hicret eden sahabilere dörder bin, oğlu Abdullah'a da üç bin beşyüz dirhem maaş bağlamıştı. Hz. Ömer'e: Oğlun da ilk hicret edenlerden biridir, onun hakkını niçin kıstın? Diye sordular. Hz. Ömer de şunları söyledi:

- Oğlum babasıyla birlikte hicret etti, o yüzden tek başına hicret edenlerle bir tutulamaz. (Buhari, Menakıbul Ensar 45)

596 - وَعَنْ عَطِيَّةَ بْنِ عُرْوَةَ السَّعْدِيِّ الصَّحَابِيِّ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُتَّقِينَ حَتَّى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهِ، حَذْرًا لِمَا بِهِ بَأْسٌ.

596: Atiyye ibni Urve es-Saidi (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kul günaha girerim korkusuyla yapılması yasak olmayan bazı şeylerden bile uzak durmadıkça Allah'tan korkup yolunu Allah ve kitabıyla bulanlar muttakiler yani Allahtan korkan kişiler derecesine çıkamaz.” (Tirmizi , Kıyamet 19) (Tirmizi , Kıyamet 19)

BÖLÜM: 69

İNSANLAR BOZULUP BOZUKLUK ARTINCA BİR KENARA ÇEKİLMENİN İYİ OLACAĞI

قال الله تعالى : ﴿ فَفَرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴾

“Ey insanlar, boş, anlamsız, sahte ve kötü olan her şeyden kaçıp Allah’a sığın. Gerçekten ben, onun tarafından gönderilmiş bir uyarıcıyım.” (51 Zariyat 50)

597 - وعن سعد بن أبي وقاصٍ رضي الله عنه ، قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : إِنْ اللَّهُ يُحِبُّ

الْعَبْدَ التَّقِيَّ الْغَنِيَّ الْخَفِيَّ .

597: Sa'd ibni Ebu Vakkas (Allah Ondan razı olsun) Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken dinledim, dedi. “Allah; kendisinden korkan gönlü zengin kendi halinde işiyle gücüyle ve ibadetiyle uğraşan kulunu sever.” (Müslim, Zühd 11)

598 - وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه ، قال رجلٌ : أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قال :

مُؤْمِنٌ مُجَاهِدٌ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . قال : ثم من ؟ قال : ثم رجلٌ مُعْتَزِلٌ فِي شَعْبٍ مِنَ الشَّعَابِ يَعْبُدُ رَبَّهُ .

وفي رواية: يَتَّقِي اللَّهَ، وَيَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ .

598: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir sahabi: -Ya Rasulallah hangi insan daha değerlidir? Diye sordu. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Canıyla malıyla Allah yolunda savaştan mü'min kimse” buyurdu. Sonra kimdir diye sordu. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İnsanların fitnelerinden ayrılıp dağ aralarına çekilip Rabbine ibadet eden kimsedir” buyurdu.

* Başka bir rivayette: “Allah’a karşı gelmekten sakınıp yolunu Allah ve kitabıyla bulan ve kimseye zararı dokunmayan adamdır.” Buyurdu. (Buhari, Cihad 2, Müslim, İmara 132)

599 - وعنه قال : قال رسولُ الله ﷺ : يُوشِكُ أَنْ يَكُونَ خَيْرَ مَالِ الْمُسْلِمِ غَنَمٌ يَتَّبَعُ بِهَا

شَعَفَ الْجِبَالِ، وَمَوَاقِعَ الْقَطْرِ، يَفْرُ بِدِينِهِ مِنَ الْفِتَنِ .

599: Yine Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kısa bir zaman sonra meydana gelecek fitne ve fesatlardan dolayı bir müslümanın en hayırlı malı, dinini fitnelerden korumak için dağ tepelerinde dolaştırdığı ve yağmur sularının biriktiği yerlerde otlattığı davarı olacaktır.” (Buhari, İman 12)

600 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا رَعَى الْغَنَمَ فَقَالَ : أَصْحَابُهُ : وَأَنْتَ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، كُنْتُ أُرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيضَ لِأَهْلِ مَكَّةَ .

600: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah’ın gönderdiği her peygamber mutlaka koyun gütmüştür”, buyurdu. Bunun üzerine sahabileri: Sende mi güttün ya Rasulullah? Diye sordular. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet Mekkelilerin koyunlarını Kararıt denilen yerde güderdim”, buyurdu. (Buhari, İcara 2)

601 - وَعَنْهُ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَنَّهُ قَالَ : مِنْ خَيْرِ مَعَاشِ النَّاسِ لَهُمْ رَجُلٌ مُمْسِكٌ عِنَانَ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، يَطِيرُ عَلَى مَتْنِهِ ، كُلَّمَا سَمِعَ هَيْعَةً أَوْ فَرْعَةً ، طَارَ عَلَيْهِ يَبْتَغِي الْقَتْلَ ، أَوْ الْمَوْتَ مَظَانِهِ ، أَوْ رَجُلٌ فِي غَنِيمَةٍ فِي رَأْسِ شَعْفَةٍ مِنْ هَذِهِ الشَّعْفِ ، أَوْ بَطْنِ وَادٍ مِنْ هَذِهِ الْأَوْدِيَةِ ، يُقِيمُ الصَّلَاةَ ، وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ ، وَيَعْبُدُ رَبَّهُ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْيَقِينُ ، لَيْسَ مِنَ النَّاسِ ، إِلَّا فِي خَيْرٍ .

601: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“İnsanlardan en hayırlı geçim yolunu tutanlardan biri Allah için savaşmak üzere atının dizginlerine yapışan kimsedir. O kişi savaşa çağırır veya yardım isteyen bir ses duyunca ölümü göze alıp atının sırtında o yöne uçar ve ölümün kol gezdiği yerlere kendini atar.

Yine insanlardan en hayırlı geçim yolu tutanlardan biri de tepelerden birinde veya vadilerden birinde koyunlarını otlatan kimsedir. Bu kimse de namazına gereği şekilde duyarlı ve devamlı olup zekatını veriyor ve ölünceye kadar da Rabbine kulluğa devam ediyor. Ve insanlara karşı da daima iyilikte bulunan ve faydası dokunan kimsedir.” (Müslim, İmara 125)

BÖLÜM: 70

İNSANLARLA BİR ARADA YAŞAMANIN KIYMETİ

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نَقَوْمٍ أَن صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبُرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾

“Ey iman edenler! Allah’ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbanı, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz

kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir. ." (5 Maide 2)

BÖLÜM: 71

ALÇAK GÖNÜLLÜ OLUP MÜ'MİNLERE KOL KANAT GERMEK

قال الله تعالى : ﴿ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾

"Ey peygamber senin yolunda giden mü'minlere, kol kanat ger, alçak gönüllü ol." (26 Şuara 215)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴾

"Ey iman edenler! sizden kim dininden dönerse bilsin ki, Allah yakında öyle bir toplum getirir ki O, onları sever, onlar da O'nu severler. Mü'minlere karşı alçak gönüllü, Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenlere karşı, onurlu ve şiddetlidirler." (5 Maide 54)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنَا خَلَقْتُكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ أَنْ اللَّهُ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴾

"Ey insanlar! Bakın biz sizi, bir erkekten ve kadından yarattık. Sizi birbirinizi tanıyasınız diye, milletlere ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz Allah katında şerefli ve itibarlı olanınız; Allahtan en fazla korkanınızdır . Çünkü Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdar olandır." (49 Hucurat 13)

قال الله تعالى : ﴿ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى ﴾

"... O halde ey insanlar siz, kendinizi temize çıkarmaya kalkışmayın O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir." (53 Necm 32)

قال الله تعالى : ﴿ وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رَجُلًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ أَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴾

"Yine A'raf ehli(A'raf: Cennetle cehennem arasında yüksek bir alandır ki,sevapları ile günahları eşit olanlarAllahın dilediği bir zamana kadar burada kalacaklar, daha sonra Allahın affına nail olarak da cennete gireceklerdir)yüzlerindeki işaretlerinden tanıdıkları kimselere şöyle seslenecekler:, Mal mülk biriktirmeniz, çokluğunuz ve büyüklük taslamanız size hiçbir yarar sağlamadı. Allah'ın rahmetine erişemeyecekler diye yemin ettiniz, bu

kişiler bunlar mı? Onlara: Girin cennete size korku yok, hüznün de duymayacaksınız, diye sesleniliyor.” (7 Araf 48-49)

602 - وعن عِيَاضِ بْنِ حِمَارٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَنْ اللَّهُ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ، وَلَا يَبْغِيَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ.

602: İyaz ibni Hımar (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah bana alçak gönüllü olmamızı ve hiç kimse kimseye karşı öğünüp böbürlenmesin ve hiçbir kimse de kimseye karşı zulmedip aşırı gitmesin diye vahyederek bildirdi .” (Müslim, Cennet 64)

603 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ .

603: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sadaka vermekle mal eksilmez. Allah affeden kulunun değerini artırır. Allah kendisine karşı alçak gönüllü olanları yükseltir ve yüceltir.” (Müslim, Birr 69)

604 - وَعَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّهُ مَرَّ عَلَى صَبِيَّانِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمَا وَقَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُفَعِّلُهُ.

604: Enes (Allah Ondan razı olsun) çocukların yanından geçerken onlara selam verdi ve Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'de çocuklara böyle selam verirdi, dedi. (Buhari, İstizan 15, Müslim, Selam 1)

605 - وَعَنْهُ قَالَ : إِنْ كَانَتِ الْأُمَّةُ مِنْ إِمَاءِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَتَأْخُذَ بِيَدِ النَّبِيِّ ﷺ ، فَتَنْطَلِقُ بِهِ حَيْثُ شَاءَتْ.

605: Yine Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Medineli bir kimsenin hizmetçisi olan bir cariye Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in elinden tutar ve onu istediği yere kadar götürür, işini gösterirdi. (Buhari, Edeb 61)

606 - وَعَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ : سُئِلَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَصْنَعُ فِي بَيْتِهِ ؟ قَالَتْ : كَانَ يَكُونُ فِي مِهْنَةِ أَهْلِهِ - يَعْنِي : خِدْمَةَ أَهْلِهِ - فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ، خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ.

606: Esved ibni Yezid şöyle demiştir: Hz. Aişe'ye Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) evinde ne yapardı diye soruldu da o da şu cevabı verdi:

-Ailesinin işleri olan ev işleriyle uğraşır. Namaz vakti gelince de camiye çıkardı. (Buhari, Ezan 44)

607 - وَعَنْ أَبِي رِفَاعَةَ تَمِيمِ بْنِ أُسَيْدٍ رضي الله عنه قَالَ : انْتَهَيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَخْطُبُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، رَجُلٌ غَرِيبٌ جَاءَ يَسْأَلُ عَن دِينِهِ لَا يَدْرِي مَا دِينُهُ ؟ فَأَقْبَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

وَتَرَكَ خُطْبَتَهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَيَّ، فَأَتَيْتُ بِكُرْسِيِّ، فَقَعَدَ عَلَيَّ، وَجَعَلَ يُعَلِّمُنِي مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ، ثُمَّ أَتَى خُطْبَتَهُ، فَأَتَمَّ آخِرَهَا.

607: Ebu Rifaa Temim ibni Üseyd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Hutbede iken Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına geldim ve (kendimi kasederek) Ya Rasulallah dinini bilmeyen bir garib geldi, dini sorup öğrenmek istiyor, dedim.

Rasulullah bana döndü, baktı, hutbeyi bırakıp yanıma geldi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir sandalye getirdiler üzerine oturdu ve Allah'ın kendisine öğrettiği şeylerden bana öğretmeye başladı. Sonra da hutbesine dönerek konuşmasını tamamladı. (Müslim, Cuma 60)

608 – وعن أنس أن رسول الله ﷺ كان إذا أكل طعاماً لعق أصابعه الثلاث قال : وقال : إذا سقطت لقمة أحدكم، فليمط عنها الأذى، وليأكلها ولا يدعها للشيطان. وأمر أن تُسلت القصعة. قال : فإنكم لا تدرُونَ في أيِّ طعامكم البركة .

608: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemek yediği zaman üç parmağıyla yer ve üç parmağını da yalayarak şöyle buyururdu: “Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman ona bulaşan şeyi temizleyip lokmayı yesin onu şeytana bırakmasın.” Tabakların temizlenmesini emrederek: “Zira bereketin yemeğin hangi parçasında bulunduğunu bilemezsiniz.” (Müslim, Eşribe 136)

609 – وعن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ قال : ما بعث الله نبيًّا إلا رعى الغنم قال : أصحابه وأنت ؟ فقال : نعم كنت أُرعاها على قراريط لأهل مكة .

609: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) : “Allah'ın gönderdiği her peygamber mutlaka koyun gütmüştür”, buyurdu. Bunun üzerine sahabileri: Sende mi güttün ya Rasulallah? Diye sordular. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet Mekkelilerin koyunlarını Kararıt denilen yerde güderdim”, buyurdu. (Buhari, İcara 2)

610 – وعنه، عن النبي ﷺ قال : لو دُعيتُ إلى كُرَاعٍ أو ذِرَاعٍ لأَجَبْتُ، ولو أُهْدِيَ إليَّ ذِرَاعٌ أو كُرَاعٌ لَقَبَلْتُ .

610: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Eğer paça veya kürek kemiği eti yemeğine davet edilsem derhal giderim. Şayet bana paça ve kürek kemiği eti hediye edilse onu da hemen kabul ederim.” (Buhari, Hibe 2)

611 – وعن أنس ﷺ قال : كانت ناقة رسول الله ﷺ العَضْبَاءُ لا تُسَبِّقُ، أو لا تكادُ تُسَبِّقُ، فَجَاءَ أَعْرَابِي عَلَى قَعُودٍ لَهُ، فَسَبَّقَهَا فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ حَتَّى عَرَفَهُ، فَقَالَ : حَقَّ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يَرْتَفَعَ شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا وَضَعَهُ.

611: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in devesi Adba yarışta birinciliği başkasına devretmezdi veya diğer develer onu geçmeye yaklaşılamazlardı. Günün birinde devesiyle gelen bir bedevi Adbâ'yı geçti. Bu durum müslümanlara ağır geldi. durumu anlayan Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Dünyada yükselen bir şeyi alçaltmak Allah'ın değişmez bir kanunudur.” (Buhari, Cihad 59)

BÖLÜM: 72

KİBİR VE KENDİNİ BEĞENMENİN HARAM OLUŞU

قال الله تعالى : ﴿ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴾

“Ahiret yurduna gelince, biz orayı yeryüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk çıkarmak istemeyen kimselere ayırmış bulunuyoruz. Çünkü (en güzel)sonuç, Allahtan korkanlarıdır.” (28 Kasas 83)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ﴾

“Yeryüzünde kibirlenerek, böbürlenerek dolaşma, yürüme; çünkü(güçünle ve azametinle) ne yeri yarabilirsin ve ne de boyca dağlara ulaşabilirsin.” (17 İsra 37)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَا تَصْعَرَ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴾

“Küçümseyerek, kibirlenerek halka surat asma, yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Şüphe yok ki Allah, kendini beğenmiş kibirlenip övünenlerin hiç birini sevmez.” (31 Lokman 18)

قال الله تعالى : ﴿ إِنْ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ وَابْتَغَ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيْتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا

يُلْقَاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿١٠٧﴾

“Kârûn’da Musa’nın kavmindendi. Zenginliğiyle böbürlenerek toplumuna karşı şımarıp onlara karşı azgınlık etmişti. Biz kendisine öyle hazineler vermiştik ki, sadece anahtarlarını taşımak bile bir grup güçlü-kuvvetli insanlara zor gelirdi. Soydaşları ona demişti ki:“Servetinden dolayı böyle şımarma, Allah şımarıkları sevmez .Öyleyse Allah’ın sana verdiklerinden yararlanarak(Allah yolunda harcayarak), yalnızca ahiret yurdunda iyi bir yer tutmanın yolunu ara; bu arada tabii olarak dünyadaki nasibini de unutma ve Allah sana nasıl iyilikte bulunduysa, sen de başkalarına öyle iyilikte bulun; yeryüzünde bozgunculuk etmeyi isteme, çünkü Allah, bozguncuları sevmez.” Kârûn onlara: “Bu servet, bendeki bilgi sayesinde bana verildi, dedi.” Allah’ın ondan önceki kuşaklardan ondan daha güçlü ve ondan daha fazla taraflı ve servet toplamış nicelerini, kibirleri yüzünden yok ettiğini bilmiyor muydu sanki? Günahkarlardan günahları sorulmaz, (Ama şu bir gerçektir ki; Allah her suçlunun günahını bilir. Böyle azgın suçlular, günahlarından dolayı sorguya çekilmezler, sorgulanma-an azaplandırılırlar).

Kârûn görkem ve debdebesi içerisinde toplumunun karşısına çıktı. Dünya hayatına gözünü dikenler: “Ne olurdu bize de Kârûn’a verilenin bir benzeri verilseydi. Şüphe yok ki, o çok şanslı(ne zengin, ne büyük devlet sahibiymiş”, dediler. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise: “Yazıklar olsun size, iman edip doğru dürüst işler yapanlar için, Allah’ın mükafatı daha hayırlıdır. Bu mükafata da ancak her türlü güçlükler göğüs gerebilenler kavuşabilir.” Ve sonunda Kârûn’u da sarayını da yerin dibine geçirdik. Ona Allah’a karşı yardım edecek bir kimse bulunmadı. Kendisinin de kendisine bir yardımı dokunamadı.” (28 Kasas 76-81)

612 - وعن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : لا يدخل الجنة من كان في قلبه مثقال ذرة من كبر . فقال رجل : أن الرجل يحب أن يكون ثوبه حسنا ونعله حسنا قال : إن الله جميل يحب الجمال . الكبر بطر الحق وغمط الناس .

612: Abdullah ibni Mes’ud (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez.” Bunun üzerine sahabiden biri: -İnsan elbise ve ayakkabısının güzel olmasını arzu eder, deyince Rasullullah şunları söyledi: “Allah güzeldir, güzeli sever, kibir ise hakkı kabul etmemek ve insanları hor ve küçük görmektir.” (Müslim, İman 147)

613 - وعن سلمة بن الأكوع رضي الله عنه ، أن رجلاً أكل عند رسول الله صلى الله عليه وسلم بشماله ، فقال : كل بيمينك . قال : لا أستطيع ! قال : لا استطعت . ما منعه إلا الكبر . قال : فما رفعها إلى فيه .

613: Seleme ibni Ekva’ (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in yanında sol eliyle yemek yemişti de Rasulullah ona: “Sağ elinle ye” buyurdu. Adam kibirinden dolayı yapamıyorum dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’de “Yapamaz ol” buyurdu. Hadisi rivayet eden Seleme’nin dediğine göre o adam kibirinden dolayı yapamıyorum demişti. Ravi derki; Rasulullah’ın bu bedduasını alınca elini ağzına götüremez oldu. (Müslim, Eşribe 107)

614 - وَعَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ ؟ كُلُّ عَتَلٍ جَوَاطِئِ مُسْتَكْبِرٍ .

614: Harise ibni Vehb (Allah Ondan razı olsun), Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken dinledim, demiştir. "Size cehennemliklerin kimler olduğunu haber vereyim mi? Katı kalbli, kaba, malını hayırdan esirgeyen ve kibirli kimselerdir." (Buhari, Eyman 9, Müslim, Cennet 47)

615 - وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : احْتَجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ، فَقَالَتِ النَّارُ: فِي الْجَبَّارُونَ وَالْمُتَكَبِّرُونَ، وَقَالَتِ : الْجَنَّةُ: فِي ضِعْفَاءِ النَّاسِ وَمَسَاكِينُهُمْ. فَقَضَى اللَّهُ بَيْنَهُمَا: إِنَّكَ الْجَنَّةُ رَحْمَتِي، أَرْحَمُ بِكَ مَنْ أَشَاءُ، وَإِنَّكَ النَّارُ عَذَابِي، أُعَذِّبُ بِكَ مَنْ أَشَاءُ، وَلِكُلِّيْكُمْ عَلَيَّ مَلُؤُهُمَا .

615: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cennet ile cehennem münakaşa ettiler. Cehennem: Bende zorba ve kibirli var, dedi. Cennet ise: Bende de zayıf ve yoksullar var, dedi. Bunun üzerine Allah aralarını şöyle halletti. Ey cennet sen benim rahmetimsin seninle dilediğime merhamet ederim. Ey cehennem sen de benim azabımsın, seninle dilediğime azab ederim. Ben ikinizi de dolduracağım." (Müslim, Cennet 34)

616 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : لَا يَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطْرًا .

616: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kibrinden dolayı elbisesini sürüyerek yürüyen kimsenin yüzüne kıyamet günü Allah rahmet bakışıyla bakmaz." (Buhari, Libas 1, Müslim, Libas 42)

617 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زَانٌ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ .

617: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Üç grup insan var ki Allah onlarla konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bile bakmaz. Bu sebeble onlara büyük azab hazırlanmıştır. Bu kimseler, zina eden ihtiyar, yalancı (veya zalim) hükümdar, kibirlenen fakirdir." (Müslim, İman 172)

618 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : قَالَ : اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْعِزُّ إِزَارِي، وَالْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي، فَمَنْ يِنَازِعُنِي، عَذَّبْتُهُ .

618: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: Allah şöyle buyurmuştur: "İzzet, şeref, yücelik ve kudret benim gömleğim, büyüklük benim elbisem sayılır. Bunlardan biri kendisinde varmış gibi davranan bana ortak olmak isteyen olursa ona azab ederim." (Müslim, Birr 136)

619 - وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي فِي حُلَّةٍ تُعْجِبُهُ نَفْسُهُ، مُرَجِّلٌ رَأْسَهُ، يَخْتَالُ فِي مَشِيَّتِهِ، إِذْ خَسَفَ اللَّهُ بِهِ، فَهُوَ يَتَجَلَّجَلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ .

619: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Vaktiyle kendini beğenmiş bir adam güzel elbisesini giymiş, saçını tarayıp çalım satarak(böbürlenerek) yürüyordu. Bu yüzden Allah onu yerin dibine geçiriverdi. O da kıyamet gününe kadar yerin dibine geçip gitmektedir.” (Buhari, Enbiya 54, Müslim, Libas 49)

620 - وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ ؓ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَذْهَبُ بِنَفْسِهِ حَتَّى يُكْتَبَ فِي الْجَبَّارِينَ، فَيُصِيبُهُ مَا أَصَابَهُمْ .

620: Seleme ibni Ekva' (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kimse kibirlene kibirlene zorbalara grubuna kaydedilir. Böylece onlara verilen ceza ona da verilmiş olur.” (Tirmizi , Birr 61)

BÖLÜM: 73

GÜZEL AHLAK

قال الله تعالى : ﴿ وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾

“Ey peygamber! Sen üstün bir hayat tarzına ve yüksek bir karaktere sahipsin.” (68 Kalem 4)

قال الله تعالى : ﴿ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾

“... O mü'minler ki öfkelerini yutarlarkontrol altında tutarlar) ve insanları affederler. Çünkü Allah iyilik yapanları sever.” (3 Al-i İmran 134)

621 - وَعَنْ أَنَسٍ ؓ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا .

621: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) ahlak yönünden insanların en güzeli idi. (Buhari, Edeb 112, Müslim, Mesacid 267)

622 - وَعَنْهُ قَالَ : مَا مَسَسْتُ دِيْبَاجًا وَلَا حَرِيرًا أَلَيْنَ مِنْ كِفِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَا شَمَمْتُ رَائِحَةَ قَطٍّ أَطْيَبَ مِنْ رَائِحَةِ رَسُولِ اللَّهِ ، وَلَقَدْ خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَشْرَ سِنِينَ، فَمَا قَالَ لِي قَطُّ : أَفٍّ، وَلَا قَالَ لِي شَيْءٍ فَعَلْتُهُ : لِمَ فَعَلْتُهُ ؟ وَلَا لِي شَيْءٍ لَمْ أَفْعَلْهُ : إِلَّا فَعَلْتُ كَذَا ؟ .

622: Yine Enes (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre şöyle demiştir. Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ellerinden daha yumuşak ne bir atlasa ne bir ipeğe dokunmuş değilim. Onun vücudunun kokusundan daha hoş bir koku da koklamadım. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e on yıl hizmet ettim bana hiçbir sefer öf bile dememiştir. Yaptığım bir şeyden dolayı niçin böyle yaptın? demediği gibi, yapmadığım bir

şey sebebiyle şöyle yapsan olmaz mıydı? da dememiştir. (Buhari, Savm 53, Müslim, Fezail 82)

623 – وعن الصَّعْبِ بْنِ جَثَّامَةَ رضي الله عنه قَالَ : أَهْدَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حِمَارًا وَحَشِييَا فَرَدَّهُ عَلَيَّ، فَلَمَّا رَأَى مَا فِي وَجْهِ قَال : أَنَا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ إِلَّا أَنَا حُرْمٌ .

623: Sa'b ibni Cessame (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir yaban eşiği hediye etmişim. Fakat kabul etmedi, yüzüme bakıp ta üzüldüğümü görünce: "Hediyeni ihramlı olduğum için almadım", buyurdu. (Buhari , Cezaus Sayd 6, Müslim, Hacc 50)

624 – وعن النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ رضي الله عنه قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْبِرِّ وَالْإِثْمِ فَقَالَ : الْبِرُّ : حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالْإِثْمُ : مَا حَاكَ فِي نَفْسِكَ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ

624: Nevvas ibni Sem'an (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e iyilik ve kötülüğün, günah ve sevabın ne olduğunu sordum. Buyurdular ki:

"İyilik gerçek müslümanlık, sevaba vesile olan şeyler, güzel ahlaktan ibarettir. Günah ve kötülük ise insanın kalbini tırmalayan ve başka kimselerin bilmesini istemediğin şeydir." (Müslim, Birr 14)

625 – وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : لم يكن رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فَاِحْشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا. وَكَانَ يَقُولُ : أَنْ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا .

625: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in söz ve hareketlerinde hiçbir kötülük ve çirkinlik bulunmadığı gibi kötü ve çirkin olan şeylere de asla yönelmez ve şöyle buyururdu: "Sizin en hayırlı olanınız ahlakı en güzel olanınızdır." (Buhari, Menakıb 23, Müslim, Fezail 68)

626 – وعن أبي الدرداء رضي الله عنه، أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : ما من شيءٍ أَثْقَلُ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ، وَإِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبَدِيَّ .

626: Ebu'd Derda (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde mü'minin terazisinde güzel ahlaktan daha ağır bir şey bulunmaz. Allah çirkin hareketler yapan ve kötü sözler söyleyen her kişiden nefret edip buğzeder ve onları sevmez." (Tirmizi , Birr 61)

627 – وعن أبي هريرة رضي الله عنه قَالَ : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ ؟ قَالَ : تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَسُئِلَ عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ النَّارَ، فَقَالَ : الْفَمُّ وَالضَّرَجُ .

627: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e insanların cennete girmelerine en çok sebep olan nedir? diye soruldu. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem): "ve güzel ahlaklı olmaktır", buyurdu. İnsanların cehenneme girmelerine en çok sebep olan nedir? diye sorulunca da: "İnsanın ağızındaki dili ve cinsel organıdır", buyurdu. (Tirmizi, Birr 62)

628 - وعنه قال : قال رسول الله ﷺ : أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا. وَخِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ .

628: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İmanı en olgun olan kimseler ahlakı en güzel olan kimselerdir. En hayırlılarınız hanımları için en hayırlı davranışta bulunanlardır.” (Tirmizi , Rada 11)

629 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : سمعتُ رسولَ الله ﷺ يقول : إن المؤمنَ ليدركُ بحُسنِ خلقِهِ درجةَ الصَّائمِ القائمِ .

629: Aişe (r. anha) Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim dedi. “Mümin bir kimse güzel ahlakı sayesinde gece ibadet eden gündüz oruç tutan kimselerin derecesine ulaşır.” (Ebu Davud, Edeb 7)

630 - وعن أبي أمّامة الباهليّ قال : قال رسولُ الله ﷺ : أنا زعيمٌ ببَيْتِ فِي رِيضِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْمِرَاءَ، وَإِنْ كَانَ مُحِقًّا، وَبَيْتِ فِي وَسْطِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْكَذِبَ، وَإِنْ كَانَ مَازِحًا، وَبَيْتِ فِي أَعْلَى الْجَنَّةِ لِمَنْ حَسَنَ خُلُقَهُ.

630: Ebu Umame el Bâhilî (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Haklı bile olsa insanlarla mücadele ve didişmeyi terkedenden kimseye cennetin bir kıyısında köşk verileceğine ben kefilim. Şaka bile olsa yalanı terkedenden kimseye cennetin merkezi yerinde bir köşk verileceğine ben kefilim. Ahlakını güzelleştiren kimseye de cen-netin yüksek yerlerinden bir köşk verileceğine kefilim.” (Ebu Davud, Edeb 7)

631 - وعن جابر بن عبد الله أن رسول الله ﷺ قال : إن من أحبكم إليّ، وأقربكم مني مجلساً يوم القيامة، أحاسنكم أخلاقاً. وإن أبغضكم إليّ، وأبعدكم مني يوم القيامة، الثرثارون والمتشدقون والمتفهبون قالوا : يا رسول الله قد علمنا الثرثارون والمتشدقون فما المتفهبون ؟ قال : المتكبرون .

631: Cabir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: “İçinizde en çok sevdiğim kişi ve kıyamette bana en yakın mesafede bulunacak kimse, iyi huy ve iyi ahlak sahibi olanlarıdır. En sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimseler ise, güzel sohbet ediyor dedirtmek için, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire laf edenler ve bilgiçlik taslamak için lügat parçalayanlardır.” Ashab: Ya Rasulallah uzun uzun konuşanları ve avurd şişirenleri bildik ama mütefeyhık dediğiniz kimseler kimlerdir? denilince Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de: “Kibirlenen, büyüklük taslayan kimselerdir.” buyurdu. (Tirmizi , Birr 71)

BÖLÜM: 74

ACELE ETMEMEK YUMUŞAK HUYLULUK VE ACIMAK

قال الله تعالى : ﴿ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾

“...Onlar ki öfkelerini yutarlar(kontrol altında tutarlar) ve insanları affederler. Çünkü Allah iyilik yapanları sever.” (3 Al-i İmran 134)

قال الله تعالى : ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾

“Ey Peygamber! Sen affetmek yolunu tut, iyilik ve güzel davranışla emret, cahillerden yüz çevir.” (7 Araf 199)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴾

“İyilikle kötülük asla bir olmaz, sen kötülüğü en güzel olan şeyle sav. O vakit seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, candan bir dost gibi olur. Bu güzel davranış ve duyguya, ancak öfkesine engel olmak ve eziyetlere katlanmak suretiyle nefsiyle cihad edip sabreden kimse elde eder. Bu güzel davranışı da ancak hayır ve mutluluktan bol nasibi olan elde eder.” (41 Fussilet 34-35)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴾

“Kim yapılan eziyetlere sabreder, yapılan kötülöklere de intikam almayıp affetme yolunu tutarsa, şüphesiz bu hareketi yapılmaya değer işlerdendir.” (42 Şura 43)

632 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَشَجِّ عَبْدِ الْقَيْسِ : أَنْ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ : الْحِلْمُ وَالْأَنَاةُ .

632: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)Abdulkays oğullarından Eşecc'e: “ Sende Allah'ın sevdiği iki özellik vardır: Yumuşak huyluluk ve acele etmeden sabırla hareket etmek” (Müslim İman 25)

633 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قال رسول الله ﷺ : إن الله رفيق يحب الرفق

في الأمر كله .

633: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)Şöyle buyurdu: “Allah kullarına merhametle ve büyük lutfuyla muamele eder. Bütün işlerde de kolaylık ve yumuşaklık gösterilmesinden memnun olur. (Buhari, Edeb 35, Müslim Birr 48)

634 - وعنها أن النبي ﷺ قال : إن الله رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ، وَيُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى العُنْفِ وَمَا لَا يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ .

634: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: “Allah kullarına karşı daima kolay ve yumuşak olanı yapar onlar hakkında yumuşak davranır. Her işte ve tüm kişilere karşı yumuşak davranılmasını sever ve memnun kalır. Katılık ve zorla yapılana ve başka işlerde vermediği sevabı kolaylık gösterilerek yapılan işlere verir.” (Müslim, Birr 77)

635 - وعنها أن النبي ﷺ قال : إن الرِّفْقَ لَا يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ، وَلَا يُنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ .

635: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: “Hangi işte kolaylık ve yumuşaklık varsa o işi güzelleştirir. Kolaylık ve yumuşaklığın kendisinden çekilip çıkarıldığı her iş ise onu çirkinleştirir.” (Müslim, Birr 78)

636 - وعن أبي هريرة ؓ قال : بَالَ أَعْرَابِي فِي المَسْجِدِ، فَقَامَ النَّاسُ إِلَيْهِ لِيَقْعُوا فِيهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : دَعُوهُ وَأَرِيقُوا عَلَى بَوْلِهِ سَجْلًا مِنْ مَاءٍ، أَوْ ذَنُوبًا مِنْ مَاءٍ، فَإِنَّمَا بُعِثْتُمْ مُيسَّرِينَ وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعَسَّرِينَ .

5/636: Ebû Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bedevinin biri mescidde küçük abdestini bozmuştu, sahabiler onu azarlamaya kalkıştı. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: “O adamı bırakın onun idrarı üzerine bir kap veya büyük kap dolusu su dökün. Çünkü; siz kolaylık göstermek üzere gönderildiniz, zorluk çıkarıcı olarak değil” (Buhari, Vudu, 58)

637 - وعن أنس ؓ عن النبي ﷺ قال : يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا. وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا .

637: nes (Allah Ondan razı olsun) dan rivâyet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) öyle buyurdu: “Kolaylaştırınız zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz.” (Buhârî İlim,11 Müslim, cihad 6)

638 - وعن جرير بن عبد الله ؓ قال : سمعتُ رسولَ الله ﷺ يَقُولُ : مَنْ يُحْرِمِ الرِّفْقَ يُحْرِمِ الخَيْرَ كُلَّهُ .

638: Cerir ibn-i Abdullah (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)Şöyle buyururken dinledim demiştir: “Yumuşak ve kolaylaştırıcı davranmaktan mahrum kalmış kimse bütün hayırlardan mahrum kalmış olur.” (Müslim, Birr,74)

639 - وعن أبي هريرة ؓ أن رجلاً قال للنبي ﷺ : أَوْصِنِي. قال : لَا تَعْضَبُ فَرَدَّدَ مَرَارًا ؟ قال : لَا تَعْضَبُ .

639: Ebû Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) dan rivâyet edildiğine göre bir adam peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)gelip bana tavsiyede bulun dedi. O da: “Kızma”

buyurdu. Adam sözünü birkaç sefer tekrarları Rasûlüllah da her defasında kızma, öfkelenme buyurdu. (Buhâri, Edeb,76)

640 - وعن أبي يعلى شدد بن أوس رضي الله عنه ، عن رسول الله ﷺ قال : إن الله كتب الإحسان على كل شيء، فإذا قتلتم فأحسِنُوا الْقِتْلَةَ، وإذا ذبحتم فأحسِنُوا الذَّبْحَةَ، وليُجِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ، وليُرح ذبيحته .

640: Ebu Yala Şeddad ibni Evs (Allah Ondan razı olsun) dan rivâyet edildiğine göre Rasûlüllah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: “Allah her varlığa karşı iyi davranılmasını emretmiştir. Öyleyse canlı bir varlığı öldürmeniz gerektiğinde öldürmeyi bile işkence verici ve eziyet eder şekilde değil güzel bir şekilde yapın bir hayvanı boğazladığınızda da ona eziyet vermeksizin güzel bir şekilde kesin. Bu işi yapacak olan kimse bıçağını iyice bilesin(sivri ettirsin) de hayvanına eziyet çektirmesin.” (Müslim, sayd , 57)

641 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : ما خير رسول الله ﷺ بين أمرين قط إلا أخذ أيسرهما ما لم يكن إثما فإن كان إثما كان أبعد الناس منه، وما انتقم رسول الله ﷺ لنفسه في شيء قط، إلا أن تنتهك حرمة الله، فينتقم لله تعالى.

641: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlüllah (sallallahu aleyhi vesellem) iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman günah olmadığı sürece mutlaka en kolay olanı tercih ederdi. Yapılacak iş günah ise ondan daima en uzak kalan kendisi olurdu. Allah’ın yasakladığını çiğnemediği sürece şahsı adına hiç bir şeyden intikam almamış; Allah’ın yasağı çiğnenmiş ise onun cezasını mutlaka Allah için vermiştir. (Buhâri, Menakıb, 23, Müslim, Fezail,77)

642 - وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : ألا أخبركم بمن يحرم على النار، أو بمن تحرم عليه النار؟ تحرم على كل قريب هين هين سهل .

642- İbni Mes’ud (Allah Ondan razı olsun)’dan rivâyet edildiğine göre Rasûlüllah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Cehenneme kimin gitmeyeceğini veya Cehennemin kimi yakmayacağını size haber vereyim mi? Cana yakın garib olan herkesle iyi geçinen yumuşak huylu insanlarla olan ilişkilerini kolaylıkla bitiren kimseleri.” (Tirmizi, Kıyame, 45)

BÖLÜM: 75

HATALARI BAĞIŞLAYIP BİLGİSİZLERE UYMAMAK

قال الله تعالى : ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾

“Sen af yolunu tut, iyilik ve güzel davranışlarla emret, cahillerden yüz çevir.” (7 Araf, 199)

قال الله تعالى : ﴿ فَاصْفَحَ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴾

“...Güzellikle suç bağışla ve hoşça vazgeç onlardan.” (15 Hicr,85)

قال الله تعالى : ﴿ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

“..Affedip bağışlasınlar, musamaha göstersizler, aldırış etmeyin. Allah’ın sizi bağışlamasını sevip arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir” (24 Nur 22)

قال الله تعالى : ﴿ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالْكَأْظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ

يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾

“O müminler ki, öfkelerini yutarlar(kontrol altında tutarlar) ve insanları affederler, çünkü Allah iyilik yapanları sever.” (3 Al-i İmran 134)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴾

“Kim eziyetlere sabreder, yapılan kötülöklere de intikam almayıp affetme yoluna tutarsa, şüphesiz bu hareketi yapılmaya değer işlerdendir.” (42 Şura 43)

643 – وعن عائشة رضي الله عنها أنها قالت للنبي ﷺ : هل أتى عليك يومٌ كان أشدُّ

من يومٍ أُحدٍ ؟ قال : لقد لقيتُ من قومِك، وكان أشدَّ ما لقيتُ منهم يومَ العقبَةِ، إذ عرَضتُ نفسي على ابنِ عبدِ يالِيلِ بنِ عبدِ كُلالٍ، فلمْ يُجِبنِي إلى ما أردتُ، فانطلقتُ وأنا مهمومٌ على وجهي، فلمْ أستفقُ إلا وأنا بقرنِ النَّعَالِبِ، فرفعتُ رأسي، فإذا أنا بسحابةٍ قد أظلتني، فنظرتُ فإذا فيها جبريلُ عليه السلام، فناداني فقال : أن الله تعالى قد سمع قول قومك لك، وما ردوا عليك، وقد بعث الله إليك ملكَ الجبالِ لتأمرهُ بما شئتَ فيهم، فناداني ملكُ الجبالِ، فسلم عليّ ثم قال : يا محمدُ أن الله قد سمع قول قومك لك، وأنا ملكُ الجبالِ، وقد بعثني ربِّي إليك لتأمرني بأمرِك، فما شئتَ؟ إن شئتَ أطبقتُ عليهمُ الأخشبين. فقال النبي ﷺ : بل أرجو أن يخرج الله من أصلابهم من يعبد الله وحده لا يشرك به شيئاً .

643: Aişe (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre bir gün peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’e Ey Allahın peygamberi Uhud gününden daha şiddetli bir gün yaşadın mı? diye sordum. Şöyle cevap verdi.

“Evet senin kavminden çok kötülük gördüm. Onlardan gördüğüm sıkıntının en şiddetlisi Akabe gününde idi. O gün ben Taifli Abdü Külalin oğlu İbni Abdu Ya’lile sığınmak istemiştim de beni kabul etmemişti. Bende geri dönmüş, derin üzüntüler içinde dalgın dalgın yürüyüp gidiyordum. Karn’üs Sealibe varıncaya kadar kendime geledim. Orada başımı kaldırıp baktığımda bir bulutun beni gölgelediğini gördüm. Dikkatlice

bakınca bulutun içinde Cebrail'i gördüm. Cebrail bana seslenerek Allah kavminin sana ne söylediğini ve seni himayeyi nasıl reddettiğini duymuştur. Onlara dilediğini yapabilmem için sana dağlar meleğini göndermiştir.

Bunun üzerine dağlar meleği bana seslenerek selam verdi. Sonra da: "Ey Muhammed kavminin sana ne dediğini Allah işitti. Ben dağlar meleğiyim ne emredersen yapmam için Allah beni sana gönderdi. Ne yapmamı istiyorsun? Dilersen Ahşabeyn denilen şu iki dağı onların başına kapatıvereyim dedi. o zaman ben "Hayır Allah'ın onların soylarından sadece Allah'a ibadet edecek ve ona hiçbir şey ortak koşmayacak kimseler çıkaracağını ümit ederim dedim." (Buhâri Bed'ul halk 7, Müslim cihad 111)

644 - وعنها قالت : ما ضربَ رسولُ الله ﷺ شيئاً قطُّ بيديه، ولا امرأةً ولا خادماً إلا أن يُجاهدَ في سبيلِ الله، وما نيلَ منه شيءٌ قطُّ فإنتقمَ من صاحبه، إلا أن يُنتهَكَ شيءٌ من محارمِ الله، فإنتقمَ الله تعالى.

644: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun)şöyle demiştir. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)Allah yolunda savaş dışında ne bir kadına nede bir hizmetçiye kısaca hiçbir kimseye ve hiçbir şeye eliyle vurmadı. Kendisine kötülük yapan kimselerden intikam almaya kalkmadı. Sadece Allah'ın yasak ettiği şeyler çiğnenince o yasağı çiğneyenlerden Allah adına intikam alırdı. (Müslim Fezail 79)

645 - وعن أنسٍ رضي الله عنه قال : كنتُ أمشي مع رسولِ الله ﷺ ، وعليه بردٌ نجراني غليظُ الحاشيةِ، فأدركه أعرابي، فجبذته بردائه جبذبةً شديدةً، فنظرتُ إلى صفحةِ عاتقِ النبيِّ وقد أثرتُ بها حاشيةَ الرداءِ من شدةِ جبذته، ثم قال : يا محمدُ مر لي من مالِ الله الذي عندك، فالتفتَ إليه رسولُ الله ﷺ ، فضحك، ثم أمر له بعطاءٍ.

645: Enes (Allah Ondan razı olsun)şöyle demiştir. Günün birinde Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)ile beraber gidiyordum. Üzerinde necran kumaşından yapılmış sert kenarlı bir cübbesi vardı. Bu esnada bir bedevi arkasından yetişerek cübbesini sertçe çekti. Peygamber efendimizin boynuna baktım. Bedevinin sert çekişinden dolayı cübbenin kenarı boynunda iz bırakmıştı. Sonra bedevi "Ey Muhammed elinde bulunan Allah'a aid mallardan bana da verilmesini emret dedi.

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bedeviye dönüp güldü. Sonra ona bir şeyler verilmesini emretti. (Buhari, Humus 19, Müslim, Zekat 128)

646 - وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : كآني أنظرُ إلى رسولِ الله ﷺ يحكي نبياً من الأنبياء، صلواتُ الله وسلامُهُ عليهم، ضربَهُ قَوْمُهُ فَأَدَمَوْهُ، وَهُوَ يَمَسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ، ويقولُ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ .

4/646: Abdullah ibni Mesud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) peygamberlerden birinin halini anlatışı hala gözümün önündedir. O peygamberi kendi kavmi dövüp kan içinde bırakmışlardır. O bu haldeyken

yüzünden kanları silerken şöyle diyordu. “Allahım kavmimi bağışla çünkü onlar doğruyu bilmiyorlar” (Buhari, Enbiya 54, Müslim, Cihad 105)

647 – وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ .

5/647: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kuvvetli kimse, yiğit kimse, pehlivan kimse güreşte başkasını yenen kimse değildir. Gerçekten pehlivan yiğit kimse; kızdığı zaman öfkesini yenen kimsedir.” (Buhari, Edeb 76, Müslim, Birr 107)

BÖLÜM: 76

ALLAH RIZASI İÇİN EZİYET VE SIKINTILARA KATLANMA

قال الله تعالى : ﴿ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾

“ O mü’minler ki, yutarlar(öfkelerini kontrol altında tutarlar) ve insanları affederler çünkü Allah iyilik yapanları sever” (3 Al-i İmran 134)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴾

“Kim eziyetlere sabreder yapılan kötülöklere de intikam almayıp affetmek yolunu tutarsa, şüphesiz bu hareket yapılmaya değer işlerdendir.” (42 Şura 43)

648 – وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رجلاً قال : يا رسول الله إن لي قرابة أصلهم ويقطعونني، وأحسب إليهم ويسئون إلي، وأحلم عنهم ويجهلون علي. فقال : لئن كنت كما قلت فكأنما تسفهم الملائكة ولا يزال معك من الله تعالى ظهير عليهم ما دمت على ذلك .

648: Ebû Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) dan rivâyet edildiğine göre bir adam peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’e: Ya Rasûlallah benim akrabalarım var, onları ziyaret ediyorum, onlar ise benimle irtibatı kesiyorlar, ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük yapıyorlar. Onlara anlayışlı ve yumuşak davranıyorum, onlar ise bana kaba ve cahilce davranıyorlar diye durumunu arzetti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu.

“Eğer dediğin gibi isen onlara kızgın kül yedirmiş oluyorsun sen böyle devam ettikçe Allah’ın yardımı seninledir.” (Müslim: Birr 22)

BÖLÜM: 77

ALLAH'IN DİNİ İÇİN KIZMAK VE ALLAH'IN DİNİNE YARDIM ETMEK

قال الله تعالى : ﴿ ذَلِكُمْ وَمَنْ يُعْظَمُ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ ﴾

“...Her kim Allah'ın mukaddes emir ve buyruklarına saygı gösterip o haramlara dokunmaktan korkup sakınırsa bu durum Allah katında kendisi için daha hayırlıdır.” (22 Hacc 30)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴾

“Ey iman edenler!Eğer siz, Allah'ın dinine ve davasına yardım ederseniz, Allah da size yardım eder, ayaklarınızı İslam hakkını koruma yolunda sağlam tutar.” (47 Muhammed 7)

649 - وعن أبي مسعود عقبة بن عمرو البدرى رضي الله عنه قال : جاء رجلٌ إلى النبي ﷺ ، فقال

: إني لأتأخر عن صلاة الصُّبحِ من أجلِ فلانٍ مما يطيل بنا! فما رأيتُ النبي ﷺ غضبَ في موعظةٍ أشدَّ مما غضبَ يومئذٍ، فقال : يا أيها النَّاسُ : إن مِنكُم مُنْفِرِينَ . فأَيُّكُم أمَّ النَّاسِ فليُوجزْ؟ فإن من وراءه الكبير والصَّغيرَ وذا الحَاجةِ .

649: Ebu Mesud Ukbe ibni Amr el Bedri (Allah Ondan razı olsun)şöyle demiştir: Bir adam peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelerek: “Ben filanın namazı uzatması yüzünden sabah namazına gelemiyorum dedi. Ben peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'i hiç bir konuşmasında o günkü kadar öfkeli görmedim. Şöyle buyurdu: “Ey insanlar aranızda insanları namaz ve ibadetlerden usandıranlar var sizden kim imamlık yaparsa namazı kısa kıldırın zira arkasında namazı kılanlar arasında yaşlı olanı, çocuğu olanı ve iş gücü sahibi olanı var.” (Buhari, İlim 28, Müslim, Salat 128)

650 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ، وَقَد سَتَرْتُ سَهْوَةً

لِي بِقِرَامٍ فِيهِ تَمَائِيلٌ، فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَتَكَهُ وَتَلَوْنَ وَجْهَهُ وَقَالَ : يَا عَائِشَةُ أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهُونَ بِخَلْقِ اللَّهِ .

650: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlüllah (sallallahu aleyhi vesellem)sefer dönüşünde, evin önündeki sandık üzerine veya kapının giriş kısmına üzerinde resimler olan bir perde ile örtmüştüm. Rasûlüllah (sallallahu aleyhi vesellem) perdeyi görünce çekip yırttı yüzünün rengi değişti ve: “Ya Aişe kıyamet günü en çetin azaba uğrayacak kimseler yaptıklarını Allah'ın yaptıklarına benzetmeye kalkanlardır.” (Buhari, Libas 9, Müslim, Libas 92)

651 - وعن أن قريشاً أهمهم شأن المرأة المخزومية التي سرقت فقالوا : من يكلم فيها

رسول الله ﷺ ؟ فقالوا : من يجترئ عليه إلا أسامة بن زيد حب رسول الله ﷺ ؟ فكلمه أسامة .

فقال رسول الله ﷺ : أتشفع في حد من حدود الله ؟ ثم قام فاختطب ثم قال : إنما أهلك من

قَبْلَكُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكَوهُ، وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ .
وَأَيُّمُ اللَّهِ، لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا .

651: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivâyet edildiğine göre Mahzum kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyşlileri pek üzmüştü. Bunun üzerine, bu konuyu Rasûlüllah (sallallahu aleyhi vesellem)'le kim görüşebilir? Diye kendi aralarında konuştular. Buna ancak peygamberin sevgili dostu Üsâme'den başka kimse cesaret edemez dediler. Üsâme durum hakkında Rasûlüllah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuştu. Bunun üzerine Rasûlüllah (sallallahu aleyhi vesellem) Üsâme'ye:

“Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?dedi, sonra kalktı bir konuşma yaptı ve şunları söyledi:

“Sizden önce toplulukların helak olmalarının başlıca sebebi içlerinden soylu biri hırsızlık yapınca ona dokunmayıp, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca ona ceza vermeleriydi. Allah'a yemin ederim ki; Fatıma hırsızlık etseydi onun da elini keserdim.” (Buhari enbiya 54, Müslim Hudud 8).

652 - وعن أنس رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم رأى نخامة في القبلة، فشق ذلك عليه حتى روي في وجهه، فقام فحكّه بيده فقال : إن أحدكم إذا قام في صلاته فإنه يُناجي ربه، وإن ربه بينه وبين القبلة، فلا يبزقن أحدكم قبل القبلة، ولكن عن يساره، أو تحت قدمه ثم أخذ طرف رداءه فبصق فيه، ثم ردّ بعضه على بعض فقال : أويضعل هكذا .

4/652: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivâyet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) mescidin kible duvarında bir tükürük gördü o kadar üzüldü ki üzüntüsü yüzünden belli idi. Sonra kalkıp onu bizzat eliyle temizledikten sonra şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz namaza durduğu zaman Rabb'ine yönelip O'na münacaatta bulunur. Rabbi ise kible ile kendi arasındadır. O halde hiç biriniz kibleye karşı tükürmesin. Tükürmek mecburiyeti hasıl olursa(mescid dışında ise) sol tarafına veya ayağının altına tükürsün. (Eğer mescidin içinde ise)Sonra cübbesinin ucunu tuttu içine tükürüp kumaşı katladı veya böyle yapsın” buyurdu. (Buhâri salat 34, Müslim Mesacid 50)

BÖLÜM: 78

İDARECİLERİN EMRİ ALTINDAKİLERE ŞEFKATLİ DAVRANMALARI ALDATIP KÖTÜ DAVRANMAKTAN UZAK OLMALARI

قال الله تعالى : ﴿ وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾

“Sana uyup seni izleyen mü'minlere, kol kanat ger, alçak gönüllü ol.” (26 Şuara 215)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبُغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴾

“Şühesiz ki Allah adaleti ve iyilik yapmayı, yakınları karşı cömert olmayı emredip aklen ve dinen çirkin olan ve kötü görünen şeylerle, haksızlığı ve taşkınlığı yasaklıyor ve size böylece düşünesiniz diye öğüt veriyor.” (16 Nahl 90)

653 – وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول : كلكم راعٍ، وكلكم مسؤؤلٌ عن رعيته : الإمامُ راعٍ ومسؤؤلٌ عن رعيته، والرجلُ راعٍ في أهله ومسؤؤلٌ عن رعيته، والمرأةُ راعيةٌ في بيت زوجها ومسؤولةٌ عن رعيتها والخادمُ راعٍ في مال سيده ومسؤؤلٌ عن رعيته، وكلكم راعٍ ومسؤؤلٌ عن رعيته .

653: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: “Hepiniz çobansınız, hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Amir memurlarının çobanıdır. Erkek aile ve çocuklarının çobanıdır. Kadın da evinin ve çocuklarının çobanıdır. O halde hepimiz birer çobansınız ve hepimiz idareniz altında bulunanlardan sorumlusunuz.” (Buhari, Cuma 11, Müslim, İmara 20)

654 – وعن أبي يعلى معقل بن يسار رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول : ما من عبد يسترعيه الله رعيه، يموت يوم يموت وهو غاشٌّ لرعيته، إلا حرمَّ الله عليه الجنة . وفي رواية : فلم يحطها بنصح له يجد رائحة الجنة .

وفي روايةٍ لمسلم : ما من أمير يلى أمور المسلمين، ثم لا يجهد لهم، وينصح لهم، إلا لم يدخل معهم الجنة .

654: Ebu Ya’la Ma’kıl ibni Yesar (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken dinledim demiştir:

“ Allah’ın her hangi bir kulu yükümlü olduğu kimseye hıyanet veya zulm edip ölürse Allah ona cennetini haram kılar. (Buhâri, Ahkam 8, Müslim İmare 21).

* Başka bir rivayette: “Onlara sahip çıkıp korumazsa cennetin kokusunu alamaz.” Şeklindedir. (Buhâri, Ahkam 8)

* Müslim’in değişik bir rivayeti şöyledir: “Müslümanların işlerini üstlenip de onlar için çalışıp çabalamayan hiç bir yönetici o Müslümanlarla birlikte cennete giremez.” (Müslim İman 229)

655 – وعن عائشة رضي الله عنها قالت : سمعت رسول الله ﷺ يقول في بيتي هذا : اللهم من ولي من أممي شيئاً فشق عليهم، فاشقق عليه، ومن ولي من أممي شيئاً فرقق بهم، فارقق به .

655 Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Benim şu evimde Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu-ğunu işittim: “ Allah’ım ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara zorluk çıkararak kimseye sen de zorluk çıkar. Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara yumuşak davrananlara sen de hem bu dünyada hem de ahirette yumuşaklık göster.” (Müslim İman 19)

656 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : كانت بنو إسرائيل تسوسهم الأنبياء ، كلما هلك نبي خلفه نبي ، وإنه لا نبي بعدي ، وسيكون خلفاء فيكثرون . قالوا : يا رسول الله فما تأمرنا ؟ قال : أوفوا ببيعة الأول فالأول ، أعطوهم حقهم ، وأسألوا الله الذي لكم ، فإن الله سائلهم عما استرعاهم .

656: Ebû Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İsrail oğullarının devlet işlerini peygamberler yönetirdi. Bir peygamber ölünce başka biri onun yerine geçiyordu fakat benden sonra peygamber gelmeyecek pek çok halifeler gelecektir. Bunun üzerine sahabe: Ya Rasûlallah bize bu konuda ne yapmamızı emredersin? Diye sordular. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “ Sırasıyla bunların siyasi otoritesini kabul edip ellerini tutun onlara karşı vazifelerinizi yerine getiriniz. Onlar size karşı görevlerini yapmazlarsa Allah’tan size yardım etmesini isteyin zira size karşı olan vazifelerini yapıp yapmadıklarını Allah onlardan soracaktır.” (Buhâri Enbiya 50, Müslim İmare 44)

657 - وعن عائذ بن عمرو رضي الله عنه ، إنه دخل على عبید الله بن زياد ، فقال له : أي بُني ، إني سمعتُ رسولَ الله ﷺ يقول : أن شرَّ الرِّعَاءِ الحُطَمَاءُ ، فإياك أن تكونَ منهم .

5/657 Âiz ibni Amr (Allah Ondan razı olsun)’dan rivâyet edildiğine göre: Kendisi Ubeydullah ibni Ziyad’ın yanına girmiş ve ona şunları söylemiştir: Oğlum ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’i “Yöneticilerin en kötüsü merhametsiz zalim ve katı kalpli olanlardır, buyururken işittim. Sakın sen o yöneticilerden olma! (Müslim İmare 23) .

658 - وعن أبي مريم الأزدي رضي الله عنه ، أنه قال لمعاوية رضي الله عنه : سمعتُ رسولَ الله ﷺ يقول : مَنْ وُلِّاهُ شَيْئاً مِنْ أُمُورِ الْمُسْلِمِينَ ، فَاحْتَجَبَ دُونَ حَاجَتِهِمْ وَخَلَّتْهُمْ وَفَقَرَهُمْ ، احْتَجَبَ اللَّهُ دُونَ حَاجَتِهِ وَخَلَّتْهُ وَفَقَرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَجَعَلَ مُعَاوِيَةَ رَجُلًا عَلَى حَوَائِجِ النَّاسِ .

658: Ebu Meryem el Ezdî (Allah Ondan razı olsun)’dan rivâyet edildiğine göre kendisi bizzat Muaviye (Allah Ondan razı olsun)’a şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’i şöyle buyururken işittim. “ Allah bir kimseyi müslümanların başına idareci yapar da o kimse onların dertlerine ihtiyaçlarına ve sıkıntılarına karşı sorumluluğunu yerine getirmezse kıyamet günü Allah da onun dertlerine ihtiyaçlarına ve darlıklarına bakmaz.”

Bunun üzerine Muaviye halkın ihtiyaçlarını kendisine duyurmak için bir adam görevlendirdi. (Ebu Davud İmare 13, Tirmizi Ahkam 6)

BÖLÜM: 79

ADALETLİ DEVLET İDARECİSİ

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴾

“Şühesiz ki Allah adaleti ve iyilik yapmayı, yakınları karşı cömert olmayı emredip aklen ve dinen çirkin olan ve kötü görünen şeylerle, haksızlığı ve taşkınlığı yasaklıyor ve size böylece düşünesiniz diye öğüt veriyor.”...” (16 Nahl 90)

قال الله تعالى : ﴿ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴾

“Ey mü'minler her zaman ve zeminde hep insafılı olun ve inanalara eşit davranın. Şüphesiz Allah insafılı olan ve eşit davrananları sever.” (49 Hucurat 9)

659 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه، عن النبي ﷺ قال : سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ : إِمَامٌ عَادِلٌ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ تَعَالَى، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ، اجْتَمَعَا عَلَيْهِ، وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ أَمْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ، فَقَالَ : إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ، فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ .

659: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah yedi insanı arşının gölgesinde barındıracaktır.

- 1 - Adaletli devlet başkanı,
 - 2 - Allah'a ibadet ve itaat ederek yetişen genç,
 - 3 - Kalbi mescidlere bağlı kimse,
 - 4 - Allah için sevişip bu uğurda bir araya gelip ayrılan kişiler,
 - 5- Makam ve güzellik sahibi bir kadının zina çağrısını, ben Allah'tan korkarım diyerek reddeden kimse,
 - 6- Sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren kimse,
 - 1- Kendi başına kaldığında Allah'ı anarak gözyaşı akıtan kimse.
- (Buhari, Ezan 36, Müslim, Zekat 91)

660 - وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : قال رسول الله ﷺ : أَنْ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ، عَلَى مَنَابِرٍ مِنْ نُورِ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وُلُوا .

660: Abdullah ibni Amr ibni-l As (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ailesine ve idaresi altında bulunanlara adaletle hükmeden adil kimseler Allah katında nurdan koltuklar üzerine otururlar." (Müslim İmara 18)

661 - وَعَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : خَيْرُ أَيْمَتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ، وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ، وَشِرَارُ أَيْمَتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ، وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ قَالَ : قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا تُنَابِذُهُمْ ؟ قَالَ : لَا، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ، لَا، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ .

661 Avf ibni Malik (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken dinledim dedi. "İdarecilerinizin en hayırlısı sizi seven ve sizin tarafınızdan sevilen, size dua eden ve sizin duanızı alan kimselerdir. İdarecilerin en kötüsü de size karşı adil davranmadıklarından dolayı, siz onları sevmezseniz o da sizi sevmez, kendilerine lanet edersiniz o da size lanet eder. Buyurdu. Bunun üzerine: Ya Rasûlallah onlara karşı çıkıp tavır alalım mı? Diye sorduk. Bize iki kere şu cevabı verdi: "Hayır sizinle beraber namaz kıldıkları sürece onlara itaat ediniz. (Müslim İmara 65)

662 - وَعَنْ عِيَاضِ بْنِ حِمَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : أَهْلُ الْجَنَّةِ ثَلَاثَةٌ : ذُو سُلْطَانٍ مُقْسِطٌ مُوَفَّقٌ، وَرَجُلٌ رَحِيمٌ رَقِيقٌ الْقَلْبِ لِكُلِّ ذِي قُرْبَى وَمُسْلِمٌ، وَعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ ذُو عِيَالٍ

662 İyaz ibni Hımar (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken dinledim dedi. "Cennettekiler üç sınıftır: Adil ve başarılı devlet başkanı, akrabasına ve müslümanlara karşı merhametli ve yumuşak kalpli kişi ailesi kalabalık olduğu halde haram kazançtan uzak kalmaya çalışıp kimseden bir şey istemeyen adamdır. (Müslim Cennet 63)

BÖLÜM: 80

GÜNAH OLMAYAN KOŞULLARDA YÖNETİCİYE İTAAT

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُوْبِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ﴾

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Rasûlune itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin." (4 Nisa 59)

663 - وَعَنْ ابْنِ عَمْرِو بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ السَّمْعُ وَالطَّاعَةَ فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ، إِلَّا أَنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ، فَإِذَا أَمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ .

663 İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu. "Bir müslüman günah işlemesi emrolunmadıkça sevdiği veya hoşlanmadığı her konuda İslam devletini yöneten müslüman kimseye itaat

etmesi gerekir. Bir günah işlemesi emredildiği zaman kimseyi dinleyip itaat etmesi gerekmez. (Buhari, Ahkam 4 Müslim İmare 38)

664 - وعنه قال : كُنَّا إِذَا بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ يَقُولُ لَنَا ؟ فِيمَا

اسْتَطَعْتُمْ

664: Yine İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir. “Biz her ne zaman sözünü dinleyeceğiz ve itaat edeceğiz diye Rasûlullah’ın siyasi otoritesini kabul edip elini sıkığımız zaman bize: “Gücümüz yettiği kadar” buyururdu. (Buhari, Ahkam 43 Müslim, İmare 90)

665 - وعنه قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : مَنْ خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةِ لَقِيَّ اللَّهُ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ وَلَا حُجَّةَ لَهُ، وَمَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ بَيَعَتْ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً. وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ : وَمَنْ مَاتَ وَهُوَ مُفَارِقٌ لِلْجَمَاعَةِ، فَإِنَّهُ يَمُوتُ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً .

665: Yine İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken dinledim dedi.

“Kim siyasi otoritesini kabul ettiği İslami bir idaredeki müslüman devlet başkanına sebepsiz yere itaatten elini çekerse kıyamet gününde Allahın huzuruna tutunacağı hiçbir delili bulunmaksızın çıkar. Devlet başkanına bağlılık sözü vermeden ölen kimse ise cahiliyye döneminde ölmüş gibi olur.” (Müslim, İmare 58)

Yine müslimin değişik bir rivayeti şöyledir.

“İslam cemaatinden ayrılarak ölen kimse, cahiliyye döneminde ölmüş gibidir.” (Müslim İmare 53)

666 - وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَسْمَعُوا وَأَطِيعُوا، وَإِنْ اسْتَعْمَلَ عَلَيْكُمْ

عَبْدٌ حَبَشِيٌّ، كَانَ رَأْسَهُ زَبِيْبَةً .

666: Enes (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Üzerinizde tayin edilen yönetici başı, kuru üzüm gibi siyah bir köle de olsa sözünü dinleyip kendisine itaat edin.” (Buhari Ezan 54)

667 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : عَلَيْكَ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ فِي عُسْرِكَ

وَيُسْرِكَ، وَمَنْشَطِكَ وَمَكْرَهِكَ وَأَثَرَةَ عَلَيْكَ .

667: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Zenginlik, fakirlik, neşeli ve kederli halde ve başkaları sana tercih edilse bile söz dinleyecek ve itaat edeceksiniz.” (Müslim İmare 35)

668 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ،

فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا، فَمِنَّا مَنْ يُصَلِّحُ خِبَاءَهُ، وَمِنَّا مَنْ يَنْتَضِلُ، وَمِنَّا مَنْ هُوَ فِي جَشْرِهِ، إِذْ نَادَى مُنَادِي

رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : الصَّلَاةَ جَامِعَةً. فَاجْتَمَعْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيَّ قَبْلِي إِلَّا

كَانَ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ يَدُلَّ أُمَّتَهُ عَلَى خَيْرٍ مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ، وَيَنْذِرَهُمْ شَرًّا مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ، وَإِنْ أُمَّتُكُمْ هَذِهِ جُعِلَ عَافِيَتُهَا فِي أَوْلَاهَا وَسَيُّبِيبِ آخِرِهَا بَلَاءٌ وَأُمُورٌ تُنْكَرُونَهَا. وَتَجِيءُ فِتْنٌ يُرْقِقُ بَعْضُهَا بَعْضًا. وَتَجِيءُ الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ: هَذِهِ مَهْلِكَتِي، ثُمَّ تَنْكَشِفُ، وَتَجِيءُ الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ: هَذِهِ هَذِهِ، فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُزْحَرَ عَنِ النَّارِ، وَيُدْخَلَ الْجَنَّةَ، فَلَتَأْتِهِ مَنِيَّتُهُ وَهُوَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَلِيَأْتِيَ إِلَى النَّاسِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُؤْتَى إِلَيْهِ. وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةً يَدِهِ، وَثَمَرَةَ قَلْبِهِ، فَلْيُطْعَمْهُ إِنْ اسْتَطَاعَ. فَإِنْ جَاءَ آخِرُ يُنَازِعُهُ، فَاضْرِبُوا عُنُقَ الْآخِرِ

668: Abdullah ibni Amr (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir. Bir defa Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir seferde idik bir yere indik kimimiz çadırını düzeltiyor kimimiz ok atışı talimi yapıyor kimimizde hayvan sürüsünün başında idik. Derken o esnada Rasûlullahın müezzini namaz vakti geldi toplanın diye seslendi. Biz de Rasûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında toplandık Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu.

“Benden evvel tüm peygamberlerin görevi iyi olduğunu bildikleri şeye ümmetlerini davet etmek, kötü olduğunu bildikleri şeyden de onları sakındırmaktı. Size gelince bu ümmetin huzur ve sükûnu ilk döneme mahsustur. Daha sonra gelenlerin başına çeşitli belalar ve istemediğiniz kötülükler gelecektir. Öyle fitneler çıkacak ki evvelkileri sonrakilerden daha hafif olacaktır. Yine öyle fitneler çıkacak ki onu gören mümin işte bundan kurtuluş yoktur der.

Bir kimse cehennemden kurtulup, cennete girmeyi sevip istiyorsa Allaha ve kıyamet gününe iman ettiği halde ölmelidir . Kendisine yapılmasını istediği şeyleri kendisi de başkalarına yapmalıdır. Bir kimse devlet başkanının siyasi otoritesini kabul eder elini tutup ona samimiyetle kalbiyle bağlanırsa elinden geldiği, gücünün yettiği kadarıyla ona itaat etmelidir. Bu arada bir başkası ortaya çıkıp yönetimi ele geçirmeye çalışırsa derhal onun boynunu vurunuz.” (Müslim İmara 46)

669 - وَعَنْ أَبِي هُنَيْدَةَ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : سَأَلَ سَلَمَةَ بْنَ يَزِيدَ الْجَعْفِيُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ قَامَتْ عَلَيْنَا أُمْرَاءُ يَسْأَلُونَا حَقَّهُمْ، وَيَمْنَعُونَا حَقَّنَا، فَمَا تَأْمُرْنَا؟ فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا؟ فَإِنَّمَا عَلَيْهِمْ مَا حُمِّلُوا. وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ .

669: Ebu Huneydete Vail ibni Hucr (Allah Ondan razı olsun)' der ki; Seleme bin Yezid El-Cuhfi peygamberimize; “Ya Nebiyallah! Başımıza kendi haklarını bizden isteyen fakat kendi hakkımızı bize vermeyen yöneticiler tayin edilirse bize ne yapmamızı emredersiniz? diye sordu, Rasûlullah yüzünü çevirdi cevap vermedi. Fakat tekrar sorulunca şöyle buyurdu: “Onların sözünü dinleyip kendilerine itaat edin onlar kendi vazifelerinden, siz ise kendi vazifenizden sorumlusunuz.” (Müslim, İmare 49)

670 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنَّهَا سَتَكُونُ بَعْدِي أَثَرَةٌ ، وَأُمُورٌ تُنْكَرُونَهَا قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، كَيْفَ تَأْمُرُ مَنْ أَدْرَكَ مِنْهَا ذَلِكَ ؟ قَالَتْ : تَوَدُّونَ الْحَقَّ الَّذِي عَلَيْكُمْ ، وَتَسْأَلُونَ اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ .

670: Abdullah ibni Mesud (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) “Benden sonra adam kayırma ve görmeye alışık olmadığınız işler meydana çıkacaktır” Bizden o günlere erişecek olanlara ne emredersiniz diye sordular. Şöyle cevap verdi: “Yapmanız gereken görevleri yaparsınız kendi haklarınızın yerine getirilmesini Allah’tan dilersiniz.” (Buhari, Fiten 2; Müslim, İmara 45)

671 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ؟ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ ، وَمَنْ يُطِيعِ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي ، وَمَنْ يَعُصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي .

671: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bana itaat eden, Allah’a itaat etmiş olur. İslam devletinin başındaki müslüman idarecilere itaat eden, bana itaat etmiş olur, onlara karşı gelen ise bana karşı gelmiş olur.” (Buhari, Cihad 109; Müslim, İmara 32)

672 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصْبِرْ ، فَإِنَّهُ مَنْ خَرَجَ مِنَ السَّلْطَانِ شَبْرًا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً .

672 İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İslam devletinin idarecisi durumunda olan kimselerden hoş gitmeyen bir şey gören kimse sabretsin, zira kim islamın devlet başkanına ve idarecilerine itaatten bir karış dışarı çıkarsa, cahiliyye döneminde ölmüş gibi olur.” (Buhari, Fiten 2; Müslim İmara 56)

673 - وَعَنْ أَبِي بَكْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : مَنْ أَهَانَ السُّلْطَانَ أَهَانَهُ اللَّهُ .

673 Ebu Bekre (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken dinledim dedi. “Kim Müslümanların Müslüman olan devlet başkanına ihanet ederse Allah ta ona ihanetinin cezasını verir.” (Tirmizi , Fiten 47)

BÖLÜM: 81

GÖREV VERİLMEDİKÇE İDARECİLİĞE İSTEKLİ OLMAMAK

قال الله تعالى : ﴿ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴾

“Ama ahiret yurdu! biz orayı yer yüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk çıkarmak istemeyen kimselere ayırmış bulunuyoruz Çünkü (en güzel)sonuç, takva sahiplerinindir(Allahtan korkanlarınındır),.” (28 Kasas 83)

674 - وعن أبي سعيد عبد الرحمن بن سمرّة رضي الله عنه ، قال : قال لي رسول الله ﷺ : يا عبد الرحمن بن سمرّة: لا تسأل الإمارة. فإنك إن أعطيتها عن غير مسألة أعنت عليها. وإن أعطيتها عن مسألة وكلت إليها. وإذا حلفت على يمين، فرأيت غيرها خيراً منها، فأت الذي هو خيراً، وكفر عن يمينك .

674: Ebu Said Abdurrahman ibni Semure (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ey Abdurrahman ibni Semure kimseden idarecilik görevi isteme, zira bu görev sen istemediğinden sana verilirse Allah yardımcın olur. Eğer sen istediğin için verilirse Allah’tan yardım göremez o işle baş başa bırakılırsın. Bir de bir şeye yemin ettikten sonra başka bir davranışı o işten daha hayırlı görürsen hayırlı olanı yap ve yemininin keffaretini öde.” (Buhari Eyman 19)

675 - وعن أبي ذرٍّ رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله ﷺ : يا أبا ذرٍّ إني أراك ضعيفاً وإنني أحب لك ما أحب لنفسي، لا تأمرنَّ على اثنين ولا تؤلِّين مالَ يتيمٍ.

675: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ya Ebu Zer senin gerçekten zayıf olduğumu görüyorum kendim için sevdiğimi senin içinde isterim. İki kişiye bile olsa sakın idareci ve başkan olma, yetim malına da yöneticilik yapma.” (Müslim İmara 17)

676 - وعنه قال : قلت : يا رسول الله ألا تستعملني؟ فضربَ بيده على منكبي ثم قال : يا أبا ذرٍّ إنك ضعيف، وإنها أمانة، وإنها يوم القيامة خزيٌّ وندامة، إلا من أخذها بحقها وأدى الذي عليه فيها .

676: Yine Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ya Rasûlullah beni memur tayin etmez misiniz? Demiştir. Eliyle omzuma vurarak şöyle buyurdu: “Ey Ebu Zer sen zayıf bir adamsın istediğin memuriyet bir emanettir. Bu emaneti ehil olarak alıp üzerine düşeni yapanlar hariç bu görevler kıyamet günü pişmanlık ve rüsvaylıktır.” (Müslim İmara 16)

677 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال : إنكم ستحرضون على الإمارة، وستكون ندامة يوم القيامة.

677: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Siz memuriyet olma hususunda çok istekli olacaksınız. Halbuki o görev kıyamet günü ehil olmayanlar için bir pişmanlık vesilesi olacaktır.” (Buhari Ahkam 7)

HADİS EZBER

ليس الغنى عن كثرة العَرَضِ ولكنَّ الغنى غِنَى النَّفْسِ

*Kesret-i emvâle malik olan gani değildir. Gani odur ki
ginâ-yı kalb sahibî ola.*

Çok mala sahip olan zengin değildir. Asıl zengin kalp zenginliğine sahip olandır.

من حَسَنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ

*Adanın mâlâyanîyi, yani dinine ve dünyasına faydası
olmayan boş şeyleri, terk etmesi hüsn-i İslâmiyet'inin
delil-i alenîsidir.*

Kişinin, dünya ve ahiretine faydası olmayacak işleri bırakması, onun İslamiyet'inin
güzelliğinin açık bir kanıtıdır.

مَنْ أَرَادَ أَنْ تُسْتَجَابَ دَعْوَتُهُ وَأَنْ تُكْشَفَ كَرْبَتُهُ فَلْيَفْرَجْ

عَنْ مَعْسَرٍ

Kim isterse ki, duaları müstecâb olsun, mihen ve meşâktan âzâde bulunsun. Sıkıntıya düşmüş bir adamı nefeslendirsin, ferahlandırın, imdadına yetişsin.

Dualarının kabul olunmasını ve olumsuzluklardan uzak olmayı isteyen kişi, sıkıntıya düşmüş bir adama yardım etsin, onu rahata erdirmesin.

مَنْ دَفَعَ غَضَبَهُ دَفَعَ اللَّهُ عَنْهُ عَذَابَهُ وَمَنْ حَفِظَ لِسَانَهُ

سَتَرَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ

Galeyan ve severan eden gazabını defedenin, Cenâb-ı Hak azabını defeder. Dışanını hifz eyleyenin, halkın mattali olmasını istemediği serâirini, Hazret-i Hâlik setreder.

Yüce Allah, öfkesini yenmeyi başaran kişinin azabını giderir. Dilini koruyanın da, başkalarının öğrenmesinden korktuğu sırlarını gizler.

مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا

Aldatan bizden değildir.

Aldatan bizden değildir.

TESBİH VE EVRAD

الصَّلَاةُ التَّفَرِيغِيَّةُ

اللَّهُمَّ صَلِّ صَلَاةً كَامِلَةً وَسَلِّمْ سَلَامًا
تَامًا عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي تَنَحَّلُ بِهِ
الْعَقْدُ، وَتَتَفَرِّجُ بِهِ الْكُرْبُ، وَتَقْضِي بِهِ
الْحَوَائِجُ، وَتُنَالُ بِهِ الرَّغَائِبُ وَحُسْنُ
الْخَوَاتِمِ، وَيُسْتَسْقَى الْغَمَامُ بِوَجْهِهِ
الْكَرِيمِ، وَعَلَى إِلِهِ وَصَحْبِهِ فِي كُلِّ
لَمْحَةٍ وَنَفْسٍ بَعْدَ كُلِّ مَعْلُومٍ لَكَ.

صَلَاةٌ تُنَجِّنَا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى
أَلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ، صَلَاةً تُنَجِّنَا بِهَا
مِنْ جَمِيعِ الْأَهْوَالِ وَالْأَفَاتِ، وَتَقْضِي
لَنَا بِهَا جَمِيعَ الْحَاجَاتِ، وَتُطَهِّرُنَا
بِهَا مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ، وَتَرْفَعُنَا بِهَا
عِنْدَكَ أَعْلَى الدَّرَجَاتِ، وَتُبَلِّغُنَا بِهَا
أَقْصَى الْغَايَاتِ، مِنْ جَمِيعِ الْخَيْرَاتِ
فِي الْحَيَاةِ وَبَعْدَ الْمَمَاتِ، أَمِينَ يَا
مُجِيبَ الدَّعَوَاتِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
العَالَمِينَ

- HAFTADA BİR CEVŞEN
<http://cetele.org/cevsen/>
- HAFTADA BİR TEVHİDNAME
<https://onlinekeyfiyet.wordpress.com/tevhidname/>

VAAZ

KURAN VAAZLARI-2

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_16.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_17.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_18.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_19.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_20.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_21.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_22.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_23.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_24.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_25.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_26.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_27.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_28.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Kuran_Vaazlari_29.mp3